ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1
SAMEDI
1er OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.427 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 70e ANNEE — N° 18.427

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Հաւատարիմ Մնալ Անոր Յիշատակին

Հաւանաբար Հայց. Եկեղեցւոյ ոչ մէկ կաթողիկոս ապրած է պատմական այնքան բախտորոշ եւ եզակի ժամանակաշրջան մը որքան Վազգէն Ա.: Եւ միայն գահակալութեան երկարամեայ շրջանը չէ պատճառը, քանի որ ամէնէն ճակատագրական յեղաշրջումները տեղի ունեցան վերջին 5 - 6 տարիներու ընթացքին:

Վազգէն Եպիսկ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս կ'ընտրուէր 1955-ին, երբ Հայաստան եւ համայն Խորհ. Միութիւնը կը գտնուէին բռնատիրական վարչակարգի մը լուծին տակ, եթէ նոյնիսկ Ստալին մեռած էր եւ Խրուշչով որոշ յոյսեր կը ներշնչէր: Երիտասարդ կաթողիկոսը, իր գահակալութենէն անմիջապէս ետք, դէմ յանդիման պիտի գտնուէր Հայց. Եկեղեցւոյ ծանր տագնապի մը եւ քաղաքական պայմաններն ու իր անփորձութիւնը զինք պիտի մատնէին նեղ կացութեան մը: 1956-ի առաջին օրերուն իսկ, արտասահմանի, ի մասնաւորի Փարիզի եւ Պէյրութի Հայութիւնը պիտի ապրէր նախ խանդավառութեան, ապա յուսախաբութեան պահեր: Աննախընթաց դէպք մը կը նկատուէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին արտասահման ճամբորդութիւնը: Փարիզէն անցնելով Վազգէն Ա. կ'երթար Պէյրութ, անձնապէս մասնակցելու Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի ընտրութեան, 1956 Փետրուարին: Ոգեւորութեան վաղորդայնին խոր պիտի ըլլար դառնութիւնը, երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, վերջին պահուն պիտի մեկնէր Պէյրութէն նախքան Զարեհ Եպիսկ.-ի ընտրութիւնը: Եւ երկու Աթոռներու միջեւ ծագում պիտի առնէր չինծու տագնապ մը որ տարիներու երկայնքին աւելի սուր հանգամանք պիտի ստանար «շնորհիւ» Մոսկուայի ճնշումներուն՝ ներսը եւ Սփիւռքի քաղաքական հոսանքներուն՝ դուրսը:

Անկախ այս փշոտ հարցէն, սակայն, տարուէ տարի Վազգէն Ա. որպէս հովիւ քաջ եւ շինարար պիտի կարենար դրական հսկայ աշխատանք մը տանիլ որու մասին հանգամանօրէն արտայայտուած է արդէն, «Յառաջ»ի սիւնակներէն, փրոֆ. Վարագդատ Յարութիւնեան:

Ինչ որ կ'ուզէինք ըսել, յիշատակի այս առթիւ կը վերաբերի առաւելաբար Վազգէն Կաթողիկոսի կատարած եզակի դերին Հայց. Եկեղեցւոյ միասնականութեան համար եւ անոր յաջորդին ստանձնելիք ժառանգութեան:

Դժուար է յաջորդել մեծերու որեւէ մարզի մէջ -Ֆրանսայի պարզած քաղաքական պատկերը տը Կոլէն ի վեր ցայտուն փաստն է- եւ այդ իսկ պատճառով, վեհական «Ամենայն Հայոց»ը պարտի առաջին բանէ առաջ ըլլալ արժանաւոր յաջորդ մը: Ան պիտի ընտրուի բոլորովին նոր պայմաններով անկախ Հայաստանի մը մէջ: Կարեւոր դեր մը կ'իյնայ իր ուսերուն՝ օժանդակել Պետութեան, ի մտի ունենալով միայն ու միայն Հայց. Եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդին շահերը: Ներսը թէ դուրսը: Պիտի ըլլայ ծառան Եկեղեցւոյ եւ ազգին եւ ոչ՝ իշխանաւորը եւ տարուած այս հեռանկարով, կարեւոր է որ սխալներ չգործուին, մէկդի դրուին անտեղի մրցակցութիւններ, անձնական փառամոլութիւններ, դեր չխաղայ մամոնան եւ ամէն ոք խորհի մէկ ուղղութեամբ՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին Աթոռին ընտրել ճիշդ մարդը: այսինքն՝ The right man in the right place.

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին գահակալութիւնը, իր սկիզբով ու վախճանով ունեցաւ շատ յատկանշական զուգադիպութիւն մը: Սկսաւ Էջմիածին - Անթիլիաս տագնապով որ տասնեակ տարիներ ջլատեց Հայց. Եկեղեցին եւ ժողովուրդը սին վէճերով ու վհատեցուցիչ սադրանքներով, բայց, Նախախնամութիւնը այնպէս տնօրինեց որ վերջանայ այդ նոյն տագնապին անհետացումով:

1990, Մայիս 6-ին, երբ երկու Կաթողիկոսները միասնաբար կ'օծէին Պրիւսէլի Հայոց Եկեղեցին, Վազգէն Ա. երկու խիստ յատկանշական արտայայտութիւններ կ'ունենար. - «Վերջնականապէս նոր յարաբերութիւններ սկսան մեր զոյգ Աթոռներուն միջեւ» ու «21-րդ դարուն, երբ բարձրանայ Երեւանի Մայր Տաճարը, ես հոն պիտի չըլլամ, բայց, կ'ուզեմ որ Գարեգին Բ. հո՛ն ըլլայ»:

Նոր կաթողիկոսին ճիտին պարտքը պիտի ըլլայ հաւատարիմ մնալ անոր յիշատակին:

«ՅԱՌԱՋ»

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՌԱՆԻ (Ալժերիա) կեդրոնը, իր բնակարանին առջեւ սպաննուած է ալժերացի 26-ամեայ երգիչը՝ Շէպ Հասնի որ խոստումնալից աստղերէն էր ռայ երաժշտութեան: Կը թուի որ իսլամապաշտները մամուլէն անցած են արուեստի մարզին պատկանողներուն: Զորս օր ետք ոչ մէկ լուր կար, Սեպ. 30-ին, քապիլ երգիչէն որ առեւանգուած էր եւ այս անգամ ալ ծանօթ երիտասարդ երգիչ մըն է որ կը սպաննուի: Մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէր եւ կարեւորութիւն չէր տար սպառնալիքներուն զորս կը ստանար:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ առկախած է Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները: Ատոր պատճառ է ՏԵՓ կուսակցութեան անդամ վեց երեսփոխանի բանտարկութիւնը: Յարաբերութիւնները առկախուած պիտի մնան մինչեւ քիւրտ երեսփոխաններու դատավարութեան աւարտը: Եւրոպայի Խորհրդարանին կողմէ թելադրուած է նաեւ որ խնդրոյ առարկայ դատը արդարօրէն տեղի ունենայ ու Եւրոպայի Միութիւնը դիտեր ղրկէ տեղւոյն վրայ: Թուրք մամուլը կը գրէ թէ 1980 Սեպտեմբեր 12-ի պետական հարուածին շրջանէն ի վեր Թուրքիոյ դէմ տրուած ամէնէն ծանր որոշումը եղած է այս մէկը:

ՍՂԵՐԴԻ (Թուրքիա) շրջանը 11 Թուրք զինուորներ սպաննուած են քրտական յարձակումի մը ընթացքին:

ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ նախարարը՝ Ժերար Լոնկէ ի վերջոյ պիտի ստիպուի հրաժարիլ, քանի որ այլեւս կասկած չէր վերցներ (Սեպ. 30) որ քննութեան տակ պիտի առնուի: Ֆիկառօ-ի տուած իր հարցազրոյցին մէջ, Լոնկէ կ'ըսէ թէ այս ձեւով պիտի կարենայ իր պարկեշտութիւնը ապացուցանել:

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ հարցին կապակցութեամբ, Ժորժինա Տիւֆուայէն ետք, Առողջապահութեան Նախկին ենթանախարարն է Էտմոն Հերվէ որ քննութեան տակ առնուեցաւ, ինը ժամուան հարցաքննութենէ ետք, «Թունաւորման մեղսակցութեան» համար, Կարգը Լօրան Ֆապիուսին եկած էր, Սեպ. 30-ին: Ապա, պիտի ունկնդրուին զոհերու ընտանիքները որպէս վկայ միայն եւ ոչ՝ բողոքող:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը՝ Խոսէ Ֆրանսիսքօ Ռուիս Մասիէօյի սպանութիւնը կը վերագրուի մաֆիային: Թմրեցուցիչի վաճառորդները ուզած են, կ'ըսուի, «յատուկ ուղերձ» մը ղրկել քաղաքական դասուն, ի մասնաւորի գոհին եղբօր, որու պաշտօնն է հակաթմրեցուցիչ պայքարը:

ՄԱՄՈՒԼ

COURRIER INTERNATIONAL

(29 Septembre / 5 Octobre)

POST POSTOUP — Lvov (Ukraine)

ARMENIE :

Un pays au bord de la dictature

LE MINISTRE DE L'INTERIEUR ARMENIEN EST L'HOMME FORT DU PAYS

Այս խորագրին տակ է որ Քուրիէ Էնթէրնասիոնալ հրատարակած է Վիգէն Սարգիսեանի մէկ թղթակցութիւնը՝ լոյս տեսած Ուկրանիոյ Փոսթ Փոսթուպ թերթին մէջ:

Լրագրողը կը նկարագրէ Հայաստանի վիճակը, աչհարեկչական յաջորդական աբարքները եւ ընդհանուր մթնոլորտը որ այն վախը կը պատճառէ թէ երկիրը կրնայ ոստիկանական Պետութեան մը վերածուիլ:

Սարգիսեան կը խօսի կարգ մը սպանութիւններու մասին, ինչպէս երկաթուղիի պատասխանատուին կամ ՔԱ - ԿԷ - ՊԷ-ի նախկին պետին, նկատելով որ այս ոճիրներու հեղինակներն ալ, ցարդ, անյայտ կը մնան: Անդրադառնալով Ցոնիսին կատարուած մահափորձի մը Գրիգորեանի դէմ որ դատախազութեան շրջանակին պատկանող անձ մըն էր, կ'ըսէ թէ այս անգամ ճշդուած էր ոճրագործներու ինքնութիւնը, անոնցմէ երկուքը միայն երկու ամիս յետոյ ձերբակալուած են, միւս երկուքը դեռ չեն գտնուած եւ ամէնէն զարմանալին այն է որ չորս անձերը իրականին մէջ Ներքին նախարարութեան պաշտօնեաներ են...:

Հայաստանի մէջ, կը գրէ, շատ կը խօսուի այն իրողութեան վրայ որ երկիրը ոստիկանական Պետութեան մը կը վերածուի: Մոսկուայի մեծահարուստ Ջիլաւեանի դէմ ալ փորձուած ահաբեկչական արարքին արձագանգած է ռուսական հեռատեսիլը, մինչ ենթական յայտարարած է թէ վստահ է որ այդ ձախողած արարքը հրահանգուած է Հայաստանի Ներքին նախարարութեան կողմէ:

Լրագրողը կը ջանայ բացատրել թէ ինչու մեղմօրէն հաստատուած անկախութենէ մը եւ այլախոհ դեմոկրատներու իշխանութեան գլուխ գալէն ետք, երկիրը սահած է ոստիկանական Պետութեան զառիվարին վրայ, գլխաւորաբար մատնանշելով Ղարաբաղի պատերազմին պարտադրած սկզբնական կառոյցները, որովհետեւ կառավարութիւնը չէր կրնար ամէն բան կազմակերպել առանց յատուկ իրաւասութիւններ տալու Ներքին նախարարութեան եւ այդպէս ալ պատահեցաւ երկու տարի առաջ, Կառավարութիւնն ալ այդ նախարարութեան գլուխը դրաւ ՀՀՇ-ի մէկ պարագլուխը՝ Վանօ Սիրադեղեան, բայց, այս վերջինը, վեց ամիս ետք իր հրամանին կ'ենթարկէր երկրին գործադիր բոլոր ուժերը, այդ ձեւով լեցնելով իշխանութեան պարապը: Ցորչափ պատերազմ կար, շատեր աչք կը գոցէին, բայց երբ զէնքերը լռեցին, ընդդիմութիւնը եւ անկախ մամուլը տեսան որ կարելի չէր այդպէս շարունակել:

Ու Սարգիսեան կ'անցնի Մանուչարեան - Սիրադեղեան փոխադարձ ամբաստանութեանց, որոնց հետեւանքը եղաւ յանձնախումբ մը ստեղծել Խորհրդարանը, որու պաշտօնն էր քննել կաշառակերութիւնը եւ բարձր դիրքերու վրայ գտնուող անձերու կողմէ իշխանութեան չարաշահումը: Երբ այս յանձնախումբը հաղորդեց իր արդիւնքները, կը գրէ լրագրողը, պարզուեցաւ որ Սիրադեղեան շատ հեռու էր յստակ ըլլալէ եւ ամբող-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

«Միլլիյէթ»ի քաղաքական մեկնաբան Սամի Քոհէն, թերթին Սեպտեմբեր 30-ի թիւին մէջ «Ռուսաստանի դէմ յանդիման մնացինք» խորագրով կ'անդրադառնայ Ելցին - Քլինթըն հանդիպումին, երկու մեծ Պետութիւններուն սակարկութեան ու Թուրքիոյ կացութեան: Գրութեան մէջ երեք գլխաւոր կէտ նկատի կ'առնուին. առաջինը նախկին խորհ. շրջանակի երկիրները որպէս Ռուսաստանի ազդեցութեան գօտին դիտելու ամերիկեան յօժարութիւնն է, երկրորդը Կովկասի կացութիւնը եւ երրորդը քարիւղի հարցը:

Կովկասի մասին ըսուածը այն է որ ԱՄՆ յատուկ շահագրգռութիւն ցոյց կու տայ Ատրպէյճանի հանդէպ, անշուշտ քարիւղի հարստութեան պատճառով: Նաեւ Ուաշինկթըն կողմնակից չէ որ Մոսկուա առանձին միջամուխ ըլլայ հայեւատրպէյճանական հարցին: Պայման կը դնէ որ ամէն ձեռնարկ ՄԱԿ-ի կամ Սէ - ԷՍ - Սէ - Ըփ-ի շրջանակին մէջ կատարուի, ինչ որ տեսակէտն է նաեւ Թուրքիոյ:

Ս. Քոհէն կը գրէ թէ երկու նախագահները համաձայնութեան յանգած չեն Ղարաբաղի հարցին մասին. հակառակ անոր որ Ելցին ըսած է թէ սկզբունքի համաձայնութիւն մը գոյացած է, այնպէս կը թուի թէ յատուկ յանձնախումբ մը պիտի զբաղի հարցին կարգադրութեամբ:

Հայեւատրպէյճանական խնդրին լուծումը որուն մէջ երկար ժամանակի վրայ Թուրքիա եւս իր շահերը ունի, երկու կողմերէն զատ Մոսկուայի ու Ուաշինկթընի համաձայնութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնէ:

Ս. Քոհէն ներկայի տուեալներէն մեկնելով կը գրէ թէ Անգարա պարտի անյապաղ նախաձեռնութիւններու դիմել, քարիւղի համաձայնութեան կողմ երկիրները ժողովի մը հրաւիրելու, լոպիի գործունէութիւն կազմակերպելու գլխաւորաբար ԱՄՆ-ու եւ Անգլիոյ մէջ ու սիրաշահելու քարիւղատէր երկիրները, ինչպէս՝ Ղազախստան ու Թիւրքմէնիստան:

Կարեւոր կը նկատուի որ այս գործունէութիւնը տարուի առանց ասպարէզ կարդալու Ռուսաստանի, որովհետեւ նման պարագայ կը տարդանէ հարցերը: Թուրք լրագրողը Ուաշինկթընի վեհաժողովէն կը հետեւցնէ թէ նոյնիսկ ԱՄՆ կը նախընտրէ հակառակ դիրքերու վրայ չգտնուիլ Ռուսաստանի հետ ու խնդիրները միասնաբար լուծել, ժամանակի ընթացքին:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (197) թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ. --

Երեք բանաստեղծ
ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

Քալէիտոսքոպ
Արուեստասէրի մը օրագրէն
ԳՐ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ԻՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Հ. ՍԱՀԱԿ ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ

ԱԼԻՇԱՆ ԵՒ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ը

Վանական աւանդութեամբ գիտենք թէ 23-ամեայ Հ. Ղեւոնդ Ալիշան եղած է առաջին աջակիցը «Բազմավէպ»ի խմբագիր Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկիի, թէեւ մեծ էր տարիքի տարբերութիւնը երկուքին միջեւ։ Զունինք գրաւոր բազմաթիւ աղբիւրներ՝ գիտնալու համար թէ Ալիշան ի՛նչ աստիճանով նպաստած է թերթին, եւ միայն պարագայական մանրամասնութիւններ կու գան լեցնելու այս թերին։ 1843-ի Սեպտեմբեր ամսուն, Ռափայէլեան վարժարանի տարեկան պարգեւաբաշխութեան հանդէսին «Պ. Հ. Ղեւոնդ ընթերցաւ ճառընտիր, ի ցուցանել թէ թիւր կարծիք են՝ եթէ հայք լեալ իցեն անմիաբան եւ ազգատեաց։ Զայս ամենայն հրատարակեսցէ եւ Բազմավէպն մեր» կը գրէ վարժարանին տեսուչը, Հ. Ռափայէլ Թրեանց, 1843 Սեպ. 16-ին, Հ. Գէորգ Հիւրմիւզեանի ։

Եւ իրապէս Հոկտեմբերին կը հրատարակուի յօդուածին առաջին մասը՝ «Եղծ կարծեաց անմիաբանութեան Հայոց» վերնագիրով, ստեղծելով ահագին խանդավառութիւն։ Զմիւռնիոյ ազգայիններ կարդալով առաջին մասը՝ անհամբեր կը սպասեն երկրորդին։ Նոյն տարւոյն աւարտին, Հ. Ներսէս Սարգիսեան Վենետիկէն կ'ուղղուի Հայաստան, հաւաքելու եւ ընդօրինակելու ձեռագիրներ, ու Դեկտեմբեր ամսուն անցնելով Զմիւռնիայէն՝ կը գտնէ ջերմ հիւրասիրութիւն ազգայիններու կողմէ։ Հ. Ներսէս իր տպաւորութիւնները կը յանձնէ 1843 Դեկ. 26 թուակիր նամակին, որ սերտօրէն կապուած ըլլալով նաեւ «Բազմավէպ»ի եւ Ալիշանի անունին, կու տանք բնագիրը մեր ընթերցողներուն. «Նոյն ընկերութիւն Սիւնեաց, միաբան խորհրդով, կամեցեալ պատուել զմեզ, ի վեշտասաներորդ օր ամսոյս, ի տան միում, ի փառաւորագունից քաղաքիս, ետ մեզ հացկերոյթ փառաւոր, քան զոր առաւել չմարթի լինել թէ չախալեմ։ Ամենայն ինչ սիրելի էր անդ, մանաւանդ սերտ ընտանութիւն իշխանացն. զոտոյն ոք չկայր անդ, քանզի եւ յողջոյն իսկ քաղաքիս չերեւի ոք այնպիսի ի հայս, թէպէտեւ կարի մեծատուն ոք էր անդ եւ գանձի տէր՝ իբրեւ ընդ հինաւուրց բարեկամս վարէր։ Անդ յիշատակեցան մաղթողական բանիւք կարգ ըստ կարգէ ամենայն երեւելի բարերարքն ազգիս, ընդ որս ոչ միայն նորընտիրն Ներսէս, այլ եւ "Կեցցէ Աբրահայրն Վենետկեան եւ Սիւնեաց ընկերութիւնս ընդ հովանեաւ նորա մինչեւ ի սպառ"։ "Կեցցէ կեցցէ" աղաղակեաց ամենայն բազմութիւնն։ Եւ դարձեալ "Կեցցէ հեղինակն ճառին եղծման անմիաբանութեան Հայոց՝ Հ. Ղեւոնդ". եւ աղաղակեցին զ"Կեցցէ"ն, քանզի յայնմ աւուր ժամանեալ էր Բազմավէպն՝ յորում կայր վերջին մասն նոյն ճառին, ընդ որ կարի յոյժ ուրախացան, քանզի կասկածէին թէ առաջին մասամբն եւեթ սահմանիցէք ըղձանս. եւ ի նոյն կարծիս հեղինակին հաստատեալ են այդ ամենեքեան, նաեւ ասել ոմանց՝ "Ոսկի գրչի արժանաւոր է Հ. Ղեւոնդ"»։

ՀՈԳԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Տպարանապետ Հ. Յովհաննէս Սորգունեան, յետ տպագրելու «Բազմավէպ»ի առաջին թիւերը, Մուրատեան վարժարանի հարցով կը ստիպուի երթալ Վիէննա, ուսկից լսելով թէ «Բազմավէպ»ը սկսած է ընդունելութիւն գտնել ազգին մէջ, 1843 Հոկ. 18-ին կը գրէ Սոմալեան Աբբահօր քանի մը տող, որ պէտք է դրոշմել հոս ոսկետառ. «Ոչինչ յերկուանամ զի Բազմավէպն ամենայնիւ հաճոյասցի ազգիս, եւ ոչ միայն յընթացս տարւոյն հատուցին ամենայն ծախք ի դրամոյն հաւաքելոց յընկերագրութենէ, այլ եւ շահք լիցին արծաթոյ, թո՛ղ զօգուտն բարոյական, ԶԻ ՍՈՎԱԻ ՀՐԱՀԱՆԳԵՍՑԻ ԱԶԳՍ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒ ՄԵԶ ԵՂԻՑԻ, ԱՅՆՊԷՍ՝ ԶԻ ՈՒՐ ՄԵՔՍ ԶԺԱՄԱՆԻՑԵՄՔ ԱՆՁԱՄԲ, ԽՐԱՏՔ ՄԵՐ ԵՒ ՅՈՐԴՈՐ ԺԱՄԱՆԵԱԼ՝ ՍԹԱՓԵՑՈՒՍՑԷ ԶԱԶԳՍ Ի ԽՈՐԻՆ ՏԳԻՏՈՒԹԵՆԷՆ»։

Նոյն զգացումներով է նաեւ Սուքիաս Աբբան՝ երբ կը գրէ. «Մեզ շատ է զծախսն եւեթ հանել յընկերութենէն, օգուտն որ անտի ընթերցողացն լինիցի՝ լիցի մեզ լիուլի հատուցումն մերոց վաստակոց, որ առաւել են բազմօք քան զծախսն» (1)։

Խանդավառութեամբ եւ յաջողութիւններով է որ «Բազմավէպ» կը բոլորէ իր առաջին տարին։ Յաջողութեան արձագանգի ձայները կը կրկնապատկեն եռանդը խմբագրութեան մէջ աշխատող միաբաններուն, որոնք նուիրուած ազգին մտաւոր վերելքին՝ կ'աշխատին «Բազմավէպ»ին տալ յօդուածներ, առանց փնտռելու անուն կամ պատիւ, որու ապացոյցը թող նկատուի՝ անխափան բոլոր յօդուածներուն ստորեւ անունի բացակայութիւնը, հակառակ որ դիւանական նամակներէն կարող ենք ստուգել անոնցմէ շատերուն հեղինակները (2)։

Դժուարութիւններէն մէկը՝ Պոլսոյ մեր ազգայիններուն մէջ մտաւորական դասին նօսր թիւն էր, եւ խմբագրութիւնը այդ մակարդակը աչքի դիմաց ունենալով՝ չէր կրնար սուրալ եւրոպական չափանիշով։ «Բազմավէպ»ի խմբագրութիւնը գիտէ թէ թերթը «չէ վասն պօլսեցւոց միայն, որ չունին տակաւին կիրթ ճաշակելիս յուսումնականս, այլ վասն համօրէն աշխարհիս՝ ուր կանն ի մերազնէից եւ հմուտք գիտութեանց եւ ցանկացողք այնպիսեաց» (3)։

Ասով հանդերձ նոյն շրջանին գրուած նամակներուն մէջ, յատկապէս Սոմալեան Աբբահօր եւ խմբագիր Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկիի, կը տեսնենք խոր մտահոգութիւնը՝ սկսուած գործը կատարելագործելու, որպէսզի թերթը լիով հասնի այն նպատակին՝ որու համար հիմնուած է։ Հ. Գաբրիէլ ուզելով գիտնալ Պոլսոյ արձագանգը, 1843 Նոյ. 7-ին կը գրէ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզի. «Քանզի մեծ է բոլորումն առաջնոյ ամի Բազմավիպին, աղաչեմ զվերապատուութիւնդ, ծանուցանել ինձ եթէ ընդհանրապէս ո՞ր նիւթք եւ ո՞ր ոճ բանից նորին հաճոյագոյն թըւեցի պօլսեցւոց, զի եւ ըստ այնմ յառաջ վարեսցուք յառաջիկայն»։ Իսկ Սուքիաս Աբբայ 1843 Յուլիս 14-ին կը գրէ Հ. Մովսէսի. «Լաւ առնէք զի զոր ինչ դատիք կամ լսէք այդր զԲազմավիպէն, հաղորդէք առ մեզ, զի գիտասցուք ի սկըզբանն՝ ըստ այնմ յարմարել զընթացս նորին, զի հաճոյասցին ամենեցուն» (4)։

1843-ի «Բազմավէպ»ի Յունուարի առաջին թիւը կը տպագրուի Մայիս ամսուն, եւ այնուհետեւ կը շտապեն՝ որպէսզի Դեկտեմբերին կարենան աւարտել տարւոյն 24 թիւերու տպագրութիւնը։ Հ. Գաբրիէլ գիտակից է որ այս շտապը պատճառ է թերթին կարգ մը թերութիւններուն. Բայց անգամ մը որ գործը առնէր իր բնականոն ընթացքը, Հ. Գաբրիէլ յոյսով էր որ կարենար թերթը ներկայացնել աւելի կոկիկ, խնամուած եւ օգտակար յօդուածներով։ Հ. Գաբրիէլ 1843 Սեպ. 14-ին կը գրէ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզի. «Այժմէն յուշ առնեմ զի ոչ ոք սակաւք ի թերութեանցն՝ որ եւ մեզ չեն ինչ անծանօթ, ի շտապոյ տպագրութեան եկին յառաջ, եւ չար այն է՝ զի հարկ է վերայ կայր շտապ այդպէս՝ առ ի կատարելոյ զխոստումն լրացուցանելոյ եւ զայսր ամի զթիւս, որպէս եւ լըրացուցաքն իսկ։ Եւ ահա յանդորր ժամանակի զկուղադնացութեանս պարապով եւ ուշի ուշով պատրաստեմք եւ կոկեմք ըղձնիւթս մնացեալ թերթիցն վիցից եւ գալոց, ջանալով գամ քան զգամ օգտակարագոյն գործել զԲազմավէպն եւ դիւրիմաց եւ զուարճալի»։ Ուրիշ առիթով Հ. Գաբրիէլ գրած էր. «Յոյս մեծ է իմ, զի թէ ընդ առաջին թերթոյն հաճեցայք, եւս առաւել ընդ մնացեալսն հաճեսջիք, զի եւ ջանք մեր եւ ճգունք առաւելուն օր քան զօր ի կատարելութիւն ժամանակին գործոյս. իցէ՛ թէ ծանիցի այս եւ ի մերոյն եւ յօտարաց» (5)։

Կրնանք ըսել որ տարուէ տարի «Բազմավէպ»ը նորածին մանուկի մը նման կ'աճի, կ'ուռճանայ եւ կը բարգաւաճի, լաւագոյն կերպով կատարելով իր դերը ազգին մէջ, եւ եթէ անցնինք քննելու այս երկրորդ կէտը, թէ ի՛նչ օգուտներ բերած է «Բազմավէպ»ը ազգին՝ չեղած պիտի ըլլանք մեր սկզբնական նիւթէն ։

1843-ի «Բազմավէպ»ի առաջին «Յառաջաբան»ին մէջ, խմբագրութիւնը համեստ կերպով ծրագիր դրած է թերթը հրատարակել միայն երեք տարուան համար։ Երկրորդ տարւոյն «Յառաջաբան»ին մէջ կը գրէ. «Ազգին լուսաւորութեանն եւ յառաջդիմութեանը համար աշխատելէն աւելի գեղեցիկ ու վսեմ ի՞նչ դիտաւորութիւն կրնայ ըլլալ...։ Ահա կը սկսինք երկրորդ տարւոյս Բազմավէպն ալ, եւ յուսանք որ Աստուծով երրորդ տարուանը եռապատիկ շնորհակալութեամբ կ'ընծայենք մեր ազգին եւ հայրենեաց»։

Եւ այսպէս ահա, տարուէ տարի լոյս կը տեսնէ «Բազմավէպ»ը, քալելով իր ազգին զաւակներուն հետ, հօր մը նման իր թեւերուն տակ հաւաքելով իր որդիները, բացատրելով անոնց ինչ որ ազգային է, ինչ որ մեր պապերը աւանդած են մեզի, ինչ որ կ'օգնէ Հայրենիքին վերելքին, ինչ որ կը նպաստէ պահելու Հայը իր մտային, մշակութային եւ հոգեկան բարձրութեան վրայ։

(Շար. 3 եւ վերջ)

(1) Առ Հ. Միքայէլ Ջէմպէրճեան, Պոլիս, Օգոստոս 1843-ին։ Նոյն նամակին մէջ Աբբահայրը կը գրէ. «Թիւ ստորագրողաց յընկերութիւն Բազմավիպին ակն ունիմք թէ մինչեւ ցաւարտ առաջնոյ այսր ամին եւ եւս աճեսցէ, զի յաջորդ ամսին առաւել հետաքննիք են եւ ընտանիք, յորս բանք լինին ի վերայ օդապարիկ գնտոյ, եւ ի վերայ կազի քաղաքին լուսաւորելոյ, պատմութիւն երկաթի ճանապարհի, պատմութիւն դարձեալ տարեկան ուսումնականաց ժողովոց եւ զարմանահրաշ ճանապարհին ընդ Թամիզ գետով Լոնտրայի, որ առհասարակ են նոր եւ զուարճացուցիչք, թո՛ղ զայլ կենցաղօգուտ յօդուածսն որ ի նոսա՝ հրահանգիչս ամենեցուն ի պիտանիս»։

(2) Բացատրութիւն կը կազմէ «Բազմավէպ»ի 1843-ի թիւին մէջ հրատարակուած «Խաղի վրայ» յօդուածը (էջ 172), ուր ստորեւ կը կարդանք սա ծանօթութիւնը. «Աս սիրուն, բնական եւ ազգու հատուածը, մեր բարեյիշատակ Հ. Միքայէլ Չամչեան վարդապետին գրուածքներէն առինք, որ նամակի ձեւով շարադրեր է 1804-ին Նոյեմբեր 20-ին»։

(3) Սուքիաս Աբբայ Սոմալեան, Վենետիկէն, առ Հ. Միքայէլ Ջէմպէրճեան, Պոլիս, 1843 Օգոս. 11։

(4) Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկի նամակով մը կը խնդրէ Հ. Եդուարդ Հիւրմիւզէ (Հռոմ) որ հաճի փութով հասցնել գոնէ հատուած մը Ռասինի թարգմանութենէն, «Բազմավէպ»ը ճոխացնելու համար։ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզի կատարած թարգմանութիւններէն Հ. Գաբրիէլ հատուած մը հրատարակած է 1843-ին (էջ 360-363), գրելով հեղինակին. «Զի՝ էր թէ երբեմն երբեմն զարդարէր եւ մեծարէր գործս՝ ի մասունս եւ օգտաւէտ հատուածովք Հարց մերոց՝ նմանեաց Ձերոց» (1843, Նոյ. 16)։ Նոյն նամակով շնորհակալ կ'ըլլայ Հ. Աղեքսանդր Պէշիկթաշլեանի, որ Ծովու մասին գրկած էր յօդուած մը եւ հրատարակուած «Բազմավէպ»ի մէջ (1843, էջ 289-292)։

(5) Առ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզ, Պոլիս, 1843 Յուլիս 20ի-ն։ Որքան Հ. Գաբրիէլ հետամուտ է «Բազմավէպ»ի բովանդակութեան ճոխութեան, նոյնքան եւ աւելի՝ Հ. Յովհաննէս Սորգունեան, իբր տպարանի տեսուչ, կը ջանայ կատարելագործել թերթին արտաքին վայելչութիւնը։ 1843 տարւոյն վերջին ամիսներուն, երբ Մուրատեան վարժարանի հարցով Հ. Յովհաննէս կը գտնուի Վիէննա եւ Փարիզ, կը գտնէ ճարտար արհեստաւոր մը, որու փորագրել կու տայ հայկական զարդագիրեր, նոյնիսկ մեծատառ «Բազմավէպ» բառը, որու նմոյշները դրկած է Ս. Ղազար. հուսկ մտածած է արուեստագէտը հետը բերել Ս. Ղազար, քանի մը տարուան գաշինքով։

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԱՆԱԽԱՐՏ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԸ՝ ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

(1886 - 1908)

«Իրերը անհունութեան վրայ բացուած պատուհաններ են իմաստասէր աչքին համար» *ըսած է անգլիացի ծանրախոհ փիլիսոփայ ու պատմաբան՝ Թոմաս Քարլայլ* (1795 - 1881)։

Մեծարենցի հոգին է կարծէք ամփոփուած այս տողերուն մէջ. խորհուրդը համակ այն բանաստեղծին՝ որ գիտցաւ ճիշդ այդ պատուհանը բանալ հայ քերթողութեան մէջ, ցրցքնելով հոն համայն բնութիւնը իր շողերով, պատկերներով խայտաբղէտ ։

Հո՛ս է ամբողջ մեծութիւնն ու եզակիութիւնը Մեծարենցի արուեստին, որու աննախընթաց եւ նոյնքան ալ զմայլելի երանգաւորումները՝ մրրկեցին ու փոթորկեցին այդքան գրիչներ։

Մեծութիւն՝ որ մնաց անթափանց իր ժամանակակիցներուն համար, պարզապէս որովհետեւ Մեծարենց՝ լոյսի ու շուքի բանաստեղծն էր որ կը ծագէր հայ գրականութեան մէջ. եւ լոյսը... կարելի չէ պարփակել գաճաճ մտքերու մէջ։

Ամէն մէկ էջ, իւրաքանչիւր պատկեր իր քով նկարուած են լոյսի ցոլքերով, ուր ամէն «վանկ» ճառագայթում մըն է Մեծարենցով առլցուն։

Լոյսի ու շուքի խոկական համանուագ՝ սուզուելու դէպի աւուցքը բանաստեղծին հոգեկան ապրումներուն, մասնակցելու անոր վրդովումներուն ու հրճուանքներուն, ինչպէս «Սիրերգ»ին մէջ, ուր իրարու բոլորովին հակոտնեայ զգացումներ՝ ակնթարթի մը մէջ պիտի բախին դէմ առ դէմ, մերթ լոյսով հարբած, բայց սակայն միշտ՝ լոյսի ծարաւ։

«Լուսեղէն ճամբէն ես կ'անցնիմ փինով,
Բայց լոյսն իմ հոգւոյս քիչ քիչ կը մաշի»։

Սիրերգ դաժան, համբոյրներով գինով՝ որոնց պիտի յաջորդեն «Երազի պահեր»ը ակաղձուն, տանելով բանաստեղծը փնտռտուքի պատրանուտ աշխարհին մէջ.

«Ես կը փնտռեմ մրտամոլար,
Ըղձանուշի ձեռքն այն փափուկ,
որ պիտի տար ինծի ծաղիկն երկնային՝
բախտաւորին»։

Փնտռել՝ «լոյսի շող մը» կամ «զոյգ մը աչքեր» քալելու մինչեւ «դէպի ափունքն երազին», լոյսի անանց ծարաւն է որուն կը կլկլթի բանաստեղծը անդադար։ Բայց՝ որ հեզհեզէ պիտի դառնայ սիրտ տաղտապող անձկութիւն մը անողոք՝ Սպասումը.

«Ես կը սպասեմ յորդ ու վճիտ լոյսերուն՝
Որոնց բոցը պիտի ցոլայ անծիր ցայգում
մէջ հոգւոյս»։

Երազի պահե՞ր յամուրդի՝ որոնք պիտի մնան կարծէք այդպէս անաւարտ, որովհետեւ սպասումի սեմը պիտի դառնայ դեռ աւելի ճնշիչ.

«Մինչ կը սպասեմ ջինջ լոյսերուն՝
Որոնք ծագիլ կը յամեն»։

Մեծարենցի «Այգերգ»ն է տենդոտ. «Գիշերին մէջ տրտմօրէն՝» երբ կեանքն համայն կը յուլանայ ամէնուր, սպասումի վայրկեանները դեռ աւելի երկար կը թուին.

Բանաստեղծին կը մնայ երազել անքթիթ,

«Լոյս պարիկին՝ որ իղձերս պսակելու
պիտի գայ»։

Յարատեւ սպասում, ուրեմն, սպասում անվերջ՝ կարճատեւ կեանքի մը համար որ պիտի կազմէ, սակայն, բանաստեղծին նկարագրին այդ աննկուն գաղտնիքը, որ բուրվառներու բոյրով լիացած պիտի երգէ օր մը արբշիռ՝

«Ու կը սպասեմ որ ծագի հոգւոյս
պայծառ Կիրակին»։

«Կիրակմուտք»ն է. Հայ քնարերգակ քերթողութեան ամէնէն վսեմ նշխարը, ո-

…րուն նմանը տակաւին չէ կերտուած ոչ մէկ գրականութեան մէջ:

Հոս, այլեւս սպասումը կը կորսնցնէ իր իմաստը՝ կարօտի ու տառապանքի. ան կը դառնայ հաւատք, կը գտնէ խորան, ընձիւղելու զերդ եկեղեցի մը հայկական, ուր լո՛կ Թէքէեան մը ծնրադիր պիտի փորձէր մերձենալ՝ «Տարականի գետին մօտ» (Եկեղեցին Հայկական):

«Կիրակմո՛ւտ… եկեալ ի մտանել
Արեգականն, տեսայ զլոյս երեկոյին…»:

Հակապատկեր անօրինակ… սակայն միակը՝ որ կարող է ամոքել բանաստեղծին սպասումը, ու շնորհել՝ իր այդքան ցանկացած
«Հոգւոյս պայծառ կիրակին»:

Ահա ա՛յս է ամբողջ Մեծարենցը, որ կը պատկանի մարդկային տարողութեան այն ծիրին՝ որ լոյսի ծարաւ իր յաւիտենական փնտռտուքին մէջ, կը հասնի օր մը այդ միւս տարողութեան՝ որ կը կոչուի Աստուածութիւն:

«Կիրակմուտք»ը՝ որուն համար կը ճենճերի Մեծարենցի հոգին, ճիշդ այն ճանապարհն է անվրէպ՝ որ կը տանի բանաստեղծը դէպի լոյսի եթերային սահմանները, ինչպէս Վարուժանի այդքան պապակած՝
«Դէպի աղբիւրը լոյսին» (Լոյսը):

Հո՛ս, Մեծարենցի բանաստեղծութիւնը կը դադրի ըլլալէ զուտ նկարչութիւն: Ըղձանուշի մը գողտր գգուանքները բաւարար չեն, այլեւս, սփոփելու իր տենչերը:

«Ծառազայթի եմ ծարաւի…» պիտի ըլլայ սրտակեղեք հառաչանքը երկրորդ «Այգերգ»ին մէջ:

Ու Մեծարենցինը՝ ծարաւ մը չէ՛ սովորական, այլ հոգիի կեղերջ ու ցաւագին աղաղակ՝ հանդէպ կեանքին իրեն վերապահած բոլո՛ր տարաբախտութիւններուն… պատրանք, զրաքննութիւն, դը[illegible]այքար…« որոնց թանձր իրականութեան տակ ընկճուած՝ պիտի մորմոքէր օր մը,

«Կ'ուզեմ որ դադրին ձայներն այս պատիր,
Կ'ուզեմ որ մեռնի՛ն տիւ ու ժամանակ»
(Ձմրան պարզ գիշեր):

Եւ այժմ, սպասումի ապարդիւն երազանքներէն ետք, բանաստեղծը դեռ աւելի [illegible] թէ՝
«Հոգւոյս մէջէն մերթ Աշունն,
Կ'անցնի յանկարծ ուրուն տարտամ»
(Աշնանային հեծութիւններ),
պիտի վերցնէ քօղը իր վէրքերուն, խոստովանելով տրտմագին՝
«Ծառազայթի եմ ծարաւի…
…Հոգւոյս համար որ հիւանդ է»
(Այգերգ):

Ու Մեծարենց հիւանդ է իսկապէս. հազիւ 16 տարեկան ու անդարմանելի ցաւը՝ Թոքախտը սկսած է քայքայել իր [illegible]ջութիւնը:

«Մութը կ'իջնէ հոգւոյս՝ ուր վաղուց
գիշեր է արդէն·
Անձրեւ կ'իջնէ հոգւոյս մէջ, կը զգամ
մահուան սրսփուռ,
Ձմեռ է պարապ մնացեր դատարկին մէջ
սրգաւոր»
(Մթնշաղներ):

Դատարկութիւնը՝ փշրուած երազներուն…

Գիշերները՝ խորտակուած թռիչքներուն;

Իր մենաւոր յափշտակումներուն մէջ, գերազանց ցաւի սլացքով պարուրուած, Ալիշանի հոգին երկնեց տեսիլք մը հրաշակերտ, գծելով հոն կեանքի վսեմ նկարը՝ իբրեւ կտակ համայն մարդկութեան:

«Դարձաւ ծաղիկը նկատել՝
արդէն գարնան թարշամած
Որբոտածիր թռչունն ալ՝ թռիչքի կէսին
զարնուած»
(Հուսկ բան առ ոգին նուագահան):

Երբ մարդկային ամէն վերլուծում ու պատճառաբանութիւն կը հասնի ու կը թուի ունայն՝ ցաւի իրականութեան առջեւ, Ալիշանի տեսիլքը կը դառնայ այդ միւս հայեցքը՝ որ իրարու կը մօտեցնէ պատրանքներով խոցոտուած ու վշտաբեկ անթիւ էակներ, որոնք անխուսափելիօրէն կը նոյնանան իրարու՝ տառապանքի խորանին վրայ:

Այդ տեսիլքին մէջ է նաեւ նկարուած ամբողջ Մեծարենցը՝ սքօղուած փոքրիկ թռչունի մը պատկերին ներքեւ, որ թէեւ զարնուած իր թռիչքի կէսին, կը շարունակէ, սակայն, թափահարել՝ միշտ կեանքի ծարաւ:

«Հոգիս թռչնիկ մըն է,
Օդ ու լոյսի, երգ ու ծիծաղի կարօտ,
Քիչ մըն ալ դեռ,
Ա՜հ, շողա՛, շողա՛, բարի՛ արեւ,
հիւա՛նդ եմ…
Վերջին անգա՛մ մըն ալ,
Դեռ իրիկուն չեղած…» (Արեւին):

Եթէ մարդկային կեանքը յաւիտենական Ապրիմ - Մեռնիմ մըն է աղեկէզ, Մեծերունը՝ է՛ այդ իսկական գրաւականը որ կը բարձրացնէ մարդկային ցաւը դէպի իր գերմարդկային տարողութիւնը. ու Մեծարենցինը՝ այդ նոյն ցաւն է, գրուած լուսեղէն տառերով՝ «Մեծատուրեան»:

«Տրցակ մը հուսամ ու տրցակ մը ուրց» (Սիրերգ), ահաւասիկ այդ խուցը ուր Մեծարենց լացաւ ու երգեց, խայտաց ու երազեց, խաղալով արեւու նշոյլներուն հետ, ինչպէս մանուկ մը անբասիր որ կը վազէ հորիզոնին վրայ՝ հաւաքելու շառայլները արեգակին:

Ու Մեծարենց՝ լոյսի ու շողի արդ համանուագն է անաւարտ, որ լոյսի ծարաւ տակաւին կը սպասէ՝
«…Որ ծագի հոգւոյս պայծառ կիրակին»:

Ք.

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐԷՆ

Արդիականութիւնը իր պիտակին տակ յաճախ բաւական առեղծուածային բաներ կը հրամցնէ զանգուածներուն՝ որոնք կ'իւրացնեն անմիջապէս ամէնէն անընդունելին ալ, ի սէր գրեթէ միշտ շատ թէական օգուտներու: Այս կարգին, վերջերս կը խօսուի ամերիկեան արտադրութեան մը մասին որ Հերպալայֆ կը կոչուի: Ճաշերը փոխանակող սննդանիւթ մըն է ան, որուն բաղադրութեան մէջ կան զանազան ուժանիւթեր, եւլն.:

Կարելի չէ շուկայէն գնել զայն. անոր վաճառքը կը կազմակերպուի փակ շրջանակներու մէջ, յաճախ աչքառու վայրեր: Անպայման ներկայ կ'ըլլան վկաներ որոնք իրենց փորձառութենէն մեկնելով կը դրուատեն արտադրութիւնը. մէկը կ'ըսէ թէ զայն գործածելով յաջողած է դիւրութեամբ նիհարնալ, ուրիշ մը իր մորթին գեղեցկութիւնն ու թարմութիւնը կը վերագրէ անոր. բոլորն ալ նպատակ կ'ունենան նոր սպառողներ որսալու:

Հերպալայֆը հրապարակ հանուած է 1980-ին ԱՄՆ-ու մէջ. ընկերութիւնը այսօր մասնաճիւղեր ունի 17 երկիրներու մէջ, ներառեալ ասիական ու ափրիկեաններ: Տարեկան գործառնութեան գումարը աւելի քան երեք միլիառ Ֆր.ի կը հասնի:

Ձեռնարկը շուկայի հետաքրքրական մեթոտ մը կը կիրարկէ: Ամէն մէկ տուփի վրայ որոշ շահ մը տալէ զատ վաճառողին, զայն կը մղէ նոր վաճառողներ ճարելու որպէսզի բազմապատկէ շահը: Այսպէս, փոքր ամսական մը ունենալու համար պէտք է մարդ առնուազն 10 ուրիշ վաճառողներ ճարած ըլլայ որոնց իւրաքանչիւրը նոյն թիւով մարդ լծէ գործին, բրգաձեւ կուտակումով մը հասնելու համար այնպիսի թիւերու որոնք սպառող ըլլալու կոչուած ոչ ոք պիտի ձգեն հրապարակին վրայ…:

Ինչ կը վերաբերի Հերպալայֆի բժշկական կողմին, ստուգուած է որ զայն գործածողներու 25%-ին մարմինը չի հանդուրժեր սննդեղէնը: Բժիշկները ըսած են թէ ուժանիւթով շատ հարուստ այդ նիւթը կրնայ ջղային ծանր հարցերու պատճառ ըլլալ:

Նոյն մակնիշով հրապարակ հանուած ըմպելի մըն ալ բարախում, յիշողութեան կորուստ, մասնակի կամ ամբողջական անդամալուծութիւն կը պատճառէ: Ու ներկայիս այս արտադրութիւնն ալ հասած է Ֆրանսա: Հարցը հոն է որ ան դեղ մը չըլլալով, ենթակայ չէ բժշկական խիստ քննութեան կամ պատիժներու: Կայ արդարադատութիւնը. արդարեւ, Վէրսայլի եւ Սթրազպուրկի դատական ատեանները բազմաթիւ բողոքներ կը ստանան: Ամբաստանութիւնները կը կեդրոնանան բժշկական եւ դեղագործական ապօրինի գործունէութեան եւ կեղծ քարոզչութեան վրայ: Մինչեւ հիմա կարելի չէ եղած վաճառքին առընչուած ապօրինութիւններ ստուգել:

Նիւթին ամէնէն փափուկ կողմը ձեռնարկին պղտոր յարաբերութիւններն են աղանդներու հետ: Կ'ըսուի թէ չորս տարի առաջ Ֆրանսայի մասնաճիւղը հաստատուած է մունականներու: Փարիզի կեդրոնը եւ մեծ ժողովները տեղի կ'ունենան նոյն աղանդին պատկանող դղեակի մը մէջ: Հերպալայֆի ցրուիչներ են նաեւ Քրիստոնեայ աւետարանական առաքելութեան անդամներ, Գիտարանական եկեղեցւոյ հետեւորդներ:

Արդարութեան, ոստիկանութեան եւ աղանդներու դէմ պայքարի կոչուած ընկերակցութիւններու կողմէ ճակատ բացուած է այսօր Հերպալայֆի դէմ որուն ձեռնարկողները պէտք է արդէն իրենց անձին ու շահուն ամուր ապահովութիւն մը գտած ըլլան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՑՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-62-

ԹԻՒԵ՞Ր ԱՆՎՐ՛ԴՈՎ…

Ըստ արդի դարու հոգեբաններու
հաստատումներու,
այն ինչ որ կ'ատես դիմացինիդ քով,
վաղ թէ ուշ՝ օր մը դո՛ւն ալ կ'որդեգրես:
Մօտաւորապէս սա օրինակով:

Մենք կը վրդովինք սակարկութենէն
զոր պաշտօնապէս Թուրքերը կ'ընեն,
որպէսզի մեր Մեծ Եղեռնի ատեն
զոհուած Հայերու քանակը զեղչեն:
Մեր ըսած թիւին կէսը կ'ընդունին:
Եւ արդարօրէն՝ ամբողջ մեր ազգին
արհամարհանքին առարկայ կ'ըլլան:

Այժմ՝ մեր մէջ ալ նուազուրդական
մտասեւեռման այդ ազդեցութեան
ենթարկուածներ երեւան կու գան:
Հայ նախագահին Լոս-Անճըլըսեան
հաւաքին ներկայ հասարակութեան
թիւին շուրջ ահա՛ քննադատական
խմբագրականով «կը լուսաբանեն»,
գրաւուած / պարապ աթոռ կը համրեն,
լեցուած բազմութեան թիւը կը կիսեն
(միւսներուն նման):
Ասկէ կախուած չէ՞ Հայոց ապագան:
Իրե՛նց տուեալներն են «վաւերական»,
մի՛շտ եւ յաւիտեան:

Ե՛ս ալ ենթարկուած հոգեբանական
վերոյիշեալ այդ նոյն ազդեցութեան՝
տեսէ՛ք, կը գոչեմ իրենց իսկ ոճով՝
Թիւե՛ր, թիւե՛ր, ո՜հ, թիւե՛ր անվրդով…

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՀՈՒԲԵԿԻՉԸ

Թատերախաղ
Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սեդա. - Քոյրիկս Պայծիկ, աս նամակը աճապարանքով կը գրեմ: Ստանալուդ պէս պատասխանէ ինծի: Ժիլպէրթը տարեկան արձակուրդը կ'առնէ գալ ամսու 15-ին եւ կ'ուզեմ որ Սիտնի գայ, ձեր մօտ մնայ: Տո՞ւնն էք Օգոստոսի կէսերէն ետք: Կրնա՞ս քիչ մը իրմով զբաղիլ, մայրին մահը շատ ազդած է իրեն վրայ: Հոս հոն պտտցնել, ես իրեն բաւական դրամ տուած եմ որ բեր չըլլայ քուկին վրադ: Գիտեմ որ շատ զբաղած էք, սակայն Աւստրալիա կեանքը այնքան ալ հեւն ի հեւ չէ աստեղի պէս:

Մենք լաւ ենք: Սագօն Հայաստան գացեր էր քանի մը ընկերներով, նոր եկաւ, իրար անցած վիճակ մը ունի, կարծեմ հայրենիքի զօրաւոր սէր մը արդնցած է մէջը: Մարին գիտցածիդ պէս, գինով էրիկէն բաժնուած կ'ապրի: Բարեբախտաբար զաւակ չունին: Ժիլպէրթը շատ շատ յոգնած է գործէն, փոխել կ'ուզէ: Ըսի որ փոխենք քաղաքը, «Ես իմ Համպուրկէս չեմ բաժնվիր» ըսաւ…:

(Սեդա արագ մը կ'անցընէ աչքը էջին մնացեալ մասին վրայէն).

Սեդա. - … Եւ աս աստնկ կ'երթայ… Միհրանը, իր գործը եւայլն… Աղբարդ՝ Աւետիս:

(Կը դառնայ ժողովուրդին, կը ծալէ նամակը).

Սեդա. - Նախ՝ ուղղագրական սխալները … օխայով:

Պայծառ. - Եղբայրս հայկական դպրոց չէ տեսած, աս ալ լաւ է իրեն համար:

Սեդա. - Այո, գիտեմ, բայց մէկու մը համար իր մայրենի լեզուն սորվիլը դըպրոցի հարց չէ: Դպրոցը մտածելու գործիքները միայն կը պատրաստէ: Իր լեզուն լաւ գիտնալը մարդ ըլլալու առաջին պայմանն է, թէեւ ոչ միակը: Լեզուին մէջ է քու ինքնութիւնդ: Ես ան գիտեմ որ լեզուն մարդ կարդալով կը սորվի, այսինքն մինակը կը սորվի: Աւետիսը պարզապէս ծոյլին մէկն է, անշահեկան եւ անկարեւոր:

Պայծառ. - Դասախօսութի՞ւն է աս ի՞նչ է:

(Սեդա լուռ է, բան մը տեղ մը դպած է իրեն);

Սեդա. - Իրաւունք ունիս, կը ներես, սակայն կ'ըսեմ որ գիտնաս թէ կիսատ մարդ է եղբայրդ:

Պայծառ. - Աւետիսին դժբախտութիւնը օտար կին առնելը եղաւ:

Սեդա. - Ինչո՞ւ:

Պայծառ. - Երկու տարբեր անձեր եղաւ - մեր ընտանիքին մէջ մէկը՝ կնկան հետ ուրիշ մէկը: Եւ տակաւին ինքնիր մէջ ճեղքուեցաւ . յանցաւոր Աւետիս մը՝ եւ անմեղ Աւետիս մը: Ահաւոր քոմփլէքսներ ունէր պատանութեան: Կը յիշեմ…

Սեդա. - Պրաւօ Պայծառ, լաւ է վերլուծումդ… բայց աշխարհը շատ հասարակ մէկն է: Վստահ եմ Ժիլպէրթը առաւ ոբոյժհետեւ մենք Հայերս ուժը կը պաշտենք, եւ Գերմանները…:

(Սեդա կէս կը ձգէ նախադասութիւնը եւ ժողովուրդին կը դառնայ).

Սեդա. - «Նոյն կտաւէն պէտք է կտրել հարսն ու փեսան» կ'ըսէր պապաս… եւ յետոյ մարդ ընտանիք մը կ'առնէ եւ ոչ թէ միայն հարս մը…:

(Կը դառնայ հեղինակին).

Սեդա. - Հեղինակ, անկեղծ կ'ըսեմ, աս մասը բնաւ չսիրեցի, սա քարոզը որ ըսել կու տաս ինծի: Վարժապետական է, դաս կու տաս, յայտնի է որ ներշնչումնիդ հոս տկարացած է, կուսակցականի պէս կը մտածէք «պէտք է»ներով… կեանքը «պէտք է» չունի… մարդը ազատ է, ազատ:

Հեղինակ. - Ինծի դաս մի տար խընդրեմ:

(Արագ մը կը դառնայ ժողովուրդին).

Սեդա. - Տեսա՞ք, տեսա՞ք, ասիկա հայ մարդն է, իր թէ զարգացած, մոտէրն: Հայերուն երեք քառորդը ասանկ կը մտածէ, սեռապաշտ ու բռնատիրական:

Պայծառ. - Աւստրալիացիներէն ազդըւած են:

Սեդա. - Երանի՛ թէ … պիտի նշանակէր թէ կը խառնուին տեղացիներուն… բայց ոչ, խառնուիլ եւ ազդուիլ չկայ, Աստուած չընէ որ մեր մաքուր ազգը աղտոտի… Պէյրութն ալ Հալէպն ալ աս են:

(Ցանկարծ կը լռէ, կը զգայ թէ կը հեռանայ իր կեդրոնէն):

Սեդա.- Չէ, կատակը մէկդի, կարծես թէ հայութեան կեանքին մէջ մոդական բան մը կայ, տեսակ մը կախարդանք, կարծէք իրականութենէն դուրս կ'ապրինք կոր, ամէն մարդ օտար է մեր շուրջը եւ միայն մենք բնական եւ իրաւ ենք: Հմայուած աշխարհի մը բնակիչներն ենք…:

(Շար. 9)

(Շար. Ա. էջէն)

Ջովին չինծու էր Մանուչարեանի դէմ իր հակայարձակումը եւ ընդհակառակն, կը պարզուէր որ այս վերջինը շատ մը կէտերու վրայ իրաւունք ունէր: Արդարադատութիւնը սակայն, չհակազդեց եւ ոչ մէկ հետապնդումի ձեռնարկեց երկրին ղեկավարներուն, ի մասնաւորի Սիրադեղեանի դէմ, մինչ Մանուչարեան եւ իր բարեկամները ամէն օր «յայտնութիւններու» առարկայ են ենթադրեալ հարցերու կապակցութեամբ: Վախ կայ, կ'եզրակացնէ լրագրողը, որ Հայաստան ոստիկանական Պետութիւն դարձած ըլլալու մենատիրութեան վերածուի: Ամէնէն զարմանալին այն է որ պատասխանատուները չեն հակազդեր, սկսելով Լ. Տէր-Պետրոսեանէն, Արդէն իրենց ընտրութիւնը կատարած են:

⁂

Սարգիսեանի այս յօդուածը բաւական կողմնակալ բնոյթ ունի եւ առարկայական պատկեր մը չի տար, Ֆրանսացիք պիտի ըսէին՝ Il y a à boire et à manger...:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ֆրանսական Ֆութպոլը խսկապէս վերելքի շրջան մը կ'ապրի: Բաժակներու Բաժակի մրցաշարքին ալ Օսէռ 3 - 0 յաղթեց Զմիրէպլի, որ 3 - 1 յաղթած էր երթի մրցումին,

GIA

GROUPEMENT INTERPROFESSIONNEL ARMENIEN

COMMUNIQUE DE PRESSE

Davoudian Industries a offert, avec l'aide de S.O.S.-Arménie, Hewlet - Packard et le GIA (Groupement Interprofessionnel Arménien), des systèmes informatiques, multipostes, scientifiques, à l'Académie des Sciences et à l'Université d'Arménie.

La dernière phase de l'installation est intervenue il y a quelques jours. A temps, pour commémorer le 75ème anniversaire de la création de l'Université d'Etat.

Erevan, le 21 Septembre.

Ս. ՄԵՍՐՈՊ - ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1994 - 95 տարեշրջանի միօրեայ վարժարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի Հոկ 5, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին նոյն օրը:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել վարժարանիս տնօրէնութեան:

Հեռ.- 43. 96. 18. 13 / 43. 78. 92. 91

C O N F E R E N C E

SUR LE THEME

LES SAINTS TRADUCTEURS ET MOISE DE KHORENE

par le Prof. *JEAN-PIERRE MAHE*

Directeur d'études à l'école pratique des hautes études de la Sorbonne
Membre del'Académie des Sciences de la République d'Arménie

au CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, ave. du Prado, Marseille 8e
le Vendredi 7 Octobre à 20 heures 45

A l'issue de la conférence, le Prof. MAHE dédicacera son livre.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

8 OCTOBRE . . . 8 OCTOBRE . . . 8 OC

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
(*Section Araxe*)
et la Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne
vous proposent

Un Dîner Oriental

le 8 Octobre à la M.C.A. Villeurbanne
126, ave. Roger Salengro
69100 Villeurbanne

Comprenant :
— Apéritif
— Salade
— Couscous
— Fromage
— Fruits
— Vin et café.

pour le prix de 75 F. / personne
50 F. / enfant

I m p é r a t i f : Réservation à l'avance avec règlement au 78. 93. 57. 43 - M.C.A. 126, ave. Roger Salengro, 69100 Villeurbanne.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

R E N T R E E S C O L A I R E

Section de Paris
«*A. Tathéossian*»
Inscriptions jusqu'au 15 Octobre
COURS DE LANGUE ARMENIENNE
— de la maternelle au Bac + Adultes —
Activités :
Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu
Les Samedis de 14h30 à 19h30
à la M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e
Renseignements :
48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS-EREVAN-PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS-EREVAN
VOL CARGO MENSUEL
NOUVEAU

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
2 900 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13 - FAX: 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTE - 69003 LYON
TEL: 78 60 13 66 - FAX: 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL: 52 85 48 - FAX: 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

Սուրբ Մեսրոպ Մշակ. Միութիւնը կը վերաբանայ շաբաթօրեայ իր դպրոցը՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրերը, ժամը 14.30-էն 17.30, Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ՝

13, rue du Perche, Paris 3e

5-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:

Արձանագրելու համար ձեր փոքրիկները, հեռաձայնել 42. 78. 31. 93 թիւին, կամ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1-ին ներկայանալ վարժարան:

UGAB-PARIS

L'ouverture de l'Ecole de l'U.G.A.B. au 118, rue de Courcelles, Paris 17e le Samedi 1er Octobre à partir de 14h30.

Le début des cours pour les adultes est le Lundi 3 Octobre.

Renseignements au : 42. 27. 12. 26.

Sous le haut patronnage de *M. Jacques TOUBON*
Ministre de la Culture et de la Francophonie
et *Agop MOVSES*
Ministre de la Culture de la République d'Arménie
A L'OCCASION DU 125e ANNIVERSAIRE DE SA NAISSANCE

KOMITAS et la FRANCE

L'UCFAF présente, en collaboration avec le Ministère de la Culture d'Arménie:
Hommage au compositeur et révélateur de l'esthétique authentique de la musique arménienne profane et sacrée.

CONCERT EXCEPTIONNEL
ŒUVRES DE KOMITAS

EGLISE DE LA TRINITE
Place de la Trinité — Paris 9e
VENDREDI 14 OCTOBRE
à 20 heures 45 précises
avec :
L'ORCHESTRE DE CHAMBRE LYRIQUE DE PARIS
direction Haïg DAVTIAN
solistes :

Herminé Yeritsian, *soprano*
Astrigh Dedeyan, *mezzo-soprano*
Meguerditch Meguerditchian, *baryton*
Karen Mirzoyan, *ténor*
Hasmig Surmelian, *piano*
Arthur Aharonian, *piano*
Haïg Davtian, *violon*

Prix des places : 120 F. (90 F. tarif réduit, étudiant et sans emploi —sur présentation de la carte— et enfants de moins de 12 ans).
Location : FNAC / UCFAF : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, de 16h à 19h.
Parking : A poximité de l'Eglise de la Trinité.

—— Dimanche 9 Octobre :

REQUIEM
à la mémoire du Révérend-Père KOMITAS.
Cathédrale Apostolique Arménienne - 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

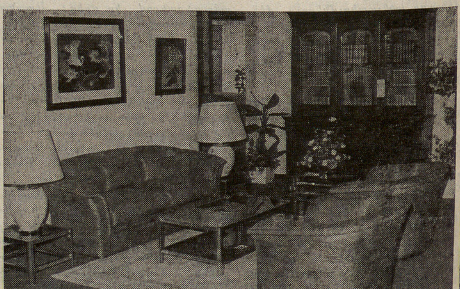
—— Du 8 au 14 Octobre :

EXPOSITION :
« *Vie et Œuvre de KOMITAS* »
Cathédrale Apostolique Arménienne
Salle Nourhan Fringhian - 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

—— Samedi 15 Octobre :

COLLOQUE DE MUSICOLOGUES à la SORBONNE
« *KOMITAS : Œuvre et esthétique originale ?*
Vie et apport — Sa relation avec la France »
Amphithéâtre Bachelard, avec le concours de la section des Sciences Historique et Philologique de l'Ecole Pratique des Hautes Etudes de la Sorbonne.
Galerie des Sciences — Entrée : rue des Ecoles ou Victor Cousin.
Ouvert au public de 15h à 20h.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“ Բազմոցի զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ”

ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
DIMANCHE
2 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
ԹԻՒ 197

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.428 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 70e ANNEE — N° 18.428

ՏԱՐԱԺԱՄ ԽՕՍՔ ՅԻՇԱՏԱԿԻ

Գրեց՝ ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

Ինչ ժողովուրդ ենք մենք, տէ՛ր իմ Աստուած...

Անսպառ է մեր համբերութիւնը գնահատման խօսք մը լսելու համար մեր արժէքներու մասին, երբ անոնք կ'ապրին: Անհատնում է մեր համբերութիւնը անոնց հանդէպ, երբ անոնք կը մեռնին: Կը սպասենք երկար, չափազանց երկար, որ անոնց շիրմաքարին վրայ - եթէ ունին շիրիմ - մամուռը գօսանայ, ժանգոտի, եւ քարաքոսը պղտոր կանաչով մը պատէ զայն, ինչպէս գունաթափ, մածուցիկ ոստղով:

Հեռու, հարկադրուած առանձնութեանս մէջ օրերս շատ պատահաբար իմացայ, որ ամիսներ առաջ Լոս-Անճըլըսի մէջ, մխա-մինակ, իր մահկանացուն է կնքած իր ատենին Սփիւռքի լաւագոյն բանաստեղծներէն Արամ Արմանը: Արցունքը կը ճանկռէ կոկորդս, երբ ահա ես ալ, իմ կարգիս, ակամայ կը հաստատեմ դըժընդակագոյն տարիներու իմ մտերիմ բարեկամիս մահուան գոյժը: Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ ճակատագիր, ի՛նչ ճակատագիր եղաւ նաեւ ի՛րը...

Արամ Արման, իր էութեան մինչեւ ուղն ու ծուծը բանաստեղծ էր եւ խղճամիտ, ազնուագոյն Մարդ ինքն իր եւ ուրիշներու հանդէպ: Իր մէջի բանաստեղծն էր, որ ներգաղթի առաջին իսկ ամիսներուն զինք տարաւ Հայաստան, եւ խղճի մարդն էր, որ թոյլ չտուաւ իրեն յարմարիլ հոն տիրող պայմաններուն, բանաստեղծութեան տեսակին ու լեզուին եւ օր մըն ալ գերագոյն տառապանքով դուրս բերաւ զինք Հայաստանէն, հասարակ դըրագիրի գրիչը նախապատիւ սեպելով «սոցիալական պատուէր»-ով ոտանաւոր թըխողներու չես գիտեր ինչէն: Բանաստեղծը մեռցուած էր վաղուց, եւ ահա մեռած է նաեւ գրագիրը: Բանաստեղծէն կը մնան հատորիկ մը սքանչելի քերթուածներ, իսկ խղճի անդրջում, մեծ ճաշակի տէր մարդէն՝ քանի մը քննադատական խորունկ յօդուածներ արեւմտահայ քերթողներու մասին:

Ստորեւ հրատարակուող քերթուածները, կարծես նախազգացմամբ մը, ամիսներ առաջ ձօնուած էին, ո՛վ գիտէ, թերեւս այդ օրերուն հոգեվարող բարեկամիս: Ակնարկութիւնները բացայայտ են հոն: «Երեք բանաստեղծ»՝ երեք ճակատագիր, որոնցմէ երկուքը գոցուած են արդէն: Բաց կը մնայ երրորդը, առժամապէս, անորժանապէս:

ԵՐԵՔ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԱՐԱՄ ԱՐՄԱՆԻՆ

ելից

Անոնք երեք, երեք էին, երեք տղաք երազային,
Ե՛ւ գեղեցիկ, ե՛ւ պատանի, աստուածներու պէս յունական.
Տէր աստուծմէ ստանալով ձիրքի յուռութք ու համայիլ,
Անոնք իրենց գիւղ ու շէնէն նոյն օրերուն ճամբայ ինկան:

Տխուր մարդիկ պատմեր էին անոնց այնպէս, ինչպէս գուցէ
Բաց վէրքի բորբ պշնումին տակ լուսնկային օգոստոսեան
Ծեր եղջերուն եղնորթներուն հառաչելով կը զրուցէ
Պատմութիւններ նախնիներու, զոր սարսեր են մարդ ու գազան:

Ան տակաւին կը զրուցէ անտառի մը մասին անկոխ,
Նոյն անտառին հառաչներով խոր յուզելով եղն ու եղնորթ,
Թէ հոն խոտն է հիւթեղ, ինչպէս ծնեբեկի ցօղուն ու գոխ,
Լեռներն՝ հէքեաթ, եւ գետերու հունը՝ մեղր ու կաթի անօթ...

Անոնք երեք, երեք էին, երեք եղնորթ-բանաստեղծներ,
Որ, լիացած կոյս անտառի, գետ ու լերանց կոյս կըկաթով՝
Ճամբայ ինկան, լքելով տուն, գիւղ ու օրեր գալիքնաքեր
Դէպի աշխարհը անտառուտ, լեռ ու գետեր մեղր ու կաթոտ...

առաջին բանաստեղծը

Երէցն էր ան, երէց նաեւ իր հանճարով:
Կանանչ աչքեր, ինչպէս պեղուած նոր դահանակ:
Ցոյզը, նախնեաց խունկ խմորի պէս հանճարոտ,
Անեցուն էր իր մէջ, մտքի տաշտէն հանած:

Հրդեհն ինչպէս, բորբոքելով, կը կոծկոծի,
Երբ որ ծղան մը ծխացող իյնայ վերէն,
Այնպէս ալ ան՝ շիկացումէն թռչող մոծիր,
Որ կը բոցուէր, երբ երտ մը՝ յոյզ, բախէր իրեն:

Եւ իր երգերն էին այնպէս՝ շէկ-բոց ածուխ,
Թեփուկ-թեփուկ անթեղին տակ ջերմ մեղմութեան.
Քնարին իր ընտրած լարն էր կարծես անձուկ
Արահետ մը մեծ սէրերու վիհին վրան...

Ան իր գիւղէն մեկնած պահուն իր արտերէն
Խաչբուռ հիւսած՝ դրեր էր ոտքն Աստուածամօր,
Ամէն հասկի հետ շաղելով բուռ մը ցորեն,
Որ բաց ըլլայ ճամբան իր, բաց ու անշմոր:

Օ՜ անճանաչ ճամբաներու երկդիմութիւն,
Որ երազի մէգով լման կ'անդիմանաս.
Ան աւելի նիւթայնութիւնն զգաց հոգւոյն,
Քան զինք տանող ճամբուն, զոր մերթ կարծեց Բեգաս...

Ճանապարհին այդ իր որբութեամբը սալարկեց,
Երգեց, որ ան՝ երազ, յանգէր իր երազին,
Բայց տխուր էր այդ երազը, կարծես փանկէ
Դաշխուրանով մատուռակուած ըլլար գինին:

Եւ ինքն, ի՛նքն ալ տխուր էր ըստ նմանութեան
Զինք այդ ճամբուն վրայ հանած մարդոց տխուր.
Պիտի ուզէր, որ գետերէն հայրենական
Եղ ու մեղրի տեղ տխրութեան հոսէր աղբիւր:

Բայց երազն ու տխրութիւնն են սիամական
Երկուորեակներ, յղի մահուան մէ՛կ միջուկով.
Ինչպէս ծնած էին, այնպէս ալ նոյնհետայն
Վերջ գտան մեծ շրջպարի մը քրքիջին քով...

Իր երազի երկրին մէջ կայթ էր ցնծութեան
Համատարած, ինչպէս սով ու համաճարակ.
Կ'երգէր տունն այն, որ ունէր ջահ բազմաստեղնեան
Կ'երգէր տունն այն, որ չունէր մէ՛կ հատիկ ճրագ:

Բոլոր, բոլո՛ր սրբութեանց տեղ իր ճարպաճաք
Երաստանն էր դրեր նոր, նոր Գալիկուլան
- Ես կրնամ լալ,- կ'ըսէր, - պիտի դուք քրքջաք, -
Մինչ եթէ թոյլ տրուէր, երկիրն ամբողջ կու լար:

Քրքիջ հանդէպ ողբերգագոյն իր պատմութեան,
Քրքիջ հանդէպ անդրարաքսեան երազ հողի,
Եւ քրքիջով մոռացութեան ահեղ գլան,
Որ ան տափնէ յուշքի ունկ ու ականողիք...

Պոռտեցան, ինչպէս կեղեւ կաղամախի,
Շրթունքներն իր, եւ ան նոյնիսկ փորձեց ժպիտ,
Քանզի թախիծն էր դրժանքի նման մախիզ
Եւ կէս ճամբան սառցափոսի մը խորափիտ:

Եւ մէկ, վերջին ու վերջնագոյն անգամ միայն
Երգեց, եւ իր երգը վերյուշն էր անցեալին.
Ունկերն ամէն ձեւացուցին, թէ չտեսան,
Բացխփեցին աչքերը, թէ չլսեցին...

Եւ ա՛լ լռեց, ինչպէս բոյները կը լռեն,
Եւ մոռցաւ, թէ բերեր էր մեծ երգի տեսիլ,
Եւ օր մըն ալ մեկնեցաւ հոն, ուր դեռ մարդէն
Չեն կորզած գէթ կէսն իր հոգւոյն՝ թախծիլ, տխրիլ...:

երկրորդ բանաստեղծը

Ան «Եա լէյլի» կ'երգէր եւ ուղտի պէս կու լար
Ու կը հարցնէր. «Տեսե՞ր էք արցունքը ուղտի...»:
Ան Արեւելքն ամբողջ, ինչպէս կոտտուն պալար,
Կը յածէր միշտ իր հետ, որ պահերուն տխուր
Ողոքէր զայն երգով ու լռութեամբ յուրքի:

Ան միջնեկն էր: Ինքնեկ իր տաղանդի փայլով
Ցաւակից էր եղեր փէլլահներու ցաւին
Եւ հին, արեւելեան քաղաքէ մը գալով,
Բերեր էր բեռնակրի, դագաղակրի, որբի
Վիշտը, սէրը, մահը եւ երգը տակաւին:

Իր քալուածքն ալ կարծես ուղտերէն էր սորված՝
Կշռութաւոր, ծանր, կռանօրէն կայտառ:
Կարծես թէ երէկի եւ բեռը այսօրուան
Ջախ ուսին էր, որ մեղմ կը թեքէր գլուխն իր ցած,
Ինչպէս հողմէն ծռող սաղարթաւոր կատար:

Այդ քայլքով ալ հասաւ իր երազի կայքին,
Զգաստ, զարմանալի սովոր քրքիջներուն,
Զոր իր քսանամեայ մաքրամաքուր հոգին
Մեղմեր էր խոխոջով իր կարօտի եւ դեռ
Անոնց դէմ բռնելով առհաւութեան հեռուն:

Բայց սարտանաքալեան կայթատօնին մէջ ան,
Հազիւ մէկ կում բմպած՝ լուռ շաղեց իր գինին
Եւ հեռացաւ, գանած, որ չդառնայ խցան
Սեղաններու վրայ արիւններով քացխած
Արծաթազօծ, փշշան, հաստ շիշերու բերնին:

Այնտեղ աշխարհն ամբողջ, ինչպէս սեղմ սերկեւիլ,
Կիսուած էր շողերու անագորոյն խաղով.
Խակ էր «նորոգ լոյս»-էն զուրկ մասը ներքեւի,
Իսկ միւսը՝ արեւի անուրին տակ հասած,
Պնլտուն էր, ինչպէս օգոստոսեան խաղող:

Պիտի քերթողի երգն ըլլար կէս սերկեւիլ
Արեւաւոր, դեղին կամ սառուերոտ, անհամ:
-Ցնծա՛, նորեկ քերթո՛ղ, ինչո՞ւ զուր դեդեւիլ.
Ի՜նչ բախտ, որ երազիդ երկրին արեւաւոր
Մասն է բաժին ինկած: Նորեկ քերթո՛ղ, ցնծա՛: -

Բայց քերթողը, շուրջի արեւներէն այրած՝
Խորխի նման զանոնք սկրթեց իր սրտէն
Եւ լոկ այդ շողերով կենդանի եւ յայրատ
Որդերուն եւ անոնց տողկտումին հանդէպ
Արձակեց իր երգի նողկանքներուն աշտէն:

Ոգեց Արեւելքն իր, փէլլահներուն հագած
Այն արեգակը, որ չէր նառաքեր երկրէն,
Ինչպէս այստեղ, եւ զոր կ՚օրհնէր ամէն հազագ...
Եւ երգերուն տակ իր դրաւ տարեթիւեր,
Երբ ինքն իսօ, իսօ՛ք արեւով էր բերկրեր...

Մռայլեցաւ, ինչպէս ուրուր տեսած կաքաւ,
Տագնապեցաւ, որ խուլ պատերն իսկ իր խուցի
Գիտեն, որ ինքն ունի երգեր՝ թոյնի թաթաւ...
Եւ սարսափի օր մը, օր մը յուսալքման
Ցանձնեց զանոնք արդար դատաստանին բոցի:

Օ՜ մութ նուանկլիներու, սավաննայի վայրի,
Քարանձաւեան վնիռ. «կա՛մ մեզի հետ եւ կա՛մ»...:
Արեւներու զաւակ, բուն արեւէն այրի
Քերթողը պատանի այդ արեւի ոչ իսկ
Մէկ, մէ՛կ հատիկ շողին հետ էր ի սկզբան...

.

Կիրակի էր, Ապրիլ: Անձրեւ: Իրիկնաժամ
Քերթողը տուն տանող անմարդ ճամբուն վրայ:
Ինքնաշարժ մը անցաւ, դարձաւ կրկին անգամ...
Հիւանդանոց: Տեսաւ լացող ծնողքն իր դէմ:
Պատմեց ամէնն ու իր երգը բերաւ վկայ:

ՔԱԼԷԻՏՈՍՔՕՓ

արուեստասէրի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Լոզանն, Օգոստոս 20, 1994

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՆՕԹԵՐ

Եթէ գրելը առօրեայ յատկութիւնդ չէ, գոհունակութիւնը գրելու՝ նշդրակով մը անյայտ կրնայ նուազիլ: Երբեմն՝ յուսախաբ:

Մտավախութիւնը ունիս յարմար արտայայտութեան ոճը չկարենալ գտնելու: Ու ա՛յդպէս, ամիսներ կրնաս բոլորել, առանց նօթ մ՚իսկ մրոտելու: Մանաւանդ արուեստի անդաստանէն ներս՝ հայելացոյցդ փոշոտած է: Երգիչ հնչակի մը նշանին կը սպասես:

Արձակուրդի պարապ ժամերուդ ինքնահաճ, անցնող այդ շրջանէն բիւրեղացած յայտնիչ տպաւորութիւններ, անակնկալօրէն, նման անկոչ հիւրերու, կուգան մտքիդ մէջ հաղորդիչ շարժում մը ստեղծել: Անշահ ժամանակին մրուրը յուշարար:

Երեք-չորս համերգ, այդքան մը գիրք, նոյնքան նկարահանդէս, քանի մը ոգեւոր հանդիպումներ՝ յիշողութեանդ յղկիչ խարտոցէն անցած տեսիլքներով կը տողանցեն՝ մտքիդ լսատեսողական գանձարանը հարստացնելով: Արձակուրդի նօթերդ:

ԶՊՈՐՈՎՍՔԻԻ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Անցո՛րդ, եթէ Լոզանէն անցնիս՝ մինչեւ Հոկտեմբերի վերջ՝ գնա՛ տե՛ս անպայման այդ արուեստասէրին ի պատիւ սարքուած նկարահանդէսը: Արուեստասէր որ կ՚ըսեմ, է նաեւ զգայուն բանաստեղծ ու ցուցասրահի տնօրէն, արտակարգ ճանաչողութեան տէր:

Դարուն սկիզբը՝ «խենթ տարիներու» նկարիչներուն բարեկամը՝ Լէոփոլտ Զպոռովսքի կրցած էր իրենց առաջին քայլերէն իսկ լաւագոյնս գնահատել ու պաշտպանել Մոտիլիանին, Քիսլինկը, Սութինը, Վալատոնը թէ Ուտրիլոն: Մահացած քառասուն տարեկան՝ խոր թշուառութեան մէջ, կ՚արժէր անդրադառնալ իր խստաբարոյ ողբերգային կեանքին: Պիտի շուարէր անշուշտ ի տես իրեն ի պատիւ, երեք Պետութիւններու աջակցութեամբ սարքուած այս աննման ցուցահանդէսին՝ հովանաւորուած նաեւ՝ Ֆրանսայի, Լեհաստանի ու Զուիցերիոյ Հանրապետութիւններու նախագահներէն: Աննախընթաց չէ՞ կալէրիսթի մը այդպիսի պատիւի արժանանալը:

Համաշխարհային Ա. պատերազմի նախօրեակին, Զպոռովսքի կը հանի Փարիզ Լեհաստանէն ու կը հաստատուի Մոնփարնասի շրջակայքը: Կը ծանօթանայ Տրուէնի, Տիւֆիի, Քիսլինկի: Ու այս վերջինոյն միջոցաւ ալ՝ Մոտիլիանիի, անծանօթ նկարիչ այդ թուականին: Անմիջական է հաղորդակցութիւնը: Կը մտերմանան. աւելին՝ անկեղծօրէն կը բարեկամանան: Սութին պիտի գայ եւս բոլորել շրջանակը: Զպոռովսքի իր ճղճիմ դրամապանակը կը յատկացնէ անոնց: Տասնեակներով նկար կը գնէ, ու ամուր կը պաշտպանէ զիրենք: Առանց վհատելու: Այդ շրջանին է որ կ՚ունենայ այլեւս իր ցուցասրահը Վիսքոնթի ու Սէն փողոցներուն անկիւնը: Շատ քիչ թիւով նկարներ պիտի կարենայ վաճառել սկիզբը: Երեք տարիներ յետոյ սակայն բախտը կը ժպտի իրեն՝ երբ կը հանդիպի նկարչութեան սիրահարի մը: Ալֆրէտ Պարնս՝ ամերիկացի արուեստագէտը: Առաջին հանդիպումին իսկ, կը պատմուի թէ միանգամայն գնած էր հարիւրէ աւելի պաստառներ: Յետագային, ուրիշներ շարունակաբար: Լէոփոլտ Զպոռովսքի կը հարստանայ: Ցուցասրահը ունի այլեւս կարեւոր յանձնառութիւններ:

Ու կը հասնի 1930-ի տնտեսական տագնապը:

Ո՛չ ոք նկար կը գնէ: Զպոռովսքի կը փճանայ: Երկու տարի ետք կը մահանայ:

Ցուցահանդէսը ճոխ նկարահանդէս մըն է:

Շնորհաւորելի է Ֆրանսուա Տօլթ, հան…

Երրորդ բանաստեղծը

Քեզ ալ կը սպասէր նոյն ամէնակուլ խրուտքը միայն,
Թէ խիզախանքը եղիճի խուրձով չճաղկէր մեկոնն յուսալքութեան,
Մոռացումներու մայր դաւանելով տարածութիւններ
Որ ժխորի դէմ թաղիք են ստուար եւ կուրացուցիչ լոյսին դէմ՝ ստուեր:
Եւ գիտնալով դեռ, որ յաւերժօրէն աւազն է նուազ ովկիանի աչքին,
Դուն գլխապատառ թռար հարազատ օտարութեան մը հայցելու հոգին,
Եւ իր ընկլուզող անսահմանութեան լոկ ականկալու՝
Տակաւ մեղմելով հայրենի ամէն, ամէն խորթութիւն, ո՞վ գիտէ, գուցէ եւ անհետելու...

Ինչպէս յարդալիր մարագ ներխուժած խաղացկուն երինջ,
Մանկութեան լոյսի մղեղներուն մէջ դուն խոր թաղեցիր տամուկ դունչ ու պինչ,
Փորձեցիր ծածկել ծառերու հոյզ ու խէժերու խխում սպեղանիով խտրութեան սպին,
Խարշափ-խոխոջով խցկել խորշերը լռութեանըդ բերդի պարիսպին,
Վարագուրել քու տեսողութեանըդ զարնան տերեւի մշուշովը մով
Եւ կորուստներուդ արցունքը սրբել աշնան խաշամով...

Դուն ուսանեցար բուն հասունութեան համբերութիւնը վայրի միրգերէն,
Աստուծոյ գիշեր սպասելով, որ սեւ առագաստով սեւ նաւեր քու ալ ափըդ կը քերեն:
Զմռսցար երբեք, թէ պիտի երգես, երգես եռաձայն,
Անէութենէն կորզել փորձելով երէցներուդ ալ յոյզ ու երգերը, որ անէացան...
Մինակ էիր դուն սպառիչ, վայրի քու մինակութեամբ,

Ինչպէս արեւին մէջ դեռ զուր վառող փողոցային լամբ,
Եւ գիշեր մը լոկ արժանի եղար այդ մեծ մենութեան,
Երբ մանկութենէդ քեզ յիշած որբուկ ծղրիթի մը դուն վնռեցիր պատմել, պատմել եռաձայն,
Ողբերգութիւն մը, եռման ջրցայտքի նման անոպայ,
Որ դար ու դարեր շիթ-շիթ շփուելով
Շէկ-բոց դէպքերու հանք ու զանկերուն,
Տարափեց յանկարծ հոյլ մը ձեռամբարձ ուխտաւորներու աղօթքին վրայ...

Ժամանակներու ժխորը լեցուց լռութեան նոյնիսկ բջիջներն յետին.
Աշխարհագրական շկահիւններու վրայ շեղջուած կայսրութիւն մը, որ կը թուէր ամէն տեւողութենէ գերվեր ու անդին,
Լուռ տապալեցաւ իր իսկ տնկոտած սուրերուն վրայ, փշալարերուն,
Սուրի մը վրայ շամփրելով նաեւ քու կեանքըդ, ինչպէս լեռնարիւն թռչուն...

Եւ չիմանալով երբեք, թէ ինչո՞ւ, ինչո՞ւ մեկնեցար,
Դուն վերադարձար քարափն այն, ուրկէ, օր մը, պատանի, նաւապարի ինկան, ա՜հ, երեք, երեք, երեք փանդռահար...
Քարափն հիմաւուրց նոյնն է, նոյնն է դեռ՝
Ո՛չ ուրախ, ո՛չ ալ տխուր. անտարբե՛ր,
Եւ կ՚ըսէ, թէ ինք քարափ է միայն,
Եւ թէ մեկնողներն իրե՛նք պէտք է տան իրենց պատասխան,
Թէ ինչու իրմէ կը մեկնին հեռու եւ ինչու իրեն
Կը վերադառնան հազուադէպօրէն:

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

րածանօթ անօրէնը Էրմիթաժի որ յաջողած է ոչ միայն մէկտեղել անուանի ֆրանսական, զուիցերական, իտալական թէ գերմանական հաւաքածոներու լաւագոյն գործերը, այլ նաեւ ապահովել ամերիկեան թանգարաններու աջակցութիւնը:

Ցուցահանդէսը Լոզանի Էրմիթաժ Հիմնարկութեան տասնամեակին առթիւ է կազմակերպուած:

Այդպէսով ունինք՝ առաջին անգամ ըլլալով Եւրոպայի մէջ ցուցադրուած՝ Մոտիլիանիէ երեք դիմանկարներ: Ժան Հէպիւթեռն (1918), երիտասարդ խարտեաշ աղջկան կիսանդրին (1919) ու դարձեալ Ժան Հէպիւթեռնի (1919) երկրորդ դիմանկարը: Մոտիլիանիի տեսակարար կողմերը բնորոշող երեք յարաբուխ գործեր:

Յետոյ մօտաւորապէս տասներհինգ ամենագեղեցիկ Ուտրիյոներ՝ իր «ճերմակ շրջանը» պատկերացնող: Սուտինի առաջին նկարներէն՝ «Կարմիր սանդուխը» ու «Տեսարան մը Մոնմարթրէ», նաեւ 1917-ի նշանաւոր «Ինքնանկար»ը: Զուտ գլուխ-գործոցներու կարգին՝ Տըրէնի ու Մոտիլիանիի վրձիններով Զպորովսքիի դիմանկարները: Այսքանը բաւ պիտի ըլլար արդէն ուխտագնացութեան մը փափաք արթնցնելու դէպի Լոզան՝ եթէ չըլլային իսկ յաւելեալ խիստ նշանակալից գործերը: Ընդհանուրը՝ հարիւր երեք պաստառներ:

Խմբաւորուած հո՛ս, անգամուան մը համար, երբեմն անծանօթ մնացած՝ հանրութեան, կ՚ապացուցանեն կարծես իրենց արտայայտչական խորութեամբ, բանաստեղծ բայց անպախտ ցուցասրահի անօրէնին ոդիսականը: Ինչպէս նաեւ անոր տիրական ազդեցութիւնը արուեստի գետնին վրայ, քսաներորդ դարու առաջին տարիներուն:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՍԿԻԶԲԸ

Տարւոյն առաջին ամիսներուն, հակառակ ձմրան արձակուրդի շրջանին, Փարիզ կը յորդի բազմապիսի երաժշտական գիշերներով, ամենահաւատարիմ արուեստասէրն իսկ շնչասպառ դարձնող կըշռոյթով մը:

Ամէն գիշեր, Սալ Փլէյէլ, Կաւօ ու Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէ կը մրցին իրարու հետ, ներկայացնելու անցնող եղանակի մրցոյթներուն դափնեպսակաւոր երիտասարդ արուեստագէտները: Եթէ աւելցուին անոնց տարեկան նուագախմբային շարքերը յայտնի արուեստագէտներու ներկայութեամբ, կ՚ունենանք նուազագոյն չորս-հինգ կարելիութիւն յաճախ, նոյն գիշերուան համար:

Այդ շրջանին է որ անցան Փարիզէն այս տարի Սվեդլանա Նաւասարդեան ու Ճորճ Փէհլիվանեան: Առաջինը ծանօթ է իր խոր երաժշտական ըմբռնումով, դասական թէ արդի երգահաններու գործերուն մէջ: Ունի նաեւ կատարելագործուած ստեղնաշարային մասնագիտութիւն: Դիւրաւ կը յանձնուի իրեն, խորհրդածելու համար իր պատմած յագեցուցիչ երաժըշտութեան հետ: Ո՛չ մէկ դալուկ գոյն՝ համանուագային զօրեղ հնչականութիւն: Այդպէս տուաւ Փրոքոֆիէվի ամենադըժուարին գործերէն մին՝ «Սարքազմ»ները: Գիտէ նաեւ լաւագոյնս մեկնաբանել Պախ եւ Պրահմսի աշխարհը մերթ ընդ մերթ մթնցնելով կամ ըղձանոյշ քնքոյշ հետքեր ձգելով ստեղնաշարին վրայ: Հարուստ նուագ: Արժանի՝ աւելի լայն համբաւի:

Ուրիշ ուշագրաւ համերգ մը՝ Ճորճ Փէհլիվանեանի ղեկավարութեամբ, որուն առաջին երեւումն էր Փարիզ՝ Վէնսան տ'Էնտիի «Սէվէնօլ» համանուագի կատարումով: Ճարտար ճպոտ հաղորդիչ: Ինքնավստահ մեկնաբան որ գիտէ պարտադրել իր տեսիլքը: Հետեւիլ իրեն, դարձեալ պիտի ղեկավարէ Փարիզ, յառաջիկայ եղանակի ընթացքին:

Չմոռնալ նաեւ Նարինէ Սիմոնեանի երգչուհիի լուսեղէն զոյգ համերգները: Ունինք իր մօտ ոչ միայն լաւ պատրաստըւած բարձր արուեստի տէր երգչուհի մը, այլ նաե՛ւ հոգեյոյզ մեկնաբան մը որ գիտէ մեզ ալ իր մօտ բարձրացընել: Հաւատք սրսկող ներշնչումով: Ու դաշնակի տպաւորիչ հակոտնեայ երկու մեծահամերգներ: Երկուքն ալ ըղձակուած երիտասարդներ: Մին ռուս՝ միւսը իտալացի: Եւկէնի Քիսին նախ՝ քսաներկու տարեկան, գրաւիչ տաղանդ: Ժողովուրդին սրտին խօսող նուագ մը ունի. ճշգրիտ, արագ, աննկուն մատներ, ֆիզիքական հրապոյր, իշխող ներկայութիւն: Յայտագիրը լաւ կազմուած չէր սակայն: Շուպէրթէ հեռու է Քիսին, անոր տրտում մթին ձայնի չեշտէն:

Հասարակ զօրեղ խաղով մը կարելի չէ տալ Շուպէրթի երազային աշխարհը: Բայց երբ Շոփէնի չորրորդ Սքերցոն կամ Լիցթի էթիւտները կը մեկնաբանէ, Եւկէնի Քիսինի նուագը կը փոխակերպուի՝ մագնիսական մթնոլորտ մը ստեղծելով: Ժողովուրդը գրաւուած է: Ու եթէ կարենայ իր մակերեսային նուագը աւելի խորունկ ու յայտնիչ դարձնել, Քիսին անկասկած ապագայի անուանի դաշնակահարներէն է:

Երկրորդ երիտասարդը՝ Սիմոնէ Փեսթրոնի՝ Վան Քլայպըռնի առաջին մրցանակ, հակառակ փայլուն հնչականութեան մը, զուրկ է հզօր անհատականութենէ: Համերգի երկրորդ մասին, սակայն, տըւաւ իր լաւագոյնը՝ Մուսորկսքիի «Նկարահանդէսի մը պատկերներ»ով:

Նոյն օրերուն սատայա գեղեցիկ երգահանդէս մը: Առնօ Բաբաջանեանի դաշնակ - ջութակի սոնաթը, մեկնաբանուած՝ Հայկ Դաւթեանէ ու Արթիւր Ահարոնեանէ: Հիանալի մերձեցում: Առնօ պիտի սիրէր:

Եւ մասնանշել հոգեկան վերին գոհունակութեամբ ուրիշ գիշեր մը եւս որ ապրեցաւ Փարիզի Հայութիւնը, ի Սորպոն՝ երբ համայնք նախ, բերելով նաեւ իր շնորհակալութեան տուրքը արուեստի ըսպասարկուի մը, անոր քառասուն տարուան անսակարկ զոհաբեր աշխատանքին արդիւնաւէտ: Երգը, ժողովուրդի մը ոգին է: Ու շատ անգամ պարզ գեղջուկ մեղեդիի մը մէջ իսկ պահուըտած կը գըտնէք ժողովուրդին փիլիսոփայութիւնն ու ապրելակերպը:

Ու երգչախումբը՝ համայնաքային արժէք: Ուժ եւ կշիռ: Կարպիս Ափրիկեան աննկուն կամքով, ամէնէն դժուարին պայմաններով, յաջողեր է կանգուն պահել Սիփան - Կոմիտասը: Ու ա՛յդ գիշեր իր սիրած ու մարզած երգչախումբը, հաւատքով տուաւ, իբր առաջին ունկնդրութիւն՝ անոր անշեղ բայց պունադեղ, դասական «Սասունցի Դաւիթ»ը:

Գիշեր՝ յուզումնալից բոլորիս համար:

ՄՈՒՐԷՅ ՓԵՐԱՅԻԱ

Անունն իր իմացած էի դաշնակահար Րաֆֆի Մինասեանէ: Ունեցած էին նոյն ուսուցչուհին սկզբնական շրջանին՝ Ամերիկա: Հիացումով հետեւած էինք իր առաջին քայլերուն, խիստ խոստմնալից: Այսօր, քանի տարի ետք, Մուրէյ Փերայիա աշխարհահռչակ, իր սերունդի երեք թէ չորս լաւագոյն դաշնակահարներէն մին է:

Ծանօթ է ի մասնաւորի Մոցարթի ու Պէթհովէնի քոնչերթոներով, որոնց ընդհանուր շարքն է ձայնագրած: Նաեւ իբրեւ Շոփէնի հարազատ մեկնաբան: Մայիսի իր համերգին՝ յատկացուցած էր յայտագրի առաջին մասը երեք նշանաւոր «Պ»ի: Պախ, Պէթհովէն, Պրահմս: Երկրորդն ալ ամբողջովին Շոփէնի: Ա՛յդ գիշեր, Պէթհովէն ու Պրահմս էին աւելի խորունկ, աւելի լուսաւոր, քան Պախն ու Շոփէնը:

Փերայիայի նուագը տարածուն, ո՛չ մէկ պրկութիւն ունի: Ամէնէն ճշգրիտ ոճով ու կշռոյթով մը կը վերարծարծէ թաքուն հեւքը գործին, մերթ ընդ մերթ նրբին թէ կատաղի շեշտերով:

Այդպէս տուաւ Պէթհովէնի առաջին սոնաթը. իսկ Պրահմսը՝ մթին ելեւէջներով: Ու միշտ ներկայ է զգայուն դաշնակահարը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Ողջո՛յն Վարդան: Այս գիշեր՝ Օգոստոս 6՝ պիտի նուագես Ռոք տ'Անթէրոնի փառատօնին: Ամառնային նշանաւորներէն մին: Հեռու եմ՝ պիտի չկարենամ լսել դարձեալ՝ քու գեղեցիկ քսանըչորս էթիւտներդ Շոփէնի: Զօրս տուիր մեծ վարպետութեամբ անցեալ տարի: Տուիր զանոնք սրտաշարժ աւիւնով մը: Ու իշխող մասնագիտական կատարելութեամբ: Վիպային պատշաճ շունչով: Պիտի ուզէի նոյն յուզումով այս գիշեր ա՛լ լսել՝ զգալ տարբերութիւնները նրբին:

Այս տարուան համերգի ընթացքին, Մամիկոնեանի Շուպէրթը՝ ըլլա՛յ Վանտէրէր Ֆանթէզիին, ըլլա՛յ էմփրոմփթիւներուն մէջ, միայն սահուն յստակ խաղ մը չէր, ա՛յլ, գուցէ երբեմն դանդաղկոտ, բայց նոյն ատեն մտածել, խորհրդածել ու երազել ալ տուող հաղորդիչ նուագ մը:

Ուստի մթնոլորտը, որ կրնար պահ մը միօրինակ թուիլ, անոյշ, մոլորեցուցիչ էր միանգամայն:

Եւ հո՛ս է կը խորհիմ Շուպէրթի երկար ու կրկնակիօրէն տարածուն նախադասութիւնները տալու գաղտնիքը՝ իջնել ջանալով խորը մեր հոգիներուն:

Դժուար յայտագիր՝ անուրանալի վըստահ նուագ: Ու երբ Վարդանը կը նուագէ, մտքիս մէջ երբեմն կ'ուրուագծուին երեւակայական զուգահեռ խաղեր եւս. կարծէք գալիք ուրիշ երաժշտական վայրկեաններ ալ ներկայ ըլլային միանգամայն: Այնքան հարուստ կարելիութիւններով զինուած է իր արուեստը:

Եւ Շուպէրթի Ֆանթէզիին մէջ նամանաւանդ զգացինք անձնական մտասեւեռումներ, նորօրինակ դարձուածքներ՝ որոնք դեռեւս պիտի մարմնաւորուին իր ինքնատիպ ոճով ու նոր գոյներով:

Իսկ յայտագրի երկրորդ մասին՝ Ֆրանց Լիսթէ երեք վեհ գործեր տրուեցան նոյն զգայուն խանդով: Մասնագիտութիւնը կրնայ սորվիլ մարդ՝ արուեստը երբեք: Երկնային տուրք բնածին, հոգեկան կրակը զոհաբերումով միայն կրնայ վառ մնալ:

Ազատութեան շունչն է ան որով ինքնարժէք ու աննման պատմութիւն մը կը կերտէ իրաւ արուեստագէտը: Իր պատմութիւնը:

Զոր պիտի պատմէ: Ամբողջապէ՛ս:

Եւ մենք պիտի հետեւինք անոր յափըշտակութեամբ:

Մաղթանքս է՝ Վարդան Մամիկոնեանին՝ լսել տալ մեզի՝ իրը: Որովհետեւ ունի էականը՝ առաւելապէս հետաքրքրական խմորով՝ քիչերու վերապահուած:

ՄՕՐԻՍ ՊՐԻԱՆՇՕՆ

Երկու ցուցահանդէսներ իրեն յատկացուած Յունիսի ընթացքին՝ մին իւղաներկ պաստառներ, միւսը ջրաներկ եւ գծագրութիւններուն:

Ամենուրբին գոյներու համադրութեան գաղտնիքն է որ ունի: Կապտորակ մանիշակ, վարդագոյն, բազմաթիւ մոխրագոյն թէ կանաչներ:

Մակերեսը շնչող տարածութիւն մը հրաշալիօրէն պատրաստուած յատակագծով: Զուսպ, բարձր արուեստ:

Աշակերտները կը պաշտէին զինքը: Թէ՛ ուսուցանելու կերպը, թէ՛ նկարչական տեսիլքը:

Իրապաշտ բանաստեղծութեամբ մը տոգորուն, զուտ ֆրանսական դպրոցին արգասիքն է Պրիանշոնի նկարչութիւնը:

Զէր փափաքած յետահայեաց ցուցահանդէս՝ նուազագոյն տասը տարիներ՝ իր մահուան թուականէն ետք: Այդ իսկ պատճառաւ ցանցառ եղան անոնք:

Կարեւորագոյնը՝ Լոզան 1990-ին: Եւ այս տարուան Փարիզի զոյգ ցուցահանդէսները:

Գրեթէ բոլոր նիւթերով նկարած է:

Բնութիւնը, ծովը, նաթիւր մորթը, ձիարշաւը, դիմանկարը: Պարապած է նաեւ փորագրական աշխատանքով:

Հպարտ խառնուածք, անխօս, հեռու կ'ապրէր մետիաներէ: Արդեօք ա՞յդ է պատճառը որ զինքն այսօր մեծ նկարիչներու կարգին չի դասեր քննադատական կամքը: Դատողութիւն որ կը կարօտի դարմանի: Ծանօթ է որոշ շրջանակէ մը միայն:

Արդի նկարիչ՝ ո՛չ այժմէական:

ՊՕ Զ'ԱՐ ԵՐՐԵԱԿԸ ՈՒ ԱՅՏԱ ԳԱՎԱՖԵԱՆ

Յետպատերազմեան տարիներուն ու մանաւանդ Թէնկլըվուտի փառատօնի շքալից երդիքին տակ՝ Մէնախէմ Փրէսլէրի տարածիչ ուժով է որ Պօ զ'Ար կազմուած եւ ժողովրդականութիւն շահած է:

Աշխարհահռչակ երրեակը կ'այցելէ Փարիզ ամէն տարի՝ տալու նշանակալից հետաքրքրական համերգներ նորօրինակ յայտագիրներով:

Այս տարուանը՝ Թէաթր Տէ Շան - զ'Էլիզէ՝ նորութիւն մը եւս բերաւ՝ տալով ժլատօրէն նուագուած Պէթհովէնի եռապատիկ քոնչերթոն դաշնակ - ջութակ թաւջութակի համար:

Երրեակը այսօր ա՛լ նոյն յաջողութեամբ կը շարունակէ իր ուղին, ուր Իզիտոր Քոհէն ու Պէրնար Կրինհաուզ, փոխանցած են իրենց ճպոտները երկար սատարման շրջանէ մը ետք՝ Այտա Գավաֆեանի ու Փիթէր Վիլէյի:

Պէթհովէնի Քոնչերթոյին մէջ ունէինք երեք մեներգիչներ, ուրեմն որոնք Փրակայի Սենեկային նուագախումբին ճարտար ընկերակցութեամբ, խորիմաստ մեկնաբանութիւնը ապահովեցին խտապահանջ գլուխ - գործոցին:

Անվարան կարելի է ըսել թէ՛ իր հին կազմով երրեակին խարիսխը՝ եւ տէրն ու տիրականն էր դաշնակահարը:

Հիմնադիր Մէնախէմ Փրէսլէր մնալով հանդերձ պատուանդանը՝ Այտա Գավաֆեանի հարուստ ներաշխարհը միանալով անոր ջութակին ինքնատիպ հնչականութեան՝ աւելի իսկ զօրացուցած է երրեակին գրաւիչ հրապոյրը՝ առանց դոյզն իսկ աղարտելու անոր նոյնատարր ոգին:

Շուպէրթի առաջին երրեակը անմոռանալի պիտի մնայ ունկնդիրներու յիշողութեան մէջ, տենչոտ կանչերովն իր մերթ ընդ մերթ յուսակտուր թէ յուսալիր ողբաչահ շեշտաւորումներով:

Կազդուրիչ համերգ: Յուզիչ: Ո՛չ միայն յուզիչ՝ ա՛յլ ցնցիչ մեկնաբանութիւն ուր կը զգաս հոգւոյդ խորը անդիմադրելի գեղեցկութիւնը երաժշտութեան:

ՓՕԼ ՏԷԼՎՕ

Դարուս գերիրապաշտ հսկայ նկարիչներէն մին օրերս անդարձ բաժնուեցաւ իր երազային աշխարհէն:

Իննըսունըվեց տարու՝ վերջերս բոլորովին կուրցած՝ կ'ըսէր. - «Այլեւս երազներուս մէջ է որ միայն կը նկարեմ»:

Եւ նկարեց հարիւրներով երազային պատկերներ՝ տեսարաններ մերկ կիներով՝ անշարժացած պարապ կայարաններու առջեւ: Շոգեկառքի կայարանը մնալով իր պատանեկան շրջանի մէկ յիշատակը:

Գերիրապաշտ. բայց դասական ոճով նկարող արուեստագէտ մըն էր Տէլվօ: Տեսնելէ ետք իրեն յատկացուած յետահայեաց ցուցահանդէս մը ուր կային բազմաթիւ իր առաջին շրջանի նկարները՝ ակներեւ էր թէ փորձած է խորհրդաւոր դարձնել նիւթը, լոյսի խաղերով ու տարօրինակ երբեմն ձեւական միջոցառումներ յօրինելով: Երբեմն ալ լոյսին մէջ ցոլացնելով իր արտայայտչական զգացումները:

Աշխարհահռչակ՝ գործերը կը գտնուին ոչ միայն Պելժիա, այլ նաեւ՝ Լոնտոն, Փարիզ ու Նիւ - Եորքի արդի թանգարաններուն մէջ:

Զինքը ընդունելու առիթը ներկայացած էր տարիներ առաջ ցուցասրահին մէջ, մեր երկուքին բարեկամ, նկարիչ Ռոժէ Տը Քոնէնքի անձնական մէկ ցուցահանդէսին առթիւ: Սակաւախօս հսկայ մը՝ հանդարտ անոյշ դիմագծով: Խօսքը երբ իր նկարչութեան մասին էր, ատեն մը ըսաւ. «Խորհրդանշաններով կը սնանիմ՝ քիչ թիւով՝ բայց ամուր կառչած անոնց»:

Տէլվօ կ'երթայ միանալ Շիրիքօ եւ Մակրիթ գերիրապաշտ վարպետներու զոյգին, կազմելու համար խորհուրդներովն իրենց յաւերժ մեզ երազել տուող տեսակարար երրեակ մը:

Կինը՝ մնալով սակայն Փօլ Տէլվոյի մըշտական ներշնչման աղբիւրը:

ԱՆԿԻՒՆԱԴԱՐՁ

Արթննալէ րոպէ մը առաջ՝ կոտրիչ ձայն մը՝ արթնցի՛ր. Օգոստոս 17՝ տարեդարձդ է այսօր:

Ձայնը ներքին ի՞մս է, թէ՝ հեռուէն անծանօթի մը երգիծանքը:

●►

●►

Ի՞նչու յիշեցնել: Կարծես եօթանասունը ճամբուն վերջակէտն ըլլա՛յ:

Ու ան կը շարունակէ տակաւին նոյն ճշտով անխղճօրէն. «ընթացքին ամբողջ՝ կրցի՞ր … ուզեցի՞ր … իմացա՞ր … աշխատեցա՞ր … յաջողեցա՞ր … օգնեցի՞ր … անյագօրէն սիրեցի՞ր …»:

Պիտի շարունակէր թերեւս՝ եթէ չարթըննայի: Լռութիւն: Բարեբախտաբար: Միայն վերջին հարցման կրնայի լիաթոք, այո՛ մրմնջել. Եզակիօրէն անաւարտ պիտի մնային պատասխանները:

Հաւանաբար ուզէի հարցնել սակայն եթէ տէրն ըլլար հոգեքննիչս՝ կրնա՞մ շարունակել նոյն ուղիով: Որքան ալ կարճ ըլլայ ան:

Անկիւնադարձէն անդին ա՛լ կա՞ն տակաւին վտիտ յոյսեր, աղօտ լոյսեր: Ճամբու լապտերներ: Վերանորոգիչ ուժեր: Ուրախ վայրկեաններ. Պարապութիւնը տաքցնող յոյզեր: Կեանքը սիրցնող ժամեր: Պատասխանէ՛ … այո՝ ամբողջ ուժովս խնդամ: Քանի եօթանասունէն անդին՝ անկիւնադարձէն ետք՝ հոգին պատրաստ է եթէ ո՛չ միտքը՝ դիմաւորելու անորոշը որ պիտի գայ անձայն թէ որոտընդոստ քայլերով:

Փրկարար ցօղաբուղխ արուեստի սէր զոր կը դիւրացնէ՝ անվրէպ գիտութեան ժխոր որ կը դժուարացնէ կեանքը:

ՆԱԹԱԼԻԱ ԿՈՒԹՄԱՆ

Սեւերով սքեմաւորուած փութկոտ քայլերով կու գայ տեղաւորուիլ՝ տալու համար երեք ժամուան ընթացքին՝ ոչ մէկ կրկնութենէ իսկ զրկելով մեզ՝ Պախի վեց անմահ սիւիթները: Աւետարանը Թաւջութակին: Ոչ իսկ ժպիտ մը: Առաջին անգամ է որ կը հանդիպիմ նոյն դիշերուան յայտագրին մէջ այսպիսի ամբողջական շարքի: Պիտի կարենա՞յ վարպահել համերգի տեւողութեան երկու հազար ունկնդիրներուն լսողական ուշադրութիւնը: Որոշ վայրկեաններ աւելի չեշտուած պիտի մնան մեր յիշողութեան մէջ:

Միօրինակ կրնայ թուիլ իր ողորկ հընչականութիւնը: Բայց Նաթալիա Կութման ունի ուժն ու արտայայտչական բոլոր կարողութիւնները ռուսական գործիական դպրոցին: Ու խելացութեամբ գիտէ գործածել զանոնք: Առանց մխումի: Ո՛չ մէկ սայթաքում՝ ճպոտին թէ մատներուն: Բացառիկ կեդրոնացում մը նախ, որ քե՛զ ալ կը պարտադրէ կարծես նոյնանալ իր հետ: Հետզհետէ կը թափանցես իր տեսողական լուրջ մեկնաբանութեան: Այս անիմանալի անշարժութիւնը՝ միջոցին մէջ, որ չի գոհացներ աչքը, կը սրէ ականջը ու կը գտնես Նաթալիա Կութմանի ճպոտին ներքեւ Պախի յուսալից խորհուրդը: Ու միապաղաղ թուող նըւագը, բաւարարութիւն կու տայ մտքին: Նախասիրած ընկերակիցը Ռիխթէրի, Նաթալիա Կութման նման յայտագրով կը նմանի նոր ձեռնադրուած կրօնաւորուհիի մը, որ կը պատգամէ ու կը սիրցնէ իր վերին արուեստով՝ Թաւջութակը:

ՔՐԻՍԹԻԱՆ ՑԻՄԵՐՄԱՆ

Դաշնակի լաւագոյն մենահամերգներու շարքէն՝ ներկայ եղանակի ամենահարուստ երեկոներէն էր՝ Քրիսթիան Ցիմերմանի ռէսիթալը:

Գունաւոր դերազանց նուագ մըն էր իրը այդ գիշեր: Ուր ամէն անցնող վայրկեան թովչութիւն կը բերէր հոգւոյդ: Ընթեռնլի նախադասութիւններով հիւսուած խորունկ նուագ մը, առանց սեթեւեթի, վերջին ծայր ազդու սակայն եւ վիպային միանգամայն: Գեղեցիկ յայտագիր ուր ներկայ էին դասական թէ արդի երգացանկէն յայտնի գործեր՝ Պախէն մինչեւ Վէպէր, անցնելով ազգակից լեհ երգահան Սիմանովսքիէն:

Վարշաւայի Շոփէն մրցումի 1975-ի դափնեկիրը՝ Ցիմերման կը մնայ խտացյի Փոլինիի հետ՝ երկու գաղաթներէն մին համաշխարհային վարկով ծանօթ մրցումին: Խիստ տաղանդաւոր այս երիտասարդները լաւագոյնս գիտցան կազմակերպել անձնական աշխատանքի շրջաններն ու արագօրէն յառաջացող իրենց ասպարէզին պարտադրութիւնները:

Ցիմերման օգտուեցաւ Արթիւր Ռուպինշթայնի ու Գլոտիօ Առաոյի սեղնաշարային արուեստէն ու այսօր՝ քառասունի սեմին, կը ներկայանայ աշխարհի բոլոր բեմերուն վրայ իբրեւ յարգուած մեծ դաշնակահար: Իրապէս՝ իր այդ գիշերուան Ռաւէլի «Զգայնական վալսեր»ը կամ Մէնտէլսոնի «Տարբերակները» տուեցան այնպիսի ազնուական կատարելութեամբ մը, որ երբեմն ի գործ դըրուած ընձառիծի աճպարարութիւններն իսկ, ի մասնաւորի Սիմանովսքիի փոփոխակներուն մէջ՝ կը մնային միշտ խորունկ մտքով յառաջացող ինքնամատոյց մեկնաբանութեան մը հակակշռին ներքեւ:

Ահա՛ արուեստագէտը որուն իւրաքանչիւր համերգին պիտի ուզէիր ներկայ գտնուիլ:

ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ՀԻԱՍԹԱՓՈՒԹԻՒՆ

Հասանք պանդոկ ուշ գիշերով: Բարի գալուստ մաղթող պաստառի կողքին քով կար հրաւիրագիր մը: Յաջորդ օրուան թուականը կրող հրաւիրագիրը ցուցահանդէսի մը բացումը կ'աւետէր: Եթէ հեռու տեղ մը չէր տրուած հասցէն, կըրնայինք ներկայ ըլլալ:

Առաւօտուն յայտնի եղաւ սակայն թէ մեր պանդոկի ճաշարանին որոշ մէկ մասն էր որ այս տարի ցուցասրահի վերածած էր նոր հասնող պանդոկապետը:

Կ'երեւի հասութաբեր շուկայ մը կը փնտռէր:

Որոշուած ժամուն ներկայացանք, բայց անկարելի եղաւ ներս մտնել. Ժողովուրդ կար, մինչեւ մայթերուն վրայ: Յաջորդ օր, կէսօրէ ետք, ուզեցի տեսնել ցուցահանդէսը: Պարապ էր սրահը: Ընթացքին՝ նոյնպէս պարապ մնաց: Տեսնել ուզած նկարներս աւելի գետիններն էին փռուած: Խաւաքարտէ կամ փլէքսիկլասէ շրջանակներու մէջ բանտարկուած, փոսփորէ կայծկլտուք գոյներով, խաչաձեւ խաղալիկներ ըլլալին կարծէք, մերթ ընդ մերթ զուգահեռ ամ ցանուցիր գետեղուած: Նման ցուցահանդէսներ տեսած էի նաեւ Ամերիկա: Խորհեցայ ակամայ՝ այժմէականին մասին:

Արուեստի պատմութիւնը նման չէ սըրբազան պատմութեան: Ունի վարդապետական իր կողմը, բայց անշուշտ ազդեցութիւններէ զերծ չի կրնար մնալ, ըլլան անոնք մշակութային, քաղաքական թէ ընկերային:

Վերջին քառասուն տարուան ընթացքին եղան այնպիսի փոփոխութիւններ որ անկարելի դարձուցին գրեթէ արուեստագէտին բուն ազատութիւնը: Ոգեկանը: Անհրաժեշտ առաջին պայմանը ինքնուրոյն արտայայտութեան:

Իրական-անիրական շուկայիկ մտայնութիւն մը ծնունդ առաւ, շահու ծարաւ համակեդրոն նոր շրջանակներ ստեղծելով: Հետեւանք՝ կան ու կը մնան այսօ՛ր ալ, գրեթէ անծանօթ իրա՛ւ արուեստագէտներ՝ մոռցուած անկիւն մը: Քանի մշակոյթի նախարարներն իսկ -աւելո՛րդշեղած էին ուղիղ ճամբէն, անընդհատ միջամտելով ու կողմնապահ ուղղութիւններ պարտադրելով, մինչեւ իսկ թանգարաններէն ներս:

Եղան բացառութիւններ, ինչպէս միշտ:

Աւելորդ չէ երազել սակայն՝ մինչեւ իսկ այսօրուան պղտոր կարելիութիւններով օժտուած շահամոլ ընկերութեան մէջ՝ անխառն արուեստի գործին ստեղծման: Պայմա՛ն: Յստակօրէն զանազանել նախ՝ գործն ու առարկան: Այժմէական արտադրութիւնը այսօր, շատ անգամ շըրջագիծէն դուրս կը մնայ արուեստի գործէն: Նմանօրինակ երեւակայութեան մը արգասիքն ըլլար՝ ուր չկայ ազգային թէ անձնական դրոշմ: Սնանած նիւթով՝ անտեսելով ոգին: Մատնանշել դոհանալով՝ միայն մէկ երեսակը ցոյց տալով գործին: Մասնաւորապէս երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին, երբ Ամերիկա ստանձնեց յառաջամուտի դերը, առարկայօրէն ստեղծուած կացութիւնը առկախ էր այլեւս նկարչական դպրոցներու ուղղութիւններէն: Մեկենասներու ու քըննադատական ազդու որոշ փոքր շրջանակի մը մերձեցումը ապահովեց բոլորովին նիւթապաշտ նենգապատիր մթնոլորտ մը, կորսնցնել տալով հետզհետէ հաւասարակշռութիւնները, որոնք կը սահմանէին մինչ այդ արուեստագէտ - արուեստասէր գոյգին յարաբերութիւնները: Անվստահ իր ճաշակին, մտքին թէ հասկացողութեան, արուեստասէրը կորսնցուց բոլորովին իր խօսքը՝ այնքան ահռելի էր ստեղծուած գեղին մտաւոր ժխորը: Շահագէտը մօտէն հետեւեցաւ ու գործեց:

Հիմա՛, ներկայ տիեզերական ընդհանուր տնտեսական տագնապը, կրնայ տարաբանօրէն դարձեալ խանդ ներմուծել տակաւ առ տակաւ իրաւ արուեստասէրին, որ հիասթափ կը սպասէ գէպքերու պարփակման: Անշուշտ թէ արուեստի պատմութիւնը ուղղութիւն թէ վերջ չունի: Անառարկելիօրէն, սակայն, արուեստագէտը մասնագիտական թէ գիտական յառաջացման մը մէջ չէ՛ որ պիտի փնտռէ իր ներշնչումը:

Յառաջացումը այդպէս որոնուած, նիւթեղէն՝ գիտութեան մարդուն է որ կը վիճակի, գտնուելով նոր դրութեան մը դիմաց: Որ կը պահանջէ մարդուն տեսողութեան յեղաշրջման կարօտ մտածելակերպ:

Մինչ արուեստագէտին տաղանդը՝ ոգեկան թարգմանը մնալով հանդերձ ընկերային կեանքի անխուսափելի շարժման՝ մտային յեղաշրջման կարօտ չէ: Ուրիշ խօսքով՝ գիտուն կը դառնաս, արուեստագէտ կը ծնիս: Ուստի վերացական թէականութեամբ մը տողորուն է որ արուեստագէտը պարտի բերել միշտ նոր վկայութիւն մը՝ իրը եւ ո՛չ կապկելով միայն առօրեային թոհուբոհը, նոր կարծելով զայն, մինչեւ իսկ խեղաթիւրելով գիտականը:

Թուաբանական միջոցներով գրուած երաժշտութիւնը, զայն յառաջ չի տանիր, ինչպէս երփներանգ փլասթիք նիւթերու ներկայութիւնը՝ նկարչութիւնը: Յառաջացման ուղիղ գիծեր չեն ճանչնար անոնք, այլ՝ ծուռումուռ գիծերով ընթացող՝ առանց նախասահմանուած ծրագրի, անսալով միայն ու միայն հանճարեղ մտքին ու ձեռքին: Ամբողջովին հպատակ ոգիին: Ազա՛տ:

Շուրջբոլորը արուեստի անդաստանին հիասթափութիւնը զգալի է:

Բայց այսօ՛ր, դարուս վերջաւորութեան, սլաքը արուեստին կրնայ հակիլ դէպի մտքին ու զգայարանքին միանգամայն հեշտալուր միջոցառումներու:

Սկեպտիկ արուեստասէրը պիտի փորձէ ճանչնալ արուեստի գործը … սիրելով: Որքա՜ն դժուար է սակայն անդրդուելի մնալ այժմէականին դիմաց: Որովհետեւ հետաքրքրական է: Բայց, ա՛յդքան:

ՄՈՐՈՒՑԻՕ ՓՕԼԻՆԻ

Երգահանը ի՞նչպէս կը ստեղծէ: Նախանիւթը ո՞ւր կը փնտռէ: Ներշնչո՛ւմ: Պատասխանը հաւանաբար աւելի պարզ է:

Լուիճի Նօնօ ծանօթ երգահան է: Զգայուն մարդ: Լա՛ւ: Բայց ի՞նչ ազդեցութեան տակ խորհեր է այս մագնիսական երիզը՝ նախօրօք պատրաստուած, աւելցնել Փօլինիի ձօնած իր գործին մէջ: Ու այդ երկու հսկայ բարձրախօսները զետեղել դաշնակին երկու քովերը, ուր կը փսփսեն ականջ կրծող ձայներ: Եւ Փօլինի հանդարտօրէն կը շարունակէ նուագել: Իր կողմէ ընդունելի գոհարերութի՞ւն, թէ վերին հետաքրքրութիւն՝ ժամանակակից երգահանի մը գործին:

Շուրջ երկու հազար հոգի անձկութեամբ կը սպասենք գործի վերջաւորութեան, ազատելու համար այս վատաձայն պոռչըտուքէն:

Երբ սեղնաշարային խաղը կշիռ, կըշռոյթ, գոյն, հնչականութիւն, անձնական շունչ եւ միտք պահանջող արուեստ է, ի՞նչ կրնայ շահիլ այս պղտորիչ միջամտութեամբ:

Աւելի յուզիչ էր Փօլինիի նուագը:

Ապշած կ'երեւի նորօրինակ այս կարգի գործերէն: Պայմանադրական պատշաճ ոճն է որդեգրած, առանց երազի, իր մեկնաբանութիւններուն մէջ:

Այդ գիշեր Շոփէնի առաջին պալլատը սուրալով անցաւ գնաց:

Պէթհովէնի Մի մաժէօր սօնաթը սրտատրոփ մեզ սպասման կայարանը թողուց: Բարեբախտաբար Շումանի Քրայզլէրիանայով սուզուեցանք որոշ չափով ոգեշահ աշխարհի մը մէջ խուզարկու:

ԼՈՔԱՌՆՈՅԻ ՓԱՌԱՏՕՆՆ ՈՒ ԱՏՈՄ ԷԿՈՅԵԱՆ

Աւարտած է արձակուրդս: Աւարտած՝ նաեւ Լոքառնոյի 47-րդ շարժանկարի փառատօնը՝ իր հարիւր յիսուն ֆիլմերով՝ այդքան մըն ալ կարճ ժապաւէններով:

Այս տարի ունեցաւ աշխարհի ամենամեծ բացօթեայ ճերմակ պաստառը:

Շատ գիշերներ՝ առատ անձրեւ, որ ողողեց նաեւ Փիացա Կրանտէն:

Կային դարձեալ զանազան բաժանումներ, ուր կը տրուէին կարճ ժապաւէններ, յետահայեաց շարքեր, կամ երիտասարդ բեմադիրներու առաջին գործերը: Ծանօթ արուեստագէտներ դատակազմին մէջ, որոնք արժանի տեսան պարգեւական երկու ֆիլմերը՝ ոսկի եւ արծաթ ընձառիւծներուն: Տղոցս կարծիքը՝ լաւ էին: Ձեմ տեսած:

Հետաքրքրութիւնս ուրիշ տեղ էր այս տարի: Երկու հայեր կը ներկայացնէին Իտալիան եւ Գանատան: Երուանդ Ճանիկեան եւ Ատոմ Էկոյեան: Առաջինը՝ կարճ ժապաւէններով, որուն բանաստեղծական ոճը հնագէտի մը հնարամտութիւնը ունի: Տրուեցաւ իրեն արժանիօրէն՝ պատեհութիւնը ցոյց տալու «Արիա» կոչած իր ժապաւէնը կալայի գիշերը՝ իբր ներածական: Հետաքրքրական աշխատանք: Հետեւիլ:

Երկրորդը՝ արժանացաւ արդար գնահատանքի իր նոր՝ 1994-ի «Էկզոթիքա» երկար ֆիլմով: Փայլուն է եղած Ատոմ Էկոյեանի ասողը ընդհանրապէս Լոքառնոյի փառատօնին:

Իր բոլոր ժապաւէնները հոս է որ տեսած եմ նախ: Ամուր է դիրքը ու սիրուած: Երեսունչորսամեայ բեմադիրը ունի սուր դիտողութիւն, ճարտար ձեռք, կրակոտ ստեղծագործ երեւակայութիւն մը չարժուն: Հոգեբանական բարդ խաղեր են որ ցոյց կու տայ, դիւրավառ դարձնելով զանոնք: Կայծ մը բաւ կ'ըլլայ ծնունդ տալու հրդեհին: Ատոմ Էկոյեան լիուլի դրսեւորելու ու արժեւորելու կարելիութիւնը գտած ըլլալ կը թուի իր բազմակողմանի յատկութիւններուն վերջին այս «Էկզոթիքա»յին մէջ: Ուր կարելի է նշմարել Պէրկմանի թէ Թարքովսքիի հանդէպ տածած իր սէրն ու յարգանքը: Հակառակ անոր որ ծանր է ֆիլմին յառաջացման կշռոյթը, լարուած կը մնայ ուշադրութիւնը:Երաժշտութիւնն ալ իր դերը ունի հոդ. թեթեւ արեւելեան շունչով մը տրուած:

Էկոյեանի յայտնի նպատակն է, հակադրել հանդիսատեսին տեսիլքները,մըղձաւանջը՝ անոր ամենախորունկ ցանկութիւններուն հետ: Յուզելով կ'ուզէ գըտնել տալ անոր, իրեն հետ քաշկռտած, հինէն ամբարած յիշատակելի պատկերները: Հոգեկան աշխարհէն ներս թափանցել՝ թաքնուած, չորցած միջոցառումները վերադտնել ու վերաքննել զանոնք: Երբեմն նրբին, երբեմն բիրտ, ուզեմես մինչեւ իսկ գագիր նայուածքներ են անոնք, որոնցմով կը ջանայ ծաւալել տալ, հոգեկան աշխարհը պատկերներով լեցուն՝ որ կ'աշխատի ըստ իրեն, առարկայականօրէն անոնցմէ մնանելով միշտ:

Ընդհանուր առմամբ շատ լաւ խաղարկութիւն: Ի մասնաւորի՝ Էլիաս Գոթէաս, Արսինէ Խանճեան ու Միա Քիրշնէր:

Ատոմ Էկոյեան այս տարի առանձնաշնորհեալ հրաւիրեալը ըլլալ կը թուէր Լոքառնոյի փառատօնին, առանց մասնակցելու մրցումին:

Ցատկացուած էր նաեւ մասնաւոր ցերեկոյթ մը իր հին սկզբնական բազմաթիւ կարճ ժապաւէններուն: Ու իր «Էկզոթիքա»ն՝ ա՛յդ գիշերային զբօսավայրը ուր մարդիկ կ'երթան գտնելու իրենց փնտրուած ու չգտածը՝ ծափահարուեցաւ շարժանկարի շուրջ տասը հազար սիրահարներէ, բացառաբար առանց անձրեւի գիշեր մը՝ Փիացա Կրանտէի վրայ:

Ոմանք քննադատեցին ֆիլմին դանդաղընթացքը, բայց երբ Փարիզ գայ, պիտի ուզեմ դարձեալ տեսնել՝ որովհետեւ սիրեցի:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Լոքառնօ, 1994, Օգոստոս 20

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: Nº 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4
MARDI
4 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18.429 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.429

ՄՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱԶՐՊԷՅՃԱՆ

ԱԼԻԵՒ ԵՒ ՏԷՄԻՐԷԼ ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԲԱՔՈՒԻ ՎԵՐՋԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Բաքուի մէջ սպաննուած են ոմն. Շամսի Ռահիմով որ տեղեկատուութեան յատուկ բաժանմունքի պետն է եւ Գերագոյն Խորհուրդի փոխ - նախագահը՝ Աֆիէտտին Ճալիլով անծանօթներու կողմէ (Սեպտ. 30-ին), երբ Ալիեւ Նիւ - Եորք կը գտնուէր Ազգաժողովին մասնակցելու համար: Նիւ - Եորքէն Բաքու վերադարձի ճամբուն վրայ, Ազրպէյճանի նախագահը՝ Հայտար Ալիեւ, կանգ առած է Պոլիս ու տեսակցած է Թուրքիոյ Նախագահ Սիւլէյման Տէմիրէլի հետ: Տեսակցութենէն ետք, երկու պատասխանատուները պարտք համարած են խօսիլ քաղաքական վերոյիշեալ սպանութիւններուն մասին, որոնց զոհ գացին, Ազրպէյճանի Խորհրդարանի փոխ - նախագահը՝ Ա. Ճալիլով գաղտնի սպասարկութեանց պատասխանատուներէն մէկը որ ուղղակի կապուած էր Ալիեւի (գնդապետ Շամս Ռահիմով) եւ անոնց ընկերացող պահակներ:

Ալիեւ ըսած է որ «իր երկիրը վճռական է ու պիտի պաշտպանէ իր անկախութիւնը», ըստ իրեն, այս սպանութիւնները ուղղուած էին Ազրպէյճանի «դերիշխանութեան» դէմ: «Այս գործողութիւնները արդիւնք են այն ջանքերուն որոնք կը թափուին Ազրպէյճանի թշնամիներուն կողմէ, որոնք ներկայ են թէ երկիրներ՝ թէ դուրսը», ըսած է Ալիեւ: Անոր հանդիպումը Տէմիրէլի հետ տեղի ունեցած է Շաբաթ օր:

Թուրքիոյ նախագահը իր կողմէ յայտարարած է. «Անոնք որոնք այս ոճիրները գործադրեցին ուզեցին Ազրպէյճանի ներքին միութիւնը պառակտել: Որեւէ ժամանակէ աւելի այսօր հարկ է որ Ազրպէյճան պահպանէ իր ներքին միասնականութիւնը», ըսած է Տէմիրէլ: «Ազրպէյճանի հողերուն 25 առ հարիւրը հայկական բռնումի տակ են ու 1 միլիոն 200 հազար Ազրպէյճանցի ստիպուեցան իրենց բնակարանները լքել», յայտարարած է Թուրքիոյ նախագահը ու այս առիթով վերահաստատած որ իր երկիրը նեցուկ կը կանգնի Ազրպէյճանի Ղարաբաղի հարցին առնչութեամբ:

Նոյն առիթով, Ալիեւ խօսած է այն պայմանագրութեան մասին, զոր Ազրպէյճան վերջերս ստորագրեց խումբ մը արեւմտեան նաւթի ընկերութիւններու հետ: Ակնարկելով Ռուսիոյ ընդդիմութեան՝ Ալիեւ ըսած է որ այս պայմանագրութիւնը «կը փաստէ որ Ազրպէյճանի ժողովուրդը տէրն է իր ճակատագրին»: Ալիեւ յոյս յայտնած է որ Բաքուէն Թուրքիա նաւթամուղ մը կառուցուի որպէսզի այս ընկերութիւններուն ապագայ արտադրութիւնը այս ճամբով արտածուի:

Ռուսիա բուռն կերպով կը հակառակի այս ծրագրին: Միացեալ - Նահանգներու նախագահ Պիլ Գլինթըն այս մասին խօսած է Ռուսիոյ նախագահ Բորիս Ելցինի հետ՝ անցեալ շաբաթ Ուաշինկթընի մէջ: Բայց յայտնի չէ թէ գոհացուցիչ պատասխաններ ստացած է Ելցինէն՝ թէ ոչ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԹԷԼԻ մէջ, ուր տեղի կ'ունենային Իւ - Տէ - Էֆ-ի խորհրդարանական օրերը (Սեպտեմբեր 29 - 30) նախարարապետ Պալատիւր վճռական եղանակով մը պաշտպանութիւնն ստանձնեց իր նախարարին՝ Ժ. Լոնկէի եւ ամբողջական պատասխանատուութիւնը տրուած որոշումին ինչ կը վերաբերի «նախապատրաստական քննութեան» մը: Ծանօթ է որ կառավարութեան այս որոշումը շատ քննադատուեցաւ, մանաւանդ Էռ - Փէ - Էռ-ի կողմէ: Այս նախապատրաստական քննութեամբ. կառավարութիւնը ժամանակ կը շահի եւ որոշ չափով իրմէ կախում կ'ունենայ յետագայ քննութիւն մը դատաւորի մը կողմէ: Այլեւս յստակ էր որ Լոնկէ պիտի հրաժարի եթէ քննութեան տակ առնուի: Պալատիւր լայն ժողովրդականութիւն գըտաւ Իւ - Տէ - Էֆ-ի մօտ, շուքի մէջ ձգելով Ժիսքառ տ'Էսթէնը: Գաղտնիք չէ որ շարժումին թեկնածուն ինք է, միակ թեկնածուի մը պարագային մեծամասնութեան կողմը:

ՓԻԷՐ ՍԱՊԱԿ յանկարծամահ եղաւ Հոկտեմբեր 1-ին, զոհ սրտի տագնապի մը: Ռահվիրան էր ֆրանսական հեռատեսիլին, ուր երկար տարիներ տնօրինած է ամէն ինչ: Ինք է որ ստեղծած է առաջին լրատուութիւնը (Ժուռնալ Թելեվիզէ) եւ բազմաթիւ յայտագրեր ինչպէս՝ «այս իրիկուն Թատրոնը», որակուոր խաղեր (20-րդ դարու մարդը) եւայլն, եւայլն: 76 տարեկան էր եւ 1955-էն ի վեր ամուսնացած էր հեռատեսիլի առաջին ներկայացնողներէն՝ Քաթրին Լանժէի հետ:

ԹՈՒՐՔԻԱ պատերազմի սպառնալիք կ'ընէ Յունաստանի եթէ այս վերջինը ընդլայնէ Եգէականի իր ջուրերուն սահմանները: Արտաքին Նախարար Սօյսալ, այս իմաստով, բանաւոր ուղերձ մը ղըրկած է իր պաշտօնակիցին՝ Փափուլիասի, ազգաժողովի շրջագօտին մէջ: «Պատերազմ չենք փափաքիր, բայց, կը պատերազմինք եթէ Յունաստան 12 մղոնի տանի իր ջուրերը» կ'ըսէ Սօյսալ:

ՃԱՓՈՆԻ կայսրը եւ կայսրուհին հինգ օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարեն Ֆրանսա: Առաջին անգամն է որ Ճափոնի կայսր մը Ֆրանսա կ'այցելէ երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումէն ի վեր, 120 տարի առաջ:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ սպաննուած է Արդարադատութեան նախկին նախարար՝ Մեհմետ Թոփաչ Տեւ - Սոլ ծայրայեղ ձախ շարժումին մէկ խումբին կողմէ: Դիակին քով ստանձնող կազմակերպութեան անունով գիր մը ձգուած է ուր կ'ողջունուի Ֆրանսա բանտարկուած պարագլուխը՝ Տուրսուն Գարաթաշ որ Սեպտեմբեր 9-ին ձերբակալուեցաւ երբ կը փորձէր Իտալիայէն Ֆրանսա մտնել: Գիրը կը ստորագրէ՝ «Ժողովուրդին ազատագրման համար միութեան ճակատը - Տեւ - Սոլ» ձախերէն մէկն է շարժումին որ ներքին մըրցակցութիւններ ունի:

ԼԻՈՆԻ մէջ Սեպտ. 30-ին, պաշտօնական բացում ըկատարուեցաւ մեծ մզկիթին, մասնակցութեամբ բոլոր յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն: Ներքին նախարարը որ նաեւ կրօնից նախարար է յայտարարեց այս առթիւ. - «Հարկ է Ֆրանսայի իսլամական հարցին հետ վարւիլ որպէս Ֆրանսական հարց մը եւ ոչ թէ օտար հարց մը կամ օտար հարցերու շարունակութիւնը Ֆրանսայի մէջ, Այլեւս չի կրնար Իսլամ մը գոյութիւն ունենալ Ֆրանսայի մէջ, այլ պէտք է գոյութիւն ունենայ Ֆրանսայի իսլամ մը»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, աւելի քան 20 հազար հոգի տողանցած են Հոկտեմբեր 2-ին ոգեկոչելու համար 1993 Հոկտեմբերի դէպքերը, որոնք վերջ գտան նախկին Խորհրդարանին ռմբակոծութեամբ: Այս առթիւ, նախկին վարչապետ՝ Ռուցկոյ խօսք առած է:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 30 / Հոկտեմբեր 3)

ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի վախճանման քառասունքին առթիւ Հոկտեմբեր 2-ին Եղէգնաձորի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ մատուցուած է ձեռամբ՝ Միացեալ - Նահանգներու արեւելեան թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեանի:

ՋԵՌՈՒՑՈՒՄ

«Հայրնակկոմունտ» հանրապետական միաւորման համաձայն այս տարի նախատեսուած է ապահովել 30 քաղաքներու եւ շրջանային կեդրոններու կեդրոնական ջեռուցումը: Ջեռուցման շրջանը կը տեւէ 75 - 120 օր եւ արդէն սկսած է մաղութի մթերումը:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄԱՏՐԻՏ ՄԵԿՆԱԾ

Տարադրամի միջազգային Հիմնարկի եւ Համաշխարհային Դրամատան տարեկան խորհրդաժողովին մասնակցելու նպատակով վարչապետ Հ. Բագրատեան Մատրիտ գացած է Սեպտեմբեր 30-ին: Վարչապետին գլխաւորած պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Հայաստանի Ելմտական, Տնտեսութեան նախարարները, Կեդր. Դրամատան նախագահը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

Սեպտեմբեր 28-ին Երեւան ժամանած է եւ Արտաքին փոխ - նախարար Եդուարդ Զօլոյեանին իր հաւատարմագիրը յանձնած է Ռուսաստանի լիազօր նոր դեսպանը՝ Անդրէյ Ուռնով: Ան Աֆրիկէի մասնագէտ է, պատմական գիտութեանց դոկտոր եւ Ռուսաստանի Նամիպիոյ նախկին դեսպան:

ՀԻՒՐԵՐ՝ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

Գերագոյն Խորհուրդի Ա. փոխ - նախագահ Արա Սահակեան Սեպտեմբեր 29-ին ընդունած է Գիւմրիի փոխ - քաղաքապետ Յակոբ Արթինեանը եւ 86-ամեայ Հայկանոյշ Մարտիրոսեանը, որ իր ամբողջ խընայողութիւնը՝ 5000 տոլար, յանձնած է զոհ գացած ազատամարտիկներու 100 երախաներու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԻԱՑԱՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻՆ

Փոխ - վարչապետ Վիգէն Չիտեչեան Վիէննայի մէջ մասնակցելէ ետք հիւլէական ուժանիւթի միջազգային գործակալութեան 38-րդ գլխաւոր խորհրդաժողովին, ստորագրած է այն փաստաթուղթը, որով Հայաստան կը միանայ «միջուկային ապահովութեան համաձայնագրին», ընդունուած՝ 1994, Յունիս 17-ին:

ՏՈՒՆԵՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Աշտարակի շրջանի Կարին գիւղին մէջ դրուած է հիմնաքարը այն աւանի շինութեան, ուր կը կառուցուին 50 տուներ գաղթական 100 ընտանիքներու համար: Հայաստանի Երիտասարդաց քրիստոնէական միութեան «Ապաստան» ծրագրին համաձայն նման աւաններ կը կառուցուին եւ անաւարտ շինութիւնները կ'աւարտին հանրապետութեան այլ շրջաններու մէջ ալ, յատկապէս՝ Մասիսի շրջանը:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՎԱՐԿԵՐԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Սեպտեմբեր 28-ին փոխ - նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանի կողմէ ընդունման ընթացքին Համաշխարհային Դրամատան Հայաստանի ներկայացուցիչ Վահրամ Ներսիսեան ըսած է որ իր ներկայացուցած հաստատութեան կողմէ Հայաստանի յատկացուելիք շուրջ 250 միլիոն տոլար վարկը՝ ոռոգման համակարգի վերակառուցման, ուժանիւթի զարգացման, հաղորդակցութեան բարեփոխումներու, ճամբաներու շինութեան, ընկերային, բնապահպան եւ շարք մը այլ ծրագիրներու իրագործման սահմանուած, ընթացք կ'առնէ այս տարուան վերջ եւ 1995-ի սկիզբը: Ան աւելցուցած է թէ արդէն փոխանցուած է եւ կը գործածուի 40,5 միլիոն տոլարի այն վարկը, որ տրամադրուած էր ազէտի գօտիի վերականգնման եւ կառոյցներու բարեփոխման նպատակներուն համար:

ԵԿԵՂԵՑԻ՝ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՀԱՄԱՐ

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Արցախի թեմի առաջնորդութեան եւ ԼՂՀ-ի մայրաքաղաքի ղեկավարութեան փոխադարձ համաձայնութեամբ, թեմի միջոցներով եկեղեցի կը կառուցուի Ստեփանակերտի մէջ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներուն Վալանսի Հայ Մարզականը 1-ի դէմ 2 կէտով յաղթեց Սըտանի եւ կրցաւ բարելաւել իր դիրքն ալ: 8-րդ է դասաւորման մէջ եւ 17 կէտով: Գլուխն է Մարսէյլ 27 կէտով:

ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՄԻԱՅՆ ՌԱԶՄԱԴԱՇՏ ՉԷ

Հայաստանի ու Սփիւռքի զանգուածներուն համար գրեթէ մոռցուած, կամ բոլորովին անգիտացուած աշխարհ էր Ղարաբաղը 1988-էն առաջ: 1970-ին, 1975-ին, քանի՞ներ տեղեակ էին Ղարաբաղցիներու կեանքի պայմաններուն, 1920-ի կամապաշտ կարգադրութիւններուն. կամ քանի՞ներ գիտէին թէ Գորիսէն կէս քայլ միայն հեռու է Լաչինը, իսկ Շուշին՝ կանգուն մը անդին: Ղարաբաղին ու Ղարաբաղցիին յայտնութիւնը մեր իրականութեան մէջ, 1988-ի պոռթկումին առթած խանդավառութենէն անմիջապէս ետք, համաքայլ եղաւ պատերազմական հոլովոյթին որ կը տեւէ մինչեւ այսօր: Անկէ ի վեր բոլոր հետաքրքրութիւնները կեդրոնացած են պատերազմական առօրեային վրայ. սրտեր կը կծկուին ինկած ամէն երիտասարդի լուրով ու կը հրճուին ազատագրուած հողի ամէն մէկ կանգունով: Քիչ, շատ քիչ անգամ կ'անդրադառնանք թէ Ղարաբաղը պատերազմական իրողութենէն անդին ալ գոյութիւն է, անկախութեան արդէն Գ. տարեդարձը նշած երկիր ու որպէս այդ ունի իր հարցերը, ուրախութիւններն ու դժուարութիւնները, ռազմադաշտէն ետին:

Այս անգիտացուած, բայց այնքան կենսական մարզը կը շօշափէ հարցազրոյց մը որ կատարուած է գաղթականներու պետական վարչութեան պետ Վլադիմիր Մովսիսեանի հետ ու լոյս տեսած «Ազատամարտ» թերթին Սեպ. 10-ի թիւին մէջ: Ան յատկապէս կը խօսի Ղարաբաղի մէջ տարուող վերաշինութեան աշխատանքներուն մասին, թուական տուեալներով. անոնք, ճիշդ է որ հեռու են ցանկալի մակարդակէն, բայց կը մատնանշեն ուրախալի երեւոյթ մը որ կը վերաբերի ազատագրուած տարածքներու վերաբնակեցման. գաղթականներու վերադարձին:

Վլ. Մովսիսեան կ'ըսէ թէ Ղարաբաղի մէջ աւերուած տուներու թիւը 11 հազար 760 է: Գաղթականներու վարչութիւնը կ'աշխատի Հայաստանի կառավարութեան յանձնարարութեամբ: Աշխատանքը կ'ընթանայ երկու գլխաւոր ուղղութեամբ. կամաւոր վերադարձողներ կը փոխադրուին իրենց բնակութեան վայրերը ու կը վերաշինուին աւերուած բնակարանները: Մինչեւ այսօր տեղափոխուած է 39 հազար հոգի. իսկ երկրորդ գործը սկսած է անցեալ տարուան Սեպտեմբերին ու մինչեւ տարեվերջ նորոգուած է 303 տուն: Այս տարուան ծրագրին մէջ առնուած է հազար տունի նորոգութիւնը: Այս տուներէն 612 հատը արդէն մինչեւ Օգոստոսի վերջ յանձնուած է գործածութեան: Կ'ըսուի թէ տարեվերջին այդ թիւր բարձրացած պիտի ըլլայ 1018-ի:

Ջրուցավար Մաւր Դանիէլեան հարց կու տայ դժուարութիւններու մասին. Վլ. Մովսիսեան կը բացատրէ թէ դժուարութիւններու առաջինը շինանիւթերու հայթայթումին կը վերաբերէր. բայց 200 թոն կրաղիւս ձեռք ձգուած է ու հոդ չէ թէ բաւական դժուարութեամբ ճարուած՝ փոխադրութեան ծախքը:

Գաղթականներու վարչութեան պետը կ'ըսէ թէ ամէնէն աւերուածը Հադրութի Առաքիւլ գիւղն էր որ քարուքանդ վիճակ մը կը պարզէր. մնացած էր միայն կիսով կանգուն եկեղեցին: Այսօր հոն արդէն 20 տուն վերանորոգուած է Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ բարեսէրներու գործակցութեամբ: Մինչեւ տարեվերջ 30 տուն պատրաստ պիտի ըլլայ: Գիւղացիներ արդէն ընտանիքներով սկսած են հոն ապրիլ ցանք կատարել, անասուն եւ հաւազգի պահել:

Ղարաբաղի մեծագոյն գիւղերէն մէկը Թալիշն է, ամէնէն հիւսիսային շրջանին մէջ. անոր անտառներն ու մարգերը կը տարածուին մինչեւ Շահումեանի Գիւլիստան եւ Կարաչինար գիւղերը: Այլ խօսքով՝ Թալիշը գրեթէ ռազմաճակատի գիծին վրայ է: Հոն իսկ 30 վերադարձողներ կ'ապրին այսօր, հակառակ անոր որ ընկերային - կենցաղային հարցեր կան տակաւին: Յաջորդ տարուան համար ծրագրուած է 150 տուն վերաշինել:

Մարտակերտի չորս գիւղերուն երկու մեծերը՝ Մարաղա եւ Ջալլու չեն ազատագրուած դեռ: Իսկ Սարսանգի մօտիկ նախկին ադրբեջանական Ումուդլու գիւղին մէջ հաստատուած են Շահումեանէն գաղթածներ: Շինարարական յաջող աշխատանք կը տարուի նաեւ Գետաւան, Վաղուհաս, Ջափար գիւղերուն մէջ ու Ասկերանի շրջանը: Վլ. Մովսիսեան ուրախութիւն կը յայտնէ որ Շուշիի Բերդաձորի հատուածին մէջ ոչ միայն տուները վերաշինուած են, այլ նաեւ լուծուած է երկու գիւղերու ջրամատակարարման խնդիրը:

Աշխատանքը խոչընդոտող կարեւոր ազդակ մըն է այն որ տեղական շինարարներու մէկ մասը բերքահաւաքի գործով զբաղած է, իսկ ամէնէն կարող ուժերը հասկնալի է որ պաշտպանութեան դիրքերուն վրայ կը գտնուին:

Վլ. Մովսիսեան զրոյցին աւարտին կը դիմէ Երեւանի, Հայաստանի զանազան շրջաններուն կամ Ռուսաստանի մէջ թափառող գաղթականներուն, ըսելով. «Ոչ մէկի հողը մեզ համար հայրենիք չի դառնայ: Որպէսզի ապարդիւն չանցնի մեր եղբայրների թափած սրբազան արիւնը, որպէսզի արդարանան Արցախին ննջուկ կանգնած ամբողջ Հայութեան յոյսերը եւ Ղարաբաղի յաղթանակը կատարեալ լինի, վերադարձէ՛ք, տէր կանգնէք մեր տուներին, մեր գիւղերին, մեր պապերի գերեզմաններին»:

Եւ որպէսզի պարապի չհնչեն իր կոչերը, կ'աւելցնէ. «Որքան էլ խոշոր տէրութիւնները միջամտեն, մէկ է, Ղարաբաղի հարցը Ղարաբաղցիներն են վճռում, եւ Ղարաբաղում է վճռւում»:

Լսող կը գտնուի՞ արդեօք կոչը կամ մըտահոգողներ՝ թէ ուր կը վճռուի, ո՛վ կը վճռէ իրենց հայրենիքին ճակատագիրը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԾԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆ Է

Հօրենական բարեկամուհի է, շատ կը յարգեմ զինքը: Իննսունը վաղահարար անցած է, շատ ծերացած է եւ ինչպէս կը պատահի ընդհանրապէս այս տարիքին հասած մարդոց, առանձին կ'ապրի: Բայց ի՞նչպէս: Տեսողութիւնը գրեթէ ամբողջութեամբ կորսուած է, մէկ մեթրէն անդին չի տեսներ: Լսողութիւնն ալ ծայր աստիճան տկարացած է: Կը լսէ միայն եթէ ձայնի աղբիւրին շատ մօտիկ ըլլայ եւ կամ եթէ ձայնը արտակարգօրէն բարձր հնչէ: Սրունքները ուժեղ են տակաւին, բայց փողոց չի կրնար ելլել տեսողութեան եւ լսողութեան բացակայութեան պատճառաւ: Բարեբախտաբար յարկաբաժինը իրեն կը պատկանի շատ երկար տարիներէ ի վեր եւ այլեւս չէնքին բոլոր բնակիչները, մանաւանդ դռնապանը կը յարգեն զինքը, իր կարիքներուն կը հասնին: Քանի մը բարեկամուհիներ կան որոնք շաբաթը մէկ երկու կ'այցելեն իրեն, բանով մը օգնական ըլլալ կը ջանան: Դռնապանին տղան օրուան գնումները կ'ընէ, Նպարավաճառին աշկերտը ամէն յեամիջօրէ կը հանդիպի ու հարց կու տայ թէ բանի մը պէտք ունի՞: Դռնապանին կինը շաբաթը անգամ մը կու գայ ու յարկին մաքրութիւնը կ'ընէ: Այս բոլորին փոխարժէքը վճարելու համար իսկ մէկու մը օգնութեան կը կարօտի, որովհետեւ կը վախնայ որ սխալ դրամ կը գործածէ: Իր խնայողութիւնը ի՞նչպէս կը գործածէ, եթէ եկամուտ մը ունի, այդ եկամուտը ի՞նչպէս կը գանձէ, չեմ գիտեր: Բաւական երկար ժամանակէ ի վեր ալ չէի կրցած այցելել իրեն: Միայն տեղեկութիւններ կը ստանայ իր մասին: Բարեկամուհի մը պատմեց թէ ի՞նչպէս կ'անցնէր այդ խեղճ կնոջ առօրեան: Վաթսուն մեթր քառակուսիի մէջ բանտարկուած անասուն մըն էր կարծես: Ամբողջ կեանքը այդ փոքրիկ շրջանակին մէջ կը թաւալէր: Վաթսուն մեթր քառակուսին իսկ մեծ կու գար իրեն, որովհետեւ եթէ բան մը պիտի տեսնէր, պէտք էր մէկ մեթրէն հեռու չըլլար, եթէ բան մը պիտի լսէր, պէտք էր որ ձայնին անմիջապէս քովը գտնուէր: Գիտէր թէ իր այս կամ այն այցելուն, կամ Նպարավաճառին աշկերտը, կամ դռնապանը ո՞ր ժամուն պիտի զարնէր իր դուռը, այդ պատճառաւ ալ տասը վայրկեան առաջուց կ'երթար ու կը նստէր դրան քով: Զանգակին ձայնը լսելու միակ ձեւն էր այդ: Բայց յաճախ հոն կը ստիպուէր մնալ աւելի քան կէս ժամ, աւելի քան ժամ մը, որովհետեւ այցելուն կ'ուշանար: Սպասելը ոչինչ, սիրով կը սպասէր, միայն թէ վախ մը կը մտնէր սրտին մէջ: Արդեօք դուռը զարկին եւ ինք չիմացա՞ւ: Յետոյ երբ վերջապէս դրան զանգակը կը լսէր, կ'երջանկանար, ամէն ինչ կը մոռնար:

Օր մը ըսին որ զիս տեսնել կ'ուզէր: Գացի իր քով, ջանալով ճիշդ ժամադրութեան ժամուն զարնել զանգակը: Դրան ետեւն էր արդէն, իսկոյն բացաւ դուռը եւ հազար շնորհակալութիւն յայտնեց: Անմիջապէս նիւթին անցաւ: Խնայողութիւն մը ունէր եւ անոր կէսը կ'ուզէր նուիրել ազգային հաստատութեան մը: Ո՞ր հաստատութեան նուիրէր:

Թէ՛ երջանիկ էր, թէ յուզուած: Իրեն համար կարեւոր վայրկեան էր այդ: Իրեն այնպէս կը թուէր որ պատմական առաքելութիւն մը կը կատարէր: Գումարը մեծ բան մը չէր: Բայց իր խնայողութեան կէսն էր եւ իրեն համար մեծ նշանակութիւն ունէր: Սիրտս ցաւեցաւ, փորձեցի ըսել որ թող հրաժարի, թող իրե՛ն պահէ այդ գումարը, այդպէս աւելի լաւ է: Բայց կրնայի՞ ընել այդպիսի յանձնարարութիւն մը: Կրնայի՞ խորտակել իր սա երջանիկ նոր երազը, զոր կը հիւսէր ո՛վ գիտէ որքան երկար ժամանակէ ի վեր: Զըրի: Ընդհակառակն, գնահատեցի իր ազնիւ մտածումը: Յանձնարարեցի մեր ազգային հաստատութիւններէն մէկը: Յետոյ անցանք ուրիշ նիւթերու: Որպիսութիւնը հարցուցի, հարցուցի թէ ի՞նչ կ'ընէ ամբողջ օրը: Աչքերուս մէջ նայեցաւ տխրօրէն:

- Գիտես, չէ՞, մեր մեծերը ինչ են ըսեր, ըսաւ: Ծերութիւնը գերութիւն է:

Ո՛չ մէկ խօսք կրնար այնքան լաւ բացատրել իր կացութիւնը, որքան այս մէկը: Ան իսկական գերի մըն էր, այո՛: Գերին էր բժիշկին, գերին էր դրան զանգակին, գերին էր դռնապանին կամ Նպարավաճառին աշկերտին, գերին էր ժամացոյցին, գերին էր իր վախերուն ու անձկութիւններուն: Կեա՞նք էր ատիկա:

Երբ այդ օր հեռացայ քովէն, ականջներուս մէջ կը հնչէր իր վերջին նախադասութիւնը: Բայց գիտեմ որ տուներէ ներս կան ինչ բախտաւոր ծերունիներ ալ, որոնք իրենց շուրջիններէն կը պաշտուին ու ձեռքի վրայ կը պահուին: Անոնք սուրբ օրհնութիւնը դարձած են, կը մեծարուին, կը տեսնեն ո՛չ թէ գերիի, այլ իշխանի վերաբերում: Շրջապատուած զաւակներով ու թոռներով, որոնք նուէրներ կը բերեն, որոնք ձեռք կը համբուրեն, որոնք պաչիկներ կու տան, անոնք երանութեամբ կը շարժեն իրենց գլուխները եւ իրենցմէ աւելի երիտասարդներուն նայելով կ'ըսեն այն ինչ որ մաղթեր են մեր պապերը.

- Ծերանաս, ծերութեան յարգն իմանաս:

Ո՞ր մէկը, ո՞ր մէկը ճիշդ է, Աստուած իմ:

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ 75-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

1994 թուականի Հոկտեմբերին լրանում է Հայաստանի Հանրապետութեան կրթութեան եւ գիտական վաստակաւոր հաստատութեան՝ Երեւանի պետական համալսարանի հիմնադրման 75 տարին:

Ի նշանաւորումն այդ յոբելինական տարեդարձի, Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը ս./թ. Մայիսի 29-ին յատուկ հրամանագիր է արձակել հանդիսաւոր միջոցառումներ անցկացնելու մասին: Ստեղծուել է յոբելենական յանձնաժողով ՀՀ նախագահի գլխաւորութեամբ: Հանդիսութիւնների օրերին, Հոկտեմբերի 8 - 12-ը, նախատեսւում են լայն միջոցառումներ.

- հանդիսաւոր միտինգ համալսարանի հրապարակում,
- համալսարանի թանգարանի եւ ցուցահանդէսի բացում,
- հիւրերի ընդունելութիւն համալսարանի սեկտորներում,
- համալսարանի գիտական խորհրդի ընդլայնուած նիստ, հիւրերի ողջոյնի խօսք, պատուաւոր կոչումների շնորհում, հանդիսաւոր արարողութիւն,
- ընդունելութիւն Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի մօտ,
- գիտական սիմպոզիում՝ նուիրուած Երեւանի պետական համալսարանի պատմութեանը, նրա միջազգային կապերին եւ ժամանակակից բարձրագոյն կրթութեան համակարգում անցկացուող վերափոխումներին,
- հանդիսաւոր նիստ նուիրուած Երեւանի պետական համալսարանի 75-ամեակին (Ալ. Սպենդիարեանի անուան օփերայի եւ պալէի պետական ակադեմիական թատրոն),
- տօնական համերգներ,
- էքսկուրսիաների կազմակերպում Սեւանայ լիճ - Դիլիջան - Հաղարծին, Գառնի, Գեղարդ, Աշտարակ - Մուղնի - Օհանավանք - Սաղմոսավանք - Ամբերդ - Բիւրական, Էջմիածին - Օշական - Զուարթնոց - Սարդարապատ երթուղիներով, այցելութիւն Եղեռնի յուշահամալիր, Մատենադարան:

Յոբելենական միջոցառումներին արտասահմանեան երկրներից հրաւիրւում են Երեւանի պետական համալսարանի հետ համագործակցող համալսարանների պաշտօնական պատուիրակութիւնները ռեկտորների գլխաւորութեամբ, գիտութեան, կրթութեան, մշակոյթի եւ հասարակական կեանքում լայն ճանաչում ունեցող Սփիւռքի գործիչները, ազգային մայր կրթօճախի շրջանաւարտները, համալսարանին օժանդակութիւն ցուցաբերած գործարար անձիք:

Անշուշտ, պէտք է վերյիշել, որ Հայաստանի ուսումնական հաստատութիւնների առաջնեկի Երեւանի պետական համալսարանի հիմնադրումը բացառիկ կարեւոր իրադարձութիւն էր հայ ժողովրդի բազմադարեան պատմութեան մէջ: Այն դարձաւ միջնադարում ճանաչուած Գլաձորի եւ Տաթեւի համալսարանների լաւագոյն աւանդոյթների շարունակողն ու զարգացնողը: Նրա հիմնադրման շնորհիւ ստեղծուեց Հայաստանի բարձրագոյն կրթութեան համակարգը, որը 75 տարիների ընթացքում ապահովել է գիտութեան, կրթութեան, մշակոյթի, տնտեսութեան եւ այլ ոլորտների համար բարձրագոյն կրթութեամբ մասնագէտների պատրաստումը, դրանով իսկ նպաստելով մայր հայրենիքի առաջընթացին: Հանդիսանալով Խորհ. Միութեան 15 լաւագոյն համալսարաններից մէկը, Նրա գիտական նուաճումները լայն միջազգային ճանաչում ունեն:

Ներկայումս այն համալսարանների միջազգային ասոցիացիայի եւ եւրասիական համալսարանների լիիրաւ անդամ է, համագործակցութեան մէջ է ԱՄՆ-ի, Մեծն-Բրիտանիայի, Ֆրանսիայի, Գերմանիայի, Իտալիայի, Հունգարիայի, Լեհաստանի, Սլովակիայի, Արժանթինի, Պրազիլի, Սուրիայի, Եգիպտոսի, ընդհանուր առմամբ աշխարհի 25 երկրների 58 առաջատար համալսարանների եւ միջազգային 28 փոխանակումների գիտական ծրագրերի եւ հիմնադրումների հետ: Անցած

PUBLICATIONS REÇUES

PRIDE OF SMALL NATIONS

The Caucasus and Post-Soviet Disorder

Suzanne GOLDENBERG

Zed Books Ltd.
London, 1994.

ԾԱԽՈՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

Լրատուութիւնները վերջերս երբեմն կ'արտայայտուին անչափահասներու շահագործումին մասին, մինչեւ իսկ խօսելով գերեվարութեան երեւոյթէ մը։ Հարցը անհաւատալի կը թուի շատերու, սակայն իրողութիւն է աշխարհի յառկապէս թեռած երկիրներէն շատերուն համար։

Անոնցմէ մէկն է Թոկօն. հոն յաճախակի երեւոյթ է որ ծնողքներ իրենց փոքր մանչերն ու աղջիկները որպէս աղախին կամ ծառայ ղրկեն քաղաքաբնակ ընտանիքներու մօտ. առիկա թէ՛ նիւթական աղբիւր մը կ'ըլլայ ընտանիքին եւ թէ տղան առիթ կը գտնէ դպրոց յաճախելու։ Շատ մը ծնողքներ այդ կարգադրութեան ապագայի յոյսեր կը կապեն, ակնկալելով որ իրենց զաւակը ուսանի, դիրքի մը տիրանայ ու իրենց նեցուկ ըլլայ։

Իրականութիւնը բաւական տարբեր է նման յոյսերու պատասխանէն. այդ տղոց մեծ մասը կը շահագործուի քաղաքի ընտանիքներուն կողմէ որոնց համար աժան ուժի աղբիւր են անոնք։ Փոխանակ օրական ութ ժամու, այդ պատանիները գրեթէ մինչեւ կէս գիշեր կ'աշխատին տնական զանազան գործերու մէջ. ջուր կը կրեն, գնում կ'ընեն, մաքրութեամբ կը զբաղին ու տան մանուկներուն հոգ կը տանին։ Այս բոլորին յոգնութիւնը կ'ազդէ անոնց դպրոցական արդիւնքներուն։ Շատեր կը մրափեն դասերու ընթացքին ու շուտով կը հեռանան դրասեղաններէն։ Այս բոլորէն զատ, այդ տղաքը նաեւ գէշ վերաբերում կը տեսնեն իրենց խնամակալներէն. ոմանք փախուստի կը դիմեն ու տուն կը վերադառնան։

Տարուէ տարի կ'աւելնայ թիւը ընտանիքի պետերուն որոնք գիւղերը կ'երթան պարմանուհիներ գտնելու որպէսզի խնամք տանին իրենց փոքր զաւակներուն։ Սակայն գիւղացիները յաճախ կը դժուարանան, տարկելով որ քաղաքը կը շփացնէ աղջիկ զաւակները ու զանոնք դիւրին որս կը դարձնէ բռնաբարումներու, անբարոյութեան։ Այս կեցուածքը պատճառ եղած է որ միջնորդներ երեւան գան. անոնք կը համոզեն ծնողքները որ խեղճուկրակ վճարումներու փոխարէն յօժարին իրենց աղջիկները մայրաքաղաք ղրկելու։ Այդ միջնորդները այդ վճարումին գրեթէ կրկինը կը գանձեն քաղաքաբնակ ընտանիքէն ու կը գրպանեն տարբերութիւնը. երբեմն մինչեւ իսկ ոչինչ կը վճարեն ծնողքին, այն պատրուակով որ գործերը գէշ են, տագնապ կայ եւլն.։

Այս կարգի խաբեբաներէն խուսափելու համար գիւղացի ծնողքներ վերջերս սկսած են իրենք իրենց աղջիկները տեղաւորել քաղաքի ընտանիքներու քով ու ամէն ամիս կ'երթան գանձել վճարումը առանց բան մը ձգելու պարմանուհիին։

Տասնըութ տարեկանին այս վերջինը ետ կը տարուի իր գիւղը ուր իրեն համար պատրաստուած կ'ըլլայ փեսացու մը։ Քիչ բացառութեամբ կը պատահի որ քաղաքի ընտանիքը երիտասարդուհիին ծնողքը յաջողի համոզել ու գործ մը ճարել անոր որպէսզի գիւղ չվերադառնայ։

Նորօրեայ գերեվաճառութեան այս տեսակին դէմ անչափահասներու պաշտպան միութիւններ ըմբոստութեան դրօշ պարզած են ու կը պահանջեն որ պետութիւնը օրէնք մը քուէարկէ, պատիժ սահմանելով անչափահաս տղաքը շահագործողներուն։

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

Ո՞Վ ՊԷՏՔ ՉԷ ԱՆԴԱՄԱԿՑԻ ՕԹԱՆ-ԻՆ

«Ուկրանիան երբեք ՕԹԱՆ-ի անդամ պիտի չըլլայ» յայտարարած է Կիեւի Խորհրդարանին նախագահը։ Ան բացատրած է թէ իր երկրին օրէնքները չեն արգիլեր պաշտպանողական զանազան ուխտերու մասնակցիլ, բայց Ռուսաստան պիտի չարտօնէ որ Ուկրանիա անդամակցի Ատլանտեան ուխտին։ Իսկ Ռուսաստանի եւ Ուկրանիոյ միաժամանակ անդամակցութիւնը, իր կարծիքով, վերջ կը դնէ ՕԹԱՆ-ի գոյութեան. բան մը որ անըղձալի է ներկայ անդամներուն։

ՄՌԱՅԼ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒՄ

Օդանաւաշինութեան «Պօյինկ» ընկերութիւնը կը նախատեսէ որ արկածները պիտի բազմանան ԻԱ. դարուն առաջին տասնամեակէն սկսեալ։ Աշխարհի վրայ երթեւեկող օդանաւներուն թիւը 11.500-էն 18.200-ի բարձրացած պիտի ըլլայ 2010 թուականին ու այդքան խիտ երթեւեկի մը մէջ ապահովութեան որքան ալ խիստ միջոցներու ձեռնարկուի, «Պօյինկ»ի մասնագէտներուն կարծիքով անխուսափելի պիտի ըլլայ օդանաւի մը կորուստը ամէն շաբաթ։

ՍԼԱՒՈՆԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀՐԵԱՆԵ՞Ր...

Երուսաղէմի համալսարանի դասախօս եւ հրէական լեզուներու մասնագէտ Փօլ Ուէքսլէր աշքէնազի Հրեաներու ծագումին մասին հետաքրքրական թէզ մը առաջ կը քշէ։ Անոր համաձայն, կեդրոնական Եւրոպայի այս Հրեաները չեն գար Գերմանիայէն, ոչ ալ Սպանիայէն, ինչպէս կարծել կու տայ «աշքէնազի» պիտակը որ եբրայերէն կը նշանակէ «Գերմանացի»։ Ուէքսլէր զանոնք սերած կը նկատէ սլաւական ցեղախումբէ մը որուն խառնուած են թրքական ցեղախումբեր։

ՁՀՐԱՏԱՐԱԾՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Տնտեսութեան նախարար Արմէն Եղիազարեան Ուրբաթ, Սեպ. 23-ին, սեփականաշնորհման հարցերու նուիրուած հանդիպում մը ունեցած է Հայաստան պաշտօնավարող օտար դիւանագէտներուն հետ։

Է. ՇԱՀԻՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպ. 23-ին, Հայաստանի ազգ. ցուցասրահին մէջ արուեստաբան Շ. Խաչատրեանի ելոյթով բացումը կատարուած է Էտկար Շահինի 120 գործերու ցուցահանդէսին։ Խօսք առած են նաեւ փրոֆ Ժ.-Փ. Մահէ, «Հայաստան» Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Մանուշակ Պետրոսեան, «Հայաստան - Ֆրանսա» միութեան նախագահ Ռ. Սահակեան։

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԶՈՒԱՐՃԱՊԱՏՈՒՄՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆԸ ԴՈՒ ԵՍ...

Բաքւում ապրող գրողը հիւր էր եկել հայրենի գիւղ։ Տնտեսութեան ղեկավարութիւնը վերջինիս հպարտութեամբ ցոյց էր տալիս գիւղի նորակառոյցները։ Երբ մօտեցան ֆերմայի նոր շէնքին, կոլտնտեսութեան նախագահն անթաքոյց հպարտութեամբ ասաց.

Մտէք, տեսէք ինչ զոմ ենք սարքել, է՛...

- Հա՛, տեսնում եմ, շատ լաւ զոմ է, - խուսափելով ներս մտնել, ասաց գրողը։

- Ախր դուք ներսը նայէք, է՛, - ձեռ չէր քաշում նախագահը, - մի՛ տեսէք ինչ գեղեցիկ զոմ ենք սարքել, է՛... Մի՛ ամաչէք, ներս մտէք, իմ արեւը, դեռ ոչ մի անասուն չի մտել այստեղ, առաջինը դուք էք...

...տարիների ընթացքում համալսարանը բազմազան կապերի մէջ է եղել աշխարհի 1 երկրների ուսումնական հաստատութիւնների եւ տարբեր կազմակերպութիւնների հետ, համալսարանում սովորել են 6100 օտարերկրացիներ, աշխարհի 78 երկրներից, որոնցից 2370-ը Սփիւռքահայեր էին։ Համալսարանի լրիւ դասընթացները աւարտել եւ բարձրագոյն կրթութեան դիպլոմներ են ստացել, ինչպէս նաեւ թեկնածուական ու դոկտորական դիսերտացիաներ պաշտպանել 540 օտարերկրացիներ, որոնցից 287-ը Սփիւռքահայեր են։ Թեկնածուական դիսերտացիաներ են պաշտպանել 52 օտարերկրացիներ, որոնցից 40-ը այլազգիներ են, իսկ երեք Սփիւռքահայեր պաշտպանել են նաեւ դոկտորական դիսերտացիաներ։

Ըստ արժանւոյն գնահատելով Սփիւռքի հայրենասիրական մղումները, հայրենիքի համար այս ծանր շրջանում նրան ատար կանգնելու պատրաստակամութիւնը՝ Երեւանի պետական համալսարանի ռեկտորատը յոյս է յայտնում, որ մայր հայրենիքի ազգային կրթօճախի գոյատեւմանն ու զարգացմանը նպաստ բերող նուիրեալներից կը ստացուեն յոբելենական միջոցառումներին մասնակցելու պատգամ - պատուիրաններ եւ դրանց պատշաճ մակարդակով կազմակերպման վերաբերեալ արժէքաւոր խորհուրդներ։

Յոբելենական միջոցառումների մասնակցելու վերաբերեալ լրացուցիչ տեղեկութիւններ Դուք կարող էք ստանալ. -- Fax: +7(8852)151-087,

Fax: +7(8852)554-641,Tél.: 55-06-12, Հայաստանի Հանրապետութիւն, 375049 Երեւան, Ալեք Մանուկեան փող. 1, Երեւանի պետական համալսարան։

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ

Թատերախաղ

Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

•

(Սեդա տարուած իր մտածումէն՝ մօտեցեր է բեմին եզերքին)։

Սեդա. - Օտար հարսը այս կախարդանքը կը փշրէ կոր, թշնամի լրտես է մեր ազգին ծոցին մէջ, եկեր է մեր զաղտնիքը այսինքն մեր ուժը գողնալու։ Օտար հարսերուն պէտք չէ հայերէն սորվեցնենք որպէսզի չհասկնան մեր գաղտնիքները... Հայութիւնը մեծ ընտանիք մըն է եւ դուրսէն օտարներ պէտք չէ գիտնան հոն ինչ կ'անցնի կը դառնայ...։

(Լուռ է պահ մը։ Կը դառնայ հեղինակին)։

Սեդա. - Ի՞նչ կ'ըսէք հեղինակ, այս բաները չկային ձեր գրածին մէջ, ես աւելցուցի, չիտա՞կ են։

Հեղինակ. - Ձէ, չկային ... քեզի ի՞նչպէս պիտի զսպեմ, չեմ գիտեր։

Սեդա. - Բայց ճիշդ եմ, չէ՞։

Հեղինակ. - Սանկ նանկ... միակ մօտական բանը մեր Սփիւռքին մէջ Հայաստանն էր, այսինքն հողը եւ իր սրբութիւնը։ Բայց հիմա որ Հայաստանը շօշափելի եղաւ, այդ խորհուրդն ալ փշրուելու վտանգին առջեւ է։ Հայութիւնը կը մտնէ իրապաշտ չէրչիններու շրջան մը, կը հասարակնայ, կը ռեհկանայ։ Հիմա այլեւս սրբութիւն չմնաց, հիմա կը սկսի ձուլումի դարը։

Սեդա. - Մի մտահոգուիք, Սփիւռքը կը մնայ, կը պահենք՝ որ անոր խէժը չըմեռնի եւ չէրչիններու եւ սարաֆներու ազգի չվերածուինք։ Վախնամ սակայն անկախ Հայաստանը չկրնայ օգնել մեզի աս հարցին մէջ։ Սփիւռքի բարատոքսը այն է որ թէ խենթի պէս կը սիրենք մեր հայրենիքը եւ թէ ալ պէտք է հեռու մընանք անկէ որպէսզի անոր խէժը պատկերը մաքուր մնայ մեր սրտին մէջ եւ ուժ տայ Սփիւռքին։

(Պահ մը կը լռէ)։

Սեդա. - Սադոյին մէջ հայրենիքի սէրը արթնցեր է, շատ լաւ է, - ես -

(Հեղինակը տեղէն կը ցատքէ, թեւերը շարժելով ու պոռալով)։

Հեղինակ. - Ձեղա՛ւ, ոչ չեղաւ, չեղաւ, կեցուր, հոն կեցուր։

(Սեդա յանկարծակիի եկած է)։

Սեդա. - Ի՞նչը, ինչո՞ւ, ի՞նչ եղաւ։

Հեղինակ. - Ամբողջ այդ երկրորդ տեսարանը ծուռ գնաց, տափակ անհամ խմբագրական եղաւ, ետ գնա։

Սեդա. - Ե՞տ, ուրկէ՞ սկսիմ... դուք էիք որ ուրիշ բաներ խառնեցիք մէջը։

Հեղինակ. - Գիտեմ, տարուեցայ, ես ալ տարուեցայ։ Ետ գնա կ'ըսեմ մինչեւ կատուի խնդիրը, ճիշդ առոր սկիզբը։

Սեդա. - Օհօ՞։

Հեղինակ. - Օհա մօհօ չկայ ասոր մէջ։

Սեդա. - Ոչ, չեմ կրնար։

Հեղինակ. - Անանկ ալ կրնաս։

(Հեղինակը յանկարծ ոտքի կը կանգնի, բիրտ շարժումով մը դուրս կ'ելլէ տեղէն, կը քալէ դէպի բեմ եւ մէկ ոստումով հարթակին վրայ է ու Սեդային քով, մատը շարժելով կ'ըսէ անոր)։

Հեղինակ. - Տիկին Սեդա Բարիքեան, դուք արուեստագէտ չէք, չէք գիտեր տարբերութիւնը արուեստին ու դասախօսութեան միջեւ։

Սեդա. - Ե՞ս էի որ կատուի խնդիրը բացի թէ դուք

Հեղինակ. - Կեանք, կեանք պէտք է մըտնէ, մերկ, հում մարդկային ձայն ու մարմին, պայթող զաղափար եւ մահացու զգացում... չէ նէ մեռած է, հայ կեանքն ալ դուն ալ ես ալ...։

(Քիչ մը ճզմուած անոր խօսքերուն ուժէն)։

Սեդա. - Լաւ լաւ, ուրկէ՞ սկսինք անանկ է նէ։

Հեղինակ. - Ես քեզի Ահաբեկիչի դեր մը տուած եմ, դուն յեղափոխական կինն ես եկած հայութիւնն ցնցելու, Սփիւռքի հայ պուրժուաներուն «ճամբ սթարթ» ընելու որ շարժին պատմութեան հետ, ճամբայ ելլեն, աճապարեն, հարիւր տարի ավանս ունի աշխարհը մեր վրայ, մենք ալ աղուոր աղուոր կծկուեր կը քնանանք բազմոցին վրայ...։ Ձեղա՛ւ։ Ես 21-րդ դար կ'ըսեմ՝ դուն ալ Ուրարտու զացեր Թէյշէբունիի փողոցը կուկուզ ըրեր վէգ կը խաղաս Պայծառին հետ տաք փռշին մէջ...։ Ձեղա՛ւ։

(Ծափ կը զարնէ, հեղնական)։

Սեդա. - Պրաւօ, բայց չեմ ընդունիր ատիկա։

Պայծառ. - Ես ալ չեմ ընդունիր։

(Հեղինակը յանկարծ կը սթափի Պայծառի գոյութեան)։

Հեղինակ. - Դուն Պայծառ հէլլէ գնա աստեղէն, ալ գործ չունիս հոս։ Գնա խոհանոցդ կամ լուացքդ ըրէ։ Գնա։

Սեդա. - Մի երթար Պայծառ, մօտիկ մի ըներ իրեն, միասին աւելի ուժով ենք իրմէ։

Պայծառ. - Չէ կ'երթամ ես, խնդիր թող չելլէ։

(Վայրկեան մը կ'անցնի, հեղինակը հանդարտած է)։

Սեդա. - Լաւ հիմա առանձին ենք։

(Իրար կը նային, ծածուկ հետաքրքրութեամբ։ Յետոյ Սեդա կամաց մը կը նստի բազմոցին կեդրոնը։ ոտքերը վեր կը քաշէ, էգ թեյադրութեամբ մը)։

Սեդա. - Նստեցէք։

(Հեղինակը կը նստի բազմոցին, հեռու Սեդայէն)։

Սեդա. - Ինչո՞ւ այդքան հեռու նստաք, քիչ մը մօտեցէք։

Հեղինակ. - Հեռու չեմ։

Սեդա. - Կը վախնաք որ դպնա՞ք ինծի, կամ ե՞ս մօտենամ ձեր մարմինին։

Հեղինակ. - Աս ի՞նչ պարապ խօսքեր են։ Ես եկայ որ ձեւի բերենք երկրորդ տեսարանը, ամբողջ տակն ու վրայ ըրեր էք։

Սեդա. - Մասնաւոր ըրի որ հոս գաք, քովս, միասին ըլլանք։

(Կարճ, շուարած լռութիւն մը։ Հեղինակը կը նայի անոր, յետոյ կատակի կու տայ)։

Հեղինակ. - Չեմ հաւատար։

(Հիմա իրարու աչքերուն կը նային եւ յուզում մը կ'անցնի անոնց սրտերէն)։

(Շար. 10)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր եղբօր՝
Պետրոս Եղիազարեանի
մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Յովիկ Եղիազարեան հետեւեալ նուէրները կ՚ընէ. – 1000 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան, 500 Ֆր. Մ. Խաչ ընկերակցութեան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 ֆրանք «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Բաշանի «Իսահակեան» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Բագրատ եւ Ժորժէթ Աբրահամեանին, Մասիս եւ Լիլիան Աբրահամեանին, համայն Աբրահամեան ընտանիքին, իրենց մօր՝ Գայեանէ Աբրահամեանի մահուան առթիւ:

Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Ալպէռ Բէհեայեանէ 500 Ֆր. եւ 1.000 Ֆր.:

ՅԻՇԱՏԵՍՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Հոկ. 8, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիները հրաւիրուած են ներկայ գտնուելու այս ժողովին:

EXPOSITION
DE PEINTURE
DE

Vasken Baronian

PEINTRE D'ARMENIE

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Du 7 Octobre au 17 Octobre
Tous les jours de 9h à 12h
et de 14h à 18h
VERNISSAGE
le Vendred 7 Octobre à 19h30
suivi d'un cocktail.

GIA

GROUPEMENT INTERPROFESSIONNEL ARMENIEN

COMMUNIQUE DE PRESSE

Antranik ZAKARIAN, délégué PACA du GIA (Groupement Interprofessionnel Arménien), a profité de sa mission du 15 au 21 Septembre à Gumri où, en sa qualité de représentant de l'Association, il vérifiait l'avancement des travaux de reconstructon de l'école française, pour distribuer aux enfants de cet établissement plus de 2000 jouets.

Cette initiative, dont, pour le GIA, Antranik ZAKARIAN est à l'origine, a pu se concrétiser grâce aux écoliers et aux habtants de *Fréjus, Roquebrune / Argens* et *Draguignan*, aux municipalités de *Fréjus et Draguignan*, aux entreprises Laurent et Imprimerie du Forum à Fréjus.

La prochaine action de ce type sera entreprise en faveur des enfants du KARABAGH.

Paris, le 26 Septembre

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ու Կապոյտ Խաչին. – Տիկին Միշէլ Ֆուրթիւն, Տէր եւ Տիկին Նուպար Սերոբեան 500-ական Ֆր., Տիկին Գարանֆիլեան 300 Ֆր., Պ. Փաթրիս Թութինօ 200 Ֆր.:

Հայկ Թորգոմեանի մահուան առթիւ Տիկին Էլիզապէթ Մինթանճեան փոխան ծաղիկի 200 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

DROUOT RICHELIEU, 9, RUE DROUOT PARIS 9e (Salle 5)

VENTE AUX ENCHERES PUBLIQUES

LE VENDREDI 7 OCTOBRE A 14H15

Expositions publiques le 6 Octobre de 11 à 18 heures
le 7 Octobre de 11 à 12 heures

Importante collection de Monnaies en argent d'époque ARTAXIADE (Tigrane) et du Royaume de Cilicie, Croix et bijoux de Cilicie du 13ème siècle

Par le Ministère de :
Maître Claude BOISGIRARD Commissaire-Priseur
2, rue de Provence 75009 PARIS
Tél. : 47. 70. 81. 36 Fax: 42. 47. 05. 84

Expert : Mme A. M. KEVORKIAN
21, Quai Malaquais, 75006 PARIS
Tél : : 42. 60. 72. 91 Fax : 42. 61. 01. 52.

PROCES LEWIS... PROCES LEWIS... PROCES LEWIS... PROCES

Contre le Révisionnisme et le Négationnisme du Génocide Arménien

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise
TROIS REUNIONS PUBLIQUES à

Paris, Marseille et Lyon

PARIS **Jeudi 6 Octobre à 20h30**
Palais des Congrès, Salle Bleue
2, Place de la Porte Maillot, Paris 17e, M° Porte Maillot

Avec la présence de :
Me LEF FORSTER
Me Gérard TCHOLAKIAN
Me GEORGES DALIAN
M. YVES TERNON
M. ARA KRIKORIAN

Service d'autocars :
—— ALFORTVILLE : 19h15 Place des Goujons, 19h15 Place Carnot
—— ISSY-LES-MOULINEAUX : 19h45 Mairie de Clamart avec arrêt 19h55 Eglise arménienne.
—— SEVRAN : 19h30 Place Crétier avec arrêt 19h40 MCA - 17, rue Ch. Péguy
—— ARNOUVILLE : 19h15 Stade Léo Lagrange.

MARSEILLE **Vendredi 7 Octobre à 20h30**
Maison de la Culture Arménienne
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Avec la présence de :
Me PATRICK ARAPIAN
M. ARA KRIKORIAN
et d'autres personnalités.

LYON **Dimanche 9 Octobre à 18h30**
234, Cours Emile Zola, Villeurbanne

Avec la présence de :
Me PATRICK ARAPIAN
M. ARA KRIKORIAN
et d'autres personnalités.

ASSOCIATION MACHTOTZ
Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne
organise

Cours accéléré d'arménien par la méthode audiovisuelle

pour des élèves NON-ARMENOPHONES ou ARMENOPHONES DEBUTANTS **à partir de 8 ans**, voulant apprendre rapidement à PARLER, LIRE et ECRIRE l'arménien.

STAGE DE 50 HEURES : 8 OCTOBRE — 11 FEVRIER

le Samedi matin de 9h30 à 12h30
Eglise Arménienne Saint Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Les cours débuteront le SAMEDI 8 OCTOBRE à 9h30. L'enseignement est donné par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, auteur du *Manuel d'Arménien Occidental pour les Non-Arménophones.*

Participation : 600 F., comprenant les 50 heures de cours et le Manuel prêté à l'élève (soit 10 F. de l'heure).

NOTA : Pour les personnes NON DISPONIBLES LE SAMEDI MATIN, ce même cours pourra avoir lieu un soir de semaine : nous consulter.

Inscription et renseignements :
Association MACHTOTZ
Mme Hilda Kalfayan-Panossian
8, rue Lamennais, 92370 Chaville
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51.

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՍԷՆ - ԺԵՌՈՄԻ
ՄԻՕՐԵԱՑ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
1994 - 1995
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Սէն - Ժեռոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան Միօրեայ հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 5, Չորեքշաբթի օր, ժամը 9-ին: Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9 - 12: Ուսուցչութեամբ Եղիշէ Աւագ Քահանայ Փանոսեանի եւ Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողներէն՝ արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան, Եկեղեցւոյ բանկալը, կիրակի առաւօտները ժամը 9 - 12:

Օթօքարը անցեալ տարուան պէս՝ աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն:

8 OCTOBRE . . . 8 OCTOBRE . . . 8 OC
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
(Section Araxe)
et la Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne
vous proposent

Un Dîner Oriental

le 8 Octobre à la M.C.A. Villeurbanne
126, ave. Roger Salengro
69100 Villeurbanne

Comprenant :
— Apéritif
— Salade
— Couscous
— Fromage
— Fruits
— Vin et café.

pour le prix de 75 F. / personne
50 F. / enfant

Impératif : Réservation à l'avance avec réglement au 78. 93. 57. 43 - *M.C.A.* 126, *ave. Roger Salengro,* 69100 *Villeurbanne.*

Ս. ՄԵՍՐՈՊ - ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1994 - 95 տարեշրջանի միօրեայ վարժարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի Հոկ 5, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին նոյն օրը:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել վարժարանիս տնօրէնութեան:

Հեռ.- 43. 96. 18. 13 / 43. 78. 92. 91

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RENTREE SCOLAIRE

Section de Paris
«A. Tathéossian»
Inscriptions jusqu'au 15 Octobre
COURS DE LANGUE ARMENIENNE
— de la maternelle au Bac + Adultes —
Activités :
Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu
Les Samedis de 14h30 à 19h30
à la M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e
Renseignements :
48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

CONFERENCE
SUR LE THEME

LES SAINTS TRADUCTEURS ET MOISE DE KHORENE

par le Prof. *JEAN-PIERRE MAHE*
Directeur d'études à l'école pratique des hautes études de la Sorbonne
Membre del'Académie des Sciences de la République d'Arménie

au CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
339, ave. du Prado, Marseille 8e
le Vendredi 7 Octobre à 20 heures 45

A l'issue de la conférence, le Prof. MAHE dédicacera son livre.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5
MERCREDI
5 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.430 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 70e ANNEE — N° 18.430

Discours prononcé par le Président L. Ter-Petrossian devant l'Assemblée générale de l'ONU

— 28 SEPTEMBRE —

Monsieur le Président,
Monsieur le Secrétaire général,
Excellences,
Mesdames, Messieurs,

Je souhaite tout d'abord, Monsieur le Président, vous féliciter chaleureusement de votre élection à la présidence de cette quarante-neuvième session de l'Assemblée générale des Nations Unies. Je souhaiterais également rendre hommage à votre prédécesseur M. l'Ambassadeur Samuel Insanally, et lui exprimer ma reconnaissance pour sa contribution aux tâches qui ont incombé à l'Assemblée pendant sa dernière session.

Je voudrais, en outre, exprimer ma gratitude au Secrétaire général, M. Boutros Boutros-Ghali, pour la vision avec laquelle il a guidé l'Organisation et pour les efforts inlassables qu'il déploie en vue d'assurer le maintien de la paix et de la sécurité internationales.

Monsieur le Président,

L'effondrement de l'ordre ancien et l'apparition de nouvelles démocraties en Europe centrale et orientale et, peu après, dans l'ex-Union soviétique ont lancé au monde un défi des plus ardus. Ce prodigieux bouleversement s'est accompagné de nombreux conflits et difficultés. Certaines de ces difficultés sont les retombées immédiates d'une mutation rapide et fortuite, d'aures se font jour pour la première fois après des décennies de palliatifs insuffisants. En outre, l'échec relatif des programmes de réforme, qui n'ont pas encore produit tous les résultats escomptés, s'explique aussi par une sous-évaluation des différences qui existaient au départ entre les conditions des divers pays en transition.

Le rythme et l'ampleur des réformes économiques varieront d'un pays à l'autre; néanmoins, le processus de réforme sera inévitablement très long, car il comporte des transformations totales de la fixation des prix, de la conception de la propriété, des structures industrielles et des institutions juridiques, commerciales et financières, ainsi que la création de filets de protection sociale destinés à garantir les couches les plus vulnérables de la population, dont la situation sera encore aggravée par le coût élevé de ces réformes.

Comme c'est le cas de toutes les républiques del'ex-Union soviétique, l'économie arménienne a été mise à rude épreuve par les changements qui ont suivi la désintégration de l'Union soviétique et le difficile passage à l'économie de marché. L'économie arménienne se trouve, de plus, paralysée parce que trop tributaire de ses échanges avec les anciennes républiques soviétiques, paralysée aussi par le blocus des voies de transport imposé par son voisin l'Azerbaïdjan, par un embargo décrété par la Turquie et par les dommages causés par le désastreux tremblement de terre de 1988. D'autres facteurs extérieurs, comme la perturbation du transit due aux difficultés auxquelles se heurte la Géorgie, ont exacerbé cette situation, entraînant une baisse de productivité de l'industrie arménienne. L'héritage de la période soviétique, avec son inefficacité et son intégration horizontale excessive, a aggravé les effets du blocus.

En dépit de ces difficultés, le Gouvernement arménien s'est attaché à mettre en œuvre d'importantes réformes structurelles pour créer une économie de marché saine, en commençant par le processus de privatisation lancé peu après l'accession au pouvoir du Mouvement National Arménien en 1990. En fait, la ferme décision de transformer l'économie planifiée du pays en économie de marché découle de la philosophie du mouvement démocratique en Arménie et constitue une partie intégrante de la transition vers un Etat démocratique.

L'économie de marché pourra ainsi prospérer dans une démocratie stable capable de promouvoir et de soutenir le développement économique. L'Arménie compte aujourd'hui plus de trente partis politiques enregistrés; elle a proclamé la liberté de la presse, la liberté de consience et la liberté de religion et dispose de lois garantissant les droits civils et politiques. Trois élections libres ont déjà été organisées en Arménie: des élections législatives et présidentielles et un référendum sur l'indépendance. Le prochain référendum sur la Constitution et les élections à l'Assemblée nationale et à la Présidence de la République réaffirmeront l'établissement d'une tradition démocratique.

La démocratie est un élément fondamental du processus de transformation économique. Ce processus peut se diviser en trois stades plus ou moins typiques pour tous les pays en transition: le stade des réformes institutionnelles, celui des investissements à long terme et des modifications des structures techniques et celui de l'intégration aux marchés internationaux. Il est essentiel, toutefois, de fixer des priorités et de bien cerner les problèmes actuels les plus pressants. A mon avis, l'Arménie a atteint la fin du premier stade, ce qui comprend la création du cadre juridique de la réforme économique, cadre dans lequel pourra s'inscrire l'activité économique du secteur privé, qui garantira l'exécution des contrats et la protection de la propriété privée; la libération des prix, la privatisation, l'adoption d'une monnaie nationale, la stabilisation financière et budgétaire; l'amélioration de la balance des paiements.

La réalisation de ce programme a déjà été assurée à 80%. L'Arménie a l'insigne honneur d'avoir été la première des anciennes républiques de l'ex-Union soviétique à privatiser la propriété des terres agricoles et de l'élevage. La privatisation des petites et moyennes entreprises ainsi que celle des grandes entreprises est en bonne voie. A la fin de 1993, lors de l'effondrement de la zone rouble, l'Arménie s'est heurtée à une crise monétaire. L'afflux incontrôlable d'anciens roubles soviétiques en Arménie et, de ce fait, l'incapacité de cette dernière d'appliquer une politique monétaire sur son propre territoire ont contraint le gouvernement à émettre prématurément, en novembre 1993, une monnaie nationale, le *dram*. Le gouvernement met à présent en œuvre un programme ayant essentiellement pour but d'endiguer et de réduire le taux d'inflation, de limiter strictement le budget en contrôlant les dépenses publiques et de dispenser une assistance aux groupes les plus vulnérables.

Des réformes fondamentales ont été entreprises dans le secteur bancaire, la première d'entre elles visant à démanteler le système «monobancaire» de l'économie planifiée pour en faire un système à deux étages comprenant une banque centrale et un groupe de banques commerciales.

Monsieur le Président,

En Arménie, comme dans toutes les nouvelles démocraties, la transition économique actuelle n'a pas de précédent historique. Elle requiert un engagement durable et de la patience, ainsi qu'un important appui de la communauté internationale. Il va de soi que ni les programmes d'ajustement à court et à moyen

(Suite Page 4)

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 30 / Հոկտեմբեր 3)

ԳԻՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄ

Կառավարութեան որոշումով Հոկտեմբեր 1-էն յաւելուած կրած են անհրաժեշտ ապրանքներու եւ գլխաւոր սպասարկութեանց սակերը: Հացին քիլօն 4 Դրամէն բարձրացած է 6-ի, ալիւրինը՝ հասած 4 Դրամ 6 լումայի: Բնակչութեան մատակարարուող ելեկտրականութեան 1 քիլօվաթ - ժամուան գինը սահմանուած է 1 Դրամ 30 լումա: Քաղաքի փոխադրամիջոցներու սակագինը 4-էն բարձրացած է 5 Դրամի:

Նախագահին Հոկ. 1 Թուակիր հրամանագրով ամսական նուազագոյն աշխատավարձը սահմանուած է 230 Դրամ: Բարձրացած են նաեւ երախաներու տրուող նպաստներու չափերը:

ՄՕՏ ԱՊԱԳԱՅԻՆ՝ ՋՈՒՐ ՀԱԴՐՈՒԹՑԻՆԵՐՈՒՆ

«Հայաստան» Հիմնադրամը որոշած է 40 հազար տոլար տրամադրել այն 5 քմ.-նոց ջրատարի կառուցման, որով Հադրութի շրջանային կեդրոնի բնակչութեան ջուրի մատակարարման հարցը ամբողջութեամբ կը լուծուի:

ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Գիւմրեցի կարօտեալ շուրջ 900 ծերեր օրական անգամ մը անվճար սնունդ կը ստանան, որ գլխաւորաբար Իրանէն կ'ապահովուի: Բարեսիրական այս նախաձեռնութեան հեղինակն է Եւրոպայի Միութիւնը:

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ ՁԱԽՈՂ ՓՈՐՁ

Կրասնոդարէն Երեւան վերադարձուած են այն 65 ձեռագործ գորգերը, վեց կարպետները եւ մէկ սրբանկարը, զոր Երեւան -- Կրասնոդար -- Պէյրութ օդային գիծով ճամբորդող խումբ մը Հայեր եւ օտարներ կը փորձէին մաքսանենգութեամբ Հայաստանէն տանիլ Լիբանան: Գրաւուած իրերը պատմամշակութային մեծ արժէք կը ներկայացնեն: Հետաքննութիւն բացուած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԲԸ առնուած է պետական հարուածի մը: Ներքին փոխ - նախարար Ճէվատովի հաւատարիմ զօրքեր յարձակում գործած են Ներքին նախարարութեան եւ գլխաւոր դատախազութեան շէնքին վրայ, բայց նախագահ Ալիեւի հաւատարիմ զօրքեր վերջ տուած են շարժումին: Թուրք մամուլին համաձայն փոխ - նախարար Ճէվատով ծանօթ է որպէս Մոսկուայի մօտիկ անձնաւորութիւն: Բաքուի մէջ պաշարման վիճակ հռչակուած է:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ խորհրդակցութեան կոմիտէն առաջին տեղեկագիր մը յանձնեց կառավարութեան, 800 հազար պատասխաններու ուսումնասիրութենէն ետք: Ծանօթ է որ Պալատիր հարցարաններ ղրկած էր 15-էն 25 տարեկան մէկուկէս միլիոն երիտասարդներու որպէսզի արտայայտեն իրենց մտահոգութիւններն ու բաղձանքները: Առաջին առթիւ 57 առաջարկներ կան: Ասոնց գլխաւորներն են. - Թաղապետական ընտրութիւններուն համար քուէարկութեան իրաւունքի տարիքը 16 տարեկանի իջեցնել, ազգ. ծառայութեան ստեղծում մը որ քաղաքացիական կամ զինուորական ընտրութեան կարելիութիւն տայ, ներառեալ կազմութեան դեր մը ունենայ այդ ծառայութիւնը, կարելի ըլլայ 16 տարեկանէն իսկ կատարել զինուորական ծառայութիւնը, «երիտասարդներու քարտ»ի մը ստեղծումը որ զեղչեր ապահովէ փոխադրութեան միջոցներու մէջ, դպրոցական պարտադիր տարիքը իջեցնել 14 տարեկանի, եւայլն, եւայլն: Պալատիրի այս նախաձեռնութիւնը շատ քննադատուեցաւ եւ կը քննադատուի, շատեր ամբոխավարութիւն վերագրեցին, ընկերաբաններ ալ ներկայացուցչական բնոյթ չեն գտներ պատասխանող երիտասարդներու զանգուածին մէջ:

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ մէջ, 22 Քիւրտեր (ՓՔՔ-ի անդամ) եւ ութ Թուրք զինուորներ սպաննուած են բախումներու ընթացքին:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ նոր «հոդն» է Լէյտի Տի.ի (դահաժառանգ իշխան Շառլի կինը որմէ զատուած է բայց ոչ՝ ամուսնալուծուած) մեղաւոր սէրը: Արդարեւ, «սիրահարած իշխանուհի» (Փրինսըս ին լով) խորագրով գիրք մը լոյս տեսած է որու հեղինակը՝ Ճէյմս Հէուիթ 3 տարիներու իր սիրային յարաբերութիւնը կը պատմէ իշխանուհիին հետ բոլոր մանրամասնութիւններով: Ա. օրն իսկ Լոնտոնի մէջ 75.000 օրինակ ծախուած է, բայց մամուլը չի խնայեր հեղինակին որու արարքը դաւաճանութիւն կը նկատուի: Հաստատելէ ետք թէ ենթական լաւ զինուոր էր (Ծոցի պատերազմ) բայց ճէնթըլմէն մը չէ, շատ աւելի ծանր որակումներ ալ կ'ըլլան, ինչպէս սրիկայ, ցածոգի, սինլքոր եւայլն, եւայլն: Այս յայտնութիւններն նաեւ հիմնովին կը ջնջեն «դոհի» այն պատկերը զոր Տայանա կը վայելէր Շառլի անհաւատարմութեան դժեհիկ մերկացումներէն ի վեր: Կ'ըսուի թէ մարդը դրամի պէտք ունէր եւ շուրջ 25 միլիոն պիտի դրպանէ իր պատմութիւններով, դեռ բաւած կ'ըլլայ որ սիրային նամակներ ունի (երբ Ծոցի պատերազմին կը մասնակցէր) որոնք ոսկի կ'արժեն: Ամէն ոք համաձայն է սակայն որ այս գիրքը ամօթ մըն է:

200.000 ԱՂԱՆԴԱՒՈ՞Ր ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Քրիշնայական աղանդի պատկանողներուն Սեպ. 13-ի ցոյցը Փարիզի Հայկ. դեսպանատան առջեւ, շատերու ուշադրութիւնը անգամ մը եւս գրաւեց դէպի Հայաստանի մէջ աղանդներու գոյութիւնը եւ գործունէութիւնը, Հայաստանի կրօնական «նեղմտութեան» եւ «անհանդուրժողութեան» մասին մարմնական չարժումներով ու «Հարէ - քրիշնա» յանկերգով արտայայտուած անոնց բողոքը հոն աւանդապէս ազդեցութիւն ունեցաւ. Շատ զ'ելլեզէի բացօթեայ դրացի սրճարաններուն յաճախորդներուն վրայ. անոնք աղմուկ - խրախճանքէն խոյս տալու համար կիսատ ձգած էին իրենց սուրճը կամ զովացուցիչը ու հեռացած: Սակայն ցուցարարները որոնք հազիւ 1-2 տասնեակի չափ էին, մինչեւ ծայրը տարին իրենց վճռականութիւնը, բողոքագիր մըն ալ յանձնելով դեսպանատան դրասենեակի պաշտօնէութեան:

Հայաստանի ուղղուած կրօնական անհանդուրժողութեան ու հաւատաքննութեան մեղադրանքին ծագումի կէտը հաւանաբար իշխանութիւններու կեցուածքի փոփոխութիւնն է. անոնց որոնք անկախութեան առաջին քայլերուն հետ կրօնական ու խղճի ազատութեան օրէնքով արձակ համարձակ հրաւիրակ եղան աղանդներուն: Ու նոյն այդ պաշտօնատարները այսօր յայտնապէս հարկը զգացած են սահմաններ հաստատելու, արգելքներ փորձելու: Հետաքրքրական նիւթ մըն է նաեւ այն թէ ի՛նչ մղումով ա՛յդքան անարգել ներթափանցումի մը պայմանները ստեղծուեցան աղանդներու համար, իսկ հիմա ի՛նչ պարագաներու տակ կը ձեռնարկուի կարգ-կանոն դնելու գործին որ կը թարգմանուի հաւատաքննութիւն ու նեղմտութիւն:

«Լրագիր» օրաթերթին Սեպ. 14-ի թիւին մէջ «Աղանդները թափանցում են մտաւորականութեան եւ կառավարութեան մէջ» խորագիրով անստորագիր գրութիւն մը հետաքրքրական հաստատումներու հետ, լոյս բանող տուեալներ ունի այս նիւթին մասին բանաձեւելի շատ մը հարցականներու:

Առաջին հաստատումը կը վերաբերի աղանդներու նիւթական լայն միջոցներուն ինչ որ գաղտնիք է ոչ ոքի համար: Ծանօթ է նաեւ Հայաստանի ներկայի կացութիւնը: Այս երկու տուեալներուն միջեւ դիւրին է տեղաւորել այն տուեալը թէ «պատահում են դէպքեր երբ մարդիկ մի աղանդից տեղափոխւում են միւսը, որտեղ աւելի շատ են վճարում, կամ որոշակի գումարներ ձեռք գցելով դուրս են գալիս եւ զբաղւում մանրածախ առեւտրով»: Այս երկրորդ խումբին մաս կազմողները հաւանաբար ճարպիկ փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն. որովհետեւ յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ որոշ տեղեկութիւններու համաձայն աղանդաւորական չարքերու յարողներու թիւը 200 հազարի մօտ է երկրին մէջ: Պարզ է որ անոնց մեծ մասը դիւրութեամբ կուլ տուած է կարթը, հակառակ որ անոնց մէջ կը նշուին մտաւորականներ, ուսանողներ, երեսփոխաններ, կառավարութեան աշխատակիցներ: Ասոնք նիւթականին ակնկալութեամբ ու թերեւս նաեւ տարուած՝ հայ ժողովուրդին բացառիկ ըլլալուն, արժանիքներ ունենալուն, ամբողջ մարդկութեան Հայաստանէն ծագում առած ըլլալուն չողոքորթութենէն որ աղանդաւորներու քարոզչութեան դրամագլուխին մաս կը կազմէ, կը խաղցնեն չարքերը:

Այս մատնանշումէն ետք, յօդուածագիրը հետեւեալ ամփոփ ախտաճանաչումը կը կատարէ երեւոյթին մասին. «Ներկայում երբ ծանրացել է ոչ միայն ժողովրդի տնտեսական վիճակը, այլեւ ի դէմս քաղաքական ուժերի արժեզրկուել են բոլոր գաղափարախօսութիւնները, իսկ Հայ Առաքելական Եկեղեցին վաղուց ի վեր յոյսնացման մէջ է, պարարտ հող է ստեղծւում նրանց համար, ովքեր մխիթարանքի խօսք են ասում ամէն ինչից հիասթափուած մարդկանց»:

Բոլոր մարզերուն մէջ դրութիւն փոխած հաւաքականութիւն մըն է հայաստանեանը: Խորհ. վարչակարգէն անկախութիւն անցքը, փոփոխութիւններու հետ անորոշութեան, տատանումներու եւ մանաւանդ դժուարութիւններու շատ լայն ցանց մը ձգած է երկրին վրայ: Ու անոնց հետ առօրեայ պայքարին մէջ ժողովուրդին կը բացակայի բարոյական նեցուկը: Նոր ղեկավարութիւնը պետականութեան ամրապնդման հեռանկարին կրկնութեան մէջ չկրցաւ տեսնել թէ առիկա բաւարար չէր տոկալու ուժ ստեղծելու համար: Ցաւալապէս, երբ օրէ օր ժողովուրդը ականատես եղաւ իր վստահած ուժերուն եւ դէմքերուն արժեզրկումին. ապրեցաւ անտեսումին դառնութիւնը, հեղինակութեան բացակայութիւնը որ տակն ու վրայ ըրաւ տնտեսական ու բարոյական մարզերը:

Այս մատնանշումները արդարօրէն ըսել կու տան «Լրագրի» յօդուածագրին, թէ «դժուար է հասկանալ այն հաստատութիւններին եւ կազմակերպութիւններին, որոնք իրենց պարտքն են համարում մեղք բարդել աղանդների վրայ, միաժամանակ ոչինչ չանելով»: Երեւոյթը կը նմանի ֆիզիքական ամենապարզ այն հաստատումին թէ ձգուած պարան մը միշտ կը լեցուի. եւ եթէ ոչ ոք հոգ կ'ընէ հետաքրքրուելու թէ ինչո՛վ, պարապը լեցնողը յաճախ կ'ըլլայ անբաղձալին. այն որ առիթը չի փախցներ օգտագործելու բացակայութիւնները:

Ինչ որ ամէնէն ծանրակշիռն է գրութեան մէջ, այն տեղեկութիւնն է թէ աղանդներու ալիքը հասած է մինչեւ մտաւորական ու կառավարական շրջանակներուն: Այլ խօսքով՝ մարդոց որոնք պէտք է ոչ միայն ամէնէն ամուր դիրքերու վրայ գտնուէին, այլ նաեւ անկարելին ալ փորձէին արգելք ըլլալու համար ճարահատ բազմութիւններու շահագործումին: Ինչպէս որ կը գրէ յօդուածագիրը, «հասարակութեան մէջ կարող է լինել 50, 100, 1000 մոլորեալ, բայց ոչ 200 հազար»: Հաւանօրէն ոչ մէկ փաստացի հիմ ունի տրուած թիւը, բայց յայտնապէս աղանդաւորական շարժումը ամէն օր քիչ մը եւս կ'ամրանայ երկրին մէջ: Այս երեւոյթը, ժողովուրդին անընդհատ փնտռտուքին նշան կը նկատուի գրութեան աւարտին ու անհրաժեշտ կը նկատուի դատապարտելու արարքէն առաջ «մտածել սեփական արժանիքների մասին»:

Ամբողջ հարցը հոն է որ կա՞ն այդ անկեղծութիւնն ու յանդգնութիւնը ունեցող պատասխանատուներ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գուրգէն Մահարիի մասին կարելի է տասնեակ մը գրական քրոնիկ լեցնել, այնքան ճոխ է անոր կեանքը, նկարագիրն ու երկը: Ու մանաւանդ՝ այնքան շատ բան կայ ըսելիք իր հանդէպ ցուցաբերուած հայկական անարդարութեան մասին: Դժբախտաբար, այս քրոնիկը խորացումի ժամանակ չունի ու ստիպուած է վազել օրերուն ու մարդոց ետեւէն ու տեղ տեղ, առիթէն օգտուելով՝ վազել հեղինակին անձնական քմահաճոյքներուն ետեւէն: Տասնէն աւելի գիրքեր ու պարբերական հանդէսներու բացառիկ թիւեր («Հորիզոն», «Բագին», «Ararat», «Հասկ») կը սպասեն հերթի ու երբեմն ալ կը խառնուի շարքը, ինչպէս կ'ըլլար ժամանակին Պէյրութի «բութաներուն» կամ կեդրոնական նամակատան պաշտօնեաներուն առջեւ...: Եւ քանի մը աչքը-բացեր ու ճարպիկներ կը յաջողին սպրդիլ իրենց կարգէն առաջ եւ գոհացում գտնել:

Մահարիի եւ Անտոնինայի կենսագրութեան առթիւ դժուար է դիմադրել փորձութեան՝ խօսելու որոշ նմանութիւն ունեցող այլ նշանաւոր զոյգի մը մասին, այս անգամ արեւմտահայ գրականութեան պատմութենէն առնուած: Մեր գրականութեան քիչ թէ շատ ծանօթ ոեւէ անձ գիտնալու է Եղիա Տէմիրճիպաշեանի եւ Հէլէն Նիլընի պարագան: Մեր գրականութեան պատմութեան մէջ շատ հազուադէպ է որ գրողներ խենթենան: Պատճառները շատ են. հայ ընտանիքին բարոյական խիստ օրէնքները, Հայոց եկեղեցիին նոյնքան անզիջող դատապարտութիւնը այդ երեւոյթին՝ առաջին արգելակներն են: Բուն պատճառը հաւանաբար այն է որ մեր մօտ գրականութիւնը շատ քիչ անգամ գրողին կեանքին ջախջախիչ, անփոխարինելի raison d'être-ը կամ գոյութեան արդարացումը կը հանդիսանայ այնպէս որ չկան գրողներ որոնք իրենց արուեստն ու արհեստը մինչեւ ծայրագոյն սատիճանին, այսինքն խենթութեան հրեն: Նոյն նկատողութիւնը՝ անձնասպան ըլլալու կապակցութեամբ. շատ հաւասարակշռուած, ողջմիտ ազգ ենք, չարամիտներ պիտի ըսեն «տիւզ-տապան» ու բարեմիտներ պիտի ըսեն՝ առողջ ու կեանքի արժէքը գիտցող ազգ ենք: Գրողը միշտ «եօլա կ'երթայ» իր միջավայրին մարդկային ուժերուն հետ, կը փրկէ ինքզինքը ու իր ազգին կամ ընտանիքին պատիւը...: Մեր գրականութեան մէջ առհասարակ երեք տեսակ վերջաւորութիւն կրնայ ունենալ հայ գրագէտը. առաջինը՝ թշուառութիւն ու մոռացում, երկրորդը՝ հիւանդութիւն, սովորաբար թոքախտ եւ մահ, եւ երրորդը՝ հերոսացում կամ կուռքի վերածուիլ, որ ուրիշ տեսակ մահ մըն է քանի որ ով որ կուռքի կը վերածուի կը սառի առ յաւիտեան իր այդ սըրբութեան մէջ, սերունդներ կու գան ու կ'երթան՝ բայց ինք, կուռքը կը մնայ անփոփոխ որովհետեւ ոսկեզօծ մոմիայի կամ սրբանկարի վերածուած է: Իրականութեան մէջ, երեք լուծումները նոյն արդիւնքին կը տանին, այսինքն՝ հսկայ ըլլան անցեալի մարդիկը, Տէրոյենց Պաուելլին նման կամ պզտիկ ինչպէս Յարութիւն Սվաճեան, ապրող մտաւորականը հազիւ հազ իր անձնական ճակատագրին կը հասնի ու իր գործը հրատարակելու չափ միջոց կը գտնէ՝ ալ ուր մնաց որ վերակենդանացնէ, վերագնահատէ զինք կանխող մտքի մարդիկը: Ասիկա գանգատ չէ ոչ ալ մեղադրանք ոեւէ անձի հանդէպ: Բայց հիմա որ անկախ հայրենիք ունինք ուրիշ ազգերու պէս, իրաւունք չունի՞նք յուսալու որ պետութիւնը տէր կը կանգնի իր պատմական ժառանգութեան, այսինքն՝ համայն հայութեան ոգեկան հարստութեան: Միակ վախս այն է որ գրական զգայնութիւն կոչուած շատ նուրբ յատկանիշը այնքան տարբեր զարգացում ունեցած է Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ որ իրար չհասկնանք...:

Արեւմտահայ գրականութիւնը երկու «խենթեր» ունեցած է - մէկը Շարլ Ագճալեան, միւսը՝ Եղիա Տէմիրճիպաշեան: Շ. Ագճալեանը 1867-ին Իզմիրի մէջ լոյս ընծայած է « Revue de la poésie et de la science » (par Charles Akdjalian, de la nation arménienne): Երկշաբաթաթերթը խմբագրուած է անճոռնի ֆրանսերէնով մը ու նիւթերը որոնք բարոյագիտական ու ընկերային լուրջ հարցերով կը յաւակնին զբաղիլ՝ իրականութեան մէջ խանգարուած տրամաբանութեան մը փաստն են: Սեռային եւ գաղնագիտական, հաւանաբար Ազատ Որմնադրական զօրաւոր շեշտով յօդուածներ են մեծ մասը ու թերթը մէկ տարի հազիւ կը տեւէ ու յետոյ կը դադրի: Հաւանաբար իր երիտասարդութեան, մտային խանգարումէն առաջ, Կարապետ Ագճալեան մաս կը կազմէր Իզմիրի բարձր մշակոյթի տէր դասակարգին որ հպարտանքն էր այդ տասը հազարնոց, աւանդապահ, գործունեայ եւ բարգաւաճ գաղութին ուր ֆրանսական մշակոյթն ու լեզուն այնքան ընթացիկ ու զարգացած էին որքան հայերէնը:

Հանդէսին առաջին էջին վրայ ձեռագիր արձանագրութիւն մը կայ որ կ'ըսէ «հեղինակը Զմիւռնիացի Հայ մըն է որ 13 թիւ հրատարակելէ վերջ խենթեցած է ու թերթը դադրած է»: Ստորագրուած՝ Աւետիս Ս. Տէր-Սարգսեան, Կ. Պոլիս: Ագճալեան ինքն է հիմնադիրը, խմբագիրը, գրաշարը, սրբագրիչը եւ ցրուիչը...: Քանի՞ հոգի կը կարդար իր թերթը, ո՞վ լուրջի կ'առնէր զինքը, ինչո՞ւ խենթեցաւ շատ յստակ չէ: Սակայն գիտենք թէ 1860-ին Պոլիս կը հիմնուէր Ազատ Որմնադիրներու առաջին Grand Orient-ի օթեակը ու կը հրատարակէր «Մէր» պարբերաթերթը, Ա. Ճեվահիրեանի եւ Գ. Պառնասեանի խմբագրութեամբ: «Մասիս» կը գրէ թէ 1864-ին սկսաւ հրատարակուիլ «Մէր» Franc-Maçon-ական տասնօրեայ հանդէսը, որ Ֆրանսայէն վերադարձած ուսանողներու «Լօժ»ին» օրգանն էր: Ագճալեան հաւանաբար մաս կը կազմէր այս խմբակին: Բայց Շ. Ագճալեանի անունը ոչ Գ. Ստեփանեանի «Կենսագրական Բառարան»ին մէջ, ոչ Ա. Սալմասլեանի Bibliographie de l'Arménie (Yerevan, 1969) հատորին մէջ կայ: Միայն Հ. Արսէն Ղազիկեանի «Հայկական Նոր Մատենագիտութիւն եւ Հանրագիտարան Հայ Կեանքի» (Վենետիկ, 1909 - 1912) հատորը կը յիշէ զայն, իբր

ԱԳՃԱԼԵԱՆ (Գ.) Խմբագիր. - Տես «Լուսափայլ»

ԱԳՃԱԼԵԱՆ (Կ.) Թարգմ. - Տես ԱՄԻ:

Դժբախտաբար Հ. Արսէն Ղազիկեան ոչինչ կու տայ «Լուսափայլ»ի տեղը, մինչ Կ. Ագճալեան թարգմանիչի դիմաց կու տայ հետեւեալը. -

ԱՄԻ (Ami) «Գեղեցկութիւնը պահելու եւ աւելցնելու արուեստ», բարձրագոյն օգուտ մարդկային կենաց: Յօրինեալ Ամի հեղինակէն par l'Ami. Թարգմանեաց եւ հաշակեաց ուսումնազարմ Կարապետ Ագճալեան: Կ. Պոլիս, տպագր. Ռ. Յ. Քիւրքճեան, 1867. 8*, 48 էջ:

Այս աննշան մանրամասնութիւններուն նպատակն է հետաքրքրել ընթերցողները մեր անցեալի պատմութեամբ, հետեւելով նոյնիսկ անհաւասարակշիռ մարդու մը ոտքի հետքերուն վրայէն դէպի արեւմտահայ մշակոյթի թաքուն անկիւնները, հանդիպելու օր մը, ով գիտէ, Ազատ Որմնադիրներու «Մէր» թերթին եւ օթեակին ու մանաւանդ ամբողջութեան ֆրանսական մշակոյթին մէջ թաթխուած Վ. Ռ. Պառնասեանին (դժբախտաբար հայերէն ամբողջական ու մանրամասն Կենսագրական Բառարան չունինք, բացի Հայր Պոտուրեանի եւ Գառնիկ Ստեփանեանի նախափորձերէն որոնք կիսատ մնացած են): Օր մը, աւելի բարեյոյս պայմաններու տակ, Հայաստանի մեր պետական միջոցները անկասկած կը լծուին այս հսկայական, ապերախտ բայց ինչքա՜ն կենսական գործին: Մշակոյթի Մեծամօրի մը չափ օգտակար պիտի ըլլար նման բազմահատոր գործ մը մեր ազգին բարգաւաճման եւ յարատեւութեան իմաստով: Մեր ազգին ուժի հիմնական աղբիւրներէն մին եղած է մտքի, ոգիի եւ գործի արտակարգ մարդոց որակը: Մեր արուեստի ու գրականութեան մարդոց գործերուն չափ ու յաճախ առաւել անոնց կեանքերն են որ չահեկան եղած են, ինչպէս պիտի վկայէին Յակոբ Մեղապարտէն, Մեսրոպ Թաղիադեանէն մինչեւ Մխիթարեան Հայրերը եւ Խրիմեան Հայրիկ, Իսրայէլ Օրիէն մինչեւ մեր 19-րդ դարու Վերածնունդի արեւելահայ եւ արեւմտահայ թեւերու տարաշխարհիկ դէմքերը, մէջն առնելով Արմենակ Հայկունիի կամ Կարապետ Փանոսեանի նման «բանադրուած» ծուռ մարդիկը, յետոյ Արփիար Արփիարեան, Արշակ Զօպանեան եւ Յակոբ Օշական՝ որու «Համապատկերները» տարականոն, գունագեղ կենսագրութիւններու անսպառ հանք մը, կենդանի թանգարան մըն է...: Մեղք որ արեւելահայ գրական միջավայրը անհնար դարձուց Օշականի նման գրագէտի մը ուրիշ մէկ «Համապատկերը» ուր փրկուէին կորսուած հմտութեան բոնապետներու եւ մանաւանդ «հրապարակագրութիւն» կոչուած անարիւն, քառակուսի - տափակ մարդանքի վարժապետներու ձեռքը ինկած արեւելահայ գրագէտներու հոյլը, Աբովեանէն, Շահազիզէն մինչեւ Րաֆֆի՝ որ լուսաւորեց ամբողջ դար մը: Անուններու այս ցանկը վերջ չունի...:

Հաւանաբար այդ տաղանդքին մէջ չկայ դէմք մը որ աւելի հետաքրքրական եւ խնդրայարոյց ըլլայ քան Եղիա Տէմիրճիպաշեանը: Ամէն պարագայի մէջ, հազուագիւտներէն է 19-րդ դարու մեր գրագէտներէն որ մենագրութեան եւ ուսումնասիրութեան արժանացած ըլլայ: Կ'ակնարկենք անշուշտ Գեղամ Ֆէնէրճեանի եւ Հըրաչեայ Պետրոսեանի «Եղիա Տէմիրճիպաշեան, իր Կեանքը եւ իր Գործը» (Կ. Պոլիս, 1921) 200 էջնոց հատորին զոր միասին պատրաստած էին, իբրեւ աւարտական ճառ՝ Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Դպրութեանց եւ Գիտութեանց վկայականի ստացումին համար:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒՀԻԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

«Նուվել Օպսէրվաթէօր» շաբաթաթերթը Սեպտեմբեր 29 - Հոկտեմբեր 5-ի թիւով հարցազրոյց մը հրատարակած է Թուրքիոյ վարչապետուհի Թ. Չիլլէրի հետ, երկրին Եւրոպայի մասնակցութեան, անոր արգելքներուն, զանոնք գարմանելու հաւանականութեան մասին:

Զրոյցին նախաբանին մէջ կ'ըսուի թէ Թուրքիա Համայնավարական շրջանին Արեւմուտքի առաջին պատնէշը ըլլալէ ետք, այսօր ալ իսլամական յորձանքին դէմ կը գտնէ ինքզինք. մինչդեռ անոր մեծագոյն փափաքն է գործնապէս մաս կազմել Եւրոպայի: Կայ տակաւին քրտական հարցը:

Եւրոպայի մասնակցութիւնը Թուրքիոյ համար ելքի միակ ճամբան է տագնապը լուծելու, ժողովրդավար օրինաւորակը ամրապնդելու եւ իսլամական մոլեռանդութենէն փրկուելու: Սակայն որպէսզի իրականանայ այդ փափաքը, երկիրը պէտք է քրտական հարցը լուծէ խաղաղ ճամբով:

Պատասխանելով Թաղապետական վերջին ընտրութեան կրօնամոլներուն յաջողութեան մասին հարցումի մը Թ. Չիլլէր կ'ըսէ թէ ատիկա իրեն վախ չի պատճառեր, որովհետեւ ատիկա քաղաքական բնոյթի քուէներու արդիւնք էր. մարդիկ այդ ձեւով բողոք յայտնեցին տնտեսական սնանկութեան ու քայքայման մթնոլորտի դրութեան մը հանդէպ: Ինք ձեռք առած է խիստ այլ հարկաւոր միջոցներ որոնց շնորհիւ դրամահոսքը ամսական 32%-էն իջած է 1-2%-ի, աւելցած են արտածումները: Նուազած է առեւտրական պիտաքը:

Երբ զրուցավարը՝ Ժողէթ Ալիա կը յիշեցնէ թէ Եւրոպա հակառակ այս բոլորին կը դժկամի իր մէջ ընդունիլ Թուրքիան, վարչապետուհին շեշտելով կատարուած բարելաւումները, հարց կու տայ թէ արդեօք մերժումը այն պատճառով չէ՞ որ իրենք մահմետական երկիր մըն են:

Թ. Չիլլէր չի կարծեր որ երբ իր երկիրը Եւրոպայի մաս կազմէ գաղթականներու կարեւոր յորձանք մը կ'ողողէ եւրոպական երկիրները: Կ'ըսէ թէ իրենք կրնան այդ հարցին դիւրութեամբ լուծում մը գտնել:

Ան կը մերժէ թէ իր երկրին մէջ մարդկային իրաւունքները չեն յարգուիր:

Կը յիշեցնէ թէ իրենք պայքար կը մղեն քրտական ահաբեկչութեան դէմ: Քիւրտերը երբ ամէն տեսակ վայրագութիւն կ'ընեն կիներու, անմեղ երախաներու դէմ, ի՞նչպէս պէտք է վարուիլ: Թուրք վարչապետուհին կը պաշտպանէ այն թէզը թէ Թուրքիան 24 տարբեր ազգութիւններու խճանկար մըն է ու անկարելի է Քիւրտերուն մասնայատուկ իրաւունքներ տալ: Ան կ'ըսէ թէ իրենք նոյնիսկ չեն գիտեր վճռապէս թէ ովքեր են իրենց նախահայրերը: Աւարտին կը շեշտէ իրենց փափաքը որ կը կայանայ եւրոպական որեւէ երկրի չափ ժողովրդավար ըլլալու մէջ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

«L'Espace Géographique» պարբերականին մէջ (թիւ 2) որ լոյս կը տեսնէ Մոնփըլիէ, Անահիտ Տէր-Մինասեան յօդուած մը ստորագրած է որուն խորագիրն է. -- «La Diaspora arménienne», որ ընդհանուր ակնարկ մըն է հայկական Սփիւռքին վրայ:

"ՈԶՆԻ"ի սրամտութիւններէն

Մի մարդ շատ էր ուզում, որ իր գրածը տպագրուի «Ոզնի»ում:

Կարդում էի ու գլուխս քորում՝ ստորագրե՞մ, թէ ոչ:

- Պարոն խմբագիր, ես Ձեր գլուխը կը քորեմ, դուք ստորագրէք..., - յուզուած ասաց նա:

- Այսինչ մարդը մահացել է, - ասացի մի անտարբեր մարդու:

- Ոչինչ, ջա՛նը սաղ լինի..., - անհոգ պատասխանեց նա:

- Շէյքսփիրից լաւ գրող եմ, - ասաց մեր գրողներից մէկը:

- Ինչպէ՞ս թէ..., - զարմացայ ես:

- Այո, Շէյքսփիրն այս պայմաններում չէր գրի, ես գրում եմ...

ՀԻՒԱՆԴԸ ՖՐԱՆՍԱ՞Ն Է

Մինչ ֆրանսական շրջանակները եւ լրատուները մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տան նախագահին առողջական վիճակին, անգլիական «Կուարտիըն» օրաթերթը հիւանդ կը նկատէ Ֆրանսան: Այդ հիւանդութեան մէջ գլխաւոր պատասխանատուութիւնը կը վերագրուի նախագահ Միթերանի որ Ֆրանսա - Եւրոպա առանցքին վրայ իր ճարտար խաղերով միշտ խուսափեցաւ վճռական քայլերէ: Ու այդ մարտավարութիւնը Ֆրանսան կը դնէ ընտրութիւններու հարկադրանքին առջեւ. ընտրութիւններ որոնց մասին գերման քրիստոնեայ - դեմոկրատները փաստաթուղթ մը պատրաստած ու հրատարակած են վերջերս: Հոն, ֆրանքօ-գերման յարաբերութիւնները Եւրոպայի կորիզին վրայ զետեղելով հանդերձ, անոնք կը թուեն երկու երկիրներուն համար առաջնահերթ նկատուածներու իրարմէ տարբերող բնոյթները: Անոնց գլխաւորը տնտեսական ռազմավարութիւնն է. Գերմանիա աւելի ազատական կը յայտնուի, իսկ Ֆրանսա պահպանողական: Եւրոպայի ընդարձակումով առաջինը խանդավառ է, իսկ Ֆրանսա խոհեմութեամբ կը շարժի: Այս տարբերութիւններէն դատ, կ'ըսուի թէ Ֆրանսայի եւրոպական համարկումի կողմնակցութիւնը յստակ ըլլալով հանդերձ, յաճախ կը վարանի այդ ուղղութեամբ շօշափելի քայլեր առնելէ: Տակաւին հոն ծանր կը կշռէ ազգ - պետութեան գերիշխանութիւնը երբ նոյնիսկ երկար ատենէ ի վեր այդ գերիշխանութիւնը միջուկէն պարպուած բան է:

Անգլիական թերթը վստահ է թէ գերմանական վերլուծական այս տեղեկագրին տուեալները արդարացի կը նկատուին Ֆրանսացի քաղաքական դէմքերու մեծ մասին կողմէ: Անոնք համոզուած եւրոպացիներ ըլլալով հանդերձ, իրենց վարած քաղաքականութիւնը միշտ տիրապետուած է ազգի նախապատուութեան զգացումէն: Ատիկա գործնականին մէջ վերջին ծայր կը սահմանափակէ Ֆրանսական կառավարութեան, մանաւանդ տնտեսական քաղաքականութեան մարզին մէջ, գործելու կամքը: Եւրոպայի միութեան երկիրներէն ոչ մէկը այնքան ճարպիկ յայտնուած է եւ ոչ մէկ քաղաքական դէմք այնքան վարպետութիւն ցոյց տուած է որքան նախագահ Միթերան: Եւ ներկայիս երբ բացուելու մօտ է յետմիթերանեան շրջանը, Ֆրանսա Մաասթրիխթի դաշինքէն ի վեր դէպի աջ հակում մը ցոյց կու տայ, խորունկ կոտրակումներու բեմ ըլլալով: Միւս կողմէ, աջակողմեան գլխաւոր պարագլուխները առանց ամենափոքր վերապահութեան վէճերու, սակարկութիւններու նիւթ կ'ընեն յաջորդութիւնը, մինչ ձախի շարքերէն նպատակներու կամ դերերու վերաքննութեան ոչ մէկ նշոյլ կը յայտնուի: Այս համայնապատկերին մէջ, անգլիական օրաթերթը մտահոգութեան յուրջ աղբիւր կը նկատէ ներկայի պարագաները, թէ՛ Եւրոպայի միութեան երկիրներուն, եւ թէ Ֆրանսայի ղեկավարներուն համար:

Ա. Թ. Թ.

Լուրեր աշխարհէ

ՌՈԲԷՐ ԷԼԻԲԷԿԵԱՆ

Պըրթանըը - Հայաստան Միութիւնը (նախագահ Կառլի Գարաճանեան) եւ Միշել ու Օտ Պէրթէլէմ կազմակերպած են ցուցահանդէս մը, որուն թեման է. -

LE THEATRE MYSTERIEUX
DE ROBERT ELIBEKIAN

Նկարիչին մարմնաւորումներու դրութիւնը միշտ նոյնն է՝ գեղեցիկ կիներ, պարուհիներ, թատրոնի եւ կրկէսի բեմեր, քուլիսներ, լուռ խօսակցութիւններ, խորհրդաւոր հաւաքոյթներ, ինչպէս կը բացատրէ Կ. Գարաճանեան:

Ցուցահանդէսը (*) որ կը վայելէ Հայաստանի դործավար՝ Վ. Տէր-Ղեւոնդեանի պատուոյ նախագահութիւնը, տեղի կ'ունենայ Հոկ. 9-էն 18, ժամը 14-էն 19: Բացումը կը կատարուի Հոկ. 8-ին, արուեստագէտին ներկայութեան:

(*) Château du Bois Glaume,
35320 POLIGNE,
Tél.: (16) 99. 43. 83. 05.
(Axe Rennes - Nantes).

LE MANGEUR DE LUNE

Հոկ. 12-էն կը ներկայացուի երիտասարդ շէնացի արուեստագէտ՝ Տայ Սիժիի ֆիլմը: Երաժշտութիւնը կը պատկանի Պրաչ խումբին՝ բաղկացած հինգ երաժիշտներէ, որոնք կը միաձուլեն ռուսական, ռումանական, հայկական, եւկրսըլաւ, պուլկար, կամ յունական բերանացի աւանդութիւնները, ժազի բնոյթ տալով:

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ

Թատերախաղ
Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

(Անցալու պէս)

Հեղինակ. - Լաւ եկայ:

(Նոյնպէս զուարթ թոնով մը).

Սեդա. - Հա, սաանկ, քիչ մը աւելի մարդկային, աւելի անկեղծ: Պէտք չունիք ձեր տկարութիւնները ծածկելու, դեր խաղալու: Որո՞ւն հոգը թատրոնը, երբ կեանքը կայ,

Հեղինակ. - Բայց դուն...

Սեդա. - Այո այո, գիտեմ ինչ պիտի ըսէք: Դժբախտութիւն է, չէ՞:

Հեղինակ. - Ի՞նչը:

Սեդա. - Թէ ես միշտ անհասանելի եղած եմ, ձեր մտքին մէջ միայն գոյութիւն ունեցած եմ մինչեւ հիմա, ուզածնիդ ըրած էք ինծի հետ, բայց ամբողջը...

(Ձեռքի արագ շարժումը օդին մէջ)

Սեդա. - Օդին մէջ է, փոր չի կշտացըներ, շօշափելի ոչինչ կայ:

(Հեղինակը կը վարանի ինչ ըսէ).

Հեղինակը. - Եթէ կ'ուզես՝ այո:

Սեդա. - Մինչեւ հիմա խաղալիկ մը եղած եմ ձեր երեւակայութեան ձեռքը: Եւ կին մը ի՞նչ բանի կրնայ ծառայել, միայն ու լաւագոյն կերպով ... աչքի, երեւակայութեան ու մարմնի վայելքի: Ծի՞շդ եմ:

(Սեդա շատ քնքշութեամբ ձեռքը կ'երկարէ հեղինակին ու կը բռնէ ափը, որ կը հանգչի բազմոցին վրայ):

Սեդա. - Եկէք ձեր բախտը կարդամ:

Հեղինակ. - Ատանկ բանե՞ր ալ գիտես:

Սեդա. - Եւ դեռ ինչե՛ր:

(Կը բանայ ափը, կը ծռի վրան, գլուխները կը մօտենան իրարու, գրեթէ կը դպչին: Սեդա կը նայի երկար անոր ափին, կը բարձրացնէ նայուածքը ու հեղինակին աչքերը կը սեւեռէ, շատ մօտէն):

Սեդա. - Ըսեմ ի՞նչ տեսայ:

(Երկվայրկեան մը լուռ է յետոյ գլուխը կը շարժէ):

Հեղինակ. - Ոչ, չեմ ուզեր գիտնալ: Յետոյ...

(Կարճ, խիտ վայրկեան մը լուռ է).

Սեդա. - Յետո՞յ...:

Հեղինակ. - Բայց ատոր համար չէր որ նայեցար ափիս:

Սեդա. - Հարկաւ չէր,

(Լռութիւն, յետոյ մեղմ, ջղային խնդուք մը, երկուքէն:)

Սեդա. - Կ'ուզէ՞ք ըսեմ ինչն է էն շատ ուզածս:

Հեղինակ. - Ինչը՞:

Սեդա. - Ձեր մտքին մէջ գտնուող այրմարդը ինչքա՛ն տարբեր է այն իրականէն որ հոս նստեր է, քոսս, վաթսուն տարեկան...

Հեղինակ. - Յիսունութ:

Սեդա. - Յիսունութ տարեկան, Սփիւռքահայ արուէն, ծանօթ գրող, գիրքը լաւ, ներկայանալի, ի՞նչ գիտնամ, սա՝ ինչ որ էք... վստահ եմ շատ մը կիներ շուրջերնիդ կը դառնան, արուեստագէտը միշտ անօթի կիները իրեն կը քաշէ, օրինակ ես:

(Կը լռէ յանկարծ, ինքն ալ չի գիտեր ինչու: Անհանգիստ լռութիւն):

Հեղինակ. - Ուրի՞շ:

Սեդա. - Աշխարհի՞ն բանը... ինչո՞ւ կը գրէք, ի՞նչ է ձեր կնկան էութիւնը, ի՞նչ է սէրը, կը վախնա՞ք մահէն, երջանի՞կ էք, ի՞նչ ըսել է հայ ըլլալը ձեզի համար, կեանքին իմաստը, մահուան իմաստը... ի՛նչ գիտնամ:

Հեղինակ. - Ամէն մէկը հատոր մըն է: Եւ պատասխանը մտածումին մէջ չէ այնքան որքան արուեստին: Միայն թատերգութեամբ կրնամ պատասխանել:

(Լուռ են, երկար վայրկեան մը):

Հեղինակ. - Շատ ճարպիկ ես, Սեդա: Այս վայրկեանը սիրոյ պահ մըն է, քեզի համար:

(Լուռ է պահ մը):

Հեղինակ. - Նպատակիդ հասար:

(Սեդան լուռ է, գլուխը հակ, թեւերով գրկած մարմինը):

Սեդա. - Գիտնաք հեղինակ, որքա՛ն բաղձացեր եմ այս վայրկեանին, ջինջ ու բարի սա մարդկային տաքութեան... աշխարհին հետ չեմ փոխեր...

(Լուռ է նորէն):

Սեդա. - Առաջին վայրկեանէն որ յղացաք զիս, ասկէ մօտ տարի մը առաջ էր կարծեմ, յղացաք իբր յեղափոխական, նոր Սփիւռքահայ կինը՝ վախ մը կար սրտիս մէջ որ դուք, հին սերունդի...

(Հեղինակը գգալով գալիքը, կ'ընդմիջէ):

Հեղինակ. - Լաւ լաւ, գործի անցնինք, հիմա ատ...

Սեդա. - Չէ, մտիկ ըրէք... գիտեմ որ իրական չեմ ես, սակայն ի՞նչ է տարբերութիւնը իրական կնկան ու իմ միջեւ՝ ձեզի, գրագէտին համար:

Հեղինակ. - Բացարձակին մէջ՝ չկայ... բայց գրագէտն ալ մարդ է, մի մոռնար, կին ունիմ, զաւակ մաւակ...

Սեդա. - Լմնցնեմ ըսելիքս... դուք կեանքը ապրած մարդ էք, բայց չէք գիտակցիր նոր հայ կնկայ իմ խորագոյն էութեանս:

Հեղինակ. - Ա՞տ ինչ խօսք է:

Սեդա. - Շիտակ խօսք է:

(Հեղինակը առնուած Սեդայի ըսածէն՝ կը կտրէ անոր խօսքը).

Հեղինակ. - Ալ հատաւ համբերութիւնս, կարճ կապէ սա խօսքերը, սա ալ չկար իմ դրութեանս մէջ... գլխուս խաղ խաղցար դուն:

(Սեդա կը սառի այս խօսքին վրայ, կը բոբրոքի, մէկդի կը քաշուի բազմոցին վրայ, կը քակէ թեւերը, կը փայլատակեն աչքերը ու յստակ, ուժեղ, կիրքով պիրկ բառերով կը խօսի, գրեթէ կը պոռայ).

Սեդա. - Ի՞նչ, ես ձեր գլխուն խա՞ղ խաղամ... ուրեմն ոչի՞նչ կը հասկնաք խօսքերէս, անձէս... ինչպէ՞ս ատանկ ահաւոր բան մը կ'ըսէք, դուք սիրտ չունի՞ք, դրական ճիւա՞ղ մըն էք ի՞նչ էք... ես ինչո՞ւ խաղ խաղամ ձեր գլխուն՝ երբ այս պահն է ամէնէն կարեւորը սա թատերգութեան մէջ, ուրիշ ապրում չունիմ ես... չէ՞ք հասկնար... քիչ ետք պիտի գոցուի վարագոյրը եւ զիս ետ պիտի ծալէք գրքին մէջ պիտի մոռնաք ու պիտի լմնայ իմ կարճ կեանքս, ես ալ կ'ուզեմ ապրիլ, ես ոչ ահաբեկիչ եմ ոչ ալ դերասան ոչ ալ հերոս... ես անօթի կին մըն եմ, այո, անօթի՝ սիրոյ համար եւ դուք ինծի կ'ըսէք որ խաղի բերի ձեզի... հիմա յայտնի եղաւ թէ բնաւ չէք սիրած ձեր կեանքին մէջ, ոչ ոք այնքան տառապած է ձեզ համար՝ որ զգայիք ինչ է սէրը կնկայ մը սրտին մէջ... ամօթ ձեր էրիկմարդութեան, ձեր արուեստագէտի տաղանդին,... այսքա՞ն կը հասկնաք կնոջ սրտէն:

(Շար. 11)

(Suite de la Première page)

terme ni les stratégies de développement à long terme ne pourront être couronnés de succès en l'absence d'une croissance soutenue de l'économie mondiale et de conditions extérieures favorables.

Nous reconnaissons qu'on ne saurait prescrire un modèle unique de transition pour tous les pays, ni même, d'un point de vue plus étroit, pour toutes les sociétés post-communistes, Pour assurer le succès des efforts déployés par le système des Nations Unies dans les pays de transition, l'Organisation doit adapter sa contribution aux ressources et aux processus de chaque pays, en privilégiant une approche par programmes plutôt que par projets. Cette approche se ramène essentiellement à la définition d'objectifs-clés pour chaque programme, traduisant les priorités du gouvernement national, et à la canalisation de l'assistance dans la perspective de ces objectifs, toutes conditions qui peuvent être remplies en renforçant le système des coordonnateurs résidents.

Monsieur le Président,

L'Arménie considère l'*Agenda pour le développement*, élaboré par le Secrétaire général, comme un complément nécessaire et important de l'*Agenda pour la paix*. C'est une réflexion exhaustive et sérieuse sur les dverses dimensions du développement et sur le rôle de l'Organisations des Nations Unies à cet égard. Lors des récentes Auditions mondiales sur le développement, il a été généralement reconnu que cet Agenda devait être soutenu par un cadre résolument pragmatique et des propositions pratiques visant à résoudre les déséquilibres actuels dans les différents domaines du développement. Nous attendons avec intérêt que le Secrétaire général amplifie l'*Agenda pour le développement* en l'accompagnant d'un certain nombre de propositions concrètes touchant la réforme tant au système des Nations Unies que du dispositif consultatif intergouvernemental pour le développement, ainsi que de recommandations précises visant à accroître la coordination au sein de l'ensemble du système des Nations Unies, y compris les institutions de Bretton Woods et la future Organisation mondiale de commerce. Ces nouveaux éléments sont nécessaires si l'on veut que l'Agenda débouche sur un partenariat mondial pour le développement.

Monsieur le Président,

L'Arménie compte bien participer et contribuer au Sommet mondial pour le développement social de Copenhague. Ce sommet mondial, qui coïncide avec le 50e anniversaire de l'Organisation des Nations Unies, est un événement qui fera date en développant les engagements contractés lors d'une série de conférences mondiales des Nations Unies sur l'environnement et le développement tenue à Rio de Janeiro en 1992 et la Conférence internationale sur la population et le développement, qui vient de se tenir au Caire et qui sera suivie par la quatrième Conférence mondiale sur les femmes à Beijing en 1995. Autant d'étapes essentielles dans la réalisation d'un consensus international.

Monsieur le Président,

Le développement et les droits de l'homme sont interdépendants et se renforcent mutuellement. Il ne saurait y avoir de véritable développement à long terme sans respect de toute la gamme des droits des êtres humains. La Conférence sur les droits de l'homme tenue l'an dernier à Vienne a permis d'approfondir la compréhension de l'importance des droits de l'homme pour la stabilité, la liberté, la paix, le progrès et la justice. La création du poste de Haut Commissaire des Nations Unies aux droits de l'homme a été essentielle pour une meilleure compréhension des principes inhérents aux droits de l'homme. Les Etats Membres doivent continuer à œuvrer pour accroître l'efficacité des mécanismes des Nations Unies existants en matière de droits de l'homme et pour aider le Haut Commissaire à s'acquitter de son mandat.

L'Arménie considère l'autodétermination sous ses innombrables formes comme un droit de l'homme inaliénable. La position de l'Arménie dans le conflit du Haut-Karabagh a été claire et cohérente dès le début. L'Arménie n'a pas de revendications territoriales contre l'Azerbaïdjan. Le conflit oppose la population du Haut-Karabagh, qui s'efforce de parvenir à l'autodétermination, et le Gouvernement azerbaïdjanais, qui refuse de tenir compte des droits de la population du Haut-Karabagh. L'Arménie octroie une assistance morale, diplomatique et humanitaire à cette population et ne peut accepter une solution militaire qui équivaudrait au génocide ou à la déportation de la population du Haut-Karabagh.

Si le conflit du Haut-Karabagh est passé en alternance par des périodes de combat intense et de calme relatif depuis le jour où j'ai parlé de cette tribune il y a deux ans, c'est la première fois de toute son histoire vieille de cinq ans qu'un cessez-le-feu se maintient depuis si longtemps. J'ai le plaisir de vous informer aujourd'hui que le cessez-le-feu du 12 mai 1994, instauré avec la médiation de la Fédération de Russie, est en général respecté. Mais, fait encore plus encourageant et réconfortant, ce cessez-le-feu de facto, instauré le 12 mai grâce à des contacts directs et immédiats entre les parties au conflit, a été officialisé le 27 juillet 1994 et, le 28 août 1994, les parties ont réaffirmé qu'elles respecteraient le cessez-le-feu jusqu'à la signature d'un document politique.

L'Arménie félicite les principales parties au conflit de s'être engagées à préserver le cessez-le-feu et à entamer un dialogue direct. L'Arménie considère cette démarche comme une importante mesure de confiance, comme une étape majeure sur la voie de la consolidation du cessez-le-feu et comme le signe d'une ferme volonté de mener à bon terme les négociations en cours, ce qui, à son tour, devrait permettre de résoudre le problème à la réunion de Minsk de la Conférence sur la sécurité et la coopération en Europe (CSCE).

Le conflit est, de toute évidence, entré dans une nouvelle phase, marquée par l'aspiration à la paix des parties.

(Suite et fin dans notre prochain numéro)

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 8, Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն։

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

TOURNEE en FRANCE
de l'évangéliste
Berdj Djambazian

Octobre

— Mercredi 5, Jeudi 6 : *Alfortville*
— Vendredi 7, Samedi 8, Dimanche 9: *Issy-les-Moulineaux*
— Lundi 10, Mardi 11, Mercredi 12 : *Décines*
— Jeudi 13, Vendredi 14, Samedi 15 : *Marseille - Beaumont*
— Dimanche 16, Lundi 17, Mardi 18 : *Marseille - St Antoine*
— Mercredi 19, Jeudi20, Vendredi 21 : *Bourg-lès-Valence*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -- Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան, Իրմա եւ Յակոբ Աշըճեան (Մոնրէալ) 500-ական Ֆր·, Տիկին Լ· Ֆէտի 300 Ֆր· իրենց սիրելի Մաղէն էթեմէզեանի *յիշատակին։Տիկին Եոխդարաաշեան 600 Ֆր·։*

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Հոկ· 9-ին, աւանդական մատաղօրհնութիւն։ Այս առթիւ կը պատարագէ հոգեւոր հովիւը՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս բարերարներուն, հոգաբարձուներուն եւ բոլոր անոնց որոնք սատար հանդիսացած են եկեղեցւոյս։

Ժամերգութիւն՝ *ժամը 9-ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 10·30-ին։*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ *Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Հոկ· 8, առաւօտեան ժամը 10ին, Հայ Մըշակոյթի Տան մէջ՝* 17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիները հրաւիրուած են ներկայ գտնուելու այս ժողովին։

CONFERENCE
SUR LE THEME
LES SAINTS TRADUCTEURS ET MOISE DE KHORENE

par le Prof. *JEAN-PIERRE MAHE*
Directeur d'études à l'école pratique des hautes études de la Sorbonne
Membre del'Académie des Sciences de la République d'Arménie

au CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, ave. du Prado, Marseille 8e
le Vendredi 7 Octobre à 20 heures 45

A l'issue de la conférence, le Prof. MAHE dédicacera son livre.

Sous le haut patronnage de *M. Jacques TOUBON*
Ministre de la Culture et de la Francophonie
et *Agop MOVSES*
Ministre de la Culture de la République d'Arménie
A L'OCCASION DU 125e ANNIVERSAIRE DE SA NAISSANCE

KOMITAS et la FRANCE

L'UCFAF présente, en collaboration avec le Ministère de la Culture d'Arménie:
Hommage au compositeur et révélateur de l'esthétique authentique de la musique arménienne profane et sacrée.

CONCERT EXCEPTIONNEL
ŒUVRES DE KOMITAS

EGLISE DE LA TRINITE
Place de la Trinité — Paris 9e
VENDREDI 14 OCTOBRE
à 20 heures 45 précises
avec :
L'ORCHESTRE DE CHAMBRE LYRIQUE DE PARIS
direction Haïg DAVTIAN

solistes :

Herminé Yeritsian, *soprano*
Astrigh Dedeyan, *mezzo-soprano*
Meguerditch Meguerditchian, *baryton*
Karen Mirzoyan, *ténor*
Hasmig Surmelian, *piano*
Arthur Aharonian, *piano*
Haïg Davtian, *violon*

Prix des plavec : 120 F. (90 F. tarif réduit, étudiant et sans emploi —sur présentation de la carte— et enfants de moins de 12 ans).
Location : FNAC / UCFAF : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, de 16h à 19h.
Parking : A poximité de l'Eglise de la Trinité.

Dimanche 9 Octobre :
REQUIEM
à la mémoire du Révérend-Père KOMITAS.
Cathédrale Apostolique Arménienne - 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Du 8 au 14 Octobre :
EXPOSITION :
« *Vie et Œuvre de KOMITAS* »
Cathédrale Apostolique Arménienne
Salle Nourhan Fringhian - 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Samedi 15 Octobre :
COLLOQUE DE MUSICOLOGUES à la SORBONNE
« *KOMITAS : Œuvre et esthétique originale ?*
Vie et apport — Sa relation avec la France »
Amphithéâtre Bachelard, avec le concours de la section des Sciences Historique et Philologique de l'Ecole Pratique des Hautes Etudes de la Sorbonne.
Galerie des Sciences — Entrée : rue des Ecoles ou Victor Cousin.
Ouvert au public de 15h à 20h.

URGENT

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL-MOORAT
recherche pour son Ecole bi-hebdomadaire

un enseignant(e)

pour cours d'arménien occidental
(langue, littérature, histoire)
enfants de 10 à 15 ans.
Mercredi et Samedi de 9h30 à 16h.
Adresser C.V. + Photo à APECASM
26, rue Troyon, 92310 Sèvres.
Tél. : 47. 41. 60. 26.

DATES A RETENIR

Réservez le Samedi 12 Novembre pour la Croix Bleue des Arméniens de France, Section Chaville, qui organisera une soirée à la nouvelle salle des fêtes de Chaville.

8 OCTOBRE . . . 8 OCTOBRE . . . 8 OC
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
(*Section Araxe*)
et la Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne
vous proposent

Un Dîner Oriental

le 8 Octobre à la M.C.A. Villeurbanne
126, ave. Roger Salengro
69100 Villeurbanne

Comprenant :
— Apéritif
— Salade
— Couscous
— Fromage
— Fruits
— Vin et café.

pour le prix de 75 F. / personne
50 F. / enfant

Impératif : Réservation à l'avance avec réglement au 78. 93. 57. 43 - M.C.A. 126, ave. Roger Salengro. 69100 Villeurbanne.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6
JEUDI
6 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·431 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 70e ANNEE — N° 18.431

Discours prononcé par le Président L. Ter-Petrossian devant l'Assemblée générale de l'ONU

— 28 SEPTEMBRE —

(Suite et fin)

Notre nouveau défi —et l'Arménie le considère comme une priorité— c'est la consolidation du cessez-le-feu et l'instauration de la paix. En effet, il existe aujourd'hui une occasion historique de mettre fin au conflit. Mais la cause de la paix requiert le soutien actif et unifié de la communauté internationale, pour consolider le cessez-le-feu. L'impact cumulé de cinq années de méfiance, d'une part, et l'absence de mesures internationales à l'appui de la consolidation, d'autre part, risquent d'accroître l'incertitude actuelle et de menacer ce fragile cessez-le-feu.

Il ne fait aucun doute qu'en dehors de la cessation des hostilités, l'instauration et le maintien d'une paix durable dépendront surtout de la capacité des principales parties au conflit et de la communauté internationale de mettre au point des mécanismes novateurs et internationalement approuvés qui soient conçus à cet effet.

La principale préoccupation de l'Arménie a toujours été et demeure la sécurité de la population du Haut-Karabagh. Tant l'Arménie que le Haut-Karabagh se sont déclarés prêts, à maintes reprises, à se conformer aux résolutions pertinentes du Conseil de sécurité. Une paix durable ne pourra être réalisée que si on confère un caractère irréversible au processus de paix en déployant des forces internationales de sécurité entre l'Azerbaïdjan et le Haut-Karabagh jusqu'à ce que le problème du Haut-Karabagh ait été réglé par voie de négociation, avec l'entière participation du Haut-Karabagh, à la réunion de Minsk de la CSCE.

Monsieur le Président,

La prolifération des armes de destruction massive va directement à l'encontre des efforts de maintien de la paix des Nations Unies. L'Arménie considère que seule une prolongation inconditionnelle et indéfinie du Traité sur la non-prolifération des armes nucléaires pourra garantir que le Traité remplisse son objet. Il est encourageant de constater que les négociations sur un Traité d'interdiction complète des essais nucléaires ont beaucoup progressé au cours de l'année dernière, et nous espérons qu'un texte rencontrant l'agrément de tous pourra bientôt être établi.

Nous sommes en faveur de l'intégration du désarmement multilatéral aux activités de l'Organisation des Nations Unies en matière de diplomatie préventive, de rétablissement de la paix, de maintien de la paix et de consolidation de la paix après les conflits.

Monsieur le Président,

Les débats du Groupe de travail de l'Assemblée générale chargé de la question de la représentation équitable au Conseil de sécurité et de l'augmentation du nombre de ses membres ont été très utiles. Presque tous les Etats Membres de l'Organisation sont en faveur d'une augmentation du nombre des membres du Conseil de sécurité tenant compte des transformations spectaculaires qui se sont produites dans le monde et de l'augmentation du nombre total des Membres de l'Organisation. Toutefois, cette augmentation ne devrait pas diminuer l'efficacité du Conseil. Il convient de noter, à cet égard, que le Conseil a pris un certain nombre de mesures constructives pour améliorer sa transparence et ses communications avec les Etats qui n'en sont pas membres. Le Conseil de sécurité devrait également être mieux en mesure de faire face aux situations menaçantes et aux différends qui se font jour avant qu'ils ne dégénèrent en conflits armés. Une meilleure coordination des organismes et institutions spécialisées des Nations Unies qui s'occupent du progrès économique et social devrait permettre au Conseil économique et social et de mieux aider le Conseil de sécurité et de l'informer des situations d'urgence susceptibles de découler de certaines conditions économiques et sociales. C'est pourquoi l'Arménie appuie entièrement les projets de restructuration du Conseil économique et social et l'éventuelle création d'un Conseil de sécurité économique.

Monsieur le Président,

Améliorer le fonctionnement administratif de l'Organisation des Nations Unies constitue une autre priorité. L'Arménie se félicite des initiatives actuelles qui visent à rationaliser les structures et procédures d'administration et de gestion de l'Organisation pour l'aider à répondre aux demandes auxquelles elle doit faire face. Nous avons notamment appuyé l'initiative des Etats-Unis d'Amérique et pris note avec satisfaction de la création par l'Assemblée générale du Bureau des services de contrôle interne.

Monsieur le Président,

Qu'il me soit permis de revenir pendant quelques instants sur le sujet par lequel j'ai commencé. En cette période de changement sans précédent, de nombreuses difficultés, tant attendues qu'inattendues, ont surgi. L'époque actuelle hérissée d'obstacles mais riche d'espoir, renouvelle notre foi en l'Organisation qui constitue pour nous l'instance la mieux placée et la plus appropriée pour rassembler en un tout les intérêts des divers peuples du monde qui sont trop fragmentés aujourd'hui. Un accord universel ne pourra intervenir que lorsque les désaccords auront été résolus pacifiquement et qu'une entière coopération aura été instaurée entre les nations. Forte de nobles buts et principes consacrés dans sa Charte et face aux nouvelles tâches et responsabilités qui l'attendent aujourd'hui, l'Organisation des Nations Unies peut et doit nous conduire vers un monde mieux organisé et plus harmonieux.

Je conclurai, Monsieur le Président, en souhaitant à l'Assemblée générale de mener à bien tous les difficiles travaux qui lui incombent pendant cette session. Je vous remercie.

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստան ժամը փոխած ըլլալով, ներկայիս տարբերութիւնը ԵՐԵՔ ԺԱՄ է եւ ոչ երկու, ինչպէս էր նախքան Ֆրանսայի ձմրան ժամուն անցնիլը : Այս՝ առ ի տեղեկութիւն Հայաստան հեռաձայնողներուն :

ԱԴՐԲԵՋԱՆ

ՊԱՅԹՈՒՄ ԲԱՔՈՒԻ ԿԵԴՐՈՆԸ՝ 20 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԱԼԻԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԻ ՓՈՐՁ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Երեքշաբթի օր, Հոկ. 4-ին, հակառակ անոր որ պաշարման վիճակ հռչակուած էր (երկու ամսուան համար) պայթում մը տեղի ունեցած է Բաքուի կեդրոնը որու հետեւանքով 20 հոգի վիրաւորուած են : Յաջորդ օրը, Ալիեւ ելոյթ կ'ունենար եւ ընդունելով որ Գանձակ (Կէնճա) ընդդիմադիրներու ձեռքն է, կ'ամբաստանէր զանոնք որ պետական հարուածի փորձ մըն է զոր կ'ընեն : Գանձակ են ընդդիմադիրները զորս կը գլխաւորէ Ներքին փոխ-նախարարը Ճէվատով, որ միշտ կը պահանջէ ազատ արձակումը այն երեք ոստիկաններուն որոնք ձերբակալուած են որպէս հեղինակները զաղտնի սպասարկութեան պետին եւ Խորհրդարանի փոխ-նախագահին սպանութեանց եւ այդ կապակցութեամբ նաեւ ընդհ. դատախազին հրաժարումը : Ալիեւ ալ, ինչպէս ըսինք, խոստովանած է որ Գանձակի «բանակները», այլ խօսքով՝ օդակայան, ապահովութեան կեդրոնատեղիները, կայարան եւ այլ կարեւոր վայրեր ապստամբներուն ձեռքն են :

Բաքուի հետ հեռաձայնային կապերը խանգարուած ըլլալով, յստակ լուրեր կարելի չէր ունենալ բուն կացութեան մասին, բայց խռովիճակը հարկ եղածին չափ մտահոգիչ է, որպէսզի քարիւղի ամերիկեան փէնզոյլ ընկերութիւնը իր անձնակազմը հեռացնէ Բաքուէն, Ներքին նախարարութիւնն ալ թելադրէ իր քաղաքացիներուն Ադրբեջան չերթալ : Միւս կողմէ, կ'ըսուի թէ Ալիեւ երբ Նիւ-Եորք էր Ազգաժողովին առթիւ, քաղաքական ապաստանի մասին խօսած է Ամերիկացիներուն հետ... :

«Ինթէրնէյշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն»ը (Հոկ. 5) կը հաղորդէր որ Փրակա գումարուած Սէ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի վերջին նիստին (Ուրբաթ, Սեպ. 30) համաձայնութիւն գոյացած է, առաջին անգամ ըլլալով որ միջազգային խաղաղապահ զօրքեր զետեղուին Ղարաբաղի սահմանային շրջանները :

ՇԱՀԵԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ ՄԸ

Անդրադառնալով Բաքուի մէջ նախագահ Ալիեւի դէմ փորձուած հարուածին ու պաշարման վիճակի հաստատումին, «Լա Լիպր Պէլժիք» օրաթերթին (Հոկ. 4) կովկասեան հարցերու մասնագէտ թղթակիցը Բ. Թումանով նիւթ կ'ընէ Ղարաբաղի հարցին մասին Նիւ-Եորքի վերջին տեսակցութիւնները :

Նախ կը գրէ թէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի եւ Ալիեւի հանդիպումը ապդակ եղած է երկու նախագահներուն միջեւ զօրակցութեան «ինքնավար» երեւոյթի մը : Յատկանշական կը նկատէ որ Հայաստանի նախագահը ՄԱԿ-ի իր ճառին մէջ խօսելով Ղարաբաղ զետեղելի «խաղաղարար միջազգային ուժեր»ու մասին, չէ յիշած ռուսական զօրքերը, ինչ որ աննախընթաց է ու կը համապատասխանէ Ադրբեջանի կեցուածքին :

Իսկ մոսկովեան մամուլին համաձայն,

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՕՆՆԻԿ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆ

Հոկտ. 3-ին, իր մահկանացուն կնքած է վաստակաւոր երաժշտագէտ՝ Օննիկ Սիւրմէլեան, 90 տարեկանին :

Մարտ 4-ի մեր թիւին մէջ, հրատարակած էինք երկար յօդուած մը Ցիցիլիա Բրուտեանէ ուր կը տրուէր մանրամասնօրէն ողբացեալին կենսագրականը :

Ծնած Տրապիզոն, 1904-ին, Օ. Սիւրմէլեան նախնական կրթութիւնը ստանալէ ետք ծննդավայրը, անցած է Պոլիս, յաճախած Կեդրոնական վարժարանը : Երաժշտական ձիրքեր ցոյց տուած է կանուխէն, աշակերտած Վահրամ Միւհէնտիսեանի (Ջութակ), յետագային անցած Վիէննա ուր երաժշտական ուսումը շարունակած է Ակադեմիան : Վերջնապէս հաստատուած Պէյրութ, հոն է որ տուած է երաժշտական իր ամբողջ վաստակը որպէս ուսուցիչ թէ մենակատար : Ինք իսկ պատմած է իր կեանքը՝ «Կեանքիս զուգարը ջութակիս հետ» հատորով : Ինչպէս ըսինք, բեղուն եղած է իր գործունէութիւնը Պէյրութի մէջ տասնեակ տարիներու երկայնքին, ազգ. թէ լիբանանեան շրջանակներու մէջ :

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տեսնել 4-րդ էջ :

Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին եւ զաւակներուն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԷՆՍԷՆԻ ԵՒ ՆԱՍԻՈՆԻ հրապարակին միջեւ շատ ծանր դէպքեր պատահած են, Երեքշաբթի, Հոկտ. 4, ժամը 21·30-ին : Երկու հոգի, որոնք զէնք գողցած էին նախ պատանդ բռնած են թաքսի մը իր յաճախորդով, ապա երբ, թաքսիին վարորդը դիտումնաւոր ընդհարում մը ունեցած է ոստիկանական կառքի մը հետ եւ այս վերջինը հետապնդած է թաքսին, կացութիւնը ողբերգական բնոյթ առած է : Յաջորդական երկու հրացանաձգութիւններէ սպաննուած են երեք ոստիկանները եւ թաքսիին վարորդը, ոճրագործները բռնուած են, այրը՝ ծանրօրէն վիրաւորուած, կինը՝ հազիւ 25 տարեկան, Հոկտեմբեր 5-ին, դեռ որեւէ հարցումի չէր պատասխաներ :

ԳՈԺԵՏԻՄ կալուածային ընկերութեան տնօրէն նախագահը քննութեան տակ առնուելէ ետք, բանտարկուեցաւ Հոկտեմբեր 4-ին : Այս որոշումը կապ ունի կուսակցութեանց - եւ այս պարագային՝ Փէ-ԷՌ-ի (Հանրապետական կուսակցութիւն) նիւթական եկամուտներուն հետ : Միշէլ Մաուէր Ռէննի բանտը առաջնորդուեցաւ, «ազդեցութեան ծանրակշիռ չարաշահումի» մեղադրանքով :

ՀԱՇՈՒԵՔՆՆԻՉ ԱՏԵԱՆԸ, ինչպէս ամէն տարի, հրապարակեց իր տեղեկագիրը, ուրկէ կը պարզուի թէ նախարարութիւնները ի՛նչ մսխումներ կ'ընեն զանրային - այսինքն ժողովուրդին - դրամով. Այս անգամ կը պարզուի, ի մէջ այլոց որ Արդարադատութեան նախարարութիւնը 350 միլիոն ծախսած է համակարգիչի դրութեան մը համար որ գործածելի չէ եղած, Արտաքին նախարարութիւնը միլիոններ վճարած է ձեռքէ, առանց համապատասխան հաշուեցոյցերու եւ շարքը կ'երկարի : Այս քննութիւնները եւ հրապարակումները շատ լաւ են անշուշտ, բայց, ոչ մէկ բանի կը ծառայեն եւ ամէն տարի նոյն մսխումները կը շարունակուին :

ՄԻԹԵՐԱՆ կողմնակից է որ Ճափոն մնայուն տեղ մը գրաւէ Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ : Այս կարծիքը արտայայտեց այն ճաշին ընթացքին զոր կուտար ի պատիւ Ճափոնի կայսեր :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«ՄԱՇԱԾ ՎՕՏՎԻԼ»Ը ԵՒ ԿԱՆԱՆՁՈՐԱԿ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանեան մամուլին վերջին երկու շաբթուան թրթակներուն մէջ տասնեակ մը թիւեր կան որոնք Օգոստոս 31 - Սեպտեմբեր 20 թուականներուն միջեւ տեղ տուած են Հայաստանի Գրողներու Միութեան 11-րդ արտակարգ համագումարին. ան տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 15-ին: Նիւթին յատկացուած սիւնակներու թիւէն դատելով, գոնէ որոշ հատուածի մը համար անոր կարեւորութիւնը ակներեւ է: Լոյս տեսած գրութիւններուն մէկ մասին հեղինակներն են նոյն բնագաւառէն անուններ՝ գրող, քննադատ եւայլն, իսկ մէկ մասն ալ գրուած է լրագրողներու կողմէ: Առաջինները, որպէս նիւթին անմիջական առնչակից, իրենց մտահոգութիւնները, առաջարկները, քննադատութիւններն ու դիտումները կը հրապարակեն, երկրորդները անոր կը մօտենան որպէս մտաւորական կեանքին նշանակելի մէկ երեւոյթը:

Գրողներու Միութիւնը յետ - խորհրդային շրջանին շատ շուտով յուսախաբ ըրաւ բոլոր անոնք որոնք համաշխարհային աւանդութեամբ՝ մտաւորականութեան այդ օճախէն կը յուսային անցքի հանգրուանին ու դէպի ազատութիւն երթին առաջնորդութիւնը: «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ին կորիզը, ապա աղէտի գօտիին օժանդակութեան առաջին շարժումները հիւրընկալելու յանդգնութենէն ետք, երբ Կոմիտէին անդամները ձերբակալուեցան 1988 Դեկտեմբերին, ան ինկաւ նախ ամուլ լռութեան մը գիրկը. յետոյ հոն եւս թափանցեց չուկային, շահասիրական մտայնութիւնը ու սկսան վաճառուիլ, վարձուիլ միութենապատկան կալուածներ, Երեւանի Գրողներու տան սենեակներէն եւայլն: Օր մըն ալ, ամենեւին գրական, ստեղծագործական բնոյթի կամ գաղափարական տարակարծութեան պատճառով միութիւնը երկուքի բաժնուեցաւ: Աւելորդ է ըսել որ պառակտումը բացաւ փոխադարձ քննադատութիւններու, ամբաստանութիւններու աշխոյժ շրջան մը ուր եւս գիրը անտեսուած, աւելորդ գոյութիւնն էր: Ամբողջ այս ընթացքին միայուն երեւոյթ էր իշխանութեան ուղղուած մեղադրանքը, մտաւորական կոչուած այս հատուածին հանդէպ ցոյց տրուած անտարբերութեան համար: Անտարբերութիւն որ անշուշտ կը վերաբերէր նիւթական յատկացումներու որոնց բացակայութիւնը արգելք էր որ միութիւնը նախկին ձեւով շարունակէ իր գոյութիւնը: Անտէր ու անօգնական մնացածի իր աղմուկ - խրախճանքին մէջ միութիւնը ոչ իսկ հարկաւոր նկատեց բացառիկ համագումար մը հրաւիրել, նոր ժամանակներու, նոր պայմաններու համարկուելու եւ իբրեւ թէ այնքան բաղձալի ազատութիւնը լաւագոյնս ապրելու համար:

Աւելի իր «գործունէութեամբ», քան հրաժարներով, միութիւնը արժեզրկումի ընդհանուր մթնոլորտի մը մէջ գետեղած ինքզինք, որոշեց վերջապէս արտակարգ համագումարը: Որոշումին նախօրեակին, համագումարի որպէս գլխաւոր պատրաստութիւն, սակարկութիւններ, նախաձեռնութիւններ տեղի ունեցան պառակտումը ջնջելու եւ միութիւնը կրկին մէկի վերածելու համար:

Համագումարին նախորդած օրերու մամուլի յօդուածները կամ հարցազրոյցները լայնօրէն կանգ կ'առնեն դէպի անկախութիւն դիմող ընդհ. երթին անտարբեր մնացած միութեան երէկուան պատկերին ու ներկայի երկու ցայտուն տուեալներուն վրայ: Առաջին պարագային մասին լաւագոյն բնութագրումը կ'ընեն գրող Ռաֆայէլ Աւագեանի հետեւեալ տողերը («Հայաստանի Հանրապետութիւն» Օգոստոս 31). «Վեց տարի առաջ երբ անկախութեան շարժումը յորձանք տուեց Հայաստանով մէկ, ինչո՞ւ գրողները այդքան պասիւ դիրք բռնեցին, ոչ միայն չանցան շարժման գլուխ, այլ նոյնիսկ պոչում տեղ չգտան»: Իսկ ներկայի ուշադրաւ պարագաներ որպէս, կը նշուի երկու բան. այն որ կուսակցականացումի երեւոյթ մը նկատելի է եւ երկրորդ՝ տոլարներու բաշխումի գործընթաց մը բաւական ազդեցիկ դեր կատարած է: Սեպտեմբեր 3-ի «Հայաստանի Հանրապետութեան» մէջ գրող Եդուարդ Միլիտոնեանի հետ կատարուած հարցազրոյցին մէջ ան կ'ըսէ. - «այսօր կուսակցականութիւնը փորձում է տէր ու տնօրէն դառնալ գրականութեան գլխին»: Կուսակցականացումի երեւոյթը կը նշմարուի նախապատրաստական արարքներու մէջ որոնց որպէս գլխաւոր դերակատարները կը կրկնուին Ռազմիկ Դաւոյեանի, Ալվարդ Պետրոսեանի անունները. երկուքն ալ գործօն դերեր ունին Հ.Յ.Դ.-ի հովանաւորած երկու կազմակերպութեան մէջ. Ռ. Դաւոյեան նախագահն է «Համազգային»ին, իսկ Ա. Պետրոսեան՝ ՀՕՄ-ին:

Կանանչ թղթադրամի բաշխումի գործն ալ կ'առնչուի այս երկու անուններուն: Ռ. Աւագեան իր «Նախահամագումարեան խոհեր»ուն մէջ այս մասին կը գրէ թէ տոլարները բաժնուած են «նշանաւոր» եւ «անուանի»ներու. եւ երբ «աննշան»ները աղմուկ բարձրացուցած են նախկին նախագահ Վ. Դաւթեան եւ նոր նախագահը Ռ. Դաւոյեան մամուլով յայտարարած են թէ իրենք դէմ են այդպիսի բաժանումի, բայց ... ինչպէս կը գրէ Ռ. Աւագեան «առաջինը իրենք ստացան նշանաւորներին յատկացուած օգնութիւնը»: Բաշխումի մանրամասնութիւններ կուտայ նաեւ Եդ. Միլիտոնեան, ըսելով. - «վերջերս 150-ական տոլար բաժնուեց 30 գրողի: Դա, ըստ յայտարարութեան առաւել նանչուած գրողների ցուցակն էր: Յետոյ 50 - 60 հոգու տուեցին 100-ական տոլար»:

Տոլարներու բաշխումի շշուկները, յայտնապէս, բաւական լայն արձագանգ գտած են գրողներու շրջանակին մէջ. Օգոստոս 31-ի «Էրագիր»ին մէջ բանաստեղծ Ջաւէն Բեկեան կը գրէ. - «շրջանառութիւն է գործում ինչ որ տոլարային առասպել եւ եթէ այսպէս գնայ՝ Գրողների Միութիւնը պէտք է դառնայ ... կանանչների միութեան մի մասնաճիւղը»:

Այս մասին, «Հայլուր»ի կողմէ կատարուած հարցազրոյցի մը մէջ երբ հարցում կ'ուղղուի Ա. Պետրոսեանի («Երկիր», Սեպտեմբեր 13), ան կը բացատրէ. «այս բարեսիրութիւնը իրագործուել է Կիլիկիոյ թեմի Արեւելեան Ամերիկայի եւ Գանատայի առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի միջոցով եւ կապ չունի կուսակցականութեան, կուսակցութիւնների կամ որեւէ այլ խնդրի հետ»: «Հայլուր»ի թղթակիցը հաւանօրէն տեղեակ չըլլալով մանրամասնութիւններու, չէ հարցուցած թէ ինչո՞ւ բաշխումի գործը ընողը չէ եղած միութեան գրական ֆոնտը կամ հաշուապահութիւնը, այլ 150 կամ 100 տոլարի արժանի նկատուած գրողներու, ինչպէս կ'ըսէ Ռ. Աւագեան, հրահանգուած է «ներկայանալ անձամբ ... տիկնանց Տիկին Ալվարդ Պետրոսեանին»:

Այսուհանդերձ, նոյն անձը խօսելով համագումարին մասին, հաւատք կը յայտնէ թէ «առանց աղմուկ - աղաղակի, առանց աղմուկ անողների յետեւից ընկնելու, առանց օգնութիւնները հաշուի առնելու, պարզապէս արժանիներին կը գտնենք»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԻԱ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Այդ տարիներուն, դեռ Պոլսոյ մէջ, մարդիկ կ'երեւակայէին անցեալէն ժառանգած այնպիսի հաճոյքներ, որոնք մեր այս օրերու ուղեղներուն համար բոլորովին անըմբռնելի կ'ըլլան համարուիլ, ինչպէս քիլոմեթրեր կտրել, Վոսփորի արեւելեան ափին վրայ, Պէյքոզէն անդին, անտառի մը խորշին մէջ պահուըտած կաթկաթ վազող ճըռ - ճըռի (անունն ալ վրան) քարերը հալեցնելու յատկութեամբ նշանաւոր ջուրը խմելու համար, կամ Սիլիվրիի անապատային ճամբան չափչըփել, տեղւոյն ոչխարներուն ճէրփիճի պէս մածունը ճաշակելու մարմաջէն տարուեր:

Իմ կարգիս չէի կրնար խուսափիլ նոյնիմաստ քմահաճոյքի մը նշաւակը ըլլալու պատիւէն:

Անգամ մը ժամադրուած էի վերջին ծայր համակրելի կեդրոնականցի Ռուբէն Մաշոյեանի, Օսման Պէյ գտնուող տպարանը երթալ, յայտագրի մը փորձին սրբագրութեանը մասնակցելու համար: Բընակութեան վայրս ալ այդ թաղը ըլլալուն, նախաճաշէն ետք ճամբայ ելայ եւ սկսայ հանդարտօրէն փողոցները չափչըփել: Մայիսեան քնքոյշ առաւօտ մը: Հեզահամբոյր իշուկի մը երկու կողերուն վրայ կուտակուած կամ ուսամբարձ բանջարեղէն եւ պտուղ վաճառողներուն գովասանական խօսքերը պատէ պատ կ'արձագանգէին: Իսկոյն պատուհաններէն տանտիկնոջ գլուխներ կը ցցուին, առատօրէն եղանակուած ծանուցումներուն ճըշդութիւնը հաստատելու մտադրութեամբ: Ընկալեալ սակարկութենէ ետք ապսպըրանքներ կ'իրագործուին եւ չուաններով կախուած զամբիւղներ կը սկսին ելեւէջել, նախ ապրանքներով, ապա թուղթի մէջ փաթթուած լումաներով:

Մաշոյեանի ցածլիկ տպարանի առջեւ հասնելով, դէմ յանդիման գտնուեցայ այդ չէնքի առաջին յարկի կիսաբաց մէկ պատուհանէն մայր ու աղջկայ մեղմիկ նայուածքներուն; Փոքրիկ նախասենեակին մէջ դիս սեղանի մը առջեւ նստեցնելէ ետք, Մաշոյեան ուղղուեցաւ քովի սրահը փորձը բերելու համար: Անոր բացակայութեան, որ բաւական երկար տեւեց, թերեւս չարուածքի անաւարտութեան պատճառով, փողոցին անցուդարձը ցուցափեղկէն դիտելով հանդերձ, սեղանին վրայի մեղմօրէն հնչող ռատիոն կ'ունկընդրէի:

Թրքական երգերու շարքին, յանկարծ լսելի եղաւ Էտիթ Փիաֆի սրտակեղէք հառաչանքը, «Non, je ne regrette rien!». հազիւ երկու ամիս կ'ընէր Մարսէյլէն հեռանալս, բայց այնքա՜ն էի շաղուած ոլոլահայ միջավայրին հետ որ սկսայ ինքզինքս մեղադրել Ֆրանսան բոլորովին մոռնալու յանցանքով: Իսկոյն հայրենաբաղձութեան մելամաղձոտ ամպերը սպառեցին հոգիս եւ բնաւ պիտի չուզէի որ Մաշոյեանի վերադարձով խանգարուէր չա՜տ հեռուները սաւառնող իմ անոյշ երազը:

Բարեբախտաբար Էտիթ Փիաֆի սրտաբեկ շառաչիւններու աւարտին՝ երիտասարդ սպասեակ մը ներս մտաւ եւ իր ձեռքի ափսէն խոնարհութեամբ սեղանին վրայ դնելէ ետք, ուղղուեցաւ դէպի փողոց: Արծաթագոյն ափսէին վրայ երկու թավուք կէօքսիներ կը ծփային փոքրիկ պնակներու մէջ: Նոյն պահուն Մաշոյեան դուրս գալով կը մօտենայ սեղանին եւ զարմացական արտայայտութեամբ պատասխանը կ'ըլլայ.

-Վերի յարկը բնակող հայ տիկինն է որ ղրկել տուած է այս անուշեղէնը, ձեզ պատուելու համար:

Եւ երկուքով սկսանք ճաշակել Պոլսեցիներուն փայփայած այս հեշտահամ կարկանդակը: Վերջաւորութեան, Մաշոյեանը դուրս ելլելով՝ կանչեց վերի յարկին տիկինը որպէսզի վար հրամմէր մեր շնորհակալութեան զգացումները ստանալու համար: Քիչ չանցած, հայ տիկինը իր համեստանակ աղջկան հետ տպարան եկան եւ մեր կէս ժամուան խօսակցութիւնն ալ այնպիսի ճկունութեամբ գլորուեցաւ որ ժամադրուեցանք ամէնքս Մայիս 21-ին առաւօտը ժամը 9-ին Մաշոյեանի տպարանին առջեւ, մեր այդ օրուան ծրագիրը յանձնելու նախախնամութեան քմահաճոյքին, այսինքն այդ արուեստասէր հայ տիկնոջ «յանպատրաստից» տնօրինութեան...

Այդ մայիսեան քաղցրաբոյր Զորեքշաբթիի առաւօտը հաւաքուած էինք հինգ հոգի Մաշոյեանի կրպակին առջեւ: Զորս արդէն ծանօթ են ընթերցողին, հինգերորդ անձը՝ որոշ տարիքի կին մըն էր, համաչափ կազմուածքով, կոկիկ հագուած, տեւական քաղցր ժպիտով մը օժտուած: Ներկայացուեցաւ ինծի. Բանկալթիի Մխիթարեան վարժարանի մանկապարտիզպանուհին, Կեդրոնականի Օր. Աշխէնի համեմատութեամբ՝ պարտաճանաչ, անձնուէր, իր կոչումին իսկական տիպար, երկար տարիներով իր մանուկ աշակերտներուն պաշտամունքի առարկան, անտարակոյս այս օրերու 50-ամեայ Մխիթարեանցիներ կրնան վկայել առանց վարանումի: Ան ալ իր ամբողջ կեանքը «օրիորդութիւն» ընելով:

Ցանցաւոր աշակերտի մը նման՝ կմկըմալով ան սկսաւ խոստովանիլ իր այսօրուան «փախուստ»ին պատճառները: Իր մտերիմ բարեկամուհիին մէկ օրուան համար մեզի միանալու հրաւէրը - թախանձագին - ստանալէ ետք, մղձաւանջային դիշեր մը անցուցած էր ան: Մխիթարեանի տնօրէնութենէն, (այն ատեն Հայր Սարգիս եւ Հայր Գրիգորիս՝ երկու հեզահամբոյր վարդապետներ), արտօնութիւն խնդրելու երկընտրանքէն չարչըրկուած եւ իր արարքին թերութեան հետեւանքները երկարօրէն չափչփելէ ետք, կ'որոշէ լռութիւն պահել, վստահ ըլլալով որ իր օգնական ուսուցչուհին՝ նախապէս զգուշացուած՝ պիտի զգացնել չտար իր բացակայութիւնը:

Երկար տարիներու իր պաշտօնէութեան ընթացքին, առաջին անգամն էր որ école buissonnière-ի փորձութեան զոհը կը դառնար, այն ալ իր այս տարիքին մէջ. «Հէմ լանք հէմ երթանքի» դրութիւնը կ'ապրէր ան երբ մեր հիւրամեծար տիկինի հրաւէրով թաքսիի մը մէջ տեղաւորուեցանք ուղղակի Ղալաթիոյ քարափը երթալու համար:

Անմիջապէս Գատըգիւղ գացող շոգենաւը մտանք եւ կէս ժամէն հասանք անոր նաւամատոյցը: Հազիւ ցամաքը կոխած՝ կը տեսնեմ մեզ առաջնորդող տիկինը եւ իր աղջիկը երկու փոքրիկ մակոյկներ վարողներուն նշան կ'ընեն; Իսկոյն անոնք յաճախորդ գտած ըլլալու յոյսով երջանիկ՝ սկսան աճապարանքով թիավարել դէպի մեզ: Երկու հոգի ցատկեցին մէկուն մէջ, երեք հոգի միւսին մէջ եւ մեր քաջասիրտ նաւավարները ծովը ճեղքող արագաշարժ թիակներու հարուածներուն միջոցով ջանացին մեզ բացը հանել: Ես մինակ՝ անկարելի է որ այդպիսի տատանող նաւակի մը մէջ ցատքէի:

Տասնեակ մը մեթր յառաջանալէ ետք, վերջապէս հաստատուեցաւ որ մեր դիմացը, հեռուն տնկուած Հայտար Փաշայի կայարանն էր մեր վազքին հանդըրուանը, մէկ քիլոմեթր անդին: Կը զարմանամ. ծովէն եկանք, դարձեալ ծով: Մըտահոգուելու պատճառ չունիմ. մէկ օրուան համար յանձնուած եմ մարքով ու մարմնով: Սպասենք անակնկալներուն: Մինչ այդ Հայտար Փաշայի կայարանին բարձրաբերձ հրապարակը հիանալի դիտարան մը ըլլալուն՝ անյագ աչքերով ըմբոշխնեցինք Իշխանաց կղզիները, Մարմարա ծովը, լայնածաւալ Պոլիսը եւ Վոսփորի մուտքը մայիսեան եղանակով:

Այստեղէն մեր երջանիկ խումբը շոգեկառք մտաւ, առաջին կարգի վակոններու մէջ, դանդաղաշարժ շոգեկառք մը որ հանրակառքի մը արագութեամբ սկսաւ ընթանալ, իր անցորդներուն ընծայելով վայելումն ձախին՝ կանանչապատ անտառներուն, աջին՝ Մարմարայի մեղմօրօր ալիքներուն; Այսպէս մէկ ժամուան ընթացքին շարունակաբար մեր շոգեկառքը կանգ առաւ Ֆէնէրպահչէ, Էրէնքէօյ, Սուատիյէ, Պոսթանճը, Մալթէփէ, Գարթալ: Սուրբ Փրկիչ Հիւանդանոցի 1908-ի տարեցոյցը կը յիշատակէ այստեղ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ գոյութիւնը եւ անոր կողքին Պէզճեան վարժարան մը, երկու ուսուցիչ եւ 102 աշակերտներով: Անծանօթ էր ամիրային բարեգործութիւնը մինչեւ հոս տարածուած է:

Տասը վայրկեան ետք, մեզ առաջնորդող տիկինին հետեւելով իջանք Բէնտիք գիւ-

ը եւ կայարանէն հարիւր քայլ անդին կոկիկ ու մաքրամաքուր ճաշարան մը մտանք որուն մէկ մասը պատշգամի ձեւով ծովուն վրայ յառաջացած էր: Զորս ժամ տեւող մեր զանազան տեղափոխական միջոցներէ ետք վերջապէս գտանք մեր հանդրուանը: Այս մեղմ ու անդորր մթնոլորտին մէջ կարելի պիտի ըլլար նոյնիսկ ճաշարանի պատուհաններէն մեր մատներովը շոյել ծփծփուն ալիքները խաղաղ Մարմարային: Ամէնքիս աչքերէն կ'արտացոլային գոհունակութեամբ լիարուն զգացումներ:

Բաւական սպասելու էինք մինչեւ որ ձկնեղէն կերակուրները սեղան գային: Բայց ի՞նչ փոյթ, քանի որ երկու երկար ժամեր պիտի վայելէինք այս սքանչելի բնութեան պարգեւները, իսկ մեր խօսակցութեան նիւթերն ալ անհամար էին:

Ժամը չորսին էր մօտենար երբ ապաշաւելով մեր ծովեզերեայ եղեմը եւ ուղղուեցանք դէպի հիւսիս բարձրացող Եու[illegible] գիւղակը, ուր մեզ հիւրասիրող [illegible]կնոջ ամառնային օթեւանը կը գտնուէր եւ որուն շուրջբոլորը բանջարեղէն եւ ծաղիկներ առատօրէն կ'աճէին: Այդ ամբողջութիւնը տեսնել արդէն մեծ հաճոյք էր ինծի համար եւ իմ պատանի գիւղացիի յիշատակներէս մղուած՝ բակլայի եւ պեխլիայի թերխաշ ածուները տեսնելով, ինչ մեղքս պահեմ, անոնց բուրումնաւէտ թրվանտա պատիճները հում - հում ճաշակելու ցանկութիւնս յագեցնելու առիթը չուզեցի փախցնել:

Մեր այս տեսած հնամենի կէս քար կէս փայտով կառուցուած տան սահմանակից ուրիշ հայ ընտանիք մը «ինքնատիպ» բնակարան մը շինել տուած էր արեւելեան ոճով, քառանկիւն, եռանկիւն անպաճոյճ պատերով, որուն դռներն ու պատուհանները դժուարաւ իրարմէ կը զանազանուին: Տանտէրը իր տան օրիժինալիթէն կը գտնէր այն հնարքին մէջ որ ճարտարապետը գաղափարը յղացած էր երկյարկ շէնքին մէջտեղը ծառ մը տնկելու, բնականաբար հազուադիւտ ծառ մը եւ ներքին պատուհաններն ալ անոր կը նային: Ապա ուրեմն, արդիականութիւնը միայն Եւրոպային չէ տրուած...

Արդարեւ այս միօրեայ պտոյտը Պոլսոյ մէջ անցուցած օրերէս ամէնէն բեղմնաւորը կարելի է համարել, պոլսահայ հարազատ ընկերոջ մը փայփայած երազին համեմատ: Մեր վերադարձը կառքով կատարուած ըլլալուն, ժամ մը արդէն բաւական էր Բանկալթիի Մխիթարեան վարժարանին դրան առջեւ հասնելու համար: Նոյն իրիկունն ալ, Ջահրաքի ընկերակցութեամբ, տեղւոյն Ֆրանսացիներուն հետ Իւնիոն Ֆրանսէզ սրահին մէջ պիտի ճաշէինք: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Փարիզ
Սեպտեմբեր 30, 1994

ՊԶՏԻԿ ՁԱՅՆ ՄԸ

(Բանաստեղծ Ա. Ալիքեանի պարագան դատապարտող «Կոչ»ին(*) առթիւ)

Կոչ մը միշտ սրբազան նպատակի մը վրայ կը կենայ: Մեր ժողովուրդի գոյութեան եւ տեւման անկիւնադարձային եւ ոչ անկիւնադարձային պարագաներու առթիւ բազում կոչեր «կու գան ու կ'երթան», յատկապէս սփիւռքեան վերջին ու ամենավերջին շրջաններուն: Յիշողութիւնս բանաստեղծ եւ թարգմանիչ Աբրահամ Ալիքեանի պարագային առթիւ եղած Սփիւռքի հինգ մտաւորականներուն ստորագրած «Կոչ»ին նմանը չունի:

Աբրահամ Ալիքեան է մեր գիրքին, դասարանին, ընկերութեան մէջ արժէք մը: Անկէ վերջերս վկայեցին «Կոչ»ը ստորագրող՝ Մ. Նշանեան («Երկրայնութիւն», «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ», 1993, Հոկ. 3, էջ 1 - 3) եւ Վ. Օշական («Ասպարէզ», «Յառաջ», Ապրիլ 20-21), անոր «Ծղրիթը» (Պէյրութ, 1993) քերթողագիրքը գրախօսելով: Իսկ մօտ 20-ամեակ մը առաջ, Գր. Պըլտեան, Ալիքեանի «Ֆրանսական դասական քնարերգութեան Ծաղկաքաղ»ին առիթով թարգմանական նուաճման անդրադառնալով գրած էր. «...Կրնա՞յ ոեւէ թարգմանիչ ընել աւելի բան ինչ որ Ալիքեան կ'ընէ իր ամբողջական հայերէնով: Անոնք որոնք կը հաւատան բանաստեղծութեան թարգմանելիութեան, կրնան իրենց ցանկութիւնը լիացած սեպել: ... Քանի՞ թարգմանիչ ինքզինք կը սպառէ բնագրի մը մէջ, այսինքն կը յարգէ զայն» (**):

Երեք բառ ունիմ ըսելիք, ապա պիտի շարունակեմ միտքս.

- Կարդացողներուն շատ բարեւ...:

Սոյն առանձին մէջբերումը ըրի իր շեշտին զօրութիւնը տալու: Հոս, արժէքին մէկ երեսը՝ բանաստեղծութեան թարգմանչութեան կալուածը, իր յաջողութեան մէջ կ'ըսուի: Այս միայն մէկ երես է եւ նկատի կ'առնեմ յատկապէս, իր հազուադիւտ եւ ամբողջական հանգամանքին համար, առանց մոռնալու նոյնքան հաւասարազօր միւսները՝ մարդը, բանաստեղծը, ուսուցիչը:

Այս մարդը Մոսկուայէն Պէյրութ իբր ուսուցիչ հրաւիրուեցաւ. ապա առանձնացուեցաւ: Յատուկ է երեւոյթը յատուկ ինքնութեան մը: Անցեալ դարու Ստեփան Ոսկաններու քննի պատճառ՝ «ազգայիններու անիրաւութիւնները» եւ Յակոբ Պարոնեաններու երեսին նետուած անտարբերութեան արդիւնք՝ հաց - սոխեան փորձառութիւնը դասեր ունի՞ն մեզի տալիք: «Այդպէս է եղած անցեալին եւ այդպէս պիտի ըլլայ ապագային»ը ելք չի կրնար ըլլալ:

Եթէ, եթէ կան մարդիկ այսօր, որոնք կը հաւատան արժէքներու, մեծ արժէքներու գոյութեան եւ զօրութեան, ու անանձնական, գերանձնական պաշտամունքով կրնան մերձենալ անոնց կամ գործ կ'ունենան անոնց հետ՝ չեն կրնար Յակոբ Պարոնեաններու ճամբաները ասֆալթապատել:

Հարցը «միրգ ուտելն է եւ ոչ՝ պարտիզպան ծեծելը...»:

Բոլոր՝ «Կոչ»ի հեղինակներուն հետ, արժէքին դիմաց արժէք չզանող ոգեկան ախտին դէմ եւ միւս ախտերուն:

Պէյրութ, Յուլիս 26 (×)

(*) «Աբրահամ Ալիքեանի պարագան - կոչ հայ ժողովուրդին», Վ. Օշական, Տ. Մինասեան, Գր. Պըլտեան, Մարկ. Նշանեան, Ա. Թոքոյեան, «Յառաջ» 1994, Յուլիս 1, էջ 3:

(**) Տե՛ս. «Ազդակ» օրաթերթ, 1977, Յունուար 2, էջ 5:

(×) «ՅԱՌԱՋ». -- Այս գրութիւնը ստացանք Սեպտեմբեր 30-ին:

ՑԻԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԼԻՍԷՆ

Հունգարիոյ մէջ լաւ բան չէ ցիկան ըլլալ. անոնք միւսներէն նուազ երկար կ'ապրին, գործազրկութեան աւելի բարձր համեմատութիւն ունին եւ նուազ կը շահին տեղացիէ մը երբ նոյն գործը կ'ընեն: Անոնց զաւակները կարեւոր համեմատութեամբ մը առանց նախակրթարանը աւարտելու կը հեռանան դպրոցէն. պաքալորէայի քննութեան յաջողածներու միջեւ հազիւ 1% է անոնց համեմատութիւնը եւ բարձրագոյն ուսման տէր հազար հոգիէն մէկը միայն ցիկան կ'ըլլայ: Այս կացութենէն դուրս գալու համար անոնք մտածած են որ յարմարագոյն ճարը ցիկանական լիսէի մը բացումն է. գաղափարը առաջին յղացողը եղած է նկարավաճառ մը որ կ'ապրի դանուբեան գիւղի մը մէջ:

Ցիկաններու լիսէն անուանուած է Կանտի: Կրթական արդիական հաստատութիւն մըն է ամէն բանով: Աշակերտները որոնք մեծ մասով ընկերութեան ամէնէն համեստ խաւէն կու գան, կրնան այդ հաստատութեան մէջ թագաւորներու պէս զգալ իրենք զիրենք: Վարժարանը միակն է Եւրոպայի մէջ. գլխաւոր նպատակն է ստեղծել ցիկան մտաւորական ընտրանի մը, բաղկացած բժիշկներէ, տնտեսագէտներէ, իրաւաբաններէ, եւլն.: Վճարովի չէ. աշակերտները պէտք է վճարեն միայն ճաշերու փոխարժէքը:

Վարժարանին աշակերտները ընտրուած են յատուկ յանձնախումբի մը կողմէ: Անոր անդամները ուշադրութիւն ըրած են ընտրելու ոչ միայն դպրոցական փայլուն նիշերու տէր, այլեւ ստեղծագործ ձիրքերու տէր, խելացի պատանիներ:

Շրջանի ցիկանները մեծ մասով կը պատկանին պէյաշ լեզուախումբին որ ռումաներէնի նախնական տարբերակ մըն է: Անոնք 180 տարի առաջ Ռումանիայէն եկած հաստատուած են Հունգարիոյ այդ շրջանը. ծանրակշիռ հարցեր ունին:

Վարժարանին դասաւանդութեան լեզուն հունգարերէնն է որուն հետ կ'աւանդուի նաեւ ցիկաներէնը եւ երկու օտար լեզու: Ծանրութիւնը տրուած է մարդասիրական նիւթերու, քաղաքացիական գիտութիւններու վրայ: Անոնք աշակերտները կը մղեն ընթերցանութեան, վիճաբանումներ ունենալու, աշխարհը տեսնելու եւ օտար լեզուներ սորվելու: Ասոնց քով, մեծ խնամք կը տարուի որ պատանիները չկորսնցնեն իրենց ծագումէն, իրենց միջավայրէն:

Երբ Կանտի լիսէն 1993 Նոյեմբերին բացուած է, պատերուն վրայ վարկաբեկիչ արձանագրութիւններ նշմարուած են որոնց հեղինակները շրջակայքի բնակիչներն էին: Բայց երբ Հանրապետութեան նախագահը այցելած է հոն, փոխուած է անոնց վերաբերումը ու սկսած են ըսել. «ի՜նչ անուշիկ են այս տղաքը. աղտոտ ալ չեն»:

Այս երեւոյթին մէջ որ շատ մը փոքրամասնութիւններու նախանձը կրնայ գրգռել, ամէնէն կարեւորը պիւտճէի հարցն է. պետութիւնը նկատելի մասնակցութիւն ունի անոր մէջ ու առանց այդ մասնակցութեան, հաստատութիւնը չի կրնար գործել: Միւս կողմէ, տրուածը արդէն անբաւարար կը նկատուի, որովհետեւ 1995-ի գարնան լիսէին ներկայ շէնքը անբաւարար պիտի ըլլայ աշակերտութեան թիւին:

ԲԱՂՀԱՆ

ԱՀԱՐԲԵԿԻՉԸ

Թատերախաղ
Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

(Շնչատ՝ կը լռէ Սեդա, աչքը դամած մարդուն երեսին, դեռ լի ըսուելիք, պոռալիք խօսքերով: Հեղինակը գունաթափ՝ ըսելիք չունի: Սեդա նորէն կը խօսի, ձայնը աւելի հանդարտած հիմա):

Սեդա. - Ահարբեկիչ եմ, այո, բայց ձեր գիտցած իմաստէն շատ աւելի բիրտ եւ անյոյս, բացարձակ չափով մը ... սակայն դուք ասիկա չէք կրնար հասկնալ:

(Հեղինակը ձայնը գտած է այլեւս, գրիչը կը հանէ գրպանէն, կը դարձնէ մատներուն մէջ),

Հեղինակ. - Կը տեսնեմ որ իմ ստեղծածս ինծմէ աւելի ուժեղ մէկը դուրս եկաւ:

Սեդա (հեգնական). - Շնորհաւորութիւններս:

(Լուռ են, ըսելիք ունին բայց չըսուիր):

Հեղինակ. - Ո՞ւր էինք:

Սեդա. - Ի՞նչ ըսել է ուր էինք:

Հեղինակ. - Այսինքն մեր աշխատանքին դառնանք, ինչու հոս եկայ: Ի վերջոյ լըրջանանք, հէ՞:

(Սեդա ոտքի կ'ելլէ այս անգամ, նորէն բորբոքած):

Սեդա. - Ուրեմն լուրջ չէինք մինչեւ հիմա, խաղ էր աս ամբողջը, չէ՞, ժամանց էր ձեզի համար ... եւ իմ բարկութիւնս առանց օդին մէջը խօսքեր էին, չէ՞ ... ես իմ էութեանս էն խորունկ ճշմարտութիւնը կը փորձեմ ձեզի հասկցնել եւ դուք կատակի՞ կուտաք...:

(Սեդա ելած է տեղէն, կը քալէ սենեակին մէջ, բարկութիւնը աւրած է դէմքին դաշնութիւնը):

(Հեղինակին ձայնը բարձր է ու անհամբեր):

Հեղինակ. - Հիմա, ալ կը բաւէ աս կատակերգութիւնը, դուն երեւակայական անձ մըն ես, օդէն եկած ... քու արիւնդ բառերէ շինուած է, դուն ամբողջութեամբ իմ տաղանդիս, իմ մտքիս զաւակն ես, մի մոռնար: Գիտցիր նաեւ որ քու իրական կոչած մարդիկդ՝ անոնք ալ բառէ շինուած են ... ամէն ինչ բառ բառ է տիեզերքին մէջ, ես ուրիշ կերպ չեմ կրցած կեանքը զգալ ... եւ իմ մտքիս զաւակն ալ ինծի պէս պէտք էր ըլլար՝ բայց չեղաւ...:

(Սեդա արագ մը կը դառնայ հեղինակին կողմը):

Սեդա. - Այդ պարագային դունէ շնորհքով զաւակ մը շինէիր, կին մը ըլլայի որ չայրէր ներսէն՝ իր չճանչցած զգացումներուն կրակին վրայ, ես դերասան չեմ ուզեր մնալ, կ'ուզեմ ապրող մէկը ըլլալ ... ես:

(Յանկարծ ձեռքը վրէն կ'երթայ, պիտի փղձկի՝ բայց կը զսպէ ինքզինքը):

Սեդա. - Ես անփորձ, խոցելի էակ մըն էի եւ դուն զիս շահագործեցիր ... եւ ի՞նչ իրաւունքով ինծմէ կիսատ, վարիվերոյ, շինծու տիպար մը յարմարցուցիր ու բեմ նետեցիր, հա՞...:

Հեղինակ. - Պիտի խենթենամ ... ես ինչ որ գիտէի ան ըրի, ինչ որ կեանքը, գիրքերը ու միտքս ըսին՝ ատ ըրի, ես Աստուած չեմ...:

Սեդա. - Այն ատեն թող ճամբայ չելլէիր, տեղդ նստէիր մնայիր, կնիկդ առնէիր ու չինական ճաշարան մը երթայիր:

Հեղինակ. - Ինծի նայէ, Սեդա, պէտք է որ գիտնաս թէ ինչէ շինուած են գրողները ... խեղճ ու կրակ բաներ ենք մենք, քիչ մը փորձառութիւն, քիչ մը երեւակայութիւն, քիչ մը շինծու սուտ ու փուտ իմաստութիւն եւ ահագին, անսահման յաւակնութիւն իրար կը խառնենք՝ ու կ'ունենաս գրող մը: Ի՞նչ կ'ուզես ինծմէ:

Սեդա. - Ի՞նչ կ'ուզեմ, ի՞նչ կ'ուզեմ քեզմէ ... հիմա՞ կը հարցնես ... մէկ բան կ'ուզեմ իբր կին, իբր հայ եւ իբր մարդկային էակ:

Հեղինակ. - Ի՞նչ է ատիկա:

Սեդա. - Ճշմարտութիւնը իմ մասիս:

(Հեղինակը ձեռքերը օդը կը հանէ, գլուխը կը ցնցէ, խնդալու պէս՝ բայց անկարող՝ կը դառնայ Սեդային):

Հեղինակ. - Անկարելի բան կ'ուզես ինծմէ, Սեդա, չըլլար, չըլլար, մարդ ճշմարտութիւնը չի կրնար հասկնալ, բացատրել, ըսել ... Աստուած իմ, ի՞նչ ըսեմ որ հասկնաս:

Սեդա. - Այն ատեն պէտք չէր որ ստեղծէիր զիս, հանգիստ ձգէիր անիրականութեան մէջ: Ոճիր է ըրածդ: Զիս պոռնիկի վերածեցիր:

Հեղինակ. - Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ ատիկա:

Սեդա. - Զիս կին կը կոչես, զիս ահաբեկիչի կ'ուզես վերածել, զիս խեղճ էակի մը կը նմանցնես՝ բայց կը մոռնաս կեանք տալ ինծի, ապրողի պահանջներս գոհացնել: Ի՞նչ է որ պոռնկագրութիւնը - ատ է: Մարդիկ գրգռել, ախորժակը բանալ՝ բայց չգոհացնել:

Հեղինակ. - Դուն արդիական Սփիւռքահայ կին մըն ես եւ նաեւ՝ ահաբեկիչ: Իմ սկզբնական նպատակը՝ քեզմով Սփիւռքի տրամին մէկ երեսը նուաճել էր, այն՝ որ սեռերու կռիւէն կը տարածուի մինչեւ ցեղին գոյութեան խնդիրը: Զախողեցայ, կ'ընդունիմ:

Սեդա. - Դուն անտաղանդ, անպարկեշտ եւ անկարող գրագէտ մըն ես, պարզապէս, բոլորովին անատակ կին էակ մը ստեղծելու: Զիս շահագործեցիր ու հիմա առանց մէջտեղերը կը թողուս...

(Դառնացած է Սեդա ու կիրքը կը բըռնկի, կը պոռթկայ էութենէն դուրս):

Սեդա. - Կեանք կ'ուզեմ, կեանք ու վայելք, ցաւ ու հաճոյք տուր ինծի ... ապրող, սիրող ու տառապող կին կ'ուզեմ ըլլալ, սեռականութեամբ, իմացականութեամբ, զգացումներով, երեւակայութեամբ ու յիշատակներով, մայրութեամբ ու երազանքներով ... ամբողջ էութեամբս կ'ուզեմ ապրիլ, ապրիլ ... Կեանք տուր ինծի, գտիր բառերը, շեշտերը, գտիր նախադասութիւնները, լռութիւնները, եւ պոռթկումները ուր հում կեանքը, կեանքի գաղտնիքը կը կոտտայ մատներէս, աչքերէս, շրթունքներէս մինչեւ տիեզերքի ծայրը լեցուած սիրոյ, հրճուանքի, լիութեան ապրումով ... ես

(Սեդա ինքզինքէն ելած է, բռնած է հեղինակին ուսերէն ու կը ցնցէ զայն ուժգին: Յետոյ կը դադրի յանկարծ):

(Շար. 12)

Տիկին Մելինէ Սիւրմէլեան
զաւակները՝
Զուարթ Սիւրմէլեան Սարգիսեան եւ զաւակները,
Յասմիկ Սիւրմէլեան Տէր Մինասեան, Ռուբէն Տէր Մինասեան եւ զաւակները,
Եղբայրը՝ Լեւոն - Զաւէն Սիւրմէլեան (Ամերիկա),
ինչպէս նաեւ՝
Ամատունի (Սուրիա, Եգիպտոս),
Սարգիսեան (Հայաստան, Ամերիկա),
Այտընեան եղբայրներ (Սուրիա, Լիբանան),
Մանկասարեան և Աճէնեան (Ամերիկա),
Աճէմեան (Ամերիկա), Տէր Մինասեան ընտանիքները եւ բարեկամները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ՕՆՆԻԿ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տրապիզոն, 1904)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 3-ին իր բնակարանը, Անթոնի:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 7, ժամը 14·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. -- Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ - Փարիզէնի գերեզմանատան հայ մատուռականներու դամբարանը:

Փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններ կարելի է ընել ազգային, բարեսիրական, կրթական հաստատութիւններու, ինչպէս նաեւ մամուլին:

Համազգայինի Մշակութային եւ Կրթական Միութիւնը,
Նշան Փալանճեան ճեմարանի աշակերտները
խոր կսկիծով կը ծանուցանեն խմբավար, երաժիշտ, բազմավաստակ ուսուցիչ՝

ՕՆՆԻԿ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տրապիզոն, 1904)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 3-ին իր բնակարանը, Անթոնի:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 7, ժամը 14·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. -- Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ - Փարիզէնի գերեզմանատան հայ մատուռականներու դամբարանը:

Այրի Տիկին Անի Մինասեան եւ զաւակները՝ Էլիզապէթ, Վրէժ եւ Կայծ,
Տէր եւ Տիկին Մուրատ եւ Ազնիւ Փափազեան,
Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Տոլմաճեան եւ աղջիկը՝ Ալեքսանտրա,
Տէր եւ Տիկին Հանրի Փափազեան եւ աղջիկը՝ Մարալ,
Այրի Տիկին Պէաթրիս Քիլնճեան եւ Լեւոն, Սարհատ ու Հրայր Քիլնճեան ընտանիքները,
Գոճակէօզեան, Գորեան, Մինասեան, Մանուկեան, Բարսեղեան, Օհանեան, Ազպատեան եւ Տէր - Գալուստեան ընտանիքները,
խոր ցաւով կը գուժեն իրենց ամուսնոյն, հօր, քեռայրին, աներոջ, խնամիին եւ ազգականին՝

ԲԻՒԶԱՆԴ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարսէյլի մէջ, Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 3-ին, 66 տարեկանին,

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնն ու թաղման կարգը տեղի կ'ունենան Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 7, ժամը 16-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Կոմիտաս փողոց, որմէ ետք հանգուցեալին մարմինը կ'ամփոփուի Շաւիլի գերեզմանատունը:

Կը խնդրուի փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւնները կատարել Մարսէյլի «Համազգային»ի դպրոցին եւ «Արմէնի - Ղարաբաղ»ին:

Ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RENTREE SCOLAIRE

Section de Paris
«A. Tathéossian»
Inscriptions jusqu'au 15 Octobre
COURS DE LANGUE ARMENIENNE
— de la maternelle au Bac + Adultes —
Activités :
Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu
Les Samedis de 14h30 à 19h30
à la M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e
Renseignements :
48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. - Ժագլին Քանարեան 300 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. - Գ. Գալայճեան 200 Ֆր.:

ԷՍԱՅԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 16, Կիրակի, ժամը 15-ին Բարեգործականի սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Օրակարգ. -

1.- Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,
2.- Հաշուետուութիւն,
3.- Նոր վարչութեան ընտրութիւն,
4.- Պոլսոյ Էսաեան վարժարանի հիմնադրութեան 100-ամեակի կարգադիր յանձնախումբի կազմութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Էսաեանցիները:

CONFERENCE
SUR LE THEME

LES SAINTS TRADUCTEURS ET MOISE DE KHORENE

par le Prof. *JEAN-PIERRE MAHE*
Directeur d'études à l'école pratique des hautes études de la Sorbonne
Membre del'Académie des Sciences de la République d'Arménie

au CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, ave. du Prado, Marseille 8e
le Vendredi 7 Octobre à 20 heures 45

A l'issue de la conférence, le Prof. MAHE dédicacera son livre.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 8, Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն:

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Հոկ. 9-ին, աւանդական մատաղօրհնութիւն: Այս առթիւ կը պատարագէ հոգեւոր հովիւը՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս բարերարներուն, հոգաբարձուներուն եւ բոլոր անոնց որոնք սատար հանդիսացած են եկեղեցւոյս:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

TOURNEE en FRANCE de l'évangéliste Berdj Djambazian

Octobre
— Mercredi 5, Jeudi 6 : *Alfortville*
— Vendredi 7, Samedi 8, Dimanche 9 : *Issy-les-Moulineaux*
— Lundi 10, Mardi 11, Mercredi 12 : *Décines*
— Jeudi 13, Vendredi 14, Samedi 15 : *Marseille - Beaumont*
— Dimanche 16, Lundi 17, Mardi 18 : *Marseille - St Antoine*
— Mercredi 19, Jeudi20, Vendredi 21 : *Bourg-lès-Valence*

EXPOSITION DE PEINTURE

DE

Vasken Baronian
PEINTRE D'ARMENIE

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Du 7 Octobre au 17 Octobre
Tous les jours de 9h à 12h
et de 14h à 18h
VERNISSAGE
le Vendred 7 Octobre à 19h30
suivi d'un cocktail.

(Շար. Ա. էջէն)

Երեւանի քաղաքականութեան մէջ նշանակալից այս նոր նրբերանգը արդիւնք է ԱՄՆ-ու հետ կատարուած ազդեցիկ բանակցութիւններու: Այս վերջինը կը կարծուի որ օգնած է երկու նախագահներուն միջեւ համաձայնութեան եզրի մը գոյացման, հիմնուած՝ փոխանակման գաղափարին վրայ: Փոխանակումը կը վերաբերի հողային մարզին եւ խաղաղութեան փոխարէն քարիւղի պայմանագիրէն Հայաստանի տրուելիք շահաբաժնին: Նման հաւանականութեան մը պարագային ադրբեջանական քարիւղին արտածումը դէպի Թուրքիա, կը կատարուի հայկական հողամասէն:

Դէտերը յայտնած են թէ վերջին ռուս-ամերիկեան վեհաժողովին գլխաւոր տարակարծութիւնը Ղարաբաղի հարցը եղած է: Ռուսաստանի նախագահական խորհուրդի անդամ Կարգանովի համաձայն, Մոսկուա կ'ուզէ իր հակակշռին տակ պահել Կասպից ծովու քարիւղին արտածումը եւ ադրբեջանեւարեւմտեան պայմանագիրը կիրարկութեան դրուելու ոչ մէկ հաւանականութիւն կ'ունենայ եթէ քարիւղատարը Թրքական տարածքէն անցնի: Բ. Թումանով կ'եզրակացնէ այս բոլորէն որ «այսուհանդերձ, այնպէս կը թուի որ Ղարաբաղի կնճիռը զէնքի մը հանգամանքով կը ներկայանայ քարիւղի մեծ պատերազմին որ կը խմորուի Կովկասի մէջ»:

PROCES LEWIS... PROCES LEWIS... PROCES LEWIS... PROCES

Contre le Révisionnisme et le Négationnisme du Génocide Arménien

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise
TROIS REUNIONS PUBLIQUES à

Paris, Marseille et Lyon

PARIS — **Jeudi 6 Octobre à 20h30**
Palais des Congrès, Salle Bleue
2, Place de la Porte Maillot, Paris 17e, Mº Porte Maillot
Avec la présence de :
Me LEF FORSTER
Me Gérard TCHOLAKIAN
Me GEORGES DALIAN
M. YVES TERNON
M. ARA KRIKORIAN

Service d'autocars :
—— ALFORTVILLE : 19h15 Place des Goujons, 19h15 Place Carnot
—— ISSY-LES-MOULINEAUX : 19h45 Mairie de Clamart avec arrêt 19h55 Eglise arménienne.
—— SEVRAN : 19h30 Place Crétier avec arrêt 19h40 MCA - 17, rue Ch. Péguy
—— ARNOUVILLE : 19h15 Stade Léo Lagrange.

MARSEILLE — **Vendredi 7 Octobre à 20h30**
Maison de la Culture Arménienne
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
Avec la présence de :
Me PATRICK ARAPIAN
M. ARA KRIKORIAN
et d'autres personnalités.

LYON — **Dimanche 9 Octobre à 18h30**
234, Cours Emile Zola, Villeurbanne
Avec la présence de :
Me PATRICK ARAPIAN
M. ARA KRIKORIAN
et d'autres personnalités.

URGENT

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL-MOORAT
recherche pour son Ecole bi-hebdomadaire

un enseignant(e)

pour cours d'arménien occidental
(langue, littérature, histoire)
enfants de 10 à 15 ans.
Mercredi et Samedi de 9h30 à 16h.
Adresser C.V. + Photo à APECASM
26, rue Troyon, 92310 Sèvres.
Tél. : 47. 41. 60. 26.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Հոկ. 8, առաւօտեան ժամը 10ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիները հրաւիրուած են ներկայ գտնուելու այս ժողովին:

8 OCTOBRE . . . 8 OCTOBRE . . . 8 OC
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
(Section Araxe)
et la Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne
vous proposent

Un Dîner Oriental

le 8 Octobre à la M.C.A. Villeurbanne
126, ave. Roger Salengro
69100 Villeurbanne

Comprenant :
— Apéritif
— Salade
— Couscous
— Fromage
— Fruits
— Vin et café.
pour le prix de 75 F. / personne
50 F. / enfant

Impératif : Réservation à l'avance avec règlement au 78. 93. 57. 43 - M.C.A. 126, ave. Roger Salengro, 69100 Villeurbanne.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7
VENDREDI
7 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.432 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.432

ԱԶՐՊԷՅՃԱՆ

«ՎՏԱՆԳԸ ՀԵՌԱՑԱԾ Է» Կ'ԸՍԷ ԱԼԻԵՒ, ԲԱՅՑ...

Հինգ հազար հոգիի առջեւ խօսք առնելով Ալիեւ ամէն ապահովութիւն տուած է ժողովուրդին որ վտանգը հեռացած, յաղթանակ տարած է Փուչիսթներու վրայ եւ թէ նախարարապետը՝ Հիւսէյնով այլեւս իր կողքին է: Ըսած է որ անոնք որոնք այս շարժումը ղեկավարեցին պիտի դատուին:

Չի թուիր սակայն թէ ամէն ինչ վերջացած է եւ կացութիւնը Ալիեւի նկարագրած «վարդագոյն» պատկերը կը պարզէ: Եթէ Բաքու եւ Գանձակ (Կէնճա) հանդարտութիւն կը տիրէ, կռիւներ կը շարունակուին այլ քաղաքներու մէջ ինչպէս՝ Եւլախ եւ Ղազախ որոնք շատ հեռու չեն Ղարաբաղի եւ Հայաստանի սահմաններէն: Ամէն պարագայի մէջ, լուրերը բաւական հակասական են. Ալիեւ իր ելոյթին մէջ կը վստահեցնէր նաեւ թէ Ռուսաստան ալ զօրավիգ է իրեն, Թուրքիայէն զատ, հիմնուելով Ելցինի մէկ մօտիկ խորհրդականին ըսածին: Ալիեւ Մութալիբովն ալ մեղադրած է որպէս այս ապըստամբական շարժումին դրդիչներէն մէկը: Հաստատած է թէ համաձայնութեան եկած է ճէվատովի հետ: Ռուսաստանի դիրքին մասին Ալիեւի տուած ապահովութիւնը (թէեւ սկիզբէն Մոսկուայի մատը կը տեսնէր վերջին դէպքերուն մէջ) այնքան ալ վստահելի չէ քանի Արտաքին նախարարութեան իրաւագիտական բաժնի փոխ-տնօրէնը՝ Եակով Օստովսկի յայտարարած է որ իր երկիրը՝ «բնաւ պիտի չընդունի որ Ազրպէյճան իր գերիշխանութեան տակ առնէ Կասպից ծովու մէկ մասը՝ քարիւղի շահագործման համար, առանց նախապէս համաձայնելու դրացի պետութիւններուն հետ»: Ըստ արեւմտեան դէտերու, Ալիեւ պիտի փորձէ առիթէն օգտուիլ ամրապնդելու համար իր իշխանութիւնը, բայց, Հիւսէյնով որ իր գլխաւոր մրցակիցն է, յայտարարած է թէ բնաւ միտք չունի հրաժարելու:

Հոկտեմբեր 6-ին «Ֆիկառօ» եւ «Իւմանիթէ» առաւելաբար կ'անդրադառնային Ազրպէյճանի կացութեան, նախ բացատրելով թէ ինչպէ՞ս եւ ե՞րբ ծայր տուաւ այս ամբողջը, այսինքն Սեպտեմբեր 20-էն ետք, երբ Բաքու քարիւղային պայմանագիր մը ստորագրեր («դարու պայմանագիրը») Բրիթիշ Փեթրոլիոմի եւ արեւմտեան այլ ընկերութիւններու հետ միայն 10%-ի բաժին մը ձգելով ռուսական Լուկօյ ընկերութեան: «Իւմանիթէ»ի աշխատակիցը լայնօրէն կը բացատրէ Մոսկուայի դիրքը Ազրպէյճանի նկատմամբ, ակնարկելով նաեւ Բաքուի մերժումին «ռուսական ճամբով» կարգադրելու Ղարաբաղի հարցը: «Ֆիկառօ»ի մէջ ալ կը վերլուծուի կացութիւնը հարց տալով թէ ո՞վ շահ ունի անկայունացնելու Ազրպէյճանը ու պատմական ակնարկ մը կը նետուի բացատրելով թէ այս հին աղուէսին համար Ռուսաստան չի կրնար գործ չունենալ պետական հարուածի այս փորձին մէջ: Ինք իսկ (Ալիեւ) Բաքու վերադարձաւ որովհետեւ Մոսկուա դէշ աչքով կը դիտէր Ազրպէյճանի «Թրքացումը» Էլչիպէյի օրով: Եւ սակայն Ալիեւ որ «Մոսկուայի մարդը» կը նկատուէր օրէ օր կռնակ կը դարձնէր Ռուսաստանի եւ ապարէզ ալ կը կարդար, վերջինը կը վերաբերէր Ալիեւի խոստումին Անգարայի որ ճէյհան Եումուրթալըքի սահմանուած քարիւղը Ռուսաստանէն պիտի չանցնի այլ՝ Վրաստանի հարաւէն:

«Ֆիկառօ»ի աշխատակիցը (Իրինա տը Շիքոֆ) արձագանգելէ ետք Ալիեւի այն խօսքին թէ «վտանգը հեռացած է», կ'ըսէ՝ վստա՞հ է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍՏՈՐԱԳՐԵՑ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

ԾՐԱԳԻՐԸ

Հոկտեմբեր 5-ին Պրիւսէլի մէջ ՕԹԱՆ-ի գրասենեակը Հայաստանի Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան ստորագրած է «Համագործակցութիւն յանուն խաղաղութեան» (Partnership for Peace») ծրագիրը՝ դառնալով զայն ստորագրած 23-րդ Պետութիւնը: Այսպէսով, Հայաստան կ'անցնի ռազմաքաղաքական սերտ համագործակցութեան ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիրներու եւ ծրագիրը ստորագրած երկիրներու հետ:

Ստորագրման արարողութեան ՕԹԱՆ-ի կողմէ մասնակցած են ընդհ. քարտուղարի պաշտօնակատար Ս. Պալանդինօ եւ ՕԹԱՆ-ի մշտական անդամ 16 երկիրներու ներկայացուցիչները: Ստորագրելէ առաջ Վ. Փափազեան առանձին զրոյց ունեցած է Ս. Պալանդինոյի հետ, որու ընթացքին քննարկուած են ռազմաքաղաքական ղանազան հարցեր, այդ կարգին՝ ԼՂՀ-ի հարցի լուծման ուղիները:

Ս. Պալանդինօ ՕԹԱՆ-ի ղեկավարութեան անունով յայտնած է իր գոհունակութիւնը՝ Հայաստանի այս ծրագրին միանալուն կապակցութեամբ: Այս ստորագրումէն քանի մը ամիս վերջ Հայաստան պէտք է ներկայացնէ համագործակցութեան իր սեփական ծրագիրը՝ ռազմաքաղաքական համագործակցութեան բնագաւառին վերաբերեալ:

Միշտ Պրիւսէլի մէջ, Վ. Փափազեան յայտարարած է որ «Հայաստան պէտք ունի կայուն Ազրպէյճանի մը, որովհետեւ միայն հաստատուն կառավարութիւն մը կրնայ լուծում մը գտնել Ղարաբաղի հարցին»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 3)

ՀԱՆՐԱՅԻՆ
ՆՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հանրային 10 նոր կազմակերպութիւններ եւս արձանագրուած են Արդարադատութեան նախարարութեան մօտ. անոնց ընդհանուր թիւը հասցնելով՝ 661-ի: Կան նաեւ ընդամէնը 41 կուսակցութիւններ:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1-ին Երեւանի մէջ գումարուած է հանրային կազմակերպութիւնները համակարգող Խորհուրդին առաջին խորհրդաժողովը: Հաւաքին հիմնական թեման էր անոնց միասնութեան կարելիութիւնները, յանուն խաղաղութեան եւ ընկերա - տնտեսական հրատապ հարցերու լուծման:

ԼՂՀ-ի ՊԱՏՈՒՈՅ ՆՇԱՆՆԵՐ
ՍՏԱՑԱԾՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

Անցեալ տարուան ընթացքին ԼՂՀ-ի գերագոյն պարգեւ՝ Ա. աստիճանի մարտական Խաչի արժանացած են 63 հոգի, Բ. աստիճանի Խաչի՝ 205 հայրենիքի պաշտպաններ: Այլ 1200 մարտիկներու ալ շնորհուած է Շուշիի ազատագրման մասնակիցներուն համար Խորհրդարանին սահմանած յատուկ մետալը:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Այս օրերուն Երեւանի մէջ բացուած է Մոսկուայի միջազգային անկախ գոյապահպանական - քաղաքացիական համալսարանի Հայաստանի մասնաճիւղը:

ԲԻՒՐԵՂԱՒԱՆ՝ ՔԱՂԱՔ

Կոտայքի շրջանի Բիւրեղաւանին որր-

(Տար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԷՆՍԷՆ - ՆԱՍԻՈՆ ճամբուն վրայ տեղի ունեցած արիւնալի հրացանաձգութիւնները որոնց հետեւանքով չորս մեռեալ կար (3 ոստիկան եւ թաքսիի վարորդը) բազմաթիւ հարցականներու առջեւ կը գտնեն ոստիկանութիւնը: Արդարեւ, չի հասկցուիր թէ ի՞նչ էր երկու երիտասարդներուն նպատակը: Տղան, որ մեռաւ ստացած վէրքերէն, իրաւաբանութեան ուսանող է, իսկ աղջիկը 19 տարեկան լիսէի ուսանողուհի որ դեռ 3 շաբաթ առաջ ծնողքին տունը կ'ապրէր: Այս պարմանուհին է որ ամենայն պաղարիւնութեամբ սպաննած է երկու ոստիկան անխնայ գնդակ պարպելով: Ականատեսի մը համաձայն ինք է նաեւ որ վերջին գնդակ մը պարպած է թաքսիի վարորդին գլխուն մէջ: Ոստիկանութեան շրջանակները յուզուած են, թաքսիներն ալ՝ զայրացած եւ ցոյցերու կը դիմեն Փարիզ: Միակ տեղեկութիւնները որ կան այս երիտասարդներուն մասին, այն է որ անիշխանականներ են եւ կ'ուզէին ընկերութիւնը քարուքանդ ընել: Իրենց տուները թռուցիկներ գտնուած են նաեւ ուր գրուած էր՝ «մահ ոստիկաններուն»:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, նախագահ Միթերան պաշտօնական բացումը կատարեց Հոկտ. 6-ին կառքի ցուցահանդէսին «Մոնտիալ» մկրտուած (Փոքր տը Վերսայլ): Գլխաւոր նորութիւններն են Ֆոլքսվակընի նոր Փոլօն, Փէօժոյի 806-ը, Ռընոյի Իգին եւայլն, եւայլն: Ցուցահանդէսը մէկ միլիոն այցելու կ'ակնկալէ: Կը տեւէ 10 օր:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ Ֆրիպուրի շրջանի երկու տարբեր վայրերու մէջ 48 դիակներ գտնուած են: Ըստ տեղեկութեանց հաւաքական անձնասպանութեան մը հետեւանք է եւ զոհերը աղանդի մը կը պատկանին որու հիմնադիրը քէպէքցի մըն է՝ Լիւք Ժուրէ: Աղանդը՝ «Արեւային Տաճարի միաբանութիւն» անունը կը կրէ եւ հիմնադիրը կը հրաւիրէր Ֆրանսացի եւ զուիցերացի իր հետեւորդները որ իրեն միանան Գանատա պատրաստելու համար աշխարհի վախճանը: Ֆրանսայի մէջ 250 աղանդ կայ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ առջեւ նախարարապետը շեշտը դրաւ քաղաքական դասուն կաշառակերութեան պայքարին վրայ, որովհետեւ «հանրային կարգը պէտք է որեւէ կասկածէ վեր ըլլայ»: Պիտի առաջարկէ յանձնախումբի մը ստեղծումը որու պարտականութիւնը պիտի ըլլայ, ամէն տարի քննել բոլոր խորհրդարանականներուն, կառավարութեան անդամներուն, ընդհ. խորհուրդներու նախագահներուն հարըստութիւնը: Կ'ուզէ նաեւ որ աւելի խիստ հակակշռի մը ենթարկուին «հանրային շուկայ»ներու փոխանցումներու գրութիւնը: Նոյն նպատակին համար Սեկէն տարբեր առաջարկներ կ'ընէ ինչ որ ըսել կու տայ ընդդիմութեան թէ հարկ է չփոթութիւն չստեղծել:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ 17 քրտական գիւղեր կրակի տուած է Թունճելիի գաւառին մէջ: Բանակը երեք օրուան պայմանաժամ տուած է շուրջը գտնուող գիւղերու բնակիչներուն որպէսզի պարպեն իրենց տուները եթէ չեն ուզեր նոյն ճակատագրին ենթարկուիլ: Անգարա կ'ըսէ թէ հարկ էր կրակի տալ տուները արգելք հանդիսանալու համար ՓՔՔ-ի կողմնակիցներուն պահուըտելուն կամ պարէնաւորուելուն:

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍ - «Յառաջ». -

Սեպտեմբեր 30-ին Լ. Տէր - Պետրոսեան իր կնոջ ու նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Շահէ Գարամանուկեանի ընկերակցութեամբ Պուէնոս - Այրէսի օդակայանը էջք մը կատարելէ ետք, հասաւ Ուրուկուէյի մայրաքաղաքը: Պուէնոս - Այրէսի մէջ իրեն պատւոյ այցելութիւն մը կատարեց տեղւոյն Հ.Բ.Ը.Մ.-ի մասնաճիւղին վարչութիւնը, գլխաւորութեամբ՝ ատենապետ Վահրամ Հայրապետեանի:

Մոնթէվիտէօյի օդակայանը զինք դիմաւորեցին ուրուկուահայոց առաջնորդ՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Գըլըճեան, արժանթինահայութեան վարչութեան ատենապետ Սերժ Վարդպարոնեան, Մոնթէվիտէօյի Հ.Բ.Ը.Մ.-ի վարչութիւնը, Նուպարեան - Ա. Մանուկեան վարժարանի աշակերտութիւնը, Թէքէեան Մշակ. Միութեան վարչականներ, ինչպէս նաեւ Արժանթինէն, Պրազիլէն ազգ. դէմքեր ու «Հայաստան» Հիմնադրամի վարչականներ:

Նախագահը անկէ անցաւ ծովափնեայ Փունթա տէլ Էսթէ քաղաքը ուր հանդիպում ունեցաւ Հիմնադրամին Հարաւային Ամերիկայի վարչականներուն եւ գաղութային դէմքերու հետ:

Յաջորդ երեկոյեան, Հոկտեմբեր 1-ին, հոն, Սան - Ռաֆայէլ պանդոկին մէջ ընթրիք մը կազմակերպուած էր ուր աւարտին Հայաստանի նախագահը աւելի քան երկու ժամ տեղեկութիւններ տուաւ երկրին ներքին հարցերուն ու Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման ծրագրին մասին: Տեղի ունեցան ինքնաբուխ նուիրատուութիւններ «Հայաստան» Հիմնադրամին: Ընթրիքին ներկայ եղան նաեւ Հայաստանի գործավար Արա Յակոբեան, Արժանթինի ու Չիլիի առաջնորդ՝ Գիսակ Եպիսկոպոս Մուրատեան եւ «Հայկական համագումար»ի ատենապետ՝ Հրայր Յովնանեան:

Հոկտեմբեր 2-ին նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան վերադարձաւ Մոնթէվիտէօ ուր հանդիպում ունեցաւ Ուրուկուէյի նախագահ Լուիս Լաքալ Հեռեռայի հետ: Երկու նախագահները քննարկեցին քաղաքական եւ տնտեսական համագործակցութեան, հայ-ուրուկուէյեան յարաբերութիւններու յետագայ զարգացման առընչուող հարցեր: Հանդիպումին ներկայ էին նաեւ Ա. Յակոբեան եւ Շ. Գարամանուկեան:

Նոյն օրը նախագահը եւ իր ընկերակիցները մեկնեցան դէպի Հայաստան:

ՄԻՀՐԱՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հոկտեմբեր 6-ին, 7-ին եւ 8-ին Պէրսի տեղի կ'ունենան գեղարուեստական մարզանքի մրցումները: Այս մրցումներուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հայաստանէն 6 մարզիկներ որոնք Փարիզ ժամանեցին Հոկտեմբեր 6-ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«ՄԱՇՈՒԱԾ ՎՕՏՎԻԼ»Ը ԵՒ ԿԱՆԱՆՁՈՐԱԿ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գրողներու համագումարը բացուած է վեթերան բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեանի խօսքով որ վեց լման սիւնակ գրաւած է «Հայաստան» թերթին (Սեպտեմբեր 20) մեծադիր էջերուն մէջ: Հայ ժողովուրդին տոկունութիւնը փառաւորելէ, խորհրդային անցեալի հարուածներն ու դառնութիւնները վերյիշելէ, ներկայի իշխանութեան հետ անուղղակի հաշուեյարդար մըն ալ կատարելէ ու գրողներու համագումարի մը հետ բուական հեռաւոր առնչութիւններով հարցեր արծարծելէ ետք հրաւէր ուղղած է «ազնիւ ծառայութեամբ օգնելու ժողովուրդին նորոգելու իր խարխլած հաւատը...»:

Հաւանօրէն, հայաստանեան ներկային մէջ այլեւս բնական կը նկատուի հակադիր եւ նոյնիսկ թշնամի դիրքեր գրաւած տարրերու յանկարծահաս ու անվերջով մտերմութիւնը: Սակայն առիկա առանց զարմանքի դժուար է դիտել Սփիւռքէն: Ու զարմանալի այդ կարգի մտերմութիւններուն վերջին օրինակը կուտայ Գրողներու համագումարը. յայտնապէս, մարդկային ու նիւթական դաշնակցական ուժերէ տիրապետուած համախմբում մը որ կը բացուի խորհրդային շուքով շինուած մեծութեամբ մը, տարօրինակ չի՞ թուիր: Իր շատ մը թերութիւններուն քով, կ'երեւի գրողներու աշխարհը յաջողած է այս դժուարին համարկումը...:

Համագումարին յաջորդած օրերու մամուլը. մեղի հասած անուններով - ոչ մէկ ելոյթի ամբողջական բնագիրը հրատարակած է Ս. Կապուտիկեանի խօսքէն զատ: Բայց կան բազմաթիւ թղթակցութիւններ, յաճախ ելոյթներէ մէջբերումներով. լրագրողներու հաղորդածը՝ ծիծաղելիին ու ողբերգականին չեշտերէն անդին, կ'ընդգծէ այն հասարակացը թէ գրականութիւնը հազիւ թէ յետին նրկան եղած է այդ համագումարին...:

Այդ թղթակցութիւններէն հետեւեալ վկայութիւնները լաւագոյն ու տխուր փաստն են գրականութեան անտեսումին որ մասնակից 238 գրողներէն քիչերու միայն ցաւ պատճառած է; Հոս, միջանկեալ աւելորդ չըլլայ հաւանօրէն նշել թէ Միութիւնը ունի 346 գրող որոնց շուրջ մէկ երրորդը բացակայած է: Նախ երկու տողով բնութագրումը Միութեան բացակայ նախագահ Վահագն Դաւթեանի գործունէութեան. «ինչպէս պարզուեց համագումարին ուղղուած նրա նամակ - հաշուետուութեան տխուր ընթերցումից, զբաղուել է ոչ այնքան ստեղծագործական խնդիրներով, որքան իր դէմ ծաւալուած "խաչակրաց" արշաւանքի դէմ կռուելով եւ իրաւապահ մարմինների դռները ծեծելով» (*Մարիէտա Խաչատրեան*, «Լրագիր», *Սեպտեմբեր* 20);

... «Յետոյ, ըստ թատերգութեան օրէնքների, բեմում գրական մենախօսութիւնները յաջորդում են մէկը միւսին: Հասկացուելու, ճիշդ հասկացուելու սպասումով: Սպասումների մէջ համբերութիւնը կորցնող դահլիճ: Եւ լուրջ ու ծանրակշիռ խօսքի պակաս...:

... Ու մտածում ես: Մի՞թէ սա է ժամանակակից հայ գրական կեանքի հետաքրքրութիւնների շրջանակը:

... Համագումարը շարունակւում է: Թատրոնի բեմահարթակում փոխւում են օրուայ հերոսները» (*Դաւիթ Գասպարեան*, «Առաւօտ», *Սեպտեմբեր* 17):

«Մի քանի գրողներ փորձեցին խօսակցութիւններ ծաւալել կուսակցութեան, յատկապէս միութեան անդամների մի մասի՝ Հ. Յ. Դ.-ի յարելու վերաբերեալ, բայց ստացան խելամիտ պատասխան որ հայ գրողը մնում է հայ գրող, անկախ այն բանից թէ ինչ կուսակցութեան է նա պատկանում» («Երկիր», *Սեպտեմբեր* 16):

«Նիստի ընթացքում ելոյթ ունեցաւ Հ. Յ. Դ. ներկայացուցիչ, Պէյրութում լոյս տեսնող «*Բագին*» գրական հանդէսի խմբագիր Պօղոս Սնապեանը: Նա ուրախութիւն յայտնելով հայրենիքում ստեղծուած խօսքի ազատութեան հնարաւորութեան կապակցութեամբ, ցաւով նշեց որ գրողները երբեմն չարաշահելով այն, անցնում են անձնական վիրաւորանքների» («Երկիր», *Սեպտեմբեր* 17):

Թերթերը տեղ տուած են նաեւ գրողներու մարդին շատ կամ քիչ ծանօթ անուններուն արժեւորումներուն, միշտ նոյն համագումարին մասին, հետեւեալները առնուած են այդ բաժիններէն.

... «Ուրախալի կը լինէր որ համագումարում խօսակցութեան առանցքը լինէր գրականը: Դժբախտաբար, այդպէս չեղաւ: Աւելի շատ հաշիւներ էին, հաշուեյարդար, քան գրական հոլովոյթի վերլուծութիւն» (*Դաւիթ Գասպարեան*):

... «Ինչ վերաբերւում է գրողներին, ամէն գրող իր դերը գրելով պիտի հաստատի» (*Հրաչեայ Սարուխան*):

... «Այսօր ցաւալի է տեսնել Հայաստանի գրողների կազմակերպութիւնը այսպիսի թեւաթափ վիճակում, տեսնել թէ ինչպէս այն՝ կորցրած իր մայրական ու ստեղծագործական լիցքերը, կարծես թէ վեր է ածուել նպաստամատոյց մարմնի» (*Սիլվա Կապուտիկեան*):

... «Կործանւում է արուեստը, եւ մշակոյթը, եւ գրականը, եւ անհատապէս մենք բոլորս մեր բնակարաններում մահանում ենք եւ ոչ ոք չգիտի: Օրինակ, շատ վիրաւորական է որ երբ Վարդգէս Պետրոսեանին սպանեցին, Միութիւնը ընդհանրապէս ձայն չհանեց» (*Համլետ Կարճիկեան*),

... «Այս համագումարը, թէ ինչը, չգիտեմ, ինձ յիշեցնում է հազար անգամ խաղացուած մի փոտվիլ որը մաշուել է, բայց նորից ուզում են 1001-րդ անգամ խաղալ: ... Այստեղ խօսւում է ամէն ինչի մասին, բացի գրականութիւնից» (*Գէորգ Կարապետեան*):

... «Եկէք գոնէ առիւծի նման մեռած լինենք եւ ոչ թէ իրար կրծելով, ոտնահարելով, ոչնչացնելով...» (*Ալվարդ Պետրոսեան*):

... «Համագումարը պէտք է իր ձայնը բարձրացնի մեր ուղղագրութեան առնչութեամբ. այս ի՞նչ շփոթ է, այս ի՞նչ դաւադրութիւն է ամբողջ հայ ժողովուրդին անգրագէտ դարձնելու համար...» (*Լեւոն Հախվերդեան*):

... «Խախտուել եւ խախտւում են կանոնադրութեան շուրջ 25 յօդուած» (*Դաւիթ Յովհաննէս*):

Կարելի է երկարել շարքը ու ոչինչ կը փոխուի. «կայսերական չափերով» միութեան երդիքին տակ տարուող գործունէութեան գլխաւոր ուղղութիւնները յայտնապէս կ'ամփոփուին երեք կէտերու շուրջ. Նպաստամատոյցի աշխատանքը որ աշխուժացած է համագումարին նախօրեակին, սակաւաթիւ դժգոհներու քննադատական մենախօսութիւնները եւ «արժէքներ»ու կորուստին դէմ ծառացողներու բողոքները որոնց աղաղակող նմոյշն է դասական ուղղագրութեան վերադարձի ամէն տրամադրութեան թիւ 1 թշնամի, գրող - ակադեմական Լ. Հախվերդեան:

Կարդալով այս բոլորը, կարելի չէ չընդունիլ համագումարին նախօրեակին Զաւէն Բեկեանի բանաձեւած մարկածները, որոնք կը հիմնուին պաշտօններու, իշխանութեան համար պայքարին սուր բնոյթ ստանալու երեւոյթին վրայ; Ան կ'ըսէ այս մասին. «դա նշանակում է որ.

ա) դեռեւս ինչ - որ բան կայ բաժանելու, ինչ - որ եկամուտներ դեռեւս ստացւում են,

բ) միութիւնն ուզում են իրենց քաղաքական պայքարում օգտագործել ինչ - ինչ քաղաքական ուժեր,

գ) հնարաւոր է նաեւ այն շարժառիթը որ նախկինում ճնշուած սերունդը հակայարձակման համար յարմար է տեսնում այսօրը»:

Եւ նկատելով որ երեք պարագաներուն ալ իրաւացիութիւնը հաստատած է համագումարը, անկարելի է համաձայն չըլլալ անոր հետեւութեան հետ. «ապա նոր ղեկավարութիւնը ոչինչ չի տալու ոչ գրականութեանը, ոչ էլ գրողներին: Հաւանաբար, ամէն ինչ նոյնն է մնալու: Ասենք, բոլոր ժամանակներում էլ մեր գրականութիւնն ստեղծել են ոչ թէ միութիւնները, այլ "մի կում ջրով ու նշխարով" տքնող անհատները»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՆՈՐ ԿՆՃԻՌԻ ՄԸ ՀԵՌԱՆԿԱ՞ՐԸ

Պալքանեան թերակղզին լարուած օրեր կ'ապրի, այս անգամ յոյնեւալպանական կնճիռին պատճառով: Յունաստան լծուած է իր տարածքին վրայ գտնուող Ալպանացիները արտաքսելու տենդոտ գործունէութեան մը, յաճախ նոյնիսկ երբ անոնք ապօրինի կացութեան մէջ չեն գտնուիր: Վերջերս արտաքսումներու թիւը վեց շաբթուան ընթացքին հասած է 70 հազար հոգիի: Առիկա Եւրոպայի համար հակադաղթականական մրցանիշ մըն է: Ներկայիս Յունաստանի Ալպանացիները չեն համարձակիր իրենց շուքն իսկ ցոյց տալու, կամ կ'ապրին մեծ քաղաքներու շրջակայ անտառներուն մէջ թաքնուած, խուսափելու համար ձերբակալուելէ:

Արտաքսումները կ'ըլլան բուական բիրտ վերաբերումներով. մարդիկ կը վարկաբեկուին, ընտանիքներ կը բաժնուին, երբեմն ինքնութեան թուղթեր կ'ոչնչացուին ու նոյնիսկ պատահած է որ Քաքավիայի սահմանային անցքին վրայ մարդկային իրաւանց դէտեր տեսնեն խոշտանգումի պարագաներ; Սակայն այնպէս կը թուի որ յունական իշխանութիւնները մեծ կարեւորութիւն չեն տար հաւանական արձագանգներու. հանրային կարգապահութեան ընկերվար նախարարը որ հալածանքին հրահանգողն է, ամենայն հանդարտութեամբ յայտարարած է թէ ոստիկանութիւնը գործի վրայ չէ չամիչ բաժնելու համար:

Իրենց երկրին մէջ, Յունաստանէն վտարուած ալպանացի երիտասարդները մեծ մասով սրճարաններու մէջ, մայթերու վրայ կ'անցընեն իրենց օրերը. ոչ գործ ունին, ոչ դրամ: Նոյնիսկ եթէ ունենան, Յունաստանի մէջ իրենց շահածէն տասնապատիկ նուազ պիտի շահին: Անոնցմէ շատերը կը պատմեն թէ ինչ անմարդկային պայմաններու մէջ արտաքսուած են. մէկը անհրաժեշտ իրերը հաւաքելու ժամանակ չէ ունեցած, միւսը չէնք շնորհք հագուելու, երրորդ մը, իր ընտանիքին լուր տալու:

Յոյներու մեծ մասը հաւատացած է թէ Ալպանացիները գող ու ստախօս են, գանոնք բոլորն ալ պէտք է ետ ղրկել: «Ոչ մէկ Ալպանացի պէտք է մեր երկիրը մնայ» կը կրկնէ աջակողմեան պարագլուխ մը, աւելցնելով. «մակաբոյծներ են անոնք եւ միայն ոճիրներով կ'ապրին»: Կատարուած հարցախոյզի մը համաձայն, Յոյներու 84%-ը կողմնակից է արտաքսումներուն:

Անշուշտ կարելի չէ կարծել որ Յունաստանի 300 հազար Ալպանացիները մէկ օրէն միւսը գող ու մարդասպանի վերածուեցան: Հետապնդումներուն բուն պատճառը ազգայնամոլ հոսանքի մը հրահրումն է որ դաշտ ունի ամբողջ երկիրը: Թուրքիայէն, Մակեդոնիայէն ետք Ալպանիան երրորդ հակառակորդը կ'ըլլայ Յունաստանի:

Հակադրութիւնը սկսաւ շուրջ տարի մը առաջ երբ Թիրանայէն արտաքսուեցաւ օրթոտոքս կրօնաւոր մը, Ալպանիոյ յոյն փոքրամասնութեան մօտ քարոզչութեան մեղադրանքով: Յունաստան արարքին պատասխանեց անմիջապէս իր կարգին 30 հազար Ալպանացի իրենց երկիրը ղրկելով:

Յետոյ, անցեալ ապրիլին երբ անյայտ ինքնութեամբ համազէններ Թիրանայի մէկ զօրանոցին վրայ յարձակում գործեցին, ալպանական իշխանութիւնները յոյն պարագլուխներ ձերբակալելու առիթ նկատեցին առիկա: Ապա Օգոստոսին դատաւարան հանելով զանոնք ամբաստանեցին լրտեսութեամբ ու բուական ծանր պատիժներ արձակեցին, ինչ որ վառօդի տակառին մէջ ձգուած կայծի մը տպաւորութիւն գործեց: Աթէնքի վրայ յունական Մեծ Գաղափարական կարօտը ամէնէն հզօր չեշտով արտայայտուեցաւ քաղաքական դասուն կողմէ որ բարձրաղաղակ կոչ կ'ուղղէր հելլենականութիւնը ոչնչացման վտանգէն փրկելու եւ հրասայլերը Ալպանիա ղրկելու: Եւ տարօրինակ է որ Ալպանիոյ յոյն փոքրամասնութիւնը աւելի չափաւոր է, քան Աթէնքի ազգայնականները: Առաջինները պարզապէս չեն ուզեր պատանդները մնալ Թիրանայի ծայրայեղականներուն ու Յունաստանի ծայրայեղ ազգայնականներուն:

Կացութիւնը որոշ վախ կը պատճառէ նաեւ Եւրոպայի, ուրուագծելով պալքանեան նոր կնճիռի մը հեռանկարը: Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ Արտաքին նախարարները իրենց յոյն պաշտօնակիցին ուղղուած նամակով մը ըսած են թէ հարկ է խուսափիլ Պալքանեան հողին վրայ նոր խնդիրներէ, մինչ արդէն կայ նախկին Եուկոսլավիոյ պատերազմը:

ՔԱՂՀԱՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ՆԻՍՏԻ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Սոյն թուի Սեպտեմբերի 17 - 18-ին Երեւանում գումարուեց «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուների Խորհրդի (ՀԽ) Հ. 4 նիստը, որը նախագահում էր ՀՀ, ՀԽ նախագահ, Լ. Տէր-Պետրոսեանը:

Նիստի ընթացքում քննարկուած հարցերը եւ ընդունուած որոշումները, բովանդակութեան նշանաւորում են Հիմնադրամի գործունէութեան նոր փուլ:

Օրակարգի հիմնական հարցերն էին Հիմնադրամի կառոյցի յետագայ զարգացման խնդիրներ (զեկուցող՝ ՀՀ, ՀԽ փոխ-նախագահ Գ. Յարութիւնեան), Հիմնադրամի գործունէութեան տարեկան հաշուետուութիւնը (զեկուցող՝ գործադիր տնօրէն Մ. Պետրոսեան) եւ Հիմնադրամի ֆինանսական գործունէութեան հաշուեքննութեան արդիւնքները (զեկուցողներ՝ վերստուգիչ յանձնաժողովի անդամ Վ. Ճաղմատարեան, ֆրանսիական «AMYOT» հաշուեքննիչ կազմակերպութեան ներկայացուցիչ Վ. Քոչեան): Ելոյթ ունեցան նաեւ Արժանթինի, Գերմանիայի, Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ի արեւմտեան, Գանատայի (Մոնրէալ), Զուիցերիայի, Իրանի, Հոլանտայի յանձնախմբերի ներկայացուցիչները՝ տեղերում տարուող աշխատանքների եւ խնդիրների վերաբերեալ:

ՀԽ-ն եզրակացրեց, որ թէեւ շատ երկրներում Հիմնադրամի ժողովրդայնացման եւ աշխատանքների կազմակերպման ուղղութեամբ արդէն իսկ զգալի գործունէութիւն է ծաւալուել, սակայն անհրաժեշտ է անցնել հաստատուն, ամէնօրեայ աշխատանքի՝ խնդիր ունենալով Հիմնադրամը դարձնել առաւել կատարեալ համազգային կառոյց: Փաստուեց, որ Հիմնադրամին մասնակցութեան ամենահիմնական ձեւը Ազգային Տուրքն է: Կարեւորուեցին նաեւ մասնակցութեան միւս ձեւերը՝ նպատակային ծրագրեր, կտակներ, նուիրատուութիւններ եւայլն:

Որոշում կայացուեց մշակել և գործադրել Ազգային Տուրքի անցնելու քարոզչական եւ գործնական համակարգ: Այս առնչութեամբ յստակ յանձնարարականներ տրուեցին ՀԽ Նախագահութեանն ու գործադիր վարչութեանը: Մասնաւորապէս, որոշում կայացուեց՝ լիազօրել ՀԽ Նախագահութեանը գործադիր վարչութեան ներկայացմամբ անհրաժեշտութեան դէպքում կասեցնել անգործութեան մատնուած յանձնախմբերի կամ նրանց անդամների գործունէութիւնը:

Եւս մէկ անգամ ամրագրուեց Հայաստանի եւ Արցախի իշխանութիւնների կողմից արուած այն յայտարարութիւնները, համաձայն որոնց, Հայաստանի եւ Արցախի իշխանութիւնների անունից տարբեր ծրագրերի համար Սփիւռքում դրամական եւ նիւթական միջոցների հաւաքագրումը իրականացւում է բացառապէս «Հայաստան» Հիմնադրամի միջոցով: Ոեւէ անձ, կազմակերպութիւն կամ պետական պաշտօնեայ Հայաստանի կամ Արցախի անունից կարող է Սփիւռքում դրամահաւաք իրականացնել միայն Հայաստանի կամ Արցախի իշխանութիւնների լիազօրութեամբ:

Ընդունուեց միջազգային «AMYOT» հաշուեքննիչ կազմակերպութեան (Ֆրանսա) Հիմնադրամի ֆինանսական գործունէութեան հաշուեքննութեան արդիւնքների վերաբերեալ զեկուցում, որով փաստուեց, որ Հիմնադրամի ֆինանսական միջոցները տնօրինուել եւ տնօրինւում

են կանոնադրութեամբ սահմանուած կարգով: «Հիմնադրամի ֆինանսական գործունէութիւնը ճշգրօրէն արձանագրուած է եւ դրամատնային հաշիւները տալիս են Հիմնադրամի կողմից ֆինանսական գործողութիւնների ճշմարիտ եւ յստակ պատկերը», եզրակացւում է հաշուեքննիչ մարմնի զեկոյցում:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՆԻՍՏԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐԻ ԱՅՑԵՐԸ

Նիստի օրերին եւ աւարտից յետոյ հոգաբարձուներն ու նիստին մասնակցող տեղական յանձնախմբերի ներկայացուցիչները ՀՀ, ՀԽ փոխ-նախագահի գլխաւորութեամբ այցելեցին Գիւմրի, Զանգեզուր, Արցախ՝ Հիմնադրամի կողմից իրականացուող ծրագրերին տեղերում ծանօթանալու նպատակով:

Գիւմրիում նրանք ներկայ գտնուեցին Հիմնադրամի կառուցած եւս հինգ շէնքի յանձնման հանդիսաւոր արարողութեանը: Այդ օրը բարեկարգ բնակարաններով ապահովուեցին եւս 60 աղէտեալ ընտանիքներ:

Զանգեզուրում նիստի մասնակիցների ուշադրութիւնը անցաւ կառուցուող Կապան - Սարաւան 3-րդ միջազգային կարգի աւտոճանապարհի դրեթէ աւարտուած, առաջին՝ Սարաւան գիւղը շրջանցող հատուածով: Այնուհետեւ նրանք ականատես եղան Հալիձոր - Տաթեւ աւտոճանապարհի եւ Գորիսի ռադիօհեռուստատեսային վերահաղորդիչ կայանի մեծ թափով ընթացող շինարարութեանը:

Արցախում պատուիրակութիւնը այցելեց արդէն շահագործման յանձնուած եւ գործող Շուշի - Կարմիր Շուկայ ելեկտրահաղորդման գծի Շուշիի ենթակայան, տեսաւ Ասկերանի և Մարտունու շրջկենտրոնների համար կառուցուող ջրատարները: Արդէն աւարտում էր վերջիններիս շրջաւաններէի կառուցումը եւ շուտով նշուած շրջկենտրոնների բնակչութիւնը կ'ապահովուի խմելու եւ տեխնիկական ջրով:

Երեւանի Ֆիզիկայի Ինստիտուտում նիստի մասնակիցները ներկայ եղան Հիմնադրամի «Գիտութիւն եւ մշակոյթ» ծրագրի շրջանակներում իրականացուող միջազգային համակարգչային տելեկոմունիկացիոն ցանցի կենտրոնի բացմանը: Ծրագրի աւարտին Հայաստանի գիտական հաստատութիւնները կը միանան միջազգային Internet ցանցին:

Ինչ վերաբերում է նոր ծրագրերին, առաւել մեծ տեղ յատկացուեց յատկապէս Արցախի ենթակառուցուածքների զարգացմանն ուղղուած ծրագրերին:

Նախատեսուող նոր ծրագրերի իրագործման համար այս եւ յաջորդ տարի անհրաժեշտ է մօտ 45 միլիոն ԱՄՆ տոլար:

Հիմնադրամի Հոգաբարձուների Խորհուրդը ակնկալում է իւրաքանչիւր Հայի մասնակցութիւնը մեր Հայոց Պետականութիւնը եւ Արցախի ձեռքբերումները զօրացնող այս եւ յետագայ ծրագրերին՝ միաժամանակ վաւերագրելով, որ այդ մասնակցութեան հիմնական ձեւը՝ Ազգային Տուրքն է:

ԱՒՍՏՐԱԼԱՀԱՅԵՐԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՆՊԱՏԱԿԱՅԻՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄԸ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ

Աւստրալիայի հայ համայնքը 1994 թ. Յունիս ամսին 5.000 ԱՄՆ տոլարի յատկացում արեց Հիմնադրամին՝ զոհուած ազատամարտիկների բազմազաւակ ընտանիքներին օգնելու նպատակով:

ՀՀ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը ներկայացրեց չորս եւ աւելի երեխաներ ունեցող զոհուած ազատամարտիկների 61 ընտանիքի ցուցակ:

Ցուցակը կնքեցին եւ ստորագրեցին Հիմնադրամի գործադիր վարչութիւնը եւ ՀՀ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը:

Իւրաքանչիւր ընտանիքին յատկացուեց 82 ԱՄՆ տոլար: Հիմնադրամի ներկայացուցիչն այցելեց ցուցակում նշուած բոլոր հասցէներով եւ անձամբ բաժանեց Աւստրալահայերի օգնութիւնը:

Գումարը բաժանելիս՝ ստացողը՝ ընտանիքի պաշտպանական խնամակալը ստորագրում էր ստացած գումարի դիմաց: Ստորագրուած ցուցակները պաշտօնապէս հաստատեցին Հիմնադրամի գործադիր վարչութիւնը եւ ՀՀ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը: Գումարի բաժանման ծախսերը հոգաց Հիմնադրամը:

Աւստրալահայ համայնքի նպատակային յատկացման շնորհիւ հնարաւոր դարձաւ ինչ-որ չափով թեթեւացնել զոհուած ազատամարտիկների բազմազաւակ ընտանիքների հոգսը: Ամէնուրեք Հիմնադրամի ներկայացուցչին խնդրում էին իրենց երախտիքի խօսքը փոխանցել աւստրալահայ համայնքին:

Մօտ օրերս կ'աւարտուի արժանթինահայ համայնքի նպատակային յատկացման բաշխումը երեք երեխայ ունեցող զոհուած ազատամարտիկների ընտանիքներին: Յատկացուած է 9.544 ԱՄՆ տոլար: Բաշխումը կատարւում է նոյն ընկերութեամբ, ցուցակում նշուած 353 ընտանիքներից իւրաքանչիւրին յատկացւում է 27 ԱՄՆ տոլար:

Հարկ է նշել, որ Աւստրալահայերը տակաւին այս տարուայ Մայիսին իրենց առաջին ծանրակշիռ նպատակային յատկացումն են կատարել՝ Վանաձորում մէկ մանկապարտէզ եւ մէկ պոլիկլինիկա կառուցելու համար: Սա եւս մէկ անգամ հաստատեց, որ արդէն ընդունուել եւ գործնականում կիրառւում է Հիմնադրամին մասնակցութիւն բերելու ձեւերից մէկը՝ նպատակային յատկացումը:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 30

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 20-ին, դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է: Օրուան դասախօսը եղած է Իրանա - Հնդկաստանի թեմի առաջնորդ՝ Կորիւն Արք., նիւթ ունենալով՝ «Հայաստան եւ իրանահայութիւն փոխ յարաբերութիւնները»: Ցանուն Համազգայինի բացումը կատարած է Պայծառ Աւետիքեան: Դասախօսը աւելի քան մէկ ժամ ներկաները փոխադրած է 400 տարուան անցեալ ունեցող երեք թեմերը եւ ներկայացուցած չորսդարեայ գաղութը ծագումէն՝ ցայսօր:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 21-ին, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Գանատայի երիտասարդական միութեան սալոն մը տեղի ունեցած է «Հայաստան 94» խորագրին տակ: Այս առթիւ Հ. Յ. Դ. ԳԵՄ-ի կազմակերպած հայաստանագնացութեան մասնակցած 12 երիտասարդները զեկուցում մը տուած են իրենց այցելութեան մասին: Անոնք երկու շաբաթ Եղեգնաձոր շրջանի Անահիտ ճամբարի վերանորոգման աշխատանքներէն ետք, առիթ ունեցած են այցելելու Երեւան, Գորիս, Սեւան, Ջերմուկ, Արցախ:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի ճաշասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 23-ին տեղի ունեցած է Համազգայինի ընդհանուր ժողովը որուն ներկայ եղած է նաեւ Իրանա - Հնդկաստանի թեմի առաջնորդ Կորիւն Արք. Պապեան: Ատենապետուհի Լուսին Գլըճեանի բացման խօսքէն ետք, Սիմոն Հասըրճեան զեկուցում տուած է Հայաստան ղումարուած պատգամաւորական ժողովին աշխատանքներուն մասին, իսկ Ժիրայր Պետրոսեան տեսերիզով ցուցադրած է ժողովին ընդհանուր պատկերը: Խօսք առած է նաեւ Կորիւն Արքեպիսկոպոս:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ.-Կամք մարզասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 24-ին ժողովրդային տօնակատարութիւն մը տեղի ունեցած է «Հանրապետութեան Օր»ուան առթիւ, մասնակցութեամբ 350 հոգիի: Օրուան հանդիսավարը եղած է Հրաչ Գարայեան, բանախօսն ալ՝ Յակոբ Տէր - Խաչատուրեան: Պաշտօնական բաժինէն ետք, հանդիսութիւնը շարունակուած է խրախճանքով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՇԻՐԱԿ ԱՌՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ֆութպոլի Հայաստանի ախոյենութեան Ա. դասակարգի 23-րդ շարթուան մրցումները (Սեպ. 20 - 21) առիթ տուին պարզելու դասաւորման գլխաւոր խումբերու վիճակը:

Այսպէս «Շիրակ», որ եթէ նկատի ունենանք նաեւ անցեալ մրցաշրջանի մրցումները, 36 մրցումէ ի վեր պարտութիւն չէ կրած եւ այս տարի ալ կորսնցուցած է միայն 1 կէտ, թէեւ դժուարաւ պարտութեան մատնած է Կոտայքի շրջանէն «Բանանց»ը (0 - 1), այս վերջինոյն դաշտին վրայ, աւելի քան երբեք իր թեկնածութիւնը դնելով Հայաստանի ախոյեանի տիտղոսին:

Ուրիշ հետաքրքրական մրցում մըն ալ տեղի ունեցած է «Արարատ»ի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի միջեւ, որ վերջ գտած է «Արարատ»ի յաղթանակով (2 - 1):

Այս մրցումին առաջին կիսախաղին տիրապետած է «Արարատ», սակայն կիսախաղը աւարտած է 0 - 0 արդիւնքով: Երկրորդ կիսախաղին, Հ.Մ.Ը.Մ. սկսած է աւելի աշխոյժ խաղարկութեամբ, բայց «Արարատ» նախ հակագրոհով մը հաշիւը բացած է շնորհիւ Հայկ Յարութիւնեանի, իսկ քիչ յետոյ դայն կրկնապատկած՝ այս անգամ Սեւադա Արզումանեանի հեռուէն ուժգին մէկ հարուածին շնորհիւ:

Ապա՝ Հ.Մ.Ը.Մ. օգտուելով «Արարատ»ի յետսապահներուն կողմէ մէկ սըխալէն, կրճատած է հաշուի տարբերութիւնը, շնորհիւ ախոյենութեան գլխաւոր ռմբարկու Արսէն Աւետիսեանի, որ այդպէսով նշանակած է իր 29-րդ կոլը: Հակառակ «Արարատ»ցի Արմէն Շահկելտեանի -որ մաս կը կազմէ Հայաստանի հաւաքականին- աւելորդ կոպտութեան հետեւանքով վտարման, Հ.Մ.Ը.Մ. չէ յաջողած հաշիւը հաւասարեցնել:

Ահաւասիկ 23-րդ շարթուան արդիւնքները եւ ընդհանուր դասաւորումը.-

Ազնաւուր - Ցեմենտ	5 - 4
Հ.Մ.Մ. Ֆիմա - Լոռի	2 - 1
Բանանց - Շիրակ	0 - 1
Երազանք - Բ.Մ.Ա. Արայի	1 - 1
Արարատ - Հ.Մ.Ը.Մ.	2 - 1
Զանգեզուր - Կոտայք	2 - 1
Վան - Նայիրիտ	2 - 1

1.-	Շիրակ	41 կէտ	(21 մրցում)
2.-	Հ.Մ.Ը.Մ.	34 կէտ	(21 մրցում)
3.-	Բանանց	33 կէտ	(22 մրցում)
4.-	Արարատ	28 կէտ	(18 մրցում)
5.-	Հ.Մ.Մ. Ֆիմա	27 կէտ	(21 մրցում)
6.-	Ցեմենտ	24 կէտ	(21 մրցում)
7.-	Կոտայք	23 կէտ	(22 մրցում)
8.-	Ազնաւուր	19 կէտ	(20 մրցում)
9.-	Վան	15 կէտ	(22 մրցում)
10.-	Երազանք	15 կէտ	(21 մրցում)
11.-	Զանգեզուր	14 կէտ	(20 մրցում)
12.-	Լոռի	13 կէտ	(21 մրցում)
13.-	Նայիրիտ	12 կէտ	(22 մրցում)
14.-	Բ.Մ.Ա. Արայի	10 կէտ	(20 մրցում)
15.-	Կանազ	4 կէտ	(20 մրցում)

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ

Թատերախաղ

Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

•

Հեղինակ. - Բայց...

Սեդա. - Բայց մայր չկայ, սէր զգացող, ազատագրուած, գրաւիչ, իր սեռականութեան տէր ու դայն լիովին ապրող հայ նոր կինը ըրէ զիս ... Հնարէ, գողցիր բայց տուր բառերը ինծի որ իրապէս ահաբեկիչ ըլլամ, քանդեմ բոլոր արգելքները ... ես կ'ուզեմ զգալ այն բոլոր գեղեցիկ եւ ազնիւ ապրումները, վայելքները եւ փորձառութիւնը որ հայ կիներուն զլացան աշխարհը, պատմութիւնը, մարդիկ, իրենց ամուսինները ... ես ինծի համար չէ որ կ'ուզեմ այլ այստեղ նըստած հայ կիներուն համար, այո, ձեր բոլորին համար, կը լսէ՞ք զիս, ձեզի համար է ... քեզի Անժէլ, Պայծառ ուր որ ես,

(Հեղինակը անզօր մօտիկ ըլլած է մինչեւ հիմա: Ու ճարահատ շուրջը կը նայի):

Հեղինակ. - Տրամաբանական եղիր, Սեդա, ես:

(Սեդայի բարկութիւնը կը պայթի ձայնին մէջէն):

Սեդա. - Ոչ ոչ, քեզի ըլլայ տրամաբանութիւնն ալ խրատն ալ ... ալ կը բաւէ, իմ կեանքս է որ կ'երթայ կոր:

(Կը դառնայ հեղինակին, կը բռնէ ուսերէն):

Սեդա. - Քեզմէ մէկ բան էր ուզածս, ոչ ահանկիչ, ոչ ալ հրապուրիչ կամ արդիական կամ նոյնիսկ հայ կին - ան ալ չըրիր: Միա՛յն մէ՛կ բա՛ն:

(Լուռ է, կախուած իր ձայնին զարմանքէն: Հեղինակը՝ շունչը բռնած, անձկալի):

Սեդա. - Պարզապէս, լիապէս կի՛ն:

(Հեղինակին ձայնը շատ մեղմ կը հնչէ):

Հեղինակ. - Մարդկայնօրէն կարելի չէր քու ուզածդ ընել:

(Լուռ՝ իրար կը դիտեն. Սեդա մեղմ ու յստակ կը խօսի):

Սեդա. , Այդ պարագային՝

Հեղինակ. - Ջնջէի՞,

Սեդա. - Այո, ջնջէիր: Ծամբայ չելլէիր:

Հեղինակ. - Հոյակապ:

(Խոր, պաղ լռութիւն, հեղինակը անհանգիստ, աննպատակ կը շարժի բեմին մէջտեղը):

Հեղինակ. - Քանդեցիր գործս, մէկ տարուան աշխատանքս փճացուցիր:

Սեդա. - Ոչ, ես կրնամ փրկել տակաւին ձեր գործը ... հաւանաբար ձեր կեանքն ալ:

Հեղինակ. - Ամէն պարագայի, եթէ բան մը պիտի ընես, աճապարէ:

Սեդա. - Ինչո՞ւ:

Հեղինակ. - Եօթը վայրկեան կեանքդ մնաց, կը վերջանայ թատերախաղը, վարագոյր, ծափահարութիւն: Լմնցաւ: Լոյսերը կը մարեն, դռները կը գոցեն ... դուն ալ՝ ետ գրքին մէջ:

(Սեդա յանկարծ կը դիտակցի ճշմարտութեան ու զարհուրագին՝ հեղինակին կը նայի: Հեղինակը սակայն տէրն է ինքզինքին ու կորսնցուցած է հետաքրքրութիւնը Սեդային նկատմամբ),

Հեղինակ. - Բերանս չորցաւ: Ջուր մը կը բերե՞ս:

Սեդա. - Գացէք առէք խոհանոցէն, հոն է, քայլ մը անդին:

(Հեղինակը պահ մը կը վարանի, յետոյ կամաց մը կը քալէ դէպի դուռ: Սեդա առանձին է սենեակին մէջտեղ: Կ'անցնի պզտիկ հայելիին առջեւ, կը նայի ինքզինքին, ետ կը դառնայ, աչքերը կը սահին բազմութեան վրայէն, յետոյ կ'ուղղուի բազմոցին քովի պզտիկ, ցած սեղանը, կը բանայ գզրոցը, պզտիկ ատրճանակ մը կը հանէ մէջէն, կը կայնի անորոշ: Զուսպ բայց լսելի ձայնով կ'ըսէ):

Սեդա. - Գոնէ ահաբեկիչ մը կ'ըլլամ:

Հեղինակ. - (Ներսէն կուգայ ձայնը) Ի՞նչ, բա՞ն մը ըսիր ինծի:

Սեդա. - Այո:

(Հանդարտ քայլերով դէպի դուռ կ'երթայ, կը բանայ, ներս կը մտնէ, կը գոցէ: Յետոյ կը լսուի ատրճանակին պայթիւնը: Սեդա կը բանայ դուռը, մարմինը հազիւ կրնայ քաշկռտել մինչեւ բազմոց, ձեռքերը կոկորդին կ'երթան, շունչը կը բռնուի, կը պրկուի մարմինը վերջին անգամ ու կէս մը փլած բազմոցին վրայ, դէմքը ժողովուրդին՝ կը մեռնի):

(Շար. 13 եւ վերջ)

Սիտնի, Աւստրալիա

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՄՆ. - Իր ննջեցելոց յիշատակի 1.000 Ֆր.:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Հոկ. 9-ին, աւանդական մատաղօրհնութիւն: Այս առթիւ կը պատարագէ հոգեւոր հովիւը՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս բարերարներուն, հոգաբարձուներուն եւ բոլոր անոնց որոնք սատար հանդիսացած են եկեղեցւոյս:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

(Շար. Ա. էջէն)

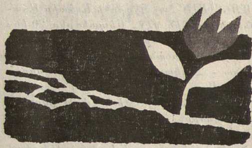
ւած է քաղաքի օրինավիճակ: Ան ունի աւելի քան 10 հազար բնակիչներ, որոնց մեծ մասը կը կազմեն Ազրբէջանէն գաղթածներ, որոնք ապաստան եւ աշխատանք գտած են հոն: Քաղաքը ունի ընկերա-մշակութային զարգացած ենթակառոյց, մարզական շինութիւններ եւ Երեւանի հետ կապ ունի հանրակառքով և երկաթուղիով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԸ

Երեւանի զինուորական բարձրագոյն ուսումնարանը որ Հայաստանի պատմութեան մէջ առաջինն է, սկսած է իր վարժընթացները 250 ուսանողներով: Ան բարձրաստիճան պաշտօնատարներ կը պատրաստէ մոթօհրաձգային, հրասայլային, հրետանային, հաղորդակցութեան, հակօդային պաշտպանութեան եւ սահմանապահ զօրքերու համար:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր զաւկին մահուան 31-րդ տարելիցին ի յիշատակ Տիկին Արշալոյս Պապեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

CHENE

VOUS DEMANDE DE L'AIDER EN OFFRANT VOS OBJETS DE VALEUR, NEUFS OU ANCIENS : BIBELOTS, OBJETS D'ART, TAPIS, ARTISANAT, BIJOUTERIE, MARQUETERIE, PETITS MEUBLES, MAROQUINERIE ETC... POUR SA

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DU 10 ET 11 DECEMBRE

«ՇԷՆ»Ը

ՁԵԶԻ ԿԸ ԴԻՄԷ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10 ԵՒ 11-Ի
ԻՐ ՎԱՃԱՌՔԻՆ ՀԱՄԱՐ
«Շ Է Ն»ԻՆ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ
ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԻՐԵՐ, ՀԻՆ ԹԷ ՆՈՐ
ԳԵՂՕՐ, ԳԻՐՔ, ԳՈՐԳ,
ԳՈՀԱՐԵՂԷՆ ԵՒԼՆ., ԵՒԼՆ.

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝

Pour tous renseignements téléphoner au :
— (1) 44 19 82 44 de 9h à 15 sauf mercredi et samedi
— (1) 47 50 40 47 après 19h

Sous le haut patronnage de *M. Jacques TOUBON*
Ministre de la Culture et de la Francophonie
et *Agop MOVSES*
Ministre de la Culture de la République d'Arménie
A L'OCCASION DU 125e ANNIVERSAIRE DE SA NAISSANCE

KOMITAS et la FRANCE

L'UCFAF présente, en collaboration avec le Ministère de la Culture d'Arménie:
Hommage au compositeur et révélateur de l'esthétique authentique de la musique arménienne profane et sacrée.

CONCERT EXCEPTIONNEL
ŒUVRES DE KOMITAS

EGLISE DE LA TRINITE
Place de la Trinité — Paris 9e
VENDREDI 14 OCTOBRE
à 20 heures 45 précises
avec :
L'ORCHESTRE DE CHAMBRE LYRIQUE DE PARIS
direction Haïg DAVTIAN

solistes :

Herminé Yeritsian, *soprano*
Astrigh Dedeyan, *mezzo-soprano*
Meguerditch Meguerditchian, *baryton*
Karen Mirzoyan, *ténor*
Hasmig Surmelian, *piano*
Arthur Aharonian, *piano*
Haïg Davtian, *violon*

Prix des places : 120 F. (90 F. tarif réduit, étudiant et sans emploi —sur présentation de la carte— et enfants de moins de 12 ans).
Location : FNAC / UCFAF : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, de 16h à 19h.
Parking : A poximité de l'Eglise de la Trinité.

—— Dimanche 9 Octobre :

REQUIEM
à la mémoire du Révérend-Père KOMITAS.
Cathédrale Apostolique Arménienne - 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

—— Du 8 au 14 Octobre :

EXPOSITION :
« *Vie et Œuvre de KOMITAS* »
Cathédrale Apostolique Arménienne
Salle Nourhan Fringhian - 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

—— Samedi 15 Octobre :

COLLOQUE DE MUSICOLOGUES à la SORBONNE
« *KOMITAS : Œuvre et esthétique originale ?*
Vie et apport — Sa relation avec la France »
Amphithéâtre Bachelard, avec le concours de la section des Sciences Historique et Philologique de l'Ecole Pratique des Hautes Etudes de la Sorbonne.
Galerie des Sciences — Entrée : rue des Ecoles ou Victor Cousin.
Ouvert au public de 15h à 20h.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 8, Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն:

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

URGENT

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL-MOORAT
recherche pour son Ecole bi-hebdomadaire
un enseignant(e)
pour cours d'arménien occidental
(langue, littérature, histoire)
enfants de 10 à 15 ans.
Mercredi et Samedi de 9h30 à 16h.
Adresser C.V. + Photo à APECASM
26, rue Troyon, 92310 Sèvres.
Tél. : 47. 41. 60. 26.

EXPOSITION
DE PEINTURE
DE
Vasken Baronian
PEINTRE D'ARMENIE

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Du 7 Octobre au 17 Octobre

Tous les jours de 9h à 12h
et de 14h à 18h

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Անի Մինասեանի եւ զաւակներուն ու ընտանեկան պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝ Բիւզանդ Մինասեանի մահուան առթիւ:

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Հոկ. 8, առաւօտեան ժամը 10ին, Հայ Մըշակոյթի Տան մէջ՝17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիները հրաւիրուած են ներկայ գտնուելու այս ժողովին:

8 OCTOBRE . . . 8 OCTOBRE . . . 8 OC
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
(*Section Araxe*)
et la Maison de la Culture Arménienne
de Villeurbanne
vous proposent

Un Dîner Oriental

le 8 Octobre à la M.C.A. Villeurbanne
126, ave. Roger Salengro
69100 Villeurbanne

Comprenant :
— Apéritif
— Salade
— Couscous
— Fromage
— Fruits
— Vin et café.
pour le prix de 75 F. / personne
50 F. / enfant

Impératif : Réservation à l'avance avec réglement au 78. 93. 57. 43 - M.C.A. 126, ave. Roger Salengro, 69100 Villeurbanne.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 9, Ս. Թարգմանչաց Տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱԹԵՒ ԱՐՔ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Պրազիլի

Պատարագ՝ ժամը 9.15-ին:

Ժամը 11.15-ին, ներկայ հաւատացեալները գլխաւորութեամբ եկեղեցական դասուն թափօր կազմելով կ'ուղղուին դէպի «Ռիւ տ'Արմէնի»:

Ժամը 11.30-ին, օրհնութիւն՝ վերջերս գնուած հողաշերտի, ձեռամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ-ի

Այս հողաշերտին վրայ կը ծրագրուի մօտաւոր ապագային կառուցանել Մարգարեան - Փափազեան Ամէնօրեայ վարժարանի շէնքը:

Ժամը 11.45-ին, հաւաք՝ «Կարպիս Մանուկեան» հանդիսասրահին մէջ, ուր եկեղեցաշէն Յանձնախումբի նախկին անդամներուն պիտի բաշխուին յուշատախտակներ, եկեղեցւոյ օծման 30-ամեակին առթիւ:

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL NOUVEAU

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
2 900 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL.

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13 - FAX: 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTE - 69003 LYON
TEL: 78 60 13 66 - FAX: 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL: 52 85 48 - FAX: 52 54 48

STUDIO VICKEN

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RENTREE SCOLAIRE

Section de Paris
«*A. Tathéossian*»

Inscriptions jusqu'au 15 Octobre
COURS DE LANGUE ARMENIENNE
— de la maternelle au Bac + Adultes —

Activités :
Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu
Les Samedis de 14h30 à 19h30
à la M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e

Renseignements :
48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 8-9

SAMEDI - DIMANCHE
8-9 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.433

70e ANNEE — N° 18.433

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Լէուիսեան ուրացումը եւ ժխտումը, ուղղուած՝ Հայերու ցեղասպանութեան, յայտնապէս յաջողած է փշրել մեր անտարբերութեան պատը որ յաճախ կը ցցուի այնքան էական պարագաներու դիմաց։ Այդ լաւագոյն վերջին փաստը եղաւ շուրջ 600 հոգինոց բազմութիւնը որ Փալէ տէ Քոնկրէի Կապոյտ սրահը բերնէ բերան լեցուցած էր Հոկտեմբեր 6, Հինգշաբթի երեկուն, ներկայ ըլլալու Հայ Դատի Յանձնախումբին կազմակերպած երեկոյթին։

Ձեռնարկը Սեպտեմբեր 23-ի Եան՚ց ատեանին տեղեկատուական երեկոյթէն կը տարբերէր անով որ նպատակ ունէր հանրութիւնը գիտակ դարձնելու պատրաստութեան աշխատանքին ու նաեւ ընդլայնելու դատին հաւանական գրաւարկները։ Անկէ զատ, ըսուեցաւ նաեւ քիչ մը դատախազական այն շեշտը որով խնդրոյ առարկայ եղաւ արդիւնքի ընկալումը։ Պատմաբան Լէուիսի դէմ ձեռնարկուած դատը պէտք չէր դիտել շահելու կամ կորսնցնելու մեր ընթացիկ ըմբռնումով։

Այս կէտին վրայ կեդրոնացան օրուան գլխաւոր դէմքերը՝ նախ փաստաբան Լ. Ֆոսթէր, ապա տոքթոր Ի. Թէրնոն։ Անոնց ելոյթները յաջորդեցին երկու Հայ փաստաբաններու՝ Փաթրիք Արապեանի ու Արմէն Գույումճեանի խօսքին որ առաւելաբար կը վերաբերէր նիւթին թէքնիք կողմին ու դատին ձեռնարկելու հարկին։ Անոնք անգամ մը եւս կրկնեցին թէ Պ. Լէուիսի ընթացքը վարկաբեկումի, արժանապատուութեան վիրաւորանքի արարք մըն էր ամբողջ Հայ ժողովուրդին հասցէին, որուն դէմ կարելի չէր ձեռնածալ մնալ, ինչ որ ալ ըլլար հարկաւոր քայլերուն գինը։

Իսկ Լ. Ֆոսթէր եւ Ի. Թէրնոն ծանրացան ուրացումի, ժխտումի երեւոյթին վրայ։ Առաջինը Նացիական արհաւիրքէն վերապրողի մը շառաւիղ ինքն ալ, շեշտեց այն կէտը թէ հարցը արդարադատ ատեանի մը առջեւ Հայերու ցեղասպանութեան գոյութիւնը ապացուցանել չէր, այլ վիճարկել անոր ուրացումին, ժխտումին դէմ տրուելիք պատիժը։ Ապա բաւական դրական շեշտով խօսեցաւ ժողովուրդի մը իշխողութիւնը ուրանալու ծանրագոյն յանցանքին վրայ որ անջնջելի է։

Երեկոյթին Բ. մասը յատկացուած էր պատմականին։ Ի. Թէրնոն ամփոփ կերպով ներկայացուց ԺԹ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու սկիզբին Օսմանեան կայսրութեան հպատակ Հայ զանգուածին վիճակը, ապա ընդարձակ կայսրութենէն մնացած փոքր կորիզին վրայ համաթրքական հայրենիք մը կերտելու նպատակին դէմ անոր պատուարի հանգամանքը զոր դլխաւոր ազդակը նկատեց բնաջնջումի ընդհանուր ծրագրին։ Ծանրացաւ այդ ծրագրին նախապատրաստութեան երեւոյթին, կիրարկութեան պարագաներուն վրայ որոնք անառարկելի կ՚ընեն ցեղասպանութեան մը գոյութիւնը։ Այս տեսակէտը զօրացնող յաւելեալ տուեալ էր նաեւ այն որ սկսեալ 1920-էն Թուրք իշխանութիւնները ամէն բան ըրած էին կատարուածէն որեւէ բնոյթի հետք չձգելու համար։

Վերջին խօսք առնողը եղաւ Հայ Դատի Յանձնախումբի նախագահ Արա Գրիգորեան. ան յիշեց նախընթաց պարագաները - ՄԱԿ-ի ենթայանձնախումբ, Եւրոպայի Խորհրդարան -- երբ նոյնքան սուր էր մարտահրաւէրը ու Յանձնախումբը անվարան ընդունած էր զայն։ Ըսաւ թէ փաստհութիւնը ունին որ անգամ մը եւս դաղութը պիտի գիտնայ իր ներքին տարբերութիւնները մոռնալ ու միաձոյլ ու միակամ ներկայանալ երբ հարցը կը վերաբերի մեր մեծագոյն ողբերգութեան։ Ասով ան հրաւէր ուղղեց մեծ թիւով ներկայ ըլլալու Փարիզի Արդարադատութեան պալատին առջեւ, Հոկտեմբեր 14-ին, դատավարութեան օրը։

Երեկոյթին ընթացքին ամէն աւելթով շեշտուեցաւ ձեռնարկին նիւթական կողմն ալ որ առաջին հանգրուանի մը համար 250 հազարի գումարի մը պահանջքը կը դնէր։ Այդ առումով կատարուած նուիրահաւաքով մը գոյացաւ 47.400 Ֆր.։

Երեկոյթին ներկայ էին Փարիզի Հայոց առաջնորդ Գիւտ Արք. և կաթողիկէ Հայոց առաջնորդ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կասպարեան, իսկ Հայաստանի գործավարը Վահան Տէր-Ղեւոնդեան չէր կրցած ներկայ գտնուիլ։ Իրենց զօրակցութիւնը յայտնող գիրեր ղրկած էին Ֆրանսացի անձնաւորութիւններ։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 6)

ԲԱԺՆԵՏԻՐՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄԸ

Հայաստանի տնտեսագիտական վարչութեան տուեալներով Սեպտեմբեր 30-ին բաժնետիրական ընկերութեան օրինականացած Հանրապետական 105 ձեռնարկութիւններ կային։ Իսկ կառավարութեան ատրնթեր պետական սեփականութեան հաշուառկման եւ ապազգայնացման վարչութեան համաձայն ալ սեփականաշնորհման ցուցակին ենթակայ 425 «փոքր» ձեռնարկութիւններուն աւելի քան մէկ երրորդը որպէս սեփականութիւն յանձնուած է անոնց աշխատակազմին։ Այս գործողութիւնը 28 միլիոն դրամ հասոյթ ապահոված է պետական պիւտճէին։

ՑԵՏՆԱԽՆՁՈՐԻ ԲԱՒԱՐԱՐ ԲԵՐՔ

Հանաստանի Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան նախատեսութիւններով ցետնախնձորի այս տարուան բերքը կ՚ըլլայ 400 հազար թոն, ինչ որ կը բաւարարէ բնակչութեան ձմեռնային պահանջքը։

ԹԱՓԱՆՑՈՒՄԻ ՓՈՐՁ

Հոկտեմբեր 4-էն 5 լուսնալիք գիշերը Ռուսաստանի սահմանապահ զինուորներ Հայ-Թրքական սահմանի Մասիսի հատուածին մէջ ձերբակալած են երեք հոգի, որոնք կը փորձէին Թուրքիայէն Հայաստան անցնիլ։ Գրաւուած են զէնքեր եւ ռատիօ-հաղորդակցութեան գործիքներ։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ԱԶԳ. ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ուկրանիոյ ֆաշիզմէն ազատագրման 50-ամեակի տօնակատարութեանց մասնակցելու համար, Հոկտեմբեր 6-ին Կիեւ մեկնած են Հայաստանէն կառավարական եւ նախկին ռազմիկներու պատուիրակութիւններ, որոնց մասնակից կը միանար նաեւ Հ. Բագրատեան, Մատրիտէն վերադարձին։ Կը նախատեսուին պաշտօնական տեսակցութիւններ։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏԻԺՆԵՐ

Որոշուած է այսուհետեւ տնտեսական պատիժներ ալ կիրարկել, անոնց որոնք կը խուսափին զինուորական ծառայութենէն։ Այսպէս, օրինակ, սեփականաշնորհման փաստաթուղթերէ կը զրկուին բոլոր դասալիքները։

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆ

ԱԼԻԵՒ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ Կ՚ԸՆԷ ՀԻՒՍԷՅՆՈՎԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆ ԱԼ ԿԸ ՎԱՒԵՐԱՑՆԷ

Հինգշաբթի, Հոկ. 6-ին, Ալիեւ պաշտօնանկ ըրաւ իր նախարարապետը՝ Հիւսէյնով զոր կ՚ամբաստանէր որպէս դըրդիչներէն մէկը ձախողած պետական հարուածին։ Քիչ ետք, Խորհրդարանը 1-ի դէմ 31 ձայնով վաւերացուց այս պաշտօնազրկումը, աւելցնելով թէ Հիւսէյնով կը կորսնցնէ նաեւ երեսփոխանի իր հանգամանքը։ Այս վերջինը յայտարարած է թէ յանցաւոր չէ, բայց չի կրնար պատասխանել ուրիշներու անունով եւ թող յանցաւորները տան պէտք եղած բացատրութիւնները։ Ըսած է նաեւ թէ պիտի չհեռանայ Բաքուէն։ Ներքին նախարարն ալ յայտարարած է թէ երեք ամիս առաջ տեղեկացած էին պետական հարուածի մը ծրագրին մասին եւ այդ առընչութեամբ 120 հոգի ձերբակալուած էին։ Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն հեռացուած է նաեւ ընդհանուր դատախազը՝ Օմարով։

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ ՄՕՏ ՄԱԿ-ի կապոյտ սաղաւարտաւորները սերպ զինուորներու 20 հաշմուած դիակներ երեւան հանած են։ Կը թուի որ անոնք զոհ գացած են մահմետական յարձակման մը։ Վախ կայ որ Սերպերու հակազդեցութիւնը բուռն ըլլայ։

ՊԱՊԸ արգիլեց հանդիսացերէ որ խորհըրդային ուժերը յարձակին Լեհաստանի վըրայ 1981-ին։ Պապին եւ Բրեժնեւի միջեւ փոխանակուած նամակներու շնորհիւ է որ կարելի եղեր է փրկել Լեհաստանը։ Այս լուրը հրատարակած է լեհ օրաթերթը՝ «Ռզեչ փոսփոլիթա,» որու աղբիւրներն են Սթազիի (նախկին արեւելեան Գերմանիոյ քաղաքական ոստիկանութիւն) 267 էջնոց փաստաթուղթերը։ Ըստ այս թուղթերուն Յովհ. Պօղոս Բ. առաջքն առած է Սովետականին որոշած ընդհանուր գործադուլի մը (1981, Մարտ 31) ինչ որ պատճառ պիտի ըլլար խորհրդային յարձակման։

ՊԱՆԿԼԱՏԷՇԻ գրագիտուհիին՝ Թասլիմա Նասրինի Փարիզ գալը (Հոկ. 7) բաւական բանավէճի դուռ բացաւ եւ երեւան հանեց Արտաքին եւ Ներքին նախարարութեանց տարակարծութիւնները։ Արդարեւ, Թ. Նասրինի որ մահուան դատապարտուած է մոլեռանդ մահմետականներու կողմէ, Օգոստոսէն ի վեր Շուէտ ապաստանած էր եւ Փարիզ պէտք է գար Հոկտեմբեր 7-ին, նոյն իրիկունը մասնակցելու համար Պերնար Փիվոյի յայտագիրին՝ Պուլյոն տը Քիլթիւռ։ Արդ, Հոկտեմբեր 6-ին կը պարզուէր որ Ֆրանսա միայն 24 ժամուան վիզա կուտայ, ինչ որ պատճառ կ՚ըլլար որ Թասլիմա Նասրին հրաժարի գալէ։ Մեծ աղմուկ կը բարձրանար մտաւորականներու մօտ, Փիվօ՝ «դայթակղութիւն» կ՚որակէր եղածը։ Արտաքին Նախարարութեան առարկութիւնն այն եղած է որ կարելի չէ տեւնոջ կեանքի ապահովութիւնը երաշխաւորել 24 ժամէն աւելի, ինչ որ անշուշտ բաւական ծիծաղելի է։ Փաստօրէն որ բաւական յստակ կերպով Արտաքին Նախարարութեան վրայ կը ձգէր այս ձախաւեր գործը, կը յայտարարէր նաեւ թէ կարելի է փոփոխութիւն ընել եւ Ուրբաթ օր (Հոկտեմբեր 7) յոյս կար որ գրագիտուհին կարենայ գալ։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ Ֆրիպուրկի շրջանին մէջ գտնուած 48 դիակները որոնք «Արեւային տաճարի միաբանութեան» աղանդին կը պատկանէին թերեւս հաւաքական անձնասպանութեան մը զոհերը չեն, ինչպէս կը կարծուէր սկիզբը, այլ՝ զանգուածային ջարդի մը։ Արդարեւ, դիակներու քննութիւնը երեւան հանած է որ սրսկումի հետքեր կան մարմիններուն վրայ, թմրեցուցիչի գործածութեան փաստեր ալ կան։ Հաւանական կը նկատուի նաեւ որ այս ջարդը գործուած ըլլայ պարզապէս գողութեան համար։ Երկու փիւղատուներէն (Շալէ) մէկուն մէջ կը գտնուէր միաբանութեան գանձը։ Միշտ կը փնտռուէր աղանդին հիմնադիրը՝ Լիւք Ժուռէ որ տեսնուեր է առջի օր Ժընեւ, բայց անկէ ի վեր հետքը չկայ։ Ամբողջ զուիցերական մամուլը կը գրադի այս ողբերգութեամբ եւ կը փորձէ հասկնալ թէ ի՞նչ է այս աղանդը։ Կը կարծուի որ շուրջ 350 հետեւորդներ ունի Ժուռէ որ իր «գործունէութիւնը» կեդրոնացուցած էր Ֆրանսա, Զուիցերիա եւ Պելժիա։ Քէպէք հաստատուած էր 1984-ին։ Անդամավճարը ամսական 40 տոլար էր, բայց նախկին հետեւորդներ պատմած են որ Ժուռէ «ուղեղի լուացում» կը գործէր աւելի եւ աւելի դրամ շորթելու համար։ Զուիցերիոյ այս յայտնաբերման վերջին հաշուեկշիռը 53 դիակ է, վերջին գտնուածներուն մէջ կար նաեւ նորածին մը։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ քանի մը օր հանգստանալու համար Պէլ-Իլ գացած է ուր կը մնայ չորս-հինգ օր եւ օրերը պիտի անցընէ ընթերցումով եւ պտոյտով։

ՀՌՈՄԻ Ճեմելլի բազմաբուժարանի մէկ պատասխանատու բժիշկ մը՝ Քռաւտօ Մանճի յայտարարած է Թիկր Եուրոփէէն շաբաթաթերթին որ Պապը «ոչ հիւանդ է, ոչ ալ ցնդած այլ հոգեպէս կը տառապի» իբրեւ հետեւանք 1981-ի մահափորձին։

ԿՈՄԻՏԱՍ

— 125 —

Կոմիտասի ծննդեան 125-ամեակին առթիւ (ծնած է 1869, Սեպտեմբեր 26-ին) զանազան հանդիսութիւններ նախատեսուած են Փարիզ եւ այլուր։ Անկախ ամբողջական թիւէ մը զոր իրեն պիտի նուիրենք Հոկտեմբեր 14-ին առթիւ (Խաչիկ Երլմազեան) եւ այլ գրութիւններով (յուշ, վկայութիւն, յօդուած եւայլն) Հոկտեմբերի ընթացքին լոյս պիտի ընծայենք նաեւ բազմաթիւ գրութիւններ, «Յառաջ»ի եօթանասունամեայ հաւաքածոն խակական շտեմարան մը ըլլալով, նաեւ Կոմիտասի մասին։ Այսօրուընէ, Գ. էջ, կը վերահրատարակենք խիստ շահեկան յուշեր զորս ստորագրած է Կոմիտասի հայրենակից եւ մտերիմ՝ Կարօ Ուշագլեան (Կ. Պետուշ)։ Այս գրութիւնը լոյս տեսած է Շաւարշ Միսաքեանի դրաման շրջանին հրատարակած (գաղտնի) պարբերականներէն «Արտօսր»ի Ա. թիւին մէջ (1943)։

ՆԱՐԻՆԷ ՍԻՄՈՆԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՓՆԵԿԻՐ

Երգէհոնահար Նարինէ Սիմոնեան ծանօթ է Փարիզի հայութեան իր կրկնակի համերգներուն շնորհիւ եւ մեր աշխատակիցը՝ Գրիգոր Համբարձումեան դեռ առջի օր («Յառաջ Միտք եւ արուեստ», Հոկտեմբեր 2) կ՚արտայայտուէր արուեստագիտուհիին բարձր արուեստին մասին, ինչ որ հաստատուեցաւ դեռ առջի օր ալ։ Արդարեւ Նարինէ Սիմոնեան Սեպտեմբեր 29-ին, առաջին մրցանակը առած է Լիւթ-Մենտէլսոն երգէոնի միջազգային մրցումին որ տեղի ունեցաւ Զուիցերիա։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՍԵՒՆ ՈՒ ՍՊԻՏԱԿԸ

Դարակսկիզբին «Մեր հայրենիք թշուառ, անտէր...» երգող սերունդը, ապա այն միւսները որոնք անոր յաջորդեցին համայնավարական տասնամեակներուն ու «հայրենական» կոչեցին պատերազմը որ իրենց հետ ոչ մէկ կապ ունէր, կրնայի՞ն երեւակայել արդեօք թէ դարը վերջանալէ առաջ Հայաստան պիտի վերատիրանայ իր անկախութեան ու անոր առաջին նախագահը անկախութեան Գ. տարեդարձին պիտի յայտարարէ թէ կովկասեան ամէնէն հզօր բանակը ունի Հայաստան: Ու ծանր՝ տասնամեակներ ետին ձգած Հայաստանցին ալ, երազներու անակնկալ իրականացման դէմ շփոթած Սփիւռքցին ալ չեն կրնար չընդունիլ թէ անկախութեան երեք տարուան շրջանին Հայաստանի մեծագոյն նուաճումն է հայկական բանակը:

Ամէնէն անտարբերին ու անհաւատին անգամ զգացական աշխարհին մէջ ալիքներ ստեղծեց անկասկած, Սեպտեմբեր 21-ին Երեւանի տակաւին երէկ Լենինի անունով մկրտուած, այսօր արդէն Հանրապետութեան հրապարակին զօրանցքը: Կամ ղարաբաղեանը որ Սեպտեմբեր 2-ին տեղի ունեցաւ Ստեփանակերտի մէջ, ուր ինչպէս կը գրէ «Զինուոր» շաբաթաթերթը Սեպտեմբեր 9-ի թիւով, «Արցախ աշխարհում մի ամբողջ ժողովուրդ, զօրասիւն կազմած, պատուի էր առնում զինանշանի առաջ»:

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան պաշտօնաթերթը նոյն թիւով տեղ տուած է երկու զօրամասերու կեդրոնի պետերուն՝ Վ. Վերարեանի ու Ա. Պահլաւունիի հետ կատարուած զրոյցի մը ուր անոնք կը խօսին հայկական բանակին հպարտութիւն պատճառող ներկայութեան, բայց նաեւ թերութիւններուն, դժուարութիւններուն մասին:

Զրոյցին սկիզբին, կայացած կը նկատուի բանակը որուն գոյութեան փաստ կը տրուին յաղթանակները եւ «մեր անառիկ սահմանները»: Կ՚ըսուի թէ ամէն օղակ լաւ պատկերացում ունի իր պարտականութեան ու լծուած է զայն կատարելու: Ասոր քով կան տակաւին թերիներ. Հայաստան չունի զինուորական կանոնադրութիւն: Կը գործածուի ռուսականը: Հրամանատարութիւնը լուրջ դժուարութիւն ունի հարկաւոր պարագային մեքենագրական թուղթ ճարելու եւ օրինակ, զեկուցագիր ներկայացնելու:

Նոյն թերթին մէջ Պաշտպանութեան փոխ - նախարար Աստուածատուր Պետրոսեան տեղեկութիւններ կուտայ հայկական բանակին կազմութեան մասին: Կ՚ըսէ թէ զինուորական ծառայութեան 3 տեսակ կայ. ա) պարտադիր, բ) պայմանագրային, գ) ազատ վարձու: Առաջինը կը վերաբերի 18 տարեկանը լրացուցած առողջ երիտասարդներուն. երկրորդը կը վերաբերի պահեստազօրքի այն քաղաքացիներուն որոնք կամաւոր կերպով 6 ամիսէն մինչեւ հինգ տարուան պայմանագիր կը կնքեն: Պայմանագրային ծառայողները ամսական 1500 Դրամ կը ստանան:

Բանակին մէջ քիչ է թիւը զինուորութիւնը մնայուն ասպարէզ ընտրած սպաներու. այսօր սպայական պաշտօն կը վարեն քանի մը տարիէ ի վեր կռուող տղաքը որոնց մէկ մասը բարձրագոյն կրթութիւն ունի: Բայց անոնց մեծ մասը չի փափաքիր աւելի, մասնագիտական ուսում ստանալ:

Ինչ կը վերաբերի դասալիքներու հարցին, տակաւին միշտ գոյութիւն ունի. թէեւ կ՚ըլլան պարագաներ ալ որոնց մէջ դասալիք կարծուածը ուրիշ զօրաբաժնի մը մաս կազմած է, ընդհանրապէս տեղական մտահոգութեամբ: Այս երեւոյթը բսել կուտայ Ա. Պահլաւունիին. «Ինչո՞ւ պիտի Երեւանցին ծառայի Երեւանում, ի՞նչ է, Հայաստանի հիւսիսը նրանց հայրենիքը չէ՞»: Ապա կը բացատրէ. «պիտի վերանանք օջախի հասկացութիւնից եւ գանք հայրենիք հասկացութեան: Իսկ Երեւանում չի էլ զգացւում որ հանրապետութեան սահմաններում մարտական գործողութիւններ են տեղի ունենում»:

Դասալիքներու հարցին համար երկու պետերը հարկաւոր կը նկատեն որ երիտասարդները զօրակոչուելէ առաջ պէտք է հոգեբանօրէն պատրաստուած ըլլան ատոր: Մինչդեռ այսօր նիւթականի ակընկալութեան տարածուն բնոյթը «հայրենիք» հասկացութիւնը վերածած է «օջախ» հասկացութեան:

Հոս կարեւոր ազդակ մըն ալ ծնողքներու անտեղի գուրգուրանքն է, ուելորդ վախերը, թէ իրենց զաւակը առանց բաւարար մարտական պարտականութիւն տեսնելու, կը ղրկուին առաջին գիծ: Մինչդեռ, կեդրոնի պետերը ապահովութիւն կուտան թէ «առանց բաւարար մարտական պատրաստութեան ոչ մի զինուոր առաջին գիծ չի մտնում: Փառք Աստծոյ, արդէն այնքան ուժ ունենք որ դրա կարիքը չի զգացւում»:

Հետաքրքրական են բանակին կենցաղային պայմաններուն մասին բսուածները. ունին բաղնիք, ճաշարան, խոհանոց, ելեկտրական սալեր, չեն դժգոհիր ելեկտրականութենէն ու ջուրի մատակարարումէն: Զունին սառնարաններ: Սնունդի ընդհանուր վիճակը դէշ չէ, բայց շատ լաւ ալ չէ: Միսը կը գնեն տեղւոյն վրայ, չուկայէն աւելի աժան գիներով:

Առողջապահութեան բաժնին մէջ քիչ են թմրեցնող դեղերը. անբաւարար են այս մարզի ուսուցման ձեռնարկները, մինչդեռ զինուորները պէտք է լաւ գիտնան թէ ո՛ր պահուն բժշկական ինչպիսի օգնութիւն ցոյց պիտի տան իրենց զինակիցին:

Զրուցակից զինուորականները բացարձակապէս կը մերժեն համաճարակային հիւանդութիւններու գոյութիւնը: Մէկ զօրամասի մէջ միայն ոջիլ տեսնուած է որպէս հետեւանք դաշտային պայմաններու եւ կենցաղային ենթակառոյցներու բացակայութեան,

Պէտք եղած որակը չունի զինուորներու համազգեստը, երեք օրէն կը դունաթափուի: Վերջերս 500 զոյգ մոյկ ստացուած է ու ետ ղրկուած, ցած որակի պատճառով:

Երկու պետերուն հետ կատարուածը այժմէական զրոյց մըն է զինուորական առօրեային մասին: Մեծ, կամ խոր հարցեր ու մանաւանդ հայրենասիրական ճառերու մաշած փշուրներ տեղ չունին հոն: Բանակին մասին կը խօսուի ներկայ կեանքին ամէնէն ընթացիկ մէկ բաղկացուցիչին հանգամանքով:

Հայաստանի զինուորական պետերուն համար ձերդին իրականացումը արդէն աւարտած հոլովոյթ է ու անոնք դէմ յանդիման են ապրուած ժամանակէն ստեղծուած հարցերու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գուրգէն Մահարիի եւ Եղիա Տէմիրճիպաշեանի միջեւ ոչ մէկ զուգահեռական կարելի է գտնել, գրագէտն ու հայ ընկերութիւնը զիրար կապող ու իրարմէ հեռացնող տառապագին կապէն զատ: Բայց տակաւին գրեթէ բոլոր հայ գրողներու փորձառութիւնը եղած է, մանաւանդ Արեւմտահայ գրականութեան պարագային: Ու հոս է որ կը յայտնուի այն անծանօթ ազդակը որ մեր կեանքն ու գրականութիւնը կը զսպանակէ - հայ կինը: Որքան քիչ գրուի այս մասին՝ այնքան լաւ է, եւ կը բաւէ որ գիտնանք թէ ոչ միայն հայ կինն է, շատ հաւանաբար, փոխադրիչը մեր մշակոյթին դարէ դար ու երկրէ երկիր այլ նաեւ գլխաւոր ներշնչարանը մեր արուեստագէտներուն, թէ իր ներկայութեամբ ու մանաւանդ իր բացակայութեամբ: Սպասման սրահի Փրոյտիզմ չէ որ կ՚ընենք այս պարագային եթէ չեշտենք մօր ու կնկան հետ կապուած ենթագիտակից խռովքի մը զգացումը որ Նարեկացիէն մինչեւ Արովեան, Եղիա, Մեծարենց, Պարաճանով ու Շիրազ մեր մտքի ու սրտի մարդիկը ապրած են ու յաջողած՝ տակէ գեղեցկութիւն հանել: Անտոնինայի հատորէն յստակ եզրակացութիւն մը կարելի է հանել - թէ հայ գրագէտը յաջողած էր դիմանալ իր աքսորին ֆիզիքականէն աւելի բարոյական տառապանքին՝ շնորհիւ նախ իր ներքին ուժին, գրագէտի իր ինքնավստահութեան, յամառութեան եւ վաւերականութեան: Սառնամանիքներուն մէջ տեղ ու տրամադրութիւն գտնել գրականութիւն մշակելու՝ սա թէ սովորական բան մըն է գրագէտին համար եւ նաեւ անսովոր՝ հասարակ մահկանացուին համար: Կը յիշեմ պարագան Եղուարդ Պօյաճեանին որ իր խլիրդի մագիլներուն մէջ արինաքամ, կեանքին վերջին ժամուն հասած, եւ ահաւոր ցաւերու մէջ՝ ուժ կը գտնէր գրելու, գրելու...: Մահարիի ուժի երկրորդ աղբիւրը եղած էր Անտոնինան, օտար կամ ոչ՝ շատ ալ կարեւոր չէ, կինը՝ իբրեւ խորհրդանշան կեանքի, իբրեւ ակը նորոգումի եւ յաւերժութեան:

Հատորին վերջաւորութեան «Այրուող Այգեստաններ Ողիսականը» անունով կարճ գրութիւն մը կայ որ, ըստ երեւոյթին, Երեւանի «ԱՄ» պարբերաթերթը անցեալ տարի հրատարակած է, ի պատիւ իրեն: Սփիւռքը սակայն ծանօթ չէ այն սարսռութեան ու բարոյական ապականութեան որով համայնավար վարչակարգը կրցած էր վարակել որոշ խառնուածքի մարդիկը (այսպիսի պարագաներու, ամէնէն մեծ վտանգը մեզի պէս զուրսը գտնուող մարդոց համար՝ հաւաքական դատապարտութիւնն է ամբողջ ընկերութեան): Անկասկած որ պարկեշտ ու համոզուած համայնավարներ կային Հայաստանի վերնախաւին ու մտաւորական դասակարգին մէջ: Մեր ազգին ապագան լայն չափով արդիւնքն է իր անցեալի պատմութեան եւ չկայ աւելի կարեւոր օրակարգ ներկային համար քան լուսաւորումը այդ անցեալի մութ անկիւններուն: Ասիկա որքան խելքի՝ նոյնքան քաջութեան ու հոգեկան արիութեան հարց է: Եւ այդ մութ անկիւններէն, առաջին հերթին՝ Ստալինեան Մեծ Մաքրագործումներուն թաքուն ծալքերուն լուսաբանումը: Զի բաւեր ամբողջ յանցանքը Նայիրի Զարեանի մը ուսերուն դնելը, ինչպէս կ՚ընէր Արշակ Զօպանեանը: Կամ՝ Եղեռնի 50-ամեակի տօնակատարութեան առեն Երեւան ծագում առած ճգնաժամային տագնապը որու խաղաղ լուծման մէջ մեծ է եղած, ըստ Հայաստանեան այսօրուան մամուլին, հոգելոյս Վազգէն Վեհափառին դերը: Մեզի պէս ազգերու համար որոնք ոչ մեծ թիւ են, ոչ ալ մեծ հողային կամ նիւթական հարստութիւն ունին, կենաց մահու հարց է այն բարոյական կորովը որով անոնք կը վարեն իրենց հաւաքական կեանքը - Ղարաբաղի հայութեան ցուցաբերած բարոյական տոկունութիւնը ու յաջողութիւնը այս մարզին մէջ օրինակ կրնայ ըլլալ համայն հայութեան: Մութ անկիւններ՝ Սփիւռքի մէջ ալ կան եւ որքան ատեն ծածկենք զանոնք հետորական, քաղաքական շահերու կամ անտարբերութեան քօղերու տակ՝ այնքան ատեն մեր այդ վէրքը պիտի ճենճերի ու ցաւը, բարոյական խլիրդի մը նման, պիտի տարածուի: Հոս է որ մտաւորականութեան «պաշտօնին» մասին կը մտածեն մարդիկ, եւ իրաւացիօրէն: Կարելի է մասամբ արդարացնել մարդիկ երբ անարդարութեան մը, սուտի մը, կեղծիքի մը կամ ճշմարտութեան նահատակութեան ականատես կ՚ըլլան՝ բայց երեսնին անդին կը դարձնեն «իմ գործս չէ» ըսելով: Սակայն մտաւորակա՞նը, որուն գործը այդ ճշմարտութեան փնտռտուքը, պահպանումը, արտայայտութիւնն իսկ է...: Կարելի է ճշմարտութեան «սահմանումին» իրաւունքը կամ պարտականութիւնը զլանալ մտքի մարդուն սակայն եթէ կայ անձ մը որ պաշտպանն ու զոհն է ճշմարտութեան՝ այդ ալ ինքը, մտաւորականն է: Երեք տարի անցաւ անկախութեան հռչակումէն ի վեր, համայնավար բռնատիրութիւնը մեր հաւաքական յիշողութեան մէջ անցած է եղեռնին, տեղահանութեան ու գաղթականութեան շարքին, եւ ամէն գիտակից հայ անհամբեր կը սպասէ մեր ազգային պատմութեան Նոր Մեկնումի նշաններուն որոնք սակայն կ՚ուշանան...: Պատճառներ շատ կան, այդ ուշացումին համար:

Ուրեմն ահա «Այրուող Այգեստանները Ողիսականը» գրութենէն հատուած մը ուր կ՚արտացոլայ, 1950ական թուականներու կէսերուն Հայաստանի մէջ տիրող հոգեվիճակէն պզտիկ մաս մը:

«Իր հայրենի Վանի մասին պատմող գիրքը Գուրգէնն սկսեց գրել արդէն ծանր հիւանդ վիճակում: Գրքի մեծ մասը գրուեց Պալանգայում, ուր թարմ օդը, մեզմ կլիման նրան ստեղծագործելու ուժ էին տալիս: Նա շատ էր շտապում. «Գուցէ մինչեւ մեռնելս հասցնեմ աւարտել... Ուզում եմ մի բան արած լինել սիրելի քաղաքիս համար՝ Եղեռնի զոհերին յիշատակին»:

«Ցամենայնդէպս, Գուրգէնը հասցրեց գրել իր դասական գործը, որը յետոյ փոթորիկ պիտի բարձրացնէր: «Այրուող Այգեստանները» Գուրգէնին հսկայական դառնութիւն, վիրաւորանք, իսկ ընկերներին՝ հիասթափութիւն պատճառեց: Լուրջ գրական երկը կոխկռտուեց ցեխոտ ոտքերի տակ: Հիւանդ գրողի դէմ մի այնպիսի վայրենի արշաւանք կազմակերպուեց, որ նկարագրելն անհնար է: Գիրքը պատռում էին, վառում: Մեր պատուհանին էին նետում քարեր, ձմերուկի կճեպներ, ամէն տեսանք դարշանք: Հեղինակին վիրաւորող հեռախօսազանգեր, անանուն նամակներ եւ երկտողեր...: Ի հարկէ, ես շատ բան էի թաքցնում Գուրգէնից: Բայց իմանալով այդ մասին, նա խիստ բարկացաւ. «Այս աղբը դու պիտի պահպանես պատմութեան համար, ոչինչ մի ոչնչացրու եւ ինձանից ոչինչ մի թաքցրրու: Ես պէտք է իմանամ, թէ ինչի են ընդունակ իմ թանկագին եղբայրները: Սա է, թերեւս իմ ճակատագիրը...»: Դեռ Պալանգայում եղած ժամանակ, նրան Երեւանից գրում էին. «Անիծեալ թուրք, չփորձես վերադառնալ: Մէկ է, սպաննելու ենք քեզ»: Գուրգէնը վախենում էր վերադառնալ, բայց ես ստիպեցի ու համոզեցի: Նրա աչքերում անսահման ցաւ ու վիրաւորանք կար: Մենք վերադարձանք Երեւան, նա փակուեց իր աշխատասենեակում եւ փողոց դուրս չէր գալիս»:

Անկարելի է մեզի Սփիւռքի հայերուս համար երեւակայել այդ թունոտ մթնոլորտը որ կը տիրէ Հայաստանի մէջ, հակառակ անոր որ հոս Սփիւռքի մէջ ալ նուազ անմարդկային արարքներ չխնայուեցան որոշ անձերու: Մենք հոս այդ անվայել արարքները օտար բարքերու մեր հայութեան վրայ ունեցած ազդեցութեան կը վերագրենք: Սակայն հայրենիքի մէ՞ջ...: Դարերու կարօտը այդ հայրենիքը խտէալացուցած է, դարձուցած է սրբանկարի նման բան մը եւ հիմա դեռ այդ երեւակայական աշխարհին մէջ ենք շատերս (քիչ մը Աւստրալիոյ «ապօրիժէն»ներուն dreamtime կոչուած առասպելային հոգեբանութիւնը կը յիշեցնէ...): Վայ այն օրուան երբ պիտի արթննանք Հայաստանի ու հայ ժողովուրդի դաժան իրականութեան...: Ամէն պարագայի, մարդ միայն երախտապարտութեան զգացումով կը դիմաւորէ այս օտարազգի բայց հոգիով հայ Լատվիացի կինն ու իր գլուխ հանած երկը: Օրը կուգայ անպայման երբ ճշմարտութիւնը լոյսին կուգայ ու շատ մը տառապած հոգիներու պատմութիւնը.. Բակունցի եւ Եսայեանի սերունդին ճակատագիրը, Կոստան Զարեանը Հայաստանի մէջ, Բեգլար Նաւասարդեանն ու իր դրամը Երեւանի մէջ, Օշականն ու իր յոբելեանի ողբերգութիւնը, Զարենցէն Զիլոյեան եւ տակաւին քանի քանի այլ դրամներ որոնց ծանօթ չենք հոս Սփիւռքի մէջ - կը դրուի ու վերջին հոգեհանգիստը կը կատարուի: Այն ատեն միայն պիտի կարենանք ըսել թէ հայութիւնը նոր էջ մը կը բանայ իր պատմութեան մէջ: Ինչպէ՞ս չցանկալ որ այդ ճակատագրական օրերուն մեր ազգը իմաստութիւնը գտնէ մէկդի դնելու վրէժն ու պատիժը, գիտնայ ներել ու սորվիլ փորձառութենէն օգտուիլ, ինչպէս ըրած ենք մենք ազգովին անցեալին:

Օրուան Հարցեր

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԱՅՐԸ ԱՄԼՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԳԻՆ ՏԱ՞Կ

Մինչ մէկ կողմէ աշխարհի բնակչութեան անհակակշռելի աճին դէմ միջազգային համաժողովներով դարման գտնելու ջանք կ'ըլլայ, անդին գիտնականներ անհանգիստ կը հնչեցնեն այսօրուան երիտասարդներուն սերմերուն ցած որակին մասին: Երկու լուրջ հետազօտութիւն ցուցած է թէ արեւմտեան երկիրներու մէջ երիտասարդ այրերու սերմերը թէ թիւով պակսած են եւ թէ հարկաւոր որակը չունին: Այս փոփոխութիւնները յառաջ եկած են վերջին երկու տասնամեակներու ընթացքին:

Հետազօտութիւնները կատարուած են Փարիզի եւ Պելճիոյ մէջ: Առաջինին արդիւնքներով ճշդուած է որ Փարիզի բնակիչ երիտասարդի մը սերմերուն թիւը միլիոն հաշուով տարեկան մէկ միլիոնի չափ պակսած է, ինչ որ 2 - 3%-ի համեմատութիւն մը կը ներկայացնէ: Ու գիտնականներուն կարծիքով, անկարեւոր չէ այդ համեմատութիւնը:

Հետազօտողները հակում ունին այս երեւոյթը բացատրելու շրջապատին մէջ օրէ օր տարածուող քիմիական արտադրութիւններով որոնք յղութեան շրջանէն սկսեալ արգելք կ'ըլլան սաղմին սեռային բնական զարգացումին: Քիմիական այս կարգի «չարագործ» նիւթերու գլխաւորները կը նկատուին փոշի օճառներն ու փլաստիքներու որոշ բաղկացուցիչներ:

Վերջին շրջանին անգլիացի հետազօտողներ Լոնտոնի ծորակներէն հոսող ջուրը պատասխանատու նկատած են Թայմզ գետին շրջակայքը ապրող այրերու մօտ նշմարուած սերմերու տկարութեան. սակայն ջուրի ընկերութիւնը խստօրէն հերքած է:

Այս կարգի ուսումնասիրութիւններու գլխաւոր դժուարութիւնը այն կ'ըլլայ որ սերմերու թիւը մեծ փոփոխութիւններ ցոյց կու տայ մէկ ենթակայէն միւսը, կամ նոյն ենթակային զանազան շրջաններուն:

Այս ընթացքը, շատերու կողմէ կը սպասուի որ յարաճուն կերպով շեշտուի ու մինչեւ 2005 թուականը աւելի մեծ թիւով այրեր ամլութեան դատապարտուին: Կան նաեւ գիտնականներ որոնք նոյնքան խուճապի մատնուած չեն եւ այն կարծիքը կը յայտնեն որ նման տատանումներ բնական երեւոյթ պէտք է նկատել:

«ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐ»Ը... ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Քանի մը օրէն Հոկտեմբեր 15-ին, Տէսինի մէջ պաշտօնական բացումը կը կատարուի «Աշնանային Ծաղիկներ» հանգստեան տունին: Պաշտօնական բացում մը քանի որ իրականութեան մէջ այս նորաստեղծ հաստատութիւնը կը գործէ Մայիս 2-էն ի վեր:

Տարիներ շարունակ Լիոնի մէջ կը խօսուէր նման հաստատութիւն մը բանալու անհրաժեշտութեան մասին եւ իսկապէ՛ս այս ձեռնարկը հրամայական մըն էր յատկապէս այն ընտանիքներուն համար որոնք չէին ուզեր իրենց տարեց անդամները Փարիզ կամ Սէն - Ռաֆայէլ փոխադրել: Կարգ մը միութիւններ նոյնիսկ այս ուղղութեամբ առաջին քայլերը առած էին սակայն այս բոլորը ապարդիւն մնացած էր եւ այս կարեւոր ծրագիրը ինկած էր «գոց դարակ»ի մը մէջ:

«Պատուէ՛ հայրդ եւ մայրդ որպէսզի օրերդ երկարին այս երկրին վրայ զոր Տէր Աստուածդ քեզ պարգեւեց». մեկնելով աստուածաշնչական այս պատուիրանէն (Ելից գիրքէն՝ գլուխ 20 - համար 12) Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին պատկանող խումբ մը հաւատացեալներ եւ պատասխանատուներ այս ծրագիրը 1991-ին կը վերակենդանացնեն եւ ճամբայ կ'ելլեն... Երեք տարի չանցած, հանգստեան տունը շօշափելի իրականութիւն մըն է. երեք յարկանի շէնքը իր վարդագոյն ճակատով եւ Երեւանի կառոյցները յիշեցնող պատշգամներով ու կամարներով գործն է ճարտարապետ Մօրիս Սարայտարեանին (Մ. Սարայտարեան հեղինակն է նաեւ Սէն - Թ'էթիէնի Հայոց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ նախագիծին):

Շէնքին առջեւ մեծադիր ցուցատախտակի մը վրայ արձանագրուած է՝

«Աշնանային ծաղիկներ՝
հանգստեան տուն,
անկար տարեցներու համար»
(Fleurs d'Automne,
Maison pour personnes âgées dépendantes)

եւ աւելի վար՝

«Օգնութեան բողոքական
հայկական ընկերակցութիւն»
(Association protestante arménienne
d'Entraide)

Այս ընկերակցութիւնը հիմնուեցաւ շէնքին շինութեան առթիւ: Այսօր ան վերածուած է մնայուն ու հաստատուն կազմակերպութեան մը նոր հեռանկարներով:

Հանգստեան տունը ունի խնամակալութիւն մը եւ դիւան մը որուն մաս կը կազմեն Ռոն - Ալփի շրջաններէն նշանակուած ներկայացուցիչներ՝ Վալանսէն, Լիոնէն կամ Մոնթելիմարէն:

Հաստատութեան տնօրէնն է բժիշկ Դանիէլ Եափուճեան (նախապէս փարիզեան շրջանէն): Խնամակալութեան ատենապետն է բժիշկ Ֆիլիփ Սարայտարեան, գանձապահը Պօղոս Հալաճեան:

Օգոստոսին, տունը 56 հայ եւ ոչ - հայ մամիկներ եւ պապիկներ կը հիւրընկալէր Լիոնէն եւ արուարձաններէն ինչ որ գոհացուցիչ երեւոյթ մը կրնայ նկատուիլ քանի որ շէնքը 60 հոգիի համար նախատեսուած է:

Տնօրէն Դանիէլ Եափուճեան եւ իր կինը (հիւանդապահուհի), 14 հոգիներէ բաղկացած իրենց աշխատակազմով, քանի մը կամաւորներով եւ իրենց զաւակներով, գիշեր - ցերեկ մեծ նուիրումով կը գուրգուրան իրենց հիւրերուն վրայ:

Կէսօրուան ճաշը եւ ընթրիքը տեղի կ'ունենան կոկիկ ու ընդարձակ ճաշարահի մը մէջ կամ առանձին սենեակներու մէջ, իւրաքանչիւրին փափաքին համաձայն: Կէսօրէն ետք, սրճարանը (քաֆէթէրիա) եւ գրադարանը կ'ընդունին շատերը. այստեղ ոմանք կը զրուցեն, ոմանք հեռատեսիլ կը դիտեն կամ կը կարդան (*), ուրիշներ իրենց բարեկամները կամ հարազատները կ'ընդունին յատուկ հիւրասենեակներու մէջ:

Տնօրէնը շատ ծրագրեր ունի ապագային համար՝ պտոյտ, մշակութային - գեղարուեստական միջոցառումներ, գրադարանին ընդլայնում եւայլն...

Կիրակի օրերը, պատուելի Գրիգոր Յակոբեան իր հովուական խօսքը կը փոխանցէ ընդունելութեանց դահլիճին մէջ կազմակերպուած պաշտամունքին ընթացքին: Փափաքողները կրնան մինչեւ Հայոց Եկեղեցին այցելել քանի որ հանգստեան տունին շատ մօտ կը գտնուի: Հաստատութեան դռները բաց են անշուշտ բոլոր յարանուանութիւններուն հոգեւոր սպասաւորներուն առջեւ:

Վեց ամսուան մէջ, հաստատութիւնը որոշ «հասունութեան» մը յանգեցաւ: Ամէնօրեայ դժուարութիւններ շատ են անշուշտ, սակայն Դանիէլ Եափուճեան երջանիկ տնօրէն մը կարելի է համարել:

Ան չափէն աւելի գոհ է տեղական իշխանութեանց վերաբերմունքէն. Տէսինի Թաղապետութիւնն ըլլայ կամ Ռոն նահանգին շրջանային խորհուրդը, անոնք իրենց նպաստը բերած են ու կը բերեն մինչեւ այսօր: Շատ բաներ կախուած կը մնան սակայն նախարարութիւններուն կամայականութենէն. խնայողութեան պատրուակին տակ, անոնք իրենց խոստումները չեն յարգեր խոչընդոտելով հաստատութեան - ու նման միւս բոլոր հիմնարկներուն - զարգացման, յատկապէս «գերաստիճան անկար անձանց» ընդունման հարցին մէջ (գաղտնիք չէ որ այս անձերը բժշկական մնայուն հսկողութեան մը կը կարօտին ինչ որ հսկայական գումարներ կը պահանջէ),

Այս բոլորով հանդերձ, տնօրէնը լաւատես կը մնայ: Իր ցանկութիւնն է որ շրջանի Հայերը յաճախ իր հաստատութիւնը այցելեն, այնտեղ ճաշեն կամ ընթրեն, բարեկամական կապեր հաստատեն իրենց աւագներուն հետ:

Իր նշանաբանն է՝

«Մեր դռները բոլորին առջեւ բաց են ուրեմն առանց քաշուելու, հրամմեցէ՛ք»

ԿՈՐԻՒՆ

(*) Փափաքողները կրնան գիրքեր, թերթեր կամ շաբաթաթերթեր նուիրել:

Հաստատութեան հասցէն՝
Fleurs d'Automne
1, rue de la Soie, 69150 DECINES
Tél. : 72. 02. 64. 64
Fax : 72. 02. 64. 00.

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-63-

ՆՈՐ ԴԱՐԱՇՐՋԱՆ

Պարզ է, գիտենք թէ իւրաքանչիւր դար
ունի ինքնուրոյն դրոշմ մը պայծառ:
Ցաւը այն է որ տարիներուն հետ
մինչ մարդիկ կ'երթան մինչեւ անջրպետ,
հանրային կեանքէն ներս ամէնուրեք
պայծառութիւնը կը մարի անհետ

Մեր օրինակը նկատի առէք:
Երէց սերունդին մէջ մեր սփիւռքեան
ունէինք լեցուն գլուխներ այնքա՜ն
որպէս ղեկավար ազգիս ցիրուցան:
Իրար ետեւէ ա՛ստղ մեկնեցան:

Անոնց տեղ եկան քանի՛ ատրճան
աւելի նուազ հետաքրքրական
անձեր այլազան՝ մեր գլխուն վրան.
եւ հաստատեցին Մեծ Միջակութեան
ուրոյն տեսակի նոր դարաշրջան:
Պահելով հանդերձ մեծերէն սորված
կարգ ու կանոնի միայն ձեւական
կիրարկումները, մենատիրութեան
նախապատմական սխալէն վարակուած՝
չենթարկուողը ճզմեցին - անցան:
Յուսանք՝ զղջացին ի անդենական:

Այժմ հերթն է արդի սերունդին:
Իրենց կեանքին մէջ զուտ անհատական՝
տիտղոսի տէր են մասնագիտական:
Բացառութիւն է հասարակական
ղեկավարներէն ոմանց պարագան:
Ասոնցմէ շատեր գլուխ իսկ չունին
որ զայն լեցնել գոնէ փորձէին. -
Համոզուած են որ ի ծնէ արդէն
ամբողջ էութեամբ լիիւ հանճար են.
աշխարհին, ազգին ամէն տեսակի
հարցերը իրենք շատո՜նց մարսած են
կաթին հետ իրենց ծնած իսկ օրէն:
Նախորդ սերունդի ձեւակերպական
ծեքծեքումներէն հրաժարած են:
Միայն զարկ կուտան մունետիկութեան:
Առանց զոյգն իսկ բովանդակութեան՝
մեզի կ'աւետեն նոր դարաշրջան...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԻՆՉՊԷՍ ՓԼԱՒ ՄԵԾ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

ՅՈՒՇԵՐ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԷՆ (1915 - 1919)

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Լռեց: Ամպերն եկան ծածկեցին···
ՐԱՖՖԻ

Մարդը բնութեան ամէնէն կնճռոտ եւ խորհրդաւոր արտադրութիւնն է: Կարծես բնութեան բոլոր ծանօթ եւ անծանօթ տարրերը միացած են կերտելու համար զայն:

Այդ տարրերէն մէկուն կամ միւսին բացակայութիւնը յայտնի կը դառնայ հոգեբնախօսական կեանքի մէջ ֆիզիքական կամ հոգեկան երեւոյթներով:

Դիտուած է որ մարդու հոգեկան կազմուածքը աւելի դիւրաբեկ եւ խորհրդաւոր է քան ֆիզիքականը:

Ասոր ապացոյց այն, որ հոգեկան - մտային հաւասարակշռութիւնը խախտած մարդուն մէջ կենդանական բոլոր գործունէութիւնները կը շարունակուին բնական եւ անշեղ կերպով:

Կը տեսնէք նոյն այդ անձը, որ տարիներով դիրք գրաւած է ընկերային, արուեստական, գեղարուեստական, գիտական ասպարէզներու մէջ, իր մտքին լոյսովը սատարած է մարդկային բարօրութեան եւ հոգեկան բարձրացումին, տրամաբանութեան ուռնակովը բախած է գրական - գեղարուեստական - գիտական սալին վրայ՝ կայծեր դուրս բերելով, հոգիներ բոնկցուցած եւ բազմութիւններ առաջնորդած է, յանկարծ այդ բոլորը շիջած եւ խաւար պատած է այդ լուսեղէն մտքին վրայ, իջեցնելով գիտակից մարդ էակը պարզ կենդանիի, կամ նախամարդու աստիճանին, անարձագանգ՝ կեանքի բարձրագոյն ձայներուն:

Այս մտածումները կը թելադրէ ինծի Կոմիտաս վարդապետի կեանքի վերջին շրջանը:

Պոլիս, 1915: Ապրիլի առաւօտ մը կանուխ կը գտնուէի Բանկալթիի մէկ դեղարանը՝ բարեկամիս մօտ: Ներս մտաւ Բժ. Ա. Նագաշեան՝ գլխաբաց եւ շփոթ:

- Տղաք, Կոմիտաս վարդապետը տարեր են այս գիշեր...:

Շշմած իրարու նայեցանք: Ոչ մէկ նշանակութիւն կրցանք տալ եղածին:

Քիչ վերջ ուրիշներ եկան եւ սկսան թըւել ուրիշ կալանաւորներու անունները, բոլորն ալ հանրածանօթ մտաւորականներ: Մեր զարմանքը վախի փոխուեցաւ:

Վայրկեան մը ուզեցի երթալ վարդապետին բնակարանը, տեղեկութիւն առնելու համար, սակայն ետ կեցայ, մտածելով, որ կրնայ հսկողութեան տակ ըլլալ:

Այդ միջոցին միտքս ինկան Մէհմէտ էմին պէյը եւ Համտուլլահ Սուպհին, երկուքն ալ հիացողներ վարդապետին: Առաջինը քանի մը անգամ տեսած էի վարդապետին մօտ, երբ եկած էր իր մէկ չափածոյ գրութիւնը եղանակաւորել տալու (Է՛յ իյնէմ տիւ'. Ո՞վ ասեղս կարէ՛): Հոն ծանօթացած էինք իրարու եւ այցետոմսը տուած էր ինծի, որպէսզի այցելեմ իրեն: Երկրորդը, Համտուլլահ - Սուպհին, տակաւին ամիս մը առաջ, կարծեմ «Սապահ» թերթին մէջ գնահատական տողեր նուիրած էր վարդապետին, անոր Թիւրք Օճաղի մէջ տուած երաժշտական մէկ դասախօսութեան առթիւ (*): Ուրեմն մտածեցի հեռաձայնել: Պատասխանեցին թէ Հ. Սուպհին հոն չէր, յետոյ Մէհմէտ էմին պէյը կանչեցին: Անոր տեղեկացուցի վարդապետին ձերբակալութիւնը խնդրելով որ միջամտէ:

- «Էֆէնտիմ, սակայն կառավարական գործ է չենք կրնար որ եւ է միջամտութիւն կատարել, չեմ կարծեր որ ծանր պարագայ մը կենայ, թերեւս ազատ կ'արձակեն», ըսաւ եւ գոցեց հեռախօսը:

Եւ յաջորդ օրն իսկ տարին վարդապետը իր նոյնքան արժէքաւոր ընկերներուն հետ, մինչեւ Անատոլուի խորը, Չանկըրը:

Իր բնակարանը կը մնար Վանի Ալիւր գիւղացի սպասաւորին հսկողութեան տակ: Օրեր վերջ սկսանք այցելել հոն: Վարի ճաշարանն էր մեր ժամադրավայրը, վերի սենեակները փակուած էին:

Ժամանակ մը վերջ՝ լուր առինք թէ վարդապետը քանի մը ընկերներուն հետ վերադարձած է աքսորավայրէն, վազեցի իր մօտ, ողջագուրուեցանք, տեղեկութիւններ ուզեցի հոն մնացածներու մասին: Զանազան հարցումներ ըրի, որոնց զուարթօրէն կը պատասխանէր, սակայն վերապահ էր խօսած ատեն: Վախը թափանցիկ կ'երեւար դէմքին վրայ:

- Վերարկուդ եւ փակեղդ գունատած են, վարդապետ:

- Հոգ չէ տղաս, կեանքն է կարեւորը:

Պատմեցի իրեն Մ. էմինի եւ Հ. Սուպհիի պարագան:

- Անօրէննե՜ր, ըսաւ ու անցաւ:

Քանի մը օր ետքը վերսկսաւ իր սովորական աշխատանքը: Ձեռք առաւ Զուգայի պատարագը՝ մշակելու եւ մաքրելու համար:

Այցելուներ ալ կ'ընդունէր, սակայն ո՛ւր էին նախկին շէնշող օրերը:

Չկար Փանոս Թէրլէմէզեանը, իր մտերիմ բարեկամը, որուն նկարչական աշխատանոցը կը գտնուէր վարդապետին տանը մէջ եւ միասին, ընկերովի կ'ապրէին միեւնոյն շէնքին մէջ: 1914-ի Մեծ պատերազմէն առաջ Փանոս մեկնած ըլլալով Վան՝ բացակայութիւնը զգալի էր երկար ատենէ ի վեր: Անոր ներկայութիւնը շատ բարերար ազդեցութիւն մը պիտի գործէր վարդապետին վրայ իր հիւանդութեան շրջանին:

(Շար. 1)

(*) Վարդապետը հոն երգած էր թըրքական ժողովրդական երգեր, որոնցմէ մէկուն հետեւեալ տունը կը յիշեմ.
«Խարբուծ եօլլարը տար տըր կէչիլմէզ,
Սօղուք սըր սուլարը եարսըզ իչիլմէզ···»

ՎՐԻՊԱԿ․․

Հինգշաբթի, Հոկտ․ 6-ի «Յառաջ»ի մէջ, Գ․ Էչ՝ «Պզտիկ ձայն մը» յօդուածին ստորագրութիւնն է՝ ԻՇԽԱՆ ՉԻՖԹՃԵԱՆ (ակամայ զանց առնուած էր)։

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Հոկ․ 8, առաւօտեան ժամը 10ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝ 17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիները հրաւիրուած են ներկայ գտնուելու այս ժողովին։

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

vous propose un spectacle exceptionnel de chants, danses et musique folkloriques en compagnie de

l'ENSEMBLE

DEGSAR

D'ARMENIE

le Dimanche 16 Octobre à 16h précises

au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE

Prix des places : 75 F. (adultes)
40 F. (enfants).

Renseignements : MCAV 78 93 57 43.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

APPEL DE FONDS

POUR LE

PROCES contre BERNARD LEWIS

Le procès intenté à Bernard Lewis par le Forum des associations arméniennes de France, à la suite de ses déclarations négationnistes sur le génocide des Arméniens, doit s'ouvrir le 14 Décembre 1994.

Dans le cadre de cette action pour la reconnaissance du génocide des Arméniens, le Forum doit engager des moyens financiers importants pour faire face aux frais de procédure, de communication et de documentation. Dans un premier temps, il est nécessaire de rassembler et de traduire en français une abondante documentation destinée d'une part aux avocats, d'aure part au Tribunal de Grande Instance de Paris, avant la clôture des écritures, en Novembre.

Tous ceux, organisations ou particuliers, qui sont solidaires de cette action et désirent apporter à celle-ci leur soutien financier, peuvent le faire en envoyant leur contribution à l'adresse suivante :

FORUM DES ASSOCIATIONS
ARMENIENNES DE FRANCE
Boîte Postale 190
750921 PARIS Cedex 19

Renseignements : Permanence téléphonique : 46. 49. 33. 13.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Բէքմէզեանէ 300 Ֆր․ Յովհաննէս Գարաօղլանեանի մահուան առթիւ։

Ս․ ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 9, Ս․ Թարգմանչաց Տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս․ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱԹԵՒ ԱՐՔ․ ՂԱՐԻՊԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Պրազիլի

Պատարագ՝ ժամը 9·15-ին։

Ժամը 11·15-ին, ներկայ հաւատացեալները գլխաւորութեամբ եկեղեցական դասուն թափօր կազմելով կ'ուղղուին դէպի «Ռիւ տ'Արմէնի»։

Ժամը 11·30-ին, օրհնութիւն՝ վերջերս դնուած հողաչերտի, ձեռամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ․ ԶԱՔԱՐԵԱՆ-ի

Այս հողաչերտին վրայ կը ծրագրուի մօտաւոր ապագային կառուցանել Մարգարեան - Փափազեան Ամէնօրեայ վարժարանի շէնքը։

Ժամը 11·45-ին, հաւաք՝ «Կարպիս Մանուկեան» հանդիսասրահին մէջ, ուր եկեղեցաշէն Յանձնախումբի նախկին անդամներուն պիտի բաշխուին յուշամետալներ, եկեղեցւոյ օծման 30-ամեակին առթիւ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section *Naïri — Beaumont*

organise une sortie à

SAN-REMO (Italie)

Le Samedi 22 Octobre

Rassemblement devant l'église arménienne de Beaumont à 5 heures 30 précises.

DATE A RETENIR

DINER ANNUEL
DE

l'U.M.A.F.

Samedi 19 Novembre

URGENT

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL-MOORAT
recherche pour son Ecole bi-hebdomadaire

un enseignant(e)

pour cours d'arménien occidental
(langue, littérature, histoire)
enfants de 10 à 15 ans.
Mercredi et Samedi de 9h30 à 16h.
Adresser C.V. + Photo à APECASM
26, rue Troyon, 92310 Sèvres.
Tél. : 47. 41. 60. 26.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RENTREE SCOLAIRE

Section de Paris
«A. Tathéossian»
Inscriptions jusqu'au 15 Octobre
COURS DE LANGUE ARMENIENNE
— de la maternelle au Bac + Adultes —

Activités :
Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu
Les Samedis de 14h30 à 19h30
à la M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e

Renseignements :
48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

EXPOSITION
DE PEINTURE

DE

Vasken Baronian
PEINTRE D'ARMENIE

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Du 7 Octobre au 17 Octobre

Tous les jours de 9h à 12h
et de 14h à 18h

Procès LEWIS

CONTRE LE REVISIONNISME ET LE NEGATIONNISME DU GENOCIDE ARMENIEN

Le procès se tiendra au Palais de Justice de Paris devant la 17e Chambre Correctionnelle le 14 Octobre à partir de 13 heures 30

SOYONS NOMBREUX

Pour soutenir financièrement l'action du C.D.C.A.

Je fais un don de : ☐ 100 F. ☐ 200 F. ☐ 500 F. ☐ 1.000 F. et plus

Libellez vos chèques à l'ordre du C.D.C.A. et envoyez les à l'adresse suivante : C.D.C.A. : 17, rue Bleue, 75009 PARIS

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

au profit des étudiants boursiers

de la Maison d'Arménie

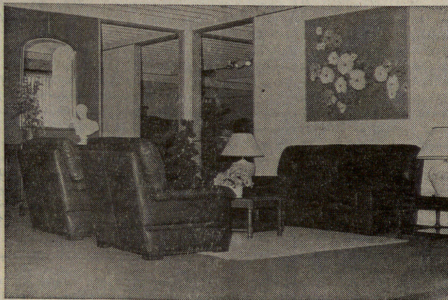
LE 9 DECEMBRE AU YAN'S CLUB

prière de prendre note.

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobilier présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

ASSOCIATION MACHTOTZ
Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne
organise

Cours accéléré d'arménien par la méthode audiovisuelle

pour des élèves NON-ARMENOPHONES ou ARMENOPHONES DEBUTANTS **à partir de 8 ans**, voulant apprendre rapidement à PARLER, LIRE et ECRIRE l'arménien.

STAGE DE 50 HEURES : 8 OCTOBRE — 11 FEVRIER

le Samedi matin de 9h30 à 12h30
Eglise Arménienne Saint Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Les cours débuteront le SAMEDI 8 OCTOBRE à 9h30. L'enseignement est donné par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, auteur du *Manuel d'Arménien Occidental pour les Non-Arménophones.*

Participation : 600 F., comprenant les 50 heures de cours et le Manuel prêté à l'élève (soit 10 F. de l'heure).

N O T A : Pour les personnes NON DISPONIBLES LE SAMEDI MATIN, ce même cours pourra avoir lieu un soir de semaine : nous consulter.

Inscription et renseignements :
Association MACHTOTZ
Mme Hilda Kalfayan-Panossian
8, rue Lamennais, 92370 Chaville
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11
MARDI
11 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.434 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 70e ANNEE — N° 18.434

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉ ԽԱՂ ԿԸ ԽԱՂԱՅ ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՀԱԿԱԶԴԵՑ ԵՒ ԶՕՐՔ ՂՐԿԵՑ

Հոկ. 7-էն, լուրեր կը հասնէին թէ Իրաք անգամ մը եւս զօրք կը համախմբէ Քուէյթի սահմանը: Ուաշինկթըն անմիջապէս իրար կ'անցնէր եւ կը սկսէր զօրք ղրկել (36.000 զինուոր): Արեւմուտքը խիստ ոճով (Ուաշինկթըն, Լոնտոն) կ'ազդարարէր Սատտամ Հիւսէյնի, շեշտելով թէ որեւէ ձեւով հրջափակումը չի վերնար յարչափ Իրաք չյարգէ ՄԱԿ-ի բանաձեւերը եւ չընդունի Քուէյթի սահմանները: Զանազան վարկածներ կան այս անսպասելի կացութեան առթիւ: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, իրաքցի զօրավարներն են որ ճնշում բանեցուցած են Հիւսէյնի վրայ որ դէմ էր նման նախաձեռնութեան մը: Ըստ ուրիշներու, Իրաք այս ձեւով կ'ուզէ հրջափակումը վերցնել տալ: Ամէն պարագայի մէջ, Ամերիկա որեւէ ձեւով տեղի չի տար, Քուէյթը իր ամէնէն թանկագին բարեկամն է:

Ծանօթ է որ Իրաքի ժողովուրդն է տառապողը հրջափակման հետեւանքով, քանի Իրաք չի կրնար իր քարիւղը արտածել եւ ժողովուրդներու տառապանքը ոչ մէկ պետութեան հոգն է: Ըստ իր սովորութեան, Սատտամ Հիւսէյն բնակիչներ կը խանէ իր զօրքերուն, այս անգամ ալ պետականներ կան 83 հազար զինուորներուն մէջ: Ոչ ոք կ'ուրանայ որ Իրաք ձեւ մը պէտք է գտնէ որպէսզի վերցնել տայ հրջափակումը որ քայքայած է, չորս տարիէ ի վեր իր տնտեսութիւնը: Օրինակ մը տալու համար, նկատել կը տրուի որ երեք տարի առաջ հարկ էր երեք տինար մէկ տոլարի համար, մինչ այսօր 700 տինար հարկաւոր են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ մէջ զինեալ ուժերու կողմէ քրտական 17 գիւղի հրկիզումը բաւական բուռն հակազդեցութիւններու տեղի տուած է թրքական մամուլին մէջ: Ամէնէն ուշագրաւներէն է Հոկտեմբեր 7-ի «Միլլիյէթ»ի մէջ Եալչըն Տողանի գրութիւնը. ան ըսելով թէ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի ձեւ չէ ատիկա եւ գրելով որ գիւղացիներու ոչ իսկ իրենց հագուստ-կապուստը առնելու արտօնութիւն տրուած է հրկիզումէն առաջ, հարկաւոր կը նկատէ Ներքին նախարարին ու վարչապետին հրաժարումը: Յատկապէս ծանր տողեր ունի վարչապետ Թանսու Չիլլէրի հասցէին որ հրապարակներու վրայ ճառախօսութիւններու ընթացքին ինքզինք ժողովուրդին մայրն ու քոյրը կը կոչէ, կամ հպարտօրէն կը յայտարարէ որ մեծ յաջողութիւն արձանագրուած է ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Քոնկրէսէն 59 խորհրդարանականներ նամակ մը ղրկած են Թուրքիոյ վարչապետին իրենց վրդովումը յայտնելով ՏԵՓ-ի քիւրտ երեսփոխաններուն արգելափակման. անոնք գրած են «եթէ շարունակէք գաղափարն ու ահաբեկչութիւնը շփոթել, ձեր կառավարութիւնը պատասխանատու կը նկատուի 13 հազար հոգիի մահուան», ակնարկելով 1984-էն ի վեր սպաննուած քիւրտ մարտիկներու: Թրքական մամուլը «ամբաստանութիւն» կ'որակէ կատարուածը, յատուկ ուշադրութիւն հրաւիրելով այն պարագային վրայ որ ստորագրող խորհրդարանականներուն մաս կը կազմեն նաեւ Միացեալ-Նահանգներու նախկին նախագահ Ճ. Քէնըտիի եղբայրը եւ ընտանիքէն այլ անդամ մը:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, Ֆրանսացի մը եւս սպաննուած է (աւելի ճիշդ՝ մորթուած) ինչ որ 18-ի կը բերէ սպաննուած Ֆրանսացիներու թիւը: Ճարտարագէտ, Ժան-Փիէր Մանիէռ, 59 տարեկան, անհետացած էր 6 օրէ ի վեր, բայց գաղտնի կը պահուէր: Դիակը գտնուած է Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 8-ին: Քսան տարի է որ Մանիէռ Ալժերիա հաստատուած էր եւ մերժէր մեկնիլ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ ահաբեկչական արարք մը գործուած է, Կիրակի (Հոկտեմբեր 9) իրիկուն: Երկու Պաղեստինցիներ են որոնք յանկարծ կրակ բացած են բազմութեան եւ սրճարաններու վրայ, սպաննելով 2 հոգի եւ վիրաւորելով 10 ուրիշներ: Ոստիկաններ անմիջապէս հակազդած են եւ սպաննած երկու ահաբեկիչները որոնց վրայ մեծաքանակ ձեռնառումբ գտնուած է: Արարքին տէր եղած է Համասը որ դէմ է Իսրայէլ-Պաղեստին որեւէ համաձայնութեան:

ԹԱՍԼԻՄԱ ՆԱՍՐԻՆԻ Ֆրանսա չկարենալ գալուն հարցը (սկիզբը՝ 24 ժամուան, ապա միայն 3 օրուան վիզա կը շնորհուէր) ամբողջ շաբաթավերջին զբաղեցուց քաղաքական դէմքերն ու մեդիաները: Աջ թէ ձախ, բոլորն ալ համաձայն են յայտարարելու համար թէ սխալ մըն էր, յիմարութիւն մըն էր, կաֆ մըն էր (Փաթրիք Տէվէճեան) եւայլն, եւայլն: Արտաքին նախարարը ապահովութիւն տուաւ որ գրագիտուհին պիտի կարենայ գալ, երբ որ ուզէ եւ որքան ատենուան համար որ ուզէ: Ի դէպ, ձախը որ առիթը կ'ուզէ օգտագործել ձաղկելու համար աջի քաղաքականութիւնը, կը թուի մոռցած ըլլալ որ Ներքին եւ Արտաքին նախարարութիւնները նոյնքան դժուարութիւններ տուին, իր օրով, Ռըշտիի համար որ 3 տարի սպասեց նախքան ի վերջոյ վիզա ստանալը, Ժաք Լանկի պնդումներուն վրայ եւ Էլիզէի միջամտութեամբ: Այս վերջին ձախաւերութիւնը, սակայն, առիթ տուած է նաեւ օտար մամուլին որ քաշքշէ Ֆրանսա: Պրիւսէլի «Լը Սուար»ը չի վարանիր երգիծական տողեր նուիրելու Փասքուա-Ժիւփէ «սիրալիր» յարաբերութիւններուն. կը գրէ ի մէջ այլոց.- Այս երկուքին միջեւ ատելութիւն չէ որ կը տիրէ, այլ՝ նողկանք:

ՑԱՐԱԿԱՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ կարօտով ապրողները համագումար մը կազմակերպած էին Հոկտեմբեր 6-էն 8, Մոսկուա, ոգեկոչելու համար կայսերական գահին վերահաստատումը: Բաւական մոլեռանդ ելոյթներ ալ եղած են. այսպէս կրօնաւոր մը ցարին գալուստը մաղթած է՝ «պաշտպանուելու համար Արեւմուտքի հակաքրիստոնեայ ուժերուն դէմ»: Կ'ըսուի թէ Ռուսաստան 15%-էն 20% կողմնակիցներ ունի միապետականութեան:

ԼԻՈՆԻ նորակառոյց մզկիթին շինութեան պատասխանատու միութեան՝ Ռոն--

(Շար.ը Դ. էջ)

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊՐԻԼ 3-ԻՆ

Կաթողիկոսական ընտրութեան թուական նշանակուած է Երկուշաբթի, Ապրիլ 3-ը: Նորընտիր Կաթողիկոսին օծումն ալ նախատեսուած է, Ապրիլ 9-ին, Ծաղկազարդի օրը:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ

ԱԼԻԵՒ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՄԸ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ

Սուրաթ Հիւսէյնովը պաշտօնանկ ընելէն ետք, Ադրբեջանի նախագահը՝ Հայտար Ալիեւ, ժամանակաւոր վարչապետ մը նշանակած է՝ յանձին առաջին փոխ-վարչապետ Ֆուատ Կուլիեւի:

Հիւսէյնով յայտարարած է Բաքուի մէջ որ զոհ գացած է դաւադրութեան մը, զոր Ալիեւի շրջանակին մաս կազմող մարդիկ սարքած են: Ան հերքած է որեւէ մասնակցութիւն Գանձակի ապստամբութեան: Ըսած է որ հաւատարիմ կերպով գործադրած է Ալիեւի բոլոր հրահանգները եւ պահանջած որ յատուկ յանձնախումբ մը կազմուի անցնող շաբաթներու դէպքերը քննելու համար: Աւելցուցած է թէ իրեն համար այսքանով փակուած չէ հարցը: Հանրային կարծիքը անհանգիստ է ու նորանոր խռովութիւններու վախը ունի:

Զարմանալի է սակայն որ Ալիեւ ոչ միայն իր պաշտօնին վրայ պահած է Ներքին փոխ-նախարար Ճէվատովը, որուն ջոկատներէն մին պատանդ վերցուցած էր ընդհանուր դատախազը, այլ այս վերջինը աքսոր արձակած է իր պաշտօնէն «առողջական պատճառներու» համար: Այսպէսով ան գոհացում կուտայ Բաքուի ապստամբներուն:

Սոֆի Շիհապ («Լը Մոնտ») իր թղթակցութեան մէջ կ'ըսէ թէ Ալիեւի բուն թշնամիները, անոնք որոնք սպաննեցին իր մարդիկը ցարդ անծանօթ կը մնան: Ներքին մրցակցութիւնները որոնք ծագեցան քարիւղին պատճառաւ պառակտած են երկիրը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՒՐՕ 96

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԿԻՊՐՈՍ 0-0

Երեւանի իր դաշտին վրայ, Հոկտեմբեր 8-ին, Հայաստան 0-0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Կիպրոսի հետ:

Ներկայիս այս Բ. խումբին դասաւորումն է.-

Պելժիա՝ 3 կէտ, Սպանիա՝ 3, Մակեդոնիա՝ 1, Դանիա՝ 1, Կիպրոս 1, Հայաստան՝ 1:

Հայաստանի հաւաքականի յաջորդ մրցումն է Կիպրոսի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ Նոյեմբեր 16-ին:

Ֆրանսայի Բ. դասակարգի դասաւորման գլուխն է Մարսէյլ 30 կէտով, Վալանսի Հայ Մարզականը 8-րդ է 17 կէտով:

Պերսիի մարզանքի մրցումներուն ուշադրութիւն գրաւողը եղաւ Եկատերինա Սերեբրիանսկայա (Ուկրանացի) որ չորս ոսկի մետալ արժանացաւ:

Խումբերու ընդհ. դասաւորման գլուխն է Ռուսաստան 38,925 կէտով, 29-րդ եւ վերջինն է, դժբախտաբար, Հայաստան 32,900-ով:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՆԴԱՐՏԱ՞Ծ Է

Որքան ալ Թուրք մամուլը այն տպաւորութիւնը ուզէ գործել թէ Բաքուի վերջին փոթորիկումէն նախագահ Ալիեւ աւելի զօրացած դուրս եկած է, տրուած մանրամասնութիւնները հարցականներ կը ստեղծեն:

Անոնց առաջինը կ'ուղղուի հրաժարելու պարտադրուած վարչապետ Հիւսէյնովի յետագայ քայլերուն. ան ըսած է թէ պիտի չընդունի եղած կարգադրութիւնները. ծանօթ է որ մեծ ազդեցութիւն ունի Գանձակի մէջ որ երկրին Բ. քաղաքն է: Ժողովուրդը կը սպասէ որ ան ձերբակալուի, որպէսզի վերնայ նոր խռովութիւններու սպառնալիքը:

Թուրք մամուլը, առաջին օրէն, պատահարները ռուսական բեմադրութեան հետեւանք ցոյց տալու հակում ունեցաւ. Ըսուածը այն էր որ ինչպէս գրած է «Միլլիյէթ»ի քաղաքական մեկնաբան «Շիւքրիւ Էլէքտաղ (Հոկտեմբեր 9), Միացեալ-Նահանգներ որ Հայիթիի իր միջամտութիւնը արդարացուց պատճառաբանելով որ ազդեցութեան իր գօտիին կը պատկանի այդ երկիրը, ներկայիս համարձակութիւն չունի պահանջելու որ Մոսկուա յարգէ Ադրբեջանի անկախութիւնը:

Այս մօտեցումին հակասող անկիւն մը ունի սակայն Հոկտեմբեր 10-ի «Միլլիյէթ»ը. հոն կ'ըսուի որ Ռուսաստանի Բաքուի դեսպանը բաւական խիստ ելոյթով մը դէպքերու պատասխանատու նկատած է Թուրքիան: Ուոլթըր Սոնիա ըսած է թէ դաւը պատրաստուած է Անգարայի կողմէ, նախ Մութալիբովը, ապա կրկին Էլչիպէյը իշխանութեան գլուխ բերելու հեռանկարով: Ապա յայտարարած է.- «Ով ի'նչ կ'ուզէ թող ընէ, ոչ ոք կրնայ Ռուսաստանը այստեղէն հանել: Եթէ փորձէք ատիկա, թէ ձեզի, թէ Ադրբեջանի մեծ վնաս կը պատճառէք: Թուրքիա չի կրնար Ռուսաստանը փոխարինել: Ատոր համար պէտք է մեծ զօրութիւն ունենայ: Եթէ կ'ուզէ փորձել, թող հրամմէ»:

Նոյն թերթը նոյն թիւով տեղ տուած է նաեւ Անգլիոյ նախկին վարչապետ Տիկին Մ. Թաչըրի տղուն՝ Մառքի կասկածելի գործունէութեան որ մեծ գումարներ ապահոված է իրեն: Ըսուածը այն է որ Մառք Թաչըր 12 միլիոն սթերլին միջնորդչէք առած է Անգլիոյ եւ Սաուտի Արաբիոյ միջեւ ստորագրուած զէնքի վաճառքի մը առիթով. վաճառք որուն ընդհ. գումարը կը հասնի 20 միլիառ սթերլինի: Այս լուրին առընթեր թերթը կը գրէ նաեւ թէ Մառք Թաչըր կապեր ունի Բաքուի հետ ու այն օրերուն երբ քարիւղի բրիտանական ընկերութիւնը բանակցութիւններ կը վարէր հոն, նախկին վարչապետուհիին զաւակն ալ Բաքու կը գտնուէր եւ ուշադրութիւն գրաւած է Խորհրդարանի նախագահ Ռէսուլ Կուլիեւի հետ անոր մտերմութիւնը: Կ'ըսուի նաեւ թէ Մ. Թաչըր հերքած է քարիւղի հարցին հետ իր կապը, ըսելով թէ «աւելորդ չէ նկատած հանգիստ ըլլալու համար շքեղ յարկաբաժին մը վարձել Բաքուի մէջ, ուր յաճախ կը գտնուի»:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ՆԱՄԱԿԱՆԻ ՆՈՐԱՅՐ ԲԻՒԶԱՆԴԱՑԻԻ», աշխատասիրութիւն՝ Մարտիրոս Մինասեանի, հրատարակիչ՝ Թորոս Թորանեան, Պէյրութ, 1992, 110 էջ, տպագրութիւն՝ «Հայ Տիպ Քոմփիւկրաֆ - Թեքնոփրէս»:

Մասնագիտական հատոր մը, լոկ բանասէրները հետաքրքրող, որոնք այստեղ դասաւորուած պիտի գտնեն Ս. Ղազարու Մխիթարեան վանքի հրաժարեալ միաբաններէն Հ. Յարութիւն Թերզոնցի (աշխարհական անունով՝ Նորայր Բիւզանդացի, 1845 - 1915) գրչին պատկանող 41 նամակներ, բոլորն ալ ուղղուած՝ Վիեննայի Մխիթարեան հայրերուն, մասնաւորաբար՝ Հ. Գրիգորիս Գալէմքարեանին (1862 - 1917) ու Հ. Ներսէս Ակինեանին (1883 - 1963): Նամակները գրի առնուած են 1888 - 1912-ի միջեւ, ժամանակաշրջան մը, երբ Ն. Բիւզանդացի լքած էր արդէն կուսակրօնութիւնը:

Նամակագիրը երկար տարիներ ապրած է Սթոքհոլմ (Շուէտ) եւ մինչեւ մահ զբաղած հայ բանասիրութեամբ եւ բառարանագրութեամբ: Համբաւաւոր է իր հրատարակած 1300 էջանի «Բառագիրք ի գաղիերէն լեզուէ ի հայերէն» մեծղի բառարանը, տպուած Պոլիս, 1884-ին: Ունի նաեւ անտիպ բազմաթիւ գործեր, բոլորն ալ պահ դրուած Շուէտական Գէօթէբորկ քաղաքի համալսարանին կեդրոնական գրադարանը: Վիեննայի Մխիթարեաններուն հետ իր կապերը եղած են ջերմ եւ մնայուն (Ս. Ղազար քէն պահած է իրեն հետ) եւ հոգեկան սփոփում մը պարգեւած գրեթէ մեկուսացեալ ապրող այս բանասէրին:

Բիւզանդացիի նամականին հրատարակութեան պատրաստող հայորդին՝ Մ. Մինասեան դասախօս է Ժընեւի համալսարանը: Ակնյայտ է, թէ ան մօտէն հետեւող մը եղած է Բիւզանդացիի կեանքին ու գործին, յաջողելով նոյնիսկ անոր անձնական դիւանին (Շուէտ) նիւթերուն ցանկը հրատարակել «Բազմավէպ»ի մէջ, 1983-ին:

Ներկայ նամակները դասաւորուած են գիտական ճշգրտութեամբ ու ճոխացած բազմաթիւ հեղինակային ծանօթագրութիւններով, որոնք կը դիւրացնեն նամակներուն մէջ արծարծուած հարցերուն պարզաբանումը:

⁂

«ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ» (արաբերէն), հեղինակ՝ Ալիշան Պայրամեան, հայերէնէ արաբերէնի թարգմանութիւն՝ Հրանդ Հապէշեանի, Դամասկոս, 1993, 215 էջ, հրատարակչատուն՝ «Սէլէմ»:

Դամասկոսաբնակ Վարուժան Սալաթեանի նախաձեռնութեամբ հրատարակուած արաբերէն սոյն հատորին հայերէն բնագիրը լոյս տեսած է 1970-ին, Երեւան, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային կողմէ: Թարգմանիչը՝ Հ. Հապէշեան, ծնունդով Հալէպցի, շուրջ 30 տարի պաշտօնավարած է Մոսկուայի ռատիոկայանին մէջ՝ որպէս հաղորդավար, միաժամանակ արաբերէն լեզու դասաւանդելով տեղւոյն համալսարանը:

Ինչպէս խորագիրը ենթադրել կու տայ արդէն, գիրքը պատմական հէնքի վրայ քննութեան տակ կ՛առնէ սուրիապատկան Ալեքսանտրէթի Սանճաքին (4.800 քառ. քմթ.) Թուրքիոյ կցումի պարագաները (1939-ին) ու այդ ապօրէն արարքին մէջ՝ միջազգային դիւանագիտութեան խաղացած երկդիմի դերը: Ընդհանուր եզրակացութիւնն այն է, որ Սանճաքը Ֆրանսացիներուն կողմէ Թուրքիոյ նուիրուեցաւ՝ կանխելու համար այս վերջինոյն գինակցութիւնը Գերմանիոյ հետ, Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին: Տեղեկութիւններ կը տրուին Ալեքսանտրէթի հայ գաղութին մասին ալ: Կը շեշտուի յատկապէս, թէ Սանճաքի բռնակցումը երբեւիցէ ընդունելի չէ եղած Սուրիոյ համար, որ ցարդ կը դաւանի զայն որպէս անբեկանելի բեկորը իր հողամասին: Գիրքին Դամասկոսի մէջ հրատարակութիւնը, ինքնին լաւեւայն ապացոյց մըն է՝ թէ Ալեքսանտրէթի Սանճաքը կը շարունակէ մնալ Սուրիոյ Ալզաս - Լոռէնը...:

⁂

«ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԶԱՐԴԱՔԱՆԴԱԿՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ» (արաբերէն), հեղինակ՝ Ալեքսանդր Խաչատրեան, ռուսերէնէ արաբերէնի թարգմանութիւն՝ Շաուքաթ Եուսէֆի, Դամասկոս, 1993, 372 էջ, հրատարակչատուն՝ «Սէլէմ», նախաձեռնող - հրատարակիչ՝ Վարուժան Սալաթեան:

Սոյն հատորին բնագիրը ռուսերէն է, տպուած Երեւան, 1987-ին: Այստեղ, լուսարձակի տակ կ՛առնուին արաբ իսլամական մշակոյթի ազդեցութիւնները Հայաստանի մէջ՝ Ը. - ԺԶ. դարերուն: Նկարազարդուած էջերով ցոյց կը տրուին արաբատառ բազմաթիւ զարդաքանդակներ՝ հայկական ճարտարապետական կոթողներու, շիրմաքարերու եւ տաճարներու պատերուն վրայ: Իր ամբողջութեան մէջ, գիրքը հայ - արաբ մշակութային առնչութեանց խօսուն վկայարան մըն է, թէեւ աւելի մասնագիտական խորքով:

⁂

«ԱՐԵՒՈՐԴԻՆԵՐԸ», վէպ, հեղինակ՝ Երուանդ Պարսումեան, Պէյրութ, 1994, 225 էջ, հրատարակչատուն՝ «Սիփան»:

Ծերունազարդ գրչի վաստակաւոր մըն է Եր. Պարսումեան, առաւելաբար ծանօթ՝ պատմուածքներու իր երեք հատորներով, «Ծագէ ի Ծագ» ընդհանուր խորագրին ենթակայ: «Արեւորդիները» ցարդ իր հրատարակած միակ վէպն է, ուր բաւական տարօրինակ եղելութիւններ պիտի հաստատէ ընթերցողը, հասնելու համար գիրքին կորիզը կազմող ու «Միտք Բանին» եղող ազգային արմատներու վերադարձի իրողութեան, որ անշուշտ այժմէական հարց մը կը շարունակէ մնալ՝ հայկական Սփիւռքի այլազան գօտիներուն մէջ:

Սակաւաթիւ հերոսներ ունեցող այս վէպին գլխաւոր դէմքն է ճափոնացած հայորդի մը՝ Նինիկի - Վահագն Թորօ, ճափոնական բեռնատար նաւու մը փոխ - նաւապետը, որ Քուէյթի ծովեզրին պատահած ահաւոր հրդեհէ մը արկածեալ՝ հիւանդանոցին մէջ կը ծանօթանայ ապահովագրական ընկերութեան մը հայ պաշտօնեային եւ անկէ՝ իր մէջ տակաւ կ՛արթննայ արմատներու վերադարձի գրգիռը...: Լոկ հօրը կողմէ հայկական արիւն կրող ու տասնամեակներ շարունակ հայութենէ ամբողջովին խզուած Նինիկի, կը յաջողի ի վերջոյ վերադառնալ իր արմատներուն ու՝ Հայուն փարախը՝ բերել նաեւ իր դեռատի զաւակը՝ Սուրիկը: Հոգեդարձութիւն մը, որ անիրական պիտի թուի շատերուն, հակառակ հեղինակին այն հաստատումին, թէ «Հատորին մէջ յիշուած բոլոր դէպքերն ալ տեղի ունեցած են իրաւամբ»:

Գեղարուեստականօրէն ու ոճային տեսակէտէ՝ միջակ գործ մը, որ սակայն եզակի է իր խորքով եւ քարոզչական բնոյթով:

⁂

«20 ՍԻՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ», արաբերէնէ հայերէնի թարգմանութիւն՝ Պօղոս Սարաճեանի, Հալէպ, 1994, 208 էջ, հրատարակչատուն՝ «Էլ - Սատաֆա»:

Թարգմանական այս աշխատութեան մէջ տեղ գտած են սուրիացի արաբ 20 արձակագիրներու գործերէն ընտրեալ նմուշներ, հեղինակներու համառօտ կենսագրութեանց կողքին: Թարգմանուած էջերը լաւագոյնս կը բնորոշեն պատմուածքի սեռին գեղարուեստական կատարելութեան շրջանը Սուրիոյ մէջ, որ կ՛երկարի 40-ական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը: Հատորին ընդարձակ ներածութիւնը ստորագրած է գրականագէտ Ֆուատ Մըրըի, համապարփակ ակնարկով մը բնութագրելով Սուրիոյ մէջ ծաղկած արձակ գրականութեան զարգացման տարբեր հանգրուանները, անոր կրած ազդեցութիւնները (օրինակ՝ ֆրանսական գրականութենէ), շօշափած նիւթերն ու ընկալումները:

Գիրքին թարգմանիչը՝ հայրենի արեւելագէտ Պօղոս Սարաճեան, ծնունդով Սուրիահայ, անցնող երկու տարիներուն վարեց Հալէպի մօտ Անկախ Հայաստանի անդրանիկ հիւպատոսի պաշտօնը: Հատորին լեզուն արեւելահայերէն է, բնականաբար, սակայն պահուած է Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը: Զայն խմբագրած է Երուանդ Քասունի:

Սոյն ժողովածուն տրամաբանական շարունակութիւնը կը նկատուի 1992-ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հրատարակած «Հայկական 20 պատմուածքներ» արաբերէն հատորին, որ ծաղկեփունջ մըն էր հայ արձակագիրներէ:

⁂

«ՈԳՈՒ ԱՄՐՈՑՆԵՐ», հեղինակ՝ Կարպիս Սուրէնեան, Հալէպ, 1994, 128 էջ, հրատարակչատուն՝ «Կիլիկիա»:

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հերթական մէկ հրատարակութիւնն է փոքրածաւալ այս մատեանը, որուն յառաջաբանը ստորագրած է Թորոս Թորանեան՝ սփիւռքահայ ընթերցողին ծանօթացնելով հեղինակը, որ վարպետ [illegible] մըն է Հայաստանի մէջ ու Դոստոեւսկիի հմուտ թարգմանիչ մը («Կարամազով Եղբայրներ»):

Կ. Սուրէնեանի խօսիլ տուած «Ոգու Ամրոցներ»ը ճարտարապետական հրաշալիքներ եղող վաղ - քրիստոնէական ու միջնադարեան մեր տաճարներն ու վանքերն են, որոնց մասին իր տեսութիւնները խորապէս կը տպաւորեն ընթերցողը ու զայն կը մղեն հոգիի աչքերով պեղելու անոնց անդիմադրելի գրաւչութիւնը: Պարզապէս պիտի հաստատուի՝ թէ առանց մասնագէտ մը ըլլալու իսկ կարելի է զգալ եւ ընկալել արուեստի գործ մը, «բաւ է որ մեր հոգին բաց թողնենք», ինչպէս կ՛ըսէ հեղինակը:

⁂

«ՏԵՍՈՂԱԿԱՆ ԶԳԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ» (արաբերէն), հեղինակ՝ բժիշկ Ռոպէր Ճէպէճեան, անգլերէնէ արաբերէնի թարգմանութիւն՝ բժիշկ Սամիր Անթաքիի եւ բժշկուհի Արփի Փամպուքեանի, Հալէպ, 1994, 120 էջ:

Հալէպաբնակ ակնաբոյժ Սամիր Անթաքիի նախաձեռնութեամբ հրատարակուած արաբերէն այս գիրքը ձօն մըն է բժիշկ Ռ. Ճէպէճեանի 60-ամեայ ակնաբուժական ծառայութեանց ի պատիւ: Տեսակ մը յուշամատեան, որ արաբ ընթերցողին կը ծանօթացնէ Սուրիոյ ակնաբուժական պատմութեան մէջ կարեւոր տեղ մը գրաւող այս Հալէպահայուն վաստակը:

Գիրքը, ուր կենսագրական ծանօթութեանց կողքին տեղ գտած է բժիշկ Ճէպէճեանի մասնագիտական մէկ ուսումնասիրութեան (տե՛ս՝ խորագիրը) արաբերէն թարգմանութիւնը, գիտական նորութիւն մը չի բերեր անշուշտ ակնաբուժական կալուածին, սակայն տեսողական համակարգի բարդ եւ զարմանահրաշ «աշխատանք»ին պարզաբանումն է որ կ՛ընէ մանրամասնեալ բացատրութիւններով:

⁂

«ՓՈՐՁՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐ», հեղինակ՝ Մանուէլ Քէօսէեան, Մոնրէալ, 1994, 125 էջ:

Ծնունդով Հալէպցի եւ այժմ Գանատաբնակ Մանուէլ Քէօսէեանի նորատիպ այս գիրքը մէկտեղում մըն է մամուլի մէջ ցրուած կամ անտիպ արձակ թէ չափածոյ քանի մը տասնեակ գրութեանց, որոնց խորքը գրական կը մնայ էապէս, առանց անհրաժեշտաբար մատչելու սակայն գեղարուեստականի ոլորտներուն...:

Մ. Քէօսէեան, որուն անունը օտար չի հնչեր Ռամկավար մամուլի ընթերցողներուն, ցարդ հրապարակ էր հանած ստեղծագործական երկու մատեաններ՝ «Հրիտակ» (արձակ, 1988) եւ «Շաղաւոտ» (քերթուածներ, 1989): Իր այս երրորդ ժողովածուն, որ լոյսին կու գայ «Ալեք Մանուկեան Մշակ. Հիմնադրամ»ի յատկացումով, մէկտեղում մըն է երկու սեռերէն ալ: Արձակ էջերը առաւելաբար փորձագրական գրութիւններ են, ուր լուսարձակի տակ կ՛առնուին, օրինակ, Մովսէս Խորենացին, Խաչիկ Դաշտենցը, Աբրահամ Ալիքեանը (այն որ աքսորի դատապարտուած է Լենինականի մէկ խորշը...), Ռազմիկ Դաւոյեանը եւ ուրիշներ, իրենց գրական դիմագիծով, արժանիքներով, բերքով: Քերթուածներու բաժինը, սփիւռքահայ գիտակից մարդը տրորող տագնապներուն անմիջական արդիւնքն է, տեսակ մը ճիչ՝ երկրագունդի երեսին արձակուած, որ նաեւ կը վկայէ Մ. Քէօսէեանի քերթողական ինքնուրոյն կարելիութեանց մասին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Հալէպ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՆԻՒԹ

Մանշի փապուղիին բացումը պատճառ եղած է որ այժմէականանայ դարասկիզբին յղացուած ծրագիր մը որ կը վերաբերի Եւրասիային Ամերիկայի միացումին: 1903-ին, ռուս, ֆրանսացի եւ գանատացի ճարտարագէտներու եւ ճարտարարուեստի մարդոց խումբ մը երկու ցամաքամասերը երկաթուղիով մը միացնելու ծրագիր մը պատրաստեց: Սակայն, Պերինկի նեղուցին տակէն բացուելիք փապուղին միշտ յետաձգուեցաւ եւ 1917-ի յեղափոխութենէն ետք երկար ատեն մոռցուեցաւ:

1991-ին Ամերիկացիները ընկերութիւն մը հիմնեցին, իսկ Ռուսերը ձեռնարկեցին համալսարանական մակարդակով հետազօտութիւններու: Յաջորդ երկու տարիներուն ռուս եւ ամերիկացի մասնագէտները աշխատեցան կառուցելի երկաթուղին մօտաւոր գիծը որոշել: Ռուսերը երկու կարելի տարբերակ առաջարկեցին: Հիւսիսայինը՝ որ Բեւեռային ովկէանոսին տակէն ու Եակուտսկէն, Նորիլսկէն եւ Սալեխարտէն պիտի անցնէր ու միանար ռուսական երկաթուղիի ցանցին, իսկ հարաւայինը պիտի անցնէր Զուկոտսկէն, Մագատանէն, Եակուտսկէն ու միանար Բայկալ - Ամուր գիծին: Երկրորդը 400 քիլոմեթր աւելի երկար պիտի ըլլար, բայց նուազ ծախքով պիտի շինուէր:

Ամերիկացի ծանօթ ձեռնարկատէր ու փապուղիներու մասնագէտ Գասմալ որ կը նախագահէ ծրագրին, բաց է թէ կատարուելիք աշխատանքը թէքնիք մեծ դժուարութիւն չունի եւ Մանշի օրինակը շատ օգտակար պիտի ըլլայ: Կը նախատեսուի 9 եւ 6 մեթր տրամագիծով երկու փապուղի բանալ: Երկրորդը պիտի ծառայէ որպէս օդանցք, հոն պիտի զետեղուին ելեկտրականութեան եւ ջուրի հայթայթումի սարքերը: Փապուղիին երկարութիւնը շուրջ 90 քիլոմեթր պիտի ըլլայ, 55 մեթր խորութեամբ: Աշխատանքը կը նախատեսուի որ տեւէ 8 - 10 տարի:

Ծրագրին սպասող գլխաւոր դժուարութիւնները հետեւեալները կը նկատուին.

- Խնդրոյ առարկայ շրջանը հիւսիսային կիսագունդին ամէնէն ցուրտ գօտին է ուր ձմեռը ջերմաստիճանը մինչեւ զէրոյէն վար 55 - 60 աստիճանի կ՛իջնէ:

- Աշխատանքները կեանքի սպառնալիք մը կը ներկայացնեն տեղացի բնակչութիւններուն համար:

Ծրագրին պատրաստութիւնը պիտի տեւէ հաւանօրէն մինչեւ դարասկիզբ. ԻԱ. դարը պիտի ողջունէ մեծղի ծրագրի մը իրագործումը որ ազդեցութիւն պիտի ունենայ ոչ միայն ճամբորդներու եւ ապրանքի փոխադրութեան վրայ, այլ նաեւ քաղաքակրթութեան զարգացման ընդհ. ընթացքին:

Միլիոնաւոր տարիներ առաջ բոլոր ցամաքամասերը միաձոյլ զանգուած մը կը կազմէին. բայց այն ատեն ոչ ոք կար երկրագունդին վրայ, գնահատելու համար այդ պերճանքը: Կայ վարկած մը որուն համաձայն շուրջ 10 հազար տարի առաջ Պերինկի նեղուցին տեղը հողաշերտ մը կար որուն շնորհիւ մարդկային բազմութիւններ անցած են ամերիկեան հողամասը: Անկէ ետք հողամասերը հեռացած են իրարմէ ու մեծ ջանքեր հարկաւոր են զանոնք վերստին միացնելու համար:

Պերինկէն ետք, Ճիպրալթարի անցքին տակէն կառուցելի փապուղիի մը ծրագիրը խնդրոյ առարկայ պիտի ըլլայ. ու անկարելի չէ որ ԻԱ. դարու կիսուն իրագործուած ըլլայ հիւսիսային - հարաւային ու արեւելեան - արեւմտեան կիսագունդներուն միացումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Քառասնօրեայ սուգի աւարտին, ինչպէս Հայաստանի եւ Սփիւռքի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, այնպէս ալ Մարսէյլի արեւելեան արուարձան Սէն - Լու թաղամասի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցան հոգեպարար արարողութիւններ՝ պատարագ, հոգեհանգիստ, մատաղօրհնութիւն նուիրուած Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի յիշատակին:

Օրը կրկնապէս հանդիսաւոր էր քանի եկեղեցւոյ, Սուրբ Գէորգ, անուանակոչութեան օրուան կը զուգադիպէր:

Եկեղեցին լեցուն էր վշտակիր եւ բազմաշատ ժողովուրդով, ուխտաւորներով, եկած նաեւ այլ շրջաններէ:

Հոգեւոր հովիւը՝ Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան բնաբան առնելով՝ «Եկայք շինեսցուք Սուրբ զԽորանն լուսոյ, քանզի ի սմա ծագեաց մեզ լոյս, ի Հայաստան աշխարհի», իր քարոզը կեդրոնացուց երջանկայիշատակ Հայրապետին բոլորած շինարար, եկեղեցաշէն եւ ազգանուէր կեանքի եւ 40 տարիներու գահակալութեան վրայ որ սկիզբ առաւ 1955 Սեպտեմբեր 30-ին: Երանելի օր մը, քանի Վազգէն Եպիսկոպոս բարձրացաւ Թադէոս եւ Բարդուղիմէոս առաքեալներու քարոզչութեամբ սկսած, Միածին Որդւոյ էջքով լուսաւորուած, Գրիգոր Լուսաւորիչով մարմին առած եւ սրբագործուած Ս. Էջմիածնի գահին վրայ, որպէս Անոր 130-րդ արժանաւոր յաջորդը:

Շահան Քհնյ. Տէտէեան ընդգծեց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հեռատես եւ համբերատար նկարագիրը, անդնահատելի վաստակը: Յիշեց 1955 - 56 դժուար տարիները ի Հայաստան՝ երբ Էջմիածինը լուռ անուն էր եւ պարպուած էր հոգեւոր առաքելութենէն եւ ի Սփիւռք՝ Կիլիկեան Աթոռի գահակալին ընտրութեան առիթով: Ան մէջբերումներ ըրաւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի մտածումներէն՝ «Վերցուցէք Էջմիածինը փուլ կուգայ Հայ Եկեղեցին»: «Վերցուցէք Արարատը, փուլ կուգայ Հայաստանը»: Հին խօսք, բայց ճշմարիտ խօսք որուն մէջ կայ անխորտակելի լաւատեսութիւն եւ ստուգութիւն: Այն է, թէ ինչպէս անհնար է Արարատը փլցնել, նոյնպէս անհնար է Ս. Էջմիածինը սասանել իր տեղէն, որպէս ոգեշէն Արարատ:

Քարոզէն յետոյ, տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօնը: Բոլոր ներկաները վառեցին մոմեր լոյսերու մէջ հանգչեցնելու համար Կաթողիկոսի հոգին, յաւերժացնելու համար Անոր յիշատակը: Պատարագի աւարտին մատաղի օրհնութիւնը ու բաշխումը առաւել շեշտեց օրուան հանդիսութիւնը եւ ժողովուրդի սրտին մէջ իջաւ ճշմարիտ պատկերը Կաթողիկոսի մը ապրած իր ժողովուրդին հետ, զօրացած իր ժողովուրդով եւ գործած իր ժողովուրդին համար:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ Վարագայ Սուրբ Խաչի տօնին առթիւ արարողութիւն մը տեղի ունեցած է Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 25-ին: Քարոզած է Գարեգին Պատրիարք որ յիշած է թէ ամէն տարի, այս նոյն օրը կ'ոգեկոչուէր Վազգէն Կաթողիկոսի գահակալութեան տարեդարձը, բայց այս տարի այլեւս չկայ Կաթողիկոսը, կը մնան սակայն իր գաղափարները որոնց լոյսին տակ պէտք է շարունակել ընացքը եկեղեցական եւ ազգային կեանքէ ներս: Արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը, որու ընթացքին Գամէր Խորասան տեղեկութիւններ տուած է Թաղին գործունէութեան մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, Հուսկ Բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք:

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ ԵՒ ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ մէջ, Սեպտեմբեր 12-ին եւ 17-ին տեղի ունեցած են զոյգ հանդիսութիւններ Հայաստանի անկախութեան եւ Հայ մշակոյթին նուիրուած: Լոս - Անճըլըսի մէջ, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Իրանահայ Միութեան հանդէսը տեղի ունեցած է «Ալեքս» թատրոնի սրահը: Բացման ողջոյնի խօսքէն ետք (Քաթի Մկրտչեան), կեդրոնական վարչութեան խօսքը փոխանցած է Նորա Խաչատրեան: Յաջորդաբար խօսած են նաեւ Լէրի Զարեան եւ Լայէրտ Մովսիսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը որու մասնակցած են Յովհ. Բաղալեան, Օֆէլիա Համբարձումեան, Ռուբէն Մաթեւոսեան եւ Ռայիսա Մկրտչեան: Սեպտեմբեր 17-ին ալ, Կլէնտէյլի միջնակարգ դպրոցի հանդիսասրահին մէջ է որ տեղի ունեցած է Բ. հանդիսութիւնը:

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԻԳՐԱՆ ՏԱՏՐԵԱՆ(*)

Ներկայիս Տիգրան Տատրեանի նկարչութեան ցուցահանդէս մը տեղի կ'ունենայ Փարիզ «Լէլիա Մորտոք» ցուցասրահը: Սեպտեմբեր 22-ին տեղի ունեցաւ բացումը (վերնիսաժ): Պէտք է ըսել որ Տատրեանի «վերնիսաժ»ները միշտ կը համախմբեն մեծ թիւով այցելուներ եւ սիրողներ զանազան ազգութիւններէ եւ զանազան ասպարէզներէ: Այս անգամ ալ սրահը լեցուն էր եւ շատեր ալ հաւաքուած էին սրահին առջեւի մայթին վրայ: Ներկաներուն մեծ մասը կը բաղկանար իր գործերը սիրողներէ որոնք կը փոխանակէին իրենց տպաւորութիւնները:

Տատրեանի արտադրութիւնը կը պատկանի վերացական (abstrait) նկարչութեան եւ իր գործերը կը դասուին Ֆրանսայի արուեստագէտներուն հետ: Տարբեր մեծութեամբ պաստառներ ներկայացուած են եւ ամէն մէկուն մէջ յստակ է իր ոճը:

Առանց մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու ըսենք որ Տատրեան կը խաղայ գոյներու հետ, անոնց հետ կը խաղայ քով քովի կամ խառն առ խառն: Գոյները իրար կը թափանցեն, տակի խաւերու գոյները կարծես կը ճեղքեն վերինները եւ այդ ճեղքերէն նոր գոյները փթիթներու նման կը փորձեն դուրս գալ ստեղծելով որոշ կեանք: Դիտելով իր գործերը այն տպաւորութիւնը կ'ունենանք որ երբեմն կը գտնուինք ծունաւոր դաշտի մը կամ պարտէզի մը առջեւ: Նկարները գունագեղ են, կառոյցով հաւասարակշռուած եւ գոյները ներդաշնակ: Առաջին ակնարկով կը թըւին դիւրամատչելի, բայց ատիկա արդիւնք է իր երկար հետազօտութեան եւ յարատեւ աշխատանքին: Իր յարատեւութեամբ է որ որոշ տեղ մը գտած է Ֆրանսայի արուեստագէտներուն քով:

Տատրեանի նկարչութիւնը չի պատկանիր որեւէ ազգութեան, այլ համաշխարհային արուեստի: Իր նկարներէն որեւէ մէկը տեղ ունի նկարչութիւն սիրողի մը պատին վրայ: Դիտելը միշտ հաճելի է, գործը ուժեղ եւ չի յոգնեցներ:

Թէեւ ուշ կը տեղեկագրենք բայց մինչեւ Հոկտեմբեր 15 կարելի է տեսնել կամ վերատեսնել Տատրեանի գործերը:

Տ. Ա.

(*) Galerie Lélia Mordoch
2, rue de l'Echaudé - 40 rue de Seine
Paris 6e.

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՊԱՏՈՒՈՅ ՓՐՈՖ.Ի ԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

Թեհրանի համալսարանի տեսուչ Ա. Ծասապի, Կ. Ֆաթալ (Միացեալ - Նահանգներ), Ժ.-Փ. Մահէ, Յակոբ եւ Պերճ Թրքեաշարեան, Հ. Լեւոն Զէքիեան եւ Փաօլօ Քունէօ (Իտալիա) որոնք Երեւան մասնակցեցան Հ. Աճառեանի նուիրուած գիտաժողովին, արժանացած են «Հ. Աճառեան» համալսարանի պատուոյ փրոֆէսօրի կոչումներուն: Գիտաժողովին բոլոր մասնակիցները, ինչպէս նաեւ իրանեան պատուիրակութիւնը առանձին, ընդունուած են փոխ - նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանի կողմէ:

ԾԱՌԱՏՈՒՆԿ

Հոկտեմբերի երկրորդ կէսին Երեւանի մէջ կը կազմակերպուի աշնան ծառատունկ, որու ընթացքին կ'ակնկալուի տնկել երեք - չորս հազար ծառ:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նարեկացիի «Մատեան»ը այս անգամ վերհրատարակուած է քրիստոնէութեան ընդունման 1700-ամեակին առթիւ: «Հայոց Մատենաշար»ը լոյս ընծայած է նաեւ երկու հատորներ» Քուչակի «Հայրէններ»ը եւ «Միջնադարեան վարքեր ու վկայութիւններ» ժողովածուն: Պատրաստութեան մէջ է նաեւ «Պատմագիրք Հայոց» բարձրարժէք բազմահատորեակը:

ՅՈՒՇԱԴՐԱՄ

Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան 250 ռուբլինոց թղթադրամի 75-ամեակին առթիւ Հայաստանի Կեդրոնական Դրամատունը հրապարակ հանած է «Հայկական Դրամներ» շարքին առաջին յուշադրամը՝ 2000 դրամ արժէքով: Հոն ներկայացուած է Ա. Հանրապետութեան 250 ռուբլինոց թղթադրամէն՝ ճախարակի վրայ աշխատող կինը: Արտադրուած է՝ 5000 օրինակ:

ԻՆՉՊԷՍ ՓԼԱՒ ՄԵԾ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

ՅՈՒՇԵՐ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԷՆ (1915 - 1919)

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Չկային իր մէկս մօտիկ բարեկամներն ու ծանօթներն ալ: Փոքրաթիւ այցելուներ միայն ունէր, ինչպէս Վերապատուելի Արսէն Շմաւոնեանը, որուն հետ շատ մօտիկ բարեկամներ էին եւ որուն եղբայրը Արշակ Շմաւոնեան իբր ամերիկեան դեսպանատան թարգման՝ մեծ ջանք տարած էր վարդապետին աքսորէ վերադարձը յաջողցնելու համար: Ըսին նոյնպէս որ, Իզմիրեան Մէճիտ Էֆէնտին եւս միջամտած է, լուրջ կերպով, իբրեւ մօտէն ծանօթ Կոմիտասի:

Վարդապետը վերսկսած էր իր սովորական կեանքը: Կ'աշխատէր, կը գրէր, կը նուագէր, կը սրբագրէր: Միայն ապրուստի մտահոգութիւնը ունէր, թէեւ չէր ուզեր յայտնել ոչ ոքի:

Հարուստ չէր Կոմիտաս: Ոչ միայն հարուստ չէր այլեւ եկամուտի աղբիւրներ ալ չունէր, քանի որ դադրած էին համերգներն ու դասերը: Կ'ապրէր հաշիւով, թէեւ իր կենցաղին մէջ մեծ փոփոխութիւն մը չկար:

Մեծ հաճոյք էր իրեն համար չամիչով թէյ խմելը, - շաքարի չգոյութեան պատճառով - իրեն այցելող փոքրաթիւ բարեկամներու հետ:

Իր ծանօթներէն եւ բարեկամներէն անոնք որ Պոլիս կը գտնուէին, կը զգուշանային այցելութենէ: Այս զգուշութիւնը երկու կողմէն էր, վարդապետն ալ կը վախնար ոստիկանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելէ:

Այսպէս անցաւ 1915-ը: Յաջորդ 1916-ի տարին, վարդապետը սկսաւ նուազ աշխատիլ: Յաճախ Ս. Փիրքով կը պտըտէր եւ հսկումի երկար պահեր կ'ունենար:

Այդ օրերուն իր մօտ գացի հայրենակից բարեկամի մը հետ: Քաղաքավարութեամբ ընդունեց մեզ՝ ինչպէս միշտ: Նորեկը գաղթականներու կեանքէ դրուագներ պատմեց եւ միջոց մըն ալ խնդրեց վարդապետէն որ քանի մը կտոր նուագէ: Նուագած միջոցին տարօրինակ յուզումի մը մատնուեցաւ, թէեւ կ'աշխատէր պաղարիւն երեւալ: Արդէն քանի մը օրէ ի վեր ունէր այդ վիճակը: Ես ուզեցի մեկնիլ, սակայն բարեկամս միտք չունէր, ուրեմն ստիպուած կեղծ միջոցի մը դիմելով, սպասաւորին հասկցուցի, որ հիւրին առջեւ վարդապետին յիշեցնէ, ժողովի մը ժամադրութիւնը: Այս ձեւով դուրս ելանք բոլորս մէկ: Վարդապետը գնաց ճաշելու իր մէկ բարեկամին՝ Ստեփան Մելիքբեանին տունը:

Մինչ այսպէս կ'անցնէին օրերը, Կոմիտասին վիճակը տարբեր գոյն կ'առնէր: Ես ամէն օր կը հանդիպէի բնակարանը գոնէ սպասաւորէն լուր առնելու համար իր մասին: Օրէ օր աւելի չէզոքացաւ իր մէջ լռակեցութիւնը եւ յուզուած վիճակը: Չէր ուզեր այցելուներ ընդունիլ:

Այդ միջոցին իրեն կ'այցելէին Բժ. Թորգոմեան, Ա. Հարենց, Տ. Չիթունի, Զ. Լ. Գրիգոր Կարապետեան (վերջէն Գուսան Վրդ.) եւ ուրիշ քանի մը ծանօթներ, թէեւ բոլորն ալ դժկամակութեամբ կ'ընդունէր Կոմիտաս:

Բիչ մը փոփոխութիւն մտցնելու համար իր կեանքին մէջ զինք հրաւիրեցին Պոլսոյ Գուրուչէշմէ գիւղը, իր ազգականին տունը, ուր սովորութիւն ունէր յաճախ երթալու եւ գիշերելու: Տնեցիներուն հետ իր ծննդավայրին Կուտինայի (Քէօթահիա) մասին խօսակցութիւններ կ'ունենար, կը կատակէր տան հայրիկին եւ միւսներուն հետ:

Այս անգամ սակայն իբր հիւանդ տարին զինք խնամելու: Քանի մը օր ետքը զիս ալ հրաւիրեցին: Գացի տեսայ վարդապետը, տխուր եւ լուռ նստած էր, շատ քիչ կը խօսէր, մենք էինք որ կը ստիպէինք խօսելու: Ճաշէն վերջ, ելանք վերի յարկը, ծովահայեաց սենեակը սկսանք խմբովին երգել ջութակի ընկերակցութեամբ: Վարդապետը ինքն ալ մասնակցեցաւ մեզի՝ յուզուած վիճակով մը, վերջէն սկսաւ արտասուել. խորապէս ազդուած դադրեցուցինք երգը:

Քնանալու ժամը հասաւ, ինծի առաջարկեցին, որ այդ գիշեր ես հսկեմ վարդապետին վրայ, իրենք քանի մը գիշեր կատարած էին այդ պարտականութիւնը: Ընդունեցայ:

Կոմիտաս իր հին ձեւով պառկեցաւ գետինը՝ վերմակին կէսը տակն առած կէսը վրան:

Բիչ վերջ ելաւ նստաւ:

- Վարդապետ, անհանգի՞ստ էք հարցուցի.

- Ոչ տղաս, երկնային ձայներ կ'առնեմ, տես պատուհանէն լոյսեր կ'երեւան, Աստուծոյ ձայնն է, չե՞ս լսեր:

- Հանգիստ ըրէք, վարդապետ, անձրեւն է որ կը զարնէ ապակիներուն, լոյսերն ալ նաւերուն լապտերներն են, մի՛ վախնաք...

Այդ գիշեր այսպէս լուսցուցինք: Առտուն նախաճաշին հաւաքուած էինք ճաշասրահը: Ընտանիքին հայրը Կ. Զ. որ նահապետական համակրելի եւ հեղինակաւոր ծերունի մըն էր, ինչպէս եւ իր կինը, հայրական գուրգուրանքով հարցուց.

- Վարդապետ, տղաս, ինչպէ՞ս ես, լաւ քնացա՞ր այս գիշեր:

Վարդապետը չպատասխանեց: Բոլորս սկսանք զուարթ խօսակցութիւն մը, միեւնոյն ատեն նախաճաշելով ու թէյ խմելով:

Հետեւեալ օրը Կիրակի էր, որոշեցինք վարդապետին պատարագել տալ գիւղին եկեղեցին: Առաջարկեցինք, հաւանեցաւ առանց ընդդիմութեան: Ուրեմն, վարդապետը պատարագիչ էր հետեւեալ օրը: Բոլորս մէկ եկեղեցի գացինք նոյն օրը:

Երգիչներուն մէջ էին եւ իր ազգական երիտասարդները: Բաւական բազմութիւն կար, Զ. Լ. եւ ես կեցած էինք ժողովուրդին մէջ, կը հսկէինք հեռուէն:

Պատարագը կանոնաւոր կ'ընթանար եւ որքա՛ն ուրախ էինք, մոռցած նախորդ օրերուն տխուր անցքերը:

Կարգը եկաւ քարոզին: Վարդապետը նիւթ առաւ Լուսաւորիչէն, աղուոր եւ սահուն կերպով կը խօսէր՝ երբ յանկարծ յուզուեցաւ եւ խօսքին կապը կորսնցուց, թէեւ առանց կանգ առնելու՝ կը խօսէր անկապ: Խռովքի մատնուած՝ կը սպասէինք ելքին: Եւ ահա քանի մը վայրկեան չփոթութենէ վերջ, ձեռք առաւ կրկին խօսքին թելը եւ յաջողութեամբ աւարտեց քարոզը, ինչպէս եւ պատարագը:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

Ալփի խալամական խորհուրդի դանձապահը, կինն ու 26-ամեայ տղան քննութեան տակ առնուած են: Ենթակային բնակարանը բաւական զէնք գտնուած է եւ գողցուած ապրանքներ:

ԱՐԵՒԱՅԻՆ ՏԱՃԱՐԻ աղանդին 53 դիականներու հարցը դեռ խորհրդաւոր կը մնար Հոկ. 10-ին: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ անձնասպանութիւն չէ այլ, ինչպէս կը կարծուէր, զանգուածային ջարդ: Օրէ օր ալ զանազան յայտնութիւններ եղան աղանդին երկու պարագլուխներուն մասին: Կը հաստատուի որ զէնքի եւ թմրեցուցիչի լայնածաւալ գործառնութիւններ կ'ընէին այդ երկու «ղեկավարներ»ը եւ դրամի «սպիտակացում» ալ կար: Լիւք Ժուռէ միշտ անհետացած է, իսկ Ժոզէֆ տի Մամպրօ-ի եւ իր կնոջ մարմինները դիակներու մէջն են, ըստ զանոնք ճանչցողներու: Բաւական տարօրինակ երեւոյթ մըն է նաեւ ինչ որ պատահեցաւ առջի օր, երբ Ֆրանսայի Ներքին Նախարարը թղթատարով ստացաւ տի Մամպրոյի եւ իր կնոջ անցագիրները: Ո՞վ ղրկած է եւ ինչո՞ւ: Հարց մըն ալ այս է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Թանսու Չիլլէր Իսրայէլ կը մեկնի Նոյեմբերին, պաշտօնական այցելութեան մը համար, որու ընթացքին երկու Պետութիւնները պայմանագրութիւն մը պիտի ստորագրեն ապահովութեան մարզէն ներս գործակցութեան համար: Այս առիթով, Թուրքիոյ ապահովութեան Սպասարկութեան պետը՝ Մուհամէտ Աղար յայտարարած է «Անատոլու» մամլոյ գործակալութեան որ Անգարայի առաջին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ օգնութիւն խնդրել Իսրայէլէն՝ վերջ դնելու համար Քիւրտերու ապստամբութեան: «Անատոլու», որ կիսապաշտօնական գործակալութիւն մըն է, հարցուած է թէ ի՞նչ ձեւով Իսրայէլ պիտի ընդառաջէ այս խնդրանքին: Իսրայէլեան ոստիկանութեան քննիչ՝ Ասաֆ Հայֆեց պատասխանած է. «Այնպէս ինչպէս մենք չենք թոյլատրեր որ մեր սահմաններէն ներս ահաբեկչական գործունէութիւններ ծաւալին, նոյն ձեւով պիտի գործակցինք Թուրքիոյ հետ, որպէսզի հոն գործող ահաբեկիչները դուրսէն օգնութիւն չստանան»: Հայֆեց անցեալ շաբաթ Թուրքիա կը գտնուէր այս մասին խօսելու համար Աղարի հետ:

ԷՍԱԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 16, Կիրակի, ժամը 15-ին Բարեգործականի սրահը

118, rue de Courcelles, PARIS 17e

Օրակարգ. -

1.- Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,

2.- Հաշուետուութիւն,

3.- Նոր վարչութեան ընտրութիւն,

4.- Պոլսոյ Էսաեան վարժարանի հիմնադրութեան 100-ամեակի կարգադիր յանձնախումբի կազմութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Էսաեանցիները:

LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

vous propose un spectacle exceptionnel de chants, danses et musique folkloriques en compagnie de

L'ENSEMBLE
DEGSAR
D'ARMENIE

le Dimanche 16 Octobre à 16h précises

au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE

Prix des places : 75 F. (adultes)
40 F. (enfants).

Renseignements : MCAV 78 93 57 43.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օննիկ Սիւրմէլեանի մահուան առթիւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն. -

Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան 200 ֆրանք:

Տիկին Արմենուհի Գէւոնեան 100 Ֆր.:

UNE RENCONTRE DE LA REVUE
«NOTRE HISTOIRE»

21 - 24 Octobre à Nice

avec la collaboration de l'Inter - Association arménienne Nice - Côte d'Azur

LES ARMENIENS, UNE LONGUE HISTOIRE...

Vendredi 21 Octobre

10h00 — Ouverture de la Rencontre, par Philippe Boitel, directeur de «*Notre Histoire*».
Conférence : L'Arménie, une très longue histoire, par Gérard Dédéyan, professeur à l'Université de Montpellier.
11h30 — Beautés et richesses de la langue arménienne, par Robert Der-Merguerian, professeur à l'Université d'Aix-Marseille.
16h00 — La Petite Arménie ou la rencontre avec l'Occident, par Claude Mutafian, professeur à l'Université Paris-Nord.
17h30 — Eglise arménienne, fidèle gardienne, par Krikor Beledian, professeur à l'Université catholique de Lyon.
19h30 — Repas dans un restaurant arménien «Le Bosphore» à Cagnes sur-Mer. (Places limitées). Aller et retour en car.

Samedi 22 Octobre

10h00 — Un regard sur l'Arménie d'aujourd'hui, par Gérard Cholvy, professeur à l'Université de Montpellier.
17h00 — Les Arméniens sous le joug ottoman, par Raymond Kevorkian, bibliothécaire à la Bibliothèque Nubarian.
18h15 — La diaspora arménienne, par Garo Hovsepian de la Maison de la culture arménienne de Marseille.
20h30 — Soirée arménienne au complexe Barsamian (281, Bd de la Madeleine à Nice).
Cette soirée-repas avec des chants folkloriques est organisée avec les Arméniens de Nice qui viendront en grand nombre. S'inscrire à l'avance. Aller et retour en car.

Dimanche 23 Octobre

9h30 — Le calvaire d'un peuple, par Yves Ternon, chirurgien et historien du génocide arménien.
Cette conférence se tiendra au C.U.M., Promenade des Anglais, près de l'Hôtel Negresco.

Lundi 24 Octobre

De **9h00** à **10h45**, visite du Vieux Nice avec Mme Gubernatis, conférencière.
11h00 — Conférence : L'art arménien, par André Poncet, dominicain, ancien élève de l'Ecole du Louvre.
Fin de la rencontre.

Les conférences auront lieu chez les Dominicains, 9, rue St-François de Paule à Nice.

La conférence de M. Ternon, le Dimanche 23 Octobre, aura lieu au C.U.M., Promenade des Anglais.

Prix d'entrée à une conférence : 20 F. (règlement sur place)

Forfait pour les 9 conférences : 60 F. au lieu de 180 F. (règlement sur place)
Repas arménien (21 Octobre) : 150 F.
Soirée arménienne (22 Octobre) : 150 F.
Pour le repas arménien du 21 Octobre et la soirée arménienne du 22 Octobre, s'inscrire au Complexe Barsamian, 281, Bd de la Madeleine à Nice. Envoyez votre chèque à cette adresse.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ 9-ամսեայ հերոսամարտի 74-րդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 8.000 դիւցազններու յիշատակին:

Իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 13-ին մատաղի ճաշ և յուշահանդէս, Ճաշարան Վարդան՝
52, Bd St-Germain, Paris 5e
Ճաշագին՝ 120 Ֆր.:

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

ԱՎԻՆԵՈՆ - Ս. ՎԱՐԴԱՆ

Ավինեոնի Ս. Վարդան եկեղեցւոյ Ծխական Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ միօրեայ Ս. Վարդան դպրոցի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 12, կէսօրէ ետք ժամը 14 - 17-ին:

Maison «4 de Chiffre»
26, rue des Teinturiers
84000 AVIGNON

Կը դասաւանդէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Sous le haut patronnage de *M. Jacques TOUBON*
Ministre de la Culture et de la Francophonie
et *Agop MOVSES*
Ministre de la Culture de la République d'Arménie

A L'OCCASION DU 125e ANNIVERSAIRE DE SA NAISSANCE

KOMITAS et la FRANCE

L'UCFAF présente, en collaboration avec le Ministère de la Culture d'Arménie:
Hommage au compositeur et révélateur de l'esthétique authentique de la musique arménienne profane et sacrée.

CONCERT EXCEPTIONNEL
ŒUVRES DE KOMITAS

EGLISE DE LA TRINITE
Place de la Trinité — Paris 9e

VENDREDI 14 OCTOBRE
à 20 heures 45 précises

avec :
L'ORCHESTRE DE CHAMBRE LYRIQUE DE PARIS
direction Haïg DAVTIAN
solistes :

Herminé Yeritsian, *soprano*
Astrigh Dedeyan, *mezzo-soprano*
Meguerditch Meguerditchian, *baryton*
Karen Mirzoyan, *ténor*
Hasmig Surmelian, *piano*
Arthur Aharonian, *piano*
Haïg Davtian, *violon*

Prix des places : 120 F. (90 F. tarif réduit, étudiant et sans emploi —sur présentation de la carte— et enfants de moins de 12 ans).
Location : FNAC / UCFAF : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, de 16h à 19h.
Parking : A poximité de l'Eglise de la Trinité.

—— Du 9 au 14 Octobre :

EXPOSITION :
« *Vie et Œuvre de KOMITAS* »
Cathédrale Apostolique Arménienne
Salle Nourhan Fringhian - 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

—— Samedi 15 Octobre :

COLLOQUE DE MUSICOLOGUES à la SORBONNE
« *KOMITAS : Œuvre et esthétique originale ?*
Vie et apport — Sa relation avec la France »
Amphithéâtre Bachelard, avec le concours de la section des Sciences Historique et Philologique de l'Ecole Pratique des Hautes Etudes de la Sorbonne.
Galerie des Sciences — Entrée : rue des Ecoles ou Victor Cousin.
Ouvert au public de 15h à 20h.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RENTREE SCOLAIRE
Section de Paris
«A. Tathéossian»
Inscriptions jusqu'au 15 Octobre
COURS DE LANGUE ARMENIENNE
— de la maternelle au Bac + Adultes —

Activités :
Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu
Les Samedis de 14h30 à 19h30
à la M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e

Renseignements :
48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

⁂

Section *Naïri — Beaumont*
organise une sortie à
SAN-REMO (Italie)
Le Samedi 22 Octobre
Rassemblement devant l'église arménienne de Beaumont à 5 heures 30 précises.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Սիւրմէլեանի, Տիկին Զուարթ Սիւրմէլեան - Սարգիսեանի, Տիկին Ցամիկ Սիւրմէլեան - Տէր-Մինասեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝ Օննիկ Սիւրմէլեանի մահուան առթիւ:

URGENT

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL-MOORAT
recherche pour son Ecole bi-hebdomadaire
un enseignant(e)
pour cours d'arménien occidental (langue, littérature, histoire) enfants de 10 à 15 ans.
Mercredi et Samedi de 9h30 à 16h.

Adresser C.V. + Photo à APECASM
26, rue Troyon, 92310 Sèvres.
Tél. : 47. 41. 60. 26.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12
MERCREDI
12 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·435
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
70e ANNEE — N° 18.435

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՐՏԱԿԱՆ 20-է աւելի գիւղեր են որոնք անդուած եւ կրակի տրուած են Սեպտեմբեր 17-էն ի վեր Թունճելիի շրջանը, ինչ որ բողոքի եւ ցոյցերու առիթ տուած է։ Հոկտեմբեր 7-ին, գիւղացիներ հաւաքուած են Օվաճըքի քաղաքապետութեան առջեւ բողոքելով կառավարութեան դէմ, պահանջելով փոխ-վարչապետ՝ Մուրատ Գարաեալչընի այցելութենէն որ սուլոգներու արժանացած է։ Ի վերջոյ խոստացած է որ «Պետութիւնը եւ կառավարութիւնը անհրաժեշտը պիտի ընեն բռնի ուժով տեղահանուած բնակիչներուն օգնելու համար»։ Խոստովանած է նոյնիսկ որ՝ ապահովութեան ուժերը կամ արկածով կամ պարտադրաբար քանդած են կարգ մը բնակութիւններ» ինչ որ պաշտօնական բացատրութեան ճիշդ հակառակն է, քանի որ իշխանութեան համար ՓՔՔ-ի զինուորեալներն են որ թրքական բանակի համազգեստով ամէն ինչ ըրած են։ Թուրքիոյ մարդկային իրաւանց Հիմնարկին տուեալներուն համաձայն, 1992-էն ի վեր 1600 գիւղեր քանդուած կամ այրուած են եւ երկու միլիոն քիւրտեր պարտաւորուած են իրենց գիւղերէն հեռանալ։

ՊԱՂՏԱՏ յայտարարեց թէ կը քաշէ իր զօրքերը Քուէյթի սահմաններէն, դոնէ այդ ապահովութիւնը տուաւ ՄԱԿ-ի մօտ Իրաքի դեսպանը, բայց նահանջի շարժումներ չէին տեսնուեր եւ Ամերիկացիք, կը շարունակէին զօրք համախմբել։ Իրաքի գլխաւոր մտահոգութիւնն է շրջափակման վերացումը։

ՀԱՅԻԹԻԻ զինուորական իշխանութեան ղեկավարը՝ զօրավար Սետրաս ի վերջոյ տեղի տուաւ ամերիկեան ճնշումներուն եւ հրաժարեցաւ, յայտարարելով թէ պիտի հեռանայ երկրէն։ Ամէն պարագայի մէջ, խռովութիւնները չեն դադրած եւ Ժան-Պերթրան Արիսթիտի կողմնակիցներ դեռ կը սպաննուին։

ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԷԼ մրցանակը տրուեցաւ երկու Ամերիկացիներու՝ Ճիլման եւ Ռոտպէլ փրոթէին ԺԷ-ի իրենց գիւտին համար։ Անոնք կը վերաբերին բջիջներու եւ մեծ դեր ունին այդ կապակցութեամբ։

ՌՈՒԲԼԻՆ կրկին անկում արձանագրած եւ Հոկտեմբեր 10-ին հարկ էր 3·270 ռուբլի տալ մէկ տոլարի փոխարէն։ Դրամատուներու տնօրէնները կը նախատեսեն որ մինչեւ ամսու վերջ տոլարը 4000 ռուբլի արժէ։

ՄԱԿ-ի սնունդի եւ հողագործութեան կազմակերպութեան (ՖԱՕ) ընդհ. տնօրէնը՝ Ժագ Տիուֆ յայտարարած է թէ աշխարհի վրայ 800 միլիոն անձ կայ որ սննդառութեան պակասէ կը տառապի, գլխաւորաբար հարաւի երկիրներուն մէջ։ «Սնունդի չգոյութիւնը յաճախ պատճառ է քաղաքական եւ ընկերային խռովութեանց» եւ անոնք որ անօթի են բնաւ չեն հետաքրքրուած ոչ ժողովրդավարութեամբ, ոչ մարդկային իրաւունքերով կամ շրջապատի մաքրութեամբ, կը շեշտէ Տիուֆ։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ մինչ ազատ կ'արձակուէր քապիլ երգիչը՝ Լունէս Մաթուպ որ առեւանգուած էր երկու շաբաթ առաջ, մեծ ուրախութիւն պատճառելով Քապիլի մէջ, 19-րդ Ֆրանսացի մը կը սպաննուէր։ Ռոպէր Մեռլ, 62 տարեկան, սպաննուած է Հոկտ. 10-ին, Ալժէի արուարձաններէն մէկուն մէջ։ Ֆրանսայի կառավարութիւնը կոչ կ'ընէ Ալժերիոյ իր քաղաքացիներուն որ Ֆրանսա գան եթէ մասնաւոր պատճառ մը չունին Ալժերիա մնալու, ինչ որ սակայն այնքան ալ դիւրին բան չէ։ Նախ անոր համար որ շատեր կապուած են այդ հողին եւ հոն է իրենց կեանքը, ապա նաեւ անոր համար որ երբ երկիր կը վերադառնան ոչ գործ կը գտնեն ոչ ալ որեւէ նեցուկ։

ՇՈՒՄԷՅԿՈՅԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱԲԱՆԱՅ ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԸ»

Ռուսաստանի Խորհրդարանի նախագահ Վ. Շումէյկօ Հոկ. 10-ին ժամանած է Հայաստան ու հանդիպումներ ունեցած Բ. Արարքեանի, Հ. Բագրատեանի եւ Խորհրդարանի նախագահութեան ներկայացուցիչներու հետ։

Ռուսական Դումայի նախագահին այս այցելութիւնը շատ կարեւոր կը նկատուի եւ Հոկ. 11-ին ուշադրութեամբ կը սպասուէր այն ելոյթին զոր պիտի ունենար Գերագոյն Խորհուրդի մէջ, յատկապէս ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի։

Հոկ. 10-ին, Բարդէն Արարքեանի ընկերակցութեամբ գացած էր Էջմիածին, ծաղկեպսակ դրած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի շիրիմին եւ բաւական երկար տեսակցութիւն մը ունեցած տեղապահ՝ Թորգոմ Արք.ի հետ։ Նոյն իրիկունը, Բ. Արարքեան ընդունելութիւն մը տուած է ի պատիւ իր պաշտօնակիցին։

Այս այցելութեան առթիւ, ան ըսած է թէ Հայաստան պէտք ունի Մեծամօրի հիւլէակայանի վերաբացումին, որպէսզի պայքարի «ելեկտրականութեան սաստիկ տագնապին դէմ»։ Շումէյկօ հաստատած է նաեւ որ Ռուսաստան 110 միլիառ ռուբլիի վարկ մը բացած է Հայաստանի ի նպաստ եւ ճշդած, որ այս գումարին կէսը պիտի յատկացուի Մեծամօրի վերաբացման աշխատանքներուն։ Իր յայտարարութիւններուն լայն տեղ տուած են ռուսական թերթերն ու մամլոյ գործակալութիւնները։

Յիշեցնենք որ Մեծամօրի հիւլէակայանը կը բաղկանայ երկու միաւորէ՝ իւրաքանչիւրը 415 մեկավաթ կարողութեամբ։ Այժմ վերաբացման աշխատանքները կեդրոնացած են այս միաւորներէն նորագոյնին վրայ որ, աշխատելու պարագային, կրնայ ապահովել Հայաստանի ելեկտրական պահանջներուն քառորդը։

Ներկայիս Հայաստանի ինքնաբաւութիւնը ելեկտրական մարզէն ներս սահմանափակուած է միայն ու միայն ջրելեկտրական կայաններով, որոնք լաւագոյն պարագային (որ անշուշտ յոռեգոյնն է Սեւանի ջուրերու մարդկային, ինչպէս նաեւ հողերու ոռոգման համար) կրնան ապահովել երկրի պահանջներուն 15%-ը։ Եթէ աշխատանքներու թափը չկամեցուի հարկաւոր գումարներու չգոյութեան պատճառաւ, Մեծամօրի հիւլէակայանը կրնայ բացուիլ 1995-ի գարնան կամ ամրան։

Ուժանիւթի աղբիւրները բազմացնելու համար, Հայաստան կը փափաքի նաեւ կազ գնել Իրանէն, որ աշխարհի երկրորդ գլխաւոր երկիրն է բնական կազի իր

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱՀԱՅ ՆՈՐ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ ԱՐՕ-ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԽԵՂԱԹԻՒՐՈՒԱԾ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ

ՍՎԱԶԷՆ՝ ՍԱՀՄԱՆ ՀԱԿԱՀԱՅ ՀԱՆՐԱԶԴԵՐ

Ատեն-ատեն Թուրքերը անհրաժեշտ կը տեսնեն հակահայ գրգռութիւններու ձեռնարկել։ Անցեալին ալ նկար մը հրապարակելով, պնդած էին որ Աբոյի (ՓՔՔ-ի պարագլուխը) կողքին կեցած է հայ հոգեւորական մը, մինչ բացայայտ էր հոգեւորականին ասորի ըլլալը։ Օրերս, նորէն նոյն խեղաթիւրումները կը շահագործուին։ «*Մարմարա*» (Հոկտեմբեր 10) հետեւեալը կը գրէ այդ մասին։

Պատրիարքարանի Մամլոյ Յանձնախումբը Շաբաթ օր (Հոկտեմբեր 8) գումարեց ժողով մը, որու ընթացքին իբրեւ օրակարգի գլխաւոր նիւթ ընտրուեցաւ այն լուրը, ըստ որու Անատոլուի, մասնաւորաբար Արեւելեան նահանգներու մէջ ամէնուրեք հանրային վայրերու մէջ փակցուած են այն որմնազդները, որոնց մէջ ՓՔՔ-ի ղեկավար Ապտուլլահ Էօճալան կը տեսնուի հոգեւորականի մը հետ։ Ինչպէս քանիցս գրուեցաւ, այս հոգեւորականը Հալէպի Ասորի Մետրոպոլիտն է։ Հակառակ այս իրողութեան, որմնազդներուն մէջ կը պնդուի, որ Էօճալան կը խօսի հայ հոգեւորականի մը հետ։ Այս խեղաթիւրեալ լրատուութիւնը, հակառակ որ աւելի առաջ ալ քանիցս հերքուեցաւ, այժմ դարձեալ կը գործածուի արեւելեան նահանգներու հանրային կարծիքը գրգռելու համար Հայերու դէմ։

Պատրիարքարանի Մամլոյ Դիւանը գաւառէն ստացուած լուրերու իծով տեղեկացաւ որ Սվազէն դէպի արեւելք, մինչեւ սահման ամէնուրեք հանրային բոլոր վայրերու մէջ փակցուած են վերոյիշեալ որմնազդները։ Գաւառաբնակ Հայեր, որքան ալ փոքրաթիւ ըլլան, ծայր աստիճան անհանգիստ են այս որմնազդներէն եւ կը հաղորդեն, որ հանրային կարծիքը հետզհետէ կը լարուի Հայերու դէմ։ Պոլսոյ մէջ ալ հայ գործարարներ եւ ճարտարարուեստական հաստատութիւններու տէրեր դիտել կուտան, որ միջոցէ մը ի վեր Անատոլուի գործարարները դադրեցուցած կամ պակսեցուցած են հայ հաստատութիւններու հետ իրենց գործառնութիւնները։ Գործերը զգալի կերպով դանդաղած են եւ այս ընացքով հաստատութիւնները նեղ կացութեան պիտի մատնուին։

Ինչպէս պիտի յիշուի Պատրիարքարանը Մայիս ամսուան մէջ պատկան իշխանութիւններու դիմելով յայտնած էր իր անհանգստութիւնը կարգ մը թերթերու կողմէ հրատարակուած այդ լուսանկարին սխալ մեկնաբանութեան դէմ։ Այնուհետեւ Պատրիարքարանի մամլոյ բանբեր, իրաւագէտ Լուիզ Պաքարն ալ թղթակիցներու եւ հեռատեսիլի կայաններու ներկայացուցիչներու փոխանցած էր հայ համայնքին ընդվզումն ու անհանգստութիւնը, խեղաթիւրեալ այդ մեկնաբանութեան դիմաց։ Հակառակ այս բոլորին, ահաւասիկ չորս-հինգ ամիս վերջ լուսանկարը դարձեալ գործածուիլ սկսած է Հայերու դէմ։ Հանրային կարծիքը չի գիտեր թէ լուսանկարին մէջինը հայ հոգեւորական չէ եւ հայ հոգեւորականութիւնը որեւէ շփում չունի ՓՔՔ-ի եւ անոր ղեկավարին հետ։ Բայց ի՞նչպէս պիտի լուսաբանուի այդ հանրային կարծիքը, եթէ իշխանութիւնները այս խնդրին մէջ ընթացք չտան հայ համայնքի անհանգստութիւններուն։

Շաբաթ օրուան նիստի ընթացքին մամլոյ յանձնախումբը որոշեց դարձեալ դիմել Թուրք հանրային կարծիքին, թերթերուն, հեռատեսիլի կայաններուն եւ ուժեղ կերպով հակազդել հայ համայնքը այսքան անհանգստացնող այս գործողութեան դէմ։

ԱԶՐԲԵՋԱՆ

ԱԼԻԵՒ.-«ՈՉ ՌՈՒՍԱՄԷՏ ԵՄ, ՈՉ ԱԼ ԹՐՔԱՄԷՏ»

«Ֆիկառօ»ի աշխատակիցը՝ Իրինա տը Շիրիքով որ Պաքու կը գտնուի հարցազրոյց մը ունեցած է Ալիեւի հետ (Հոկ. 11)։ Լրագրողը նախ կը նկարագրէ Ազրպէջանի նախագահը՝ կատուի աչքերով եւ ծովահանէնի ժպիտով, ապա կուտայ, համիրճ, քաղաքական կենսագրականը։ Կ'ըսէ թէ աւելի պարտադրել կ'ուզէ քան՝ հրապուրել։ Խօսելով պետական հարուածի վերջին փորձին մասին, Ալիեւ կ'ըսէ թէ ծրագրուած էր, Ներքին նախարարութեան յատուկ ուժերուն պատկանող 70 անձեր խուժած են դատախազին գրասենեակը, ապա՝ Գանձակի մէջ, այլ ուժեր կը գրաւեն գլխաւոր վայրերը՝ օդակայան, նախարարութիւն եւայլն ու Ալիեւ կը շեշտէ.-- «Այսօր, ապահով աղբիւրէ գիտեմ որ այս ապստամբութիւնը կազմակերպուած էր նախարարապետիս՝ Սուրէթ Հիւսէյնովի կողմէ»։ Քարիւղի համաձայնագրերու ստորագրութիւնը եւ վերոյիշեալ դէպքերը պարզագայական դիպուածներ են Ալիեւի համար։ Այն հարցումին թէ չի՞ վախնար Մոսկուան դժգոհ ձգելէ, կ'ըսէ.-- «Անկասկա՛ծ, խմբակներ կամ կուսակցութիւններ կան որ գոհ չեն։ Բայց, գիտէք, քաղաքական շատ երկար անցեալ մը ունիմ յուզուելու համար։ Եթէ Ազրբէջան կ'ուզէ անկախ Պետութիւն մը ըլլալ եւ ա՛յդ է իր շահը, պէտք է մենք զմեզ պաշտպանենք մեր գերիշխանութեան բերուած հարուածներուն դէմ։ Իսկ եթէ արբանեակի դրութիւն մը կ'ընդունինք, հարկ չկայ անկախութեան մասին խօսելու»։

Լրագրողը կը շարունակէ.-

- Երբ վերադարձաք 1993-ին, ձեր հակառակորդները կը պնդէին որ՝ Մոսկուայի մարդն էք, այսօր ձեզ աւելի թրքամէտ կը գտնեն քան՝ Էլչիպէյը, կարծի՞ք փոխած էք։

Ալիեւ յստակ է.- «Անոնք որոնք կը պնդէին որ ռուսամէտ քաղաքականութիւն մը պիտի վարեմ, ոչ փորձառութիւն, ոչ խելք ունէին։ Ոչ ռուսամէտ եմ, ոչ ալ թրքամէտ։ Անկախութեան քաղաքականութիւն մը կը վարեմ։ Ազրբէջան ոչ ոքի պո՛չին պէտք է կապուի այլ բազմակողմանի յարաբերութիւններ տանի։ Օթանի հետ ընկերակցութեան ծրագիր մը ստորագրեցինք, բայց, չի նշանակեր որ պլոքի մը կ'անդամակցինք։ Ազրբէջանը անդամ դարձուցի ՀԱՊ-ի, սակայն խմբակային ժողովին ալ կը մասնակցինք»։

Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանի կովկասեան քաղաքականութեան, Ալիեւ կ'ըսէ.- «Կովկասը բարդ շրջան մըն է, ցեղային բազմաթիւ հարցերով, բացայայտ կամ թաքուն։ Պատասխանատու պետութիւն մըն պարտի այդ շրջանին նայիլ երկար ժամանակի տեսիլքով մը եւ յարգանքով մասնայատկութիւններու հանդէպ»։ Ու երբ, Իրինա տը Շիրիքով այս պատասխանին իբրեւ հետեւանք կը հարցնէ.- «Ըսել կ'ուզէք որ Մոսկուա ոչ հեռանկար, ոչ ալ փափկանկատութի՞ւն ցոյց կուտայ», Ալիեւ կտրուկ է.- «Իմ հարցերս ինծի կը բաւեն, որպէսզի ուրիշներուն հարցերով չզբաղիմ»։

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻՆԵՐԸ

Հիմնուելով Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային Ընկերային Հետազօտութիւններու կեդրոնին 1990 - 94 տարիներուն կատարած հարցախոյզերուն արդիւնքներուն վրայ, «Լրագիր» օրաթերթը (Սեպտեմբեր 23) լման էջով մը փորձած է տալ պատկերը անկախութեան երեք տարուան ապրումներով չինուած հանրային կարծիքին։

Այս երեք տարիները կը կոչուին «ծանրագոյն»․ առաջին բուածը այն է որ այս ժամանակաշրջանը «լուրջ փոփոխութիւններ մտցրեց ազգի ընկերային եւ հոգեւոր դիմագծի մէջ»։ Ապա անմիջապէս կը յաջորդէ քաղաքական անտարբերութիւնը որուն պատճառ ցոյց կը տրուի «դժգոհութիւն ու հիասթափութիւնը ոչ միայն իշխանութիւններից, այլեւ ընդդիմադիր կուսակցութիւններից, անգամ դարեր շարունակ փայփայած անկախութեան գաղափարներից»։ Արդարեւ, կ'ըսուի որ ընդդիմադիր գլխաւոր ուժերը՝ Հ․Յ․Դ․-ն եւ Համայնավար կուսակցութիւնը 15 եւ 11 տոկոսի միայն ժողովրդականութիւն կը վայելեն։ Մինչդեռ անոնք ժողովուրդին խոր դժգոհութիւնը արտայայտողներ ըլլալով պէտք էր առնուազն 60 - 70 համեմատութեամբ վստահութեան արժանանային։ Սակայն ամէնէն չուշագրաւ փաստն է որ ընդդիմութեան ձախակողմը շատ աւելի խոր ձախողութիւն մը արձանագրած է քաղաքական հրապարակին վրայ, քան երկրին իշխանութիւնը։ Ի վերջոյ, Հայաստանի ծանօթ պայմաններուն մէջ, գրեթէ անկարելի էր որ զօրաւոր իշխանութիւնը [illegible] ու այս պարագան յաջողութեան [illegible] հիմնաքար մը պէտք է ընծայէր ընդդիմութեան, ժողովուրդին մեծագոյն մասը դժգոհելով [illegible]։ Ձախակողմեաններ ուղղեց Ինչո՞ւ անոնք կարելի է տալ այն [illegible] որ ընդդիմադիր կուսակցութիւնները, երեք տարուան ընթացքին «[illegible]» կորսնցուց, հակառակ այն բազմաթիւ երեւոյթին որ իրենց [illegible] տիրող կացութիւնը ու իշխանութեան։

Այսպէս ժամին առած քաղաքական անտարբերութեան կը յաջորդէ կասկածը ծանր պայքարին ծնած «ընկերային յոգնութիւնը» որպէս [illegible] այս անգամ «ամէն ինչի, [illegible] նկատմամբ»։ Իսկ ասկէ աւելի զարմանալի չէ որ 70 տարուան [illegible] անկախութիւնը, երեք տարուան մէջ [illegible] ունենայ «կարօտախտը [illegible] եւ [illegible] զգացումները»։ Հանրային կարծիքի ուսումնասիրութիւնները կը ժամնանեն «ուժեղ ձեռքի», «ուժեղ իշխանութեան» վերադարձի պահանջքը։

Նոյն պարագաներուն արդիւնքներով [illegible] կը տրուի դրամին [illegible] 85%-ը աղքատութեան եզրին են մօտ 25-30%-ը աղքատութեան [illegible]։ Այդ օժանդակութեան յանձն առնելու [illegible] մեծ մասով կը [illegible] թուով առանց [illegible] կ'ուզեն ․․․ եթէ անշուշտ, այդ դրամատուները մեռած իրենց ունենար։ Այնքան ատեն որ այդ նպատուներ ունենան, 10 - 20 տոկոսը, առիթը անգամ մը 10 - 20 անգամ կը գերազանցէ իրենց աշխատավարձը։

Տխուր է ու ընդդիմացուցիչ կարդալ որ տնտեսական իշխանութիւններու եւ մափիային ձեռնամուխ պատճառով փոխքը կը համարձակին սեփական արտադրութիւն կամ ձեռնարկու առեւտուր կազմակերպել։ Այդ ձեռնարկումը կը վայելին անոնք միայն որոնք սերտ կապեր ունին իշխանութեան որոշ օղակներուն հետ։

Այս պարագան ալ հաւանօրէն անոր ունի զանգուածային արտագաղթին հետ ալ առնչութիւն կը կը բուն «Լրագիր», գրելով թէ չատեր կը մեկնին նպաստական կարգադրութեամբ․ այսինքն՝ երկրէն դուրս կ'անցընեն ձմեռուան երեք - չորս ամիսները․ իսկ մշտական մեկնողները ճնշող մեծամասնութեամբ կ'երթան Ռուսաստան, չնչին մէկ մասը կը դիմէ այլ երկիրներ որոնց գլխաւորն են Միացեալ - Նահանգները։

Մեծամասնութեան Ռուսաստան դիմելու երեւոյթին մէջ դեր կը խաղայ այդ երկրին հանդէպ պահպանուած բարեկամական կապը․ արդարեւ կատարուած հետազօտութիւնը ցոյց տուած է որ «բնակչութեան 76 տոկոսը միայն դրական է վերաբերւում Ռուսաստանին եւ մօտ 65 տոկոսը նրա հետ է կապում Հայաստանի լաւագոյն ապագան»։ Հայաստանի ժողովուրդին 44 տոկոսը Ղարաբաղի մէջ խաղաղութեան հաստատումը կարելի կը նկատէ միայն ռուսական խաղաղապահ զօրքերով, իսկ 24 տոկոսը Ղարաբաղի հարցին լաւագոյն լուծումը կը տեսնէ Ռուսաստանի հետ միաւորման մէջ։

Խուսափելու համար ծայր աստիճան անցանկալի հետեւանքներէ շատ կարեւոր կը համարուի մտաւորականութեան գործօն դիրքորոշումը, Սփիւռքի ազգային-թեան դերը, ազգային բոլոր առողջ ուժերու միախմբումը այս ծնունդին չուրջ, անկախ կուսակցական պատկանելիութենէն։ Ընկերական հետազօտութիւններու կեդրոնին կատարած [illegible] վստահութիւն կը յայտնէ որ թէեւ ներկայի հանրային օրկանիզմը ծանր հիւանդութիւններով կը տառապի, սակայն կան առողջ ներքին ուժեր, ընկերութեան բոլոր շերտերուն մէջ։ Կատարուած հետազօտութիւնը եւ անոր վերլուծումը [illegible] ո՞րժէ, ո՛ր կազմակերպութենէն կարելի է յուսալ այդ ուժերուն առաջնորդութիւնը կամ համախմբումի նախաձեռնութիւնը։ Ցետոյ կայ նաեւ ներկայի ընկերութեան մէջ տիրական ազդակներու պարագան․ այսօր, ոչ ժողովրդավարական, յաճախ կասկածելի նիւթականներու յենած ուժային թեւեր տիրապետող են չատ մը մարզերու․ անոնք վարանումի պիտի չմատնե՞ն առողջ ուժերը երբ այս վերջինները տրամադրութիւն ունենան ասպարէզ իջնելու, հանրութիւնը առողջացնելու մտադրութեամբ։

«Լրագիր»ի այս էջը կը փակուի յետագայ իրադարձութիւններու երեք տարբերակով․ առաջինը կը նախատեսէ Ռուսաստանի մէջ ազգայնականներու իշխանութեան վերադարձ մը որ կը վերականգնէ Նախկին Միութիւնը։ Որքան ալ անհաւանական նկատուի համայնավարական կարգերու նոյն ձեւով վերադարձը, Հայաստան այդ պարագային կը կորսնցնէ իր ինքնուրոյնութիւնն ու անկախ պետականութիւնը։ Պէտք է ըսել որ վարկածին տէրը «պատմութեան տրամաբանութեան հակասող քայլ» կը նկատէ այս մէկը եւ ուրեմն, ամէնէն անհաւանականը։

«Պատմական ծաղր» կոչուած Բ․ տարբերակը փոփոխութիւն չի նախատեսեր։ Հայաստան կը վերածուի յետամնաց դըրամատիրային երկրի մը, առանց սեփական նախանիւթերու եւ ուժանիւթի պաշարներու։ Կը շարունակուի արտագաղթը եւ կարելի չըլլար երկրին մէջ օրէնքի ուժ հաստատել, եւայլն։

Վերջին ենթադրութիւնը ունի «Հաւանական լաւագոյն» ենթախորագիրը։ Լաւատեսութեամբ կը գծուի երկրին յետագայ ընթացքը․ շրջափակումը կ'աւարտի, պատերազմները վերջ կը գտնեն, չուկայական յարաբերութիւնները կը զարգանան։ Մէկ խօսքով՝ Հայաստան քաղաքակիրթ երկիրներու համակարգին մէջ իր արժանի տեղը կը գրաւէ։

Անշուշտ, անհաւանական չէ որ իրականութիւնը ընթանայ բոլորովին այլ ձեւով, կամ երեք տարբերակէն որոշ մասերու իրականացումով։ Ցստակ միակ կէտը այն է որ ինչպէս կ'ըսէ «Լրագիր»ի յօդուածը, Հայաստանի ժողովուրդը ինք պիտի ընտրէ իր ապագան, իր կարելի ուժերը լծելով անոր իրականացման գործին։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ

—125—

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԿԸ ԽՕՍԻ

ԻՐ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ՝ ՀԱՆԴԱՐՏ ՎԱՅՐԿԵԱՆԻ ՄԸ ՄԷՋ

․ Լսեցի որ Փարիզ չատ Հայեր եկեր են, ի՞նչ կ'ընեն, ի՞նչպէս կ'ապրին ․․․ չե՞ն ուզեր հայրենիք երթալ եւ իրենց սեփական «տունը» չինել։ Հոս սարսափելի է․ մեծ Պետութիւններն իրենց սարսափելի ուժերով չղթայած են տկարները, իրաւունքը ճնշուած է հզօրի թաթին տակ․․․ Մի՞թէ կարելի է օտարի տան մէջ ապրիլ ազատօրէն։ Հայրենիքէն հեռու կարօտի զգացումն է որ կը կրծէ, կը մաշեցնէ մարդուն հոգին․․․ Պանդուխտը միշտ իր հայրենիքը կը մտածէ։ Իսկ ան որ իր տան մէջ է, ազատ է։ Ան հանգիստ է ու կ'աշխատի ու իր հայրենիքը կը չէնցնէ։ Աշխատանքը ստեղծագործութիւն է։ Ան կը ստեղծէ իր ազատ հայրենիքը իր աշխատանքով, հայրենիքն ալ զինքը կը պաշտպանէ։ Եսը, մարդուս մէջ բնածին է, բայց ան հատին կը պատկանի, իսկ այդ Եսերու Միութենէն կը ծնի ազգային ըզգացումը որ բոլորինն է եւ մեծ է եւ նուիրական։ Անգլիացի մը չըսեր թէ ինք Հայ է, կամ Գերմանացի մը՝ Ֆրանսացի, այլ ամէն ազգ իր անունով կը պարծի։ Հո՛ն գացէք, ձեր տունը հո՛ն չինեցէք, մարդ իր տան մէջ ազատ է։

- Կը կարծէ՞ք որ մենք ալ պիտի վերադառնանք մեր հայրենիքը, Հայր սուրբ։

- Անշուշտ, ոչ թէ կը կարծեմ այլ կը հաւատամ։ Ան որ տուն ունի, հայրենիք կը չինէ, ան որ հայրենիք ունի, ազատ է ու կը ստեղծագործէ։ Ստեղծագործութիւնը արուեստ է․․․։

- Այո՛, արուեստ է Հայր սուրբ․ եւ դըժբախտաբար հայ արուեստը չատ փոքր է բաղդատմամբ օտար արուեստներու։

- Ինչո՞ւ կը բաղդատէք մեր արուեստը, մեր արուեստը պէտք չէ ցուցադրել ուրիշներու, աշխարհն ականջ ունի կը լսէ, աչք ունի կը տեսնէ ։Եթէ արուեստ մը արժէք ունի նա իր գնահատանքը կը գտնէ։ Մի՛ երգէք ուրիշներու տան մէջ, այլ ձեր տան մէջ, ամէն մարդ իր տան մէջ ազատ է, ինչպէս ես իմ տանս մէջ։

- Բայց ազգը փճանալու վրայ է այս օտար հողերուն վրայ։

- Դուք մի վախնաք այդ փճացումէն, եթէ ամբողջը փճանայ, դէթ անոր մէջէն պիտի գտնուի հատ մը որ կայծի մը պէս պիտի բոցավառէ բոլոր միւսները։ Ինչպէս ցորենի հատիկը հողին մէջ կը մեռնի, բայց անոր մահով կեանք կ'առնեն մէկէ աւելի հատիկներ, այնպէս ալ ազգի մը մէկ զաւակը գայն դարձեալ կը կենդանացնէ եւ կը փրկէ թէ՛ ազգը եւ թէ՛ անոր արուեստը։

- Հայր սուրբ, գիտէք թէ Կաթողիկոսը կորսնցուցինք,

․․ Այո՛, գիտեմ, կը պատասխանէ անտարբեր։

- Երուսաղէմի Պատրիարքն ալ վախճանեցաւ։

- Այդ ալ գիտեմ ․․․ Խելացի մարդ էր։

- Վերջին անգամ Գնէլ Եպիսկոպոսն ալ վախճանեցաւ։

- Այդ չէի գիտեր։

- Ի՞նչ ունէր, կը հարցնէ հանդարտ չեշտով մը։

։ Վերջերս կաթուածահար եղած էր։

- Հը՛ ․․․ տառապանքն ու վիշտը հանգիստ չեն թողուր մարդուն հոգին․․․ բայց հիմա նա իր յաւիտենական կեանքին մէջ իր հանգիստը գտաւ։

- Մեր մեծ դէմքերը յաջորդաբար կը կորսնցնենք եւ նորեր չկան անոնց յաջորդող, ինչպէս այսօր չունինք կարող երաժիշտ մը հայ երգերը հաւաքելու համար․․․

Քիչ մը կը մտածէ ու կը պատասխանէ․

- Այս ազգը որ ծներ է այդ մարդիկը, դարձեալ կը ծնի, կը բաւէ որ իր տունը ունենայ եւ իր արժանի գնահատանքը։ Այն հացը որ ինծ այստեղ կուտան, այդ իմ մարմինիս սնունդ ըլլալէ աւելի բան չարժեր ․․․ գնահատանք չէ։ Անհատը պէտք է զարգանայ մեծութեան հասնելու համար։ Երբ այդ զարգացումը մի միայն ի չահ ապրուստի ծառայեցնէ, արժէք չունենար։ Այլ զարգացումով պէտք է ազնուացնէ իր հոգին, իր միտքը ստեղծագործէ ի չահ ազգին ․․․ ահա՛ հոն է հոգիի մեծութիւնը որ իր տանը կը պատկանի ․․․ այս է իսկական մեծութիւնը։

- Լաւ, Հայր սուրբ ․․․ Ի՞նչ է երաժըշտութիւնը, կը հաճի՞ք բացատրել։

- Երաժշտութիւնը, տղաս, կր պատասխանէ ճիշդ այս բառերով, որոնք խորաքանդակուած կը մնան մտքիս մէջ․ երաժշտութիւնը հոգեկան հսկայ ուժն է որ կը տիրապետէ զգացումներու վրայ։ Երաժըշտութիւնը տիեզերական այն լեզուն է որ մարդկային հոգիները առանց թարգմանի ուղղակի հաղորդակցութեան մէջ կը դնէ․ կը լսես, բայց չես տեսներ․ կը տեսնես, բայց չես կրնար բռնել․ կը զգաս բայց չես հասկնար․ ահա թէ ինչ է երաժըշտութիւնը․․․։

- Իսկ հայ երաժշտութի՞ւնը, կը հարցընեմ ամէն ինչ մոռցած։

- Ազգային երաժշտութիւնը ազգի մը մեծութեան չափանիշն է, երաժշտութիւնը որքան մեծ է ազգն ալ նոյնքան մեծ։ Հայ գեղջուկն ալ ունէր իր երգը եւ նա կ'երգէր իր տան մէջ։ Մարդ իր տան մէջ ինքզինքը ազատ կը զգայ եւ ազատութիւնը կը ստեղծագործէ։ Գեղջուկը կարդալ չի գիտեր, բայց երգել գիտէ, նա կ'երգէ իր գիւղը, իր հողը, իր տունը եւ իր հայրենիքը։ Նա այս բոլորը դարձեալ պիտի ունենայ։ Եթէ այժմ փոքր է վաղը պիտի մեծնայ, ինչպէս մի երախայ, որ իյնալ - ելլելով վերջապէս կը մեծնայ եւ իր տունը կը կազմէ։

Ցանկարծ զանգակը կը հնչէ։

Ոտքի կ'ելլենք։ Ինք ալ կ'ընկերակցի մեզ մինչեւ նըրբանցքին դուռը։

- Հայր սուրբ, բան մը կը փափաքի՞ք, կը հարցնենք թախանձագին։

- Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ․ հոս ամէն ինչ կայ, բան մը չեմ ուզեր, ես իմ տանս մէջ հանգիստ եմ, դուք ալ գացէք ձեր տան մէջ հանգիստ ապրեցէք․․․։

․ Հայր սուրբ, արդեօք կ'ընդունէի՞ք մեզ եթէ երբեմն այցելէինք․․․։

- Ո՛չ, զաւակներս, չնորհակալ եմ, բայց կ'աղաչեմ, զիս անհանգիստ մի ընէք․ ես գործերս ունիմ կատարելիք։ Ոչ ոքի բան մի ըսէք որ չգան զիս անհանգիստ ընել։

- Ուրեմն մնաք բարով ․․․ Աստուած օգնական, Հայր սուրբ։

- Երթաք բարով ․․․ Աստուած պահապան զաւակներս․․․։

Կը բաժնուինք տխո՛ւր, լո՛ւռ եւ խորապէս ազդուած։

Իբրեւ ծանօթութիւն աւելցնեմ որ մեր խօսակցութեան ներկայ էին նաեւ Պ․ Պ․ Սարգիս Տէօվլէթեան եւ Աւետիս Տէօվլէթեան։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ

«Ցառաջ»
1931 Յունուար 27

ՁԱՆՁՐԱՑՈՂ ՈՒՂԵՂՆԵՐԸ ԿԸ ԺԱՆԳՈՏԻՆ

Տարածուն չէ երեւոյթը, բայց ամէն տեղ կան մտաւորական գործունէութիւն տանող անձեր որոնք լայնօրէն անցած ըլլալով հանդերձ հանգստեան տարիքի սահմանագիծը, կը չարունակեն իրենց գործունէութիւնը։ Եւ կայ միւսներուն բազմութիւնը․ անոնց որոնք անհամբեր կը սպասեն որ լրացնեն պահանջուած տարիները եւ նոյնիսկ կը պատահի որ իրենց տարիքը կեղծեն, օր առաջ հեռանալու համար գործի ասպարէզէն։ Առաջինները «աշխատամոլ» կոչուածնե՞ր են, ինչպէս կ'ըսուի յաճախ, կէս - լուրջ կէս - կատակ։ Ո՛չ, կը պատասխանեն մասնագէտները․ անոնք մարդիկ են որոնք կը սիրեն իրենց գործը ու այդ պատճառով կ'ուզեն չարունակել աշխատիլ։

Ամերիկայի նախագահներէն Ռեկըն վաւերացուց օրէնք մը որով աշխատանքի առաւելագոյն տարիքի սահմանը կը ջնջէր, բայց երեք խումբի․ հրշէջներուն, ոստիկաններուն եւ գինուորներուն։ Մնացեալ բոլոր մարդերուն մէջ կանխահասօրէն հանգստեան կոչուելու պարտադրութիւնը «տարիքի խտրականութիւն» պիտի նկատուէր։

Ամերիկացի գիտնականներէն չատեր յաճախ այս օրէնքէն կ'օգտուին։ Վիճակա-

գրութիւններու համաձայն, հետազօտուողներու 90%-ը 70 տարեկանէն ետքն ալ կը շարունակեն իրենց գործը: Այս համեմատութիւնը 70% է 80 տարեկանէն վերերու համար, Վարչարարական պարտականութիւններէ, դասաւանդութենէ ազատ մնալով, անոնք աւելի լայն ժամանակ կ'ունենան իրենց ուսումնասիրութիւններուն նուիրուելու. մեծապէս կ'օգնէ նաեւ միշտ երիտասարդ ուսանողներու, գործակիցներու միջեւ գտնուելու պարագան: Այս տեւալը կը զօրէ բոլոր անոնց որոնք հետաքրքրական, կլանող գործունէութիւն մը կը տանին ու կոլֆի, պրիճի կամ պարտիզպանութեան աէր ցոյց չեն տար:

Այս երեւոյթը ուշադրութիւնները կը կեդրոնացնէ ուղեղին գործունէութեան վրայ: Ալցհայմըրեան ախտին տարածուն բնոյթը ցոյց կուտայ թէ ամէն տեղ անձի մը ուսումի տարիները խոտոր համեմատական են հիւանդութեան երեւումի տարիքին ու մտաւոր վիճակի վատթարացման: Այս երեւոյթին երկու բացատրութիւն կը տրուի. առաջինը հիմնուած է անասուններու վրայ կատարուած պրպըտումներու. անոնք ցոյց տուած են որ յիշողութեան կորուստները նուազ են երբ էնթական կը գտնուի գրգիռներով հարուստ միջավայր մը որ զինք կը ստիպէ ուսականօրէն լուծում գտնելու փոքր խնդիրներու: Այս կացութիւնը կը շեշտուի երբ ծեր կենդանին կը գտնուի իրմէ աւելի երիտասարդներու ընկերակցութեամբ:

Երկրորդ վարկածը կ'արընչուի նիւթի մը որ կը կուտակուի ուղեղին մէջ. ատիկա թունաւոր նիւթ մը կը նկատուի որ ջղային բջիջներուն աստիճանական մահուան պատասխանատուն է, ինչ որ կը յատկանշէ Ալցհայմըրի հիւանդութիւնը: Ամիլօիտ կոչուած այդ փրոթէինը ուղեղին մէջ կ'արտադրուի մշտապէս ենթակային ծնած օրէն մինչեւ մահը: Գիտութիւնը ճշդած է որ բնականոն պայմաններու մէջ ան թունաւոր ոչ մէկ յատկանիշ ունի. ընդհակառակն, կը խթանէ բջիջներու միջեւ կապերը որոնք էական են յիշողութեան ու սորվելու գործընթացին համար:

Գիտնականները այն կարծիքը ունին որ մտային վարժութիւնները ամիլօիտին բարերար ազդեցութեան զարկ կուտան, արգիլելով որ ան թոյնի վերածուի: Սկզբունքը կը նմանի մարմնամարզական վարժումներով մկաններն ու յօդերը աշխոյժ պահելուն. մտային կանոնաւոր գործունէութիւն մըն ալ - ընթերցում, տրամաբանութիւնը խթանող հարցերու լուծում, կամ նոյնիսկ դիւրին գործողութիւններու մտաւոր կրկնութիւնը - արդէն օգտակար կ'ըլլայ:

Ներկայիս, երբ բժշկութիւնը յիշողութեան կորուստը դարմանելու կամ ցնորումին առաջքը առնելու կտրուկ միջոցներ չունի, մեծ հաւանականութեամբ, մտաւոր մարզանքը բուժումի լաւագոյն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈԽ-ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, Լիոնի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը իր սրահներուն մէջ կը հիւրընկալէր Երեւանի փոխ - քաղաքապետ ու քիմիագէտ Վազգէն Պետրոսեան եւ իր կողակիցը՝ երիկամունքներու մասնագէտ բժշկուհի Լիւսի Պետրոսեան: Անոնք Լիոն ժամանած էին Լիոնի ու Վիլէօրպանի քաղաքապետարաններու միացեալ հրաւէրով:

Ճաշ - հանդիպումը տեղի ունեցաւ երեկոյեան 8-30-ին: Ներկայ էր նաեւ «Լէա եւ Նափոլէոն Պիւլլիւքեան» հիմնարկի նախագահ փրոֆէսէօր Մարիոն: Հայրենի հիւրերուն կ'ընկերանար Պր. Վարուժան Գրիգորեան (Վիլէօրպանի քաղաքապետարանէն):

«Երեւանի փողոցներու տեսչութեամբ եւ աղբիւններու վերակացուն է Պր. Վազգէն Պետրոսեանը», բացատրեց Պր. Գրիգորեան: «Լիոն իր ժամանումի կը հետապնդէ կարգ մը նպատակներ: Նախ եւ առաջ ամրապնդել երկու քաղաքներու կապերը. յետոյ, այցելութիւններ ու հանդիպումներ մշակել քաղաքիս պատասխանատու անձնաւորութիւններուն հետ, մօտէն ուսումնասիրելու՝ Երեւանի փողոցներու մաքրութեան ու բարելաւումի ծիրին մէջ ընծայուած բոլոր կարելիութիւնները. որովհետեւ, Լիոնի ընդունակութեան համահաւասար քաղաք մըն է՝ Երեւանը» եզրափակեց Պր. Գրիգորեան:

Ապա, նախագահ Ժագ Էքմէքճեան համառօտ կերպով բարի գալուստի իր ուղերձը ներկայացուց, մաղթելով որ փոխ - քաղաքապետին քայլերը պսակուին յաջողութեամբ ու դառնան պտղաբեր մեր հայրենիքին համար:

Պատասխանելով ներկաներու հարցումներուն, Պր. Վազգէն Պետրոսեան ազնուական ոճով է որ խօսեցաւ անգամ մը եւս Հայաստանի ներկայ վիճակի մասին, ընդգծելով անոր գլխաւոր հարցերը՝ ելեկտրականութեան ու վառելանիւթի սակաւութիւն, նոյնիսկ՝ պակաս: «Երեւանցին, այսօր, երկու ժամ ելեկտրականութիւն ունի միայն օրական» յայտարարեց ան:

Անդրադարձաւ կատարուած նուաճումներուն, որոնք թէպէտեւ փոքր կամ աննըշան՝ ոմանց համար, ցոյց կուտան թէ ամէն ինչ ճակատագրի հովին չէ ձգուած:

Իբրեւ հաւատաւոր Հայ՝ որ համոզուած է իր ժողովուրդի վերելքին, փոխ - քաղաքապետը չմոռցաւ շեշտել Հայու բարձր արժանապատուութիւնը՝ որ միշտ կը պայքարի ընդդէմ նահանջի. «Ղարաբաղի պատկերը անոր գեղեցկագոյն օրինակն է» յիշեցուց ան:

Երգ, արտասանութիւն ու բաժակաճառեր յաջորդեցին իրարու, ազգային մաքուր հպարտութեամբ ջերմացնելով ճաշի վայրկեանները, որոնք վերջ գտան ուրախ մթնոլորտի մը մէջ:

Մենք ալ, մեր կարգին, մօտենալով փոխ - քաղաքապետին հարցուցինք իր ճամբորդութեան տպաւորութիւններուն ու ակնկալութիւններուն մասին:

Ու Պր. Վազգէն Պետրոսեան պատասխանեց. «Լիոնը փոքր հէքեաթ է, որը քաղաքաշինութեան առումով մեծ բարձունքների է հասել:

Քաղաքը կատարեալ մաքրութիւն ունի: Ես կ'երազէի որ մեր քաղաքն ալ Լիոնի նման մաքուր լինէր: Լիոնում մարդիկ չխտակ են. բարեկեցիկ կեանքով կ'ապրեն: Շատ ուրախ եմ որ մեր հայ համայնքը Լիոնի մէջ միասնական է. կ'ապրի հայրենիքի հոգսերով, միաժամանակ մնալով համահունչ՝ լիոնցու բնոյթին»:

Յաջորդող օրերուն, Պր. Վազգէն Պետրոսեան Տեսինի ու Վօ ան Վըլէնի քաղաքապետներուն հետ ալ հանդիպումներ կ'ունենար ու կը մեկնէր Լիոնէն, հետը տանելով, անտարակոյս, գեղեցիկ հեռանկարներ դեռ աւելի ամրացնելու Լիոն - Երեւան կամուրջը:

ՎԱՐԴԱՆ

ձեւն է: Ասկէ դիւրութեամբ հասկնալի կ'ըլլայ որ մէկը որ կը սիրէ իր աշխատանքը ու հաճոյք կ'առնէ անկէ, չուզեր բաժնուիլ անկէ, հանգստեան տարիքին հասնելով:

Ամէն մարդ տեղեակ է թէ մտային, ինչ անկում կը պատճառէ, աշխատանքի կեանքէն միօրինակ կեանքի մը անցնիլ հանգստեան կոչուելով: Աւելորդ է յիշել այն արուեստագէտները որոնք իրենց լաւագոյն գործը արտադրած են 70 տարեկանէն ետք: Զաւեշտի ամերիկացի դերասան Ճորճ Պըրնս որ Լաս - Վեկասի մէջ կը շարունակէ բեմ բարձրանալ աւելի քան մէկ ժամուան առանձին ներկայացումով մը, վերջերս տօնած է 98-րդ տարեդարձը եւ արդէն պայմանագրութիւն ստորագրած 1996ին կալայի ներկայացումի մը համար: Ան իր հարիւրամեակը պիտի նշէ երկու ժամուան արտասանական ելոյթով մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ի ՆՊԱՍՏ ՎԱՆԱՁՈՐԻ ԵՐԿՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

Երեքշաբթի, Սեպտ. 27-ին, Փարիզի քաղաքապետարանի մէկ սրահը հրաւիրուած էին հայկական զանազան կազմակերպութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներ Անֆանս - Արմենի միութեան պատասխանատու՝ Վիլի Պարալի կողմէ, տեղեկանալու համար միութեան ծրագրերուն Հայաստանի մանուկներու ի նպաստ: Հաւաքուած շուրջ քսան ներկայացուցիչներու, Վիլի Պարալ բացատրեց իր միութեան նպատակը եւ զայն իրագործելու համար նախատեսուած ծրագրերը: «Անֆանս - Արմէնի»ն մէկ ենթաբաժանումն է լա Հարփ - Անֆան - տը Տրուա միութեան որ առաւելաբար կը զբաղի հարցեր ներկայացնող մանուկներով, ինչ որ Ֆրանսայի մէջ կը կոչուի՝ cas sociaux: Այս անգամ նպատակն է երկու դպրոցներ վերակառուցանել Վանաձորի մէջ, քանի այս քաղաքը ծանրօրէն տուժեց երկրաշարժէն եւ անկար կամ տկար մանուկներու դպրոց չկայ եւ անոնք ապաստան գտած են խրճիթներու նման տնակներու մէջ: Հարկ է ուրեմն վերաշինել թիւ 3 դպրոցը (218 մանուկներու եւ դասատուներու համար), անհրաժեշտը ընել գործածելի դարձնելու համար շինուած բայց այլ նպատակներու ծառայող թիւ 18 դպրոցը եւ նման այլ ձեռնարկներ: Հարկ եղած շփումները եղած են Հայաստանի Կրթութեան նախարարին հետ եւ նախարարութեան մէկ պատասխանատուն ալ Տիկին Բաբիկեան քանիցս Փարիզ եկած է եւ համաձայնութիւն կնքուած է կողմերու միջեւ:

Յարդ առաջին ձեռնարկ մը եղած է Ապրիլ 20-ին, Փարք տէ Փրէնս, երբ Փարի - Սէն - Ժերմէն -- Պրայիլ Ֆութպոլի հանդիպումին բացումը կատարած են Վառիէթէ - քլէօպի եւ Իլ տը - Ֆրանսի Հայերու խումբը: Այս տարի Ժագ Շիրաք որոշած է այս նպատակին յատկացնել Հոքէլ տը Վիլի տարեկան Մսուրին մուտքի հասոյթը (Դեկտեմբեր 8-էն կը սկսի, ինչպէս ծանօթ է եւ ամէն տարի մեծ բազմութիւն կ'ընդունի):

Նախատեսուած է նաեւ բացառիկ համերգ մը ի նպաստ Անֆանս - Արմէնիի Ժագ Շիրաքի հովանաւորութեան տակ: Աշխարհահռչակ դաշնակահար՝ Միկէլ Անժէլ Էսթրալա ընդունած է սիրայօժար բերել իր մասնակցութիւնը, Ռոն - Փուէն տէ Շան զ'Էլիզէի թատրոնի տնօրէնն ալ ձրի կը տրամադրէ սրահը: Երեկոյթը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 20.30-ին եւ տոմսերը կը ծախուին թատրոնը Հոկտեմբեր 15-էն սկսեալ: Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն նաեւ երկու ծանօթ արուեստագէտներ՝ Արթիւր Ահարոնեան եւ Հայկ Դաւթեան:

Ֆրանսական այս կազմակերպութիւնը կ'ակնկալէ հայ գաղութէն որ զօրավիգ ըլլայ վերոյիշեալ ձեռնարկներուն:

Ա. Մ.

(*) La Harpe — Enfant de droit : 134, rue de Vaugirard, 75015 Paris (Libeller les chèques à l'«*Association Enfance - Arménie*»).

ԻՆՉՊԷՍ ՓԼԱՒ ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏԸ

ՅՈՒՇԵՐ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԷՆ (1915 - 1919)

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Արարողութեանց աւարտումէն ետքը տուն վերադարձանք եւ բաւական տարբերութիւն գտանք իր վիճակին մէջ: Ուրախ էինք բոլորս եւ կը կարծէինք թէ ժամանակաւոր բան մըն էր վարդապետին տագնապը, որ անցած էր կամ պիտի անցնէր:

Քանի մը օր վերջ, գիւղէն Բանկալթի իր տունը վերադարձաւ, յետոյ հիւրընկալուեցաւ Հարենց ընտանիքին մօտ եւ, ուր քանի մը օր շատ հանգիստ կերպով աշխատելէ վերջ, կրկին հիւանդացած եւ իր տունը դարձած էր:

Այդ միջոցին երբ այցելեցի իրեն, սպասաւորը չուզեց թողուլ որ վեր ելլեմ, ըսելով թէ, վարդապետը մարդ չընդունիր: Ես շատ կարեւորութիւն չտուի այս խօսքին, ուղղակի վեր ելայ, մտայ իր սենեակը՝ «բարեւ վարդապետ» ըսելով:

Բարեւս առաւ բարկացած եւ քթին տակէն,

Շփոթած մնացի:

- Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց:

- Ոչինչ վարդապետ, այցելութեան եկայ ըսի:

- Մարդ չեմ ուզեր, գնա՛:

.

- Գնա կ'ըսեմ, մինակ մնալ կ'ուզեմ:

- Վարդապետ, ի՞նչ բանի համար վըշտացած էք:

- Եղբա՛յր, իմ տունս չէ՞ այս, ազատ չե՞մ ուզածիս պէս ապրելու, մարդ չեմ ուզեր, չեմ ուզեր, գացէ՛ք, ելէք դուրս:

Եւ երեսը դարձուց անդին: Ելայ դուրս եւ վարը սպասաւորին մօտ իջայ:

Այսպէս սկսաւ վարուիլ բոլոր այցելուներուն հետ: Եւ այս վիճակը տեւական դառնալ սկսաւ:

Մենք տակաւին լաւատես էինք իր մասին եւ կը կարծէինք թէ իրապէս բանի մը վշտացած է, կամ շատ ծանր մտատանջութիւն մը ունի...

Ժամանակ առ ժամանակ կրկին փորձ կ'ընէինք իր մօտ երթալու, սակայն տեսանք որ ալ կատակ չէր: Իրապէս հիւանդ էր վարդապետը, յուզուած եւ վախով կը դիտէր մեզ, կ'աշխատէր մեր ներկայութենէն ազատիլ: Ոչ ոքի վրայ վստահութիւն ունէր, միայն իր սպասաւորին հետ կը խօսէր կարճ - կտրուկ, իր տնային պէտքերու մասին:

Բժիշկ Վ. Թորգոմեան պէտք տեսաւ յունական հիւանդանոցի մտային հիւանդութեան մասնագէտ տոքթօր Կոնոսը հրաւիրել խորհրդակցութեան համար: Քանի մը անգամներ այցելեց բժիշկը, Ոչ մէկ օգուտ:

Օրերը կ'անցնէին եւ մեր սիրելի վարդապետը կը յամառէր իր լռակեցութեան եւ մարդատեցութեան մէջ: Յաճախ սընունդ ալ առնել չէր ուզեր:

Մեզի համար իր այս վիճակը բնական դալ սկսաւ:

Բայց չէինք համոզուած թէ վերջնական պիտի ըլլար այդ վիճակը իրեն համար, եւ կը սպասէինք օրէ օր որ վերստանայ իր նախկին վիճակը:

Բժիշկ Թորգոմեան, Ա. Հարենց եւ Զ. Լ. միշտ կը հսկէին եւ միջոցներ ձեռք կ'առնէին ճար մը գտնելու համար:

Այս չէնչող մարդը մարած էր: Տխուր եւ լուռ, կզակը ափին՝ կը դիտէր հեռո՜ւ ծովն ու լեռները:

Բաւականին կանոնաւոր էր իր կենցաղը բացի բնաւորութենէն:

Բարկացած մարդու տպաւորութիւն կը ձգէր տեսնողին վրայ: Այս վիճակը վերագրուեցաւ իր ամուրի կեանքին եւ միջոցներ ձեռք առնուեցան այս պակասը դարմանելու: Նոյնիսկ դիմում եղաւ պատրիարքին հաւանութիւնը առնելու ամուսնութեան համար եւ չէր մերժուած: Ասկէ առաջ տարբեր ձեռնարկներ եղան դոհացընելու բնութեան պահանջը, բայց Կոմիտաս մնաց անզգայ եւ անդրդուելի՝ բոլոր այս ձեռնարկներուն հանդէպ: Այսպէս պատմեց ինծի բժիշկ Թորգոմեան:

Օր մը երբ կրկին այցելեցի իրեն, վարը ճաշարանէն սպասաւորը ներս կանչեց զիս եւ տխրութեամբ ըսաւ.

- Այսօր շատ գէշ վիճակ ունի վարդապետը, մի գնար մօտը:

- Ինչո՞ւ, ի՞նչ եղաւ.

- Տան տէրը Պ. Գարակէօզեան լուր ղըրկած էր որ պարպենք տունը:

- Որո՞ւն ըսած էր:

- Ինծի եւ ես ալ վարդապետին ըսի: Ասոր վրայ շատ յուզուեցաւ եւ «վա՜յ, տունէն դուրս նետել կ'ուզեն զիս», ըսաւ եւ այսօր չուզեր խօսիլ բնաւ...

- Ինչո՞ւ ըսիր իրեն, վարպե՛տ, կրնայիր մեզի ըսել:

- Ինչ ընեմ, սխ:

Այս դէպքը շատ գէշ էր ազդեր խեղճ վարդապետին վրայ, նիւթական միջոցներէ զրկուած - թէեւ բարեկամները չէին լքեր զինք - հիմա իր բնակարանն ալ կ'ուզէին առնել ձեռքէն, զրկել զինք իր այնքան գուրգուրացած գոյքերէն, աշխատանքի տաճարէ, ուր քանի տարիէ ի վեր քրտինք թափած էր հայ երգի եւ երաժշտութեան զարգացումին եւ ուռճացումին համար, ուր մշակուած էին երգահանդէսներու յայտագիրները եւ իր աշակերտներուն ձայները, ուր այցելած էր հայ մաքի բնտրանին ինչպէս եւ օտարներ՝ խմելու համար հայ գեղարուեստի երկու ակերէն երաժշտական եւ նկարչական (Փ. Թէրլէմէզեան), եւ այդ շէնքը կերպով մը իրաւունք ստացած էր հայկական կեանքի կարեւոր մէկ մասը, հաւաքավայրը դառնալու, եւ հիմա կ'ուզէին զայն խլել եւ դարձնել նիւթական եկամուտի աղբիւր՝ հանդիպած վարձակալին ձեռքը...:

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

պահեստներով: Այս ուղղութեամբ բանակցութիւնները կը շարունակուին՝ պայմանագրութեան մը կնքումին համար, մինչ թէքնիք ուսումնասիրութիւնները աւարտած են արդէն:

Երեքշաբթի, Հոկ. 11-ին ալ Գերագոյն Խորհուրդի մէջ իր ունեցած ելոյթէն զատ, Շումէյկօ կ'այցելէր տեսարժան վայրեր, իրիկուան ալ ինք ընդունելութիւն մը կու տար Հայաստանի իշխանութեանց ի պատիւ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 10)

75-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունելով Երեւանի պետական Համալսարանի գլխաւոր տեսուչ Ռ. Մարտիրոսեանը, միասնաբար քննարկած են Համալսարանի 75-ամեակի հանդիսութեանց կազմակերպման հարցեր: Ռ. Մարտիրոսեան նախագահին յանձնած է Համալսարանի շրջանաւարտներու յատուկ յուշամետալը:

⁂

ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Հոկ. 7-ին Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Ռուսաստանի նոր դեսպանը՝ Անդրէյ Ուռնով, որ յանձնած է իր հաւատարմագիրը: Խօսակցութեան ընթացքին Հայաստանի նախագահը իր գոհունակութիւնը յայտնած է ի տես Ղարաբաղի մէջ հրադադարի պահպանման:

⁂

Նոյն օրը նախագահին իր հաւատարմագիրը յանձնած է նաեւ Յունաստանի նոր նշանակուած դեսպանը՝ Եակովոս Սպեցիոս:

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

vous propose un spectacle exceptionnel de chants, danses et musique folkloriques en compagnie de

l'ENSEMBLE

DEGSAR

D'ARMENIE

le Dimanche 16 Octobre à 16h précises

au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE

Prix des places : 75 F. (adultes)
40 F. (enfants).

Renseignements : MCAV 78 93 57 43.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RENTREE SCOLAIRE

Section de Paris
«A. Tathéossian»

Inscriptions jusqu'au 15 Octobre
COURS DE LANGUE ARMENIENNE
— de la maternelle au Bac + Adultes —

Activités :
Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu
Les Samedis de 14h30 à 19h30
à la M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e

Renseignements :
48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

⁂

Section *Naïri — Beaumont*
organise une sortie à

SAN-REMO (Italie)

Le Samedi 22 Octobre

Rassemblement devant l'église arménienne de Beaumont à 5 heures 30 précises.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ 9-ամսեայ հերոսամարտի 74-րդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին, Փարիզի Ս Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 8.000 դիւցազններու յիշատակին:

Իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 13-ին մատաղի ճաշ և յուշահանդէս, Ճաշարան Վարդան՝
52, Bd St-Germain, Paris 5e
Ճաշագին՝ 120 Ֆր.:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի հայ կին մը որ օրուան մէջ տնային աշխատանքներ տանի երկու տարեց անձերու մօտ: Կարելի է նաեւ հոն բնակիլ:

Դիմել՝
43 - 81 - 88 - 10

ԷՍԱԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 16, Կիրակի, ժամը 15-ին Բարեգործականի սրահը
118, rue de Courcelles, PARIS 17e

Օրակարգ. -

1.- Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,

2.- Հաշուետուութիւն,

3.- Նոր վարչութեան ընտրութիւն,

4.- Պոլսոյ Էսաեան վարժարանի հիմնադրութեան 100-ամեակի կարգադիր յանձնախումբի կազմութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Էսաեանցիները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգւոյն կատարած հոգեհանգստի ու մատաղօրհնութեան առիթով. — Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւն 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պանտիկեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նշան Միքայէլեան, Տիկին Ալիս Տէր - Մինասեան 300-ական Տէր եւ Տիկին Քինաճեան 250 ֆրանք, Մարգարեան եղբայրներ՝ 200 Ֆր. Եկեղեցւոյ եւ 200 Ֆր. Կապոյտ Խաչին, Տիկին Թիւթէլեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տիկին Մոնիք տը Սիմոն, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Էօրտէքեան, Տիկին Ալիս Պիւրկիւրեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեան, Սիմոնեան ընտանիք, Արզումանեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Գամպէրեան, Տիկին Պապայեան, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչ 200-ական ֆրանք, Օր. Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Անթուան Սիվազլեան, Մարի Սիվազլեան 150-ական Ֆր., Տիկին Տէր - Կարապետեան, Տիկին Սէֆէրեան, Տէր եւ Տիկին Հօթօթեան, Տէր եւ Տիկին Թոքաթլըեան, Տէր եւ Տիկին Զարուկեան, Ռմն՝ 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեան, Տիկին Յասմիկ Սիրունեան, Տէր եւ Տիկին Իսկէնտէրեան, Տիկին Հայկանոյշ Մեժան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան 100-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ եւ Կապոյտ Խաչին, Տիկին Բրաբիոն Յակոբեան, Օր. Փօլէթ Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կարապետեան, Պր. Յակոբ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Աւիկեան, Տէր եւ Տիկին Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Խոզեան, Տէր եւ Տիկին Էսքիճեան, Շալճեան ընտանիք, Ճանիկեան ընտանիք 100-ական Ֆր., Էօզեան ընտանիք 100-ական ֆրանք Եկեղեցւոյ եւ Կապոյտ Խաչին, Տէր եւ Տիկին Պետիկեան 100-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ եւ Կապոյտ Խաչին, Տիկին Պօղեան, Տիկին Նիկողոսեան, Տիկին Պասմաճեան, Տիկին Վարսենիկ Մելքոնեան 50-ական ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ռընէ Զաքըճեան եւ զաւակները, Նելլի Պրոնիման եւ զաւակները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 16, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ՊԵՐՃ ԶԱՔԸՃԵԱՆԻ

մահուան 20-րդ՝

ինչպէս նաեւ իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ԼՕԺԷՆԻ ԶԱՔԸՃԵԱՆԻ

մահուան 7-րդ տարելիցներուն առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

URGENT

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL-MOORAT
recherche pour son Ecole bi-hebdomadaire

un enseignant(e)

pour cours d'arménien occidental
(langue, littérature, histoire)
enfants de 10 à 15 ans.

Mercredi et Samedi de 9h30 à 16h.

Adresser C.V. + Photo à APECASM
26, rue Troyon, 92310 Sèvres.
Tél. : 47. 41. 60. 26.

ԴՊԻՐ ԸԼԼԱԼ ԵՒ ՄԱՍ ԿԱԶՄԵԼ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

Կոչ կ'ընենք մեր ծնողքներուն, որպէսզի քաջալերեն իրենց զաւակները՝ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, մանուկներով հանդերձ, մաս կազմել Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին եւ Երգչախումբին, իրենց շնորհներով փառաւորել մեր Ս. Եկեղեցին եւ փոխադարձաբար ստանալ հոգեկան մխիթարութիւն:

Դպրաց վարժութիւնը ունենալու համար, Չորեքշաբթի երեկոներ, ժամը 6.30-ին, քառաձայն երգչախումբի փորձեր տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյս յարակից սրահներուն մէջ, առաջնորդութեամբ Պ. Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյնպէս, Հինգշաբթի երեկոներ, ժամը 6.30-ին, Դպրաց շարականներու եւ արարողութեանց վարժութիւնները կը կատարուին առաջնորդութեամբ Պ. Արամ Քերովբեանի:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 15, տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասի եւ Յովհաննու:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎՐԳԵԱՆ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

ACTIVITES HEBDOMADAIRES

en collaboration avec la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

— *Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux.*
— *Préparation au Baccalauréat.*
— *Cours de chants arméniens.*
— *Eveil : Dessin, peinture, travaux manuels.*

Activités tous les mercredis de 10h à 16h. Le repas de midi est servi aux participants.

Début des activités
le Mercredi 12 Octobre

Pour tous renseignements téléphoner à:
— Croix Bleue;
— MAJC : 12-14, rue St-Bazile,
Tél. : 91. 50. 15. 09.

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ԱՎԻՆԵՈՆ - Ս. ՎԱՐԴԱՆ

Ավինեոնի Ս. Վարդան եկեղեցւոյ Ծխական Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ՝ միօրեայ Ս. Վարդան դպրոցի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 12, կէսօրէ ետք ժամը 14 - 17-ին:

Maison «4 de Chiffre»
26, rue des Teinturiers
84000 AVIGNON

Կը դասաւանդէ՝
ՎԱԶԷՆ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

EXPOSITION DE PEINTURE

DE

Vasken Baronian

PEINTRE D'ARMENIE

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Du 7 Octobre au 17 Octobre
Tous les jours de 9h à 12h
et de 14h à 18h

Procès LEWIS

CONTRE LE REVISIONNISME ET LE NEGATIONNISME DU GENOCIDE ARMENIEN

Le procès se tiendra au Palais de Justice de Paris devant la 17e Chambre Correctionnelle le 14 Octobre à partir de 13 heures 30

SOYONS NOMBREUX

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Pour soutenir financièrement l'action du C.D.C.A.

Je fais un don de : ☐ 100 F. ☐ 200 F. ☐ 500 F. ☐ 1.000 F. et plus

Libellez vos chèques à l'ordre du C.D.C.A. et envoyez les à l'adresse suivante : C.D.C.A. : 17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13
JEUDI
13 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.436 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 70e ANNEE — N° 18.436

ՄԱՄՈՒԼ

«LES DOSSIERS DU CANARD»

EDOUARD

«Il faut pourtant se rendre à l'évidence historique : L'actuel premier ministre est bien "d'origine arménienne», c'est par la suite que les choses ont divergé».

Քանար Անշէնէի «Թղթածրարներուն» վերջինը լոյս տեսաւ Հոկ. 12-ին եւ նըւիրուած է Պալատիւրի :

Սկիզբի երկու էջերը (անստորագիր, բայց շատ հաւանաբար գրողը Հայ է) նուիրուած են Պալատիւրի ծագումին որ բանավէճի այնքան նիւթ եղաւ երբ նախարարապետ նշանակուեցաւ 1993-ի գարնան : Ծանօթ է որ ինքնական չի սիրեր այդ մասին խօսիլ եւ ամէն անգամ որ ակնարկ եղած է հայկական իր ծագումին մասին, անմիջապէս հերքել տուած է, դեռ համակեցութեան առաջին շրջանին, երբ Ելմտական նախարար էր եւ Ֆիկառօ-ի մէջ, Թիէրի Տէժարտէն գրած էր որ «ծագումով Հայ է» : Նախարարութիւնը անմիջապէս հերքում մը ղրկած էր :

Բազմաթիւ կենսագրութիւններ հրատարակուեցան, Քլէր Շազալ իր «Պալատիւր» հատորին մէջ խուսափեցաւ խորացնելէ հարցը եւ ի վերջոյ Մոնտի մէջ էր որ լոյս տեսան ամէնէն ճշգրիտ տեղեկութիւնները : 18-րդ դարուն Նախիջեւանէն գաղթած Հայեր են (Պաhատուրեա՞ն) որ Իզմիր կը հաստատուին : Կը դառնան կաթողիկէ (հոն կ'ըսուէր՝ լատին) ու երկար տարիներու երկայնքին ընտանիքը խնամիական կապեր կը հաստատէ Հայերու, Իտալացիներու (նախընտրաբար՝ վենետիկցի) եւ մանաւանդ Փրովանսի Ֆրանսացիներու հետ, ինչ որ ըսել կու տայ արդարօրէն Քանարի գրութեան հեղինակին որ՝ 1/16-ով միայն Պալատիւր Հայ է : Ճիշդ է եւ ինչպէս ատենին Հիւրբիյէթ գրեց, Պալատիւր տխպարն իսկ է լըվանթէնի : Ի դէպ, կարեւոր ալ չէ եւ սխալ է երբ Հայերը շատ իրար կ'անցնին նման պարագաներու մէջ եւ կը պնդուին հաստատելու համար որ ծագումով հայ է Պալատիւր (կամ այսինչը, կամ այնինչը) : Երբ ինքնական չուզեր, իր զիջանալիք բանն է եւ բացայայտ արտայայտութիւնը փաղդոյթի մը : Մնաց որ շատ խելացի գործ ալ չէ : Կը բաւէր Պալատիւրի խոստովանիլ որ իր նախնիքը հայկական ծագում ունեցած են եւ՝ վերջ : Մինչ իր ուրացումները (մերժեց «Իզմիրի պատուոյ քաղաքացի»ի վկայականը զոր Թ. Չիլլէր ուզած էր իրեն յանձնել) չծառայեցին իրեն որպէսզի հաւաքատ Ֆրանսացիի մը վերածուի, կը բաւէր «Պէպէթ Շօ»ն դիտել որ երբ իր մասին արտայայտուէր գայն միայն Թուրք կամ Օսմանցի կը ներկայացնէր :

⁂

«LE MONDE»

(12 Octobre)

A LA DECOUVERTE DE TUTUNDJIAN

Մոնտի մէջ Ժընըվիեւ Պրէրէթ կը գրէ այս մեծ նկարիչին մասին, որու գործերը դժուար գտանելի են : Ֆիաքի այս տարուան ցուցադրութեան մէջ է որ Կալըրի տը Ֆրանսը յետահայեաց ներկայացման մը կցած է մենագրութիւն մըն ալ : Գործեր առաւելաբար Ֆրանսացիներու անհատական հաւաքածոներուն կը պատկանին, բայց ծախու են : Թիւթիւնճեան ծնած է 1905-ին Ամասիա եւ Փարիզ հաստատուած 1923 - 24-ին : Շատ մեծ համբաւ ունեցող նկարիչ էր :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՍՊԻՑԸ ԾՈ՞Վ Է ԹԷ ԼԻՃ

Հինգ երկիրներ՝ Ռուսիա, Ազրպէյճան, Պարսկաստան, Թիւրքմէնիստան եւ Ղազախստան, պէտք է պատասխանեն այս հարցումին. Կասպիցը ծո՞վ է թէ լիճ : Ու անոնց տալիք պատասխանէն կախում ունի թէ ո՞վ իրաւունք ունի շահագործելու այդ շրջանի բնական հարստութիւնները՝ գըլխաւորաբար քարիւղ, կազ եւ ձկնկիթ (քավիար)..., եւ ի՞նչ համեմատութիւններով : Առ այժմ Կասպիցի իրաւական դրութիւնը տակաւին կախում ունի այն դաշնագիրներէն որոնք 1921-ին եւ 1940-ին ստորագրուած են նախկին Խորհրդային Միութեան եւ Պարսկաստանի միջեւ : Բայց յետ - խորհրդային շրջանին, այս դրութիւնը տեղ կու տայ բազմազան ու յաճախ իրարու հակասող մեկնաբանութիւններու : Առանց մանրամասնութիւններու մէջ մըտնելու, ըսենք որ եթէ Կասպիցը ծով նկատուի, միջազգային դաշինքները, որ վերջերս ստորագրուեցան ՄԱԿ-ի հովանաւորութեամբ, կիրարկելի կը դառնան : Իսկ թէ ոչ, եթէ լիճ է, մեծ մասը Կասպիցի ջուրերուն եւ հարստութիւններուն՝ շրջանի երկիրներուն համայնական ինչքը կը նըկատուի : Այլ խօսքով՝ Ազրպէյճան իրաւունք չունենար իր ափերէն 10 քիլոմեթր անդին գտնուող քարիւղն ու կազը շահագործելու : Արդ, Ազերի, Շիրակ եւ Կիւնէշլի նաւթահորերը կը գտնուին Ազրպէյճանի ափերէն 190 քիլոմեթր անդին : Աւելին, եթէ Ազրպէյճանի եւ Թիւրքմէնիստանի ափերուն միջեւ գիծ մը քաշուի, այս նաւթահորերը կ'իյնան ... Թիւրքմէնական կողմը :

Մոսկուա կը պնդէ, ամենայն խստութեամբ, որ Կասպիցը լիճ է եւ ուրեմն անոր հարստութիւններուն մեծ մասին մէջ ինք իրաւունք եւ խօսք ունի : Ազրպէյճան կ'ըսէ որ Խորհրդային Միութեան անկումին յաջորդող շաբաթներուն ուժանիւթի միութենական նախարարութիւնը բաժանում մը կատարեց Կասպիցի նաւթահորերուն ու իրեն յատկացուց այդ երեքը : Ղազախստան եւ Թիւրքմէնիստան կ'ուզեն որ Կասպիցը բաժնուի յստակ շրջաններու եւ ամէն մէկ երկիր ունենայ իր գերիշխանութիւնը, ի բաց առեալ համայնական մասէ մը, որ կը մնայ անորոշ : Իսկ ի՞նչ կ'ըսէ Պարսկաստան :

Շատ հետաքրքրական է լսել Թեհրանի կարծիքը այս հարցին մասին : Եւ անդըրադառնալ որ ինչքան մօտ է անոր կեցուածքը՝ ռուսականին, ու հակառակ՝ Ազրպէյճանի դիրքին ... Նախ Պարսիկները առաջարկեցին որ 10 քիլոմեթրի փոխարէն, ազգային ջուրերու սահմանը տարուի 45 քիլոմեթրի : Ապա իրենք ալ իրենց կարգին, ճիշդ ու ճիշդ Ռուսիոյ Արտաքին Նախարարութեան բառերը գործածելով, «ապօրինի» հռչակեցին բոլոր «միակողմանի նախաձեռնութիւնները» որոնք վերջերս առնուեցան Կասպիցի մէջ : Այլ խօսքով՝ Ազրպէյճանի ստորագրած նաւթային պայմանագրութիւնը մերժուած է ոչ միայն Ռուսիոյ կողմէ, այլ նաեւ Իրանի :

Ահա այս հարցերն են որ ժողովի դըրուած են Մոսկուայի մէջ, ուր Կասպից (ծովի՞, լիճի՞) հինգ երկիրներու ներկայացուցիչները հաւաքուած են, Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 12-էն ի վեր, Ռուսիոյ Արտաքին Նախարար Անդրէյ Կոզիրեւի նախագահութեան տակ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶՐՊԷՅՃԱՆԻ Նախագահը՝ Ալիեւ Գանձակն ալ պաշարման վիճակի գօտիին մէջ առաւ : Ծանօթ է որ երկու ամսուան համար պաշարման վիճակ հաստատուած էր Բաքու, իբրեւ հետեւանք պետական հարուածի փորձին : Հոկ. 12-ին, Լիպերասիոն-ի մէջ Տիտիէ Ֆրանսուա կ'անդրադառնայ Ազրպէյճանի վերջին դէպքերուն : Կը գրէ թէ երբ Ալիեւ «արտաքին թշնամիներու» կը վերագրէ Ազրպէյճանը անկայունացնելու փորձերը, այդ բանաձեւումով կ'ակնարկէ Մոսկուայի եւ Արեւմուտքին ալ ակամայ կու տայ ... : Ու յօդուածագիրը կ'ողեկոչէ բուն դըրդապատճառը որ քարիւղի պայմանագրերու ստորագրութիւնն է :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ քուէարկեց ապահովութեան վերաբերեալ Փասքուայի օրինագիծը, ըստ որուն կարելի կը դառնայ տեսոյթով հսկողութիւն կատարել դուրսը եւ ցոյցերու պարագային մերձաւոր շրջանի մը մէջ կառքերը խուզարկել : Ձախը դէմ քուէարկեց :

ՌՈՒՍԻԱ առկախեց Արաֆաթի հետ հաշտութեան բանակցութիւնները իսրայէլացի զինուորի մը առեւանգումէն ետք Համասի կողմէ :

ԿԻՐԳԻԶՍՏԱՆԻ Նախագահը՝ Ասկեր Ակայեւ Անգարա ժամանած է երկու օրուան այցելութեան մը համար, որու նպատակն է յարաբերութեանց ամրապնդումը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԱՆԳԱՐՈՂ ՅՈՒՇԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

1915-ի 80-ամեակին առիթով անկախ Հայաստան պետական որոշումով ձեռնարկած է Ցեղասպանութեան թանգարանի կառուցումին : Անոր տնօրէնին բացատրութիւնները տեղ գտած են Բ. էջի սիւնակներուն մէջ : Հոն կայ կէտ մը որ յատակ ուշադրութեան արժանի է : Տնօրէն Սասուն Գրիգորեան կը մաղթէ որ ինչպէս հայաստանաբնակները, այնպէս ալ Սփիւռքի հայութիւնը օժանդակէ թանգարանին «նրան յանձնելով ընտանեկան մասունքներ» :

Հրաւէրը, պարզ է որ աւելի իմաստ ունի Սփիւռքի Հայերուն համար, քանի որ պարագաներու բերումով, անո՛նք ընտանեկան մասունքներ պէտք է ունենան առաւելաբար, շառաւիղները ըլլալով ամբողջովին, զոհերու եւ վերապրողներու մեծագոյն զանգուածին : Ու ամէնէն բնական բանն է որ երբ վերջապէս ցեղասպանութեան թանգարանը մարմին կ'առնէ հայկական անկախ հողին վրայ, ան ըլլայ հաւաքավայրը ամէն մասունքի :

Սակայն, նոր օրերու նորելուկ նախընթացներ զգալի զգուշաւորութիւն մը կը յուշեն Սփիւռքի Հայուն : Ազգային արժէք ներկայացնող ամէն բան, ինչպէս օրինակ՝ գրական մասունքներ, երեւանեան հաստատութիւններու աւանդ տալու հրաւէր կ'ըլլար նախ երէկ. ու շատեր անվա... բան Երեւան տարին կամ ղրկեցին այդ կարգի ինչ որ ունէին :

Անցեալները պատահեցաւ որ սփիւռքցի գրողի մը Երեւան փոխանցուած դիւանէն էջեր պէտք ըլլան հոս : Խնդրուեցաւ երեւանաբնակ բարեկամէ մը որ պատճէնահանէ հարկաւոր էջերը ու ղրկէ : Զէ՞ որ պատճէնահան գործիքները այլեւս ոչ անգտանելի են հոն, ոչ ալ ամէն անկիւնէ լռեսող «աչք»երու հակակշռին ենթակայ :

Այսուհանդերձ, էջերը չհասան. յայտնապէս երէկուան «աչք»երը ուրիշ բաներով փոխարինուած են : Սփիւռքէն ղրկուած դիւաններէն քանի մը էջ պատճէնահանելու եւ փարիզ ղրկելու արտօնութեան համար խնդրոյ առարկայ հաստատութեան պատասխանատուն ոչ արհամարհելի գումարի մը պահանջք ներկայացուցած էր... :

Կայ տակաւին որպէս աւանդ կամ օժանդակութիւն Հայաստան ղրկուած արուեստի գործերու եւ այլ արժէքներու վաճառքին մասին հասած լուրեր. անոնց մէկ մասին արեւմտեան շուկաներէն հասնող արձագանգը... :

Ցեղասպանութեան թանգարանին կոչը սրբազան պարտաւորութեան մը տակ կը դնէ բոլոր անոնք որոնք տէր են եղեռնէն «վերապրած» մասունքներու : Շա՞տ պիտի ըլլայ անոնց յանձնումին համար յուրջ, վստահելի երաշխաւորութիւն փնտռել :

Ո՛չ, ապահովաբար, երբ նկատի առնուի վերոնշեալ նախընթացներուն միտք պղտորող յուշարարութիւնը :

Թ. ԱՐՓԻ

ՖԻԶՈՒԼԻԻ ՄԷՋ ՀՈՂԱԾԱԾԿ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

«Ազգ»ի Սեպտեմբեր 28-ի թիւով Թերթին Ստեփանակերտի թղթակիցը Վահրամ Աղաջանեան կը տեղեկացնէ թէ վերջերս Ֆիզուլիի շրջ. կեդրոնին մօտերը ղարաբաղեան բանակին զինուորները յայտնաբերած են շինծու բլուր մը որուն տակ թաղուած գտած են հայկ. եկեղեցի մը : Առաջին տեղեկութիւններու համաձայն, ան կը պատկանի Ժ. - ԺԳ. դարերուն, կառուցուած է Դիզակի իշխաններուն կողմէ : Շինծու բլուրը ստեղծուած է 60-ական թուականներուն, Ազրպէյճանի իշխանութիւններուն գաղտնի կարգադրութեամբ : Դէտերու կարծիքով, ատիկա եղած է խուսափելու համար եկեղեցիին բացայայտ աւերումէն որ այդ տարիներուն անխուսափելի աղմուկի պատճառ կ'ըլլար : Ուստի, որոշուած է յուշարձանը հողով ծածկել : Մինչեւ վերջին օրերն ալ այդ բլուրին գագաթը մնացած է հսկայական ցուցապաստառ մը՝ «Փառք ՍՄԿԿ-ին» գրութեամբ : Եկեղեցիին շրջակայքը գտնուած են նաեւ հայկական տապանաքարեր եւ միջնադարեան խաչքարի բեկորներ :

Ներկայիս Ղարաբաղի զինուած ուժերուն կողմէ ազատագրուած շրջաններուն մէջ հայ մասնագէտներ եւ զինուորներ յայտնաբերած են տասնեակ մը հայկական պատմական կոթողներ : Անոնցմէ են Աղդամի Շահբուլաղ գիւղին մօտի կիսաւեր Ամենափրկիչ եկեղեցին եւ Տիգրանակերտ ամրոցը որը կառուցուած է Տիգրան Մեծի օրով : Ամէնէն համեստ հաշիւով, ազատագրուած շրջաններու հայկական յուշարձաններու թիւը 210-ի կը հասնի :

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հոկ. 11-ին Վալանսի Հայ Մարզականը 1 - 2 պարտուեցաւ Տէօնքէրքէն, այս վերջինոյն դաշտին վրայ : Ներկայիս Վալանս 12-րդ է 17 կէտով : Դասաւորման գլուխն է միշտ Մարսէյլ՝ 30 կէտով :

«ՈՒԽՏԱՏՈՒՆ»Ը

Ցեղասպանութեան 80-ամեակի նշումին ամէնէն մնայուն գործը պիտի ըլլայ Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին մօտ կառուցուելիք Հայոց ցեղասպանութեան Թանգարանը. ան պիտի կոչուի «Ուխտատուն»:

Մարդ արարածին դէմ ոճիրներու ծանրագոյնը որուն Ի. դարու առաջին զոհը եղաւ հայ ժողովուրդը, ջնջեց հայրենիք մը որ կը կոչուէր Արեւմտահայաստան: Այդ ջնջումը, հողին հետ մահուան գիրկը չպրտուած 1.5 միլիոնին յիշողութեամբ կ՚ոգեկոչուի ընդհանրապէս: Ու քիչեր, քիչ անգամ միայն կ՚անդրադառնան թէ կորսուածը ո՛չ առանձին հողն էր, ոչ ալ անոր բնակչութիւնը: Արարքին հաշուեցոյցը վճարեց ամբողջ ցեղ մը իր մշակոյթով, լեզուով, հիմնարկներով, աւանդութիւններով ու նաեւ ապագայով: Այսօր, 80 տարի ետք, «արեւմտահայ»ու որքա՞ն հասարակաց տուեալ ունի Հայը որ դարձած է պոլսահայ, պէյրութահայ, փարիզահայ, նիւ-եորքահայ, լոս-անճըլըսահայ, եւայլն, եւայլն: Ինքնուրոյն, հարուստ մշակոյթի ու նաեւ նիւթական որոշ բարօրութեան տէր ժողովուրդէն, հակառակ յաճախակի մեր ինքնագոհ ու ինքնագով կուրութեան, մնացած գլխաւորը անսահման ու անսահմանելի կոտորակում մըն է. ժառանգութիւն ակամայ զոր կ՚ապրինք, գրեթէ առանց զայն ըստանձնելու, կամ նոյնիսկ առանց անոր գիտակցումին:

Ձենք գիտեր թէ Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին վրայ Հայոց ցեղասպանութեան Թանգարան հիմնելու գաղափարը յղացողներուն ու գործադրութիւնը հրահանգողներուն մտքին մէջ ո՛րքանով տեղ ունեցած են այս պարագաները: «Ուխտատուն» անուանումին թելադրած զգացականին ու յիշատակներու հաւատարմութեան ձեւով արտայայտուած մօտեցումին քով, կան անոր տնօրէնին բաւական ընդարձակ բացատրութիւնները որոնք զայն կը զետեղեն այդ տեսակի այլ օրինակներու շարքին. ինչպէս՝ հրէականը, եւայլն:

«Ուխտատուն» հիմնարկին տնօրէնն է Սասուն Գրիգորեան որուն խօսքերը «Հայաստանի Հանրապետութեան» Սեպտեմբեր 28-ի թիւին մէջ ներկայացուած են «Արմէնփրէս»ի թղթակից Նորա Մելիքեանի կողմէ:

Թանգարանին յատակագիծը գործն է Եղենի յուշարձանին (1965) երկու ճարտարապետներուն՝ Արթիւր Թարխանեանի ու Սաշուր Քալաշեանի: Շէնքը երկյարկանի պիտի ըլլայ, երկու հազար քառ. մեթր տարածքով: Գլխաւոր ցուցասրահը պիտի զետեղուի Բ. յարկի կամարաձեւ դահլիճը: Հոն ելքի մասին մէջ պիտի դանուի խորան մըն ալ ուր այցելուները պիտի կարենան մոմ վառել նահատակներու հոգւոյն հանգիստին համար:

Ա. յարկը տեղ պիտի գրաւեն ֆոնտադարանը, ձայնադարանը, ֆիլմադարանը եւ դահլիճը: Հոն պիտի ըլլան նաեւ գրադարանը, ընթերցասրահը, ցուցադրելի նիւթերը վերականգնելու արհեստանոցը եւ առանձնասենեակներ:

Կառուցումը սկսած է Հայաստանի կառավարութեան Օգոստոս 31-ի կարգադրութեամբ. շինութեան պատուիրատուն Երեւանի քաղաքային խորհուրդի գործադիր կոմիտէն է. աշխատանքը կը կատարուի «Հայպետնախագիծ» հիմնարկութեան եւ «Հայքիմշէն» շինարարական պետական ձեռնարկութեան կողմէ: Շինութեան նիւթականը կը հոգայ ֆինանսներու նախարարութիւնը:

Թանգարանին ցուցանմոյշները ձեռք ձգելու, անոնց մշակումին, ցուցադրութեան ձեւաւորման ուղղութեամբ սկսած է արդէն աշխատանքը յանձնախումբի մը կողմէ որուն պարագլուխն է «Հայկական հանրագիտարան»ի գլխաւոր խմբագիր Կոնստանտին Խուդավերտեան: Կազմին մէջ կան պատմաբան գիտնականներ, նկարիչներ ու այլ մասնագէտներ: Ցուցադրանքի ձեւաւորման գլխաւոր խորհրդատուն նկարիչ Գրիգոր Խանջեանն է:

Թանգարանին մէջ պիտի պահուին փաստագրական նիւթեր, պատմական, իրաւական եւ այլ փաստաթուղթեր. հրամաններ, կոչեր, ազդեր, հեռագրեր, քարտէսներ, պետական-պաշտօնական յուշագրեր, շրջաբերականներ, եւայլն, եւայլն: Պիտի ցուցադրուին «վերապրող» գիրքեր, աւերուած կամ խրացուած կրօնական, մշակութային, ճարտարապետական յուշարձաններու մանրակերտներ, լուսանկարներ, տեսերիզներ: Տակաւին որոշուած է ներկայացնել լուսանկարները բոլոր այն բանտերուն, խուցերուն, ողջակիզարաններուն, կեդրոնացման ճամբարներուն, աքսորավայրերուն, կախաղաններուն, հաւաքական գերեզմաններուն որոնք եղած են ոճիրին գործադրութեան վայրերը: Ս. Գրիգորեան չի մոռնար նաեւ գործիքներու բաժինը: Կ՚ըսէ թէ նպատակ ունին յայտնաբերելու բոլոր այն միջոցները որոնք գործածուած են հայկական արիւն թափելու արարքին ընթացքին:

«Ուխտատուն»ը այցելուին պիտի ներկայացնէ հայկական մշակոյթի, գիտութեան, կրթութեան, եկեղեցական ու այլ մարզերու երեւելի դէմքերը որոնք ցեղասպանութեան զոհերը եղան: Յատուկ տեղ պիտի յատկացուի նաեւ որպէս Հայերու բարեկամ ծանօթ օտար դէմքերու, ինչպէս՝ Լեփսիուսին, Մորկընթաուին, Նանսէնին եւ ուրիշներու:

Իր խօսքին աւարտին, Ս. Գրիգորեան անուղղակի կերպով կը դիմէ հայաստանաբնակներու եւ Սփիւռքի հայութեան, ըսելով. - «Մեծ օգնութիւն կարող են ցոյց տալ թանգարանին, նրան յանձնելով ընտանեկան իրենց մասունքները»:

Ուշացած ձեռարկ մըն է Հայոց ցեղասպանութեան թանգարանին հիմնարկութիւնը որուն յապաղումը արդարացնող պարագաները ծանօթ են բոլորին: Ուրախալի է որ մեր կամքէն անկախ այդ յապաղումը դարմանելու անմիջական քայլը առնուած է անկախ Հայաստանի իշխանութեան կողմէ, հակառակ երկրին տնտեսական ծանրակշիռ պայմաններուն: Իշխանութիւն որ ամէնէն սրբազան էջեր անտեսելու, ոտնակոխելու ամբաստանութիւններու թիրախ եղաւ Թրքական իր քաղաքականութեան պատճառով: Եթէ նոյնիսկ այդ ամբաստանութիւններուն անուղղակի հակազդեցութեան ու քաղաքական արարքի հանգամանք մըն ալ նկատի առնուի տրուած որոշումին մէջ, ան պիտի հգադրի ըլլալէ գլխաւորաբար յապաղումի մը դարմանը:

Կարդալէ ետք Ս. Գրիգորեանի բաւական լայն այս բացատրութիւնները որոնք առաջինն են այս մասին մինչեւ հիմա կատարուած ամփոփ լրատուութիւններէ ետք, որպէս առաջին հակազդեցութիւն կը յայտնուին հետեւեալները. «Ուխտատուն»ին նման ձեռնարկ մը կը պահանջէ մեծ լրջութիւն ու բծախնդրութիւն. անհրաժեշտ է որ բացառուի բարեկամ - խնամիական վերաբերումը որ կը շարունակէ այսօր եւս, գրեթէ ամէն առիթով, երկու արժանաւորի քով տասը անարժանի տիտղոս ու մետալ շռայլել. ի վերջոյ, անցեալի մեր արժէքներուն, անոնց կորուստին հետ, թանգարանը ցուցավայրը պիտի ըլլայ այդ բոլորին հանդէպ մեր հաւաքական յարգանքին որուն այսօր մաս կը կազմէ նաեւ պետականին տարածքը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱՒԱՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ - («Յառաջ»). -

Հոկտեմբեր 3-ին, Մարսէյլի Միջազգային 70-րդ Տօնավաճառը փակեց իր դռները եւ նոյն առեն վերջ դտաւ 10 օրերու եռուզեռ մը զոր ունեցաւ հայկական տաղաւարը: Տասնեակ հազարաւոր այցելուներ եկան, հետաքրքրուեցան, տեղեկացան, ծանօթացան Հայաստանին եւ հայկական Սփիւռքի կարգ մը երեւոյթներուն:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, որ կը նախաձեռնէ եւ կը կազմակերպէ այս ձեռնարկը, ոչ մէկ ճիգ խնայած էր, ոչ մէկ նիւթական զոհողութեան առջեւ կանգ առած էր, լաւագոյն պատկերին տակ ներկայացնելու Հայաստանը: Հայաստանը ներկայ եղաւ կարեւոր պատուիրակութեամբ մը պետական մակարդակով եւ մասնակցեցաւ երկրին այսօրուան հնարաւորութիւններով:

Հայաստանի Հանրապետութեան առեւտրական - արդիւնաբերական պալատի արտաքին տնտեսական արտադրական ընկերութիւն «Ինխսերվիս»ը, Հ. Հ.եան պարէնի եւ մթերումներու նախարարութիւնը, Հ. Հ.եան արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը, «Հայ Արտշինանիւթեր» արտադրական միաւորումը, «Դաշինք» ընկերութիւնը, «Արմռեսուրսիմփեքս» ներածման եւ արտածման ընկերութիւնը զանազան ապրանքներ վաճառեցին կամ ներկայացուցին, ինչպէս՝ օպսիթ (հրաբխային քար մը) առարկաներ եւ տուփեր, այլազան յուշանուէրներ, բիւրեղապակեայ սեղանի ըսպասներ, ամաններ ու ծաղկամաններ, եռաժշտական գործիքներ, տարբեր տեսակի եւ մեծութեամբ արձանիկներ, խաչքարեր եւ գինանշաններ եւայլն ... եւ կոնեակ, գինի, Թունդ ըմպելիներ՝ հոնի եւ թութի, պահածոներ եւայլն ... եւ գորգեր: Յատուկ անկիւն մը վերապահուած էր պատմա - մշակութային մասին: Լաւ տեղ կը գրաւէր «գրատուն»ը հայերէն եւ ֆրանսերէն ճոխ գրացուցակով, ձայներիզներով եւայլն...: Նոյնպէս խեցաներկեր, նկարներ, Հայաստանի մշակութային հսկայ քարտէս մը եւ տպաւորիչ լուսանկարներու շարք մը Ղարաբաղի աւօրեայէն (գործ՝ Արշակ Սիմավոնեանի): Նաեւ, չորրորդ տարին ըլլալով, ներկայութիւնը լիոնաբնակ յօրինող ոսկերիչ՝ Ժան Մակէսեանի, իր ոսկիէ եւ արծաթէ հայկական խաչերով, այբուբեններով եւ այլ ազգային բնոյթ ունեցող զարդերով: Նոյնպէս, նմոյշներ զանազան շինանիւթերու եւ կարգ մը գործարաններու արտադրութիւններէն,

Տաղաւարին ճարտարապետական եւ գեղագիտական յղացքը գործն է ճարտարապետ՝ Եղուարդ Սարգսեանի, տաղաւար մը որ հայկական բերդի մը տեսքը կը ներկայացնէր, պարիսպներով եւ մուտքին թեւաւոր հսկայ կենդանի մը, ցուլի կերպարանքին տակ, քանդակուած քարին մէջ, որ կը հսկէ «քաղաք»ին վրայ:

Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութիւնը գլխաւորեց Ռաֆայէլ Բագոյեան՝ Պետական նախարար եւ մարդասիրական օգնութեան կեդրոնական յանձնաժողովի նախագահ, իր շուրջը ունենալով Դաւիթ Զադոյեան՝ Պարէնի եւ մթերումներու նախարար, Բորիս Յարութիւնեան՝ Արդիւնաբերութեան նախարարի Առաջին տեղակալ, Գալուստ Գամազեան՝ Հայաստանի կառավարութեան աշխատակազմի «Հայարդշինանիւթեր» պետական արտադրութեան նախագահ, Մանուէլ Մելիքեան՝ կառավարութեան արտաքին կապերու վարչութեան գլխաւոր խորհրդատու: Հայաստանի առեւտրա - արդիւնաբերութեան պալատը ներկայացուցին Գագիկ Ասատրեան՝ նախագահ «Ինխսերվիս»ի եւ Բագրատ Ալեքսանեան՝ ցուցահանդէսներու գլխաւոր վարիչ: Նոյնպէս ներկայ եղան գործարար մարդիկ՝ Մարտին Խորոզեան՝ «Դաշինք» ընկերութեան նախագահ, Սամուէլ Բէգլարեան «Արմռեսուրսիմփեքս» ընկերութեան նախագահ, Ռոպէր Թոնոյեան՝ «Արդիմփեքս» ընկերութեան տնօրէն, ինչպէս նաեւ՝ Արդիւնաբերութեան նախարարութեան կապուած այլ անձեր՝ Մարաթ Սերոբեան, Ալեքսան Խաչատուրեան, Հրաչեայ Ջաղոբեան, Կրէկորի Բուդոսեան, Սոնա Գասպարեան:

⁂

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 30, Հայաստանի պաշտօնական օրը եղաւ, յատուկ յայտագրով մը:

Ժամը 11.30-ին, Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառին նախագահը Ֆիլիփ տ՚Ամալրիք ընդունեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութիւնը, աւելի ճիշդ մէկ մասը, գլխաւորութեամբ՝ Պետական նախարար Ռ. Բագոյեանի եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան ներկայացուցիչները:

Ժամը 12-ին, պաշտօնական անձնաւորութիւններու առաջնորդութեամբ, բազմութիւնը հաւաքուած տօնավաճառի գլխաւոր մուտքին ուղղուեցաւ դէպի «Հոլ 6»ը, հայկական տաղաւարը, ուր քանի մը վայրկեան յետոյ ժամանեցին Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռոպէռ Վիկուրու եւ Պուշ Տիւ Ռոն նահանգի ընդհ. խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան: Անձնաւորութիւնները, հիւրերը, ներկայ խուռներամ բազմութիւնը (դուրսը տեղատարափ անձրեւ կ՚իջնէր) այցելեցին տաղաւարի զանազան բաժինները, ձեռքեր սեղմեցին եւ գնահատական արտայայտութիւններ ունեցան: Ապա, բոլոր ներկաները հաւաքուեցան Տօնավաճառի պատուոյ դահլիճը ուր չքեղ հիւրասիրութիւն մը պատրաստուած էր տօնավաճառի տնօրէնութեան կողմէ: Ողջոյնի խօսք ըրաւ Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառի նախագահը՝ Ֆիլիփ Տ՚Ամալրիք, որուն պատասխանեց Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան նախագահը՝ Կարօ Յովսէփեան: Պետական նախարար Ռ. Բագոյեան բերաւ Հայաստանի պաշտօնական խօսքը: Ապա, Պուշ Տիւ Ռոնի ընդհ. Խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան եւ Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռոպէր Վիկուրու ունեցան ելոյթներ:

Ժամը 13.30-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը սարքած էր հացկերոյթ մը, հայկական ճաշեր հրամցնելով: Ներկայ բոլոր անձնաւորութիւններ մասնակցեցան բացի քաղաքապետէն եւ ընդհանուր Խորհուրդի նախագահէն զորս փոխարինեցին իրենց առաջին կցորդները: Հացկերոյթի ընթացքին Պետական նախարար Ռ. Բագոյեան յանձնեց նուէրներ Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառ տնօրէնին եւ իր գործակիցներուն: Իր կարգին նախագահ Ֆիլիփ Տ՚Ամալրիք պատուեց հայկական պատուիրակութիւնը նուիրելով Պետական նախարար Ռ. Բագոյեանին, նախարար՝ Դ. Զադոյեանին, փոխ - նախարար՝ Բ. Յարութիւնեանին, կառավարութեան արտաքին կապերու խորհրդատուին՝ Մանուէլ Մելիքեանին, ինչպէս նաեւ Կարօ Յովսէփեանին տօնավաճառին պատուոյ մետալը:

Ժամը 15-ին, տեղի ունեցաւ կլոր սեղան մը Հայաստանի տնտեսական հարցերու շուրջ: Ներկայ եղան շուրջ հարիւր յիսուն հոգի, եւ մասնաւորապէս ֆրանսացի գործարար անձեր: Կլոր սեղանը վարեց Կարօ Յովսէփեան: Խօսք առին, Արդիւնաբերութեան փոխ - նախարար՝ Բ. Յարութիւնեան որ ներկայացուց երկրի ճարտարարուեստական վիճակը, Ա. Պողոսեան՝ Արմինիըն Պիզնէս Ֆորոմի ներկայացուցիչը ըսաւ թէ ինչ՞ու պէտք է ներկայ ըլլալ Հայաստան, Խոնէսթ Սէֆէրեան՝ Մարսէյլի Առեւտուրի Սենեակի փոխ - նախագահը խօսեցաւ ֆրանք - հայկ. Առեւտուրի Սենեակի մը ստեղծման կարելիութիւններուն եւ դժուարութիւններուն մասին, Պ. Տիսիէզօ՝ Պուշ Տիւ Ռոնի Խորհուրդի ներկայացուցիչը պարզեց ընդհ. Խորհուրդի գործողութիւնները դէպի Հայաստան, Ժ. Կիէօ՝ Արտաքին Առեւտուրի Շրջանային տնօրէնը աւելի ծանրացաւ փոխանակութիւններու կարելիութեանց վրայ, Յովհ. Ներսէսեան Հայաստանի գերագոյն դատարանի Ա. տեղակալ խօսեցաւ տնտեսական օրէնսդրութեան մասին

ԿՈՄԻՏԱՍ
— 125 —

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Անակնկալ պատեհութիւն մը կիրակի օր գիս տարաւ Վիլժուիֆ, այն հարաշուք հաստատութիւնը՝ ուր տարիներէ ի վեր կը ծիւրի Մեծ Վարպետը, Կոմիտաս:

Քսան տարիէ ի վեր չէի տեսած. Այնպէս որ, անպատում դող մը համակեց զիս, երբ վեր կ'ելլէի յիմարանոցին սանդուխներէն:

... Ահաւասիկ դէմ դիմաց, կոկիկ սենեակի մը մէջ: Վարդապետը ընկողմանած է, մէկ ձեռքը գլուխին:

Մի պահանջէք որ նկարագրեմ իր դէմքը - այնքան այլափոխուած:

Թեթեւ ժպիտ մը կը հողայ աչքերուն խորը: Եւ ինքն է որ խօսիլ կը սկսի, դիմացը տեսնելով քանի մը այցելուներ: Կը ճանչնա՞յ. Ձեմ գիտեր: Խօսքերը կը հոսին մէկ ուղղութեամբ: Երբեմն կը փորձէ նայիլ ուրիշ դէմքի մը, բայց նորէն կ'ամփոփուի:

. Վերջապէս դուք ալ Փարիզ ինկաք... ահաւոր վիճակ է ... Հայրենիքէն հեռու, թափառական եղանք:

Օրիորդ մը կ'ընդմիջէ.

- Զկրցանք Թուրքին հետ ըլլալ:

- «Դուք ձեզի երթայիք երեք - երեք...» (ճիշդ այս բառերով):

Յետոյ, տարօրինակ պայծառատեսութեամբ մը.

- ՄԵՆՔ ՇԱՏ ՊԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՆԻՆՔ. ԽԵՂՕՔ ԱԶԳ ԵՆՔ, ՊԷՏՔ Է ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՄԲ ԱՇԽԱՏԻՆՔ: Ինչե՛ր տեսայ, ինչե՛ր տեսայ հոս գալէս վերջ...

- Պարտէզ չէ՞ք ելլեր պտըտելու.

- Ձեմ կրնար, ոտքս վիրաւորուած է: Բորբոքում եղաւ, բժիշկ եկաւ, նայեցաւ, մէկ ալ տեսայ քլինիք տարին, վրաս բան մը ձգեցին, բան մը հասկցայ, մէկ մատ խորութիւնով ոտքս կտրեցին: Հիմա չեմ կրնար շարժիլ:

- Հոգ մի ընէք, շուտով կ'աղէկնայ:

- Ոչ, քանի մը ամիս այսպէս կ'երթայ, յետոյ քանի մը տարի կը տեւէ: Վերջապէս ասոնք ընտանեկան բաներ են:

- Շատ կը ցաւի՞.

- Ոչ, առաջուան պէս չի ցաւիր, բայց եւ այնպէս կը մղմղայ:

Քարացած կը դիտէր, առանց որեւէ բառ արտասանելու, ընդհակառակն միշտ խնդրելով կարճ կապել:

Քանի մը անգամ աչքերն ինծի ուղղեց, մոլորուն: Յետոյ, երբ հրաժեշտ կ'առնէինք, մէկը փափկութեամբ հարցուց թէ կը ճանչնա՞յ: «Ի՞նչպէս չեմ ճանչնար» մը հազիւ լսած, չդիմացայ եւ դուրս ելայ: Նայուածքը պղտորի՛լ սկսած էր.

Օրիորդ մը, որ ամէնէն վերջը դուրս ելած էր սենեակէն, պատմեց թէ արցունք մը կը կայծկլտար աչքերուն խորը...

Մի՛ երթաք, մի՛ երթաք, բարի մարդիկ:

ՎԱՀԷ
(Շաւարշ Միսաքեան)

1935 Օգոստոս 27

ՀԱՅ ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

1990-ին Պոսթընի մէջ երեք Հայուհիներու՝ տոքթ. Պարպարա Մերկերեանի, Եւա Մծուրեանի եւ Օլկա Բրուտեանի (զօր. Դրոյի աղջիկը) ստեղծուած էր հայ կնոջ միութիւն մը: Ան կոչուած էր «Հայ կիներու միջազգային ընկերակցութիւն»:

Անոր առաջին ժողովը գումարուեցաւ 1992-ին Երեւանի մէջ: Անկէ ետք, հետըզհետէ մասնաճիւղեր ստեղծուեցան նախ ամերիկեան նահանգներու, յետոյ Հայաստանի ու Սփիւռքի զանազան շրջանները: Այսօր անդամուհիներուն թիւը մօտ 300 է:

Ընկերակցութեան նպատակն է համախմբել Հայուհիներու մտաւորական ուժը, տարածել այն գիտակցութիւնը թէ հայ կինը հաւասար իրաւունքներու տէր է այր մարդուն հետ ու զարկ տալ կիներու պատասխանատու պաշտօններ ստանձնելուն հայկական կազմակերպութիւններու մէջ:

Հայուհիներու այս ընկերակցութեան համագումարը սկսաւ Սեպ. 19-ին Լոնտոնի «Զըրչ հաուզ քոնֆէրընս Սէնթըր»ի մէջ, 200-ի չափ ներկաներով: Որպէս պատուոյ հիւրեր մասնակից էին Հայաստանի դեսպանը Արմէն Սարգսեան եւ կինը Նունէ:

Բարի գալուստի խօսք արտասանեց Անէս Միսիրեան, ապա բեմ հրաւիրեց հիմնադիր դէմքերէն տիկին Պարպարա Մերկերեանը որ ներկայացուց պաշտօնական հիւրերը եւ ցաւ յայտնեց Տիկին Լ. Տէր-Պետրոսեանի բացակայութեան համար: Ներկայացուց նաեւ մասնակից դասախօսները: Իրմէ ետք տիկին Նունէ Սարգըսեան կարդաց համագումարին ուղղըւած տիկին Լ. Տէր-Պետրոսեանի ուղերձը: Խօսք առաւ Հայաստանի դեսպանը, անդրադառնալով հայ կնոջ դարաւոր դերին. ան մաղթեց որ ներկայ Հայուհիները օտարութեան մէջ մէկմէկ դեսպանուհիներ ըլլան, ներկայացնող հայ ազգը:

Համագումարի երեք օրուան ընթացքին տարբեր սրահներու մէջ տարբեր նիւթերով բազմաթիւ դասախօսութիւններ եղան, բոլորն ալ ընդհանրապէս առնչըւած՝ կիներու առօրեային, դերին: Տըխուր էր տեսնել որ ԱՄՆ-էն, Եւրոպայի երկիրներէն ու Հայաստանէն դէմքերու այդ համախմբումին մէջ Անգլիայէն հազիւ 8 - 10 հոգի կար:

Համագումարին վերջին երեկոյեան, Սեպտեմբեր 21-ին, գեղարուեստական բաժինով ու ճաշփաներով նշուեցաւ Հայաստանի անկախութեան Գ. տարեդարձը. այդ երեկոյթին մասնակից եղան Հայաստանի Ուաշինկթընի դեսպանին կինը՝ Լիլիթ Շուգարեան դաշնակով, ԱՄՆ-էն Էլիզապէթ Փէհլիվանեան երգով ու 12-ամեայ Մարինէ Պխէեան՝ ջութակով:

Մ. ԶԱՓԱՐԵԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ՇԻՐԱԿ» ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ՅԱՋՈՂ ԵՐԹԸ

Ֆութպոլի Հայաստանի Ա. դասակարգի 24-րդ շարթուան մրցումներն ալ (Սեպ. 25-26) տուած են հետեւեալ արդիւնքները. --

Նայիրիտ - Ազնաւուր	3 - 0
Երազանք - Զանգեզուր	1 - 0
Արարատ - Հ.Մ.Մ. Ֆիմա	2 - 1
Ցեմենտ - Շիրակ	0 - 3
Կոտայք - Բանանց	4 - 0
Վան - Բ.Մ.Ա. Արայի	2 - 1
Լոռի - Կանազ	1 - 0

Դասաւորման գլուխը կը գտնուի միշտ Շիրակ 43 կէտով (22 մրցում), իրեն կը յաջորդեն Հ.Մ.Ը.Մ. 34 կէտով (21 մըրցում), Բանանց 33 կէտով (23 մրցում), եւ Արարատ 30 կէտով (19 մրցում):

Շ. Ո.

տալով հետաքրքրական մանրամասնութիւններ: Ապա, եղան հարցումներ որոնց պատասխանեց առաւելաբար Բ. Յարութիւնեան:

Երեկոյեան, ժամը 20-ին, տաղաւարին վրայ Մասիս Նուագախումբը ստեղծեց ջերմ մթնոլորտ մը հայկական նուագով եւ երգերով:

Մարսէյլի Հայ Արենոյշները մասնակցեցան Հայաստանի օրուան: Մանոյշ Շահմիրեանի ղեկավարութեամբ եօթը արենոյշներ հայկական տարազներով, ամբողջ օրը, կատարեցին ընդունելութիւնները տօնավաճառի մուտքէն մինչեւ հայկական տաղաւարը, ճաշի սպասարկութիւնը եւ մթնոլորտ ստեղծեցին երեկոյեան գեղարուեստական յայտագրին: Հայ Արենոյշները բերին երանգ, ժպիտ եւ խանդավառութիւն:

Այս ձեռնարկին մէջ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ունեցաւ նեցուկը տեղական իշխանութիւններուն բայց նաեւ պարոններ՝ Փիէռ Ղազարեանին, Եդուարդ Հրաչեանին (Ժոլիոլ), Սանտիքեանին, Փօլ Քէչապեանին, Կրանվալ ընկերութեան:

Նոյնպէս տասը օր ամբողջ Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Յանձնախումբի անդամուհիները Տանի Ճառայեան, Ռոզէթ Եավէրեան, Աստղիկ Պօղոսեան, Մարի Պէրպէրեան, Տընիզ Կապրիէլեան, Ժաննի Փամպուքեան աշխատեցան առանց յոգնելու. Յատուկ գնահատական մը Անդրանիկ Փամպուքեանին որ հաւատարմօրէն եւ բծախնդիր կերպով կը բերէ իր թանկագին մասնակցութիւնը ամէն տարի սատարելով ձեռնարկի յաջողութեան: Առանց նիւթական նպաստներու, առանց կամաւոր եւ սիրայօժար բազուկներու կարելի չէ կազմակերպել նման ձեռնարկ:

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը եւս ունեցաւ իր անկիւնը: Մարի Տօրումեան տուաւ բացատրութիւններ Հիմնադրամի նպատակին եւ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի ծրագրին Իրան - Հայաստան կազմուղի կապակցութեամբ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ՓԼԱՒ ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏԸ

ՅՈՒՇԵՐ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԷՆ
(1915 - 1919)

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Չհասկցայ որո՞ւ ուղեղէն վիժած էր այդ անգութ որոշումը, պարպել տունը եւ վարձու տալ:

Կարծես ազատիլ կ'ուզէին այս «անտանելի» հիւրէն: Գոնէ ես այսպէս տպաւորւեցայ:

1916-ի Հոկտեմբեր կամ Նոյեմբերի օր մը, բժիշկ Թորգոմեան ըսաւ ինծի. - «Տղաս, դուն այսօր կամ վաղը պէտք է գիշերես վարդապետին տունը, տեսնելու համար թէ ի՛նչ վիճակ ունի գիշերը, եւ ինծի տեղեկացնել այդ մասին»:

Սիրով ստանձնեցի այդ պարտականութիւնը, թէեւ բաւական դժուարին գործ էր այդ, ինչու որ վարդապետը որեւէ այցելու չէր ընդունէր, ո՛ւր մնաց գիշերային հիւր:

Իրիկունը ուշ ատեն գացի մօտը եւ ըսի, - Վարդապետ, այսօր տանս բանալին մոռցած եմ մօտս առնելու, տունն ալ մարդ չկայ, չեմ գիտեր ինչ ընեմ, կրնա՞մ հոս մնալ այս գիշեր: - -

- Այո՛ տղաս, Փանոսին (Թէրլէմէզեան) մահիճը պարապ է, ըսաւ հանդարտօրէն:

Հրա՛չք էր եղածը, լայն շունչ մը առի եւ իջայ վար սպասաւորին մօտ ու քիչ մը խօսակցելէ վերջ ելայ ուղղակի վերի ընդարձակ սենեակը, որ ատենին նկարիչ Փ. Թէրլէմէզեանի աշխատանոցն էր եւ ուր տակաւին նկարները կը մնային պատերուն վրայ:

Վարդապետին մահճակալը սենեակին մէկ անկիւնն էր, իսկ Թէրլէմէզեանինը միւս ծայրը:

- Սա դիմացի մահճակալը կը պառկիս, գնա դուրսը ծածկոց մըն ալ կայ բեր եւ ծածկէ, չը մսիս ըսաւ:

Ես կը զարմանայի այս փոփոխութեան վրայ եւ ամօթ կը զգայի զինք խաբելուս:

Երբ այս կարգադրութիւնները կ'ընէի, հարցուց.

- Ի՞նչ լուր Քիւթահեայէն, եղբայրներդ ո՛ւր են:

- Քիւթահեայէն նամակ կը ստանամ ծնողքէս եւ եղբայրներէս, լա՛ւ են բոլորն ալ, եղբայրներէս Գէորգը զինուոր է Տիգրանակերտի մէջ, ըսի:

Այս քանի մը խօսքերը ամրապնդեցին զիս եւ յոյս ներշնչեցին վարդապետին առողջութեան մասին.

Վարդապետը պառկեցաւ - հիւանդութենէն ետքն այլեւս գետինը չէր պառկեր, իր անկողինը ունէր ուրիշներուն պէս:

Կէս գիշերուան մօտ էր, նստաւ անկողնին վրայ եւ սկսաւ հառաչել, տնքալ:

- Վարդապետ, անհանգի՞ստ էք:

- Ոչ տղաս քիչ մը նեղութիւն եկաւ վրաս, ոչինչ, կ'անցնի, ըսաւ:

Այսպէս քանի մը անգամ կրկնուեցաւ մինչեւ առաւօտ:

Երբ լուսցաւ, տեսայ որ պառկած տեղէն զիս կը դիտէր ուշադրութեամբ, ինչպէս ես ալ զինք, յանկարծ.

- Ելի՛ր, ելի՛ր, գնա՛, ես պիտի աշխատիմ, մի խանգարեր զիս, ըսաւ բարկացած ձեւով մը:

Մեղմօրէն դիտել տուի թէ տակաւին շատ կանուխ է եւ հիմա կարելի չէ փողոց ելլել.

Սակայն ինք կրկնեց իր ըսածը աւելի խիստ:

Փոխուած էր, իրիկուան Կոմիտասը չէր այլեւս: Զընդդիմացայ, ելայ եւ ուղղակի վարը սպասաւորին մօտ իջայ:

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ երբ կ'երթայի բժիշկ Թորգոմեանին մօտ տեղեկութիւն տալու գիշերուան մասին, Բանկալթիէն անցած ատեն ուզեցի հանդիպիլ վարդապետին տունը՝ տեսնելու սպասաւորը որ զիս կանխելով բացաւ դուռը.

- Գիտե՞ս, այսօր վարդապետը տարին, ըսաւ:

- Ո՞ւր տարին, ո՞վ տարաւ, հարցուցի մտահոգ:

- Գոմիսարը - ոստիկան ըսել կ'ուզէր - եկաւ կառքով մը եւ ըսաւ. «Վարդապետ էֆէնտի, նազըր պէյը (նախարար) ձեզ կ'ուզէ, հարցնելիք բան ունի երգի մասին, պիտի գնանք»: Վարդապետը հագուեցաւ եւ ըսաւ. «կիտէլիմ էֆէնտի» (երթանք պարոն). ես ալ նստեցայ իրենց մօտ եւ կառքը Շիշլիի կողմը գնալ սկսաւ: Այն ատեն վարդապետը ըսաւ գոմիսարին. «էֆէնտի, պէնի ալտաթտըրըզ, նազըր պէյ պու թարաֆտա տէյիլ (էֆէնտի զիս խաբեցիք, նախարարին շէնքը այս կողմ չէ): Եւ մենք գացինք Շիշլիի հիւանդանոցը, վարդապետը հոն ձգեցինք:

Մեկնութիւն չկրցայ տալ այս եղածին: Հապա ինչո՞ւ ինծի հրահանգ տրուեցաւ որ գիշերը մնամ իր բնակարանը եւ իրենց տեղեկացնեմ, մանաւանդ ինչո՞ւ Թրքական(*) հիւանդանոց տարին զինք, երբ Հայոց հիւանդանոցը մը կար, բաւական մաքուր սենեակներով:

Ալ չգացի բժիշկ Թորգոմեանի մօտ: Վերջէն տեղեկացայ որ իր շուրջինները յարմար տեսած էին այս կերպը, վախնալով որ վարդապետին վիճակը աւելի ծանրանալով վտանգի առջեւ չգտնուին իրենք:

Սակայն իմ ենթադրութիւնս այն եղաւ թէ, շուրջինները, փոխանակ լրջօրէն նըկատի առնելու իրենց ձեռնարկը եւ անոր հետեւանքը, աճապարած են օր առաջ ազատիլ պատասխանատուութենէ, միեւնոյն ատեն գոհացնել տանտէրը:

Քանի մը օր վերջ լսեցի որ Զ. Լ. եւ Ա. Հարենց եւ կարծեմ ուրիշներ եւս հաւաքած են դժբախտ վարդապետին գոյքերը, որոնց մէջէն գրական գործեր եւ ուրիշ փոքր կտորները սնտուկներու մէջ դնելով յանձնած են Պատրիարքարան, իսկ մնացած կարասիները ծախելով դրամի վերածած են՝ հիւանդանոցի ծախքերուն հասնելու համար: Օրեր վերջ ինծի ըսողներ գտնուեցան թէ վարդապետին ձգախէժէ կրկնակօշիկները տեսած են իր մօտիկ ծանօթներէն մէկուն ոտքը...: Այս գոյքերէն եւ ձեռագիրներէն մեծ մասը Պատրիարքարանէն վերցուած են աչքբացներու կողմէ:

(Շար. 4)

(*) Պատերազմի միջոցին, Շիշլիի ֆրանսական հիւանդանոցը գրաւած էին Թուրքերը, հոն կը գտնուէր մտային հիւանդութեանց մասնագէտ մը, տոքթոր Մազհար Օսման պէյը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Միրէյ Համբարձումեան - Սուլինսըրի եւ ողբացեալ Ներսէս Գըլիկեանի ընտանիքին փափաքին համաձայն, Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

մահուան 30-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 15, տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասի եւ Յովհաննու:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽԹՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

APPEL DE FONDS

POUR LE

PROCES contre BERNARD LEWIS

Le procès intenté à Bernard Lewis par le Forum des associations arméniennes de France, à la suite de ses déclarations négationnistes sur le génocide des Arméniens, doit s'ouvrir le 14 Décembre 1994.

Dans le cadre de cette action pour la reconnaissance du génocide des Arméniens, le Forum doit engager des moyens financiers importants pour faire face aux frais de procédure, de communication et de documentation. Dans un premier temps, il est nécessaire de rassembler et de traduire en français une abondante documentation destinée d'une part aux avocats, d'autre part au Tribunal de Grande Instance de Paris, avant la clôture des écritures, en Novembre.

Tous ceux, organisations ou particuliers, qui sont solidaires de cette action et désirent apporter à celle-ci leur soutien financier, peuvent le faire en envoyant leur contribution à l'adresse suivante :

FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE FRANCE
Boîte Postale 190
750921 PARIS Cedex 19

Renseignements : Permanence téléphonique : 46. 49. 33. 13.

URGENT

COLLEGE ARMÉNIEN SAMUEL-MOORAT recherche pour son Ecole bi-hebdomadaire

un enseignant(e)

pour cours d'arménien occidental (langue, littérature, histoire) enfants de 10 à 15 ans.

Mercredi et Samedi de 9h30 à 16h.

Adresser C.V. + Photo à APECASM 26, rue Troyon, 92310 Sèvres.
Tél. : 47. 41. 60. 26.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

վազգէն վահափառի *վախճանման առթիւ՝ փոխան ծաղիկի՝ Պր. Օննիկ Պայրամեան 500 Ֆր.:*

Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. -

Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Կէօվճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պետնար Միրէր 500 Ֆր., բժիշկ Ժերար Մուրատեան 500 Ֆր. Պր. Ապրօ Խանճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Խանճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էտմոն Ղազէրեան 1000 Ֆր.:

Սարգիս Ճէվահիրճեանի *մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղիկի՝ Տէր եւ Տիկին Էտուար Պալեան 1000 Ֆր.:*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան եւ զաւակները, Օր. Սեդա Հրաչեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտ. 16, Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ՀՐԱՉԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Միասերեան)

մահուան քառասունքին, իրենց հօր եւ մեծ հօր՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՀՐԱՉԵԱՆԻ

մահուան 10-րդ տարելիցին, իրենց աներհօր, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ՃԵՐՄԱԿԵԱՆԻ

մահուան քանըերորդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէր - Մինասեան իրենց խնամիին՝ Օննիկ Սիւրմէլեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի 500 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ին:*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RENTREE SCOLAIRE

Section de Paris
«A. Tathéossian»

Inscriptions jusqu'au 15 Octobre

COURS DE LANGUE ARMENIENNE
— de la maternelle au Bac + Adultes —

Activités :
Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu

Les Samedis de 14h30 à 19h30 à la M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e

Renseignements :
48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

Section *Naïri — Beaumont* organise une sortie à

SAN-REMO (Italie)

Le Samedi 22 Octobre

Rassemblement devant l'église arménienne de Beaumont à 5 heures 30 précises.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

ACTIVITES HEBDOMADAIRES

en collaboration avec la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

- *Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux.*
- *Préparation au Baccalauréat.*
- *Cours de chants arméniens.*
- *Eveil : Dessin, peinture, travaux manuels.*

Activités tous les mercredis de 10h à 16h. Le repas de midi est servi aux participants.

Début des activités le Mercredi 12 Octobre

Pour tous renseignements téléphoner à:
— Croix Bleue;
— MAJC : 12-14, rue St-Bazile,
Tél. : 91. 50. 15. 09.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Աւետիսեանէ եւ զաւակներէն՝ Միհրան եւ Մարիզ Ժագ Քէօմիւրճեանի *մահուան առթիւ: Ստացած է նաեւ 500 Ֆր. Տիկին Շաքէ Պոտիւէ:*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կարապետեան, Տիկին Սեդա Պահարեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Եայլախանեան)

մահուան 29-րդ տարելիցին եւ իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 19-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Եայլախանեան եւ Կարապետեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

vous propose un spectacle exceptionnel de chants, danses et musique folkloriques en compagnie de

l'ENSEMBLE

DEGSAR

D'ARMENIE

le Dimanche 16 Octobre à 16h précises

au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE

Prix des places : 75 F. (adultes)
40 F. (enfants).

Renseignements : MCAV 78 93 57 43.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ Ցեղասպանութեան 74-րդ տարեդարձին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին, Փարիզի Ս Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 8.000 դիւցազններու յիշատակին:

Իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 13-ին մատաղի ճաշ և յուշահանդէս, Ճաշարան Վարդան՝
52, Bd St-Germain, Paris 5e

Ճաշագին՝ 120 Ֆր.:

ԷՍԱԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 16, Կիրակի, ժամը 15-ին Բարեգործականի սրահը

118, rue de Courcelles, PARIS 17e

Օրակարգ. -

1.- Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,

2.- Հաշուետուութիւն,

3.- Նոր վարչութեան ընտրութիւն,

4.- Պոլսոյ Էսաեան վարժարանի հիմնադրութեան 100-ամեակի կարգադիր յանձնախումբի կազմութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Էսաեանցիները:

Sous le haut patronnage de *M. Jacques TOUBON*
Ministre de la Culture et de la Francophonie
et *Agop MOVSES*
Ministre de la Culture de la République d'Arménie

A L'OCCASION DU 125e ANNIVERSAIRE DE SA NAISSANCE

KOMITAS et la FRANCE

L'UCFAF présente, en collaboration avec le Ministère de la Culture d'Arménie:
Hommage au compositeur et révélateur de l'esthétique authentique de la musique arménienne profane et sacrée.

CONCERT EXCEPTIONNEL
ŒUVRES DE KOMITAS

EGLISE DE LA TRINITE
Place de la Trinité — Paris 9e

VENDREDI 14 OCTOBRE
à 20 heures 45 précises

avec :

L'ORCHESTRE DE CHAMBRE LYRIQUE DE PARIS
direction Haïg DAVTIAN

solistes :

Herminé Yeritsian, *soprano*
Astrigh Dedeyan, *mezzo-soprano*
Meguerditch Meguerditchian, *baryton*
Karen Mirzoyan, *ténor*
Hasmig Surmelian, *piano*
Arthur Aharonian, *piano*
Haïg Davtian, *violon*

Prix des places : 120 F. (90 F. tarif réduit, étudiant et sans emploi — sur présentation de la carte — et enfants de moins de 12 ans).
Location : FNAC / UCFAF : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, de 16h à 19h.
Parking : A poximité de l'Eglise de la Trinité.

—— Du 9 au 14 Octobre :

EXPOSITION :
« Vie et Œuvre de KOMITAS »
Cathédrale Apostolique Arménienne
Salle Nourhan Fringhian - 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

—— Samedi 15 Octobre :

COLLOQUE DE MUSICOLOGUES à la SORBONNE
« KOMITAS : Œuvre et esthétique originale ?
Vie et apport — Sa relation avec la France »
Amphithéâtre Bachelard, avec le concours de la section des Sciences Historique et Philologique de l'Ecole Pratique des Hautes Etudes de la Sorbonne.
Galerie des Sciences — Entrée : rue des Ecoles ou Victor Cousin.
Ouvert au public de 15h à 20h.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14
VENDREDI
14 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18·437 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 70e ANNEE — N° 18.437

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՈՄԻՏԱՍ

Որբ մանկութեան մը ու մարդոց ոճիրով բաժարանի մը չորս պատերուն միջեւ բանուած կեանք մը, արուեստին ուժաթութիւններուն հետ, ամէնէն Հարուստ միջավայրերէ առթուած ցաւերու յուսն ընկերակցութեամբ. այսպէս կը ներկայանայ ամէնէն պարզ գիծերով տխուրը որ մեծին ու փոքրին համար կ'ամփոփուի միակ անունի մը տակ:

Երգին, երաժշտութեան տարածքը չէ յաճախ, անոր հետ առաջին ծանօթութեան մը ճամբան բայցողը երբ Հայկական նախակրթարանի աշակերտ ես. այդ անունը գիրքէն ու տետրակէն կը փոխանցուի մեքիդ երբ պարտականութիւն կը տրուի քեզ սորվիլ տաղաչափական կաղապարներով գրուած ոտանաւոր մը. ոտանաւորին տողերուն առաջին տողերը յաճախ այդ անունը կը կազմեն:

Յետոյ, օր մը ուրիշ դասագիրքի մը մէջ, սեւ գլխարկով ու սեւ մօրուքով նիհար կրօնաւորի մը նկարը կը յայտնուի նոյն անունի ուրիշ ոտանաւորի մը քով: Նկարին հետ այդ անունը կը ստանայ շօշափելի առաջին տարածք մը, դառնալով Կոմիտաս Վրդ.: Այլեւս ոտանաւորներուն հերոսը դարձած է վերացական տեսլար մը ըլլալէ, որքան ալ դժուար ըլլայ զայն զետեղել ծանօթ տէրպապաներու շարքին մէջ. այդ վարդապետը աւելի կը նմանի պատուհաս աշակերտի մը:

Դասարաններու, տարիներու յաջորդութեան հետ ուրիշ դասագիրքեր, մամուլի էջեր այդ անունին պիտի միացնեն Քէօթահիան, Էջմիածինը, Պերլինը, Փարիզը, Պոլիսը: Պիտի փորձես հասկնալ թէ ինչի ինչի կը վերաբերին փայլուն յաջողութիւններէ, օտար հեղինակութիւններու գնահատանքէն ճառող տողերը այդ կենսագրութեան: Մինչ այդ, եթէ նոյնիսկ լսած, կամ սորված ըլլաս Կռունկը, Կուժն առայ-ն, Օրօրը եւ ուրիշ երգեր, կապը անմիջական պիտի չըլլայ անունին, պատկերին ու անոնց միջեւ:

Առիկա պիտի ըլլայ աւելի ուշ երբ մըտքիդ ու հոգիիդ մէջ անունը, պատկերը, կեանքն ու երգերը զարմանալի թեւերով հիւսուին իրարու, ամբողջ աշխարհ մը բանալու նաեւ քեզի համար:

Աշխարհը՝ սիրող, խնդացող, լացող, ներկող, ցանող, հարսնիք ընող, ճնկող, ցաւող մարդերու: Աշխարհ որ այդ մաքրութեամբ, անոնց կեանքերով, դադրեցաւ ըլլալէ օր մը: Գիրքեր կը խօսին անոր մասին ու քանի մը մամիկներ, պապիկներ տակաւին: Բայց ան փրկուած է գիրքերուն անկենդան ատաղձ ըլլալու ճակատագրէն, ամէնէն աւելի սեւ գդակով ու պատժուած աշակերտի նմանող վարդապետին գործով: Ամէն տեղ, ամէն անգամ երբ երգչախումբ մը Հոռովել կ'երգէ, կամ Չինար ես, կոտրած, ջնջուած այդ աշխարհը կը վերականգնի, մէկդի ընելով պատմութեան վճիռը:

Ու Կոմիտասով երգը կ'ըլլայ տուն, սար, դաշտ, գարուն, անձրեւ: Կ'ըլլայ հարս, փեսայ, գեղջուկ ու եզ, արօր, ցորեն, հաց, գինի: Երգը վերքին դրուած սպեղանիի պէս կը կանգնէ մեր փլած տուները, ճղակոտոր ծիրանիին ճիւղերը:

Կը բաւէ որ սեւ, կարմիր կամ կապոյտ գոյնով աղջնակ մը, կամ մանչուկ մը օր մը ճամբայ ելլէ տափակ ոտանաւորի մը տողերէն որոնց առաջին տառերէն անուն մը կը կազմուի: Անկէ ետք ան անպայման պիտի հանդիպի Կռունկին որ զինք պիտի տանի երէկ կորած մեր աշխարհը:

Կոմիտաս այդ կռունկին պահ տուած է անոր բանալին:

Ա. Թ.

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ

ՆՐԱ ԱՃԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՏԱՆԵԼՈՒ ԱՌԹԻՒ

Բարի ճանապարհ, վարդապետ, վերադարձ բարի···

Դիւակառքից մօտից, գարունն էլ ահա, ծամերը թափած,
Սահում է կամաց, մատերը դնում երկնակամարի
Սրինգների բիւրեղ ձայների վրայ՝
Որպէս զի դեղնած շրթներից ծայրի վշտահար գիծը,
Աշխարհը խաւար մեռած աչքերից,
Օտար քաղաքի արեւով մեկնեն եւ ճառագայթի
Ճակատդ ըմբոստ:

Բարի ճանապարհ, վարդապետ, վերադարձ բարի···

Վաղը, երբ պառկած երկաթէ գրկում անհամբեր նաւի,
Կ'երթաս ծովերով, խելառ ծովերով այս մոլորակի,
Դագաղիդ գլխին հովեր կը քայլեն
Եւ ալիքների խմբերը յուզուած ծովի լարերից
Մի հսկայական քնար կը հիւսեն
Եւ շառաչելով եւ դղրդալով կը հովուերգեն նաւի կողերին, երբ:
Ցանկարծ կը ցցուեն յունական երկրի վայրերից կախարդ
Ստուերներ մեծաշուք, աստուածներ հուժկու եւ արշալոյսի
Փերուզ արիւնից, արծաթից սարսռող ճիթեմիների
Եւ երկինքների լազուրից պայծառ, մի երգ կը յօրինեն
Եւ քեզ կ'օրօրեն վերջին օրօրով:

Բարի ճանապարհ, վարդապետ, վերադարձ բարի···

Ա՜հ, գիտեմ, գիտե՛մ դառն վայրերից անցնելու պահին
Կոպերիդ տակը մի գիշեր կուլայ. կծկուած բերանիդ
Ծայրից դողալով մի կաթիլ արիւն վայր կ'իջնի նորից···
Սեւ Ծովի բուքը կը հեկեկայ եւ Հայաստանի
Մարուած դաշտերից, մրրիկի նման, նման մահազանգ զարնող զուլումի,
Մեծ աղաղակներ կը հասնեն նաւին եւ քեզ կը կանչեն:
Եւ այդ յոյզերը, փոթորիկը այդ անողորմ ողբի,
Հիւանդ ուղեղիդ վէրքը կը բանան եւ դու կը խենթանաս:

Բարի ճանապարհ, վարդապետ, վերադարձ բարի···

Բայց այդ կը լինի յիշատակ վերջին, այս բիրտ աշխարհի
Յիշատակ վերջին: Վերջին մղձաւանջ, վերջին սեւ տեսիլք,
Որի դանակը մորթել էր երգդ եւ սիրտդ փակել թանձր խաւարում:
Յետոյ, վարդապետ, - լսո՞ւմ ես ձայնը տարագիր սրտիս -
Յետոյ, վարդապետ, կը գայ վեհաշուք, պայծառ գմբէթը Հայոց աշխարհի
Եւ կը բարձրանան լուսէ խմբերի երգեր անձնման···
Անհամբեր շարքով քեզ կը բոլորեն լեռները մեր վէս,
Դաշտերը մարմանդ, դալար սէզերը, ձորերը մեր խոր,
Ոսկէ կոկորդով, կկլուն, ուրախ, աղբիւրները մեր,
Ճառագայթների բամբիռը զարնող գետերը զուարթ
Եւ դա կը լինի համերգ մի հսկայ, որի նմանը չէ լսուած երբե՛ք
Եւ ոչ մի վայրում: Մի դաշնակութիւն, որի մեղեդին
Գալիս է հնչուն հողերի կրծքից, սարերի կանանչ բորոզաններին
Կանչող հմայքից, ձորերում ձայնող խուլ թմբուկներից,
Դաշտերում սահող մեղմ ջութակներից եւ այն զանգերից,
Որոնք հնչում են, երբ մեր արեւը կպչում է ժայռին
Եւ վայր է թափում խօլ ջրվէժների ղօղանջը արծաթ:

Եւ դա կը լինի համերգ մի հսկայ, որի նմանը չէ լսուած երբեք
Եւ ոչ մի վայրում: Դիսկանտներ ոսկէ, բասօներ խորուն,
Կաղամախների խշշոցներ խորհուրդ, բաղերի ծոցից
Եկած շրշիւններ, հասկերի գլխին սահող լենտոներ,, վազող ջուրերի
Արագներ շռինդ, բռնուած պեդալը ծեծուող կալերի,
Եւ ալիք ալիք խոտերը շարժող փուգան հովերի՝
Կը գան կը կանգնեն եւ հոգուդ խորքի չերգուած երգերից
Հայոց աշխարհի բոլոր ձայներով կը համերգեն նորից:

Բարի ճանապարհ, վարդապետ, վերադարձ բարի···

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

«Հայրենիք» ամսագիր, Ապրիլ 1936

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԷՆ ԳԱՌԻՆՆՕՆ Կրընոպլի երեսփոխան - քաղաքապետը բանտարկուեցաւ Հոկտեմբեր 12-ին, նոր տարողութիւն մը տալով «աֆէռ»ներուն: Գառինեոն հրաժարեցաւ Հաղորդակցութեանց նախարարի իր պաշտօնէն, երբ քննութեան տակ առնուեցաւ: Հարցը բաւական հին անցեալ ունի եւ կը վերաբերի 1989-ի թաղապետական ընտրութիւններուն, որոնց առթիւ Գառինեոն երկրորդ անգամ ըլլալով կ'ուզէ տիրանալ Կրընոպլի քաղաքապետարանին: Այդ առընչութեամբ, 1988-է աչնան կը ստեղծուին երկու պարբերականներ ընտրապայքարը տանելու համար՝ Տօֆինէ Նիւզ եւ Նիւզ: Գառինեոն կ'ընտրուի, բայց ժամն է հաշիւներուն: Մամուլի այդ գործողութեան բացը 8-էն 12 միլիոն է: Ընտրուելէն ետք, Գառինեոն կ'որոշէ սեփականաշնորհել քաղաքին ջուրերու թաղապետական սպասարկութիւնը, հակառակ բողոքներուն: Թաղապետութիւնը Քոժէսին կը ծախէ Լիոնէզ տէ զ'օ-ի մէկ ճիւղին մատակարարումը 120 միլիոն ֆրանքի: Քանի մը ամիս ետք, 1989-ի Նոյեմբերին բաց ունեցող մամուլի ձեռնարկութիւնը կը գնուի Լիոնէզ տէ զ'օ-ի մէկ ուրիշ ճիւղին կողմէ որ բացը կը գոցէ: Եւ քանի Լիոնի դատաւորը կը պրպտէ այնքան աւելի կը մխրճուի նոր յայտնութիւններու մէջ: Ճիշդ է որ Գառինեոնի Փարիզ ձերբակալուիլն ու Լիոն փոխադրուիլը, Հոկտեմբեր 12-ին, բաւական ցուցական բնոյթ ունէր եւ անսպասելի էր: Իրեն հետ բանտն է իր բարեկամը՝ Ժան-Լուի Տիւթարէ: Նախկին նախարարը առաջին անգամ քննութեան տակ առնուած էր հանրային ինչքերու չահագործման, իսկ հիմա, շատ աւելի ծանր է մեղադրանքը որ կը վերաբերի «կրաւորական կաշառակերութեան»: Դեռ կայ Պուլվար Սէն - Ժերմէնի 280 քառակուսի մեթրի յարկաբաժին մը գնուած չինծու անուններով եւ «վարձուած» Ա. Գառինեոնի (1986-էն ի վեր) որ երբեք վարձք չէ վճարած: Փաստաբանները բոլորովին «անարդար եւ չափազանցուած» կը գտնեն բանտարկութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ քաղաքական շրջանակներու մէջ սկսած է աղմուկ բարձրանալ քրտական գիւղերու հրկիզումներու եւ ընդհանրապէս վերջին զինուորական գործողութիւններու առթիւ: Կառավարութեան մէկ անդամն իսկ՝ Ազիմէթ Գէօյլիւօղլու, Մարդկային Իրաւանց նախարար, շատ բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցած է «Ճումհուրիյէթ»ի տուած իր հարցազրոյցի ընթացքին: Ան կ'ըսէ. -- «Թունճելիի մէջ, Պետութիւնն է որ կրակի կուտայ գիւղերը: Ահաբեկչութիւնը Պետութեան կողմէ կը գործուի եւ այլ վայրերու մէջ ՓՔՔ-ի կողմէ»: Նախագահ Տէմիրէլ ալ հրահանգած է բանակին քննութիւն բանալ հազարաւոր գիւղացիներու բռնի տեղահանութեան մասին: Կառավարութեան կիսապաշտօնական քաղաքականութիւնը որ կը միտի տեղւոյն բնակչութիւնները դէպի քաղաքները քշել, որպէսզի քիւրտ մարտիկները նեցուկ չունենան, նոր չէ: Այս անգամ կը թուի որ գործողութեանց ծաւալը կը զուգադիպի Սեմտին Սաքիքի (ՓՔՔ-ի տեղական պետ մը) աւելի ծանօթ՝ «առանց մատի Զէքի» անուան տակ ժամանումին հետ շրջանին մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, զինուորական գործողութիւնները խնդրոյ առարկայ չեն, հա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԸ՝ ԿՈՄԻՏԱՍ

1869 - 1935

Խ. ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

Հայ մշակոյթի, մասնաւորաբար երաժըշտական պատմութեան մէջ ոչ ոք կրցած է այնքան նշանակալից տեղ գրաւել վերջին դարու ընթացքին, որքան Կոմիտասը: Ոչ ոք այնքան յարգանք եւ սէր վայելած՝ լայն ժողովրդականութիւն գտած է, որքան Կոմիտասը: Ոչ ոք նոր սերունդի բանաստեղծներուն, երաժիշտներուն, նկարիչներուն եւ քանդակագործներուն համար այնքան ներշնչման աղբիւր դարձած է, որքան Կոմիտասը: Այսօր ըլլայ Հայրենիքի թէ Սփիւռքի զանազան ափերուն մէջ գոյութիւն ունեցող երգչախումբեր, սենեկային նուագախումբեր, երաժշտանոցներ, թանգարաններ, նոյնիսկ փողոցներ եւ հրապարակներ մկրտուած են իր անունով: Երեք հազար տարուան պատմութիւն ունեցող հայ ժողովուրդը քաղաքակիրթ ազգերու փաղանգին պատկանելու լուսաւոր տեսիլքին եւ խոր հաւատքին ընդմէջէն ծնունդ տուած է բազում մտքի եւ արուեստի մշակներու, որոնց մէջ Կոմիտասը ունի իր առանձնաշնորհեալ տեղը:

Ահաւասիկ հաստատումներ, որոնց պատճառը կրնանք գտնել, երբ հարցը դիտենք դէթ հպանցիկ ակնարկով մը (քանի որ անհնարին է դրուել ամէնօրեայ այս թերթի սիւնակները մանրամասնութիւններով) պատմութեան լոյսին տակ, մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով Կոմիտասի կատարած հայ ժողովրդական երգը յայտնաբերելու, դասաւորելու, գտելու եւ զայն երաժշտական աշխարհին ծանօթացնելու անփոխարինելի աշխատանքին վրայ:

Մինչեւ Կոմիտասի մը առաքելութիւնը հայ երգը ունեցած է լոկ հոգեւոր դիմագիծ, նկարագիր: Բնականօրէն գոյութիւն ունէին նաեւ աշխարհիկ երգեր, որոնք տարագով ազգ., սակայն ոգիով եւ արուեստով օտար էին: Ժամանակակից երաժշտագէնները, որոնցմէ էր Նիկողոս Թաշճեան, հայ դպրոցներէ ներս կ'ուսուցանէին որպէս հայկական երաժշտութիւն, երգեր՝ որոնք յունական, իտալական կամ ֆրանսական երաժշտական դաշնաւորութիւններու յարմարցուած հայ բանաստեղծներու ստեղծագործութիւններ էին: Հետեւաբար ազգային կոչուած երաժշտութիւնը այլանդակուած էր օտարամուտ եղանակներով եւ խռնուած՝ արեւելեան եւ արեւմտեան երգերու ժխորին մէջ: Իսկ ժողովրդական երգը մնացած էր Փոլքլորիկ երաժշտութեան նեղ սահմաններու մէջ. երաժշտութիւն մը, որ ստեղծուած էր ժողովուրդի ճաշակով, նախնական միջոցներով, առանց երաժշտական օրէնքներու եւ աւելի ըլլալով միաձայն: Հետեւաբար, դատապարտուած էր դուրս մնալու համաշխարհային երաժշտական մեծ ընտանիքէն:

Կոմիտաս Վարդապետ, աւազանի անունով Սողոմոն, իր ծննդավայրը Կուտինայէն 1881-ին Էջմիածին երթալէն, Գէորգեան ճեմարանի մէջ ուսանելէն, 1890-ին աւագ սարկաւագ, 1893-ին՝ աբեղայ, 1895-ին վարդապետ ձեռնադրուելէ ետք 1896-ին կը մեկնի Գերմանիա՝ Պերլին քաղաքը, յառաջացնելու եւ կատարելագործելու համար իր երաժշտական ուսումը՝ Ռիխարտ Շմիտի մօտ: Կը հետեւի միաժամանակ փիլիսոփայութեան դասընթացքներուն: Շեշտենք թէ՝ մինչեւ Գերմանիա մեկնիլը Կոմիտաս Ճեմարանի շրջանին Տէր - Աստուածատուրեանի եւ Թիֆլիսի մէջ ալ մէկ տարի Մ. Եկմալեանի (1895) մօտ կ'ուսանի եւ կը զարգացնէ իր երաժշտական ուսումը: Ան կը սորվի հայկական ձայնագրութիւնը, որոնք նըշաններ են եւ կը գրուին մէկ տողի վրայ, գիր գրելու պէս, եւ ունին անշուշտ իմաստներ ձայնի բարձրութեան, ժամանակի, չափի, տեւողութեան, դադարի եւայլն: Իր նպատակն եղած է ծանօթանալ հին երգերուն, մեղեդիներուն, շարականներուն, որոնց մեծ մասը գրի առնըւած էր խազային դրութեամբ եւ այս հայկական ձայնագրութեամբ:

Կոմիտաս Պերլինի մէջ երեք տարիներ մեղուի մը պէս աշխատելէն, եւրոպական ձայնագրութեան եւ երաժշտութեան քաջ տեղեակ դառնալէ, «քրդական երաժըշտութիւն» տեսական դասընթացքը աւարտելէ յետոյ, 1899-ին կը վերադառնայ Էջմիածին եւ կը լծուի երաժշտական - դաստիարակչական աշխատանքի: Եւրոպական ձայնագրութեամբ եւ երաժշտութեամբ զինուած Կոմիտաս կը փորձէ եւրոպական երաժշտութեան օրէնքները յարմարցնել հայ երգի ոգիին, երբեմն անտեսելով անոր նորմաները: Ան մօտէն կը հետաքրքրուի նաեւ պարսկական, արաբական, բիւզանդական կամ ասորական երաժշտութեան հետ, գիտականօրէն զանազանելու անոնց մասնայատկութիւնները իր ժողովուրդի հարազատ ստեղծագործութիւններէն:

Կոմիտաս կը ստուգէ որ հայկական երաժըշտութիւնը չի նմանիր եւրոպականին: Յատակ է թէ եւրոպականին մէջ «մաժէօր», «մինէօր», «քրոմաթիկ», «տիաթոնիկ» կամեր կան՝ ութ ձայներով, տօ, րէ - մի - ֆա - սօլ - լա - սի - տօ: Ըստ Կոմիտասի ասոնք հայկական չեն եւ հայկական երաժշտութեան օրէնքներուն չեն համապատասխաներ: Սրբոց Թարգմանչաց օրերէն ի վեր շարականները, եղանակները երգուած են քառեակներու «թէթրաքորտ»ներու դրութեան վրայ: Մեր հայրերը ծանօթ չէին երաժշտական սանդուխի (սքալ) եւ ութեակին (օքթաւ):

Այս տեսութեան մասին Կոմիտասի յայտնած կարծիքը հետաքրքրական է. «Մեր երաժշտութիւնն էլ իւր ամբողջ ոգովն ու ոճով նոյնքան արեւելեան է, որքան Պարսիկը եւ Արաբականը. բայց ոչ Պարսիկ - Արաբականը մերն է, եւ ոչ ալ մերը նորա մի մասն է. այլ խնդիր է թէ նոցա ազդեցութեան է ենթարկուել. ճիշդ այնպէս, որպէս մեր լեզուն հնդեւրոպականի մի ճիւղն է. այսպէս են եւ պարսկերէնը, ֆրանսերէնը, գերմաներէնը, եւ այլն: Բայց մեր լեզուն ոչ գերմաներէն է, ոչ ֆրանսերէն եւ ոչ պարսկերէն: Մեր եւ միւս արեւելեան եղանակների զանազանութիւնն այն է որ նոքա քառեակի տարածութիւնը մեծացնում ու փոքրացնում են. մենք առնում ենք մի պարզ քառեակ եւ նորա պարունակած ձայնամիջոցները ենք փոխում կիսաձայնական դրութեամբ. պարսիկ, տաճիկ, արաբ երաժշտութեան մէջ գործածում են նոյնիսկ անգործնական ու անմիտ 1/3, 1/4 ձայներ անգամ: Չափական դրութիւնն էլ այլ է մերի մէջ»:

Ի՞նչ է քառեակը: Քառեակ մը կը կազմուի չորս ձայներէ եւ ունի իր մէջ երկու եւ կէս թօն: Ութնեակ մը կազմելու համար կը գործածուին երկու քառեակներ, պահելով միշտ նոյն օրէնքը: Բնականօրէն, քառեակի մը մէջ գտնուող ձայնամիջոցները կարելի է փոխել կիսաձայնական դրութեամբ:

Կոմիտաս երբ կ'ընէ բաղդատականը հայկական երաժշտութեան՝ եւրոպականին հետ, լայնօրէն կը կենայ նաեւ կըշռոյթի օրէնքին վրայ: Հոս կը գտնէ նաեւ տարբերութիւններ. Հայկական ժողովրդական երգի կշռոյթը՝ եւրոպական կըշռոյթի երեք գլխաւոր տեսակներու չափերով սահմանափակուած չէ, եւ սերտօրէն կապակցութիւն ունի բառերուն, բանաստեղծութեան եւ իմաստին հետ:

Որպէս երրորդ սկզբունք՝ հայ երգի մասնայատկութեան, Կոմիտաս կ'ընդգծէ «շեշտ»ին կարեւորութիւնը երաժշտական նախադասութեանց մէջ:

Երկար եւ տքնաջան ուսումնասիրութեանց, մասնագիտական ներհուն վերլուծականներու ընդմէջէն Կոմիտաս մաքրագործման եւ վերամշակման կ'ենթարկէ հայ հոգեւոր թէ գեղջուկ երգերը, որոնք կորսնցուցած էին իրենց ազգային դրոշմը, ոճը եւ ոգին: Կը գտէ գանձնք աւելորդ գեղգեղանքներէ, խաղերէ, դարձուածքներէ, մայր եղանակը խաթարող աւելորդաբանութիւններէ: Որպէս բիւրեղացած եւ ինքնատիպ երաժշտութիւն, Կոմիտաս հայ երգը կը դնէ միջազգային գիտական երաժշտութեան կաղապարներուն վրայ, նոր էջ մը բանալով հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ:

Կոմիտասի ստեղծագործական, գիտական եւ հասարակական գործունէութեան ամէնէն աւելի բեղմնաւոր շրջանը կ'ըլլայ 1905-էն ետք: Այս թուականէն սկսեալ ան բազմաթիւ համերգներով եւ բանախօսութիւններով հանդէս կուգայ զանազան քաղաքներու մէջ, ծանօթացնելու համար հայ երգն ու երաժշտութիւնը օտար երաժշտագէտներու, պատմագէտներու:

Այս նպատակով կը մեկնի Թիֆլիս 1905-ին, Փարիզ 1906-ին, 1907-ին Ժընեւ, Լօզան, Ցիւրիխ եւայլն: Օտար մամուլը մեծ հիացումով եւ գնահատանքով կ'արտայայտուի դասախօսութեանց եւ համերգներու մասին: 1906 Դեկտեմբեր 1-ին Փարիզի մէջ տուած առաջին համերգին ներկայ եղող Վիէննայի փրոֆէսէօրներէն մէկը, համերգը լսելէ ետք, կը բացագանչէ.

«Ձեզ հասկնար, եթէ Աստուած Հայոց ձայնը չլսէ, ապա որո՞ւ ձայնը պէտք է լսէ»:

Իսկ Սորպոնի համալսարանի փրոֆ. յայտնի երաժշտագէտ - մեկնաբան Լուի Լալուան կախարդուած Կոմիտասի արուեստէն կ'ըսէ. - «Ոչ ոք կրնայ գիս մեղադրել չափազանցութեանս մէջ, եթէ ըսեմ, որ այդ համերգը յեղաշրջում մըն էր, որ իր յայտնութեամբ զարմացուց մեզ: Մենէ ոչ ոք կրնար մաքէն անցընել գեղեցկութիւններն այդ արուեստին, որ խնկապէս ոչ եւրոպական է ոչ արեւելեան, այլ ունի նկարագիր մը աշխարհի մէջ մէկ հատիկ՝ շնորհալի քաղցրութեան, խորութափանց յուզման եւ ազնիւ զօրավի...»:

1907 - 1908-ին հայ երգի առաքեալը մօտէն կը զբաղի հայկական հին խազերու ուսումնասիրութեամբ եւ կ'ունենայ նաեւ մտածումը օփերա ստեղծելու եւ այս հեռանկարով կ'ուսումնասիրէ «Անոյշ»ը եւ կը յօրինէ քանի մը մեներգներ եւ խմբերգներ: Այս ուղղութեամբ Արշակ Չօպանեան «Անահիտ»ի 1931 թիւ 1 - 2-ի մէջ կը գրէ. - «Կոմիտաս Անոյշի քանի մը մեներգներուն եւ խմբերգներուն եղանակը յօրինած էր, առանք ինծի երգեց Էջմիածին եւ շատ սիրուն գտայ»: Իսկ Շահան Պէրպէրեան «Սիոն»ի 1936 Յունուար թիւի մէջ կ'ըսէ. - «Ինծի երգած եւ նուագած է անոր (Անոյշ)ին նախերգանքը, եւ խոր տպաւորութիւն եմ կրած»: Ընդգծենք թէ՝ Կոմիտաս գրած է Յակոբ Պարոնեանի «Քաղաքավարութեան վնասներ»ու համար ալ երաժշտական - քոմետիա: Դըժբախտաբար չկան յստակ եւ ամբողջական տուեալներ, իր այս ծրագիրներուն մասին:

1909-ին Կոմիտաս կը դիմէ Մատթէոս Իզմիրլեան Կաթողիկոսին Էջմիածինէն հեռանալու համար, որովհետեւ հոն կ'ապրի անշնչելի մթնոլորտի մը մէջ: Չի գտներ հանգիստ իր ազնիւ աշխատանքի ծարաւը յագեցնելու: Կը փորձէ հեռանալ նեղմիտ, պահպանողական հատուածի դաւադրութիւններէն: Խիղճը կը մեռնի, եռանդը կը պաղի եւ կեանքը կը մաշի: Խնդրանքը թէեւ կը մերժուի, սակայն Կոմիտաս 1910-ին կը մեկնի Պոլիս, իր ծննդավայրը տեսնելու պատրուակով: Հոն ալ չի գտներ խաղաղութիւն: Այս անգամ Պոլսոյ խաւարամիտ կղօնականները եւ պահպանողական զանգուածը կը հալածեն վարդապետը, առարկելով թէ՝ իր վանական կոչումին երբեք յարմար չէ գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք պտըտելով, խնջոյքներու մասնակցելով սիրային եւ աշխարհիկ բնոյթով ժողովրդական երգեր հաւաքելը, զանոնք կատարելը, կրօնական երգերը աշխարհիկ բեմերէն երգելը եւ երգել տալը:

Հակառակ այս բոլոր դժուարութեանց Կոմիտաս վարդապետ, մեծ նուիրումով կը շարունակէ իր ուղին եւ կը կազմէ Պոլսոյ մէջ 300 հոգինոց «Գուսան» երգչախումբը, որուն վրայ կը սփռէ իր կրթիչ եւ դաստիարակիչ ազդեցութիւնը: Ինչպէս Փարիզ, Ժընեւ, Պերլին, Եգիպտոս, Գահիրէ, Թիֆլիս, Բաքու, Իտալիա եւայլն, նոյնպէս ալ Պոլիս, հայ երգը եւ Կոմիտաս երբ բեմ կը բարձրանան, կը ստեղծեն խանդավառութիւն, հպարտութիւն, ինքնագիտակցութիւն, ուրախութիւն, որոնք ալիք առ ալիք կը տարածուին ժողովուրդի բոլոր խաւերէն ներս: Վարդապետը հոն ալ կ'ընդգծէ դաստիարակչական աշխատանքի կարեւորութիւնը: Հետաքրքրական կը գտնենք 1912-ին Պոլսոյ խասեան վարժարանի ուսուցչական կազմի համար կարդացած դասախօսութեան սա տողերը, որոնք վճիտ ջուրի մը նման յստակ են եւ պայծառ, նոր սերունդներ պատրաստելու նուիրական գործին նըկատմամբ իր ցուցաբերած մօտեցումին եւ բծախնդրութեան որպէս խօսուն վկայութիւն: «Երգեցողութիւնը սրտին հետ կապ ունի, որ ուղղակի հոգիին կ'երթայ: Ուսուցիչ պարոններ եւ քոյրեր, զգուշութեամբ եւ երկիւղածութեամբ մօտեցէք դաստիարակութեան գործին: Խիստ փափուկ պաշտօն մըն է ձերը: Դաստիարակելու կոչուած էք սերունդ մը, որ ապագայ ազգն է. սխալ ուղղութեամբ՝ ազգ մը կը խորտակէք վերջը»:

Երեք տարիներ Պոլսոյ մէջ գործելէ յետոյ Կոմիտաս 1913-ին կը վերադառնայ Էջմիածին նոր գործեր հաւաքելու, ապա կը մեկնի Պերլին իր գործերը հոն հրատարակել տալու համար:

1915 Ապրիլ 11-ին կը ձերբակալուի Պոլսոյ մէջ եւ կ'աքսորուի: Իր ժողովուրդին մութ օրերէն եւ սեւ ճակատագիրէն ծանօրէն կը ցնցուի, հոգեկան վիճակը կը խանգարուի, ներքին փոթորիկներով կը տառապի Կոմիտաս, եւ 1916-էն մինչեւ 1918 հիւանդ ըլլալով կը մնայ Պոլիս: 1919-ին կ'ուղարկուի տարաբախտ վարդապետը Փարիզի հոգեբուժարանը:

Հայ երաժշտութեան այբուբենը յայտնաբերողը եւ վերածնողը, կենդանի առաքեալը՝ Կոմիտաս 1935 Հոկտեմբեր 21-ին ընդ միշտ կը հեռանայ աշխարհէն, եւ 1936-ին մարմինը կը փոխադրուի եւ կը թաղուի Պետական Պանթէոնի մէջ, Հայրենի հողին վրայ:

(Մնացեալը յաջորդով)

Քանի մը դրուագներ

Ո՞ր մէկը պատմել, ի՞նչպէս պատմել: Իր աշակերտներն էինք երեք տարի շարունակ ու այդ անմոռանալի տարիներէն ի՜նչ յիշատակներ կը խուժեն այժմ...

Պոլիսը 1910 - 1913 վարակուեցաւ հայ երգին տենդով: Վարդապետն էր բերեր զայն: Ու բերնէ բերան, սիրտէ սիրտ անոր արձագանգները չմարեցան երբեք նոյն հայ ժողովուրդին ու Վարդապետին տառապանքի օրերուն: Ձինքը լսելու բախտը առաջին անգամ Խասեանի ուսուցիչներուն էր վիճակուած: Լսեր էինք որ կուգայ, երեկոյ մըն ալ արձակուրդի պահուն ըսին որ եկեր է: Դասարանէ դասարան իր պըտոյտէն վերջ հաւաքուեցանք սրահը դաշնակին քով ու խնդրեցինք որ բան մը երգէ մեզի: Ու աչնան այդ իրիկունը՝ կիսամութ սրահին խորէն յանկարծ բարձրացաւ «Տէր ողորմեա»ն, իր «Տէր ողորմեա»ն որ արցունքով ու յուզումով լեցուց բոլորիս աչքերն ու հոգիները: Մեր առաջին հաղորդութիւնն էր Վարդապետին անզուգական տաղանդին հետ: Կեդրոնականի ու Խասեանի աշակերտութիւնը ընտրութեամբ եւ դուրսէն երիտասարդներու խանդավառ բազմութիւն մը կազմեց իր առաջին երգչախումբը, «քերթէնքէլէներու» բանակ մը, ինչպէս ինք կը սիրէր անուանել զանոնք, այնքան զուարթ ու այնքան խանդակաթ շեշտով մը:

Վարդապետը հմայած էր այդ բազմութիւնը իր ձեռքերու պարզ շարժումներով եւ իր դէմքին յարաճուն ու մշտափոփոխ արտայայտութիւններով, համաձայն երգին բնոյթին, շարժում եւ արտայայտութիւն որոնցմէ միմիայն կախում ունէր յաջողութիւնը մեր երգածին: Այն հուժկու, դող ու մարտական թափը զոր կը ստանար «Սփաննայ սարերը» իր դէմքին խաղերը եւ ձեռքին շարժումներն էին որ կը ներշնչէին երգիչներուս, ինչպէս այն զուարթ, գինովի երգը «Լարի թմպըրըլալա՜ հա՛ հա՛ հա՛»ն որ կասկած կը ներշնչէր մեզի թէ Վարդապետը գինով է անպատճառ:

... Պատմե՞լ թէ ի՛նչպէս կը դողայինք երբ հինգ վայրկեան կ'ուշանայինք դասէն: Գիտէինք որ դաշնակին եռեւ կեցած յանկարծ մեր դիմացը պիտի գտնենք զինքը, զայրանալի մեր տեղը սպրդած ատեն:

Մէկ ցաւ միայն կը խոցէր երբեմն մենէ շատերուն սիրտը, - լսել գոնէ մէկ անգամ համերգ մը հեռուէն: Շատ անգամ ծրագրած ենք փախչիլ Թատրոնին վերնայարկը եւ գոնէ «Հոռովել»ը լսել հեռուէն: Ու երբեք ալ չենք համարձակած: Իր աչքն ականջին նման մեր սարսափն էր: Որքա՜ն դիւրութեամբ կը նշմարէր երկու հարիւրէ աւելի երգիչներէն ոեւէ մէկուն սխալ ձայնը, յանցաւորը կը կարմրցնէր իր շեշտ ակնարկով կամ սրամիտ կատակով, այնքան եւ շատ աւելի անողոք կերպով կը բռնէր ականջը փախստականին, եթէ մանաւանդ համերգի օրն էր իր բացակայութիւնը:

Համերգներուն միշտ ներկայ կ'ըլլային երաժշտասէր բարձրաստիճան անձեր,

ինչպէս խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտը որ այն ատեն գահաժառանգ էր: Կիրակի ընդհանուր փորձերը եւս տեսակ մը համերգներ էին եւ յաճախ հիւրեր կ'ունենայինք ունկնդիր, ինչպէս Կիրակի մը Ֆրանսայի դեսպանը, Պ. Պոմփար, կնոջը հետ, որոնք սուգ ունէին այդ օրերուն եւ չէին կրնար համերգին ներկայ ըլլալ: Ուրիշ ընդհանուր փորձի մըն ալ տեսանք փոքրիկ կազմով մեծ անձնաւորութիւն մը, Եըլտըզի պալատին արարողապետն էր՝ Ալի ձէնանի պէյ: Ուշադիր եւ ամփոփ ամբողջ երգերը մտիկ ընելէ ետք, խնդրեց վարդապետէն քանի մը խօսք ուղղել տղոց ու ըսաւ բառ առ բառ. - «Ես ալ երաժըշտասէր մարդ եմ, երկար ատեն Եւրոպա եղած եմ, զանազան երկիրներ ու լսած եմ շատ մը երգչախումբեր, այնքան եւ աւելի բազմանդամ թերեւս, բայց առաջին անգամ է որ կը հանդիպիմ խումբի մը որուն ոչ մէկ անդամը ձայնագիր մը չճանչնալով այնքան ճիշդ կ'երգէ: Ես ասիկա ոչ միայն սովորական չեմ գտներ, այլ եւ կը նկատեմ բացառիկ բան մը»:

Ու գիտնալով որ այդ հրաշքը կապուած է հոն համեստ երեւոյթով կանգնած վարդապետին ձեռքերէն, հիացումով ու յարգանքով գնաց սեղմեց զանոնք:

Այս խանդավառ օրերուն էր որ հեռացայ Պոլսէն, իսկ 1916-ին դարձեալ Վարդապետը գտայ նորէն: Վերադարձեր էր աքսորէն երեւութապէս հանգիստ, բայց խորապէս ցնցուած:

Ճամբուն վրայ իր բնակարանին պատուհանը լուսաւոր կէտ մըն էր այդ մութ օրերուն անցորդներու համար, երբ ժըպիտ ու հիւրնկալ շարժուձեւերով կը ստիպէր որ վեր ելլենք: Միշտ կորովով ու նոր թափով լծուած կը գտնէինք զինքը իր սիրած աշխատանքին: Վերջին յիշատակը որ տասնըհինգ տարի թարմ է մնացեր իմէ, եղեր է այն կորովի եւ իմացականութեամբ յաղթական Վարպետը որ սեղանին կռթնած մտիկ կ'ընէր բանաստեղծ Մէհմէտ Էմինի ինքնագիր արտասանութիւնները, զանոնք դաշնաւորելու խնդրանք ստացած ըլլալով, մինչ ես կը խառնէի սեղանին վրայ իր սիրած «քըրթէնքէլէ» գրիչները, քանակները, կաղամարները, բոլորը նուէր Եգիպտոս իր այցելութենէն: Չէ՞ որ այդ ժիր, անխոնջ կենդանին էր իր նշանաբանը, անով կ'որակէր բոլորս, նկատելով զայն մարմնացումը չարքաշ եւ սակաւապէտ կեանքի: Իր կենցաղն ալ նոյնքան չարքաշ եւ սակաւապէտ իր տաղանդին պսակն էր, այն տաղանդին որ քսան տարուան լուռ շիջումովն իսկ կը մնայ փայլուն ու յաղթական աստղը մեր մեծերու կամարին:

Իր հրաշագործ ձեռքերը որոնք բազմութիւններ վարեր են յոյզ, խանդ, սէր ժողվելով ու ցանելով, այսօր սառն ու անշարժ, մեր յարգանքի համբոյրներով պիտի ջերմանան ու շարժին թերեւս:

ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

1935 Նոյեմբեր 3

«ՍԻՐՏՍ ՆՄԱՆ Է ԷՆ ՓԼԱԾ ՏՆԵՐ»

...Վարդապետին բոլոր արժանիքներուն մէջ - տաղանդ, արուեստ, գիտութիւն, կամք եւ խանդավառութիւն - տիրական պիտի մնայ ոգին, այնքան վճիտ, խորունկ եւ ծաւալուն:

Ի՞նչ պիտի ըլլար արմատախիլ բազմութեանց հոգեկան պատկերը այսօր, եթէ Վարդապետը դուրս ելած չըլլար Էջմիածինէն կամ Կովկասէն: Եթէ հանդիպած չըլլար Պոլիս, Բիւթանիա, Փոքր - Ասիա, Եգիպտոս եւ այլուր:

Վարդապետին առաքելութեան չէ՞ք պարտիր ինչ որ կը թրթռայ ձեր ականջին, կը սաւառնայ ձեր շրթունքներուն վրայ մինչեւ այսօր: Ծովերէ ծով եւ ցամաքէ ցամաք:

Ի՞նչ ունէինք երբեմնի սուլթանախնամ ոստանին մէջ, Կոմիտասի գալուստէն առաջ:

Եւ, բոլոր երգերուն ինչպէս երգիչներուն կամ երգչախումբերուն մէջ, ո՞րն էր այն բացառիկը, որ ամէնէն աւելի ոգի, խռովք, ուժ, արեւ եւ արցունք ցանեց սիրտերու մէջ, ծաւալեցաւ ու տեւեց. - Կը տեւէ՛ մինչեւ այսօր:

Երգեր շա՛տ էինք լսեր, մինչեւ Կոմիտասի գալուստը: Ու կը լսենք մինչեւ այսօր:

Եւ սակայն, ո՞ր կանչը, նոյնիսկ մըրմունջը այնքան ուժգնօրէն ճեղքեց խաւարը, անզգալաբար լեցնելով անջրպետը, փարթամ այլ սնամէջ քաղաքները խոնարհեցնելով գիւղին առջեւ:

Վարդապետը յաղթեց, վարդապետը գերազանցեց, որովհետեւ իրեն հետ ունէր լեռն ու դաշտը, հովն ու առուն, սէրն ու աշխատանքը, ժպիտն ու արեւը, վտակն ու «Կռունկ»ը, խոյանք ու տարտու ամբողջ ժողովուրդ մը իր հարազատ յոյզերով, փոթորիկներով, ուրախութեամբ եւ տրտմութեամբ:

Սիրտս նման է էն փլած տներ,
Կոտրեր է գերաններ, խախտեր է
սներ...

Նոր Կոմիտասի մը կարօտն ունինք մենք այսօր, սնուցանելու համար մեր սիրտը, որ ահա կը փլի, շատերու համար փլա՛ծ է արդէն «նման էն տներ» - հեռո՛ւ գիւղէն ու դաշտէն, աղօտ յիշատակի մը վերածելով հայրենի լեռն ու գետն ու գերանդին:

Կարօ՛տն ունինք խանդակաթ սրտի մը եւ հզօր արուեստի մը, որ կրկին ու կրկին պեղելով անսպառ ակունքը ժողովրդական երգին, քիչ մը շող, պուտ մը աւիշ հեղուր մեր հոգիներուն մէջ:

Ո՛չ մէկ ժողովուրդ այնքան խմորուած, նոյնացած է իր երգերուն հետ, որքան այս հալածական բազմութիւնը:

Եւ ոչ մէկ ժողովրդական երգ այնքան հրաշագործ ազդակ մը եղած է ինքնապաշտպանութեան համար, որքան հայկականը:

Կոմիտաս խորապէս ըմբռնեց այդ խորհուրդը, - եւ ատով իսկ յեղափոխութիւն մը կատարած եղաւ, տիրական եւ ինքնուրոյն:

Մենք այդ յեղափոխութեան շարունակութիւնն է որ կը սպասենք տարագիր երիտասարդութենէն, - իր սաներէն, բոլոր երգչախումբերէն ու երգիչներէն:

Եթէ Անդրանիկի գործը կէս մնաց բռնօրէն, նոյն չքմեղանքը չունինք Վարդապետին ժառանգութեան համար:

Որեւէ զանցառութիւն՝ պիտի նշանակէր երկրորդ անգամ թաղել Վարդապետը:

Հ.

27 Հոկտեմբեր 1935

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ

Մնաք բարեւ, անգին Հայր սուրբ ջան, մնաք բարեւ յաւիտեան...

Այս տխուր օրերին կայծակի արագութեամբ հազարաւոր թանկագին յիշատակներ արթնցած են հոգուս մէջ եւ մոռացութեան տուած այս տարաբախտ 16 տարուան ձեր տառապանքների հեռացումի, ձեր բոլոր սիրելի բարեկամներից եւ ձեր մեծ գործից վշտալի ու ազատոր տպաւորութիւններին:

Մերթ կը մտաբերեմ Կովկասի հեռաւոր մեր առաջին հանդիպումը, երբ ձեր երգը յայտնութիւնը եղաւ ինձ համար հայ երաժշտութեան, - մերթ Փարիզի մեր մտերիմ բարեկամական ժամանցները 1906 - 1907 թուականներին: Կարծես երէկ լինէին այս աքանչելի օրերը, երբ դուք կը պատրաստուէիք առաջին հայկական մեծ նուագահանդէսը Փարիզի մէջ, որ յայտնութիւն եղաւ Ֆրանսացի ամենամեծ գեղարուեստագէտների համար: Նոքա ըմբռնեցին հայկական երաժշտութեան առանձնայատուկ գեղեցկութիւնը, որ ոչ եւրոպական է եւ ոչ ասիական եւ որ բանաստեղծօրէն այնքան քնքոյշ եւ յուզիչ է:

Այդ ի՛նչ տենդային աշխատանք էիք թափում եւ ի՛նչ ոգեւորութիւն տալիս ամէնքին: Մենք բոլորս դողում էինք, որ ձեր ուժերը չեն դիմանայ այդ անասելի յուզումներին, բայց ձեր զօրեղ հոգին յաղթեց մարմնի բոլոր յոգնութիւնները եւ նոյնիսկ տկարութիւնը:

Յիշատակներս նլանում են անասելի ուժով... Յիշում եմ այն ուրախ ժամանցները, երբ դուք մեզ թուլացնում էիք ծիծաղից ձեր կատակներով, կամ լացացընում ձեր արտասուքներով շաղուած ձայնով եւ նոյն արագութեամբ անցնելով տխուրէն դէպի ուրախը, դէպի գերմնալան եռանդը, ոգեւորութիւնը եւ հայրենի գեղարուեստի անսահման սէրը ամէնքիս ուժ եւ հիացմունք պատճառում:

Իսկ Անգլիոյ մեր ժամանցները Սպիտակ կղզում 1911 թուականին.. Երբեք չեմ մոռանայ այն յոգնութեան առաջին նշոյլները, որ այնտեղ նշմարեցի: Ձեր անհասկանալի լռութիւնը, աչքերը բեւեռած մի կէտի, անշարժ դաշնամուրի առաջ նստած եւ մի նօթա չարնելով կարծես երազի մէջ... Երբ սիրտս ճմլուած հարցնում էի «Հայր սուրբ ջան, ո՞ւր էք», դուք պատասխանում էիք.- «Ա՛խ, Մարգօ ջան, շատ, շատ հեռու եմ, եթէ գիտենաս, թէ ի՛նչ երկիր եմ, կատարեալ հրա՛շք է»:

Դուք հիմա այդ երկիրն էք, հանգստացած դեռնի բոլոր ցաւերից եւ տառապանքներից եւ ձեր աննման մեծ հոգին՝ ազատուած շղթաներից նորէն պիտի երգէ իր ազգի բոլոր ցաւերն ու ուրախութիւնները եւ բարձրից հովանաւորէ այն ժողովուրդը որի համար նահատակ եղաք, բայց եւ նրա ամենանուիրական սուրբերի շարքն անցաք:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

1935 Հոկ. 27

«... Գալով մեր Վարդապետին...

Ան երգահան էր, քիչ մը նման այն Ֆրանսացի մշակին որ թաքուն գանձ մը երեւան կը հանէ իր արօրին չեղբով եւ կը կոչուի հնարիչ (inventeur): Հայ երգը «հնարեց» Կոմիտաս, բանաւորը վերածելով գրաւոր, այսինքն փոխանցելի արուեստի: Հոս թերեւս աւելորդ չըլլայ ըսել թէ գերման մտաւորականութեան կ'իյնայ պատիւը առաջին անգամ հետաքրքրուած ըլլալու ժողովրդական բանաստեղծութեամբ :ԺԹ. դարու վերջերուն է որ Համան եւ Հէրտէր կ'ըսէին. - «Բանաստեղծութիւնը մարդկային ցեղին մայրենի լեզուն է»: Կոմիտաս որ այդ կողմերէն անցաւ, չվարանեցաւ, ի պահանջեալ հարկին մեր «մայրենի լեզուն» յղկելու, ինչպէս հնարիչ մշակը կը մաքրէ իր հողածածկ գանձը: Հում բնագիրէն քիչ բան փոխեց Կոմիտաս, պիտի ըսէինք, եթէ չգիտնայինք թէ քիչ բան գոյութիւն չունի բանաստեղծութեան մէջ: Միակ բառի մը, նոյնիսկ վանկի մը փոփոխութիւնը բաւ է որպէսզի բանաստեղծութիւնը նուազի կամ ճեւածէ: Այս իմաստով միջամտութիւնը գրաւականն էր այն սուր զգայնութեան, որով Վարդապետը կը թափանցէր բանաստեղծութեան ոգիին»:

Շ. ՇԱՀՆՈՒՐ

1935

ԻՆՉՊԷՍ ՓԼԱՒ ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏԸ

ՅՈՒՇԵՐ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԷՆ (1915 - 1919)

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Այսպէս լռեց հայ երգի վարպետը, տխրութիւն եւ ամայութիւնը տիրեց հոն՝ այդ շէնշող բնակարանի մէջ ուր հայ երաժըշտութիւնն ու հայ նկարչութիւնը ձեռք ձեռքի տուած՝ տոհմային մշակոյթ, հոգեկան սնունդ կը մատակարարէին Պոլսոյ եւ ամբողջ գաւառի հայութեան, ուր նոր աւիշ եւ հպարտութիւն կը ներարկէին ժամանակաւոր արեւմտահայութեան, ծանօթացնելով, միեւնոյն ատեն հայ մշակոյթը օտարներուն, վայրարան մը ուր կը ժամադրուէին տակաւին ոչ շատ հեռու օրեր, Վարուժաններ, Սիամանթօներ, Ռ. Սեւակներ, Խաժակներ, Տ. Չէօկիւրեաններ, Ռ. Զարդարեաններ, Վռամեաններ, Մխիթարեան հայրեր, Շահմուրատեաններ եւ ուրիշ հայ եւ օտար անձեր, ինչպէս ամերիկեան, սպանիական, ֆրանսական եւայլն դեսպաններ, առեւտրականներ ու մտաւորականներ: Ուր կը ճըլվըլային Պոլսոյ հայ երկսեռ ուսանողներ ու երգի աշակերտներ, նոյնիսկ բարձր դասի թուրք աղջիկներ իբր աշակերտուհի: Հոն տեսայ նոյնպէս թուրք բանաստեղծ Մէհմէտ Էմինը, հոն էին Թղթատարական նախկին նախարար Ոսկան Մարտիկեան, վեր. Ա. Շմաւոնեան ... եւ ուրիշներ... եւ հիմա՛ այս բոլորը ամպի մը պէս ցրուեկած, մեծ մասը ջարդի եւ աքսորի ճամբաներուն մէջ կորսուած էին, իսկ Կոմիտասը, այս մեհեանին քուրմը, ինքն ալ հոգիով փլած, ինքն իր մէջէն բացակայ, բռնի տարուած էր Թրքական հիւանդանոց, շատ թեթեւօրէն տրուած որոշումով մը:

Այս երեւոյթը տխուր էր մահու չափ:

⁂

Անցան օրեր ու ամիսներ: Ես իբր փախստական մեկնեցայ Պուլկարիա. մինչեւ Մեծ Պատերազմի վերջաւորութիւնը մնացի հոն, ուրկէ վերադարձայ Պոլիս 1918 Նոյեմբերին: Այդ տարեւան ձմեռը հիւանդութեամբ անցուցի եւ կարելի չեղաւ վարդապետին այցելել: Այլեւս բնական կուգար ինծի վարդապետին վիճակը քանի որ բժիշկներուն տեսակէտն էր այս, բայց ես միշտ յոյս ունէի թէ պիտի առողջանայ:

Առողջութիւնս գտնելէ վերջ գացի իր ազգականին տունը՝ Կ. գիւղը: Օր մը ըսին թէ վարդապետը Փարիզ պիտի փոխադրեն: Գրիգոր Կարապետեան իմացուց ինծի թէ բժիշկ Թորգոմեան կը փափաքի որ հետեւեալ օր ներկայ ըլլանք Շիշլիի հիւանդանոցը վարդապետը տեսնելու համար:

Նոյն օրը ներկայ եղանք հիւանդանոց, հոն գտանք տոքթոր Մազհար Օսմանը, բժիշկ Թորգոմեանը, յունական հիւանդանոցի բժիշկը եւ Ազգային հիւանդանոցի մտային հիւանդութեանց մասնագէտ բժշ. Ճէզայիրլեանը:

Բացի բժիշկ Թորգոմեանէն, որ չէր ուզեր երեւալ, վախնալով որ կը յուզուի հիւանդը, միւս երեք բժիշկները մտան վարդապետին սենեակը՝ քննելու եւ տեղեկագիր պատրաստելով, Փարիզ փոխադրելու համար զինք:

Նոյն միջոցին վարդապետը ճաշի վրայ էր: Ես եւ Գ. Կարապետեան սենեակին դրան առջեւն էինք: Ահա ինչ որ անցաւ այդ միջոցին:

Յոյն բժիշկը «պօնժուր, մօն փէր» ըսելով մօտեցաւ վարդապետին:

Վարդապետը զարմացած երեսը նայեցաւ եւ ըսաւ.

- «Նէ՛ իստէյօրսըն, սէն բիւրբճէ պիլմէզմիսի՞ն, նէ՞ տէմէք պօնժուր, Մազհար պէյ, շունլարը տիշարը չըգար, պէնի րահաթսըզ էտիյօրլար...»: (Ի՛նչ կ'ուզէք, թրքերէն չէ՞ք գիտեր դուք, ի՛նչ կը նշանակէ «պօնժուր»: Մազհար պէյ սա մարդիկը դուրս հանեցէք, կը նեղեն զիս):

Մօտեցաւ Բժ. Ճէզայիրլեանը եւ ըսաւ.

- Բարեւ, վարդապետ, ինչպէ՛ս էք:

- Ալ պիր տահա, սէն նէ՞ իստէրսին, պէ ատամ, բի՞մսին սէն (ահա մէկն ալ, դուք ի՞նչ կ'ուզէք, ո՞վ ես դուն): - բժիշկ Ճէզայիրլեանն եմ, վարդապետ: - Հա՛ ճէզալը իմիշ, շու ատամըն սուրաթընա պագ (հա, պատժուած է եղեր, սա մարդուն դէմքը նայէ): Եւ դիս տեսնելով դրան մէջ ըսաւ հայերէն լեզուով. - Գիտե՞ս, մեր Կուտինա ճէզայիրլի մարշը կ'ըսէին երգ մը կար, ահա այս այն մարդն է, ճէզայիրլի՛ (իրապէս ալ այդ անունով երգ մը կ'երգուէր մեր քաղաքը):

Դառնալով տոքթոր Մազհար Օսմանին, - Օսման պէյ շու ատամլարը տիշարը չըգար պէնի իմէէ նյէճիյիմ, (սա մարդիկը դուրս հանէ, ես պիտի ճաշեմ):

Մազհար - Օսման անոյշ ժպիտով մը կը դիտէր վարդապետը եւ զայն հանդարտեցնելու խօսքեր կ'ընէր:

Բժիշկները տեսան որ կարելի չէ ուեւէ լուրջ բան ընել, ելան դուրս, Գ. Կարապետեանէն եւ ինծմէ խնդրելով մնալ իր մօտ եւ խօսակցութեան բռնուիլ:

Մենք երկուքս ներս մտանք, բարեւ վարդապետ, ըսինք:

- Ի՞նչ կ'ուզէք, դուրս ելէք դո՛ւրս, պոռաց:

- Ո՛չ, վարդապետ, մենք դուրս չենք ելլեր, մենք բժիշկ չենք եկանք ձեզի այցելութիւն տալու: Ես Պուլկարիա էի նոր վերադարձայ, ձեզ կարօտցած եմ, ըսի: Երկուքս մէկ նստանք:

Տեսաւ որ դուրս չենք ելլեր. - Է՛յ, լաւ, ի՛նչ կ'ուզէք, ըսաւ ժպտելով:

- Ոչինչ, վարդապետ, եկանք ձեզի այցելութիւն տալու, ի՛նչ աղուոր սենեակ ունիք, եթէ քովը ուրիշ պարապ սենեակ կայ, ես ալ պէտք ունիմ, դրացի կ'ըլլանք, ըսի:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

կառակ բողոքներուն։ Մնաց որ Հանրային կարծիքն ալ բաւական ցնցուած է ՓՔՔ-ի վերջին յարձակումներէն ուսուցչական անձնակազմերու դէմ։ 14 դասատուներ որոնք վերջերս շրջանը ղրկուած էին, չնչին աշխատավարձքով, սպաննուած են։

ԱԼԺԷՐԻ մէջ, Հոկտ. 12-ին, Թակարդ-կառքերու պայթումներն են որ մթնոլորտը կրկին լարած են։ Հինգ կառքեր պայթած են, մէկը Համալսարանին առջեւ։ Զորս վիրաւոր կայ։ Երկու հոգի ալ սպաննուած են։

ՌՈՒԲԼԻԻ աճուոր անկումին «Հաշուեցոյցը» վճարեց Ելմտական նախարարը։ Արդարեւ Ելցին, Հոկտեմբեր 12-ին, պաշտօնանկ ըրաւ Սերգէյ Դուբինինը, մինչ ռուբլին 27%-ի անկում արձանագրած էր տոլարին բաղդատմամբ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ հարաւը, Կալամաթայի Թաղապետութիւնը քանդել տուած է, Հոկ. 8-ին, քաղաքին Թուրք վերջին կուսակալին բնակարանը որ «պատմական յուշարձան» արձանագրուած էր, բարկութիւնը առթելով Մշակոյթի նախարարին որ բողոք ներկայացուցած է։ Կալուածը 18-րդ դարէն մնացած ապաստան տուած էր «Թուրք բռնակալի» մը ըստ քաղաքապետին։ Մշակոյթի նախարարը կը պահանջէ որ օսմանեան այդ շէնքը վերակառուցուի։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՇԻՐԱԿ, ԳՐԵԹԷ ԱԽՈՅԵԱՆ...

Հայաստանի Ֆութպոլի ախոյենութեան Ա. դասակարգի 25-րդ չարթուան մրցումները (Սեպտ. 30 -- Հոկտ. 1) տուած են հետեւեալ արդիւնքները.

Շիրակ - Արարատ	1 : 1
Հ.Մ.Ը.Մ. - Ազնաւուր	6 - 1
Կանազ - Երազանք	0 - 2
Ցէմենտ - Բ.Մ.Ա. Արայի	5 - 1
Հ.Մ.Մ. Ֆիմա - Վան	3 - 0
Զանգեզուր - Բանանց (Ֆօրֆէ)	3 - 0

Այս արդիւնքներէն յետոյ ընդհանուր դասաւորման մէջ Շիրակ առաջինն է 44 կէտով (23 մրցում), Հ.Մ.Ը.Մ.-ը երկրորդ 36 կէտով (22 մրցում), Բանանց երրորդ 33 կէտով (24 մրցում) եւ Արարատ չորրորդ 31 կէտով (20 մրցում)։

Շ. Ո.

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 25
ժամը՝ 20.30-ին
à l'*Espace Julien*
13001 Marseille
(M° Cours Julien)

« ՏԿԶԱՐ »

Հայաստանի հնագոյն
նուագարաններու
Պետական Նուագախումբ

Ղեկավար՝
ԿԱՐԼԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Մասնակցութեամբ երգիչներ՝
Հ. Յարութիւնեան-ի
Յ. Սարեան-ի
Շ. Ցակոբեան-ի
Ս. Նալպանդեան-ի

Պարողներ՝
Ս. Միքայէլեան-ի
Տ. Շիրինեան-ի
Ս. Կարապետեան-ի
Ն. Ծառուկեան-ի
Ա. Միրզախանեան-ի

Ժողովրդական երգ, երաժշտութիւն, պար...

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. կեդրոն
339, ave du Prado, 13008 Marseille
Հեռ. - 91. 77. 84. 70

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Օննիկ Սիւրմէլեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէր-Մինասեան հետեւեալ նուէրները ըրած են. - Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան 500 Ֆր., Մարսէյլի Համազգային դպրոցին 500 Ֆր. (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին 300 Ֆր. (մեր նախորդ թիւով ակամայ չէր արձանագրուած Համազգայինի նուէրը)։

Նոյն առթիւ Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. «Յառաջ»ին,

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RENTREE SCOLAIRE

Section de Paris
«A. Tathéossian»
Inscriptions jusqu'au 15 Octobre
COURS DE LANGUE ARMENIENNE
— de la maternelle au Bac + Adultes —

Activités :
Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu
Les Samedis de 14h30 à 19h30
à la M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e

Renseignements :
48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

Section *Naïri* — Beaumont
organise une sortie à
SAN-REMO (Italie)
Le Samedi 22 Octobre
Rassemblement devant l'église arménienne de Beaumont à 5 heures 30 précises.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

ACTIVITES HEBDOMADAIRES

en collaboration avec la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

- *Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux.*
- *Préparation au Baccalauréat.*
- *Cours de chants arméniens.*
- *Eveil : Dessin, peinture, travaux manuels.*

Activités tous les mercredis de 10h à 16h. Le repas de midi est servi aux participants.

Début des activités
le Mercredi 12 Octobre

Pour tous renseignements téléphoner à:
— Croix Bleue;
— MAJC : 12-14, rue St-Bazile,
Tél. : 91. 50. 15. 09.

l'humour et l'orient

RENCONTRES INTERNATIONALES
17 - 18 OCTOBRE

Institut du Monde Arabe
1, rue des Fossés St. Bernard
Paris 5ème
Salle du Haut Conseil, 9ème étage

Participation de :
ANAHIDE TER-MINASSIAN
La presse satirique arménienne à Isanbul (1908 - 1914)
ANNE KAZAZIAN (Le Caire)
Les Arméniens d'Egypte vus par l'un des leurs, le caricaturiste Saroukhan.

Ces intervenions auront lieu le Lundi 17 Octobre entre 14 h 30 et 18 h 30.
(Pause 16 h 15 - 16 h 30)

— L'entrée est libre —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 15, տօն է Սրբոց Աւետարանիչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասի եւ Յովհաննու։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎՐԳԵԱՆ

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

vous propose un spectacle exceptionnel de chants, danses et musique folkloriques en compagnie de

l'ENSEMBLE
DEGSAR
D'ARMENIE

le Dimanche 16 Octobre à 16h précises

au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE

Prix des places : 75 F. (adultes)
40 F. (enfants).

Renseignements : MCAV 78 93 57 43.

CHENE

VOUS DEMANDE DE L'AIDER
EN OFFRANT VOS OBJETS DE VALEUR,
NEUFS OU ANCIENS :
BIBELOTS, OBJETS D'ART, TAPIS,
ARTISANAT, BIJOUTERIE,
MARQUETERIE, PETITS MEUBLES,
MAROQUINERIE ETC...
POUR SA

GRANDE BRADERIE DE NOEL
DU 10 ET 11 DECEMBRE

«ՇԷՆ»Ը

ՁԵԶԻ ԿԸ ԴԻՄԷ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10 ԵՒ 11-Ի
ԻՐ ՎԱՃԱՌՔԻՆ ՀԱՄԱՐ
«ՇԷՆ»ԻՆ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ
ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԻՐԵՐ, ՀԻՆ ԹԷ ՆՈՐ
ԳԵՂՕՐ, ԳԻՐՔ, ԳՈՐԳ,
ԳՈՀԱՐԵՂԷՆ ԵՒԼՆ., ԵՒԼՆ.

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝

Pour tous renseignements téléphoner au :
— (1) 44 19 82 44 de 9h à 15
sauf mercredi et samedi
— (1) 47 50 40 47 après 19h

EXPOSITION
DE PEINTURE
DE
Vasken Baronian
PEINTRE D'ARMENIE

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Du 7 Octobre au 17 Octobre
Tous les jours de 9h à 12h
et de 14h à 18h

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իր բարեսիրական նպատակներուն, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի համար հետեւեալ նուէրները. -- Տիկին Ռոզա Ամիրալեան 250 Ֆր., Պ. Յակոբ Մելքմէճեան 250 Ֆր., Պ. Առաքել Ժամկոչեան 20.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թիրեաքեան 1.000 Ֆր.։

Հեռատեսիլի Գ. կայանէն, Երեքշաբթի (Հոկ. 18) առաւօտեան 7-ին (Premier Service) հայկական յայտագիր մը («Յառաջ»)։

ԷՍԱԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 16, Կիրակի, ժամը 15-ին Բարեգործականի սրահը
118, rue de Courcelles, PARIS 17e

Օրակարգ. -

1.- Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,

2.- Հաշուետուութիւն,

3.- Նոր վարչութեան ընտրութիւն,

4.- Պոլսոյ Էսաեան վարժարանի հիմնադրութեան 100-ամեակի կարգադիր յանձնախումբի կազմութիւն։

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Էսաեանցիները։

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
■ ASSISTANCE A L'AÉROPORT
■ ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
■ RÉSERVATION D'HÔTEL
■ LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
■ EXCURSIONS GUIDÉES
■ VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN NOUVEAU
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
2900 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL.

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13 - FAX: 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL: 78 60 13 66 - FAX: 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL: 52 85 48 - FAX: 52 54 48
STUDIO VICKEN
EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

URGENT

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL-MOORAT
recherche pour son Ecole bi-hebdomadaire
un enseignant(e)
pour cours d'arménien occidental
(langue, littérature, histoire)
enfants de 10 à 15 ans.
Mercredi et Samedi de 9h30 à 16h.
Adresser C.V. + Photo à APECASM
26, rue Troyon, 92310 Sèvres.
Tél. : 47. 41. 60. 26.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15-16
SAMEDI - DIMANCHE
15-16 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.438 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.438

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 11 / 13)

ԹՈՒՐՔ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆԸ Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՄՈՏ

Հոկտ. 11-ին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը ընդունած է սեւծովեան տնտեսական համագործակցութեան խորհրդարանական վեհաժողովի գլխաւոր քարտուղար՝ Ֆայիք Քայթանճըն, որ կը ներկայացնէ նաեւ Թուրքիոյ Ազգ. ժողովը: Ան ընդգծած է Հայաստանի կառուցողական դիրքորոշումը համագործակցութեան տեսանկիւնէն:

Հոկտ. 10-ին է որ Երեւան ժամանած էր սեւծովեան խորհրդարանական պատուիրակութիւնը որ կը բաղկանար Քայթանճըէ, իր տեղակալէն՝ Ճորճ Պետրիկուէ եւ իրաւաքաղաքական հարցերու պատասխանատու՝ Նատիա Գարբինթաշվիլիէ:

Բ. Արարքցեան Հոկտ. 12-ին ալ ընդունած է վեհաժողովին փոխ - նախագահը՝ Զուրար Անդրիածէն: Տեսակցութեան ընթացքին շօշափուած են Երեւան գումարուած նիստի աշխատանքներուն արդիւնքները եւ համագործակցութեան ընդհանուր հարցեր:

ՍՏՈՒԳՄԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՄԲ

Կարօտեալ ընտանիքներու կարիքներու առնչուած գնահատման կոչուած «Փարոս» համակարգը առաջին առթիւ կը մըշակէ մարդասիրական օգնութեան արդար բաշխման նպատակը: Աւարտած է կարօտեալ ընտանիքներու հաշուառկումը. Երեւանի մէջ անոնց թիւը կը հասնի 180 հազարի, ինչ որ կը ներկայացնէ մայրաքաղաքի ընտանիքներու 60,5%-ը: Հանրապետութեան մնացեալ տարածքին մէջ մեծամասնութեամբ, իսկ լեռնային շրջանները գրեթէ ամբողջութեամբ՝ բնակչութիւնը ինքզինք կարօտեալ յայտարարած է: Շուրջ 700 հազար ընտանիք կամ Հանրապետութեան ընդհանուր բնակչութեան 65%-ը դիմած են կարօտեալ ընտանիքի օրինականացուած սանդղակին մէջ մտնելու համար: Ներկայիս, դիմող իւրաքանչիւր ընտանիքի անունով կը պատրաստուի ընկերային անձնաթուղթ մը ուր նշուած են այդ ընտանիքին վերաբերող ընկերային բոլոր մանրամասնութիւնները եւ այս անձնաթուղթին համակարգիչներու օժանդակութեամբ օգտագործումով կարելի կ'ըլլայ ձեռք ձգել այդ ընտանիքին ընկերային պատկերը եւ որու ընդմէջէն ալ կը կատարուի հարկեղող նպաստը:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի դիմանկարով դրոշմաթուղթ մը կը հրապարակուի: Այս մասին համաձայնութիւն ձեռք ձգուած է Լոնտոնի «Հաուզ օֆ Քուեսթա» ընկերութեան հետ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Գրական եւ ազգային կեանքին իր բերած բազմամեայ եւ բազմապիսի նպաստ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ ցնցուած է, բայց նաեւ Ֆրանսայի քաղաքական մեծամասնութիւնը եւ կառավարութիւնը: Ի վերջոյ, նախարարի մը բանտարկուիլը այնքան ալ յաճախակի դէպք մը չէ եւ նոյնիսկ եթէ արգելափակում եւ քննութեան տակ առնուիլ անպայման յանցաւոր ըլլալ չեն նըշանակեր, արատը կը մնայ: Կրընոպլը մէջ, կանաչներն ու ընկերվարականները կը պահանջեն որ Գառինեոն հրաժարի քաղաքապետի իր պաշտօնէն: Փաստաբանները սոխողական դիմում կատարեցին որպէսզի Գառինեոն ազատ արձակուի, դիմումի այս նոր դրութիւնը կը սպասէ Ամբաստանութեան Սենեակի նախագահը որ երեք օրուան մէջ (մինչեւ Հոկտ. 17) պատասխանէ: Շուրջ 20 միլիոն Ֆրանքի հասնող «նուէր»ներէ օգտուած է Գառինեոն ըստ դատաւորին պրպտումներուն: Անցեալին, մէկ անգամ միայն, պատահած է որ նախարար մը բանտարկուի. ան կը կոչուէր Ժան - Պաթիսթ Թեսթ որ 1830-ական թուականներուն հանրային աշխատանքներու նախարար էր (Շառլ Ժ.ի օրով): Թեսթ երեք տարի բանտարկութեան եւ 94 հազար Ֆր. տուգանքի դատապարտուած է այն ամբաստանութեամբ որ իր դիրքը օգտագործած է աղուհանքի (սէլ տը ժեմ) հանքի մը շնորհումի առթիւ:

ԻՐԱՔ պատրաստ է ճանչնալու Քուէյթի գերիշխանութիւնը եւ սահմանները, յայտարարած է Ռուսաստանի Արտաքին նախարար՝ Կոզիրեւ, տեսնուելէ ետք Սատտամ Հիւսէյնի հետ Պաղտատի մէջ: Յայտարարութիւնը հաստատուած է նաեւ միացեալ զեկոյցով մը: Իրաքի Տեղեկատուութեան նախարարն ալ կը խորհի որ Ռուսաստան ծրագիր մը ունի տագնապը լուծելու համար:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԷԼ մրցանակը ստացաւ ճափոն գրող՝ Քենզապուրօ Օէ: Հեղինակն է շուրջ 12 վէպերու եւ բազմաթիւ պատմուածքներու, ճամբորդական նօթերու: Ճափոնի յետպատերազմեան շրջանի մեծագոյն գրագէտը նկատուած է: Ծնած է 1935-ին, Ֆրանսական գրականութիւն ուսած է 1954էն 59 Թոքիոյի համալսարանը: Իր գործերէն՝ պատմուածք մը Ֆրանսերէնի թարգմանուած է 1981-ին («Ամպերու հրէշը») եւ լոյս տեսած Նուվէլ Ռըվիւ Ֆրանսէզի մէջ: Այլ գործեր ալ՝ յետագային:

ՌՈՒԲԼԻՆ յանկարծակի վերելք մը արձանագրած է Հոկ. 13-ին: Արդարեւ, մինչ նախորդ օրը Ռուսաստանի մէջ 3736 ռուբլի հարկ էր մէկ տոլարի փոխարէն, Հոկ. 13-ին, 3061 ռուբլիի իջած էր: Ելցին Ելմտական նոր նախարար նշանակեց Անդրէյ Վաւիլովը: 33 տարեկան, նոր նախարարը Կայտարի նախկին աշակերտ մըն է:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ բողոքականներն ալ հրադադարի որոշում տուին, կաթողիկէներէն վեց շաբաթ ետք: Այս ձեւով, հաւանաբար կարելի կը դառնան «Տաունինկ Սթրիթ»ի բանակցութիւնները:

ՌԱՏԻՕ - ՖՐԱՆՍԻ-Ի եւ ԷՌ - ԷՖԻ (Ֆրանս - էնֆօ ներառեալ) լրագրողները կը շարունակէին իրենց գործադուլը Հոկ. 14-ին եւ կը պահանջէին անմիջական բանակցութիւններ: Իրենց բողոքը կը վերաբերի աշխատավարձքերու տարբերութեան Ֆրանս 2-ի, Ֆրանս 3-ի եւ Ռատիօ - Ֆրանս-ի միջեւ:

ՓԱՐԻԶԻ 19-ՐԴ թաղամասին մէջ, Հոկ. 13-ին, 2.000 - 3.000 բնակիչներ եւ առեւտրականներ ցոյց մը ըրին (ռիւ տը Ֆրանտր - Սթալինկրատ) բողոքելու համար թմրեցուցիչի դէմ, որ ազատ առուծախի ասպարէզ է թաղին մէջ: Ապահովութիւն չկայ այլեւս եւ թաղեցիները կը վախնան, իրիկունները դուրս չեն կրնար ելլել, ճաշարան յաճախող չկայ եւլն., եւլն.:

ԱՐԵՒԱՅԻՆ ՏԱՃԱՐԻ աղանդին «մեծ վարպետին» Լիւք Ժուռէի մահը հաստատուեցաւ, դիակներէն մէկը իրն ըլլալով, ըստ եղած քննութիւններու:

ԻՏԱԼԻՈՅ ամբողջ տարածքին վրայ, Հոկ. 14-ին, չորս ժամուան ընդհանուր գործադուլ մը գործադրուած է: Հարիւր հազարաւոր Իտալացիներ փողոց իջած են բողոքելու համար հանգստեան թոշակներու սպառնացող նոր կարգադրութիւններու դէմ:

ԷՏ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ մէկուկէս միլիառ Ֆր. կը տրամադրէ բացառութեան դէմ պայքարելու համար եւ ապահովելու դժուարութիւններ ունեցող տարրերու ընկերային համարկումը:

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԱՄԼՈՅ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան մամուլի ասուլիսները որոնք ընդհատուած էին արձակուրդի շրջանին, վերսկսան Հոկտեմբեր 12-ին: Գործավար Վահան Տէր - Ղեւոնդեան նախ ամփոփեց անցնող ամիսներու կարեւոր դէպքերը ապա ծանրացաւ հրադադարի շարունակութեան եւ դրամի կայունութեան երեւոյթներուն վրայ: Ըսաւ թէ Թիւրքմէնիստանէն գընուած կազին Վրաստանէն հասած քանակութիւնը աւելցած է զգալապէս եւ թէ Հայաստան ի վիճակի է վճարելու ստացած կազին փոխարժէքը:

Ուրախացնող էր նաեւ լսել թէ Հայաստանը Ռուսաստանին կապող երկաթուղին որ արխազական դէպքերուն պատճառով անգործութեան դատապարտուած էր, հաւանական է որ վերաբացուի մինչեւ տարեվերջ: Հայաստանի գործավարը դրական նկատեց նաեւ միջազգային դրամական հիմնարկներու սահմանած վարկերը յանձնելու որոշումը որուն գլխաւոր ազդակ եղած էր հայկ. դրամին Ապրիլէն ի վեր պամուած կայունութիւնը: Դեսպանատան գործունէութեան կալուածէն անլիշեց ամսական տեղեկատուին հրատարակութիւնը որ ղրկուած էր ֆրանսական քաղաքական դէմքերու, օտար դիւանագէտներու եւ հայ մամուլին, եւայլն: Սեպտեմբեր 16-էն ի վեր ալ սկսած էր գործունէութիւնը Նէօյի Փլէզանսի մէջ հաստատուած Առեւտրական սենեակին:

Դեսպանատան Բ. քարտուղար Ալեք Ցարութիւնեան իր կարգին խօսեցաւ Ղարաբաղին առնչուած միջազգային շփումներու, Ռուսաստանի Դումային նախագահ Վ. Շումէյկոյի Երեւան այցին ու Ազրբեջանի վերջին օրերու ներքին խռովութիւններուն մասին:

Վերջաւորութեան, հարցումներու բաժինին մէջ խօսուեցաւ Լեւիսի դատավարութեան, պաքալորէայի քննութիւններուն մասին: Վ. Տէր - Ղեւոնդեան ըսաւ որ կ'արժէր շնորհակալ ըլլալ Պ. Լեւիսի որ առիթ տուած էր տեսնելու թէ Ֆրանսահայութիւնը կրնայ միակամ զօրաշարժի ենթարկուիլ: Կարգադրուած էր հայերէնի ընտրութեան խնդիրն ալ, կը բաւէր որ ոչ արհամարհելի թիւ մը ներկայացնէին հայերէնի քննութիւն տալու տրամադիր լիսէականները եւ հակազդեցութիւն ցոյց տրուէր հայերէնի քննութիւնը Ֆրանսերէնով անցընող քննիչներու դէմ: Ինչ կը վերաբերէր խորհրդարանական ընտրութիւններուն, անոնք ընտրական նոր օրէնքին համաձայն տեղի պէտք է ունենային ու Խորհրդարանը հաւանօրէն առաւելագոյն 100 երեսփոխաններէ պիտի բաղկանար:

UN NOUVEAU STATUT POUR L'ARMENIEN AU BACCALAUREAT

COMMUNIQUE

Comme nous l'avons appris dès septembre 1994, le Ministère de l'Education Nationale a décidé de revenir sur sa décision concernant les épreuves obligatoires d'arménien au baccalauréat. Les nouvelles dispositions sont plus favorables à l'arménien que la situation précédente. En effet, comme nous l'avons appris aujourd'hui même de la Direction des Lycées et Collèges, l'arménien ainsi que quelques autres langues, *sera ajouté à la liste des 14 langues officiellement autorisées* pour les épreuves du baccalauréat sur le plan national, et non plus à titre de dérogation rectorale. Le texte, comportant la nouvelle liste de langues incluant l'arménien, est actuellement examiné par deux instances consultatives, il sera ensuite publié au Journal Officiel de la République Française, puis au Bulletin officiel de l'Education nationale dans le courant du mois de novembre.

Les inscriptions au baccalauréat, et le choix des langues pour l'examen (qui se font dans les lycées *par minitel*), auront probablement lieu avant cette publication, mais d'ores et déjà, *l'arménien a été inclus dans les logiciels d'inscription*. Les élèves ne doivent donc avoir aucune difficulté à s'inscrire en arménien 1ère, 2e, 3e langue ou option.

Par ailleurs, pour les langues ne bénéficiant pas d'une Inspection Générale à l'Education Nationale, une convention entre le Ministère et l'INALCO est en cours pour garantir l'homogénéité des sujets et le niveau des correcteurs. Il conviendra donc d'organiser dans les mois à venir une concertation avec les associations enseignant l'arménien.

Ces informations nous permettent donc d'aborder la rentrée avec confiance et sérénité. Nous vous tiendrons informés de toute nouvelle disposition. En cas de difficulté, les familles peuvent exposer leur situation et demander conseil à l'adresse ci-dessous.

Anaïd DONABEDIAN
INALCO (Institut National des Langues et Civilisations Orientales)
2, rue de Lille, 75343 *Paris Cedex* 07
Fax : 44 16 10 61.

le 13 Octobre

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԸ՝ ԿՈՄԻՏԱՍ

1869 - 1935

Խ. ԵԸԼՄԱՋԵԱՆ

(Բ. եւ վերջ)

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Նախքան այս մասին արտայայտուիլը անգամ մը եւս չեշտենք թէ Կոմիտաս գիտական - երաժշտական դասախօսութիւններու եւ նամակագրութիւններու ընդմէջէն տարած է հսկայական աշխատանք, հայ երգի մասնայատկութիւնները, ոճը, ոգին և կառոյցը բացատրելու, ծանօթացնելու հեռանկարով ոչ միայն հայ, այլ մանաւանդ օտար շրջանակներու: Հարիւրաւոր մասնագէտներու կատարելիք գործը, մեղուի մը ժրաջանութեամբ, փորձած է առանձին ընել: Կոմիտաս այս ուղղութեամբ «Հայը ունի ինքնուրոյն երաժշտութիւն» խորագրուած գիտական աշխատասիրութեան մէջ կ՚ըսէ.- «Եւ հաւաքողը, և ստուգողը, և ուսումնասիրողը միայնակս եմ եղել ... Այսպիսի աշխատանքներն անթերի եւ խղճամտօրէն կատարելու համար մէկ մարդու կեանքը հերիք չէ: Եւրոպական որեւէ ազգի երաժշտութեան պատմութիւնն ուսումնասիրելու համար հարիւրաւոր մասնագէտներ են աշխատել, տասնեակ ընկերութիւններ են օժանդակել ...»:

Կոմիտասի ստեղծագործական եւ մշակումներու աշխատանքը կարելի է բաժնել չորս գլխաւոր մասերու. ա.- խմբերգները, բ.- մեներգները, գ.- հոգեւոր երգերը եւ պատարագը, դ.- պարերը:

Ա. - ԽՄԲԵՐԳՆԵՐԸ. - Կոմիտասի ստեղծագործութեանց մէջ անոր ժողովրդական երգերու խմբական մշակումները կը գրաւեն շատ կարեւոր տեղ մը: Ինչո՞ւ Կոմիտաս ամէնէն շատ զբաղած է խմբերգներով: Կան քանի մը պատճառներ. Նախ պէտք է ըսել թէ Կոմիտասի ապրած շրջանին Հայաստանը չունէր օփերայի թատրոն, սիմֆոնիկ կամ սենեկային նուագախումբեր: Ուրեմն երգչախումբը միակ միջոցն էր, որուն կրնար դիմել յօրինողը կամ մշակողը, իր գործը լսելի դարձնելու համար: Կար ուրիշ պատճառ ալ: Կոմիտաս խորապէս համոզուած էր երգչախումբի գեղարուեստական առանձնայատկութիւններուն հաղորդականութեան, ունկնդիրներու վրայ ուժեղ կերպով ազդելու ջրականութեան: Ան գիտէր նաեւ թէ խմբային երգեցողութեամբ կարելի էր ժողովուրդին հետ խօսիլ պարզ, հասկնալի լեզուով: Եւ վերջապէս, երգչախումբի նախընտրութիւնը ուղղակի կապուած էր հայ եկեղեցական երաժշտութեան վերանորոգման եւ անցեալի թանկագին հոգեւոր գանձերը երեւան հանելու իտէալին:

Կոմիտաս իր խմբերգներուն մէջ օգտագործած է հիմնական մեղեդին տանող եւ ընկերակցող ձայներու երանգային հակադրութիւններ, քառաձայն խումբի ձայներու տեսակ - տեսակ բաժանումներ, արտայայտչական հարուստ երանգաւորում եւայլն:

Կոմիտաս ունի մօտաւորապէս երեք հազար խմբերգներ, որոնց մեծ մասը գրուած է «a Capella», այսինքն՝ առանց որեւէ նուագարանի ընկերակցութեան: Կոմիտաս իր խմբերգներուն մէջ գործածած է գեղարուեստական պարզ ու կատարեալ, ազգային տարբեր տարբեր կերպարներ. այսպէս, մէկ կողմէն ողբերգական «Գարուն ա», միւս կողմէն՝ աշխատանքային «Լոռու գութաներգը», կատակային «Խումար»ը. մէկ կողմէն ծիսական «Առաւօտուն բարի լուս»ը, միւս կողմէն՝ քնարական «Կուժն առայ»ն եւ խրոխտ - մարտական «Սիփանայ քաջեր»ը եւայլն, որոնք ուրիշներու կարգին դարձած են լաւագոյն նմոյշները՝ հայ երգչախմբային ստեղծագործութեան ինքնատիպ արուեստին: Հարսանեկան խմբերգները ունին իրենց առանձնաշնորհեալ տեղը:

Բ. - ՄԵՆԵՐԳՆԵՐԸ. - Հայ գեղջուկին կեանքը, բնութեան տեսակ տեսակ երեւոյթները, սիրային թեմաները գլխաւոր առանցքը կը կազմեն Կոմիտասի մեներգներու բովանդակութեան: Շատ սիրուած եւ տարածուած են վարդապետին սիրային եղանակները: Ասոնցմէ են՝ «Քելէ քելէ»ն, «Բելեր, ցոլեր»ը, «Ջինար ես»ը, «Հոյ նազան իմ», «Տըլէ եաման»ը, եւայլն: Մեներգներուն մէջ կան հայ պանդուխտի կարօտը, զգացումը դրսեւորողները. ինչպէս՝ «Անտունի»ն, «Կանչէ՛ կռունկ»ը, «Կռունկ»ը: Կոմիտաս ունի նաեւ կենցաղային՝ «Օրօր» եւ պատմա - էպիկական «Մոկաց Միրզա» երգեր: Կոմիտասի մեներգները տարբեր ժամանակ եւ տարբեր վայրերու մէջ հրատարակուած են: Մեներգներուն մէկ մասը յօրինողին կենդանութեան, մէկ մասն ալ մահէն վերջ երեւան հանուած են, շնորհիւ իր ընդունակ աշակերտներուն եւ «Կոմիտասեան Յանձնաժողով»ի ջանքերուն:

Գ.- ՊԱՏԱՐԱԳԸ ԵՒ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԸ

Ինչպէս չեշտուեցաւ, Կոմիտաս ջանք չէ խնայած անցեալի հոգեւոր գանձերը երեւան հանելու, եկեղեցական երաժշտութիւնը բարենորոգելու համար: Ան մշակած եւ դաշնաւորած է բազմաթիւ միաձայն կամ բազմաձայն հոգեւոր երգեր, մեղեդիներ, տաղեր, շարականներ որոնք ցայսօր կը հնչեն եկեղեցիներուն մէջ: Սակայն, պատարագի դաշնակումը, վարդապետին հոգեւոր ստեղծագործութեանց կարեւորագոյնն է, անկասկած: Այս հսկայական գործին մասին լայն բացատրութիւններ տուած է Կոմիտասեան Յանձնաժողովը՝ իր գրի առած Մարտ 1933 «Յառաջաբան»ին մէջ:

«Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պատարագի դաշնակումը, զոր կատարած է Կոմիտաս վարդապետ, մեր յոգնավաստակ երաժիշտին բազմաձայնական արտադրութեանց կարեւորագոյնն է: Վարդապետը անոր վրայ աշխատած է այն օրերէն սկսեալ ուր դպրապետ էր Էջմիածնի Մայր Տաճարին, մինչեւ այն բոպէն ուր անողորմ հիւանդութիւն մը անոր գործունէութիւնը կասեցուց: 1908-ի աշնան վերջերը Էջմիածին կայացած ազգային - եկեղեցական ժողովէն յետոյ, ուր Իզմիրլեան Սրբ. Կաթողիկոս ընտրուեցաւ, Տաճարին մէջ մատուցուած հանդիսաւոր պատարագի ատեն, ան դպրաց խումբին իր այս գործը երգել տուաւ իր առաջին ձեւին մէջ: Այդ պատարագի հիմնական եղանակները ան քաղած էր մասամբ Էջմիածնի մէկ քանի ամէնէն տարեց միաբաններէն, մասամբ անշուք գիւղերու քահանաներէ, - որոնցմէ իր լսած աւանդական հին եղանակները ինք կը համարէր աւելի հայադրոշմ ու գեղեցիկ քան Պոլսոյ, Թիֆլիսի կամ Թեհրանի մէջ երգուած պատարագի եղանակները որ աւելի կամ նուազ չափով օտար ազդեցութիւններ կրած կամ տեղական տիրացուներու կողմէ քմածին փոփոխութիւններու ենթարկուած են, - ու մասամբ ան օգտուած էր նաեւ Ն. Թաշճեանի հրատարակած պատարագին պոլսական եղանակներէն, զանոնք զտելով, անոնցմէ վտարելով թրքական կամ բիւզանդական եկամուտ տարրերը:

Թէ ո՛ր եղանակը ո՛ր տեղէն քաղած է, չենք գիտեր, այդ մասին վարդապետը որեւէ ծանօթութիւն չէ թողած: Գիտենք միայն, ինչպէս Պր. Վարդան Սարգսեան ալ կը գրէ իր ներածութեան մէջ, թէ ան մէկէ աւելի անգամներ վերսկսած է այդ աշխատանքը, իր նախկին դաշնակումը վերամշակելով, բարեփոխելով, զարգացնելով ու յղկելով: Գիտենք նաեւ որ ան հիմնական եղանակներէն ոչ մէկը իր կողմէ չէ հնարած: Կոմիտաս Վարդապետ հակառակ էր նոր եղանակներով պատարագ յօրինելու, իր կարծիքով՝ պէտք էր պահպանել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աւանդական պատարագի հիմնական եղանակները, գիտնալով միայն ընտրել անոնց մէջէն հարազատագոյնները կամ զտել զանոնք եւ դաշնակման աշխատանքին մէջ սահմանափակուած կ՚ուզէր տեսնել մերօրեայ երաժիշտներու կատարելիք գործը:

Հայ կրօնական երաժշտութեան մեծագոյն հրաշակերտն է այս պատարագը, ուր մեր հին եկեղեցական մեծ երաժիշտներուն ստեղծած վսեմ մեղեդիները իրենց տոհմային մաքուր ու բնորոշ ձեւին մէջ վերահաստատուած, արդիական բազմաձայն երգեցողութեան վերափոխուած են, հիմնական եղանակներուն նկարագրովն ու գոյնովը տոգորուած, զանոնք հաւատարմօրէն ընդլայնող, չեշտող, ճոխացնող դաշնակմամբ մը, մերօրեայ հանճարեղ երգայարդարի մը ձեռքով...»:

Դ. - ՊԱՐԵՐ, ՊԱՐԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ. - Կոմիտասի ուշադրութեան առարկայ դարձած են նաեւ հայկական պարերն ու պարեղանակները: Ան բաւական մանրամասնութեամբ ուսումնասիրած է պարերու տեսակները, արտայայտութեան կերպերը, շարժումներու ուղղութիւնները, ձեւերը, չափը, բնաւորութիւնը եւ բովանդակութիւնը, բնորոշելու համար հայ գեղջուկ պարի ինքնուրոյնութիւնը: Գրի առած է բազմաթիւ պարեղանակներ: Ունի դաշնակի համար յօրինուած, մշակուած՝ երեւանեան «Երանգի», Շուշուայ «Ունաբի» եւ «Մարալի», Վաղարշապատի «Շուշիկի», Կարնոյ «Յետ - Առաջ» եւ «Շորոր» պարերը, որոնք կը նուագուին մերթ վեհ, հպարտ եւ ճկուն, մերթ աշխոյժ եւ նազուկ արտայայտչականութեամբ:

Այսպէս հպանցիկ ակնարկ մը նետելէ վերջ Կոմիտասի կեանքին եւ գործունէութեան վրայ, կարելի է եզրակացնել ըսելով թէ հայ ժողովուրդը արդարացիօրէն երախտապարտ է հայ երաժշտութեան հիմնաքարին՝ Կոմիտասին, իր կատարած հսկայական պատմական, ազգային եւ ստեղծագործական աշխատանքին համար:

Վերջացնենք այս գրութիւնը Շիրազի հետեւեալ խօսքերով.

Թէ չծնուէր մեծ կոմիտասն իմաստուն՝
Հայ ժողովուրդն այսքան բարձր չէր լինի,
Թէ չլինէր հայ ժողովուրդն աշխարհում՝
Կոմիտասն էլ այսքան քաղցր չէր լինի:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍ. - («Յառաջ»). --

Սփիւռքի հայ գրականութեան տիրական դէմքերէն՝ բանաստեղծ, արձակագիր եւ հրապարակագիր Վահէ Օշականի գրական գործունէութեան յիսնամեակին նուիրուած յոբելենական հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին, Էնսինոյի «Ֆերահեան» վարժարանի սրահին մէջ: Հանդիսութիւնը, զոր կազմակերպած էր Համազգայինի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջանային Վարչութիւնը, կ՚ընդգրկէր այլապէս ճոխ ու բազմերես յայտագիր մը, որ սկսաւ կէսօրէ ետք ժամը մէկին, եւ վերջ գտաւ իրիկուան ժամը 9-ին: Շուրջ 400 հանդիսականներ հետեւեցան յայտագրի գործադրութեան:

Ժամը մէկին տեղի ունեցաւ կլոր սեղան մը, որուն մասնակցեցան Ռիթա Որբերեան, Ռուբինա Փիրումեան, Գրիգոր Պըլտեան եւ Գրիգոր Արէշեան: Ռիթա Որբերեան իր զեկուցումով չեշտը դրաւ Օշականի գրական քննադատութիւններուն վրայ, նշելով որ Օշական գրական քննադատական տեսական պարզ վերլուծումներ չի կատարեր, այլ իւրաքանչիւր գրող առնելով մանրադիտակի տակ, կը վերլուծէ անոր գործը, կը քննադատէ եւ միշտ բաց դուռ մը ձգելով անոր առիթ կուտայ առաւել զարգացնելու իր գործը եւ դառնալու մտաւորական կեանքի յառաջապահներէն մին: Ռուբինա Փիրումեան խօսեցաւ Օշականի արձակին մէջ ներկայացուած տիպարներուն մասին, դիտել տալով որ հեղինակը այդ տիպարներուն ընդմէջէն ուղիներ կը փնտռէ հայապահպանման նոր խարիսխներ նետելու՝ ձուլումի, ապազգայնացման դէմ: Գրիգոր Պըլտեան խօսեցաւ Օշականի բանաստեղծական վեց հատորներուն մասին, նշելով որ անոնք ոչ մէկ կապ ունին մեր աւանդական բանաստեղծութեան՝ թէ՛ գաղափարներուն եւ թէ՛ թեմաներուն հետ: Օշականի գրականութեան հիմնական առաւելութիւններէն մին համարեցաւ խօսակցական լեզուի փոխադրումը գիրքերու աշխարհին մէջ, չեշտելով որ լեզուն առօրեայ լեզուի տուեալներով նորոգելու ձգտումը ժամանակակից բանաստեղծութեան երակներէն մէկն է: Գրիգոր Արէշեան նշեց թէ Օշականի ոճը կը վերադառնայ մեր հին գրականութեան, գրաբարեան, ոսկեդարեան գրականութեան: Ապա անդրադարձաւ աւանդականը պահելով հանդերձ արդիականանալու անհրաժեշտութեան: Կլոր սեղանի զեկուցումներու համադրողն էր Րաֆֆի Սէթեան:

Ժամը 3-ին տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն, որմէ ետք ներկաները դիտեցին ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած էին Վահէ Օշականի երկերէն ներշնչուած պատկերացումներ՝ իրերու եւ գրութիւններու միջոցով: Նոյն պահուն, երկու տարբեր սրահներու մէջ ներկայացուեցան Օշականի կեանքին վերաբերեալ լուսապատկերներ, նկարներ և ձայնագրութիւն:

Ժամը 5-ին սկսաւ յոբելենական հանդիսութիւնը, որուն բացումը կատարեց Րաֆֆի Սէթեան, որ վարեց նաեւ յայտագիրը: Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան խօսքը փոխանցեց Օննիկ Հայրապետեան:

Օրուան բանախօսն էր սփիւռքահայ արդի գրականութեան անուանի դէմքերէն՝ գրականագէտ, բանաստեղծ եւ գրագատ Գրիգոր Պըլտեան, որ յատկապէս հրաւիրուած էր Փարիզէն: Բանախօսը ակադեմական լուրջ պատրաստութեամբ խոր վերլուծումի ենթարկեց Վահէ Օշականի գրականութիւնը իր ամբողջութեան մէջ, փորձելով գտնել անոր գրողական արարքին էութիւնը, մղումներուն ներքին ծալքերը, հայ գրականութեան մէջ մնացուցած նիւթի եւ ոճի ու լեզուի առանձնայատկութիւնները, ճշդելով անոր տեղը գրական մեր անդաստանին մէջ: Գրիգոր Պըլտեան Օշականի գրականութիւնը բնութագրեց իբրեւ թապուներու մերկացում, ըմբոստութիւն, խենթութիւն: Խօսելով անոր բանաստեղծական վաստակին մասին, բանախօսը զայն բաժնեց երկու հանգրուաններու: Առաջինը՝ «Քաղաք»ը, իսկ երկրորդը՝ «Ահազանգ»ը: Ներկայացնելով այն կէտը, ուրկէ կը մեկնի եւ ուր կը վերադառնայ բանաստեղծը, Գ. Պըլտեան ըսաւ թէ պատուհան, քաղաք, քառուղի, արուարձաններ միայն հատորներու խորագիրներ չեն, այլ ընթացքի մը հանգրուանները: Հետեւաբար, ան պատուհանը համարեցաւ այն տեղը ուրկէ կը խօսի կամ ուրկէ կը մեկնի բանաստեղծը դէպի փողոց, քաղաք, քառուղի: Նշեց թէ Օշական յաճախ կը խօսի առաջին դէմքով, սակայն այդ «ես»ը հերոսի մը եսը չէ. մարդը բացակայ է: Բացակայութիւնը իմաստի բացակայութիւն է, որովհետեւ իմաստն է, որ մարդը մարդ կը դարձնէ եւ իմաստին բացակայութիւնը ծածկելու համար մարդիկ կը ստեղծեն համակարգ՝ կրօնք, գիտութիւն, ընկերութիւն:

Ճշդելով Վահէ Օշականի տեղը արդի գրականութեան մէջ՝ բանախօսը ըսաւ. «Պատուհանէն աւելին Վ. Օշական յաջողեցաւ իրագործել իր գործին իսկ ներքին տրամադրութենէն բխող արարքը: Այսինքն՝ ամէն մէկ գիրք եղաւ հերքումը այն բոլորին որոնք կը բնորոշէին մեր մէջ բանաստեղծութիւնն ու գրականութիւնը: Դժուար չէ այսօր պատկերացնել 40 - 50-ական թուականներու գրականութեան մթնոլորտը, կը բաւէ կարդալ «Ակօս»ը, յետոյ «Բագին»ը, «Սփիւռք»ը, «Նայիրի»ն կամ Փարիզի «Անդաստան»ը, որոնք վերիվայրոյ միջին արտադրութիւն մը կը հրամցնեն մեզի: Զանց կ՚առնեմ անունները մարդոց, որոնցմէ շատեր գուցէ նուիրական ալ են գրականէ դուրս եղող պատճառներով: Դժուար է սակայն մեր այդ թուականներու բանաստեղծութեան մէջ գտնել քաղաքային վիճակ կամ ինչ որ գիրքերը կը կոչեն ժամանակակիցի տենդ: Չափուած, ձեւուած, կոկիկ, խնամուած, արհեստով գրուած ոտանաւորները կը կազմեն բանակ, ուր սէրը, հայրենիքի կարօտը, որբութիւնը, երկիրը, երազն ու նոյնքան հեռաւոր ու տարտամ կեանքը կը վկայակոչուին: Չեմ հարցներ թէ ինչպէ՞ս սերունդը յաջողեցաւ ինքզինք զերծ

կացուցանել ժամանակը յուզող հարցերէն, աչքը փակեց պատերազմէն եւ զարգացող մտաւորական թէ գրական շարժումներուն, ապաստան գտաւ մեր մշակոյթի աւանդութեանց հունին մէջ, երջանիկ հաւատքովը որ կը պահպանենք: Հիմա անտեղի, նոյնիսկ անվայել է խօսիլ մտքի հորիզոններու փակումին, կենթոյական մտայնութեան, այլամերժութեան մասին, այնքան գուցէ առանք կը թուին այսօր, թէեւ գիտեմ որ Վ. Օշականի գործին հանդէպ գոյութիւն ունեցող ո՛չ միայն վերապահութիւնը, այլեւ բացայայտ չարութիւնը կը բխին անսահման հրապարակին իշխող ճաշակէն: Այդ հին օրերուն Վ. Օշական կը բերէր մեր գիրերու աշխարհին մէջ դուրսէն կորզուած համեր, բայց աշխարհէն եկող մտահոգութիւններ, որոնց կը հագցնէր կերպ ու շնչառ: Տեղ մը, կարծէք ճեղք մը ներս բաց հովն էր որ կը մրանէր, երբեմն ցուրտ, բիրտ ու կատաղի, երբեմն ձախաւեր, բայց թանգարանին բոլոր մոմիաներուն կուտար իրենց խեւական անունը»:

Ներկաներու հիացումով հետեւեցան բանախօսի վերլուծումներուն: Շատեր, արդարօրէն, գիտել կուտային որ երկար ատենէ ի վեր ակադեմական նման լուրջ տարողութեամբ դասախօսութիւն մը չէին լսած:

Երուանդ Գոչունեան, Սեդրակ Պրոնդեան, Սաղօ Տատոյեան եւ Րաֆֆի Էքմէքճեան ընթերցումներ կատարեցին Վ. Օշականի գործերէն: Ցուցադրուեցաւ նաեւ տեսերիզ մը, Օշականի կեանքն ու գործը ներկայացնող, պատրաստուած՝ Հրայր Անմահունիի կողմէ:

Հուսկ, խօսք տրուեցաւ յոբելեարին: Վ. Օշական, շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք իրեն եւ իր գրականութեան նկատմամբ ցուցաբերուած յարգանքին համար, խօսեցաւ մտաւորականին, գրագէտին հիմնական տագնապին մասին, որ ազատագրութեան տագնապն է, ազատութիւն բռնատիրական գաղափարներէ, դրամի հմայքէն, քաղաքային ու պաշտօնական մշակոյթէն եւ ժողովրդային մշակոյթէն: Անդրադառնալով հայրենիքի տագնապին եւ դժուարութիւններուն, յոբելեարը շեշտեց թէ առաւելաբար մտաւորականութիւնն է որ պիտի նուաճէ յաղթանակը, քան քաղաքագէտները կամ զինուորականները: Հայաստանի անկախացումը վերջ դրաւ Սփիւռքի Հայուն աքսորեալ վիճակին: Այլեւս աքսորուած կամ գաղթական չենք: Ան որ կ'ուզէ Սփիւռքի մէջ մնալ, պէտք է պատճառ մը ունենայ, պէտք է պայքարի հայ ժողովուրդի շահերուն համար:

Այնուհետեւ, մինչեւ ժամը 9-ը, ներկաները զրուցելու առիթ ունեցան յոբելեար գրագէտին հետ: Օշական ստորագրեց նաեւ իր գիրքերը:

Լաւ կազմակերպուած, խնամքով պատրաստուած հանդիսութիւն մը եղաւ Վ. Օշականի յոբելեանը: Ջերմօրէն գնահատելի է Յոբելենական Յանձնախումբը:

Հ. Ա.

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՆՃԵԱՆԻ

Ռոն - Ալփի տարածքին, ըլլա՛յ Ֆրանսական, ըլլայ հայկական շրջանակներուն մէջ, Պր. Սեդրակ Սանճեան՝ բարերարի այն մեծ տիպարն է որուն անունը խոր պատկառանք կը ներշնչէ ամէնուն:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1-ին, ան կը թեւակոխէր իր ծննդեան 80-րդ տարեդարձը:

Այս առիթով, Լիոնի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը կազմակերպած էր անակնկալ երեկոյթ - ընդունելութիւն մը: Վարչութեան անդամներու կողքին՝ ընտիր բազմութիւն մը համակիրներու ներկայ էր սրահին մէջ, ուր նախատեսուած էին նուագախումբ մը ու նկարահանումի սարքեր: Բուռն ծափահարութիւններու մէջ եւ «Շնորհաւոր տարեդարձ» աւանդական երգով է որ բարերարը դիմաւորուեցաւ:

Պր. Ստեփան Պուտոյեան, վարչութեան անունով, սրտի պարզ խօսքերով յիշեցուց Պր. Սանճեանի արժանիքները, ներբողելով անոր անշահախնդիր վեհանձնութիւնը, յատկապէս 1988-ի երկրաշարժի վաղորդայնին երբ իր հայեացքը սեւեռած Հայաստան - Ղարաբաղ զոյգ խաչալներուն՝ կը կրկնէր յաճախ, «Հզօր ու միացեալ սփիւռք՝ սատարելու համար մեր հայրենիքին, որպէսզի այդ անկախութիւնը ստանայ իր իսկական իմաստը»: Պատմական Հայաստանի մէջ կատարած իր ճամբորդութիւններէն՝ Ստեփան Պուտոյեան բերած էր ափ մը հող Մարաշէն, նուիրելու զայն Պր. Սանճեանին. ծննդավայրի հողը՝ տարեդարձի յիշատակ: Յաջորդեցին սրտաբուխ վայրկեաններ, որոնց ընթացքին Տիկին Հերմինէ Քէշիշեան՝ որ յատկապէս եկած էր Վալանսէն, կարօտի զգացումներ արծարծեց Գէորգ Էմինի «Կռունկ» ու ժողովրդական «Հայր իմ մանկուց» երգերով: Վազգէն Խաքիճեան արտասանեց հայրենի քերթողներէն կտորներ, մանաւանդ Պարոյր Սեւակի կտակը՝ «Քիչ ենք, սակայն մեզ Հայ են ասում»: Խաւարտ Խաչատուրեան՝ գրադարանի պատասխանատու, չզլացաւ բարերարին մշտական կրօնը. «դուք յաւիտեան քսան տարեկան էք. արդէն, ֆրանսերէնի մէջ ութսուն թիւը չէ՞ որ կ'ըսուի՝ չորս անգամ քսան»:

Երեկոյթը կամաց կամաց վերածուեցաւ խրախճանքի, որուն ընթացքին Տիկին Անայիս Կարապետեան ու Ժագ Աքէլեան, Ազնաւուրի յաջողութիւններէն փունջեր հրամցուցին փոխադարձաբար:

Պր. Սեդրակ Սանճեան՝ որ միաժամանակ պատուոյ նախագահն է Լիոնի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան, քօղարկելով իր յուզումը, շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին ըսելով համեստօրէն, «բայց այսքանը՝ շատ էր ինծի համար»:

ՎԱՐԴԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 1-ին, ճաշ - հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է «Ապագայ» շաբաթաթերթի 19-րդ տարեդարձին եւ Հայ մամուլի 200-ամեակին առթիւ, կազմակերպութեամբ՝ «Ապագայ»ի բարեկամներու մարմնի եւ հովանաւորութեամբ Յովնան Արք. Տէրտէրեանի: Բացումը կատարուած է գանատական եւ հայկական մեներգներով Արթօ Միհէնտիսեանի կողմէ: Բարի գալուստի եւ բացման խօսքը արտասանած է հանդիսավարը՝ Վազգէն Պօյաճեան, ապա խօսած է «Ապագայ»ի խմբագիրը՝ Արսէն - Նուպար Մամուրեան: Գեղարուեստական բաժինը ապահոված է հինգ հոգինոց խումբ մը, որու աւարտին կտրուած է 19-ամեակի կարկանդակը որու կնքահայրութիւնը ստանձնած էին 17 անձեր, իւրաքանչիւրը նուիրելով 500-ական տոլար: Փակման խօսքը արտասանած է Յովնան Արքեպիսկոպոս:

ՊԻՒՑԻՒՔՏԸՐԼԻ Ս. Հռիփսիմեանց Եկեղեցւոյ Հռիփսիմեանց - Երաժշտասիրաց Դպրաց Դասը տօնեց իր յիսնամեակը Հոկտեմբեր 2-ին: Պատարագին եւ սիրոյ սեղանին նախագահած է պատրիարքական փոխանորդ Շահան Արք. Սվաճեան, որ նաեւ քարոզած է: Յաւարտ արարողութեան սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ: Բարի գալուստի խօսքով, բացումը կատարած է Յակոբ սարկաւագ Զաքարեան: Օրուան հանդիսավարը եղած է Կարօ Սրկ. Թէրզեան: Այս յիսնամեակին առթիւ Գրիգոր Նաղգաշեանի եւ Պերճ Էրզիեանի վրձինով պատրաստուած էին յուշատախտակներ որոնց վրայ արձանագրուած էին Հռիփսիմեանցի նուիրուած շարականի մը տողերը: Խօսք առած է Շահան Արք.:

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Շրայն օտիթորիումի մէջ, Հոկտեմբեր 2-ին, տօնուած է Հայաստանի անկախութեան Գ. տարեդարձը, Հայաստանէն ժամանած 140 արուեստագէտներու մասնակցութեամբ: Կարդացուած է նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի ողջոյնի եւ բարեմաղթութեան խօսքը: Ելոյթ ունեցած են Կլէնտէյլի քաղաքապետարանի անդամ Լերի Զարեան եւ Հայաստանի Մշակոյթի նախարար՝ Յակոբ Մովսէս: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Իրանահայ Միութեան կողմէ Հարմիկ Թադեւոսեան: Համերգը վարած է Արմէն Ամիրեան:

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնին սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 1-ին ընտանեկան խրախճանք մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Գանատայի Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան Բեկոր Աշոտ մասնաճիւղին: Մթնոլորտը ջերմացուցած են երգիչ Բիւզանդ եւ Վարազ նուագախումբը յեղափոխական եւ հայրենասիրական երգերով:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 30-ին, կազմակերպութեամբ Գանատայի Հ. Յ. Դ. երիտասարդական «Զաւարեան» միութեան հայկական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, որ Գէմպրիճէն հրաւիրուած «Պուրճ Համուտ» նուագախումբին պարի եղանակով տեւած է մինչեւ ուշ գիշեր:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ «Սըն Ճան Մք. Տընալտ» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 1-ին, հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 34-րդ տարեդարձին առթիւ, ներկայացուցած է «Արարատ կը կանչէ» շարժանկարը, ուր պարզուած են արկածախնդրութիւնները երեք Ամերիկահայերու՝ Մասիս Բարսեղեանի, Կրեկորի Բարսեղեանի եւ Համլէթ Ներսէսեանի որոնք նուաճած էին Արարատի գագաթը: Ֆիլմը պատրաստած է Միքայէլ Յակոբեան, պատմողը եղած է Մայք Քոնըրս (Մանիքս): Ներկայացման աւարտին տեղւոյն Ամէնօրեայ երեք վարժարաններու աշակերտներ խմբային եւ առանձին արտասանութիւններ բրած են, բոլորն ալ նուիրուած Արարատի:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ «Հայաստան» համահայկական հիմնադրի յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, Հոկտեմբեր 2-ին, համազգութային քայլարշաւ մը տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Միութեան շէնքէն մինչեւ Հայ Կեդրոնի շէնքը եւ որու հասոյթը յատկացուած է հիմնադրամին:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-64-

ԱՆԿԱՊ ՆՇՄԱՐՆԵՐ

Երբ չես գիտեր թէ իսկապէս ո՞վ ես,
շատ դիւրաւ դուն քեզ
ուրիշ անձի մը հետ կը շփոթես:
Կը մնայ միայն, որ մեզ համոզես:

Բժիշկին դերը իր հիւանդին քով
դտնել է ցաւ մը, որով երկուքով
ապրին ապահով:
Իսկ քաղաքական մարդը անարժան՝
հոգ չըներ այնքան,
Ուրիշին ցաւով կ'ապրի ապահով:

Պատմութեան մէջ ի՛նչ բուռն պայքարներ
մղուած են յանուն վեհ արդարութեան:
Զանոնք ենթարկէ լրիւ քննութեան:
Պիտի տեսնես որ ճարպիկ անհատներ
կազմակերպած են առոնցմէ շատեր,
յանուն վեհ փառքին իրենց անձնական:

Մանրադիտական պրպտումներէն
ի յայտ կուգայ որ մեր չորս դին բոլոր
կը վխտան մարդիկ, որոնք կրցած են
հին ովասիսներ չորցնելէ դատ՝
իրենց շուրջ կերտել ուրոյն անապատ:

Ժողովուրդի մը խելքը կը չափեն
իր արժէքները գնահատելու
կարողութենէն,
իր արժանիքը բարձր պահելու
խոհեմութենէն,
ինքզինք անարժան չդարձնելու
իմաստութենէն:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԻՆՉՊԷՍ ՓԼԱՒ ՄԵԾ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

ՅՈՒՇԵՐ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԷՆ

(1915 - 1919)

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Եւ սկսանք աղէկէն անդիէն խօսիլ: Վարդապետը միշտ Թուրքերէնով կը պատասխանէր ինծի: - Վարդապետ ինչո՞ւ Թուրքերէն կը խօսիք ես Թուրքերէն չեմ հասկնար ըսի.

- Անպիտա՛ն, ձեր քաղաքին լեզուն Թուրքերէն է, Հայերէն չէք խօսիր չէ՞:

- Է՛, լաւ, բայց ես մոռցած եմ այդ լեզուն...

- Ալ հեռացէք, հանդիստ ձգեցէք զիս ըսաւ:

- Լաւ, սակայն մենք աղուոր լուր մը ունինք ձեզի հաղորդելու ըսի.

Զարմացած նայեցաւ:

- Փարիզ միջազգային երաժշտական համաժողով տեղի պիտի ունենայ եղեր. Ա. Չօպանեան գրած է որ ձեզ Փարիզ ղրկեն այդ ժողովին մասնակցելու համար, ահա անոր համար եկանք ձեր մօտ, պատրաստուեցէք, վարդապետ, մօտ օրէն պիտի մեկնիք:

- Ես հոսկէ դուրս չեմ ելլեր, ով որ բերաւ զիս հոս ան կրնայ հանել դուրս:

- Լաւ, կը գտնենք այդ մարդը ով որ է:

- (Բարկացած) դուն լաւ գիտես թէ ո՛վ է այդ մարդը, կը յիշե՞ս, գիշեր մը իմ տունը մնացիր իբրեւ հիւր ... ո՛ւր են տանս բանալիները, ա՛խ, աւազակներ, պոռաց:

- Վարդապետ, ձեր տանը բանալիները ձեր քովը պէտք է ըլլան, ինծի ինչո՞ւ կը հարցնէք:

- Գնացէ՛ք, դուրս ելէք դուրս, պոռաց կրկին:

Մենք շուարած մնացինք: Զգացի որ այս խեղճ մարդը որքա՛ն անիրաւօրէն տակն ու վրայ ըրած են, իր տունն ալ գոյքերն ալ ցրուելով եւ զինք հոս բերելով:

Տեսանք որ, վարդապետը նախ կը վախնայ հայերէն խօսելէ, գիտնալով թէ Թրքական հաստատութեան մէջ է: Երկրորդ յիշողութիւնը տեղն է, ահա թէ ինչպէ՛ս կը յիշէր երկու տարի առաջ, գիշեր մը իր մօտ հիւր մնալս: Եւ որովհետեւ հետեւեալ օրն իսկ զինք հիւանդանոց փոխադրած են, ենթադրած է որ ես եմ զինք հոս փոխադրելուն պատճառը, խեղճ վարդապետը իր տունը կը փնտռէ, կարծելով որ կը մնայ նախկին վիճակին մէջ...

Մենք դուրս ելանք յուզուած եւ մտածկոտ, բժիշկներուն պատմեցինք տեղի ունեցած խօսակցութիւնը:

Քանի մը օր ետքը Ա. Հարենց վարդապետը հիւանդանոցէն առնելով, հիւանդապահի մը ընկերակցութեամբ տարած էին ռումանական շոգենաւ մը, Փարիզ ղրկելու համար:

Շոգենաւին վրայ, իր աշակերտներէն խումբ որ ողջերթի էին գացած՝ երգած են, յուսալով որ վարդապետը կը սթափի, սակայն ան երեսը ծովին դարձուցած՝ կեցած է առանց բառ մը արտասանելու:

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Փարիզ, 1940

Յ. Գ. -- «Հայկաշէն»ի մէջ կարդացի Կոմիտաս վարդապետի մասին՝ Թուրք գրագիտուհի Հալիտէ Էտիպի մէկ գրութիւնը: Պարտք կը համարիմ ընել մի քանի ճշդումներ այդ նպատակաւոր դրութեան մասին:

Ա. - Աքսորէ վերադարձի մասին վերը գրած եմ որ, իրականութիւնն է: Թուրք օճաղին ոեւէ ձեռնարկ չէ ըրած այդ մասին: Բ. - Վարդապետը Փարիզ, հիւանդանոց ղրկելու համար, Թալաաթին եղած դիմումը բոլորովին չինծու է, քանի որ վարդապետը 1919-ին փոխադրուեցաւ Պոլսէն Փարիզ, այդ թուականին Թալաաթ եւ ընկերները արդէն փախած էին Թուրքիայէն եւ Պոլիսը գրաւուած էր Համաձայնականներուն կողմէ: «Գ. - Կոմիտաս վարդապետին, յաճախ Հալիտէ Էտիպին այցելութիւն տալն ալ անհաւատալի է, երբեք օր մը լսած չեմ այդ մասին վարդապետէն եւ ոչ ալ Հ. Էտիպը տեսած եմ վարդապետին տունը, գրեթէ ամէն օր իրեն այցելելուս հակառակ: Վարդապետը քանի մը անգամ, հրաւէրի վրայ, այցելած է իշխան Մէճիտ Էֆէնտիին: Ուրիշ Թուրքերու այցելութիւն տալը սխալ է, գոնէ ես չեմ լսած:

Հալիտէ Էտիպ հանըմի սոյն գրութիւնը կատարեալ փաստեղի մըն է, չեմ գիտեր ինչ նկատումով գրուած:

Կ. Ո.

(Շար. 6 եւ վերջ.)

(Շար. Ա. էջէն)

ներուն համար Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատուոյ նախագահ Վիկտոր Համբարձումեանին շնորհուած է «ազգային հերոսի կոչում» հայրենիքի շքանշանի յանձնումով։

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐ. ՕՍԷԹԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հարաւային Օսէթիոյ Գերագոյն Խորհուրդին հրաւէրին ընդառաջելով Հոկտ. 11-ին Ցխինուալ մեկնած է ԼՂՀ-ի խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ՝ Կ. Բաբուրեանի։ Անոնք կը մասնակցին Օսէթիոյ Ռուսաստանի կազմին մէջ ներառման 200-ամեակին նուիրուած հանդիսութիւններուն։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՃԱՄԲՈՎ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԱԳԻՆԵՐԸ

Հայաստան առաքուող մարդասիրական օգնութիւնը Վրաստանի ճամբով կը փոխադրուի հետեւեալ սակերով. - Փոթի -- Այրում (391 քմ.) 1 թոն հացահատիկը, բրինձը, շաքարը՝ 13,80 տոլար, 1 թոն կարագը՝ 28,41, 1 թոն պենզինը, նաւթամթերքները՝ 14,37 տոլար։ Պաթումէն Այրում (427 քմ.) նոյն բեռներուն համար համապատասխանաբար հարկ է վճարել 15,05, 31,01 եւ 15,67 տոլար։

ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԸ ԵԻՍ

«Հայաստան» հիմնադրամը որոշած է Գիւմրիի Անի թաղամասին մէջ կառուցանել եկեղեցի մը, որու նախագիծին համար յայտարարուած է մրցում մը։ Տեղի ընտրութիւնը պատահական չէ, քանի որ այդ թաղին մէջ կը կառուցանուին բնակելի 35 շէնքեր։

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ Է ԲԱՆԻԼ

Երկուուկէս տարուան ընդմիջումէ մը ետք սկսած է վերստին բանիլ Մարտունիի ենթաելեկտրակայանը։ Ան նախապէս կը սնուցանուէր ադրբեջանական աղբիւրներէ, իսկ ներկայիս գործածութիւնը կարելի դարձաւ շնորհիւ Կարմիր Շուկա -- Մարտունի 24 քմ.նոց ելեկտրական գիծին։

ԵՐԿՇԱԲԱԹԵԱՅ ԸՆԴՄԻՋՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Հոկտ. 12-ին Երեւանի մէջ կառավարութեան եւ Տարադրամի միջազգային Հիմնարկի միջեւ վերսկսած են բանակցութիւնները, երկու շաբթուան ընդմիջումէ մը ետք։ Խօսակցութեանց առանցքը կազմած են կայուն պիւտճէ եւ վճարումի հաշուեկշիռ ապահովելու հարցեր։

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 12-ին Վ. Փափազեան ընդունած է Մինսկի խումբի պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր փոխ-նախագահ՝ Փէր Անդէրման։ Մտքերու փոխանակութիւնը ընթացած է հրադադարի կայունացման, պատգամաւորութեան ջանքերու համադրման, հակամարտութեան գօտիին մէջ խաղաղապահ ուժերու եւ դէտերու զետեղման առընչուող հարցերու ուղղութեամբ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section Naïri — Beaumont
organise une sortie à

SAN-REMO (Italie)

Le Samedi 22 Octobre

Rassemblement devant l'église arménienne de Beaumont à 5 heures 30 précises.

Տիկին Ժան - Հրանդ Մարգարեան,
Պ. Ռոպէր Իգմիրլեան,
Այրի Տիկին Լիւսիէն Կիյոմէ,
Տիկին Օտէթ Մուազան զաւակներն ու թոռները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, մօրեղբօր, փեսային, քեռայրին, ազգականին՝

ԺԱՆ - ՀՐԱՆԴ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Հոկտ. 13-ին, Փարիզ 7-րդ, 91 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Հոկտ. 18, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէր -- Լաշէզի դերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

36, rue de l'Abbé Groult, 75015 Paris

VIENT DE PARAITRE

«L'INTRANQUILLE»

2 - 3 (Paris 1994)

S O M M A I R E

PHILIPPE BOUCHERAU
Discours sur la violence.

MARC NICHANIAN
L'archive et la preuve : Les procès de la visée génocidaire.

VAHAKN DADRIAN
Le génocide devant le droit : Le cas arménien durant la première guerre mondiale.

HAMIT BOZARSLAN
Identité nationale, conscience historique et crime fondateur : remarques critiques sur le livre de Taner Akçam.

FROSA PEJOSKA
L'émigration macédoinienne.

MARTINE DEGUILLAUME
La dignité antinucléaire.

D O S S I E R : La grande famine en Ukraine 1932 - 1933.

L'INTRANQUILLE —
B. P. 75
76960 N. D. de Bondeville
et à la *Librairie Samuelian* :
51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e
(140 Francs).

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է խաղաղինի հետեւեալ նուէրները. -- Տիկին Փարիս Քիրլեան 200 Ֆր., Տիկին Մաւլէն Միքայէլեան 500 Ֆր., Պ. Հանրի Սարաֆեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Գույումճեան 500 Ֆր., Պ. Արման Զօրլու 400 Ֆր., Ժէնէրալ Սիֆրը 300 Ֆր., Պ. Ժերար Քիւրքճեան 250 Ֆր., Պ. Կարպիս Տէրտէրեան 100 Ֆր., Տիկին Սրբուհի Տիւյմէճեան 100 Ֆր., Օրիորդ Ն. Յարութիւնեան 200 Ֆր., Տիկին Գլոտին Կիւրեղեան 500 Ֆր., Ոմն 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լ. Րէյ 300 Ֆր., Պ. Սիրակ Սուքիասեան (Արժանթին) 100 Տոլար, Տիկին Ցամիկ Ներսէսեան 100 Ֆր., Օր. Էլիզապէթ Պիզպիզեան 200 Ֆր., Ոմն 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէր-Նիկողոսեան 500 Ֆր. եւ Պ. Գէորգ Մոստիչեան 1.000 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Փարիս Արմաղանեան իր վաղամեռիկ զաւկին՝ Կարօ Արմաղանեանի մահուան 16-րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրէ 300 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Մկրտիչ Անանաքեանի մահուան առթիւ Անանաքեան ընտանիքը կը նուիրէ 1.000 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան կը նուիրեն 200 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 25
ժամը՝ 20.30-ին
à l'*Espace Julien*
13001 Marseille
(M° Cours Julien)

«ՏԿԶԱՐ»

Հայաստանի հնագոյն նուագարաններու Պետական Նուագախումբ

Ղեկավար՝
ԿԱՐԼԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Մասնակցութեամբ երգիչներ՝
Հ. Յարութիւնեանի
Յ. Սարեանի
Շ. Յակոբեանի
Ս. Նալպանդեանի

Պարողներ՝
Ս. Միքայէլեանի
Տ. Շիրինեանի
Ս. Կարապետեանի
Ն. Ծառուկեանի
Ա. Միրզախանեանի

Ժողովրդական երգ, երաժշտութիւն, պար...

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոն
339, ave du Prado, 13008 Marseille
Հեռ. - 91. 77. 84. 70

DATES A RETENIR

Réservez le Samedi 12 Novembre pour la Croix Bleue des Arméniens de France, Section Chaville, qui organisera une soirée à la nouvelle salle des fêtes de Chaville.

Réservation :
47. 50. 29. 04 / 47. 50. 10. 85.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 15, տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասի եւ Յովհաննու։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԻԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ԳՐՎԸՐԳԵԱՆ

FRANCE 3

Հեռատեսիլի Գ. կայանէն, Երեքշաբթի (Հոկ. 18) առաւօտեան 7-ին (Premier Service) հայկական յայտագիր մը («Յառաջ»)։

URGENT

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL-MOORAT
recherche pour son Ecole bi-hebdomadaire

un enseignant(e)

pour cours d'arménien occidental (langue, littérature, histoire) enfants de 10 à 15 ans.
Mercredi et Samedi de 9h30 à 16h.
Adresser C.V. + Photo à APECASM
26, rue Troyon, 92310 Sèvres.
Tél. : 47. 41. 60. 26.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

ACTIVITES HEBDOMADAIRES
en collaboration avec la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

— *Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux.*
— *Préparation au Baccalauréat.*
— *Cours de chants arméniens.*
— *Eveil : Dessin, peinture, travaux manuels.*

Activités tous les mercredis de 10h à 16h. Le repas de midi est servi aux participants.

Début des activités
le Mercredi 12 Octobre

Pour tous renseignements téléphoner à:
— Croix Bleue;
— MAJC : 12-14, rue St-Bazile,
Tél. : 91. 50. 15. 09.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 18
MARDI
18 OCTOBRE
1994

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.439 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.439

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԴԱՏԸ Պ. ԼԷՈՒԻՍԻ ԵՒ «ԼԸ ՄՈՆՏ»Ի ԴԷՄ

ՎՃԻՌԸ՝ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18-ԻՆ

Փարիզի Պատժական 17-րդ ատեանին առջեւ Հոկտ. 14-ին տեղի ունեցաւ Հայ Դատի յանձնախումբին յարուցած դատը պատմաբան Պ. Լէուիսի դէմ որ «Մոնտ»ի (1993, Նոյեմբեր 16) տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին Հայերու ցեղասպանութիւնը սահմանած էր որպէս «այդ պատմութեան հայկական տարբերակը»: Այս դատը կը բացուէր Կէսօ օրէնքին հիման վրայ: Այդ օրէնքը, 1990-ին, «յանցանք» նկատեց «ուրացում»ը (նեկասիոնիզմ) դատապարտելու համար Ֆորիսոնի գրութիւնները ուր ան կը ժխտէր կազի սենեակներու գոյութիւնը: Ցայտարարուած ժամէն շատ առաջ արդէն, աւելի քան 100 հոգի հաւաքուած էր ատեանին դրան առջեւ, որպէս ունկնդիր մուտքի կարելիութիւն ունենալու: Միւս կողմէ, դուրսը Ս. Միշէլի հրապարակին վրայ ցուցարարները սկսած էին խմբուիլ պաստառներով ու եռագոյններով:

Դատը որպէս տուժող կողմ բացուած էր Հայ Դատի յանձնախումբին հետ վերապրողներ՝ Պր. Բարգէն Ինճէարապեանի, տիկիններ՝ Անժէլ Քէպապճեանի եւ Մարիձա Տէրտէրեան-Գույումճեանի կողմէ: Ամբաստանեալ կողմէ ներկայ էին Պ. Լէուիսի եւ «Մոնտ»ի փաստաբանները՝ Թիէրի Լեւի եւ Իվ Պօտըլօ: Վկաներու խումբը կը բաղկանար Պր. Աւաքէլ Ժամկոչեանէ, տիկիններ՝ Ժանէթ Մոթաֆեան, Սրբուհի Նշանեանէ եւ միւս - պատմաբան Իվ Թէրնոնէ ու Երուսաղէմի համալսարանին Ողջակիզումի ու Ցեղասպանութեան ուսումնասիրութիւններու կեդրոնին ղեկավար փրոֆ. Շարնիէ: Ներկաներուն մէջ էին Ֆրանսական մամուլի եւ հայկական լրատուներու ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ Լիքրա-ի ներկայացուցիչ մը: Հայկական կողմին փաստաբաններն էին Փաթրիք Արապեան, Լեւոն Զոլաքեան եւ Լեֆ Ֆօսթէր:

Կողմերու ստուգման փուլէն Պ. Լէուիսի փաստաբանը ջանաց առաջին քայլէն խոչընդոտել դատավարութեան ընթացքը, առարկելով որ իր պաշտպանեալը կոչագիր ստացած չէ, սակայն դատաւորը մերժեց առարկութիւնը:

Գլխաւոր դատաւորին կողմէ հարցին ներկայացումէն ետք, նախ խօսք տրուեցաւ տուժող կողմի երեք վերապրողներուն. անոնց իւրաքանչիւրը արտայայտուեցաւ իր ոդիսականին մասին, սարսափի նկարագրութիւններու յաջորդականութեամբ մը որ երբեմն անհարկի կերպով երկարեցաւ, մոլորելով աւելորդ մանրամասնութիւններու մէջ: Կերպով մը անոնց ըսածներուն կրկնութիւնը եղաւ նաեւ վերապրող վկաներուն խօսքը, ծանրացնելով դատավարութեան արդէն լարուած ու բարդ ընթացքը:

Վկաներու երկրորդ բաժնին մէջ ամբողջ ատեանը մեծ ուշադրութեամբ լսեց երկու մասնագէտներուն արտայայտութիւնները: Նախ Ի. Թէրնոն պարզեց պատկերը ԺԹ. դարու աւարտին ու Ի. դարու սկիզբին Օսմանեան կայսրութեան ուր Հայերը այլ փոքրամասնութիւններու նման Բ. կարգի քաղաքացիներ էին ու իրենց վիճակը աւելի բարդացաւ Պերլինի վեհաժողովէն ետք: Եւ հակառակ որ Երիտթուրքերու յայտնութիւնը ու 1908-ին իշխանութեան գալը յոյսեր ներշնչեցին, բայց ի վերջոյ յաղթանակեց անոնց ազգայնական թեւը որուն համար համազգային միութեան խոչընդոտ էր հայ տարրը: Այս վերջինը մարտական պարտութիւններու քաւութեան նոխազ եղաւ, կրելով նախապատրաստուած ոճիրին ամբողջ հետեւանքը: Ի. Թէրնոն ծանրացաւ յատկապէս այս յատկանիշին վըրայ որ ցեղասպանութեան մը գլխաւոր չափանիշը կը նկատէ: Խօսեցաւ 1919-ի Պոլսոյ դատավարութեան մասին որ դատապարտած էր շրջանի կարկառուն դէմքերը, ապա յիշեց Ս. Թէհլիրեանի դատավարութիւնը (1920) որ անպարտ արձակած էր Թալաթ փաշայի սպանիչը. յիշեց նաեւ Ժողովուրդներու մնայուն ատեանին վճիռը (1984): Ըսաւ թէ Մ. Քէմալի իշխանութեան օրով, այսինքն Թուրքիոյ հանրապետութեան առաջին տարիներէն ջանք թափուեցաւ նոր պատմագրութիւն մը ստեղծելու, կատարուածին ժխտումով ու բոլոր փաստերուն ոչնչացումով: Պատասխանելով դատաւորին հարցումին, Ի. Թէրնոն ըսաւ թէ Պ. Լէուիսի արարքին մէջ կ'ենթադրէ որ դեր ունեցած է իսլամական մոլեռանդութեան դէմ պատուար կանգնելու կարող լաիք Թուրքիա մը ներկայացնելու մտադրութիւնը, ապա նաեւ օսմանեան դիւաններու վրայ պրպըտումներ ընելու կարելիութեան մտահոգութիւնը: Այս բաժնին մէջ Փ. Արապեան յայտնեց թէ նոր ստացուած փաստաթուղթի մը համաձայն, Թրքական տեսակէտին պաշտպան յայտարարութիւն մը ստորագրած 69 ամերիկացի դէմքերը Թրքական պետութենէն կրթաթոշակ կամ այլ ձեւի յատկացումներ ստացած էին. անոնց մաս կը կազմէր նաեւ Պ. Լէուիս:

Տպաւորիչ վկայութեամբ մը հանդէս եկաւ նաեւ փրոֆ. Շարնի որ իր ներկայութիւնը բացատրեց այն համոզումով որ «անպատիժ ձգուած ամէն ցեղասպանութիւն նախընթացը կը կազմէ յաջորդ ցեղասպանութեան մը, ինչպէս պատմութիւնը ցոյց տուած է»: Ու բացծին որպէս ապացոյց անդրադարձաւ 1915-ին, որուն յաջորդած էր նացիներու ոճիրը: Բազմաթիւ փաստաթուղթերէ հատուածներ ներկայացնելէ ետք ըսաւ թէ այսօր եւս, Թուրք կառավարութիւնը ո՛րքան մեծ ջանք կը կատարէ արգիլելու համար Հայերու ցեղասպանութեան մասին ամէն խօսք ու նշում: Յիշեց Հրէական հեռատեսիլին վրայ գործադրուած ճնշումները որոնց հետեւանքով յայտագիրէն հանուած էր 1915-ի մասին ծրագրի մը հեռասփռումը: Ան իր վկայութիւնը աւարտեց, դիմելով դատաւորներուն թէ Պ. Լէուիսին դէմ այս դատը եւ տրուելիք վճիռը կարեւոր են թէ՛ ներկային, եւ թէ յետագային համար:

Յաջորդեցին հայկական կողմի երեք փաստաբաններուն ելոյթները որոնցմէ յատուկ ուշադրութեան արժանի էր մանաւանդ Լ. Զոլաքեանինը. ան մանրամասն տեղեկութիւններով ներկայացուց մարդկութեան դէմ ոճիրի մասին Ֆրանսական օրէնքին տրամադրութիւնները անոնց հետ առընչելով դատին նիւթը:

Փ. Արապեան բաւական հռետորական ոճով թիրախ առաւ ամերիկացի պատմաբանին ժխտումները, խեղաթիւրումները անոնց հակադրելով իրականութիւններ:

Անոր յաջորդեց Լ. Ֆօսթէր, ծանրանալով նման ոճիրներու անպատիժ ձգուելու երեւոյթին քաջալերող բնոյթին վրայ ու ըսաւ թէ աւելորդ է նոյնիսկ վիճարկումի նիւթ տեսնել հոս, քանի որ պատահարը որեւէ կասկած չթոյլատրելու չափ բացորոշ է: Ան անընդունելի նկատեց որ օրէնք մը յատուկ ըլլայ որոշ ցեղասպանութիւն մը դատելու եւ ոչ ուրիշ մը, ակնարկելով նացիական ոճիրին պատասխանատուներու Նիւրանպէրկեան դատավարութեան:

Այսքանէն ետք դատաւորը դիմեց դատախազին որ ըսաւ թէ ատեանը իր առջեւ ունի բարդ խնդիր մը ուր կան լուծելի հիմնական հարցեր: Պէտք է պատասխանել այն հարցումներուն որոնք կը վերաբերին որպէս տուժող կողմ՝ Հայ Դատի յանձնախումբին ու վերապրող անձերուն ընդունելի ըլլալուն ու դատի դիմելու անոնց օրինաւոր իրաւասութեան. պէտք է քննել թէ Ֆրանսական օրէնսդրութիւնը ունի՞ անհրաժեշտ տուեալը Հայերու Ցեղասպանութեան ժխտումի դատի մը առթիւ վճիռ արձակելու եւ թէ Կէսօյի օրէնքը կիրարկելի՞ է այս պարագային: Այս բոլորէն ետք ան յայտնեց թէ դատին յետագայ զարգացումն ու վճիռը կախում ունէր ատեանին ցուցաբերելիք ընթացքէն, ցոյց տալիք մօտեցումէն:

Երեկոյեան յառաջացած ժամերն էին երբ խօսք առնելու հրաւիրուեցան ամբաստանեալ կողմին փաստաբանները: Նախ Թ. Լեւի բաւական խիստ շեշտով պնդեց օրինական անբաւարարութեան վրայ որ անտեղի կ'ընէր նման դատ մը, քանի որ գոյութիւն ունեցող օրէնքը կը վերաբերի Նիւրանպէրկի Ատեանին տրուած սահմանումին այն ոճիրներուն որոնք գործուած են Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին (1939 - 45): Ան ըսաւ թէ դատի տեղի տալու ոչ մէկ հայկական պնդում իրաւացի է, քանի որ իր պաշտպանեալը որպէս պատմաբան երբեք ուրացած չէ Հայերու դէմ գործուած ոճիրը, այլ միայն զայն ցեղասպանութիւն որակելու յատկանիշները չի տեսներ անոր մէջ: Ան աւելցուց թէ դատին բուն շարժառիթը այն էր որ Հայ Դատը նոր շաղախի մը կը կարօտէր ու առիթը օգտագործուեցաւ, նաեւ փորձ մը ընելու համար Հայերու ցեղասպանութեան իրողութիւնը Թուրք կառավարութեան ընդունիլ տալու: Այս մօտեցումը եզրակացնել կու տար իրեն թէ ի յառաջագունէ կորսուած դատ մըն է այս մէկը:

Վերջին ելոյթը ունեցաւ «Մոնտ»ի պաշտպան փաստաբանը որ ըսաւ թէ խնդրայարոյց հարցազրոյցին ընթացքին իրենց երկու լրագրողները հարց տուած էին Պ. Լէուիսի թէ ինչո՞ւ Թուրք կառավարութիւնը կը մերժէ ընդունիլ Հայերու ցեղասպանութիւնը. ասիկա արդէն թերթին կողմէ ճանաչում մըն էր ու երբ պատմաբանը չէր ուրանար Հայութեան կրած տառապանքն ու անոր դէմ գործուած ոճիրը, խմբագրութիւնը պատճառ չունէր գրաքննելու ըսուածը: Ան եւս պնդեց թէ անընդունելի էր դատը եւ թէ գոյութիւն ունեցող օրինական տուեալները կիրարկելի էին միմիայն նացիական ոճիրներուն:

Դատավարութիւնը երկու փոքր ընդմիջումներով շարունակուեցաւ մինչեւ երեկոյեան ուշ ժամեր ու ամբողջ այդ տեւողութեան դատասրահին մէջ լսելի կ'ըլլային Ս. Միշէլի ցուցարարներուն «Արդարութի՛ւն» գոչերն ու ազգասիրական երգերը:

Ժամը 21-ը կ'անցնէր երբ դատաւորը փակեց նիստը, յայտարարելէ ետք թէ վճիռը պիտի արձակուէր Նոյեմբեր 18-ին:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

«LE MONDE»

(16-17 Octobre)

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE POURSUIT «LE MONDE» POUR DEUX ARTICLES «NEGATIONNISTES»

Լը Մոնտ բաւական լայն արձագանգ կու տայ դատավարութեան նիւթին: Նախ կը բացատրէ կրկնակ դատերուն դրդապատճառը, նկատել տալով թէ Հայ Դատի Յանձնախումբը, սկիզբը, վարանած է հետապնդումներու դիմելու տրուած ըլլալով այն դժուարութիւնները որ կան իր բողոքը հիմնաւորելու իրաւական գետնի վրայ եւ վախնալով որ հաւանական ձախողութիւն մը շահագործուի Թուրքիոյ կողմէ: Ի վերջոյ, նիստը վերածեց պատմական դատարանի մը: Լրագրողը կը յիշէ Լէուիսի որակումը՝ «հայկ. տարբերակ» 1915-ի ջարդերու մասին: Դատարանը, կ'ըսէ, պաշտօն չունի Պատմութիւնը դատելու, նախագահը աւելի փորձած է հասկնալ «յետին-մտքերը» որոնք մղած են Լէուիսը նման վերաբերում ունենալու: Թէրնոն բացատրած է աշխարհաքաղաքական գրաւարկը որ կը միտի «պաշտպանել Թուրք Պետութեան լաիք կառոյցը»: Լրագրողը կ'անդրադառնայ նաեւ Մոնտի փաստաբանին՝ Իվ Պօտըլոյի նշումին ինչ կը վերաբերի դատին որ կը հիմնուի Կէսօ օրէնքին վրայ, մինչ այդ օրէնքը կը սահմանափակուի Բ. աշխարհամարտին (1939-45 գործուած ոճիրներուն, ըստ Նիւրանպէրկի Ատեանին տուած սահմանումին):

«LIBERATION»

(17 Octobre)

L'HISTORIEN BERNARD LEWIS EN PROCES POUR SES PROPOS SUR LE GENOCIDE ARMENIEN

Լիպերասիոն ալ բաւական տեղ կու տայ դատավարութեան ու կ'ըսէ թէ Հայ գաղութը զօրակոչի ենթարկուած էր պաշտպանելու համար իր նահատակներուն յիշատակը: Կ'ակնարկէ 300 հոգիներու ցոյցին 17-րդ Ատեանին պատուհաններուն առջեւ ու կ'արձագանգէ վկաներէն մէկուն՝ Մարիձա Տէրտէրեանի (89 տարեկան) պատմածներուն: Ապա, կ'անցնի Իվ Թէրնոնի (որ նախկին վիրաբոյժի կը վերածէ) որ փաստը կու տայ թէ կանխամտածուած, ծրագրուած ցեղասպանութիւն էր: Կ'ակնարկէ նաեւ Կէսօ օրէն-

(Շար. ը Դ. էջ)

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 15-ին Երեւանի մէջ բացուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը, որու ընթացքին ելոյթ ունեցաւ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան:

Այս առթիւ, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը երկու հրամանագիր ստորագրած է: Մէկը՝ Հայաստանի քաղաքացիի անձնագիր կը շնորհէ Հ. Բ. Ը. Միութեան պատուոյ նախագահ Ալեք Մանուկեանի, երկրորդն ալ՝ «ազգային հերոս»ի կոչում:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներուն (15-րդ օր), Վալանս իր դաշտին վրայ 1-ի դէմ 2 կէտով պարտուեցաւ Նանսիէն: Դասաւորման գլուխն է Մարսէյլ 33 կէտով, 12-րդ են Շադլըվիլ եւ Վալանս 17 կէտով:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ 1994 / 95

ՀԱԼԷՊԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

ՀԱԼԷՊ. - («Յառաջ»). -

Սուրիոյ տարածքին գործող պետական թէ համայնական կրթական բոլոր օճախներուն նման, Սեպտեմբեր 5-ը վերամուտի օրը եղաւ նաեւ Հալէպի հայկական վարժարաններուն:

Գաղութին հնագոյն եւ ամէնէն կարեւոր կառոյցները եղող այս հաստատութիւնները բաղկերակը կը մնան անշուշտ «Երազային Հալէպ»ին եւ այդ իսկ պատճառով՝ հոգածութեան առարկան ժողովրդային բոլոր խաւերուն: Կրթական, Բարեսիրական, Խնամատարական ու Հայրենակցական տասնեակ միութիւններ թեւ -- թիկունք են միշտ Հայ վարժարանին ու նախանձախնդիր՝ ո՛չ մէկ հայ աշակերտ դուրս ձգելու անոր հովանիէն:

Վերամուտի առիթով, հալէպահայ վարժարաններու տնօրէններուն հետ հեռաձայնային կապ հաստատելով՝ Թուական որոշ տուեալներ քաղեցինք հայ դպրոցներու 1994 - 1995 կրթական տարեշրջանի այժմու կացութեան մասին. -

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

1) -- Քարէն Եփփէ Ազգ. Ճեմարան. -- Հիմնուած՝ 1947-ին: Հալէպի հայկական երկրորդական առաջին վարժարանն է: Ունի միջնակարգի եւ երկրորդականի լման բաժիններ՝ պաքալորէայի գիտական եւ գրական առանձին դասարաններով: Աշակերտութեան թիւ՝ 1055: Պաշտօնէութիւն՝ 113: Տնօրէնն է Պր. Վարդգէս Նալպանտեան, 1988-էն ի վեր:

2) -- Լազար Նաճարեան - Գալուստ Կիւլպէնկեան Երկրորդական Վարժարան. -- Կը պատկանի Հ. Բ. Ը. Միութեան: Հիմնուած է 1954-ին: Ունի մանկապարտէզէն մինչեւ երկրորդական երկարող լման կարգեր՝ 1329 աշակերտներով եւ 120 պաշտօնեաներով: Տնօրէնն է Պր. Ալեքսան Աթթալեան, 1981-էն ի վեր:

3) -- Կիլիկեան Ճեմարան. -- Հիմնուած՝ 1921-ին, որպէս Կիլիկեան Գաղթականաց Վարժարան: 1960-ին նախակրթարանի կարգերուն վրայ հաստատուած երկրորդական բաժնին յաւելումով՝ վերածուած է ճեմարանի, ունենալով մանկապարտէզէն պաքալորէա երկարող համապատասխան բոլոր դասարանները: Աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է՝ 447, պաշտօնէութիւն՝ 56: Տնօրէնուհին է՝ Տիկին Ավնիւ Քիրիշեան - Եագուպեան, 1981-էն: Դպրոցը կը վայելէ Կիլիկեան Մշակ. Միութեան նիւթական եւ բարոյական հոգածութիւնը:

4) -- Մխիթարեան Վարժարան. -- Հիմնուած՝ 1936-ին: Սեփականութիւնն է Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան: Ունի երկյարկանի արդիական գեղակերտ շէնք մը, ընդարձակ մարզադաշտով, խաղավայրով եւ յարակից յարմարութիւններով: Մանկապարտէզի, Նախակրթարանի եւ միջնակարգի երեք բաժիններու աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է՝ 548: Տեսուչ՝ Հ. Յարութիւն Պզտիկեան, 1986-էն ի վեր: Դժբախտաբար, այս փառաւոր դպրոցին աշակերտութեան թիւը թաւալգլոր անկում կ՚արձանագրէ տարուէ - տարի, ինչ որ խիստ մտահոգիչ հեռանկար մը ուրուագծել կուտայ շատերուն:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐ

5) -- Ազգ. Հայկազեան Երկսեռ Վարժարաններ. -- Հալէպի հնագոյն հայկական վարժարանն է, վերաբացուած 1919-ին: Կը գործէ երեք անջատ մասնաշէնքերու մէջ: Աղջկանց Բաժնի աշակերտութեան թիւն է՝ 362 (տնօրէնուհի՝ Օր. Ֆիմի Տէր -Յակոբեան, 1968-էն ի վեր), Մանչերու Բաժինը՝ 347 (տնօրէն՝ Պր. Հրայր Յակոբեան, 1986-էն ի վեր), իսկ Մանկապարտէզինը՝ շուրջ 350: Համագումար՝ շուրջ 1060 աշակերտ:

6) -- Ազգ. Սահակեան Վարժարան. -- Հիմնուած՝ 1927-ին: Կը գտնուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կողքին: Աշակերտութեան թիւ՝ 917, պաշտօնէութիւն՝ 59: Տնօրէն՝ Պր. Ժիրայր Րէիսեան, 1983-էն ի վեր:

7) -- Ազգ. Ջաւարեան Վարժարան. -- Հիմնուած՝ 1936-ին: Աշակերտութեան թիւ՝ շուրջ 525, պաշտօնէութիւն՝ 35: Տնօրէնն է Պր. Յովհաննէս Մուշեղեան, 1964-էն ի վեր:

8) -- Ազգ. Կիւլպէնկեան Վարժարան. -- Հիմնուած՝ 1930-ին: Աշակերտութեան թիւ՝ 259, պաշտօնէութիւն՝ 20: Տնօրէնն է Խաչիկ Շահինեան, 1993-էն ի վեր: Շինարարութեան ընթացքի մէջ է դպրոցին նոր համալիրը:

9) -- Ազգ. Մեսրոպեան Վարժարան. -- Հիմնուած՝ 1923-ին: Կը գտնուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ կից, վայելելով հովանաւորութիւնը Մարաշի Հայրենակցական Միութեան: Աշակերտութեան թիւն է՝ 185, պաշտօնէութիւն՝ 20: Ընթացիկ տարեշրջանին համար նոր տնօրէնուհի նշանակուած է Տիկին Սօնա Պարոնեան -- Երէցեան:

× Ազգ. այս հինգ նախակրթարանները, Քարէն Եփփէ Ճեմարանին հետ միասին կը պատկանին Բերիոյ Թեմի Ազգային Առաջնորդարանին, վայելելով անոր նիւթական եւ բարոյական նեցուկը:

10) -- Կրթասիրաց Վարժարան. -- Հիմնուած՝ 1924-ին: Սեփականութիւնն է Այնթապցիներու Կրթասիրաց Մշակ. Միութեան: Կը գտնուի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ կողքին: Աշակերտութեան թիւն է՝ 290, պաշտօնէութիւն՝ 30: Ընթացիկ տարեշրջանին համար նոր տնօրէնուհի նշանակուած է Տիկին Մարիա Մուրատեան: Իր 70ամեակը բոլորող այս դպրոցին աշակերտութեան թիւն ալ նահանջ կ՚արձանագրէ տարուէ -- տարի՝ հակառակ հայահոծ թաղի մը մէջ գտնուելուն: Այս առընչութեամբ, վարժարանին պատասխանատուներուն ձեռք առած միջոցառումները ցարդ արդիւնք մը չեն տուած:

11) -- Զուարթնոց Վարժարան. -- Հիմնուած՝ 1965-ին: Կը պատկանի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան: Աշակերտութեան թիւ՝ 496, պաշտօնէութիւն 22, որոնց երեքը մայրապետներ են: Տեսչուհի՝ Քոյր Օլկա Նաումեան, 1973-էն ի վեր: Վարժարանը կը գտնուի Հայ Կաթողիկէ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ կից: Այս դպրոցէն զատ, Միաբանութիւնը տէրն է նաեւ միջնակարգ ա՛յլ վարժարանի մըն ալ, որ դժբախտաբար ամբողջովին արաբացած է եւ կորսնցուցած հայկական իր դիմագիծը:

12) -- Բեթէլ Վարժարան. -- Հիմնուած՝ 1923-ին: Սեփականութիւնն է Հայ Աւետարանական Համայնքին: Աշակերտութեան թիւ՝ 270, պաշտօնէութիւն՝ 25: Տնօրէնուհին է Տիկին Պէթի Գրաճեան -- Եփրեմեան, 1988-էն ի վեր:

Այլ խօսքով, Հալէպի մէջ կը գործեն 12 հայկական վարժարաններ, 7380 աշակերտներով:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
1955 - 1994

վախճանման քառասունքին,
Անթիլիասի Մայր Տաճարին մէջ
կատարուած հոգեհանգստեան առթիւ

Պատրաստեց՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂ. ՉԻՖԹՃԵԱՆ

Անթիլիաս, 1994

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ
60 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

1934 Հոկտեմբեր 9-ին Եուկոսլաւիոյ Ալեքսանդր Ա. Թագաւորը Մարսէյլ կը հասնէր որպէս առաջին հանգրուանը Ֆրանսա կատարելիք պաշտօնական այցելութեան: Ան չէր ուզած մուսոլինեան Իտալիային անցնիլ ու ընտրած էր ծովային ճամբան: Մարսէյլ քաղաքը յատուկ խանդավառութեամբ ու շուքով կը դիմաւորէր զինքը, տրուած ըլլալով որ Եուկոսլաւիոյ Թագաւորին այցելութիւնը կրկնակի նշանակութիւն ունէր Ֆրանսայի համար: Փարիզ միջերկրականեան ուխտի մը հիմնաքարերը կ՚ուզէր զետեղել ու ատոր համար պէտք էր հաշտեցնել Հռոմն ու Պելկրատը որոնք բաւական պաղ յարաբերութիւններ ունէին այդ շրջանին: Միւս կողմէ, Գերմանիա իշխանութեան գլուխը անցած նացիական շարժումով կը մտահոգէր Ֆրանսան որ կը փորձէր Հռոմի ու Պեռլինի միջեւ ձգտուած կացութիւնը օգտագործել:

Բաց ինքնաշարժին մէջ, Թագաւորին քով տեղ գրաւած էր Ֆրանսայի Արտաքին Գործոց Նախարարը որ պնդած էր բաց կառքի մը ընտրութեան վրայ, ըսելով որ Ալեքսանդր Ա. բարեկամն է Ֆրանսայի ու պէտք է ժողովուրդը տեսնէ զինքը:

Երբ ինքնաշարժը Սակարանին կը մօտենայ, երիտասարդ մը կը ճեղքէ ոստիկանական թոյլ օղակը, «կեցցէ՛ Թագաւորը» գոչելով: Կը բարձրանայ յամրընթաց կառքին ի վեր ու կը կրակէ, թիրախ առած Թագաւորը: Այս վերջինը անմիջապէս կը կքի ինքն իր վրայ. կը վիրաւորուի նաեւ Ֆրանսայի Նախարարը: Շարժավարը կը ջանայ առանց կառքին ղեկը ձգելու, ոճրագործին թեւը բռնել: Զօրավար Ժորժ կը նետուի երիտասարդին վրայ ու իր կարգին կը վիրաւորուի: Պահ մը առանց անդրադառնալու պատահածին, ամբոխը կը շարունակէ ծափահարել: Ոստիկան մը վերջապէս կը մօտենայ ինքնաշարժին, կարծելով որ կառքին վրայ գտնուողը լրագրող մըն է, կամ շատ տաքարիւն մարսէյլցի մը: Բազմութեան կեցցէ՛ներուն մէջ կորսուած են առաջնակի կրակոցները: Երբ ոստիկանը ձեռքը երիտասարդին ուսին վրայ կը դնէ, ան կը դառնայ գնդակ մը կը պարպէ որովայնին որուն հետեւանքով կարճ ժամանակ ետք ոստիկանը կը մահանայ:

Ոստիկանը իյնալէ ետք միայն բազմութիւնն ու ոստիկանութիւնը կը գիտակցին պատահարին ու օդը կը լեցուի կրակոցներով: Արիւնլուայ վիճակի մէջ է ոճրագործը, ինչպէս նաեւ Նախարարը որ թէեւ առանց օգնութեան կ՚ելլէ ինքնաշարժէն: Սակայն ընդհանուր շփոթն ու օգնութեան յապաղումը իր մահուան պատճառ կ՚ըլլան: Նոյն իրիկունը կը մեռնի նաեւ ոճրագործը: Եուկոսլաւ պատուիրակութիւնը մեծ յուզումի մատնուած է, իսկ Ֆրանսական կողմին կը տիրէ շուարումն ու ամօթի զգացումը: Ի՞նչպէս եղած է որ այսքան տկար կազմակերպուած է Թագաւորին ապահովութեան հսկողութիւնը:

Ոճիրը մեծ արձագանգ կը գտնէ մամուլին մէջ. շուտով յայտնի կ՚ըլլայ ոճրագործին ինքնութիւնը. մակեդոնացի ահաբեկիչ մըն է որ կը կոչուի Փեթրիս Քէլէմէն եւ որ ծանօթ է նաեւ շարք մը այլ անուններով: Մակեդոնական ներքին յեղափոխական կազմակերպութիւնը որուն կը պատկանի ան, իր վարպետութեան պատճառով զայն «փոխ տուած է» խրուաթ ահաբեկչական կազմակերպութեան որ ընդդիմադիր է Ալեքսանդր Ա.ի սերպական քաղաքականութեան: Ան առանձին չէ գործած. ուրիշ ահաբեկիչ մը պարտականութիւն ունեցած է անոր փախուստը ապահովելու, ձեռնառումբ մը նետելով բազմութեան վրայ: Ուրիշներու պարտականութիւն յանձնուած է Մարսէյլի փորձը ձախողելու պարագային, Փարիզի մէջ նպատակը իրագործելու:

Ալեքսանդր Ա. զաւակն էր Սերպիոյ Պետրոս Ա. Թագաւորին: Կ՚իշխէր խճանկարային թագաւորութեան մը վրայ որ մասամբ ստեղծուած է աւստրեւհունգարական կայսրութեան փլատակներուն վրայ, Ա. աշխարհամարտէն ետք: Այս նոր Թագաւորութիւնը պետական կը գրգռէր շատ մը դրացիներու, ինչպէս՝ Իտալիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ: Ասկէ զատ, երկիրը բաղկացնող բնակչութիւններն ալ -- սերպ, խրուաթ, սլովաք -- շատ խախուտ ներդաշնակութիւն մը կը պահպանէին:

Ալեքսանդր Ա. վարանումի շրջանէ մը ետք, 1929-ին կ՚որոշէ միապետական բռնակալութիւն մը հաստատել: Այդ թուականէն սկսեալ Խրուաթները կը բազմապատկեն ահաբեկչական ու խափանարարական արարքները: Այդպէս ծրագրուած է Եուկոսլաւ Թագաւորին մահափորձն ալ որ կ՚ուրախացնէ Հռոմը քանի որ ան չի փափաքիր Պելկրատին հզօրացումը տեսնել: Այս կէտը մտածել կուտայ կատարուածին մէջ Մուսոլինիի հաւանական ուղղակի մասնակցութեան մասին: Կարգ մը պատմաբաններ այդ կարծիքը պաշտպանած են. իսկ Ֆրանսա Իտալիոյ հետ յարաբերութիւնները չսրելու համար հարցին մինչեւ յետին ծալքերը պրպտելու շատ ջանք չըներ ու կը գոհանայ ոճրագործին մեղսակիցները դատելով, որպէս Ալեքսանդր Ա.ի մահուան իսկական պատասխանատու: Ձերբակալուած երեք մեղսակիցներ ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի կը դատապարտուին 1936-ին, իսկ դաւադրութեան պետերը՝ մահուան:

Ալեքսանդր Ա.ի դէմ գործուած ոճրափորձը միջազգային ահաբեկչութեան ուշագրաւ առաջին արարքը կը նկատուի ու շատեր համաձայն են որ դէպքերու յետագայ զարգացումը որպէս անոր գլխաւոր շահակիցները, մատնանշած է Հիթլէրը եւ Մուսոլինին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս ամսուն 21 -- 24-ին, քանի մը օրերով, պաշտօնական առաքելութեամբ Գերմանիա կը գտնուէր Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Արտաքին Գործոց Նախարար՝ Պր. Արկատի Ղուկասեանը: Պր. Նախարարին կ՚ընկերակցէր նաեւ ԼՂՀ-ի արտաքին յարաբերութիւններու գծով պատասխանատու Պր. Մասիս Մայիլեանը: Պատուիրակութիւնը զանազան հանդիպումներ ունեցաւ Գերմանիոյ պաշտօնական կարգ մը հաստատութիւններու հետ: Նախարարը Գերմանիա գտնուելու ժամանակամիջոցին առիթը ունեցաւ նաեւ հանդիպելու գերմանահայ գաղութին հետ: Յուլիս 23-ին երեկոյեան ժամը 18-ին, Քէօլնի Եկեղեցական համայնքի սրահին մէջ, գերմանահայ Թեմի Թեմական Խորհուրդի անդամներու, գերմանահայ կարգ մը միութիւններու ներկայացուցիչներու եւ հայորդիներու հոծ բազմութեան ներկայութեան Նախարարը մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց Ղարաբաղի ներկայ տնտեսական եւ քաղաքական իրավիճակի մասին: Այնուհետեւ Նախարարը պատասխանեց Գերմանիոյ մէջ ապրող իր հայրենակիցներու հարցումներու բաւարարելով զանոնք յուզող մտքերը: Հանդիպումէն վերջ Պր. Նախարարը իր խորին երախտագիտութիւնը յայտնեց Գերմանահայութեան ցուցաբերած բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեան համար, որու միջոցաւ է նաեւ, որ Ղարաբաղցին ամենածանր օրերուն իսկ կարողացաւ տոկալ եւ պայքարիլ յանուն արդարութեան եւ Հայրենիքի փրկութեան: Ապա յանուն Գերմանահայութեան շնորհակալութեան եւ ողջերթի խօսք յայտնեց Թեմական Խորհուրդի ատենապետ Տոքթոր Սարգիս Քէհեաեանը:

Նախարարը իր պատուիրակութեան հետ մասնակցեցաւ նաեւ իր պատուին տրուած ճաշին:

Տարւոյս Սեպտեմբեր 19-ին Քէօլնի եւ շրջակայից բազմաթիւ Հայեր ուրախութիւնը ունեցան ունկնդրելու հայրենաբնակ ճանչցուած երգիչ Վահրամ Թաթիկեանը: Քաղաքիս Կոմիտաս երգչախումբին հրաւէրով եւ պատրաստուած յայտագրին համաձայն երեկոյեան ժամը 8-ին ի ներկայութեան շուրջ հարիւր հոգիի եւ բարձր հովանաւորութեամբ Առաջնորդ Գարեգին Արք.ի սկսաւ համերգը: Ներկայ էր նաեւ Գերմանիոյ Հ. Հ. գործավար Պր. Աշոտ Ալիքսանեանը: Նախ Պր. Վահրամ Թաթիկեան իր ուրախութիւնը եւ շնորհակալութիւնը յայտնեց Առաջնորդին եւ Կոմիտաս երգչախումբի պատաս-

...խանատուներուն մասնաւոր այցով Գերմանիա գտնուելու օրերուն իրեն ընծեռած հնարաւորութեան համար եւ ապա նշեց, որ նկատի ունենալով, որ համերգը տեղի կ'ունենայ Վազգէն Վեհափառի վախճանումի առթիւ յայտարարուած սուգի օրերուն, ծրագիրը կ'ընդգրկէ յատուկ պատշաճի երգեր, որոնց մեծ մասին հեղինակը ինք Վահրամ Թաթիկեանն է:

Շուրջ երկու եւ կէս ժամ տեւած համերգի ընթացքին Պր. Թաթիկեան իր հնչեղ ձայնով եւ կատարողական հմտութեամբ գոհ ձգեց ունկնդիր ներկաները, որոնք երկարատեւ ծափողջոյններով իրենց շնորհակալութեան զգացումները արտայայտեցին ճանչցուած երգիչին:

Վերջաւորութեան բոլոր ներկաները Պ. Թաթիկեանին հետ միասին յուզումնախառն արտայայտութեամբ երգեցին երգիչի յօրինած «Ղարաբաղ» երգը:

Յետ համերգի Առաջնորդ Գարեգին Արք. իր օրհնութեան եւ գնահատանքի խօսքն յղեց երգիչին՝ շեշտելով, որ ազգային, հայրենասիրական երգն ու երաժշտութիւնը եղած է եւ պիտի մնայ մեր ժողովուրդի մշակոյթի անբաժան մասը եւ յետայսորիկ եւս պիտի նպաստէ անոր դաստիարակութեան վեհ գործին:

Սեպտեմբեր 25, Քէօլնի Առաջնորդարան Եկեղեցւոյ զանգակները սգաձայն կը ղօղանջեն: Հայոց սիրելի Հայրապետի՝ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վախճանման Քառասնօրեայ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի: Առաւօտ կանուխ հայ ժողովուրդի զաւակներ եկեղեցի կուգան՝ աղօթելու Հայոց Հայրապետի հոգւոյն հանգստեան համար: Սպասուած ժամուն կը ժամանեն նաեւ քոյր եկեղեցիներու՝ դաւանակից Ասորի, Յոյն Ուղղափառ, Կաթողիկէ, Գերման Աւետարանական, ներկայացուցիչներ: Օրուան պատարագիչն է հիւրաբար Գերմանիա գտնուող Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբան Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան, դպրաց բաժինը կը կատարուի Քէօլնի Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ: Եկեղեցին լեցուն է հաւատացեալ հայորդիներով, ոչ միայն Քէօլնէն, այլեւ շրջակայ հեռու եւ մօտ քաղաքներէն:

Հոգեհանգիստին կը նախագահէ Առաջնորդ Գարեգին Արք., որ նախ գերմաներէն եւ հայերէն լեզուներով քարոզ կը խօսի, ուր ի մասնաւորի կ'անդրադառնայ Հայոց Հայրապետի կեանքի երկար ճանապարհին, շեշտելով որ Վազգէն Կաթողիկոսը եղաւ եւ պիտի մնայ մեր պատմութեան երախտարժան եւ անմոռաց Կաթողիկոսներէն մին: Քարոզին մէջ Գարեգին Արք. յայտնեց, որ յոյժ մխիթարուած կը զգայ ինքզինք ի տես Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութիւններու եւ հայրենարնակ ժողովուրդի Հայոց Հայրապետի յիշատակին հանդէպ ցուցաբերած՝ արժանավայել յարգանքի ու երախտանքի համար: Բիւրաւոր հայորդիներ երեք օրեր շարունակ լուռ ու տխրաքայլ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ վերջին հրաժեշտը եւ որդիական յարգանքի տուրքը մատուցանեցին վախճանեալ Վեհին: Ողջ Հայաստանը սգաց իր Հոգեւոր Ծնողի վախճանը: Վերջաւորութեան Առաջնորդը յոյս յայտնեց, որ սուգի օրերու լրումին Ս. Էջմիածնի մէջ գումարուելիք Ազգային - Եկեղեցական Ժողովը կ'ընտրէ արժանաւոր յաջորդը Լուսաւորչահիմն Մայր Աթոռի:

Քարոզի աւարտին կը վառուին սեւ ժապաւէնով երիզուած մոմերը եւ «Գթա Տէր», Աւետարանական համապատասխան հատուածի, «Ահեղ Խորհուրդի» երգակցութեամբ ներկաները անգամ մը եւս կ'աղօթեն սիրելի Հայրապետի հոգւոյ հանգստեան համար:

Յետ պատարագի պաշտօնական հիւրեր եւ այլք իրենց ցաւակցական ու մխիթարանքի խօսքերը եւ ստորագրութիւնները կը դնեն Սգոյ Տոմարի մէջ եւ ապա կը հրաւիրուին Եկեղեցւոյ կից սրահը, ուր Առաջնորդը աւանդական Հրուշակը կ'օրհնէ, որ եւ կը բաժնուի հիւրերուն ու ժողովուրդին:

Նախկին Արեւելեան - Գերմանիոյ Իէնա քաղաքը, ժամանակէ մը ի վեր կը գտնուին շուրջ 20 - 30 հայ գաղթականներ, որոնք ապաստան գտած են քաղաքի կեդր. եկեղեցւոյ մէջ եւ մարդասիրական պաշտպանութիւնը կը վայելեն բողոքական ու կաթողիկէ եկեղեցիներու: «Քիրխընազիւլ» կոչուած ապաստանելի այս ձեւը, որ «եկեղեցւոյ մէջ ապաստանեալ» կը նշանակէ, թէեւ պետական օրէնքներով պաշտպանուած չէ, սակայն միւս կողմէ ոստիկանութիւնը իրաւունք չունի զիրենք բռնի դուրս հանելու:

Հայ գաղթականները, երեք շաբաթէ ի վեր այդ եկեղեցւոյ մէջ կը բնակին եւ շրջանի հաւատացեալներու կողմէ կը ստանան մարդասիրական նպաստ, Գարեգին Արք. անոնց այցելութիւն մը տըւաւ Հոկտեմբեր 5-ին, ընկերակցութեամբ Պր. Վազրիկ Բազիլի, որ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի միջեկեղեցական յարաբերութիւններու ներկայացուցիչներէն մէկն է: Առաջնորդը բացի գաղթականներէն տեսակցութիւններ ունեցաւ եկեղեցական իշխանութիւններու հետ ալ եւ այս առթիւ ունեցաւ մամլոյ ասուլիս: Գարեգին Արք. իր յայտարարութիւններուն մէջ ընդգծեց որ գաղթականական այս շարժումը դէպի Եւրոպա եւ այլուր հետեւանքն է 1989 եւ 1990-ին Ատրպէյճանի մէջ տեղի ունեցած սարսափելի դէպքերուն եւ որոնց իբրեւ հետեւանք, Հայաստանի շուրջ մինչեւ այսօր գոյութիւն ունեցող շրջափակման: Հայ գաղթականները իրենց կամքէն անկախ եկած են Գերմանիա, դարձեալ նոյն շրջափակման երկրին մէջ ստեղծուած բազմաթիւ տագնապներուն պատճառաւ: Բայց անոնք պատրաստ են իրենց երկիրը վերադառնալու գոնէ այս ձմեռը անցընելէ ետք, որովհետեւ Հայը ընդհանրապէս գիտէ գաղթականութեան ցաւը: Առաջնորդը իր սրտագին շնորհակալութիւնները յայտնեց նաեւ քոյր եկեղեցիներու իշխանութիւններուն, շրջանի հաւատացեալներուն, իրենց ցուցաբերած քրիստոնէավայել եւ եղբայրական օգնութեան, ինչպէս նաեւ տեղական մամուլին, որ այս ցաւին հանդամանօրէն արձագանգ եղած է: Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան Հոկտեմբեր 15 եւ 16-ին կ'այցելէր նոյնպէս հայ գաղթականներ Գերմանիոյ հիւսիսը գտնուող Շվէրին քաղաքը, ուր շատ աւելի մեծ թիւով գաղթականներ կան: Կիրակի օր հոն կը պատարագէր եւ 40-է աւելի մկրտութիւններ կը կատարէր:

Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին Գործոց Նախարարութեան 1994 Սեպտեմբեր 27 թուակիր պաշտօնագրով Պր. Աշոտ Ալիքսանեան նշանակուած է Հայաստանի Հանրապետութեան Գերմանիոյ գործավար:

Քէօլնի Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանը Պր. Աշոտ Ալիքսանեանին առժամապէս տրամադրած է երկու գրասենեակներ Առաջնորդարանի շէնքին մէջ: Ան կարճ ժամանակ մը յետոյ կը փոխադրուի Առաջնորդարանի նոր շէնքը, որուն քանի մը սենեակները ըստ Առաջնորդին եւ Թեմական Խորհուրդի կարգադրութեանց պիտի տրամադրուին հայկական դեսպանութեան ի գործածութիւն այնքան ժամանակով, որքան որ դեսպանութիւնը պիտի փափաքի հոն բնակիլ:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Հոկտեմբեր 1994

ԿՈՄԻՏԱՍ

—125—

ԱՅՑ ՄԸ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ

(ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ)

1933 Մարտ 26. -- Այսօր, ժամը 3-ին, Պիւլպիւլեան երկու քոյրերուն եւ Աստղիկին հետ վարդապետին այցելութեան գացինք: Վերջին պահուն Պ. Շահմուրատեանն ալ մեզի միացաւ իր տիկնոջ հետ:

Հիւանդներու այցելութեան ժամը արդէն անցած էր երբ հասանք Վիլժիւիֆ եւ երկար բանակցութիւններէ վերջ միայն կարելի եղաւ վարդապետը տեսնելու արտօնութիւն ստանալ:

Հիւանդանոցի տնօրէնը համոզելու համար, հարկ եղաւ Շահմուրատեանը ներկայացնել իբրեւ վարդապետին մտերիմներէն մին, որ նոյն օրն իսկ հասած էր Ամերիկայէն եւ քանի մը ժամ վերջ պիտի մեկնէր կրկին արտասահման:

Վերջապէս մեզ առաջնորդեցին Վարդապետին գտնուած շէնքը: Մտանք հիւրանոց, եւ հիւանդապահ մը գնաց Վարդապետին իմացնելու, որ հիւրեր եկած էին իրեն:

Շահմուրատեան, որ տարիներէ ի վեր չէր տեսած զինքը, սկսաւ մտահոգութեան նշաններ ցոյց տալ:

-- Ալէմշահ, ըսաւ, իմացայ որ վերջերս Վարդապետը իր հին բարեկամները լաւ չընդունիր, աւելի լաւ է չերեւամ եւ դուրսը սպասեմ: Եթէ տրամադրութիւնը լաւ ըլլայ, կանչէ, ես կուգամ:

Խօսքը դեռ չէր աւարտած, երբ Վարդապետը վրայ հասաւ եւ էն առաջ Շահմուրատեանը տեսնելով, ուրախութեամբ մօտեցաւ իրեն եւ «Արմէն, այս դո՞ւ ես, ո՞ւր էիր այսքան ատեն» ըսելով գրկեց զինքը եւ զարմանալի յիշողութեամբ մը լուրեր ուզեց, անուններ տուաւ: Յետոյ, կարգաւ բոլորս ալ համբուրեցինք եւ սեղանի մը շուրջ նստանք միասին: Վարդապետը՝ իրեն ուղղած մեր հարցերուն կը պատասխանէր երբեմն խիստ բանաւոր կերպով, բայց յաճախ մեզի համար բոլորովին անհասկնալի լեզուով մը, զոր մենք կատարելապէս հասկնալ կը ձեւացնէինք:

Առանց ընդմիջելու՝ երկար մտիկ ըրինք եւ ի վերջոյ խօսակցութեան նիւթը փոխելու համար հարցուցինք կատակով. «Վարդապետ, Շահմուրատեանը քանի՞ տարեկան կ'ըլլայ. ինք կը պնդէ որ դեռ 45 չկայ»: Խնդալով՝ «Քիչ էլ կենայ, կ'ասի թէ դեռ չէ ծնուել» ըսաւ ու շարունակեց կատակել: Յետոյ սկսաւ մեզի հայրական խրատներ տալ. «Դուք բարի պէտք էք, երեւնիդ որ այսպէս բարի ըլլայ, ձեր տուներուն մէջ միութիւն կ'ըլլայ, ապա թէ ոչ ընտանիքը կը քայքայուի»:

-- Վարդապետ, հարցուցի ի՞նչպէս կ'անցընէք ձեր ժամանակը, կը կարդա՞ք, կը գրե՞ք, կը շարունակե՞ք ձեր թանկագին աշխատանքը:

-- Ոչ, որքան ատեն որ հոս մնամ, կինս, զաւակներս չառնեմ ու նորէն տուն տեղ չըլլամ, չեմ կրնար աշխատիլ: Հոս դեռ շատ գործ ունիմ, շատ զինուորներ կան, բոբոլողներ են, ես բոլորին վրայ պէտք է հսկեմ: Աշխատանքը ծանր է, շատ դըժուար է, շատ: Դուք որ եկաք, նոր էի աւարտեր, բայց դուք քիչ ուշ եկաք, ես կանուխ վերջացուցի եւ այդպէս լաւ եղաւ, կրցանք տեսնուիլ:

- Ուրեմն արգելք չըլլանք ձեր գործերուն, Վարդապետ, հիմա երթանք եւ նորէն կուգանք: Եթէ զբաղած չըլլաք, դարձեալ այսպէս կը տեսնուինք:

Վարդապետը մեզի ընկերացաւ մինչեւ պարտէզ: Շահմուրատեանն ու ես կրկին ու կրկին համբուրուեցանք հետը եւ օրիորդները նորէն աջը համբուրեցին: Վարդապետը յանձնարարեց իրենց որ իր կողմէ բարեւ տանին «քերթէնքելէնեբուն»:

Երբ հեռացանք մեր ուխտավայրէն, բոլորիս աչքերը խոնաւ էին:

Քսան տարի ի վեր չէի տեսած Վարդապետը...:

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

1935 Հոկտեմբեր 27

ԶԱՆԴՈՒԿԻ ԳԻՊՈՒԱԾ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

ԽՄԲ. - Այս պատմուածքը լոյս տեսած է Շաւարշ Միսաքեանի հրատարակած «Արածանի»ի Բ. հատորին մէջ (1945) հետեւեալ ծանօթութիւններով.

«Նորէն ձայն մը գերեզմանէն: Յունիս 15-ին, 54 տարեկան հասակին մէջ մեռաւ Փայլակ Սանասար (Էմանէքեան): Տարիներով ուսուցիչ, յետոյ դարձաւ նպարավաճառ, բայց երբեք չլքեց գիրքն ու գրիչը: Լուռ էր՝ գրաւման տարիներուն: Երբ երկիրը փրկուեցաւ եւ «Յառաջ»ը վերսկսաւ, շարք մը յօդուածներ ղրկեց, հատ մըն ալ «Արածանի»ի համար, գնահատումը մեզի ձգելով: Այդ պատմուածքն է որ կը հրատարակենք ստորեւ»:

Երիտասարդութեանս, արձակուրդի շըրջանի մը, քմայքն ունեցայ հետիոտն երկար պտոյտ մը կատարելու: Անծանօթ էի տակաւին այս երկրին, ուր դեռ նոր եկած հաստատուած էի եւ որուն բնութեան հմայքը, մարդկային հնափառ յիշատակարանները, վերջնականապէս պիտի կապէին զիս իրեն, կը հաւատայի իրաւամբ:

Երկար, արեւակէզ օրուան մը թափառումներէս յոգնաբեկ, քրտնաթոր, դեռ իրիկուն չեղած, հասայ մեծ քաղաք մը, ու ալ անկարող քալելու, իջայ պանդոկ մը: Սպասարկուն իր փորձառու աչքերուն տակ, զիս վերէն վար չափչփելէ վերջ, առանց հարցում մը ուղղելու, առաջնորդեց վերնայարկի համեստ սենեակ մը եւ լոյս ու մութ բանալին ինծի յանձնեց: Թէեւ փոքր, բայց կը բաւէր որ տրամադրութեանս տակ ունէի հանգըստութեան ամէնէն տարրական միջոցները ու անկողինը, կարաս մը ջուր, սեղանը եւ իր անբաժան կողակիցը՝ աթոռակը: Ա՛լ ի՞նչ կը պակսէր ինծի...

Պահ մը, պզտիկ լուսամուտէն դիտեցի ծխնելոյզներու, կղմինտրով ծածկուած տանիքներուն համայնապատկերը որուներսէն կը հոնդար կարծէք հէքեաթին պղնձեայ քաղաքը: Պատուհանի մը ձողէն կախուած վանդակ մը, անդին սպիտակ վարագոյրի մը առջեւ ծաղկող քանի մը թաղարներ քնարական շեշտ մը կը դնէին հնամաշ, գորշ այդ իրականութեան վըրայ: Կարելի չէր չխորհիլ դեռատի աղջկան մը, արեւու սիրով դայլայլող քնարիկի մը մասին...

Բայց ես չափազանց յոգնած էի, անօթութիւնս մոռնալու աստիճան յոգնած: Նախընտրեցի անմիջապէս անկողին իյնալ: Եւ արդէն քունը ծանրացուց կոպերս, ու սահեցայ ու կորսնցուցի, մոռցայ ինքզինքս:

Քնացած էի այսպէս երկար, խոր: Այնպէս ինչպէս գիտեն քնանալ երիտասարդները եւ թիապարտները. ժամերը սահած էին իմ վրայէս: Իրիկունը վաղուց անցած, ու գիշերը իր մթին ալիքներով եկած ողողած էր սենեակս եւ զիս:

Գիշերուան հաւանաբար յառաջացած մէկ պահուն յանկարծ արթնցայ: Վայրին, պահին զգայութիւնը երկար ատեն մը խուսափեցաւ ինձմէ: Ո՞ւր էի, ի՞նչ բոպէ էր այս: Լոյս ու մութ միջոցին մէջ միտքս ոչ մէկ կէտ կը գտնէր կառչելու, շփումի կարելիութիւն մը ստեղծելու համար: Թեթեւ շարժումէ մը յանկարծ երկաթեայ անկողինս ճռնչաց ու անմիջապէս ինքզինքիս եկայ, վերյիշեցի վայրը, ժամանակը, այն պարագաները, որոնք կը հիւսեն մեր կեանքի շարժանկարը:

Կէս գիշերուան մօտ ըլլալու էր, որովհետեւ հեռաւոր պողոտաներէ, արուարձաններէ ընդհատ, խուլ դղրդիւններ հազիւ լսուած, կը մարէին արդէն:

Լսողութիւնս աստիճանաբար վարժուեցաւ լռութեան ու յանկարծ, սկսայ զատորոշել շշուկներ, ձայներ, բառեր, որոնք պատերուն ետեւէն ինծի կը հասնէին: Այլեւս քնանալ անկարելի էր: Առանձին չէի ուրեմն: Յարակից սենեակներու մէջ, ու առաստաղէն վեր մարդիկ կային ուրեմն, զոյգեր, ինծի պէս ճամբորդ կամ բնիկ, որոնք դեռ չքնացած, կը շարունակէին ապրիլ իրենց օրը:

Ու տարօրինակ քմայքը ունեցայ - իբրեւ մտային զբօսանք - այդ լմացուած տարտամ շշուկներու, հատուկոտոր բառերուն տարրերով վերակազմելու մարդիկ, որոնց հետ սահմանակից էի այդ պահուն: Երեւակայելու մարդկային էակը, ապրումը, հոգեկան վիճակը անոնց՝ որոնք ճիշդ այդ պահուն գոյութիւն ունէին մօտս, աջիս, ձախիս, յարակից սենեակներու մէջ, կամ ինձմէ վեր, առանց վերահաս ըլլալու իմ ներկայութեանս:

Ապա ուրեմն, կռնակի վրայ երկարած, անշարժ, ականջս ու միտքս լարած, կ'ունկնդրեմ մութին մէջէն թեւածող շշունչներն ու փափուկները:

Պէտք չունիմ գիտնալու թէ ինչ լեզուով կը խօսին անծանօթ հարեւաններս: Մըրմունջներու, տարերային ձայներու իմաստը բացայայտ է աշխարհի բոլոր երկինքներու տակ: Ամէնէն նախնական յուզումներու, կէս - գիշերային մտածումներու բարբառը միավանկ երգ մըն է՝ յատուկ երկրի բոլոր զաւակներուն:

Ձախ կողմի պատիս ետեւէն տարօրէն կերպով քաղցր ու մեղմ վանկեր, փայփայիչ բառեր, ընդհատ հեւքերու մէջէն կը հասնին լսողութեանս:

- Ահ ... անուշս ... ահ ... բալաս ... ինչո՞ւ չէ ... տամ քեզի ... հա՛ խելօքս ... հա՛ բալիկս ... մի՛ հծծար ... մի՛ թնծկար ... հա՛ այդպէս ... հա՛ հանդչէ ... աչուկդ սիրեմ ... լո՜ւռ ... լո՜ւռ ...:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

քին որ գործադրելի չէ Հայերու պարագային ու կ'արձագանգէ մէթր Լէֆ Ֆոսթէրի առարկութեան. - «Կարելի՞ է օրէնք մը ընել իւրաքանչիւր ցեղասպանութեան համար: Կարելի չէ ըսել որ ցեղասպանութիւն մը տեղի չէ ունեցած այն պատճառաբանութեամբ որ օրէնք մը դէչ բանաձեւուած է»: Վերջաւորութեան կ'ըսէ թէ Լէուիսի փաստաբանն ալ ընդունած է «"պատմութեան հայկական տարբերակ" արտայայտութեան ձախաւեր ըլլալը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Հելմութ Քոհլ անգամ մը եւս (չորրորդ) յաղթեց երեսփոխանական ընտրութիւններուն բայց շատ թեթեւ առաւելութեամբ մը: Իր համախմբումը, այսինքն՝ Քրիստոնեայ Դեմոկրատ իր կուսակցութիւնը եւ ազատականները 48,4%-ի կը հասնի եւ 341 աթոռ ձեռք կը ձգէ 331 աթոռ ձգելով ընկերվարականներուն, կանաչներուն եւ նախկին համայնավարներուն, այսինքն ընդդիմութեան: Նոր Խորհրդարանը դիմագիծ կը փոխէ եթէ նոյնիսկ քաղաքական հոսանքի փոփոխութիւն չի կրեր: Գլխաւոր երեւոյթն է նախկին համայնավարներու յառաջխաղացումը որոնք շուրջ 30 աթոռ պիտի ունենան: Պէտք է ըսել թէ ընտրական շատ բարդ օրէնք մը կը կիրարկուէր (կէսը՝ մեծամասնութեան դրութիւն, կէսն ալ՝ համեմատական) որմէ օգտուեցան համայնավարները: Ոչ մէկ աթոռ յաջողեցան ունենալ ծայրայեղ աջերը: Քոհլ որ խորհրդանիշն իսկ է Գերմանիոյ վերամիացման կրնայ կորսնցնել Ատընաուրի մրցանիշը տեւողութեան դետնի վրայ:

ՊԱՂԱՏԻՒԻ ժողէ Ռոսիի յանձնեց ժերար Լոնկէի նախարարութիւնները (Ճարտարարուեստ, Թղթատար եւ Հեռահաղորդումներ եւ Արտաքին առեւտուր): Լոնկէ սրտաճմլիկ ելոյթով մը, Հոկտ. 14-ին, իր հրաժարականը կուտար չսպասելով իսկ մինչեւ ամսուան վերջի քննութեանց արդիւնքին: Ինք ըսաւ թէ տեղի կուտայ, «ազատագրուելու» համար: Հրապարակային այս դատապարտումը կը նկատէ մէկ մասնիկը կառավարութեան դէմ տարուած արշաւի մը: Նոր նախարարը նոյն կուսակցութեան (Հանրապետական) ընդհ. քարտուղարն է: 50 տարեկան է, Գորսիքա ծնած, վկայուած քաղաքական գիտութեանց եւ իրաւաբանական տոքթոր է:

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԷԼ մրցանակը շնորհուեցաւ Արաֆաթի, Փերէսի եւ Ռապինի «որոնք օժանդակեցին դէպի խաղաղութիւն պատմական գործընթացի մը» շեշտեց Նորվեկիական Կոմիտէն: Նոպէլի այս կոմիտէին հինգ անդամներէն մէկը իր հրաժարականը տուաւ, ինչպէս նախապէս յայտարարած էր, դէմ ըլլալով որ Արաֆաթ արժանանայ այդ մրցանակին:

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐԸ որ պատանդ էր Համասի ձեռքը սպաննուեցաւ Հոկտեմբեր 14-ին, իսրայէլեան զինեալ գործողութեան մը ընթացքին: Ուրիշ իսրայէլացի զինուոր մը եւ Համասի չորս անդամներ ալ մեռած են:

ԱԳՐԲԵՋԱՆԻ գիւղատնտեսութեան նախարարը եւ Ապահովութեան նախկին նախարարը ձերբակալուած են որպէս մասնակիցներ պետական հարուածի փորձին:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ ծոծրակէն պաշուհարուեցաւ գրականութեան Նոպէլ մրցանակի դափնեկիր՝ Նակիպ Մահֆուզ: Ծանրօրէն վիրաւորուած էր, բայց յոյս կար որ կեանքը փրկուի: 83 տարեկան է: Կասկածելի մը ձերբակալուած է:

ԱԼԺԵՐԱՅԻ լրագրող մը եւս սպաննուեցաւ, Ալժէի մէկ արուարձանը: Թայէպ Պուլթերֆիս 19-րդ լրագրողն է որ կը սպաննուի: 40 տարեկան էր եւ ձայնասփիւռի չորրորդ կայանը կ'աշխատէր որ սահմանուած է արտասահմանի:

ԹՈՒՆՃԵԼԻԻ եւ Պաթմանի շրջանը (արեւելեան Անատոլու) 18 Քիւրտեր սպաննուած են շաբաթավերջին:

ՉԻՉԷՆԻՈՅ մայրաքաղաքը՝ Գրոզնի բուռն բախումներու թատերաբեմ եղած

U. G. A. B. — *Paris*

sous le haut patronage
du Ministère de la Culture
et de la Francophonie

et le parrainage de
Mstislav ROSTROPOVITCH

CONCERT EXCEPTIONNEL

organisé en collaboration avec
l'A.M.I. du Jardin de Musique

LE QUATUOR KOMITAS

le Mardi 15 Novembre à 20h30
à l'UNESCO
(7, Place Fontenoy, Paris 7e)

au programme :
Brahms — Chostakovitch — Debussy
Haydn — Hindemith — Komitas
Mirzoian — Schubert — Schumann
Mozart — Vartan

Prix des places :
Cat. A - 250 F. (membre UGAB-180 F.)
Cat. B - 150 F. (membre UGAB-100 F.)

Réservation à l'UGAB :
Tél. : 45. 20. 03. 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 22 Octobre à 20 heures 30

COUSCOUS PARTY

organisé par la Croix Bleue
Section Hélen Puzant
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

Participation : 120 F. par personne.

Réservations au :
43. 76. 10. 07 / 43. 76. 35. 68.

«ՅԱՌԱՋ»ի

ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

է: Ընդդիմադիր ուժերը Գրոզնի մտած են շաբաթավերջին, ապա՝ քաշուած, հրաժարելով նախագահական պալատին վրայ յարձակելէ: 20 մեռեալ կայ, որոնց 18-ը՝ կառավարական ուժերու զինուորներ:

ՖԻՆԼԱՆՏԱ 57%-ի մեծամասնութեամբ մը այո՛ ըսաւ երկրին անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան: Հանրաքուէն, սակայն, իրաւական հանգամանք չունի, Խորհրդարանը պէտք է վաւերացնէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ARMENIE

Sous le haut patronage de
Monsieur Michel GIRAUD
Président du Conseil Régional d'Ile-de-France
L'Eglise Evangélique Arménienne
a le plaisir de vous convier à la
manifestation qu'elle organise au
profit des enfants d'Arménie
en présence de
M. Vahan TER-GHEVONTIAN
Chargé d'affaires d'Arménie en France
et de
M. André SANTINI
Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux
Ancien Ministre
Jeudi 20 Octobre à 20 h 45
Auditorium du Conservatoire
Niedermayer
11-13, rue Danton, 92130 Issy-les-Mlx.
avec le soutien des Messieurs
Jean-Pierre Foucher, Député-Maire de Clamart et
Didier Morin, Maire de Vanves,
Conseiller régional d'Ile de France

ESPOIR POUR L'ARMENIE
28, avenue Bourgain,
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél.:47. 36. 02. 50—Fax:46. 44. 64. 04

VIENT DE PARAITRE

«L'INTRANQUILLE»

2 - 3 (Paris 1994)

SOMMAIRE

PHILIPPE BOUCHERAU
Discours sur la violence.

MARC NICHANIAN
L'archive et la preuve : Les procès de la visée génocidaire.

VAHAKN DADRIAN
Le génocide devant le droit : Le cas arménien durant la première guerre mondiale.

HAMIT BOZARSLAN
Identité nationale, conscience historique et crime fondateur : remarques critiques sur le livre de Taner Akçam.

FROSA PEJOSKA
L'émigration macédoinienne.

MARTINE DEGUILLAUME
La dignité antinucléaire.

DOSSIER : La grande famine en Ukraine 1932 - 1933.

L'INTRANQUILLE—
B. P. 75
76960 N. D. de Bondeville
et à la *Librairie Samuelian :*
51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e
(140 Francs).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section *Naïri* — *Beaumont*
organise une sortie à

SAN-REMO (Italie)

Le Samedi 22 Octobre

Rassemblement devant l'église arménienne de Beaumont à 5 heures 30 précises.

DATES A RETENIR

Réservez le Samedi 12 Novembre pour la Croix Bleue des Arméniens de France, Section Chaville, qui organisera une soirée à la nouvelle salle des fêtes de Chaville.

Réservation :
47. 50. 29. 04 / 47. 50. 10. 85.

ASSOCIATION NAREG
ENGHIEN

organise son

Dîner Dansant

au profit de ses élèves

le Samedi 5 Novembre à 20h30 précises

Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains

Soirée animée par l'Orchestre ANI
de Lyon

Troupe de danse NAREG
et attractions

Réservations au : 48. 41. 49. 37.

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 25
ժամը՝ 20.30-ին
à l'*Espace Julien*
13001 Marseille
(M° Cours Julien)

«ՏԿԶԱՐ»

Հայաստանի հնագոյն
նուագարաններու
Պետական Նուագախումբ

Ղեկավար՝
ԿԱՐԼԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Մասնակցութեամբ երգիչներ՝
Հ. Յարութիւնեան-ի
Յ. Սարեան-ի
Շ. Յակոբեան-ի
Ս. Նալպանդեան-ի

Պարողներ՝
Ս. Միքայէլեան-ի
Տ. Շիրինեան-ի
Ս. Կարապետեան-ի
Ն. Ծառուկեան-ի
Ա. Միրզախանեան-ի

Ժողովրդական երգ, երաժշտութիւն, պար...

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոն
339, ave du Prado, 13008 Marseille
Հեռ. - 91. 77. 84. 70

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

ACTIVITES HEBDOMADAIRES
en collaboration avec la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

- *Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux.*
- *Préparation au Baccalauréat.*
- *Cours de chants arméniens.*
- *Eveil : Dessin, peinture, travaux manuels.*

Activités tous les mercredis de 10h à 16h. Le repas de midi est servi aux participants.

Début des activités
le Mercredi 12 Octobre

Pour tous renseignements téléphoner à:
— Croix Bleue;
— MAJC : 12-14, rue St-Bazile,
Tél. : 91. 50. 15. 09.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19
MERCREDI
19 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.440 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.440

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻՆ բաւական «անիրթ» ընդունելութեան մը արժանացաւ Մոսկուա, ուր միայն փոխ - նախարարներ ընդունեցին զինք օդակայանը: Ոչ Ելցին, ոչ Չերնոմիրտին բարեհաճած էին մինչեւ օդակայան փութալ, մինչ առաջին այցելութիւնն էր Թագուհիին որ ցարդ չէր ներած իր զարմիկներուն՝ Ռոմանովներու սպանութիւնը: Կը կարծուի որ Ռուսաստանի այս վերապահ ընդունելութիւնը հետեւանք է բրիտանական քաղաքականութեան ոչ բարեացակամ դիրքին Ռուսաստանի հանդէպ Իրաքի հարցին կապակցութեամբ: Դեռ Արտաքին Նախարար՝ Կոզիրեւ ալ ջնջեց իր տեսակցութիւնները Անգլիոյ Արտաքին Նախարարին հետ: Մխիթարելու համար արքայական զոյգը, դիտել տրուած է որ Թագուհիին այցելութիւնը կը սկսի միայն Կրեմլինէն ուր, արդարեւ, փառաշուք ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է: Ելիզապէթ Բ. Ս. Պետերբուրգ ալ պիտի երթայ եւ խոնարհի Ռոմանովներու շիրիմին առջեւ:

ԱՄՄԱՆԻ մէջ, Հոկտեմբեր 17-ին, ստորագրուեցաւ խաղաղութեան դաշնագիրը. ստորագրեցին Ռապին եւ Ապտ էս - Սալամ էլ - Մաճալի: Այս դաշնագիրը վերջնապէս կը վաւերացուի Հոկտեմբեր 27-ին Իսրայէլ - Յորդանան սահմանին վրայ Արաւայի հովիտը եւ ներկայ կ'ըլլայ Նախագահ Գլինթըն:

ՓԱՐԻԶ - ԼՈՆՏՈՆ ճեպընթացը (Թէ - Ժէ - Վէ) պիտի սկսի բանիլ Նոյեմբեր 14-էն, օրը երկու անգամ: Առաջին մեկնումը առտուն (ժամը 8.07), մէկ ալ իրիկունը՝ 17.09-ին, ճամբորդութիւնը կը տեւէ երեք ժամ եւ 10 վայրկեան, գինն է 1620 ֆրանք Ա. կարգ եւ 1250 Ֆր. Բ. կարգ: Աժան տոմս մըն ալ կայ 790 Ֆր. (Բ. կարգ), պայմանաւ որ տոմսը 15 օր առաջ գնուի: Այս վերջինը, անշուշտ, ոչ կը փոխուի ոչ ալ կը հատուցուի:

ԳՈԼՍՈՅ մէջ, Հոկտ. 18-ին բացուած է Թրքախօս երկիրներու վեհաժողովը: Այս առթիւ Կիրգիզիոյ Արտաքին Նախարարը՝ Տիկին Ռոզա Օտունբայեւա յայտարարած է որ Ռուսաստանի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է կեդրոնական Ասիա տնտեսական եւ ապահովութեան պատճառներով:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ կառավարութեան նախկին բանբեր՝ Լէյլա Ասլաուիի ամուսինը՝ Մոհամետ Ասլաուի սպաննուած է Ալժէրի ատամնաբուժի իր դարմանատան մէջ: Յարձակումը գործած են չորս իսլամապաշտներ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ մէջ հացի նեղութիւնը պատճառ եղած է որ Նախագահ Ալիեւ պաշտօնանկ ընէ վարչապետի երկու օգնականներ, Առեւտուրի Նախարարը եւ հացահատիկի պետական ընկերութեան նախագահը:

«ՄՈՍԿՈՎՍԿԻ ԿՈՄՍՈՄՈԼԵՑ» օրաթերթին խմբագրապետը սպաննուած է Հոկտ. 17-ին, թերթին կեդրոնատեղին դրուած ռումբի մը պայթումէն: Խմբագրապետը՝ Դիմիտրի Խոլոդով սպառնալիքներ ստացած էր: Թերթը որ շարունակութիւնն է երիտասարդական «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»ի, շատ ժողովրդական թերթ մըն է, մեծ տպաքանակով (աւելի քան 1 միլիոն) եւ մասնագիտացած էր «կազմակերպուած ոճիր»ի հարցերուն մէջ: Խմբագրապետը 27 տարեկան էր:

ԹՈՒՐՔ ԻՍԼԱՄԱՊԱՇՏՆԵՐՈՒ պարագլուխը՝ Նէճմէթթին Էրպաքան հսկայ հարստութեան մը գլուխը կը գտնուի ըստ խորհրդարանական յանձնախումբի մը որուն պարտականութիւնն է քննել քաղաքական ղեկավարներու հարստութիւնը: Էրպաքան բազմաթիւ կալուածներ ունի, երկու չքեղ կառքեր եւ 1,7 միլիոն տոլարի գումար մը համապատասխան տոլարով եւ տօյչմարքով: Մամուլը բացատրութիւններ կը պահանջէ այս հարստութեան աղբիւրներու մասին:

ԱՆԳԼԻՈՅ արքունիքն է, վերջերս, որ ամէնէն աւելի կը նպաստէ եթէ ոչ գրականութեան տարածման գոնէ գիրքերու վաճառքին: Տայանայի սիրային եւ սեռային պատմութիւններէն ետք (զորս կը պատմէ իր սիրահարը՝ «Սիրահարած իշխանուհին» հատորով մը), այս անգամ գահաժառանգ իշխանն է՝ Շառլ որու կենսագրութիւնը լոյս կը տեսնէ օրերս, իր իսկ հաւանութեամբ: Իշխանը բաւական խոստովանութիւններ կ'ընէ եւ բացասական արտայայտութիւններ ունի իր ծնողքին նկատմամբ: Մայրը - Թագուհին - կը ներկայացնէ որպէս պաղ կին մը որ աւելի հետաքրքրուած է իր ձիերով քան՝ զաւակներով, հայրը՝ Ֆիլիփ խիստ մէկն է, անողոք զաւկին հանդէպ որուն պարտադրած է իր ամուսնութիւնը Լէյտի Տիի հետ եւ ուր սէր չկար:

ՅԱՌԱՋԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ՝
ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՀԵՏ

Կաթողիկոսական տեղապահ, Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ Արք. Երեւանէն Երուսաղէմ մեկնումի ճամբուն վրայ չորաթաւերջին կը գտնուէր Փարիզ. այս կարճատեւ կեցութիւնը առիթ տուաւ հարցազրոյցի մը՝ կաթողիկոսական ընտրութեան, անոր պատրաստութեան, Հայաստանի կրօնական կեանքին ու աղանդներու խնդրին, նաեւ Երուսաղէմի մասին:

Հ. - Ներկայիս ընդհ. հետաքրքրութեան նիւթ է կաթողիկոսական ընտրութիւնը. կրօնական ու աշխարհական քանի՞ պատուիրակներով տեղի կ'ունենայ ան:

Պ. - Սկզբունքով Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բոլոր եպիսկոպոսները քուէարկող անդամ են. առաւել Անթիլիասէն Վե. հաւասար եւ երկու ներկայացուցիչ. կը նշանակէ որ 45 -- 50 եպիսկոպոս կ'ըլլան քուէարկող: Իսկ աշխարհականներու թիւը յայտնի կ'ըլլայ մեր յաջորդ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի ժողովին երբ ունենանք այն տեղեկութիւնները զորս ստանալու համար առաջին նամակներ ղրկուած են բոլոր թեմերուն, պահանջելով որ ներկայացնեն թէ գործօն քանի՛ եկեղեցի, քանի՛ հովիւ ունին եւ թէ ինչ կը կարծեն իրենց շրջանակին թիւը:

Հ. - Ներքին սփիւռքի թեմերն ալ նկատի առնուա՞ծ են:

Պ. - Բոլորը: Առայժմ ներքին թեմերուցանկին մէջ ունինք Ռուսաստանը, Վրաստանը, Արցախը, Ադրբեջանը, Միջին Ասիան, Պալթեան երկիրները: Բոլորը կը կազմեն Ռուսաստանի, Նոր Նախիջեւանի թեմերը:

Հ. - Ի՞նչ պիտի ըլլայ ընտրութեան ձեւը:

Պ. - Ընտրութիւնը պիտի ըլլայ Էջմիածինի Մայր տաճարին մէջ, փակ քուէարկութեամբ: Ժողովը երբ պաշտօնապէս գումարուի, պիտի խօսուի ընտրութեան ձեւին մասին: Կարելի է որ առաջին քուէարկութեան մը որեւէ մէկը չստանայ ձայներու մեծամասնութիւնը. ուրեմն, հոն կը ճշդուի թէ ինչպէս կ'ըլլայ Բ. քուէարկութիւնը:

Հ. - Աշխարհական պատուիրակները ի՞նչ ձեւով պէտք է որոշուին. քանի՞ կ'ընտրէք անոնց թիւը:

Պ. - Իւրաքանչիւր թեմ քանի որ ամէն 25 հազար հոգիին համար մէկ պատգամաւորի իրաւունք ունի, ընդհանուր թիւը կրնանք գիտնալ երբ ան վաւերացուի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին եւ տեղապահին կողմէ: Եթէ ըսենք որ մօտաւորապէս 7 միլիոն է Հայութեան թիւը, ատոր համաձայն կ'երեւի 300 - 350 հոգի կ'ըլլան աշխարհական քուէարկողները:

Հ. - Հայաստանի մէջ սկսա՞ծ է նախապատրաստական աշխատանքը անոնց ընտրութեան համար:

Պ. - Ոչ. առայժմ առաջին նամակը ղրկած ենք հոն ալ. կազմեցինք դրասենեակ մը որ միայն ազգային եկեղեցական ժողովի հարցերով պիտի զբաղի: Վարիչ նշանակեցինք Հիւսիսային - Ամերիկայի արեւմտեան թեմի առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեանը: Հարցարան մը ղրկեցինք բոլորին, պահանջելով որ իւրաքանչիւր թեմ ներկայացնէ գործող իր եկեղեցիներուն, հովիւներուն եւ ժողովուրդին ենթադրեալ թիւը: Մինչեւ Նոյեմբեր 10 պէտք է վերադարձուին պատասխանները:

Հ. - Շատերու համար յատուկ հետաքրքրութեան առարկայ է Փարիզի պարագան. հոս նախապատրաստական աշխատանքի խօսք չկայ տակաւին. անկէ զատ, Փարիզի եկեղեցին ունի Կրօնական ընկերակցութիւն որուն շուրջ 400 անդամները միայն որպէս թեմական "ժողովուրդ" նկատի կ'առնուին: Այս պայմաններուն մէջ Փարիզի շուրջ 80 հազար նըկատուած գաղութը ոչ իսկ մէկ պատուիրակի իրաւունք կ'ունենայ: Ի՞նչ կ'ըսէք այդ մասին:

Պ. - Ֆրանսան երեք շրջան ունի. Փարիզը առաջնորդութիւն է, Լիոնի եւ Մարսէյլի շրջանները կան. հետեւաբար, կացութիւնը պիտի ճշդուի երբ իրենց ուղարկուած առաջին հարցարանին պատասխանները վերադարձուին մինչեւ սահմանուած թուականը: Անոնց համաձայն իրենց ուղղութիւն պիտի տրուի թէ պատգամաւորներու ընտրութիւնը ի՛նչ կերպով պիտի կատարուի:

Հ. - Սփիւռքի մէջ կա՞ն այլ վայրեր ալ ուր Փարիզի օրինակով «կազմակերպուած» է եկեղեցի - համայնք յարաբերութիւնը:

Պ. - Ձեմ կարծեր: Փարիզի շրջանակն է, երեւի միայն, որ կրօնական ընկերակցութեան ձեւով կազմակերպուած է ուր մինչեւ այսօր եկեղեցական կանոնագրութիւն իսկապէս գոյութիւն չունի: Թեմական կազմակերպութիւն չենք տեսներ հոս: «Թեմական» կը նշանակէ աշխարհագրական շրջանակը որ կը ճշդէ թեմին սահմանները և հոն ապրող հայութեան խմբաւորումները. այսինքն՝ կը նշանակէ ծուխի կազմակերպութիւն ու այդ ծուխը պէտք է ունենայ իր ծխական ժողովը որ կ'ընտրէ ծխական խորհուրդը: Այս խորհուրդն է որ կ'ընտրէ այդ թեմին պատգամաւորները, պատգամաւորական տարեկան ժողովին համար: Եթէ առիկա գոյութիւն ունենար, այդ ժողովն է որ պարտաւոր էին գումարել եւ հոն պիտի յայտնուէր թէ թեմին թիւը ինչ է, քանի պատգամաւորի իրաւունք ունին:

Հ. - Եթէ Փարիզի պարագան կանոնագրով նախատեսուած ձեւով չընթանայ եւ որեւէ ուրիշ կերպով որոշուին պատգամաւորները, անոնց քուէներուն համար վաւերականութեան հարց մը պիտի չներկայանա՞յ:

Պ. - Ձեմ կարծեր որ այդ տեսակի անորոշութիւն մը կարենայ գոյութիւն ունենալ, որովհետեւ ուղղութիւնը պիտի տրըւի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին կողմէ: Եթէ տրուած ուղղութեամբ չընթանան, այն ատեն անոնց քուէները անվաւեր կը նկատուին:

Հ. - Եւ կարելի՞ է որ կաթողիկոսական ընտրութիւնը տեղի ունենայ, օրինակ, առանց Փարիզի համայնքին մասնակցութեան:

Պ. - Կախում պիտի ունենայ թէ ո՛վ է որ օրինաւոր կերպով պատգամաւոր պիտի չընտրէ եւ պիտի չղրկէ: Եթէ օրինաւոր ձեւով չղրկուի, անշուշտ մասնակցութիւն ունեցած չեն ըլլար:

Հ. - Պիտի ուզէինք գիտնալ թէ ի՛նչ պիտի մտածէիք եթէ կաթողիկոսական գահուն ձեր թեկնածութիւնը խնդրոյ առարկայ ըլլար:

Պ. - Որեւէ եկեղեցական թեկնածու է. իմ պարագային այդ հարցը նկատի չունիմ հիմա. իմ պարտականութիւնս, որպէս տեղապահ, տեսնել է որ այդ Ազգ. եկեղեցական ժողովը օրինաւոր եւ կանոնաւոր ընթացքի մէջ ըլլայ:

Հ. - Հայաստանի ներկային մէջ մեծ մտահոգութեան պատճառ է աղանդներու ծաւալած կործանիչ գործունէութիւնը. ի՞նչ է ձեր կարծիքը այս մասին:

Պ. - Աղանդները մեծ մտահոգութեան աղբիւր են, կասկած չկայ: Իմ տեսակէտով, երկու մօտեցումներ պէտք է գործադրուին. մէկը խիստ է, գայն կը կոչեմ վերահատում ու պէտք է կատարուի երկու կերպով. Հայ Եկեղեցիի ամէն զաւակ որ հաւատարիմ է իր հաւատքին, պատմութեան, մշակոյթին, երբ աղանդաւորներ մօտենան իրեն նոր Քրիստոս քարոզելու, նոր հրապոյրներով հմայելու, պէտք է Յիսուսի խօսքը կրկնէ. «Ետիս կորսուէ՛ սատանայ»:

Վերահատման երկրորդ միջոցը պետական է: Խղճի ազատութեան օրէնքին մէջ յստակօրէն ըսուած է որ Հայաստանի մէջ կրօնական հաստատութիւնները Հայց. առաքելական Եկեղեցին է, երկրորդ՝ կրօնական այս կազմակերպութիւնները որոնք արդէն գոյութիւն ունէին եւ իրենց հաւատացեալները յայտնած էին իրենց գոյութեան, թիւին եւ ունեցուածքին մասին: Հիմա յանկարծ կը տեսնենք որ բազմաթիւ աղանդներ սեփականատէր դարձեր են, շէնքեր կը կառուցանեն ու ժողովուրդին հայ, ուսում, դրամ բաժնելով գայն հաւատափոխ կը դարձնեն: Ասիկա դէմ է խղճի ազատութեան օրէնքին. հետեւաբար կա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԱԾ ԳԻՒՂ, ԵԿՈՒՈՐ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐ ՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԹԵՄԱՅՈՎ ՀՈՂԱԿՈՒԻ

Հայաստանի ներկայի մէկ մասնիկն են գաղթականները. հաւանօրէն մասնիկներու ամէնէն ցաւոտը, աղէտի գօտիին պատրաստի տնակներուն մէջ ապրող զանգուածին հետ. թէեւ այս վերջինները գոնէ մխիթարութիւնը ունին իրենց ծնած-մեծցած հողին վրայ ըլլալու, առ ի չգոյէ ուրիշ մխիթարութիւններու: Ի՞նչ կ'ընեն 1988 - 89-ին Ազրբէջանէն ու Ղարաբաղի գրաւուած շրջաններէն Հայաստան խոյս տուած ու հոն ապաստան փնտռած բազմութիւնները. անոնք, որոնց համար յանձնախումբեր, օժանդակութեան զանազան մարմիններ կազմուեցան ու այսօր մեծ մասով լռութեան մատնուած ըլլալ կը թուին: Երկրին առօրեային տիրող առաջնահերթ այլ հարցեր գրաւած են հետաքրքրութիւնները որոնք արդէն չեն սիրեր երկարատեւ կեդրոնացումներ: Ու գաղթականներու հարցերով դրաղիլ չարունակողներու գործունէութիւնն ու առնէին շուրջ 400 հազար հոգի ներկայացուած այդ բազմութիւնը քիչ անգամ կը յայտնուին լրատուներու աշխարհին մէջ:

«Այդ քիչ անգամ»էն է «Ազգ»ի Սեպտեմբեր 29-ի թիւին «Հրատապ» վերնագրուած սիւնակներուն մէջ ներկայացուած նիւթը. «Գիւղը բաժանուեց երկու բանակի» խորագիրով, Արմէն Պաղտասարեան կը պատմէ բաւական զարմացնող միջադէպ մը որով եկուորներու երկու խումբերու միջեւ խնդրոյ առարկայ ու մինչեւ իսկ կռուախնձոր կ'ըլլայ Հայաստանի հողին վրայ ապրելու իրաւունքը:

Երկու խումբերը կազմուած են գաղթականներէ. առաջինները մեծ մասով Բաքուէն եկածներ են, միւսները՝ Ղարաբաղի Շահումեան եւ Մարտակերտ շրջաններէն: Բոլորին հասարակաց միակ կէտը ապահովաբար այն է որ հանդրուանած են նոյն գիւղը: Երէկուան անունով Քյարքի կոչուած այդ բնակավայրը ամբողջովին ազրբէջանաբնակ կղզեակ մըն էր Հայաստանի հողին վրայ, Երեւան Գորիս ճամբուն աջին, Նախիջեւանի սահմանին մօտիկ: Ազրբէջանցիներու մեկնումէն ետք, 1990-ին ազատագրուելով ան վերանուանուած է Տիգրանաշէն: Հոն բնակութիւն հաստատած է նախ Բաքուէն ապաստանած Հայերու 39 ընտանիք: Յետոյ, 1992-ին Մարտակերտի գիւղերէն ալ եօթը ընտանիք եկած է նոյն գիւղը, խնդրելով որ իրենց տուն յատկացուի: «Սիրով ընդունեցինք, աշխատանք տուեցինք, սակայն ասացինք որ հէնց որ ձեր գիւղերն ազատագրուեն, պիտի վերադառնաք» կ'ըսէ Տիգրանաշէնի Գիւղական խորհուրդի եւ գաղթականներու յանձնախումբի նախկին բաքուցի նախագահը Ռոզա Գալստեան:

Ներկայի խնդիրը ծագած է դրուած այս պայմանէն. այսօր Մարտակերտի այդ գիւղերը ազատագրուած են, իսկ Ղարաբաղցիները կը մերժեն վերադառնալ: Այս առիթով, անշուշտ, դիւրին է կրկնել աժան բարոյախօսութիւնը, ինչպէս կը գրէ Ա. Պաղտասարեան, «թէ " այ, մեր տղաներն այնտեղ արիւն են թափում, իսկ Ղարաբաղցիները փախել, եկել են" եւայլն»: Բայց հարցը զգացական - լոզունգային նման պոռթկումներէ աւելի լուրջ է: «Թէ ինչպէս դրսեւորեցին իրենց Ղարաբաղցիներն անցած տարիներին՝ աշխարհին է յայտնի եւ տայ Աստուած որ Հայաստանը Ղարաբաղի տոկունութեան գոնէ քառորդը ցուցաբերի» կը գրէ յօդուածագիրը արդարօրէն:

Ինք Տիգրանաշէն գտնուած է այն օրը երբ գաղթականներու կոմիտէէն ըսուած է թէ հանրակառք մը եւ բեռնատար մը ղրկուած է, մարտակերտցի եօթը ընտանիքները ետ տանելու համար: Գիւղին մէջ կը գտնուի նաեւ քաղաքացիական ջոկատ մը անհրաժեշտութեան պարագային ուժ գործադրելու համար: Սակայն, բեռնատարը տեղ չի հասնիր, իսկ այդ ընտանիքներուն անդամները տեղափոխելու հարցը երբ Ռոզա Գալստեան կը ներկայացնէ զերադասներու, կը պատասխանեն. «ոնց որ անասունները քշելով բերել են Ղարաբաղից, թող նոյն կերպ քշելով էլ տանեն»: Այս պատասխանը արդարօրէն գրել կու տայ Ա. Պաղտասարեանի. «կարծես որեւէ տարբերութիւն չկայ ադրբեջանական զօրքերի և Հայաստանի օրինական իշխանութիւնների միջեւ»: Կացութիւնը լարուած է ու խորհրդային շրջանին Հայաստանէն կամ Ղարաբաղէն իրենց կամքով Բաքու փոխադրուածներ հողին տէր կանգնելու ճառերով Հայաստանէն կը վտարեն անոնք որոնք իրենց տունն ու տեղը ձգած են միայն այն ատեն երբ թշնամին տէր եղած է անոնց: Պատահարին մէջ հաւանօրէն դեր ունեցած է նաեւ այն տուեալը որ ինչպէս «տիկին Գալստեանը հպարտօրէն շեշտում է՝ գիւղի 99 տոկոսը ՀՀՇ-ական է»:

Իրենք Ղարաբաղցիները պատահարներու իրենց տարբերակը ունին. անոնք կ'ըսեն թէ իրենց տրամադրուած տուներուն փոխարէն տուած են դրամ, անասուն կամ ուրիշ բան: Անոնց համաձայն, գիւղական խորհուրդի նախագահը կ'ուզէ զիրենք վտարել, որպէսզի նոյն տուները կրկին վաճառէ:

Որքան ալ մարդ համաձայն ըլլայ այն տեսակէտին թէ նախ Ղարաբաղցին պէտք է ապրի արիւնով ազատագրուած իր հողին վրայ, կարելի չէ հաշտ աչքով դիտել Տիգրանաշէնի միջադէպը: Այսօր նախկին բաքուցիներու եւ հայաստանցիներու բազմութիւններ հաստատուած են Ռուսաստանի ու նաեւ նախկին խորհ. այլ երկիրներու ամէնէն անսպասելի անկիւնները: Հապա՞ եթէ այդ շրջաններն ալ հողային իրաւունքի արդարացումով նըման վարմունք ունենան անոնց հանդէպ...: Հարցը անհատական գիտակցութեան, արժեւորումի ու նաեւ կարելիութիւններու կապուած է. սակայն որպէս վերին ու վերջնական խօսքի տէր, իշխանութեան գործն է յարմարագոյն ձեւը գտնել ու կիրարկել այս ուղղութեամբ, առաջքը առնելով չհաշուիտական կարգադրութիւններու. մանաւանդ, գաղթական մարդոց զառնութիւնը խորացնելու առիթներ չտալու, ինչպէս եղած է Տիգրանաշէնի պարագային:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

JOURNAL OF POLITICAL
AND MILITARY SOCIOLOGY

Special issue Editor (R. Smith).

THE ARMENIAN GENOCIDE
IN OFFICIAL TURKISH RECORDS

Collected essays
by VAHAKN N. DADRIAN

Volume 22, Summer 1994.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԷՍՕՐ Ո՞Վ Ա ԱՆՁԱՄԲ ՇՓՈՒԵԼ ՅԻՍՈՒՍԻ ՀԵՏ»

Ամէն երեւանցի շատ լաւ գիտէ, որ երեկոյեան զբօսանքները վտանգաւոր են, լցի՝ անակնկալներով ու միջադէպերով: Մութ, անտէր քաղաքում զբօսնելուց ի՞նչ հաճոյք: Գործդ վերջացրի՞ր, անյապաղ տուն փախիր, որ ոչ տրանսպորտդ կրկնակի թանկանայ, ոչ չան ու հազար ու մի տեսակի «հարամու» բաժին դառնաս:

Բայց, երբեմն լինում են, գիտէ՞ք, դէպքեր, երբ ուզես թէ չուզես, որքան էլ գիտակցես վերը նշուած ու չնշուած բոլոր դժուարութիւնները, ուշանում ես: Հանգամանքներն են մեզ ստիպում: Ուրեմն հէնց այդ հանգամանքների բերումով անցեալ օրը քիչ ուշացումով տուն եմ վերադառնում ու... ա՛յ քեզ հրաշք: Մետրոյի «Երիտասարդական» կայարանի մերձակայ տարածքը լուսաւորուած է, բարձր հնչում են երաժշտութիւնն ու պարում են մարդիկ: Պարում են ինքնամոռաց, վայրի խանդավառութեամբ: Գուցէ լիակատար ու վերջնական յաղթանա՞կ ենք տարել ու տօնում ենք: Ոչ: Ռուսական քաղաքներին բնորոշ դիսկոտեկների վարա՞կն է հասել մեզ: Ոչ:

Ականջիս համար անսովոր մեղեդու ու լեզուի պրանքից պարբերաբար ծանօթ բառեր եմ լսում. «Յի-սուս, Յի-սուս, Ա-լե-լու-եա». պիոներական ոգեւորութեամբ ու անկոտրում կամքով վանկարկում - գոչում են մարդիկ, թափահարում ձեռքերը, օդային համբոյրներ ուղարկում... երկինք: Կարծես սկսում եմ հասկանալ... Բայց, այնուամենայնիւ դէմքիս դաճուած էր հաւանաբար զարմանքն, ու ծանօթ միջավայրում անծանօթիս նկատելով՝ անմիջապէս ինձ մօտեցան երկու երիտասարդ աղջիկներ, ինքնավստահ դրանց նմաններին կարծեմ զաւառագիտուն ենք կոչում:

- Դուք գիտէ՞ք Հայերը ում են պաշտում, - գործնական ու վատ սովորող ուսանողին քննող դասախօսին վայել թոնով հարցրին նրանք:

Հայե՞րը, - կարկամեցի ես, - կարծեմ Քրիստոսին:

- Այո, այո, ճիշդ էք ասում, ա՛յ, նոյնիսկ դուք գիտէք՝ Քրիստոսին: Բայց ոչ ոք չի գիտակցում, որ նրան ենք պաշտում, դրա համար էլ պատժուած ու անիծուած ազգ ենք: Եթէ գիտակցէք, եթէ կապ հաստատէք երկնաւորի հետ, նա կը վերցնի ձեր բոլոր հոգսերը, դժուարութիւնները, հիւանդութիւնները, ու երջանիկ կը լինէք:

Արդէն 1700 տարի քրիստոնեայ ենք ու չենք գիտակցել: Եւ պատժւում ենք հէնց այդ պատճառով: Ամէն ինչ որքա՜ն պարզ է, իսկ մտքովս չէր անցել:

- Դուք քանի՞ տարուայ երջանիկ էք, - ողջ քաջութիւնս ի մի բերելով հարցրի ես:

- Երեք: Նա խաչուեց մեր փրկութեան համար, վերցրեց մեր դժբախտութիւններն ու տուեց երջանիկ կեանք:

- Այսինքն ինչպէ՞ս: Անձամբ ձեր արցախեան հարցը լուծուա՞ծ է: Անձամբ ձեր Հայաստանի Հանրապետութեան տնտեսական ճգնաժամն ու քաղաքական կնճռոտ հարցերը տրամաբանական մախճանի՞ն են հասել: Ո՞ր երջանկութեան մասին է խօսքը: Ի՞նչ արժէ: Եւ ո՞վ էք դուք:

- Մենք եկեղեցի ենք:

- Այդ ե՞րբանից են եկեղեցիները սկսել պարել փողոցներում, ի՞նչ եկեղեցի:

- Աւետարանական: Կիրակի օրերը եկէք մեզ մօտ՝ երկաթուղային կայարանի 3-րդ սպասասրահ, - եւ ինձ տուին ռուսերէն գրուած հրաւիրատոմս, ուր սեւով սպիտակի վրայ տպուած էր, որ իրենց ընկերակցութեամբ հաստատ կ'ազատուեմ երիկամային, աղէ-ստամոքսային տրակտի, սրտանօթային եւ այլ հիւանդութիւններից (համարեա միզարուժութիւն), վախից սիրտ մաշող հոգսերից եւ վերջապէս «տուղտ ու գոից»:

Յետոյ բարձրախօսը վերցրեց ներկած - շիկահեր մազերով երիտասարդ մի կին ու ռուսախօսի ջարդուած հայերէնով հարցրեց. «Խնդրում եմ ձեզ բաժանուել, էսօր ո՞վ ա անձամբ շփուել Յիսուսի հեդ»:

Բոլորը ոռնոցով բարձրացրին ձեռքերը: Տեսնենք որտե՞ղ են հանդիպում նրանք: Երկնքո՞ւմ, թէ երկրի վրայ: Ի՞նչ են անում միասին (մեղա՜յ, մեղա՜յ) մարդիկ ու Աստծոյ որդին:

Հարցերիս պատասխանները պէտք չեն, չեմ ուզում: Աղանդաւորներին գաղափարական հարուած թող եկեղեցին տայ: Բայց շատ կ'ուզէի, որ քաղաքային իշխանութիւնները բացատրեն՝ ի՞նչ իրաւունքով ու ո՞ր ճանապարհներով են այս մարդիկ քաղաքի ցանկացած մասում (Նորքի զանգուած, Երիտասարդութեան պալատ, կայարան) դիշեր ու զօր հաւաքներ կազմակերպում: Ասել է թէ, եթէ կամենամ ու վճարեմ՝ կարող եմ Հանրապետութեան հրապարակում պանթուրքիզմի գաղափարախօս դառնալ: Ու անպատիժ: Մինչեւ ե՞րբ պիտի տրուենք այն ողորմելի գաղափարին, որ՝ վճարել են՝ ուրեմն կարող են անել... ինչ կամենան: Ցաւով նկատեցի, որ հաւաքուածների մէջ քիչ չեն երեխաները: Այս մանուկ հոգիները հիւանդացնելու մեղաւորն ո՞վ է:

Ասում են, երբ մեր լուսահոգի Վեհափառը աղանդների ծաղկման հողից ընտիրուած դիմել է մեր իշխանութիւններին օգնութեանը, նրանք պատասխանել են. «Կը պայքարենք օրէնքի սահմաններում»: Այդ ո՞ր օրէնքն է, որ անսահմանութեան հասնող առաձգական սահմաններ ունի...

Ա. Խ.

«Երկիր», Սեպտեմբեր 21

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՏՈՄ ԷԿՈՅԵԱՆԻ ԱՆՈՒԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս միջազգային շարժանկարի աշխարհին մէջ յաճախակի կը յիշուի անունը գանատաբնակ տաղանդաւոր բեմադիրին, հայ մամուլի ուղղագրութեամբ Ատոմ Էկոյեան եւ լատինական տառերով Atom Egoyan, բազմաթիւ փառատօններու կողմէ վարձատրուած, Վենետիկ, Լոքառնօ, եւայլն:

1960-ին Եգիպտոս ծնած այս հայ երիտասարդին պերդաստանը կուգայ Արաբկիրի հիւսիսը, Ակն տանող Շէփիկ գաւառային գիւղէն, բողքակամ, լուսաւորչական կոյգ տաճարներով: Իսկ Արաբկիրի հարաւը՝ ժայռի վրայ թառած իմ ծննդավայր Ամբրկա գիւղը՝ նուազ կարեւոր, խնամիական բազմաթիւ կապերով կապուած էր բարեբեր Շէփիկին: Հարս տալ-առնել սովորական երեւոյթ մըն էր: Օրինակ, մեծ հօրեղբայրս Շէփիկայ «գեղեցիկ Մարիամը» կնութեան առած էր եւ զինք ալ իմ էնիկէս պէս ԷՆԻԷ կը կանչէի. այսպէսով ես երկու էնիէ ունէի: Մեծ հօրս ալ երկու քոյրերը հարս գացած ըլլալով Շէփիկ, մերոնց համար այնտեղ երթալը «ջուրի ճամբայ էր»:

Միւս կողմէ մօրս մեծ քոյրը Անիկը, այնքան կը վայլէր 1915-ին զայն կորսնցուցած ըլլալուն, (անոր հնչումով էնիկ, ինչպէս Սարգիսը՝ Սէրգիս), հարս գացած ըլլալով Շէփիկ, մայրս ալ 1904 - 1905 թիւին տասը տարեկան աղջիկ՝ ամառները զինք Շէփիկ կը տանէին, որպէսզի «արտին գալը» բերքահաւաքի ժամանակ, ծառերու շուքին տակ նորածին թրվանտիկը պահէր, զաւակը էնիէին:

Եւ մայրիկս ալ, դեռ վերջերս, «քթին մուխը հանելով» Շէփիկայ յիշատակները պատմած ատեն, իր ճանչցած Շէփիկցիներու շարքին, յաճախ կը կրկնէր, «Շէփիկայ Հեթոմը, Շէփիկայ Հեթոմը», Հեթումն ալ գիւղական աղաւաղումն է Հեթումին: Եւ հաւանաբար, Եգիպտոսի մէջ, մեր բեմադիրին ծնողն ալ, աղաւաղուած Հեթոմով ականջին լեցուած՝ անգիտակից ուղիղ Հեթումին, իրենց նորածինը կոչած են Հեթոմ, անգլիական հնչումով ATOM եւ այս վերջինն ալ հայանալով դարձած էր՝ Ատոմ: Գալով Egoyan-ին, նախապէս հնչըւած է Եղօեան, աղաւաղումն Եղիայի, լատին տառերով՝ Egoyan, որ հայանալով եղած է Էկոյեան:

Ուրեմն, մեր արուեստագէտին հարա--

ՄԱՆՈՒԿԻ ԱՉՔԵՐՈՎ

(ՔԻՉ ՄԸ ԺՊԻՏ)

Հազիւ երեք գարուններ բոլորած է Սուրիկը: Վառվռուն, կենսուրախ երախայ: Կը սիրէ ծաղիկները, թռչունները եւ մանաւանդ լուսինը, որ իր պաշտամունքին առարկան է: Շատ կը զարմանայ որ, ինչպէս այնտեղ, երկինքին մէջ կրնայ պտըտիլ, այս հսկայ լուսնագունտը: Կը խօսի հայերէն, (իրեն յատուկ լեզուով), իրիկուն մը քնանալէ առաջ, իր սովորութեան համաձայն, ուզեց տեսնել Լուսինը: Բայց փոխանակ լիալուսնին, մահիկը տեսաւ միայն: Սարսափած գոչեց. «Լուսինս տոտեր է» (Լուսինը կոտրեր է):

Ձմրան առաւօտ մըն ալ խօսիլ սկսելէն առաջ առաջին անգամն է որ կը տեսնէր ձիւնի փաթիլները, որոնք խաղաղ կ'իջնէին երկինքէն, հիացած՝ բացագանչեց. «Որցա՛փ ծանծ կայ» (որչա՜փ ձանձ կայ):

Անհանդարտ երախայ, օր մըն ալ փողոցին մէջ վազելու ատեն ինկաւ գետին, շրթունքը ճեղքուեցաւ: Բժիշկ հօրեղբայրը հասաւ անմիջապէս, եւ կարեց պատռուած շրթունքը: Շատ ցաւեցաւ բընական է: Բայց Սուրիկ չլացաւ: Մանուկի արժանապատուութիւն:

Շաբաթներ անցան, վէրքը սպիացած էր բոլորովին, եւ արդէն մոռցուած:

Օր մըն ալ Սուրիկին կօշիկը պատռեցաւ: Զախրեցաւ ան, ուզեց որ անմիջապէս կանչուի բժիշկ հօրեղբայրը որ կարէ իր գեղեցիկ կօշիկը:

. Բայց, սիրելիս, բժիշկ հօրեղբայրդ ինչպէ՞ս կրնայ կարել կօշիկդ:

. Շրթունքս ինչպէ՞ս պղուոր տարեց, կօշիկս ալ թող տարէ, ըսաւ, շատ լուրջ:

Ե. Պ.

(Իրական կեանքէ)

գառ անունը հայերէնով պիտի գրուէր Հեթում Եղիայեան կամ Եղօեան: Փարիզի մէջ անոր մօտակայ զարմիկն է Guy Mikaëlian, Ֆիկառօ օրաթերթին բազմամեայ թղթակիցը, որուն հայրը՝ Շէփկցի Հանգուցեալ տոքթոր Միքայէլ Միքայէլեան, մերտ բարեկամ «Յառաջ»ին, ժամանակին հայերէնով ու Ֆրանսերէնով հրատարակեց 1915-ի իր գաղթականի դառնաղէտ յուշերը, եւ իր ձեռքովը պատրաստած ազգաբանական ծառին մէջ կը յիշէ Եղօեան ազգանունը:

Բնաւ յաւակնութիւնը չունիմ Հայութեան պատիւը բարձրացնող հայրենակից բեմադիրին ընկալուած այժմու հայկական անունը փոխելու: Եղածը եղած է: Սակայն մեր նահատակ նախնիքներուն յիշելի անցեալի յիշատակութեան ի խընդիր, ջանացինք այս դոյզն ճշգումի պարտականութիւնը կատարել պարզունակ սրտով:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Հոկտեմբեր 7
Փարիզ,

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԶՈՅԳ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -

Անգամ մը եւս կ'ողջունենք Հոկտեմբեր ամիսը, այն ամիսը որ յատկացուցեր ենք Հայ մշակոյթին: Թէպէտ քիչ են ամսուան մը օրերը, խօսելու համար մեր մշակոյթի մասին, բայց եւ այնպէս քիչով գոհացում կը գտնենք այս ընկրկող Սփիւռքի մէջ, ուր անհատները դարձեր են նիւթապաշտ, անձնապաշտ, հանդստապաշտ: Հազիւ մի քանի ուսումնասիրութիւն հայ մշակոյթի - պատմութեան հանդէպ, հըպանցիկ հետաքրքրութիւն ներկան քաջալերող, իսկ ապագան մութ...

Այս ապականած մթնոլորտին մէջ բարեբախտաբար ունինք քանի մը մշակութային տուներ - կեդրոններ եւ զանոնք ղեկավարող գիտակից անձեր որոնք կ'օգտագործեն առիթները պրեցնելու ու փոխանցելու մեր մշակոյթը ինչպէս նաեւ յայտնաբերելու նորանոր տաղանդները:

Մարսէյլի մէջ գոյութիւն ունեցող քանակով շատ բայց որակով սակաւ մշակութային միութիւններէն մին է Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կողքին գործող Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնը, ուր ոչ միայն Հոկտեմբերին այլեւ յաճախակի ելոյթներով վառ կը պահուի Մեսրոպի կանթեղը:

Ահա այս ելոյթներու շարքին է որ գըտանք զոյգ նախաձեռնութիւնները, Հոկտեմբեր 7, Ուրբաթ, երեկոյեան, մին՝ ցուցահանդէս մը, իսկ միւսը բանախօսութիւն -- Ս. Թարգմանիչներ եւ Մովսէս Խորենացիի - յատկացուած, փրոֆ. Ժան -- Փիէռ Մահէի կողմէ:

Երեկոյեան կանուխ ժամերուն իսկ հանդիսասրահը լեցուած էր, Հայրենիքէն ժամանած Վազգէն Պարոնեանի ակնահաճոյ արուեստը գնահատող աչքերով:

Ցուցահանդէսի բացման խօսքը արտասանեց Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի տնօրէն Պր. Խաչիկ Երլմազեան ծանօթացնելով ներկաներուն գծագրիչը:

-- Վազգէն Պարոնեան ծնած է 1960-ին Երեւան, գծագրիչ ծնողքէ: Ուսումը ստացած նախ Երեւանի Գոճայեան գեղարուեստի դպրոցը, յետոյ Թէրլէմէզեան գեղարուեստի ուսումնարանը, այնուհետեւ աւարտած գեղարուեստա -- թատերական ինստիտուտին: Եղած է դասատու զանազան դպրոցներու մէջ: Անդամ ըլլալով նախկին Խորհրդային Միութեան նկարիչներու ընկերակցութեան, մասնակցած է ցուցահանդէսներու օտար երկիրներու մէջ՝ ինչպէս՝ Ռուսիա, Ուկրանիա, Լեհաստան, Գերմանիա, Չեխոսլովաքիա, Ճափոն եւայլն: 1989-ին Հայաստանի մէջ իր իսկ հիմնած -- Վէրնիսաժ -- անուն արհեստավարժ նկարիչներու կազմակերպութեան այժմու նախագահն է:

Վազգէն Պարոնեան իր ստեղծագործական ուղին հիմնած է իրապաշտ արուեստի եւ մարդկային զգացումներու վրայ: Այս ցուցահանդէսին ան կը ներկայացնէ տարբեր - տարբեր տեսակի եւ բովանդակութեամբ նկարներ, որոնց մէջ աչքի կը զարնեն՝ Ղարաբաղի գաղթականները, Անդրանիկ եւ Անիի ազատագրումը, եկեղեցիներ ինչպէս նաեւ բնանկարներ եւ ծաղիկներ որոնք նոյնպէս կ'արտայայտեն հայրենի նկարիչին հոգու ապրումները:

Ծանօթացման այս խօսքերէն վերջ Տարօն Եպիսկոպոս շնորհաւորեց գծագրիչը, գնահատելով իր տաղանդը եւ հրաւիրեց ներկաները գնել քաջալերելու հայ արուեստագէտը:

Հրաւիրեալները թէ դիտեցին թէ գնեցին նկարները եւ միաժամանակ հիւրասիրուեցան Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբի կողմէ պատրաստուած սեղաններու շուրջ:

Նոյն երեկոյեան ժամը՝ 21-ին Սահակ -- Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի Ա. Զըրբաշեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ բանախօսութիւն՝ նուիրուած Ս. Թարգմանիչներու եւ Մովսէս Խորենացիի:

Պ. Երլմազեան շնորհակալութիւն յայտնեց մեծ թիւով ներկաներու ցոյց տուած հետաքրքրութեան եւ բեմ հրաւիրեց օրուան դասախօսը փրոֆ. Ժան - Փիէր Մահէ, Directeur d'études à l'école pratique des hautes études de la Sorbonne եւ Հայաստանի գիտական կաճառի անդամ:

Փրոֆ. Մահէ հայերէնով սկսաւ իր բանախօսութիւնը՝ Աշխարհում, թարգմանիչները սրբացնող միակ ժողովուրդը դուք Հայերդ էք եւ շարունակեց. - «Սուրբ Թարգմանչաց այդ ազգային տօնը ոչ անընդհատ նշուած է եղել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կողմէ, Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի մահուանից, 439-ը թուից ի վեր, զարմանալի խորհրդանիշ է հայ ժողովուրդի հոգեւոր կոչման եւ մտաւորական առաքելութեան: Իսկապէս Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի աշակերտների ստեղծած դպրոցներից եւ ճեմարաններից դուրս են եկել դարերի ընթացքում հազարաւոր թարգմանիչներ որոնք շարունակել են Հայոց գրչութեան եւ դպրութեան սուրբ հիմնադիրների աշխատանքը: Նրանց շնորհիւ Հայոց պատմութեան թէկուզ ամենամռայլ ժամանակաշրջաններուն գիտութեան ջահը երբեք չի մարուել, միշտ է եղել Հայոց մէջ հմուտ թարգմանիչներ որոնք համաշխարհային մշակոյթի կարեւորագոյն երկերը մատչելի են դարձրել իրենց հայրենակիցներին: Այդպէս պատճառով հայ ժողովուրդը յառաջդիմութիւնից երբեք ետ չի մնացել: Այլ բարբարոսական ազգերով շրջապատուած ըլլալով հանդերձ պահպանել է մշակութային բարձրորակ աւանդութիւնները»:

Ապա բանախօսը Ֆրանսերէնով շարունակեց, տալով ունկնդիրներուն Ս. Թարգմանչացի վերաբերող պատմական աղբիւրներն ու դէպքերն, քրիստոնէութեան սկիզբէն գիրերու գիւտը, Ս. Գրքի թարգմանութիւնը, Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպի կեանքը, որոնք հասած են մեզի շնորհիւ իրենց երեք աշակերտներու՝ Կորիւնի, Ղազար Փարպեցիի եւ ի մասնաւորի ծանրացաւ Մովսէս Խորենացիի տարած աշխատանքներու վրայ մինչեւ 439 թուականներուն: Աւարտեց իր դասախօսութիւնը աւելցնելով թէ՝ այսօր Հայաստանի Մատենադարանի մէջ գոյութիւն ունեցող ձեռագիրները կը պարտինք մեր Թարգմանիչներուն:

Փրոֆ. Մահէ աւելի վերջ պատասխանեց ունկնդիրներէն եկած հարցումներու, որոնք պատմական հարցերէ դուրս կը կայանային անհատական հարցերու, տալով մեզի առիթը աւելի մօտէն ծանօթանալու, միջազգային ճանաչումի տիրացած գիտնականին անձին եւ գործունէութիւններուն: Բերաւ նաեւ լուսաբանութիւն, այս վերջերս հայաշատ գաղութներու մտատանջութիւնը դարձած՝ հայերէն լեզուի Պաքալորէայի մաս կազմելու հարցին, ըսելով թէ՝ վերին մարմիններու հետ ունեցած է տեսակցութիւններ եւ Կրթական նախարարութենէ ստացած է բերանացի դրական պատասխան, հաւանական է որ մօտ օրերէն ստացուի գրաւոր հրահանգ մը (*):

Շահեկան այս բանախօսութիւնը վերջ գտաւ գիրքերու ձօնագրութեամբ:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(*) «Յառաջ» կարգադրուեցաւ: Տես՝ «Յառաջ», Հոկտեմբեր 15 / 16:

ՊԱՆԴՈՒԿԻ ԴԻՊՈՒԱԾ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

Կ'երեւակայէի թէ մայր մըն է անպայման որ սիրասուն տղուն քունը կ'օրօրէ այդ մելամաղձ գգուանքով, համբոյրի պէս ջերմիկ, խոնաւ բառերով ... ո՛հ, սիրազե՛ղ մայրութիւն, որ գիտես քնացնել մեծ ու պզտիկ ցաւակներուդ յոգնութիւնն ու վիշտը, մարմինն ու հոգին:

Աջ կողմի պատին ետեւէն իմացուած ձայներն են որ այնուհետեւ կը լարեն երեւակայութիւնս ... Քիթ քթի ըսուած պզտիկ բառեր, խեղճուկ բայց զուարթ ծիծաղներու գլգլանքներ ... զուսպ քրքիջներու առիթ տուող բարի կատակներ ... հեռախօսի մը կուրծքէն ծորող մեղմ, աղօտ երաժշտութիւն մը միանգամայն որ հեշտանքի, անուրջի մթնոլորտ մը կը տարածէր անփոյթ, անհոգ թուող այդ ծակերուն շուրջ:

-- Հաւանաբար երկու երիտասարդ սիրող էակներ ... Նոր ամուսնացած թարմատի զոյգ մը թերեւս, մի գուցէ հովանաւորութիւնը տունէն փախած երկու անառակ սիրահարներու, որոնք ապրելու համար ուրիշ կարիք չունին, եթէ ոչ քիչ մը երաժշտութիւն, անօթի ծարաւ քանի մը համբոյր...

Ո՜վ անխորհուրդ երիտասարդութիւն ... Սա խեղճուկ սենեակին մէջ սկսող ձեր վէպին յաջորդ գլուխները ինչո՞վ պիտի գրուին ... կրկին ձեր քրքիջո՞վ, ձեր կատակներով թէ մի գուցէ...

Բայց յանկարծ աւելի խորէն, քանի մը պատի ետեւէ իմացուող հազի մը երկա՛ր կլկլանքը ուշադրութիւնս իր կողմ սեւեռել տուաւ: Չոր, հատկտեալ, խեղճուկ հազ մըն էր, մէկը այն չափազանց ծանօթ, չարաշուք հազերէն, որոնք կուրծքեր կը քանդեն եւ մարդու խորհիլ կուտան դալուկ աղջնակներու, մահաբոյր պարմանիներու մասին...

-- Անպայման հիւծախտաւոր մը ... ըսի իրողի ... երեւակայութեանս առջեւ պատկերացաւ եղերական, թշուառ խուցը պանդոկին, ուր ոչինչ կայ բնտանի եւ ծնողական ... Հաւանաբար պանդուխտ մը՝ մենակեաց, անայց, անյոյս ու անմըխիթար, որ սիկառի մը նման կը ծխայ ու կը հատնի քրտնաթոր սնարի մը վրայ ... Ի՞նչ կ'երազէ արդեօք ... Ի՞նչ կ'ողեկոչէ իր այս սպիտակ գիշերներուն մէջ... զո՞վ կ'անիծէ, ճակատագի՞րը թէ ինքզինքը, աշխա՞րհը թէ Աստուած...

Ո՜վ թշուառութիւն, - կը խորհէի բարձրաձայն, -- դուն անշուշտ կեանքի մէկ հրապոյրն ես...: Մեր ուրախութեան աղն ու պղպեղը, համեմը անկասկած... Բայց, ափսոս, շատերու սեղանին տրուած ես իրրեւ հանապազօրեայ հաց, բաժակի գինի, մոմի սեւ ճրագ... ինչո՞ւ, ինչո՞ւ...

Բայց ճիշդ այդ պահուն աջ կողմէս խորունկէն վիթխարի հանդիսն մը եկաւ ընդմիջել վերացական ընդվզումս աշխարհի կարգուսարքին դէմ...

Քնացող էրիկ մարդու մը կուրծքէն, կոկորդէն, քթէն փրթած փառահեղ մէկ հանդիսնը ... Կը խռկա՛ր մարդը, խօսք չէ, անտարբեր՝ շուրջիններուն, ինքնաբաւչէնութեամբ, այնպէս ինչպէս կը խռկան ինքնամոռաց գինովները, ջորեպանները, ծառի մը տակ փռուած թափառիկները, որոնք կարծես տէրն ու տիրականն են աշխարհի...

-- Պորտաբոյծ, ամուրի հասարակ մըն է անպայման ... արժէքներու անկումի այս շրջանին խռհեմութիւն նկատեր է ապաստանիլ համեստ այս յարկին տակ... Անաշխատ ու անզգայ, իր եկամուտներուն չափով կ'երկարի ու կը կարճնայ լեզուն ու խիղճը ... բայց մինչ նոյն յարկին տակ մէկը կը հազայ, միւսը կը խռկայ, ինք կը նախընտրէ զոյգ ականջին պառկիլ, պառկի՛լ ու խռկալ...

-- Տէր իմ Աստուած, դուն գթա՛, դուն անխռով պահէ այդ արդարին քունն ու հանդիստը...»:

Բայց այս ի՞նչ է ... կճկճոց մը՝ վերեւէս, առաստաղի կողմէն ... Մուկեր՝ հաւանաբար ... Պանդոկ մը՝ առանց իր կենդանաբանական պարտէզին, անհնար է երեւակայել ... Բայց ոչ, կրծողներու ցայգապարը չէ այս, այլ ջրամեքենայի մը ընդհատ ընդհատ չխչխկոցը...

-- Ահ, այս ալ ժլատ հասարակութեան մը խեղճուկրակ պաշտօնեան ... Թերեւս ԾԱՔԻԼՕ տղեղ աղջիկ մը, որ գիշերային սեւ աշխատանք մը ընել ստիպուած է հասոյթն ու ապրուստը դէմ դիմաց, ծայր ծայրի բերելու համար ... Տօնավաճառի մէջ դարձող փայտէ ձիերու նման անոնք իրարու հասա՞ծ են երբեք, -- մարդու մը, մանաւանդ կնոջ մը շահն ու կարիքը, իղձն ու ինչքը ... «--Զա՛րկ մատներդ ուռեցան, աղջիկս, շարէ հագարները տակ տակի, բախտդ քուն, դուն արթուն... մինակ թէ կամաց, աւելի կամաց ... քուն ունիմ ... գիս մի խանգարեր...»:

Զրխկ, չրխկ ... չրխկ, չրխկ, չրխկ... մինչեւ ե՞րբ, չգիտեմ, մեքենային այդ օրօրերգով մտածումներս նօսրացան, ինքզինքս կորսնցուցի ու գտայ չքնաղ այն աշխարհին մէջ որ մոռացօնքն է:

.

Որքա՞ն ժամանակ տեւած էր իմ այդ խորունկ քունս, չգիտեմ, սենեակիս դրան զարնուող կռուփի հարուածներ արթընցուցին զիս: Ընդոստ ոտքի ցատկեցի ու բացի դուռը, նախորդ օրուան սպասարկուհին էր:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

ռավարութիւնը պէտք է այս կանոններուն պաշտպան կանգնի:

Երկրորդ միջոցը կը կոչեմ բուժում. կը նշանակէ որ մենք մեր ժողովուրդը պէտք է պատրաստենք, դաստիարակենք իր հաւատքին մէջ, ինչ որ սկսած ենք ընել: Քրիստոնէական դաստիարակութեան աշխատանք կը տարուի, կիրակնօրեայ վարժարաններ կազմակերպած ենք: Այս աշխատանքը, ի հարկէ, դանդաղ կրնայ ընթանալ եւ սակայն պէտք է հիմնական ըլլայ: Ցետոյ կարիքը կայ դասագիրքերու, Աստուածաշունչի հրատարակութեան. այս բոլորին համար ծրագիրներ կան:

Աղանդները մեր պատմութեան մէջ միշտ եղած են. եկած են ու անցած, իրենց չարիքը գործելով հանդերձ:

Հ. - Անցեալները հայաստանեան մամուլին մէջ կարդացինք թէ աղանդաւորական շարժումը իր մէջ առած է մօտ 200 հազար հոգի որոնց մէջ կան իշխանութենէն դէմքեր ալ: Ճիշդ կրնա՞յ ըլլալ:

Պ. - Կրնայ ըլլալ: Ես կը հաւատամ որ ժամանակ պիտի գայ երբ ներկայ սերունդը պիտի գործէ նոյն նախադասութիւնը որ մեր հայրերը գործեցին 1850-ին ամերիկեան եւ կաթողիկէ միսիոնարական շարժումներուն առեն, ըսելով «ալիքը վերջացաւ, ուրեմն այս հաւատքն ալ վերջացաւ»:

Հ. - Պիտի խնդրէինք որ խօսիք նաեւ Երուսաղէմի մասին որ տակաւին տխուր դէպքերու յուշը կը բերէ շատերու, ժխտական տպաւորութիւն ստեղծելով. ի՞նչ է այսօրուան կացութիւնը:

Պ. - Երուսաղէմի մէջ ճիշդ է որ կարգապահական եւ կանոնաւորութեան հարցեր կային. արդէն սկսած ենք նկատի առնել զանոնք եւ տնօրէն ժողովին հետ ընթացքի մէջ դնել:

Ունինք շինարարական հարցեր. ունինք բազմաթիւ հողեր որոնց վրայ պէտք է շէնքեր շինուին. նախ ուխտաւորներու համար հիւրանոց մը պէտք է եւ 150 սենեակով շէնքի մը ծրագիրը ներկայացուած է կառավարական վաւերացումի:

Հ. - Ի՞նչ է հոն ապրող Հայերու ներկայի թիւը:

Պ. - 20 հազար էր ժամանակին, հիմա Իսրայէլի մէջ հազիւ 3 - 4 հազար մնացած է: Որպէսզի մեր երիտասարդները չգաղթեն, անհրաժեշտ է որ բնակարան ունենան: Այս նպատակով ալ 60 բնակարանի երկրորդ ծրագիր մը ունինք: Իսկ Եաֆայի մեր վանքը որ քայքայուած վիճակի մէջ է եւ հողեր ունի, հոն ալ շինարարական ծրագիրներ պատրաստուած են: Ռամլէի մեր հողին վրայ կարելի է 1000-ի մօտ բնակարան շինել: Արդէն սկսած է գործադրուիլ: Ունինք մեր Կիւլպէնկեան մատենադարանը որ 100 հազար հատոր կը պարունակէ եւ շէնքը փոփոխումի պէտք ունի: 4 - 5 հազար ձեռագիր ունինք Ս. Թորոս մատուռին մէջ որ անբաւարար է զանոնք ապահով միջոցով պահելու: Բոլոր այս ծրագիրները 10, 20 կամ 30 տարի կրնան տեւել. բայց կարեւորը այն է որ ճամբայ ելած ենք: Ես կը հաւատամ որ այն բոլոր յուսախաբութիւնները որ մեր ժողովուրդը ապրեցաւ անցեալին, չեն կրկնուիր. պէտք չէ կրկնուին:

Հ. - Ի՞նչ կացութեան մէջ է Ժառանգաւորաց վարժարանը: Քանի՞ աշակերտ ունիք:

Պ. - Ներկայիս 60 աշակերտ կայ, սակայն պէտք է 100 ունենայինք:

Հ. - Ուրկէ՞ կու գան ընդհանրապէս:

Պ. - Ներկայիս Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, ԱՄՆ-էն եւ մեծ մասով Հայաստանէն են: Որոշած ենք ամէն տարի 12 - 13 տարեկան միայն 10 - 12 հոգի առնել, որպէսզի այդ տարիքէն վարժուին միջնորդին, արարողութիւններուն եւ հաստատուն ուսում ունենան:

Հ. - Ուսուցիչները՞...:

Պ. - Կազմը ամբողջացնելու պէտք ունինք: Հայաստանէն 5-6 ուսուցիչ ունինք լեզուի, գրաբարի, պատմութեան համար: Նորոգութեան կարիք ունի ժառանգաւորացի շէնքն ալ:

Հ. - Քանի՞ վարդապետ կայ այսօր վանքին մէջ:

Պ. - Պէտք է ըլլայ 30 ըլլար, առաւել 6-7 եպիսկոպոսներով. այսօր գործօն հազիւ 7-8 վարդապետ ունինք: Հոն, ոչ միայն մեր տղաքները ազգային Թարգմանչաց վարժարանին մէջ ուսում կ'առնեն, այլ նաեւ կայ ժողովուրդին եւս դաստիարակութեան հարցը: Ատոր համար ալ ծրագիրներ պատրաստեցինք ու այդ գործն ալ կը կատարուի:

Ունինք կալուածներու տեսչութիւնը որ ամէն կալուածի ցանկագրումը կ'ընէ, ելեւմուտքը կը պահէ եւ հաշուետուութիւն կ'ըլլայ. հաշուապահական գրասենեակը կազմակերպեցինք որ գրեթէ գոյութիւն չունէր:

Մեր միաբանութիւնը սուրբ տեղերու մէջ ունի իր պարտաւորութիւնը, քանի որ Հայց. Եկեղեցին ալ այդ վայրերուն վերահսկիչն է: Ամէն քրիստոնեայ, նոյնպէս հայ քրիստոնեան պէտք է ուխտի գայ Երուսաղէմ, անհատապէս կամ խումբով:

- Նախ կաթողիկոսական ընտրութեան դժուար գործին, ապա մնացեալ ձեր գործունէութեան համար անսպառ կորովով ու յաջողութիւն կը մաղթենք: Շնորհակալութիւն:

Հարցազրոյցը վարեց՝
Ա. Թ.

LA GALERIE LES CENT

présente

Alex BERLIAN

Peintures, dessins, pastels

du 19 octobre au 5 novembre
Ouverture du mardi au samedi
de 14h à 18h30 ou sur rendez-vous.

8, rue de Jouy, Paris 4e,
Tél. : 42 77 30 00
M° St-Paul au Pont-Marie

ASSOCIATION NAREG
ENGHIEN

organise son

Dîner Dansant

au profit de ses élèves

le Samedi 5 Novembre à 20h30 précises

Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains

Soirée animée par l'Orchestre A N I de Lyon

Troupe de danse N A R E G et attractions

Réservations au : 48. 41. 49. 37.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

ACTIVITES HEBDOMADAIRES

en collaboration avec la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

- *Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux.*
- *Préparation au Baccalauréat.*
- *Cours de chants arméniens.*
- *Eveil : Dessin, peinture, travaux manuels.*

Activités tous les mercredis de 10h à 16h. Le repas de midi est servi aux participants.

Début des activités
le Mercredi 12 Octobre

Pour tous renseignements téléphoner à :
— Croix Bleue;
— MAJC : 12-14, rue St-Bazile,
Tél. : 91. 50. 15. 09.

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

U. G. A. B. — *Paris*

sous le haut patronage
du Ministère de la Culture
et de la Francophonie

et le parrainage de
Mstislav ROSTROPOVITCH

CONCERT EXCEPTIONNEL

organisé en collaboration avec
l'A.M.I. du Jardin de Musique

LE QUATUOR KOMITAS

le Mardi 15 Novembre à 20h30
à l'UNESCO
(7, Place Fontenoy, Paris 7e)

au programme:
Brahms — Chostakovitch — Debussy
Haydn — Hindemith — Komitas
Mirzoian — Schubert — Schumann
Mozart — Vartan

Prix des places :
Cat. A - 250 F. (membre UGAB-180 F.)
Cat. B - 150 F. (membre UGAB-100 F.)

Réservation à l'UGAB :
Tél. : 45. 20. 03. 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 22 Octobre à 20 heures 30

COUSCOUS PARTY

organisé par la Croix Bleue
Section Hélen Puzant

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

Participation : 120 F. par personne.

Réservations au :
43. 76. 10. 07 / 43. 76. 35. 68.

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 25
ժամը՝ 20.30-ին
à l'*Espace Julien*
13001 Marseille
(M° Cours Julien)

«ՏԿԶԱՐ»

Հայաստանի հնագոյն նուագարաններու Պետական Նուագախումբ

Ղեկավար՝
ԿԱՐԼԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Մասնակցութեամբ երգիչներ՝
Հ. Յարութիւնեան-ի
Յ. Սարեան-ի
Շ. Յակոբեան-ի
Ս. Նալպանդեան-ի

Պարողներ՝
Ս. Միքայէլեան-ի
Տ. Շիրինեան-ի
Ս. Կարապետեան-ի
Ն. Ծառուկեան-ի
Ա. Միրզախանեան-ի

Ժողովրդական երգ, երաժշտութիւն, պար...

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. կեդրոն
339, ave du Prado, 13008 Marseille
Հեռ. - 91. 77. 84. 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section *Naïri* — *Beaumont*
organise une sortie à

SAN-REMO (Italie)

Le Samedi 22 Octobre

Rassemblement devant l'église arménienne de Beaumont à 5 heures 30 précises.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Պէլֆոնթէնի իր օդափոխութեան կայանին աւանդական տօներուն (Յուլիս 17 և Օգս. 14) առթիւ. Տիկին Ալաճանեան, Պ. Փաթրիս Պալեան, Պ. Փիէր Պըյըքլեան 1.000-ական Ֆր., Տէր և Տիկին Յակոբ Պօղոսեան 150 Ֆր., Տէր և Տիկին Ղազարեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քոնոզեան, Տիկին Միշէլ Ֆուրթիւռ, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Ցարութիւնեան, Տիկին Էլիզ Խաչատուրեան, Տիկին Մարի Գալճեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Գարապօղոսեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գարաօղլանեան, Տէր եւ Տիկին Քէշիշեան 500-ական Ֆր., Տիկին Սիւզան Մենկիշեան 350 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան 700 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Բամպուքեան, Տիկին Էլիզ Բեքմէզեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նուպար Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Սերոբեան 1.000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սերոբեան 1.500 Ֆր., Օր. Քնարիկ Ստամպուլեան, Տիկին Ջաւուշեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Զոպոյեան, Պ. Ժագ Թէրզեան, Պ. Օհան Թուֆանեան 500-ական Ֆր., Պ. Քրիսթիան Ջաւրեան 1.000 Ֆր.:

DATES A RETENIR

Réservez le Samedi 12 Novembre pour la Croix Bleue des Arméniens de France, Section Chaville, qui organisera une soirée à la nouvelle salle des fêtes de Chaville.
Réservation :
47. 50. 29. 04 / 47. 50. 10. 85.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20
JEUDI
20 OCTOBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.441 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.441

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵԼ - ԱՎԻՎԻ կեդրոնը, Հոկտ. 19-ի առաւօտը, հանրակառքի մը պայթումէն, առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 15 մեռեալ կար եւ 32 վիրաւոր: Քաղաքին կեդրոնը մեծ խուճապ եւ յուզում ստեղծուած են, մինչ Համասը տէր կ'ըլլար ահաբեկչական արարքին, ՊԱԿ-ի կողմէ. Արաֆաթի բանբերը դատապարտեց այս արարքը որ կը միտի ձախողեցնել խաղաղութեան գործընթացը: Ռապին որ Լոնտոն էր անմիջապէս Իսրայէլ վերադարձաւ:

ՊԱԿԻՍՏԱՆԻ նախարարները կարգով, ապա միասին հրաւիրած էր խորհրդակցութեան Հոկտեմբեր 18-ին: Նախարարապետը կ'ուզէ փրկել կառավարութեան միասնականութիւնը: Պահանջած է «որոշ վերապահութիւն մը» մինչեւ Յունուար ինչ կը վերաբերի նախագահական ընտրութիւններուն: Պալատիւրի հանդարտութեան այս կոչերը մեծ արդիւնք չտուին եւ եթէ նոյնիսկ նախարարներէն շատերը լուռ մնացին, Արտաքին նախարար՝ Ժիւփէ նախընտրեց արտայայտուիլ եւ քիչ մը աւելի խիղ լեցուց կրակին վրայ: Խոր տարակարծութիւն կայ Ներքին եւ Արտաքին նախարարներուն միջեւ. առաջինը կը կրկնէ ամէն առիթով որ նախագահական ընտրութեան համար, մեծամասնութեան ծոցին մէջ «նախնական ջոկում» պէտք է ըլլայ, Ժիւփէ բոլորովին դէմ է: Պալատիւր նամակ մըն ալ գրած է Ժիսքար տ'Էսթէնի եւ Շիրաքի որպէսզի զանոնք իրեն հետ խորհրդակցելու աչքի լարուած մթնոլորտին առթիւ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ հանդիպում մը ունեցան Հոկտեմբեր 18-ին «ջերմ մթնոլորտ»ի մը մէջ: Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթն էր Թաղապետական ընտրութիւնները: Հաստատուեցաւ թէ մերձեցման մաղթանք կայ, բայց քաղաքական խոր տարակարծութիւններ կը մնան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ կառավարութեան բանբերը՝ Սուրով հերքած է վարչապետ Չերնոմիրդինի հրաժարումը: Այս շշուկները տարածուած են որովհետեւ վարչապետը Մոսկուա չէ վերադարձած ընդունելու համար Անգլիոյ Թագուհին եւ կը շարունակէ իր արձակուրդը Սեւ ծովու ափին: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ նոյնիսկ տագնապ մը չկայ Ելցինի եւ Չերնոմիրդինի միջեւ, խոր տարակարծութիւն մը կայ:

ՀԻՒՍԻՍ - ՓԱ - ՏԸ - ՔԱԼԷ-ի մէջ կատարուած ուսումնասիրութիւն մը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ սնունդի աժան ապրանքները, որոնց գլուխը կը գտնուին մանրուած սթէքը (սթէք հաշէ), սոմոն փիմէն որոնք պատճառ են լիսթերիոզի: Մեծ վաճառատուներու մէջ կատարուած քննութիւնները առողջապահական սպասարկութեան կողմէ բաւական մտահոգիչ յայտնութիւններու պատճառ եղած են: 18 ապրանքներ ժամպոնէն, կարագէն մինչեւ զամանպէրը առողջարար չէին եւ անոնց մէջ գտնուած լիսթերիան (մանրէ մը որ հիւանդութեան պատճառ է) կրնայ վտանգաւոր ըլլալ, որովհետեւ ան արագօրէն կը զարգանայ:

Երեւան ՀԵՌԱՏԻՊ Փարիզ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 14 / 18)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԻՆ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ

Բ. Արարքցեանի նախագահութեամբ Գ. Խ.-ի սահմանադրական Յանձնաժողովը Հոկտեմբեր 17-ի նիստին քննարկած է հիմք ընդունուած նախագիծին այն յօդուածները, որոնք կը սահմանեն Ազգ. Ժողովի լիազօրութիւններն ու գործունէութիւնը:

ՂԱՐԱԲԱՂ՝ ԴԷՊԻ ԲՆԱԿԱՆՈՆ ԿԵԱՆՔ

ԼՂՀ-ի մէջ կեանքը կը սկսի աստիճանաբար մտնել բնականոն վիճակի մէջ, հեռացածները կը սկսին վերադառնալ իրենց նախկին բնակավայրերը: Արդէն շուրջ 39 հազար հոգի վերադարձած են, 12 հազար ուրիշներ ալ կը սպասեն իրենց կարգին. այս վերջինները մեծ մասամբ Մարտակերտի շրջանի բնակիչներ են: Արցախի մէջ վերանորոգուած են աւելի քան 1000 տուներ եւ ներկայիս շինարարութիւնը կ'ընթանայ պատերազմէն առաւելաբար տուժած 44 գիւղերու մէջ:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Հոկտեմբեր 12-ին Հ. Բագրատեան հանդիպում մը ունեցած է միացեալ յայտարարութեամբ մը ներկայացած այն վեց կազմակերպութեանց եւ կուսակցութեանց (ՀՀՇ, ՀՌԱԿ, ՀՔԺՄ, ՀՀԿ, ՍԴՀԿ, «Մտաւորական Հայաստան») անդամներու եւ ՌԱԿ-ի իրենց միացած ներկայացուցիչներու հետ: Տեսակցութեան ընթացքին քննարկուած են ներկայի տնտեսական քաղաքականութիւնը, ինչպէս նաեւ ընկերա - տնտեսական այն միջոցները, զորս կ'առնուին դրամական միջազգային կազմակերպութիւններու հետ համագործակցութեան շրջագիծին մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Հոկտեմբեր 15-ին Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Մինսկի խումբի պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր փոխ - նախագահ՝ Փէր Անդէրման: Հանդիպումը առիթ ընծայած է քննարկելու ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման գործընթացը եւ երկու կողմերու միջեւ փոխադարձ վստահութիւն հաստատելու ուղղուած քայլերը:

ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ ԽԱԽՏՈՒՄ

Հոկտեմբեր 14-ի իրիկունը զանազան տեսակի զէնքերով եւ ռումբերով գնդակոծուած են Տաւուշի շրջանի Զինարի գիւղի պաշտպանութեան դիրքերը: Հայկական կողմը չէ հակազդած:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՐԴՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՐԲ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ ԿԸ ՋԱՆԱՆ ՆԵՂԸ ԴՆԵԼ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Ծանօթ է որ, մանաւանդ վերջերս, Թուրքերը ամէն ջանք կը թափեն գործակցութիւն մը «գտնելու» համար ՓՔՔ-ի եւ Հայերու միջեւ: Հակառակ այն ցայտուն իրողութեան որ հրատարակուած նկարի մը մէջ քիւրտ պարագլուխ՝ Աբոյի կողքին հայ հոգեւորական մը չէ, Թուրքերը կը շարունակեն տարածել խեղաթիւրուած լուրեր եւ հակահայ քարոզչութիւն մը տանիլ, խորապէս անհանգստացնելով տեղւոյն գաղութը: Այս առընչութեամբ, Հոկտեմբեր 18-ին, Պատրիարքարանը մամուլի ասուլիս մը տուած է, որու մանրամասն թղթակցութիւնը կուտանք այսօր եւ վաղը, արտատպելով «Մարմարա»ի Հոկտեմբեր 19-ի թիւէն: Հոն կը տեսնուի թէ ի'նչ յամառութեամբ թուրք լրագրողները կը ջանան նեղը դնել, շուարումի ենթարկել Գարեգին Պատրիարքը, թակարդներ լարել որպէսզի ըսէ ոչ թէ ի'ր ուզածը, այլ՝ Թուրքին ուզածը: Առաջին արձագանգ մը տուած էինք այս մասին Հոկտեմբեր 12-ի մեր թիւով:

Երեքշաբթի, Հոկտ. 18, ժամը 11-ին Պատրիարքարանի մէջ սարքուեցաւ մամլոյ ասուլիս մը, որուն նպատակն էր մամուլին ուշադրութեան յանձնել այն սխալ մեկնաբանութիւնը կամ լրատուութիւնը, որ կը կատարուէր Ապտուլլահ Էօճալանի հետ լուսանկարուած հոգեւորականի մը անձին մէջ: Այդ անձը ցոյց կը տրուէր որպէս հայ հոգեւորական:

Մամլոյ ասուլիսին ներկայ գտնուեցան մօտաւորապէս վաթսուն թղթակիցներ եւ հեռատեսիլի ներկայացուցիչներ: Պատրիարքին կողքին տեղ գրաւած էր նաեւ Կրօնական Ժողովի Ատենապետ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան:

Պատրիարքարանի կողմէ պատրաստուած յայտարարութիւնը կարդացուեցաւ մամլոյ բանբեր իրաւագէտ Տիկին Լուիզ Պաքարի կողմէ: Այս հաղորդագրութեան մէջ նախ կ'ըսուէր հետեւեալը.

Թուրքիոյ Արեւելեան եւ Հարաւ - Արեւելեան շրջաններուն մէջ աւելի քան տասը տարիէ ի վեր բախումներ եւ ներքին կռիւներ տեղի կ'ունենան եւ այս պարագան մտահոգութեան կը մատնէ ինչպէս ամբողջ Թուրքիոյ Հանրապետութեան հայրենակիցները, նաեւ մեզ: Բայց այս դէպքերը ուրիշ որեւէ հայրենակիցէ տարբեր անհանգստութիւն մը կը պատճառեն մասնաւորաբար հայ հայրենակիցներուն.

Ասոր պատճառը բացայայտ է. մեր երկրին մէջ կարգ մը ուժեր յատուկ ճիգ կը վատնեն որպէսզի Թուրքիոյ Հայ համայնքին եւ ահաբեկչական դէպքերուն միջեւ կապ մը հաստատեն:

Հաղորդագրութեան մէջ ապա կ'ըսուէր որ նախ կարգ մը ծայրայեղ թերթեր, վերջն ալ պարբերաբար պետական հեռատեսիլը հակահայ քարոզչութիւնը ընդլայնեցին: Անոնք յաջողեցան թափանցել մինչեւ Թուրքիոյ ամէնէն տարածուն թերթերը եւ ի վերջոյ գործը հոն հասցուցին որ Հարաւ - Արեւելեան նահանգներու մէջ «սէօզդէ ՓՔՔ - Հայ գործակցութիւնը» փաստող որմնազդներ փակցուեցան հարաւ - արեւելեան նահանգներու մէջ:

Ապա նշուեցաւ որ այդ հոգեւորականը Հայ չէր: Մնաց որ ճիշդ չէ հոգեւորականի մը միայն տարազին նայելով պնդել թէ ան Հայ է: Ո'չ մէկ Հայ հոգեւորական այդ ձեւով հագուած է մինչեւ այսօր: Աւելին կայ: Եթէ հայ հոգեւորական մը իսկապէս ՓՔՔ-ի ղեկավարին հետ խօսի, ի՞նչպիսի խղճմտանքով մը կարելի է ամբաստանել բոլոր Հայերը: Եթէ կազմակերպութեան մը մէջ Թուրք մը ձերբակալուի, ո՞վ կը մտածէ ամբողջ Թուրք ժողովուրդը ամբաստանել,

Հաղորդագրութեան մէջ ապա դիտել կը տրուէր որ Թուրքիոյ Հայերը ահաբեկչութեան հետ որեւէ կապ չեն ունեցած եւ մենք ալ նահատակներ տուած ենք ահաբեկչութեան դէմ մղուած պայքարին մէջ:

Աւելի վերջ հաղորդագրութեան մէջ բաւական խիստ նախադասութիւններով կը պախարակուէին հակահայ ինչ ինչ արարքներ, Հայոց գերեզմանատուներու վրայ գործուած յարձակումներ, եւայլն: Կարգ մը շրջանակներ քայլ առ քայլ կը ստեղծէին «հայկական փարանոյան»: Անոնք չէի՞ն տեսներ որ հետզհետէ կը կազմաւորէին վիճակ մը, որ օր մը իրենց ձեռքէն կրնար փախչիլ եւ տեղի տալ ցաւալի արարքներու: Նոր 6 - 7 Սեպտեմբեր մը ե՞ւս կ'ուզէին ստեղծել: Մենք մեր այս հայրենի հողերը լքէ՞նք, ուրի՞շ տեղ երթայինք:

Հաղորդագրութեան մէջ վերջապէս Պատրիարքը խստիւ կը պախարակէր ահաբեկչութիւնը եւ զայն կը յայտարարէր Աստուծոյ դէմ գործուած մեղք մը: «Մենք ալ, այս երկրին ապագային յոյս կապած բոլոր հայրենակիցներուն նման կը փափաքինք որ այս մղձաւանջը անմիջապէս վերջ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԽԱՓԱՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔ ԵՐԵՒԱՆԻ «ԱԶԳ» ՕՐԱԹԵՐԹԻՆ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԷՄ

Հոկտեմբեր 9 - 10-ի գիշերը հրձիգութեան արարք մը կատարուած է «Ազգ»ի խմբագրատան դէմ: Անծանօթներ դիւրավառ հեղուկի մէջ թաթխուած քուրջի փաթթուած քար մը նետած են խմբագրատան ապակեպատ լուսամուտէն ներս: Լուրը տալով թերթին Հոկտեմբեր 11-ի թիւը կը յիշէ թէ նախապէս ալ հրդեհուած էր ՌԱԿ-ի Լոս - Անճըլըսի պաշտօնաթերթ «Նոր Օր»ի խմբագրատունը, ինչպէս նաեւ ամերիկահայ միջազգային ամսագրին՝ «ԱԻՄ»ի խմբագրատան դէմ խափանարարական արարք տեղի ունեցած էր:

Թերթին յաջորդ օրուան թիւին մէջ տեղ գտած ՌԱԿ-ի յայտարարութեան մէջ այս նշումներուն վրայ կ'աւելնայ նաեւ ՌԱԿ-ի Միացեալ - Նահանգներու արեւելեան շրջանի վարչութեան ատենապետ եւ ծանօթ հրապարակագիր Վաչէ Սեմերճեանի խոշտանգումը, նոյնպէս անծանօթներու կողմէ:

Յայտարարութեան աւարտին կ'ըսուի. «Զկասկածելով որ «Ազգ»ի վրայ հրձիգութիւն կատարողների թիրախը Հայաստանի ՌԱԿ-ն է ու նրա դիրքորոշումները, ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչութիւնը դատապարտում է վանդալիստական այդ արարքը ու մի անգամ եւս հաստատում որ հաւատարիմ կը մնայ ռամկավարութեան եւ ազատականութեան սկզբունքներին»:

ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ

Հայկական ցեղասպանութեան՝ գիտական լուրջ ուսումնասիրութեան ուղիով ակադեմական եւ քաղաքական շրջանակներու մէջ արծարծումը, ցարդ հանդիսացած է ամենադժուարին խնդիրներէն մէկը: Բայց ահա այս մարզին մէջ նոր նուաճում մը արձանագրուեցաւ: Ամերիկեան հեղինակաւոր եւ տարածուն ակադեմական հանդէս մը, որ տարին միայն երկու անգամ կը հրատարակուի, իր ընթացիկ թիւը ամբողջութեամբ յատկացուցած է փրոֆ. Վահագն Տատրեանի հայկական ցեղասպանութեան առնչուող կարգ մը գործերուն վերահրատարակութեան: Խնդրոյ առարկայ այդ հանդէսն է Journal of Political and Military Sociology-ն, որ կը կարդացուի ոչ միայն ընկերային եւ քաղաքական գիտութիւններու մասնագէտներու այլ նաեւ ռազմագիտական հարցերով զբաղող զինուորական փորձագէտներու կողմէ: Հանդէսին խմբագրութիւնը այս բացառիկ միջոցին դիմած է առ ի գնահատութիւն փրոֆ. Տատրեանի այս մարզին բերած բեղուն նպաստին, միանգամայն արտայայտելով իր արժեւորումը այդ գրեթէ անտեսուած նիւթին մասին: Այս էր յատկապէս դիրքաւորումը փրոֆ. Ռօճըր Սմիթ-ի, որ այս բացառիկ թիւին յատուկ խմբագիրն է:

Այս թիւին մէջ պարփակուած հինգ երկասիրութիւններու չորսը վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին հրատարակուած գործեր են եւ բոլորն ալ փաստագրական բնոյթ ունին, այսինքն թրքական եւ եւրոպական արխիւներէ քաղուած նիւթերու վրայ հիմնուած են: Այս շարքին նախածականը առնուած է Yale Journal of International Law-ի մէջ Տատրեանի հրատարակած մէկ գործէն, ուր հայկական ցեղասպանութիւնը իրաւագիտական վերլուծումի ենթարկուած է՝ ազգային եւ միջազգային իրաւաբանութեան պրիսմակէ դիտուած: Բայց հատորին ամենակարեւոր եւ զգայացունց ըլլալու չափ դիմակազերծող մասը կը պատկանի այն բաժնին ուր առաջին անգամ ըլլալով փրոֆ. Տատրեան հրապարակ կ'իջնէ գինուած՝ թրքական Խորհրդարանի փաստագրական արխիւներու տուեալներով. ասոնք հինգերորդ երկասիրութիւնն է այդ հատորին, եւ որ ուրիշ ոչ մէկ տեղ հրատարակուած է: Քսանեւերեք թրքական վաւերագիրներ կան հոն, զորս փրոֆ. Տատրեան օսմաներէնէ թարգմանած է անգլերէնի եւ իրենց բնագիրներով պատճէնահանած եւ տպագրած է. ամէն մէկ վաւերագրի ծագումը, բնոյթը եւ նշանակութիւնը տուեալէ յետոյ, Տատրեան այդ ամէն մէկ վաւերագրի համար պատրաստած վերլուծականները կցած է այդ վաւերագիրներու բնագիրներուն եւ թարգմանութեանց. Թրքական Խորհրդարանի երկու բաժիններուն՝ Երեսփոխանական ժողովի (Meclisi Mebusan) եւ Ծերակոյտի (Meclisi Ayan)՝ պատերազմի ժամանակ եւ Զինադադարի ընդգրկած վիճաբանութիւններու ընթացքին եղած են յայտնութիւններ, մերկացումներ եւ նոյնիսկ խոստովանութիւններ, Թուրք երեսփոխաններու, ծերակուտականներու եւ նոյնիսկ նախարարներու կողմէ՝ հայկական ցեղասպանութեան առնչութեամբ: Այս բաժնին մէջ ամփոփուած երկասիրութիւնը նման քօղազերծումներու քաղուածք մըն է: Ուշագրաւ են յատկապէս Մեծ Ոճիրի գործադրութեան ժամանակ իսկ Երեսփոխանական ժողովի մէջ եղած բացայայտումները՝ արիւնաքամ ոճրագործներու բանակէ ազատ արձակման եւ յատուկ կազմակերպութեան (Teskilati Mahsusa) մէջ զետեղման մասին. հոս կայ Թուրք Պատերազմական նախարարութեան զինծառայողներու հայթայթման բաժնի վարիչ (Ikmal Subesi) գնդապետ Պէհիչի յայտնութիւնը այս մասին: Նոյնքան ակնբախ են Լքեալ գոյքերու մասին պատրաստուած օրինագիծին առնչուող վիճաբանութիւնները, ուր արի ծերակուտական եւ նախկին Իթթիհատական դրօշակիր՝ Ահմէթ Ռիզա իր բողոքի ձայնը կը բարձրացնէ այդ օրէնքին նախադրած լայնածաւալ եւ վիթխարի կողոպուտներուն դէմ, առարկելով, որ «լքեալ» բառը նենգամիտ հնարք մըն է քանի որ Հայերը կամաւոր կերպով չձգեցին իրենց ունեցուածքը, այլ՝ բռնադատուեցան: Հոն դատապարտուած են նաեւ Տրապիզոնի նահանգի հայ բնակչութեան բնաջնջումի դիւային ծրագրի խոստովանութեան փաստեր: Այդ նահանգի երեսփոխան Հաֆըզ Մեհմէթ խոստովանած է, որ Հայերը ծովամոյն ընել տուողը նահանգի կառավարիչ՝ Ճէմալ Ազմի-ն էր: Նոյն ամբաստանութիւնը ըրած է զօրավար Զիւրիւքսուլու Մահմուտ փաշա օսմանեան Ծերակոյտին մէջ: Վաւերագիրներուն մաս կը կազմեն նաեւ կարգ մը փաստաթուղթեր, զորս Թուրք պատերազմական Ատեանը 1918 – 1919 շրջանին ձեռք ձգած էր:

Ասոնց մէջ է երրորդ բանակի հրամանատար զօրավար Վէհիպի վկայագիրը, ուր այս Թուրք հրամանատարը առանց բառերը ծամծմելու բացէ ի բաց կ'ըսէ, որ Իթթիհատ կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի պարագլուխներն էին, որ կազմակերպեցին հայ ժողովուրդի բնաջնջումը եւ հսկայ կողոպուտը, որ յաջորդեց այդ եղեռնագործութեան: Հատորին մէջ ներմուծուած այն ցանցառ եւ յոյժ գաղտնի հրամաններէն մին կը վերաբերի տոքթոր Պէհաէտտին Շաքիրի այն ծածկագիր հեռագրին, ուր հայկական ցեղասպանութեան այս գլխաւոր կազմակերպիչը կը սաստէ իր մէկ կուսակցական գործակիցը, որ Խարբերդի հայութեան տեղահանութեան բուն նպատակը չէ հասկցած, որ է «մաքրագործում» (tasfiye) «բնաջնջում»ի միջոցաւ (imha). գաղտնի հրամաններու այս հոյլին մէջ թերեւս ամենածանրակշիռը կը պատկանի ծերակուտական Ռէշիտ Աքիֆ փաշայի 1918 Նոյեմբեր 21-ին Ծերակոյտին մէջ ըրած յայտնութեան: Ժողովի ընթացքին այս նախանձախնդիր եւ պարկեշտ պետական մարդը առանց վարանելու գաղտնիք մը դուրս հանեց, որուն տակաւին ոչ մէկը չէ անդրադարձած: Ան յայտարարեց որ երբ ինքը Զինադադարի շրջանի Ա. դահլիճին մաս կը կազմէր իբրեւ Պետական Խորհուրդի Նախագահ (Surayi Devlet), անակնկալօրէն իր ձեռքը անցան երկու վաւերագիրներ, որոնք ցոյց կուտան թէ հայկական ողբերգութեան հեղինակները ովքեր են: Ասոնցմէ մէկը, ըսաւ ան, կը վերաբերէր Հայերը տեղահանելու հրամանին: Բայց միւսը, որ յաջորդեց գաղտնօրէն կը հրահանգէր գաւառային կուսակցական օրկաններուն, որ անմիջապէս գործի անցնին: Եւ, շարունակեց, Աքիֆ փաշան, «անիծեալ չէթէները» մէջտեղ ելան, գործադրելով յայտնի կոտորածները (mukateleyi zalime): Անկարելի է ստորագնահատել այս վաւերագրին բացառիկ կարեւորութիւնը. ինչպէս փրոֆ. Տատրեան կը շեշտէ իր մեկնաբանութեան մէջ, այս յայտնութեան արժէքը պէտք է չափել դայն ընողին դիրքին կարեւորութեամբը: Աքիֆ ոչ միայն չափէն աւելի զարգացած եւ հմուտ մտաւորական մըն էր եւ կը տիրապետէր արաբերէնի, պարսկերէնի եւ ֆրանսերէնի, ու ունէր բանաստեղծութիւններու շարքի տիվան մը, այլ Օսմանեան կայսրութեան ամենացայտուն պետական մարդոցմէ մին էր, հասնելով մինչեւ վէզիրի դիրքին, ամենաբարձրը օսմանեան վարչակազմին մէջ: Ծառայած էր կառավարութեան երեք գլխաւոր բնագաւառներուն մէջ, այն է, օրէնսդրական, գործադիր եւ դատական: Եղած էր Սեբաստիոյ (Սվազ)ի նահանգի կառավարիչ, Ներքին գործոց նախարար եւ ինչպէս վերեւ նշուեցաւ, Պետական Խորհուրդի նախագահ. իր վերջին պաշտօնավարութիւնը կը վերաբերէր Ծերակոյտին ուր եւ ըրաւ իր այս նշանաւոր յայտնութիւնը:

Երկու հարիւր քանի հինգ էջերէ բաղկացած այս հանդէս - հատորը կը պարունակէ նաեւ փրոֆ. Տատրեանի ցարդ հայկական ցեղասպանութեան մասին հրատարակած գործերու ընդհանուր մատենագրութիւնը: Ատոր կցուած է միջազգային օրէնքի աշխարհահռչակ մասնագէտ փրոֆ. Պասիունիի մէկ գնահատականը: Անդրադառնալով փրոֆ. Տատրեանի Նէյլ համալսարանի իրաւաբանական բաժնին կողմէ հրատարակուած իր գործին, Պասիունի զայն որակած է իբրեւ «հիմնովին լուրջ» ուսումնասիրութիւն մը հայկական ցեղասպանութեան մասին, եւ աւելցուցած է. «Ցարդ հրատարակուած բոլոր գործերուն մէջ, ներառեալ համայն թրքական գործերը, Տատրեանի մենագրութիւնը իրաւաբանական տեսակէտէ ամենահամոզիչն է, եւ ամենահաւատարիմը՝ ճշգրտութեան սկզբունքին»:

Վերջապէս պէտք է անդրադառնալ այն երկու ամերիկացի փրոֆեսէօրներուն, որոնք գրած են գրքին նախաբանը եւ ներածականը: Փրոֆ. Ռիչըրտ Ֆալք, որ Բրինսթըն համալսարանի Իրաւաբանական ամպիոնի վարիչն է, խիստ լեզուով մը ձաղկած է Թրքական կառավարութիւնը եւ անոր ուղղակի կամ անուղղակի հետամուտ եւրոպացի եւ ամերիկացի ակադեմականներ, որոնք ամէն տեսակ միջոցներու դիմելով կը նենգափոխեն հայկական ցեղասպանութեան ողբերգութիւնը եւ կը փորձեն արգելակել կամ խափանել ճշմարտութեան ներթափանցումը գիտութեան բնագաւառին մէջ: Այս իմաստով Ֆալք «հերոսապատում» որակած է փրոֆ. Տատրեանի նկրտումները եւ նուաճումները այս մարզին մէջ: Իսկ փրոֆեսէօր Ռաճըր Սմիթ, որ ընդարձակ ներածական մը գրած է, վերլուծած է Տատրեանի ներդրումը ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան մարզին մէջ, զայն նկատելով իբրեւ հիմնադիրներէն մին այդ մարզին:

Հատորը ձօնուած է հայկական ցեղասպանութեան զոհերուն, վերարտադրելով գերման գրող Արմին Վէկնէրի այդ նպատակաւ գրի առած սրտակեղէք ողբերգութիւնը:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Publications Reçues

ANI
Cahiers Arméniens
Histoire d'une immigration
et d'une intégration en Rhône-Alpes

N° 6 - Septembre 1994.

Centre de Recherches sur la Diaspora Arménienne : 36, rue de Trévise, Paris 9e

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ «Շամ» պանդոկի դահլիճին մէջ, Սեպտեմբեր 21-ին, Սուրիոյ մօտ Հայաստանի դեսպանատունը ընդունելութիւն մը սարքած է Անկախութեան 3-րդ տարեդարձին առիթով (1991, Սեպտ. 21): Ներկայ եղած են պետական, դիւանագիտական եւ համայնական բարձրաստիճան պատասխանատուներ, ի շարս որոնց՝ Սուրիոյ Արտաքին փոխ - նախարարը եւ Հայաստանէն ժամանած յատուկ պատուիրակութիւն մը: Հրաւիրեալները իրենց շնորհաւորութիւնները փոխանցած են Դամասկոսի մօտ Հայաստանի գործավար Դաւիթ Յովհաննիսեանին եւ դեսպանատան պաշտօնէութեան:

ՀԱԼԷՊԻ «Կրթասիրաց» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 23-ին, Հայաստանի Արտաքին նախարարի տեղակալ Էդուարդ Մելքոնեան հանդիպում մը ունեցած է հայ գաղութին հետ, պատասխանելով իրեն ուղղուած տասնեակ հարցումներու: Ներկայ եղած են շուրջ 500 հոգի: Փոխ - նախարարը մասնաւորաբար անդրադարձած է Պարսկաստանի հետ Հայաստանի ունեցած խիրայատուկ կապերուն, Ղարաբաղի առնչուող հարցերու, Ցեղասպանութեան Դատի հետապնդման, հիւպատոսարաններու դերին եւ Հայաստանի ընդդիմադիր կազմակերպութեանց վարքագիծին: Նոյն օրը, Էդ. Մելքոնեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութիւնը տեսակցութիւն մը ունեցած է Հալէպի նահանգապետին հետ:

ՀԱԼԷՊԻ համբաւաւոր «Ալէփփօ Գոլէճ»ի մասնաշէնքերուն մօտակայքը, Սեպտեմբեր 24-ին, բացումը կատարուած է Հայաստանի Հալէպի հիւպատոսարանի նոր շէնքին: Բացման պաշտօնական հանդիսութեան ներկայ եղած են Հալէպի նահանգապետը, Հայաստանի Արտաքին նախարարին տեղակալը, Դամասկոսի, Պէյրութի եւ Գահիրէի Հայաստանի գործավարները, Բերիոյ Թեմի Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, սուրիական Խորհրդարանի նորընտիր հայ երեսփոխան՝ Սիմոն Լիպարեան, պաշտօնական թէ ներկայացուցչական բազմաթիւ դէմքեր եւ շուրջ 2000 հայորդիներ: Եռագոյնի բարձրացման արարողութենէն ետք խօսած են նահանգապետը, Արտաքին փոխ - նախարար Էդ. Մելքոնեան եւ հիւսկ՝ հիւպատոս Լեւոն Սարգսեան, շեշտելով հայ - արաբ բարեկամութեան ամրապնդման անհրաժեշտութիւնը: Սուրիական մամուլն ու հեռատեսիլը անդրադարձած են հանդիսութեան: Նրշենք, որ հիւպատոսարանի այս նոր շէնքը հայրենի պետութեան տրամադրուած է Հայ Աւետարանական համայնքին կողմէ: Նորոգութեան, յարդարման եւ ընթացիկ ծախքերու ամբողջ բեռը յանձն առած են հալէպահայ գործարանատէրեր ու բարերարներ՝ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի գլխաւորութեամբ: Բերիոյ Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանը (հովանաւորեալ կազմակերպութիւններով) չէ մասնակցեր այս նուիրահաւաքին (*):

ՀԱԼԷՊԻ Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ նորակառոյց եկեղեցւոյ «Արարատեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 2-ին նշուած է Կոմիտասի ծննդեան 125-ամեակը, նախաձեռնութեամբ նոյն եկեղեցւոյ ժողովրդապետութեան: Ներկայ եղած են աւելի քան 350 հոգի: Բացումը կատարած է Օգոստինոս Վրդ. Գուսա: Բեմականացուած է փոքրիկն Սողոմոնի (Կոմիտասի աւազանի անունը) էջմիածին մուտքը վերյուշող կարճատեւ պատկեր մը: Բանախօսած է բժիշկ Թորոս Թորանեան, վեր առնելով յատկապէս Կոմիտասի բացառիկ տեղը հայ իրականութեան մէջ՝ որպէս միացնող, ազուցող ազդակ՝ հայ երաժշտութեան բերած իր անգնահատելի դերէն ալ անդին: Այնուհետեւ գործադրուած է ամբողջովին Կոմիտասի ստեղծագործութիւններէն բաղկացած երաժշտական յայտագիր մը: «Հուսկ բանք»ը արտասանած է Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ Պետրոս Արք. Մրէաթեան:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

(*) Ազգային մարմիններու այս թիւր կեցուածքը ընդվզում եւ շփոթ ստեղծած գաղութին մէջ: Ի՞նչպէս կարելի է տասնամեակներ շարունակ սերունդ դաստիարակել Անկախ Հայրենիքի երազով ու նոյն այն պահուն՝ երբ այդ հայրենիքը գոյատեւման ու վերականգնումի դժուարին հանգրուանէ մը կ'անցնի՝ անգոսնել այդ նոյն հայրենիքին հարազատ ներկայացուցչութիւնը (իմա՝ պետականութեան խորհրդանիշը), փորձելով «պատիժ»ներ սահմանել, նիւթական թէ բարոյական տեսակէն...:

Խորթ չի՞ թուիր այս դիրքորոշումը մեր ըմբռնումներուն, մեր հաւատամքին ու մեր էութեան:

Օրուան հարցեր

ՍԱՏՏԱՄ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔ ՈՒՆԷ՞Ր

Իրաքեան զօրքերու տեղափոխութիւնը դէպի Քուէյթի սահմանագլուխը, յանկարծակի ահազանգ մը հնչեցուց արեւմտեան աշխարհին մէջ: Միացեալ-Նահանգներու նախագահը անմիջապէս ձեռնարկեց զինեալ ուժեր ղրկելու շրջանը, առաջին քայլէն առաջքը առնելու համար նոր բարդութիւններու: Իրաքի նախագահ Ս. Հիւսէյնի այս խիզախ արարքը անձնասպանութեան համազօր նկատուեցաւ սաուտական օրաթերթի մը կողմէ, իսկ «Նիւ-Եորք Թայմզ»ի մէկ քրոնիկագիրը պնդեց որ Ս. Հիւսէյն կրնայ յաջողիլ եթէ Արեւմուտքը հարկաւոր հակազդեցութիւնը ցոյց չտայ:

Նոյն նիւթին մասին ուշագրաւ հարցադրումներ ունի նաեւ Լոնտոնի պզեաթինեան օրաթերթը: Ան նախ ուշադրութեան կը յանձնէ անակնկալը զոր բերաւ Իրաք, հակառակ սպառածի, ուժահարի, արհամարհուածի իր դիրքին զօրք ճամբայ հանելով դէպի Քուէյթի սահմանը: Իրաքի բրածին մէջ թափանցիկ է 18 միլիոննոց իր բնակչութեան ապրած տրամին հակազդելու նպատակը: Երկիրը կը կրէ պարտադրուած շրջափակումին ծանր հետեւանքները: Այդ շրջափակումը կը շարունակուի չորս տարիէ ի վեր ու Պաղտատ կը բողոքէ անոր անարդարութեան դէմ, պահանջելով որ վերնայ: Եւ ափսոս որ արաբական կարգ մը երկիրներ անվարան հետեւեցան ամերիկեան հրահանգներուն, թելադրելով որ Իրաք յարգէ ՄԱԿ-ի բանաձեւերը որպէս շրջափակումէն փրկուելու միակ միջոց: Ասիկա կ՚ըսեն երբ գիտեն թէ ան 95% համեմատութեամբ կիրարկած է պահանջքը ու մնացեալ 5%-ն ալ որ կը վերաբերի ներկայի սահմաններով քուէյթեան պետութեան ճանաչումին, կը պատրաստուի յարգել երբ Միացեալ-Նահանգները ճշդեն շրջափակումը վերցնելու թուականը:

Պաղեստինեան թերթը ասիկա ըսելէ ետք հարց կուտայ թէ ինչո՞ւ Միացեալ-Նահանգները փութացին Ապահովութեան Խորհուրդը մղելու որ վերցնէ Սերպիոյ շրջափակումը, մինչ ան %5-ը անգամ չէ գործադրած իրեն պարտադրուածին եւ նոյն կեցուածքը չունենար Իրաքի պարագային: Ինչո՞ւ տակաւին բանագնացներ կը ղրկեն խաղաղ լուծում մը փորձելու համար Հայիթիի տագնապին ու նոյն ձեւով չեն վարուիր Պաղտատի հետ: Իրաք պարզապէս իր ներքին գործերէն մաս մը փոխադրեց իր տարածքին մէկ շրջանը. արգիլուա՞ծ բան մըն էր ատիկա որպէսզի Միացեալ-Նահանգները իրենց պատերազմական նաւերը շարժման անցընէին դէպի արաբական ջուրերը:

Պաղտատի ղեկավարութիւնը պատերազմին յաջորդած տարիներուն ամէն բան ըրաւ յարգելու համար աշխարհի Նորօրեայ կարգերը: Զգեց որ արեւմուտքցի գէտերու հսկողութեան տակ փճացուին կորիզային ու քիմիական գործատուներու իր արտադրութիւնները. այս ամէնը յանձն առաւ, թեթեւցնելու համար իր ժողովուրդին տառապանքը: Բայց ի զուր.

Այսքանէն ետք Իրաք կորսնցնելիք բան չունի, ոչ ալ հաշիւ ու վճարած է բողոքել: Գիտակից է քաղաքական տնտեսական եւ զինուորական տեսակէտէ իր տկարութեան: Միակ խնդրածը արաբ ժողովուրդներու եւ միջազգային հանրութեան կողմէ ըմբռնումն է իր պատճառաբանութեան:

Պաղեստինեան թերթը աւարտին պատրաստակամութիւն կը յայտնէ Իրաքի յետագայ քայլերուն պատասխանատուութիւնը ստանձնելու, եթէ նոյնիսկ ան նպատակ ունենայ կրկին գրաւելու Քուէյթը. որովհետեւ միջազգային հանրութիւնը կրնար արգելք ըլլալ այս նոր միջադէպին, եթէ արտօնած ըլլար որ բարի վարքի տէր բանտարկեալի մը ցոյց տրուած վերաբերումը յայտնուէր նաեւ անոր հանդէպ: Մինչդեռ Արեւմուտքը չուզեց այդ վերաբերումը ունենալ ու ներել անոր, կամ գոնէ զեղչել պատիժը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱԼԵՔՍ ՊԵՐԼԵԱՆ

Ալեքս Պերլեանի գործերը (իւղանկար, գծագրութիւն, փաստել) կը ցուցադրուին Հոկտեմբեր 19-էն Նոյեմբեր 5 (*): Արուեստագէտը որ անծանօթ մը չէ արուեստի աշխարհին մէջ, ծնած է Հալէպ 1946-ին, վկայուած է Վենետիկի Գեղարուեստից ակադեմիայէն: Փարիզ հաստատուած է 1976-էն ի վեր: Իրեն համար նկարչութիւնը նոյնքան հիմնական է, նոյնքան կենսական որքան խօսակցական լեզուն մահականացուին համար: Կը նկարէ, կը գծէ ինչպէս կը խօսի, կը շնչէ:

(*) Galerie Les Cent,
8, rue de Jouy, 75004 Paris,
Du mardi au samedi de 14h à 18h30.

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՏԵՍԵՐԻԶԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 13 Հինգշաբթի երեկոյեան Փարիզի «Էքոլ Նորմալ»ի մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ցուցադրութիւնը «Հայաստանի վերջին թագաւորները» տեսերիզին որ տեսագրումն է 1993 Հոկտեմբեր-Նոյեմբերին Սորպոնի մատուռին մէջ տեղի ունեցած կիլիկեան ցուցահանդէսին: Աւելի քան 200 հոգինոց սրահին մէջ ուր շատեր ոտքի մնացած էին ցուցադրութեան սկիզբէն առաջ, բարի գալուստի խօսք արտասանեց հաստատութեան տնօրէնը, անդրադառնալով նաեւ «Էքոլ Նորմալ»ի 200-ամեակին:

Տեսերիզը որ 50 վայրկեան կը տեւէ, պատրաստուած է Յունիսին, որպէս արտադրութիւնը Ֆոնթընէ-Սէն Գլուի «Էքոլ Նորմալ»ին եւ «Կիլիկիա» ընկերակցութեան: Գիտական ղեկավարն է Արմէն Մութաֆեան, իրագործողը՝ Փիեռ Սամսոն:

Ցուցադրուած նմոյշներուն հետքերով կիլիկեան թագաւորութեան ամփոփ պատմականը կ՚ընէ հոն Ա. Մութաֆեան, ծանրանալով մասնաւորապէս մանրանկարչական արուեստին ուշագրաւ ծաղկումին վրայ, մինչ պաստառին վրայ ցոյց կը տրուին տուեալ շրջանի ձեռագիր մատեաններէն մեծապէս տպաւորիչ էջեր:

Ձեռնարկը հետաքրքրական է նախ անով որ կը տեւականացնէ այնքան գնահատուած ցուցահանդէսը, ապա Հայոց պատմութեան վերջին պետականութեան այս շրջանին մասին դիւրամատչելի աղբիւր մը կ՚ընծայէ:

Տեսագրութեան կ՚ընկերանայ Արթիւր Ահարոնեանի կողմէ պատրաստուած երաժշտութիւն մը, իսկ տեսերիզը կ՚աւարտի Արաքս Մանսուրեանի երգած Կիլիկիայով: Յատուկ տպաւորութիւն կը գործեն շրջանի հայկական բերդերու — Սիս, Լամբրոն, Լեւոնի բերդ եւայլն - մեծադիր նկարները:

Այս յաջող ձեռնարկին թերեւս միակ ճախ կէտը ցուցահանդէսին այցելու այն դէմքերն են որոնք առնուած են նաեւ տեսերիզին մէջ, աւելորդ ներկայութեամբ մը ծանրաբեռնելով տեսարանները ու կեդրոնացումի երբեմն անտեղի շեղում պատճառելով:

Հոկտեմբեր 13-ի երեկոյթը ցուցադրութենէն ետք շարունակուեցաւ պիւֆէի մը շուրջ խմբելով ներկաներ. միեւնոյն առեն առիթ տրուեցաւ գնելու «Կիլիկիա» տեսերիզէն (գինը՝ 150 Ֆր.):

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ Արմենիա Մշակութային Միութեան «Արմենիա» թատերասրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ ՀՕՄ-ի Աչխէն մասնաճիւղին, Սեպտեմբեր 10-ին, տեղի ունեցած է «Լատին-Ամերիկայի հայ մանուկներու Բ. փառատօնը»: Յայտագիրը պատրաստած էին երգչուհի Մարալ Թորիկեան եւ մանկական երգչախումբը՝ «Մարալիկ»: Երգերով եւ պարերով ստեղծուած է խանդավառ մթնոլորտ մը:

ՍՈՖԻԱՅԻ «Բարեկամութեան Տան» մէջ, Սեպտեմբեր 19-ին, տեղի ունեցած է հանդիսաւոր ժողով-համերգ մը նուիրուած Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային տօնին: Բացումը կատարած է «Երեւան»ի վարչական խորհուրդի նախագահ՝ Կրօնիկ Գարակէօզեան: Պուլկար բանաստեղծ Մաթէյ Շոփքին ելոյթ ունեցած է եւ արտասանած իր քերթուածներէն, ձօնուած Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին: Պուլկարիոյ մօտ ժամանակաւոր գործավար՝ Սեւտա Սեւան ողջոյնի խօսքը բերած է:

ՍԱՆ-ՓԱՈՒԼՈՅԻ մէջ, Օգոստոս 29-ին, տօնուած է Արմենիա-թերթի 63-րդ տարեդարձը հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ կոմիտէի, ՀՕՄ-ի Արփի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տեղւոյն մասնաճիւղերուն: ՀՕՄ-ի «Նայիրի» պարախումբը ապահոված է գեղարուեստական բաժինը: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Արմենիայի տեղւոյն թղթակիցը՝ Համբարձում Քիւլահճեան: Օրուան բանախօսը եղած է թերթին խմբագիրը որ իր ելոյթին սկիզբը յայտարարած է որ ձեռնարկը կը նուիրէ Վազգէն Կաթողիկոսի յիշատակին:

ՎԱՆԴՈՒԿԻ ԳԻՊՈՒԱԾ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

— Ի՞նչ է, ի՞նչ կայ...

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, ըսաւ կէս կոպիտ ձայնով մը ... սա քովի սենեակին մէջ ճամբորդ մը իջած էր քանի օրէ ի վեր... այս առաւօտ պիտի մեկնէր ... պատուիրած էր որ ձայն տամ ... Հիմակ, եկայ, ձայն կուտամ, բայց ներսէն պատասխան տուող չկայ ... Մեկնած չէ, քանի որ դուռը փակ է ներսէն, բանալին ալ՝ կղպանքին վրայ ... Զարմանալի բան ... ներսը շարժելու, երերտկալու նշան ալ չկայ, կարծես մարդ չըլլար ... բայց վստահ եմ, մարդուկը ներսն է...

Ու սպասարկուն անգամ մըն ալ թակեց դուռը, միշտ ապարդիւն...

— Բայց հոս, այս սենեակին մէջ կի՞ն մը չէ՞ր բնակողը ... Մայր մը տղուն հետ ... այս գիշեր ձայնը առի...

— Ի՛նչ մայր, ի՛նչ տղայ ... խաֆած խրխլած մարդուկին մէկը ... Հետը սպառելին ալ պոռնիկ չըսե՞ս ... Այո, պոռնիկ ... մարդուկին պզտիկն հատ մը փակած էր այդ բարի ծաղիկներէն ... այս գիշեր մէկտեղ վեր ելան ... աչքովս տեսայ...

Այսուհանդերձ դուռը ներսէն բացող չկար ու չկար...

— Ուրիշ ճար չկայ ... դուռը իմ բանալիովս պիտի բանամ ... բայց քովս կեցիր ... վկայ կ՚ըլլաս ... պարտադրեց ինծի սպասարկուն:

Ու իր օգնական բանալիով յաջողեցաւ դուռը բանալ: Սենեակին մէջ ոչինչ կար արտասովոր: Ոչ մէկ խառնակութիւն, ճամբորդական զոյգ պայուսակներ փակ, պատրաստ կը սպասէին մեկնումի: Բայց ճամբորդը, — արդարեւ յիսունը անց, ճաղատ, դալուկ գլուխ մը բարձին վրայ, — քնանալու երեւոյթը ունէր. բայց արդեօք ... ո՛հ ոչ ... Քուն չէր ասիկա ... դիմագիծերը՝ պիրկ, տմոյն, աչքերը՝ կիսափակ, սառն, բազուկները, մարմինը՝ կարկամած, անշարժ, անշունչ, մեռած էր մարդուկը...

— Ցանկարծամա՛հ ... կաթուած՝ բողին դրկին մէջ ... առաջին տեսածս չէ ասիկա ... Կը տեսնե՞ս կնկան պառկած տեղը՝ քովն ի վեր ... Չիթիկը՝ պարոնին վիճակը տեսածին պէս առեր քալեր է ... կատուի նման ինչպէս պլստեր է պանդոկէն դուրս ... եթէ ո՛չ աչքիս տակէն բան չի փախիր ... վա՛յ չուն շան որդի ... Ատ քեզի պատմութիւն ... Ոստիկանութեան լուր տալու է, ի՛նչ առած...:

Զարաչուք սենեակէն դուրս ելանք.

— Հիմակ քեզի եմ, — դարձաւ ինծի, — յաչուէ սենեակդ, պատրաստուէ, մինչեւ հեռաձայնեմ, բժիշկն ու ոստիկանը գան քննութեան ... Բայց, զգո՛յշ, ոչ մէկ իրարանցում պանդոկին մէջ ... հաճախորդներուդ որեւէ բան պատմելու պէտք չունիս ... Սպասէ վերադարձիս:

Անակնկալ դէպքին տպաւորութեան տակ անզօր էի կարգի դնելու խառնաշփոթ, խուճապահար մտածումներս ... Ըսե՛լ թէ այս գիշեր իսկ երեւակայած էի խմանալ խանդակաթ մօր մը փայփայանքը իր տղուն հանդէպ ... Ի՛նչ խաբկանք ... մայր կարծածս պոռնի՞կ մըն էր ուրեմն ... Թերեւս մահը, անագորոյն մահը, որ մայրական օրօրերգներով, պոռնիկի զրկանքով կը քնացնէ, կը խլէ ու կը տանի այս աշխարհի զաւակները ... ա՛հ, անտէրունջ մարդիկ...

Սենեակիս մէջ վեր վար կը ճեմէի. շուրջս ամէն ինչ կը թուէր անկայուն, խարխուլ: Պանդոկը մթին, խոր ծովու մը վրայ տատանող նաւու մը զգայնութիւնը կուտար ինծի ... Ցարակից սենեակներուն մէջ արթնցող, յօրանջող կեանքին առաջին թափահարումը, առաջին փսփսուքը կ՚իմացուէր: Ուղեւորներ, որոնք կը պատրաստուէին դուրս գալ իրենց խուցերէն, մեկնիլ իրենց առօրեայ արկածախնդրութեան: Դեռ իմացած չէին մեծ լուրը, մահուան մը լուրը, որ ջուրը նետուած ծանր քարի մը պէս կ՚իյնայ մարդոց կեանքին, մարդոց հոգիին անդորր մակերեսին վրայ, եւ բոպէ մը կը ցնցէ աչքերն ու ծալքերը:

Կէս ժամ վերջ սանդուխներէն վեր: Իմացուեցաւ քննութեան եկող պաշտօնական անձնաւորութեանց ոտնաձայնը, — ոստիկաններ, քննիչ, բժիշկ, սպասարկուն, աւելածու մը եւ կիներ, որոնք սենեակիս դրան մօտ կանգ առին: Դուրս ելայ: Հանդիսաւոր լռութեամբ մը մեռելախուցին դուռը բացին ու ներկաները խուժեցին ներս: Սիրտ չունեցայ հետեւելու իրենց...

Բայց բացառիկ, աղմկարար այս այցելութիւնը իրարանցումի մատնած էր միջանցքի հարեւաններս: Բանալիներ կը ճռնչային, դուռները պիտի բացուէին մի առ մի ... Ճիշդ, եղերական այդ պահուն, պարագաներու հետ խոտոր համեմատող հետաքրքրութեամբ մը, ես ուզեցի միայն գիտնալ թէ որքա՛ն սոյդ պիտի ըլլէին գիշերուան միւս իմ ենթադրութիւններս ... Կը վերյիշեմ ամբողջ մտապատկերս: — Ահա այս, աջիս, երկու երիտասարդ սիրողներու սենեակը, - դուռը կը բացուի, դուրս կ՚ելլեն ալեհեր, ծերուկի՝ այր ու կին մը, ուշագրաւ կերպով իրարու յար եւ նման, որպէս թէ քոյր եղբայր ըլլային, ինչպէս կը պատահի յաճախ քանի մը տասնեակ միասին ապրած, իրարու հետ շաղուըրուած ամոլներու: Բայց ի՛նչ զոհունակութիւն, մանկունակ, ի՛նչ թեթեւութիւն իրենց դէմքին վրայ: Կքած, կիսափուլ իրենց մարմինին մէջ սրտի կանթեղը նշուլէ նոյնքան յստակ ու ջերմիկ, որքան իրենց երիտասարդ օրերուն:

— Իսկապէս չեմ խաբուած, բսի իւրովի, տարիներու չփոթութիւն մը միայն, հեռապատկերի հարց:

Ու ծերուկ ամոլը, առանց ամենադոյզն հետաքրքրութեան թէ ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ, թեւանցուկ, աղօթք մը փրնթփրնթալով սանդուխներէն վար իջան:

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

պոնէ: Թող դաղրի անհաւանիկ անհաբեկչութեան հոսեցուցած արիւնը եւ մեր հայրենիքը տիրանայ անդորրութեան եւ ապահովութեան: Յաւէ՛րժ շարունակուի մեր ազգային միասնականութիւնը: Մենք աղօթող ենք այս բոլորին եւ ամբողջ մարդկութեան երջանկութեան համար»:

Այս յայտարարութենէն ետք Պատրիարքը ներկաները հրաւիրեց հարցումներ ուղղելու: Առաջին վայրկեանէն իսկ ստեղծուեցաւ ձգտեալ եւ ջղագրգիռ մթնոլորտ մը: Կը թուի թէ մամլոյ ներկայացուցիչները ծանր գտած էին հաղորդագրութիւնը: Մանաւանդ «Կիւնայտըն» թերթի ներկայացուցիչ Ահմէտ Էֆէ բաւական ծանր հարցումներ կ'ուղղէր: Մթնոլորտը բաւական տաքցաւ: Յայտնի էր որ մամլոյ ներկայացուցիչները չէին հասկցած որ բուն հարցը Արթի հետ լուսանկարուած հոգեւորականին խնդիրն էր:

Ստորեւ կուտանք գրեթէ բառ առ բառ այն խօսակցութիւնները, որոնք յաջորդեցին հարցում - պատասխանի ձեւով: Կարելի չեղաւ ստուգել հարցումներու տէրերուն ինքնութիւնը, քանի որ այս մամլոյ ասուլիսի կազմակերպիչները սկիզբէն խելք չըրին պայման դնել որ հարցում ուղղող թղթակիցները նախապէս յայտնէին իրենց թերթին անունը եւ իրենց ինքնութիւնը:

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Որքան որ կը հասկցուի ձեր հաղորդագրութենէն, դուք կը մեղադրէք թէ՛ մամուլը եւ թէ միաժամանակ թուրք ապահովութեան շրջանակները: Ճի՞շդ է:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Մենք ընդհանուր խօսեցանք:

Հ. - Շատ լաւ, ապահովութեան իշխանութիւններու յայտարարութիւններուն ի՞նչ պիտի ըսէք, երբ անոնք կը յայտարարեն, թէ Հայերը կը գործակցին ահաբեկիչներուն հետ:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Եթէ ճիշդ է, կ'ընդունինք:

Հ. - Ուրեմն ըսել կ'ուզէք որ սխալ է:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Եթէ սխալ բան մը կայ, մենք ալ առարկելու իրաւունք ունինք: Քանի որ Թուրքիոյ մէջ կ'ապրինք եւ խօսքի ազատութիւն կայ, ուրեմն պէտք է խօսինք:

Հ. - Այսինքն ըսել կ'ուզէք որ Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը սխալա՞ծ է:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Այո՛, եթէ Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը այսպէս ծանուցած է, կը նշանակէ որ սխալած է:

Հ. - Դուք ձեր աչքերով տեսա՞ք որ այդպիսի ծանուցում մը կատարուած է:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Ո՛չ, ես չեմ տեսած: Մենք ընդհանուր առմամբ թերթերուն մէջ կարդացուած եւ հեռատեսիլներէն տեսնուած նիւթերուն մասին կը խօսինք:

Հ. - Այս լուրը առաջին անգամ Յուլիս 15-ին հրատարակուեր է: Անցնող երեք ամիսներու ընթացքին ի՞նչպիսի փոփոխութիւն անցեր է որ այսօր դուք մամլոյ ասուլիս մը կազմակերպելու պահանջքը զգացիք:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Այս լուրը շաբաթ մը առաջ դարձեալ հրատարակուեցաւ: Որոշ ժամանակ մըն ալ ես բացակայ էի մեր հոգեւոր կրօնապետին մահուան առիթով:

Հ. - Դուք ըսիք որ Թուրքիոյ մէջ ժողովուրդը Հայերու դէմ դիրք գրաւեց եւ կարգ մը գրգռութիւններու պատճառաւ Հայերու դէմ կեցուածք կայ: Դուք ի՞նչպէս կ'արժեւորէք հիմա ԱՍԱԼԱ-յի դէպքերը: Արդեօք ժողովուրդին մէջ այդ դէպքերը իրենց դերը չունեցա՞ն:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Մենք կը պախարակենք այսպիսի դէպքեր, նոյնիսկ եթէ 15-20 տարի առաջ պատահած են:

Հ. - Այսինքն ԱՍԱԼԱ-ն կը պախարակէք:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Արդէն 15-20 տարի առաջ նախկին Պատրիարքն ալ պախարակած էր եւ մենք ալ այսօր նոյնը կ'ընենք: Մենք որպէս եկեղեցի, ահաբեկչութեան դէմ ենք: Թուրք ըլլայ, ռուս կամ գերման, ահաբեկչութեան դէմ ենք մենք:

Հ. - Ձեր հաղորդագրութեան մէջ ըսուեցաւ որ հայ համայնքը անհանգիստ է այս հրատարակութիւններէն եւ ինքզինք անապահով կը զգայ: Ձեր համայնքէն այս ուղղութեամբ Ձեզի որեւէ դիմում կատարուեցա՞ւ, գանգատ յայտնեցի՞ն:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Այո՛, օրինակի համար շուկայի վրայ մեր խանութպանները քով քովի կ'ապրին չէ՞: Խանութպանները դադրեցուցին իրարմէ առեւտուրը:

Հ. - Շատ լաւ, հայ համայնքը որեւէ գործունէութիւն ունի՞ Հարաւ - Արեւելեան նահանգներու մէջ:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Համայնք չկայ: Յիսունական թուականներուն, երբ ես հոն դարձեալ պարտականութիւն կը կատարէի, օրինակի համար Տիյարպաքըրի մէջ աւելի քան 10.000 Հայեր կ'ապրէին, երկու եկեղեցիներ ունէինք: Անոնք գոցուած են եւ հիմա անոնք չկան:

Հ. - Շատ լաւ մեծայարգ Պատրիարք, դուք ամբողջ աշխարհի Հայերու անունո՞վ կը խօսիք, թէ ոչ Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութեան անունով կը խօսիք:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Ես Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքն եմ:

Հ. - Բայց Ձեր հաղորդագրութեան մէջ այսպիսի արտայայտութիւն մը կայ: «Ի՞նչպիսի խղճմտանքով մը Հայերը կ'ամբաստանուին»: Հիմա Դուք միւս Հայե՞րն ալ կը պաշտպանէք:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Ես արտասահմանի Հայերուն մասին խօսք չունիմ: Ես Թուրքիոյ Հայերուն մասին կը խօսիմ:

Հ. - Քիչ առաջ ուրիշ ընկեր մըն ալ հարցուց ձեր համայնքին զգացած անհանգստութեան մասին: Անցնող տարիներու ընթացքին, ինչպէս գիտէք, մեր դիւանագէտները սպաննուեցան: Այդ շրջանին մեր հայ հայրենակիցներուն վրայ որեւէ յարձակում չգործուեցաւ: Հիմա ինչո՞ւ ըլլայ:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. -- Այդ շրջանը շատ լաւ կը յիշեմ, այդ օրերուն ես Նոր Զէլանտայի ու Աւստրալիոյ Աւագ Եպիսկոպոսն էի, յարգելի Տէմիրէլ վարչապետ էր եւ իր բոլոր խօսակցութիւններուն մէջ կ'ըսէր որ արտասահմանի Հայերը պէտք է անջատել Թուրքիոյ հայ հայրենակիցներէն: Հիմա այսպիսի բան չըսուիր ոեւէ ղեկավարի կողմէ:

Հ. - Ձեր այս յայտարարութիւնը յարգելի Չիլլէրի՞ն ուղղուած է արդեօք:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ -- Ոչ, ոչ, ոեւէ անձի ուղղուած չէ մեր խօսքը: Սխալ մի հասկնաք:

Հ. - Դուք քիչ առաջ ըսիք որ Թուրքիոյ Հայերու անունով կը խօսիք: Եւ այս լուսանկարն ալ իրողութիւն մըն է: Դուք կ'ըսէք որ Հայերը հեռուէն մօտէն որեւէ կապ չունին ՓՔՔ-ի հետ: Բայց անցեալի մէջ կարգ մը փաստերու գոյութեան մասին խօսուեցաւ: Դուք Ձեր կեդրոնին -հաւանաբար կեդրոն մը ունիք-, ձեր այս մտահոգութիւնները փոխանցեցի՞ք:(Պատրիարքը քիչ մը սխալ հասկցաւ հարցումը եւ զայն ընդունեցաւ մեղադրական իմաստով մը, եւ տուաւ հետեւեալ պատասխանը). -

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Ո՛չ, մենք կաթողիկէ չենք: Մենք միւս եկեղեցիներուն հետ կապ չունինք: Նայեցէ՛ք իմ վեղարիս: Այս վեղարը կը կրեն միայն հայ հոգեւորականները: (Պատրիարքը աւելի վերջ անդրադարձաւ հարցումին եւ շարունակեց): Տեսէ՛ք, մենք ալ մեր եկեղեցւոյ գերագոյն պետը ունինք: Արտասահմանի մէջ երեք բարձրագոյն աթոռներ ունինք. Թուրքիոյ, Լիբանանի եւ Երուսաղէմի մէջ: Այս երեք աթոռներս մէկզմէկու նկատմամբ իրարու գործերէ պատասխանատու չենք: Մենք բացարձակ յարգանք ունինք մեր եկեղեցւոյ գերագոյն պետին: Կաթողիկէները այդպէս չեն: Անոնք Վատիկանին կապուած են: Մեր մօտ ժողովրդավարութիւն կայ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ASSOCIATION NAREG
ENGHIEN
organise son
Dîner Dansant
au profit de ses élèves
le Samedi 5 Novembre à 20h30 précises
Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains
Soirée animée par l'Orchestre *A N I* de Lyon
Troupe de danse *N A R E G* et attractions
Réservations au : 48. 41. 49. 37.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 3

Հիմնուելով մեզի տրուած տեղեկութեան վրայ, հաղորդած էինք որ Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 18, ժամը 7-ին հայկական յայտագիր մը պիտի սփռուէր («Յառաջ») ինչ որ չեղաւ: Յայտագրին պատասխանատուն ցաւ կը յայտնէ որ կարելի չէր եղած փոփոխութիւնը հաղորդել առենին: Յայտագիրը կը սփռուի Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 25, ժամը 7-ին:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Ter-Davtian» de Chaville
dîner dansant
Samedi 12 Novembre à 20 heures
Salle des Fêtes
« ATRIUM »
à côté de l'Hôtel Campanile
3 bis, Parvis R. Schumann
885, ave R. Salengro, 92370 CHAVILLE
Rencontre amicale,
menu gourmet,
ambiance dansante
avec les disk-jockeys
Souren et Raffi
Réservation :
47. 50. 29. 04 / 47. 50. 10. 85.

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ
Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 25
ժամը՝ 20.30-ին
à l'*Espace Julien*
13001 Marseille
(M° Cours Julien)
« Տ Կ Զ Ա Ր »
Հայաստանի հնագոյն
նուագարաններու
Պետական Նուագախումբ
Ղեկավար՝
ԿԱՐԼԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ
Մասնակցութեամբ երգիչներ՝
Հ. Յարութիւնեան-ի
Յ. Սարեան-ի
Շ. Յակոբեան-ի
Ս. Նալպանդեան-ի
Պարողներ՝
Ս. Միքայէլեան-ի
Տ. Շիրինեան-ի
Ս. Կարապետեան-ի
Ն. Ծառուկեան-ի
Ա. Միրզախանեան-ի
Ժողովրդական երգ, երաժշտութիւն, պար...
Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. կեդրոն
339, ave du Prado, 13008 Marseille
Հեռ. - 91. 77. 84. 70

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Samedi 22 Octobre à 20 heures 30
COUSCOUS PARTY
organisé par la Croix Bleue
Section Hélen Puzant
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Participation : 120 F. par personne.
Réservations au :
43. 76. 10. 07 / 43. 76. 35. 68.
**
Section *Naïri* — Beaumont
organise une sortie à
SAN-REMO (Italie)
Le Samedi 22 Octobre
Rassemblement devant l'église arménienne de Beaumont à 5 heures 30 précises.

ՀԱՅ ԴԱՏ

Comité de Défense de la Cause Arménienne

Le 14 octobre 1994, la 17ème Chambre du Tribunal correctionnel de Paris a examiné pendant sept heures la plainte que le Comité de Défense de la Cause Arménienne avait déposée contre l'historien anglo-américain Bernard Lewis et le quotidien Le Monde pour déclarations et diffusion de propos niant la réalité du génocide arménien perpétré par la Turquie en 1915.

Malgré l'étrange absence de Bernard Lewis et en dépit des efforts de son défenseur Thierry Lévy à vouloir convaincre le Tribunal de l'irrecevabilité des actions intentées, le procès s'est déroulé dans des conditions normales, le Président Jean-Yves Monfort ayant décidé de joindre l'incident au fond.

Après les émouvantes dépositions de six rescapés des massacres, les historiens Yves Ternon et le Professeur Israël Charny, ce dernier venu tout exprès de Jérusalem, ont réduit à néant les thèses que Bernard Lewis avait développées dans les colonnes du *Monde* les 16 novembre 1993 et le janvier 1994. Aux plaidoiries de Mes. Tcholakian, Arapian et Forster, les défenseurs des accusés ont invoqué l'irrecevabilité de la procédure engagée, en reconnaissant toutefois la maladresse des propos de leur client.

Sans vouloir préjuger du verdict qui sera rendu le 18 novembre 1994, le CDCA tient à souligner l'importance historique de ce procès, le premier procès au monde appelé à trancher sur la reconnaissance juridique du génocide arménien. *Le procureur général a affirmé qu'aux yeux du ministère public, les massacres perpétrés en Turquie en 1915 constituent un génocide. Il a par ailleurs qualifié les propos de Bernard Lewis de négationnistes.*

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne attend le jugement avec confiance. En matière de crime contre l'humanité, il n'est pas douteux que la législation de la France présente de réelles lacunes. Cela a été reconnu par les avocats de Bernard Lewis et du Monde. Il appartient donc au tribunal de donner son interprétation des textes en vigueur. Il n'en reste pas moins que, pour la première fois au monde dans une enceinte judiciaire, les massacres de 1915 ont été qualifiés de génocide.

Nous appelons nos compatriotes et toutes les personnes soucieuses de la vérité historique, à venir assister très nombreux au rendu du jugement le vendredi 18 novembre, à la 17ème Chambre correctionnelle de Paris.

Paris, le 17 Octobre

U. G. A. B. — *Paris*
sous le haut patronage
du Ministère de la Culture
et de la Francophonie
et le parrainage de
Mstislav ROSTROPOVITCH
CONCERT EXCEPTIONNEL
organisé en collaboration avec
l'A.M.I. du Jardin de Musique
LE QUATUOR KOMITAS
le Mardi 15 Novembre à 20h30
à l'UNESCO
(7, Place Fontenoy, Paris 7e)
au programme:
Brahms — Chostakovitch — Debussy
Haydn — Hindemith — Komitas
Mirzoian — Schubert — Schumann
Mozart — Vartan
Prix des places :
Cat. A - 250 F. (membre UGAB-180 F.)
Cat. B - 150 F. (membre UGAB-100 F.)
Réservation à l'UGAB :
Tél. : 45. 20. 03. 18

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21
VENDREDI
21 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամեն օրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.442
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
70e ANNEE — N° 18.442

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՍԻ գործած ջարդը Թել - Ավիվի կեդրոնին խիստ մեծ յուզում ստեղծած է եւ նոյն օրը ցոյցերով ժողովուրդը վարչապետ Ռաբինի հրաժարումն ալ պահանջած է: Վերջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 22 մեռեալ կար եւ 40 վիրաւոր: Ահաբեկիչը քամիքազ մըն է (ճափոն այն օդաչուները որոնք յարձակումները կը գործէին իրենք ալ զոհուելով) որ ռումբը պահած էր ծունկերուն վրայ, հանրակառքին մէջ եւ ինք ալ մեռած է անշուշտ, պայթումին առեն: Ռաբին սպառնաց շատ խիստ հակամիջոցներու դիմել: Յիշենք որ Համասը (Իսլամապաշտ Դիմադրութեան Շարժում) իր գոյութիւնը յայտարարած է 1987-ին, Գազայի մէջ, դրաւման դէմ ժողովրդական ապստամբութենէն (Ինթիֆատա) քանի մը օր ետք: Իր պետերէն մէկն է Շէյխ Եասին, կոյր եւ անդամալոյծ որ հինգ տարի է բանտն է, Իսրայէլի մէջ: Նիւթականը հայթայթողներէն մէկն է՝ Սաուտի Արաբիա: Համասը, սկիզբէն մրցակիցն եղաւ ՊԱԿ-ի որու բոլոր հրահանգները անգիտացաւ: Այսօր ալ դէմ է Արաֆաթի հաշտարար քաղաքականութեան եւ ամէն ինչ կ'ընէ զայն ձախողեցնելու համար: Արտասահմանի մէջ ալ, բոլորը դատապարտեցին այս գազրելի արարքը (Ֆրանսա, Վատիկան, Միացեալ - Նահանգներ եւայլն, եւայլն):

ԺԻՍՔԱՐ ԵՒ ՇԻՐԱՔ բաւական պաղ ընդունելութիւն մը ըրին Պալատիւրի հրաւէրին: Ծանօթ է որ նախարարապետը զիրենք հրաւիրած էր ուրբաթի խորհրդակցելու աջի մէջ տիրող բաւական լարուած մթնոլորտին մասին: Առաջինը, զեկոյցով մը, կը ճշդէ որ իր կուսակցութիւնը որեւէ մասնակցութիւն չէ բերած որպէս չարժում, քաղաքական այդ խառնվարար մթնոլորտին, միւսն ալ (Շիրաք) նախընտրելի կը գտնէ որ նախ Էռ-Փէ-Էռ-ի մէջ կատարուի այդ խորհրդակցութիւնը, այլ խօսքով Պալատիւր գայ եւ հոն բացատրութիւններ տայ:

ԱԺԷՆ 400 քիլոմեթր անդին, Ֆրանսացի մը եւ Իտալացի մը սպաննուեցան, Հոկտեմբեր 19-ին զինեալ խմբակի մը կողմէ: Երկուքն ալ ճարտարագէտներ էին որոնք կաշխատէին Ֆրանսական Շըլէօմպերժէ ընկերութեան համար:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻ կայաններու լրագրողները որոշեցին երկարաձգել գործադուլի իրենց շարժումը: Ծանօթ է որ բողոքը հիմնուած է աշխատավարձքերու անարդար տարբերութեան վրայ մէկ կայանէն (հեռատեսիլ) միւսը: Լրագրող մը, օրինակ, արդար չի գտներ որ 18 տարի անցեալ ալ ունենալով, գիշերն ալ աշխատելով միայն 15.800 Ֆր. ստանայ, ուրիշ մը (Ֆրանս - քիւլթիւր), մասնագէտ թղթակից 12.200 Փրանքի աշխատավարձք մը ունի. նոյն պայմանները լրացնող լրագրող մը 16 հազար կը ստանայ «Ֆրանս 2» կայանէն:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ, կառավարական ուժերը լայնածաւալ յարձակման մը ձեռնարկած են ընդդիմութեան ուժերուն դէմ որոնք բաւական ծանր կորուստներ ունեցած են:

ՔԻՒՐՏ ԼՐԱԳՐՈՂ՝ Կիւնէյ Ասլան որ տարի մըն է բանտն է Պոլիս, հովանաւորութիւն կը վայելէ այլեւս «Լիպերասիոն» թերթին: Երկու տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է «33 գնդակներ, սուտի մը պատմութիւնը» գրքի մը համար որ կը պատմէ քիւրտ գիւղացիներու ջարդը, 1943-ին, Թուրք զօրավարի մը կողմէ:

ԹՐՔԱԽՕՍ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ Բ. ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Հոկտեմբեր 17-ին Պոլսոյ մէջ բացումը կատարուած է Թրքական հանրապետութիւններու Բ. վեհաժողովին, մասնակցութեամբ Ազրբէյջանի, Ղազախստանի, Կիրգիզստանի, Ուզբեկստանի եւ Թիւրքմէնստանի նախագահներուն: Առաջին վեհաժողովը տեղի ունեցած էր 1992 Հոկտեմբեր Անգարայի մէջ:

Բացման խօսքը արտասանած է Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը որ արտայայտուած է նաեւ Ղարաբաղի հարցին մասին. ան ըսած է. - «Հայերը գրաւած են Ազրբէջանի հողերուն 25%-ը: Մեր մեծագոյն փափաքն է որ այս հարցը անյապաղ կարգաւորուի խաղաղարար ճամբով: Կովկասեան այս կացութիւնը Թուրքիոյ եւ Միջին Ասիոյ հաղորդակցութիւնը կը խափանէ եւ պատճառ կ'ըլլայ որ մեր յարաբերութիւնները նուազ զարգանան»:

Հաւանօրէն նեթադրելով որ ձեռնարկը որոշ անհանդստութիւն կրնայ պատճառել Ռուսաստանի, Տէմիրէլ հարկը տեսած է շեշտելու. - «Որպէս թրքական հանրապետութիւն, մեր երկիրներուն գոյացուցած աշխարհագրութիւնը մենք ապագայի ազդեցութեան գօտի մը, կամ մրցակցութեան շրջան մը չենք նկատեր: Ընդհակառակն, կը հաւատանք որ ձեռք ձեռքի պիտի նըպաստենք մեր շրջանին վերելքին ու բարօրութեան»:

Թրքական հանրապետութիւններու այս վեհաժողովը, արդարեւ, որոշ վրդովում պատճառած է Մոսկուայի. Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան բանբերներէն Միխայիլ Դիմուրին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնած է թէ մասնակից երկիրներէն հինգին ՀԱՊ-ի անդամ ըլլալու պարագան, իրենց հետաքրքրութիւնը կը հրաւիրէ ձեռնարկին: Ան ըսած է. - «Սկզբունքով Ռուսաստան դէմ չէ նման վեհաժողովներու: Սակայն նման յարաբերութիւններ պէտք է մնան միջազգային չափանիշերու եւ բարոյական արժէքներու շրջանակին մէջ: Մենք նըշդած ենք որ որոշ երկիրներ երբեմն կը խմբաւորուին ազգային հիմերու յենլով: Շրջակայ երկիրները նման զարգացումներէ անտարբեր չեն կրնար մնալ»: Դիմուրին ապա ակնարկելով 1993-ին Թուրքիոյ մէջ գումարուած Թուրք ժողովուրդներու համաժողովին, ըսած է թէ՝ «հոն յարձակողական կեցուածքի տէր ազգայնականներ հաւաքուած էին ու «ուղեղ լուալ»ու գործողութիւն կատարուած: Այդ գործունէութեան թիրախը Միջին Ասիոյ, Ազրբէջանի եւ նոյնիսկ Ռուսաստանէն մասնակցողներն էին: Վեհաժողովին, եթէ մասնակից երկիրներու հետ յարաբերութիւնները այս ուղղութեամբ ընթանան, ոչ միայն Ռուսաստան, այլ նաեւ քաղաքակիրթ աշխարհը պիտի ընդդիմանայ»:

Թուրք մամուլին համաձայն, 1991-էն ի վեր Միջին Ասիոյ Թուրք հանրապետութիւններուն եւ Թուրքիոյ միջեւ զգալի կերպով զարգացած են առեւտուրը, շինարարական գործունէութիւնը, վարկերու յատկացումը և օժանդակութիւնը: Տուեալ շրջանէն ութ հազար երիտասարդներ կ'ուսանին Թրքական կրթութեան հաստատութիւններու մէջ ու Թուրքիոյ Կրթական նախարարութիւնը 13 դպրոց բացած է զանազան հանրապետութիւններու մէջ:

Ժողովը փակուած է Հոկտ. 19-ին: Հրապարակուած յայտարարութիւնը կը շեշտէ շրջանի քաղաքական խորհրդակցութեանց անհրաժեշտութիւնը, բայց ակնարկ իսկ չկայ Թրքական դաշնակցութեան մը Միջերկրականէն Զինաստան:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՐԲ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ ԿԸ ՋԱՆԱՆ ՆԵՂԸ ԴՆԵԼ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. - Կարգ մը տեղեկութիւններ ձեռք բերուեցան եւ հրատարակուեցան լուրեր, ըստ որոնց Հայաստան նեցուկ կը կանգնի ՓՔՔ-ի ահաբեկչութեան:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. -- Ո՛չ: Այդպիսի բան չկայ:

Հ. - Դուք ըսել կ'ուզէք որ այդպիսի տեղեկութիւն մը չհաղորդուեցա՞ւ:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Թերթերու մէջ միայն գրուեցաւ որ Հայաստանի մէջ քրտական գիւղեր կան: Այդ գիւղերուն բնակիչները առաւելաբար Եզիդիներ են, բայց ինչ որ ալ ըլլայ անոնք Քիւրտ են: Կրնան համակրանք ունենալ, եւ ինչպէս «Սապահ» թերթին մէջ կարդացի անգամ մը, անոնք իրենց տուները Աբոյին լուսանկարը անգամ կախած են: Բայց ըսեմ որ սահմանէն ասդին կամ անդին թռչուն մը անգամ չի կրնար անցնիլ: Այսօր Հայաստանի սահմանը ռուս զինուորներուն հսկողութեան տակ է: Թռչուն չի կրնար անցնիլ հոնկէ: Դարձեալ ըսեմ որ երէկ հոսկէ Թուրք լրագրողներ Հայաստան գացին: Դուք ալ գացէք եւ տեսէք այդտեղի կացութիւնը: Բացարձակապէ՛ս:

Հ. - Այսինքն Հայաստան իբրեւ պետութիւն, իբրեւ կառավարութիւն ՓՔՔ-ի ահաբեկչութեան երբեք նեցուկ չկանգնեցաւ, ա՞յդ ըսել կ'ուզէք:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Որեւէ կապ չունի:

Հ. - Շատ լաւ, այն շրջաններուն, երբ Հայաստան - Ազրբէջան հակամարտութիւնը կը շարունակուէր, Հայաստանի կողմէ ջարդեր կատարուեցան: Այդ շրջանին ձեր կողմէ կատարուած որեւէ լուսաբանութիւն մը կա՞յ Հայաստանը պախարակելու համար:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Պատերազմի ընթացքին մեռնողներուն մասին կարելի չէ ջարդ կամ սպանդ բառը գործածել: Ինչո՞ւ այս հարցին կը մօտենաք միակողմանի կերպով: Բացարձակապէս կապ չունի: Ես Թուրք հայրենակից մըն եմ: Ես կեանքիս 43 տարիները անցուցի արտասահմանի մէջ: Բայց այրեցայ միշտ հետս ունենալով Թուրք քաղաքացիի անցագիրը: Ես Ամերիկայի, Աւստրալիոյ մէջ ունեցայ բազմաթիւ Թուրք ընկերներ, որոնք հինգ տարի դժուար կը համբերէին որպէսզի ժամ առաջ Ամերիկայի կամ Աւստրալիոյ քաղաքացի դառնան:

Հ. - Այսինքն Դուք Հայաստանի գործած սպանդը օրինաւո՞ր կը նկատէք:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Ես այդպիսի բան չըսի: Ինչո՞ւ իմ խօսքերս կը խեղաթիւրէք:

Հ. - Միայն թէ յայտարարուած պատերազմ չկայ:

ԼՈՒԻԶ ՊԱՔԱՐ. - Մեր Պատրիարքը լուսաբանութիւններ ըրաւ եւ արդէն պախարակեց:

Հ. - Էֆէնտիմ, այդ շրջաններուն յարգելի Պատրիարքը լուսաբանութիւն մը ունէր թերթերուն մէջ: Ան կ'ըսէր որ Ազերիները Թուրք չեն: Այս համոզումը դեռ կը շարունակուի՞:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Ինձմէ առաջ եթէ կը յիշէք, Անգարայի մէջ Իրանի դեսպա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 18 / 19)

Լ. ՎԷՅԿԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտ. 18-ին Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Պուշ - տիւ - Ռոնի շրջանային խորհուրդի նախագահ Լիւսիէն Վէյկանը, որու հետ միասնաբար քննարկած են հայ-ֆրանսական կապերը, յատկապէս շօշափուած է արդիւնաբերութեան եւ առեւտուրի բնագաւառներուն մէջ համագործակցութեան հարցը: Տեսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ Մարսէյլի մէջ Հայաստանի հիւպատոսարան բանալու ծրագիրը: Ընդունելութեան ներկայ գտնուած է նաեւ Ֆրանսայի դեսպան՝ Տիկին Տը Հարթինկ: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէր Կարօ Յովսէփեան.

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Շուրջ երեք շաբաթ է Հայաստան կը գտնուէր Եւրոպական Միութեան յանձնախումբ մը, որ Հայաստանի Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան նախարարութեան խնդրանքով կ'ուսումնասիրէր Հանրապետութեան երկաթուղիի համակարգին վիճակը: Յանձնախումբը կը բաղկանար յունական, սպանական, դանիական եւ Ֆրանսական ընկերութիւններու ներկայացուցիչներէ:

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱԿԻ 45-ՐԴ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Հայաստանի գաղթականներու հարցերու պետական վարչութեան պետ Վլ. Մովսիսեան Ժընեւի մէջ մասնակցած է ՄԱԿի առընթեր Գաղթականներու գերագոյն կառավարչութեան 45-րդ նստաշրջանին, ուր ան ներկայացուցած է զանազան անկիւններէ Հայաստան բռնագաղթած 480 հազար փախստականներու վիճակը, յատկապէս ընդծելով անոնց բնակարանի եւ Ազրբէջան մնացած սեփականութեանց հարցերը:

ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁ

Մեծամասնութեամբ մարտակերտցի բռնագաղթած 478 ընտանիքներ վերջին երկու ամիսներու ընթացքին վերադարձած են իրենց նախկին բնակավայրը, որ ազատագրուեցաւ շուրջ տարի մը առաջ: ԼՂՀ-ի իշխանութիւնները արդէն 100 հազար Դրամ ծախսած են վերադարձողները բնակարաններով ապահովելու համար եւ ներկայիս պատրաստ են 470 առանձին տուներ: Տեղացի շինարարներուն կ'օգնեն նաեւ Հայաստանէն եկած 16 ջոկատներ:

ԻՐԱՆԻ ՀԵՏ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ ՍԿՍԱԾ

Իրան - Հայաստան սահմանային առեւտուրը, սկսած է Արաքս գետի առժամեայ կամուրջի գործածութեամբ:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

«Ժամանակի ոգին» մեր չուրջը կը պըտըտի ամէն վայրկեան ու կը յուշէ յաճախ մեր մտածումները: Օրինակի համար, մեր ժամանակի ոգին, գէթ Արեւմըտեան քաղաքակրթութեան իմաստով՝ ժողովրդավար ու ժողովրդային, քաղաքական, անյեղափոխական, անռոմանթիք, հակաիտէալիստ ու եսակեդրոն նկարագիր մը ունի: Գրագէտներ, բանաստեղծներ եւ արուեստի մարդիկ ստիպուած չեն ականջ կախելու այդ ձայնին որովհետեւ իրենց նպատակը ժամանակէն աւելի դարաշրջանի մէջ (չգործածելու համար քիչ մը յաւակնոտ ու տղայական «յաւիտենութիւն» բառը, այնքան սիրելի ու մխիթարական՝ ռոմանթիքներուն բռնկած երեւակայութեան ու գրգռուած զգացականութեան համար) կը գտնէ իր գոյութեան արդարացումը: Գրական պարբերաթերթերը սակայն, որոնք ժամանակի ու շատ անգամ օրուան հեւքին հաղորդ պէտք է մնան եթէ կ'ուզեն մշակութային հոլովոյթին վրայ ազդել՝ մասնաւոր բացառութիւն մը կը կազմեն:

«Բարոյական տուրք» ըսուածը մաս չի կազմեր մեր օրերու ոգիին: Արուեստի մարդուն անկախութիւնը շատ աւելի շեշտուած է ներկայիս քան առաջ - պատճառները շատ են բայց չահեկան չեն: Այս «տուրքը» բան մըն է որ կրնայ սրտէն գալ, անկեղծ ու մաքուր արտայայտութեան մը պտուղը ըլլալ, եւ այդ հանգամանքին համար՝ ոչ մէկ կերպով դատապարտելի: Եւ կայ սուտ տուրքը որ բանի ու կեղծ նկարագիր մը ունի եւ այս՝ անմիջապէս յայտնի կ'ըլլայ գրութեան ներքին տուեալներէն: Խորհրդային վարչակարգին տըրուած տուրքերէն շատ մը օրինակներէն մէկ հատ մը միայն կը յիշատակենք որ բացայայտօրէն բռնութեան տակ եղած «աքթ» մըն է ու չի գար գրագէտին սըրտէն: Կ'ակնարկենք Յովհաննէս Շիրազի հետեւեալ կարճ գրութեան որ փաստօրէն խոտոր կը համեմատի այդ քաջ բանաստեղծին ջինջ հայրենասիրութեան ոգիին ու իր վաստակին նկարագրին:

Լենին

Տիեզերքն ու քո հոգին եկան
մի օր չափուեցին,
Թէ՝ որն է խոր ու անմահ, վկան
արեւն է արդար,
Եւ արեւը շշնջաց.
«Տիեզերք է քո հոգին». -
Եւ տիեզերքը կրկնեց արձագանգով
ընդերկար.
- «Տիեզե՛րք է քո հոգին,
Տիեզե՛րք է քո հոգին...»:

Ճիշդ քառասուն տարի առաջ լոյս տեսած հատորի մը մէջ կը գտնուի այս կարճ գրութիւնը, Ս. Տարօնցիի խմբագրութեամբ: Բանաստեղծը 40 տարեկան էր տակաւին ու քան տարի ետք հրատարակած իր Երկերու Գիրք Առաջինին մէջ արդէն կը թուի գիտակցիլ Հայաստանի վրայ ճնշող բռնատիրական ոգիին բուն էութեան: Ահա Շիրազի «Կացինը շողում էր» բանաստեղծութիւնը որ այսօր այլեւս մեկնաբանութեան չի կարօտիր: -

Կացինը շողում էր կեանքի անտառում,
Դողում էր անտառը տարիներ երկար,
Կացինը, տարիներ, կտրում էր,
վառում,
Ու ողջը կը վառէր, թէ մահը չգար.
Բայց փրկեց կացնի մահն անտառը
մահից,
Շունչ քաշեց անտառը ու բացուեց
լեզուն,
Եւ ահա ազատուած անբարբառ ահից՝
Այսպէս են իմաստուն ծառերը
խօսում, -
- Իրաւ է, կացինը անգութ էր ու սուր,
Բայց եթէ անտառը պոչ չտար նրան՝
Անտառից մի ծառ էլ չէր կորչի
ի զուր,
Այնինչ բիւր հազարներ գաղտնամահ
կորան,
Անտառն է մեղաւոր,
ոչ ծառն իմաստուն,
Անտառն է պոչ դառնում
բռնակալ մարդուն...

Թափանցիկ է այս բանաստեղծութեան պատգամը ու յստակ՝ մեղադրանքը, ուղղուած ամբողջ մտաւորականութեան: Մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ շատեր Հայաստանի մէջ լռութիւն կը պահեն անցնող տարիներու «տուրքերու» մասին, սպասելով աւելի բարեյոյս ժամանակներու:

Սարմէնի, Նայիրի Զարեանի, Գեղամ Սարեանի եւ այդ սերունդի շատերուն մօտ այս նոյն «տուրքը» զգալի է եւ ապագայ գրականութեան քննադատ - պատմաբանին գործը պիտի ըլլայ ճշմարտութիւնը երեւան բերել: Շատ շատ դժուար գործ պիտի ըլլայ ատիկա, վստահօրէն հերոսի ու բացառիկ կարողութեամբ օժտուած մտաւորականի մը միայն վստահելի: Որքան շուտ տեղի ունենայ այս քննութիւնը՝ այնքան լաւ է մեր նոր բացուող դարաշրջանին համար: Այս՝ անճապարանք չէ այլ գիտակցութիւնը թէ պատմութիւնը շատ աւելի արագ կը թուի ընթանալ վերջին կէս դարուն քան առկէ առաջ ու եթէ մեր ազգը քայլ պիտի պահէ աշխարհի հետ ստիպուած է «կիր» փոխել: Մեր ժողովուրդին երկու մեծ հատուածներն ալ զիրենք արգելակող ու դանդաղեցնող դժուարութիւններ ունին - Սփիւռքը՝ Եղեռնէն ժառանգ մնացած ժըխտականութիւնը, անհանդուրժողութիւնը եւ մահուան յաճախանքը, Հայաստանի հայութիւնը՝ 70 տարուան բռնակալութեան մը դառն յիշատակը: Լաւագոյն ձեւը «կիր» փոխելու՝ բռնութեան տարիներու ընթացքին ստեղծուած ու պահուած «արգիլուած գրականութիւնը» հրատարակելն է, եթէ ոչ Հայաստանի՝ գէթ Սփիւռքի մէջ ուր հրատարակչական պայմանները աւելի ձեռնտու են: Կա՞յ նման գրականութիւն, դարակներուն խորը պահուած: Ասկէ չորս - հինգ տարի առաջ էր երբ ողբացեալ Վարդգէս Պետրոսեանը Սան - Ֆրանսիսքօ կ'այցելէր՝ մշակութային որոշ առաքելութեամբ: Իրեն հեռաձայնեցի հարցազրոյց մը կարգադրելու նպատակով, «Ամերիկայի Ձայնին» համար: Խուսափեցաւ: Որոշեցի տեղւոյն վրայ հեռաձայնով քանի մը հարցումներ տալ: Ըսի թէ վերջերս, օգտուելով գորբաչովեան «Պերեստրոյկայի» ընծայած ազատութեան կլիմայէն, ռուս հեղինակներ իրենց հին ու արգիլուած գործերը սկսած էին հրատարակել ու հարցուցի թէ արդեօք չկա՞ն Հայաստանի գրողներու մօտ ձեռագիրներ որոնք գրուած են անցնող տարիներուն ու չեն հրատարակուած, ծանօթ պատճառներով: «Չկա՛յ, չկայ» ըսաւ ձայնը թելին միւս ծայրէն, «դարակներու խորերը պահուած ոչինչ կայ...»: Չհաւատացի իր խօսքին այն ատեն, ու հիմա ալ չեմ հաւատար ու կը խորհիմ թէ ժամանակները դեռ հասուն չեն, Հայաստանի համար: Միշտ խորհած եմ թէ Հայաստանը Սփիւռքի վրայ գէթ մէկ առաւելութիւն ունի գրականութեան կալուածին մէջ - հոն Վերջին Դատաստանը մարգարէացող քննադատներ չկան: Հոն՝ կը վխտան անոնք ու գաղտնի հաճոյքով մը կը յայտարարեն թէ Սփիւռքը հոգեվարքի մէջ է գրեթէ եւ ոչինչ կարելի է յուսալ նոր երիտասարդութենէն: Բայց բացէք մեր գրականութեան տարեգրութիւնը ու ճիշդ հարիւր տարի առաջ նոյն յուսահատ մարդոց համերգն է որ կը կարդաք մամուլին մէջ: Ունէ գրող որուն արեան ու երեւակայութեան մէջ դեռ կը խայտան կեանքի ուժերը, որուն ստեղծագործական կարողութիւնները դեռ առոյգ են ու կենսալի՝ չի կրնար չզգալ երեք միլիոն հայութեան թաքուն ալքերուն մէջ խլրտող տաղանդին ներկայութիւնը: Ինծի համար միշտ գաղտնիք պիտի մնայ ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ Շահան Շահնուրի պէս տաղանդաւոր գրագէտ մը Դանիէլ Վարուժանի մահուընէ հազիւ 13 տարի ետք կրնար գրել թէ «կը նահանջէ հայութիւնը, կը նահանջէ հայութիւնը...»: Արդեօ՞ք իմաստութիւն մը կայ այս յոռետեսութեան մէջ, ինքզինքը նըւաստացնելուն մէջ՝ որուն գաղտնիքը ես կորսնցուցած եմ: Ու արդեօ՞ք ձրի արարք մըն է իմ կողմէ այն անվերապահ վստահութիւնը որ կեանքի բնազդը կը դնէ մէջս ամէն անգամ որ միտքս կը պտըտի Սփիւռքի ոստաններուն եւ արուարձաններուն մէջ, Պէյրութէն Սան - Ֆրանսիսքօ ու նոյնիսկ այս Սիտնին որ տակաւին ոչ գրագէտ ոչ ալ բանաստեղծ կըցած է ներածել կամ արտադրել: Դժբախտութիւնը այն է որ Պուէնոս - Այրէսէն՝ Վարդան Մատթէոսեանը, Թեհրանէն՝ Ազատ Մաթեանը, Պոլսէն՝ Խրախունին, Հալէպէն՝ Մարուշը ամէն նամակի գրական կեանքի յուսահատ կացութեան մը մասին կը գըրեն: Եւ տկարութեան վայրկեաններուս՝ կը տարուիմ վայրկեան մը հաւատալ իրենց խօսքին: Սակայն միայն վայրկեան մը...:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՔԻՊՈՒՑՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

Սիոնականութեան պատմութեան մէջ հաւասարութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած գաղութային ընկերութիւնը որ «քիպուց» կը կոչուի, կարեւոր տեղ ունեցած է: Կեանքի նոր ըմբռնումի մը հասնելու մտադրութեամբ կազմուած այս ընկերութիւններուն գաղափարականէն այսօր շատ բան չէ մնացած:

Քիպուցներու մատնուած տագնապին մասին բազմաթիւ բացատրութիւններ կը տրուին. առաջին գիծի վրայ կը զետեղուին սակարանային ձախորդութիւնները որոնց պատճառ կը նկատուին 80-ական թուականներուն այս ուղղութեամբ առնուած բաւական անպատասխանատու քայլերը որոնք միլիոնաւոր շէքէլներու (մէկ շէքէլ = 1·85 ֆրանսական ֆրանք) կորուստին պատճառ եղած են: Ասոր վըրայ կ'աւելցուին նաեւ հողագործական մարզի սխալներ, վարչարարական թերութիւններ ու արկածախնդրական այլ ձեռնարկներ որոնք եւս միլիոնաւոր շէքէլներու կորուստ պատճառած են:

Մինչեւ վերջին շրջանները մեծ գաղտնապահութեամբ պահուած է քիպուցներու ներքին կեանքը: Ներկայիս անկէ հարցերու, վէճերու հրապարակումը յայտարար նշան կը համարուի այդ մասին հանրային վիճարկում մը բանալու ղեկավարներու պատրաստակամութեան:

Վիճարկումին հրաւիրուած են տասնեակներով հետազօտողներ որոնց մեծ մասը համակիր են շարժումին ու զօրակից: Ոմանք խստօրէն քննադատած են գաղափարական ինքնութեան կորուստի պարագան. մէկը ատոր մէջ տեսած է իգական սեռին հանդէպ արհամարհանքին բաժինը: Պնդուած է թէ սեռերու հաւասարութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած այս ընկերութեան մէջ կիները դուրս ձգուած են իշխանութեան բոլոր դիրքերէն: Ատիկա է պատճառը որ տասը տարիէ ի վեր քիպուցներէ հեռացողներուն մէջ կիներու համեմատութիւնը այրերէն 50% աւելի է:

Հանդիպումներու ընթացքին օրակարգի դրուած է նաեւ աստիճանաբար քիպուցներէն ընտանեկան աւանդական կեանքի անցնելու հարցը: Մինչդեռ, անոնց հիմնարկութեան թուականէն (1910) ի վեր երախաները իրենց տարեկիցներուն հետ խմբուած կ'ապրէին դաստիարակներու պատասխանատուութեան տակ: 1960-ական թուականներէն սկսաւ վերարկուիլ ընտանեկան բնակութեան ձեւը: Այսօր միայն մէկ քիպուց մնացած է ուր երախաները հասարակաց ննջարաններու մէջ կը գիշերեն, իրենց ընտանիքներէն զատուած: Հաւաքական դաստիարակչութեան հիմնարկէն մէկը պնդած է թէ ընտանիքները չեն յաջողած դաստիարակներուն տեղը բռնել: Հակակշռի համակարգը թուլցած է ու տեսնուած են փոքր յանցագործութիւններ, բռնաբարումի դէպքեր, թմրեցուցիչներու գործածութեան պարագաներ:

Կայ նաեւ հարցին նիւթական երեսակը. Հոն նկատելի է որ օրէ օր կ'աւելնայ թիւը այն անդամներուն որոնք չեն յարգեր հասարակաց ինչքի սկզբունքը: Ինչպէս ըսած է վիճարկումին մասնակիցներէն մէկը, յառաջիկայ տարիներուն անակընկալ պիտի չըլլայ տեսնել որ տասնեակ հազարաւոր անդամներ քաղաքը կալուածներու եւ դրամի տէր դարձած պիտի ըլլան ու այդ հարստութիւնները մաս պիտի չկազմեն հաւաքական սնտուկին:

Գրեթէ ամէնքը համաձայն գտնուած են որ եթէ հիմնական միջոցներ ձեռք չառնուին, կարելի պիտի չըլլայ այս ընկերութիւններուն ապագան ապահովել: Անդամներէն շատեր այսօր անձնական ինքնաշարժներ ունին, շաբաթական հինգ օրուան աշխատանքը կ'ընդհանրանայ եւ ամէնէն կարեւորը այն է որ հասարակաց այդ կեանքին մասնակիցներուն մեծ մասը այլեւս հաւատք չունի այդ ընկերութիւններուն ու իր զաւակները չի խթաներ կեանքի այդ ձեւը ընտրելու:

Ինչպէս ըսած է Հայֆայի Գիտութիւններու համալսարանէն փրոֆէսօր մը, պիտի գայ ժամանակ երբ քիպուցներու մէջ ապրողներու վճարում ընելու հարկը պիտի զգացուի: Այն ատեն այդ ընկերութիւնները կիսաքաղաքային համայնքներու պիտի վերածուին, տարբերելով 1948-ի իրենց պատկերէն որուն կարօտը պիտի ունենան հաւանօրէն շատեր:

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 9-ին Սելանիկի կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն մէջ, քաղաքիս քաղաքապետութեան կողմէ յատկապէս տրամադրուած հողին վրայ -- Հայկական Մշակութային կեդրոնի շէնքի մուտքի դիմաց -- տեղի ունեցաւ յուշարձան «Խաչքար»ի բացման հանդիսութիւնը: Խաչքարը փոխադրուած էր Սելանիկ անցեալ տարի Հայաստանէն, բեռցուած ամերիկեան օդանաւերէն մէկուն վրայ որ մէկ ամիս, ամէն օր շարունակաբար Սելանիկի օդակայանէն կը տանէր Հայաստան ամերիկեան Կարմիր Խաչի կողմէ տրամադրուած 1000 թոն մը թերքերը: Այս օգնութեան ձեռնարկը կրցած էր իրականանալ ամերիկեան Կարմիր Խաչի եւ յունական կառավարութեան գործակցութեան շնորհիւ որուն առ ի գնահատութիւն Հայաստանէն ղրկուած էր «խաչքար»ը, գործ - քանդակագործ Սերգէյ Դանիէլեանի Վանաձորէն: Ներկայ էին մեծ թիւով պաշտօնական դէմքեր որոնց կարգին, Մակեդոնիոյ -- Թրակիոյ նախարարը, Յունաստանի Ներքին ապահովութեան նախարարը, Յունաստանի Խորհրդարանի մէջ ներկայացուած երրորդ կուսակցութեան պետը, Հայաստանի դեսպանը Պր. Արման Կիրակոսեանը, Երեւանի յունական դեսպանատան գործավարը՝ Տիկին Ալեքի Խաճի, Սելանիկի քաղաքապետ, քաղաքապետական խորհուրդի նախագահը, փոխ - քաղաքապետ եւ խորհրդականներ յոյն եւ հայ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ, երեսփոխաններ, յունական Խորհրդարանի երրորդ զօրաբանակի հրամանատարի ներկայացուցիչը, հիւսիսային Յունաստանի ոստիկանութեան պետ - զօրավարը, հիւպատոսներ, Միացեալ - Նահանգներու, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի, դատաւորներ, համալսարանի դասախօսներ, այլ շրջաններու հայկական ազգային իշխանութեանց ներկայացուցիչներ, Հայկ. Կարմիր Խաչի Նախագահ՝ Աշոտ Սարգսեան եւ միջազգային կապերու վարչութեան պետ՝ Լեւոն Ղարաքեան ինչպէս նաեւ յոյն եւ հայ հոծ բազմութիւն մը:

Բացման հանդիսութիւնը սկսաւ շնորհակալական խօսքով զոր արտասանեց ներկաներուն Սելանիկի ազգային իշխանութեան կողմէ Պր. Կարապետ Գասպարեան, որմէ վերջ հրաւիրեց հանդիսութիւնը վարելու Պր. Կարապետ Գալֆայեանը որ «Օդային կամուրջ դէպի Հայաստան» գործողութեան գործադրութեան օրերուն որպէս Հայաստանի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան ժամանակաւոր ներկայացուցիչը Յունաստանի կառավարութեան մօտ համադրած եւ յաջողութեամբ գլուխ հանած էր ամբողջ ձեռնարկը:

Պր. Կարապետ Գալֆայեան ուղղելով իր խօսքը ներկաներուն ըսաւ. - «Պիտի խընդ-

բէի ինձ Թոյլատրէիք երկու խօսքով անդրադառնալ այսօրուան հանդիսու- թեան պատմականին. 1993-ի գարնան, ամերիկեան կառավարութեան որոշումով քուէարկուեցաւ չտալ օգնութեան գու- մար Հայաստանի գործադրութիւնը այդ որոշումին յանձնուեցաւ ամերիկեան Կարմիր Խաչին, որ իր կարգին գործի անցաւ, գնումով մեծ քա- նակութեամբ սննդամթերքներու Թուր- քիայէն, խորհելով որ անոնց փոխադ- րութիւնը ցամաքային ճամբով դրացի Հայաստանին պիտի ըլլար թէ աւելի ա- րագ եւ թէ ալ աւելի աժան. սակայն մարդասիրական այդ օգնութեան առա- քումը չիրականացաւ դժբախտաբար, բա- խելով Թրքական կառավարութեան մեր- ժումին, եւ անտրամադրութեանը գոր- ծակցութեան ոգի ցոյց տալու, նկատելով այս մէկն ալ ճնշման միջոց մը եւս այն քաղաքականութեան ծիրէն ներս որ կը թանեցնէր Լեռնային Ղարաբաղի հարցի լուծման առընչութեամբ Թուրքիան: Ա- մերիկեան Կարմիր Խաչը դիմեց, ապա յունական կառավարութեան Արտաքին նախարար Տիկին Վիրկինիա Ցուտերուին. նախարարի պատասխանը դրական էր եւ գործնական, տրամադրելով Յունական կողմէ ոչ թէ միայն յունական օդակա- յանները եւ պէտք եղած ծառայութիւննե- րը, այլ նաեւ բոլոր պէտք եղած վառե- լանիւթի քանակութիւնը այդ փոխադրու- թիւնը իրագործելու համար, Յունաս- տանէն Հայաստան. որպէս ամենամօտիկ խարիսխ Հայաստանին ընտրուեցաւ Սե- լանիկի օդակայանը: Ուրեմն, այդ մար- դասիրական գործողութեան -- որ մէկ ամիս տեւեց, տասնեակ Թռիչքներով ամե- րիկեան օդանաւերու լիքն սննդամթերք- ներով երթը դէպի Հայաստան - հայկա- կան Կարմիր Խաչը ղրկեց վերադարձող օդանաւերէն մէկուն հետ այս յուշարձանը որուն բացումը պիտի կատարենք քիչ վերջ, յուշարձանը ղրկուեցաւ խնդրան- քով որ ան դրուի քաղաքիս մէկ կեդրո- նական տեղը յիշեցնելու գալոց սերունդ- ներուն, երեք ժողովուրդներուն, յոյն, ամերիկացի եւ հայ; ազնիւ զգացումնե- րով անքակտելի կապերը»: Ապա հրա- ւիրեց Մակեդոնիոյ - Թրակիոյ նախարարը Սելանիկի քաղաքապետը, նախկին նախա- րար Տիկին Ջիրկինիա Ցուտերուին եւ Միացեալ - Նահանգներու հիւպատոսը որպէսզի վեր առնեն յունական եւ հայ- կական դրօշները որոնցմով ծածկուած էր յուշարձանը: Ծափերու տակ կատարուե- ցաւ այս յուզիչ արարողութիւնը ··· «Խաչքար»ի կից երեք բարձր կայմներուն վրայ կը ծածանէին յունական, ամերիկ- եան եւ հայկական դրօշակները:

Պր. Կարապետ Գալֆաեան ապա ուղղե- լով իր խօսքը ներկաներուն շարունակեց «հնադարեան սովորութիւն է Հայաստանի հազարամեայ պատմութեան մէջ, որ այս մեծ, քարէ նուրբ զարդաքանդակներով հայկական արուեստի յատկանիչ եղող քանդակները «խաչքարեր»ը զետեղուէին մութ կիրճերու մուտքին, երբեմն խաչ- մերուկներու վրայ, կամ ալ կամուրջնե- րու եզրին, եւ կամ ալ անդունդներու եւ դարհուրանք պատճառող վհերուն կից անցնող արահետներուն մօտ, եւ յատկա- պէս հայրենի երկրի սահմաններուն վը- րայ. իրենց նպատակն էր ամենազօր խաչով, մարդասիրութեան, յոյսի, հա- ւատքի անմահութեան խաչովն խափա- նել վտանգները որ կը սպառնային հայ ժողովուրդի գոյութեան: Այսպէս, այս քարէ խաչը «խաչքարը» որ կանգնեցու- ցինք այսօր Սելանիկի կեդրոնը անոր կ'ըն- կերանան մաղթանքները ամբողջ ժողո- վուրդի մը, հայ ժողովուրդին, այնպէս որ այս երկիրը, երկիր խաղաղութեան եւ մարդկային ազնուութեան - անխոցելի մնայ տեսանելի եւ անտեսանելի վտանգ- ներէ. իսկ ինչ կը վերաբերի այն երկրին որ կը տարածուի մեծ ծովէն ան- դին, «կորիճներու հայրենիք»ը, Թող աճի Թիւը այն մարդոց որոնք պիտի գոր- ծադրեն իր մէկ մեծ զաւակին, Ֆրանքլի- նի խօսքը թէ «երբ կը ծառայես քու ընկե- րոջդ ծառայած կ'ըլլաս նոյն ինքն Աս- տուծոյ»:

Ապա բեմ բարձրացան նախարարը, քա- ղաքապետը, նախկին նախարարը, Միաց- եալ - Նահանգներու հիւպատոսը եւ երրորդ կուսակցութեան պետ՝ Պր. Սամարասը իրենց ողջոյնի խօսքերը ուղղելու որոնք եղան չատ գնահատական հայ ժողովուր- դի համար, մաղթելով որ շուտով վերջ գտնեն անոր դժուարութիւնները, որպէս- զի իր ցեղային յատկանիշովը, որ աշխա- տունակութիւնն է կարենայ խաղաղ պայ- մաններու տակ իր գործնական մասնակ- ցութիւնը բերել մարդկութեան խաղա- ղութեան եւ յառաջդիմութեան համար թափած ջանքերուն. ողջոյնի եւ շնորհա- կալութեան խօսք ուղղեց նաեւ Հայաս- տանի դեսպան Արման Կիրակոսեանը:

Պր. Կարապետ Գալֆաեանի փակման խօսքով ներկաները հրաւիրուեցան յու- շընկալ ընելու Յունաստանի, Ամերի- կայի Միացեալ -- Նահանգներու եւ Հա- յաստանի փառերգները որոնք նուագուե- ցան Հայաստանի Ֆիլարմոնիայի 120 հո- գիէ բաղկացած նուագախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Լորիս Ճգնաւորեանի, որ Սելանիկ կը գտնուէր այդ օրերուն մասնակցելու «Տիմիդրիայ»ի փառատօ- նին:

Այսպէս վերջ գտաւ այս պատմական հանդիսութիւնը խոր տպաւորութիւն ձը- գելով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԻԷՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հոկտեմբեր ամիսը ձեւով մը մշակոյ- թին նուիրուած ամիս մըն է Հայոց հա- մար, քանի որ մեր եկեղեցւոյ հայրերը անոր 31 օրերէն մէկը յատկացուցած են «Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետաց» յա- ւերժացնելու համար Հայոց այբուբենին գիւտին եւ Սուրբ Գրոց Թարգմանութեան յիշատակը: Այս տօնը որ մեծ շուքով կը նշուի Հայաստանի մէջ եւ Արեւելքի մեր գաղութներէն ներս գրեթէ կ'անտեսուի սակայն արեւմտեան սփիւռքին մէջ, գոնէ այս վերջին տարիները: Այս անտեսումը պատահական չէ անշուշտ համայնքներու կողմէ որոնք անըմբռնելի եւ անընդունե- լի պատճառներով հայերէնի կարեւորու- թիւնը կը ժխտեն: Այս տօնը որ պատճա- ռը պիտի ըլլար մեծ հաւաքոյթներու, հանդիսութիւններու, գիտական եւ մշա- կութային հանրահաւաքներու կ'արժա- նանայ յաճախ, չըսելու համար միշտ, քանի մը հաւատացեալներու առջեւ մա- տուցուած պատարագի մը ··· այն ալ ոչ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ:

Այս տարի, Թարգմանչաց տօնը Վիէննցի- ներուն համար ունեցաւ տարբեր «գունա- ւորում» մը, Սուրբ Թէօտորոս Եկեղեցին հաւաքուած հաւատացեալները ուրախու- թիւնն ունեցան դիմաւորելու Փարիզէն մասնաւորապէս հրաւիրուած Նարեկ Ե- պիսկոպոս Շաքարեանը:

Օրուան տօնին նուիրուած իր քարոզին մէջ, Նարեկ Եպիսկոպոս լայնօրէն անդ- րադարձաւ առաջին Թարգմանիչներուն եւ իրենց յաջորդներուն արժանիք- ներուն եւ առաքինութիւններուն. «Հա- յաստանի դարձին ժամանակ եւ աւելի ուշ, հինգերորդ դարին Թարգմանչաց շարժումով վառուած լոյսը մինչեւ այսօր իր ուժը կը պահէ եւ եթէ այսօր Հայաս- տանը անկախ է, շնորհիւ այդ լոյսին է ··· ֆիզիքայի օրէնքները մեզ կը սոր- վեցնեն որ լոյսը ճառագայթ է, ջերմու- թիւն է, աճ է ··· Շնորհիւ հայերէնով փոխանցուած աւետարանական ուսու- ցումներուն, շնորհիւ այդ լոյսին, մենք ունեցանք Մովսէս Խորենացին, Գրիգոր Նարեկացին նման դէմքեր որոնք պար- ծանք կը պատճառեն իւրաքանչիւր Հայի ··· ունեցանք Կոմիտասներ ··· Շնորհիւ այդ լոյսին մենք կը շարունակենք աճիլ»: Ընտրուած բառերով, համոզուած ու հա- մոզիչ ձեւով Նարեկ Եպիսկոպոս իր պատգամը շարունակեց ներկաներուն Թելադրելով այդ լոյսը վառ պահեն նոր սերունդներուն մէջ գանոնք դաստիա- րակելով Մեսրոպի եւ Սահակի ոգիով: Նարեկ Եպիսկոպոսի այցելութիւնը եւ իր հայրական յորդորները երկար կը մնան վստահ ենք, Վիէնի հաւատացեալներուն յիշատակին մէջ:

ԿՈՐԻԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԻՈՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Վաթսուն տարիներէ ի վեր, Լիոնի մէջ, Փաշատուրեան ընտանիքը ազգային նուի- րումի այն հոմանիշն է դարձած՝ որ ոչ մէկ լիոնաբնակ հայ պիտի յանդգնէր անգիտանալ: Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 8-ին, Փաշատուրեան մըն է նաեւ որ պարգեւա- տրուեցաւ իր նուիրումին համար՝ Ս. Ներսէս Շնորհալի շքանշանով: Երեկոյ- եան ժամը 7-ին, «Կարպիս Մանուկեան» սրահը կրկին լեցուն էր՝ ինչպէս իր բա- ցումին օրը. (տես՝ «Յառաջ», Սեպտեմ- բեր 23): Հոն էին երրորդ Թաղամասի քաղաքապետ՝ Անտրէ Պուրկիներ, հայ ու ֆրանսացի անձնաւորութիւններ ու յատ- կապէս պատկառելի փոյլ մը կղերական- ներու: Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի կողքին կը նշմարուէր ներկայութիւնը Տա- թեւ Արքեպիսկոպոս Ղարիպեանի՝ Առաջ- նորդ Պրազիլի Հայոց, Իսահակ Քահանայ Հէքիմեան՝ Լիոնէն, Նարեկ Ա. Քահանայ Վարդանեան՝ Վալանսէն, Վրթանէս Ա. Քահանայ Տէրտէրեան՝ Շարվիէօյէն, Ղե- ւոնդ Ա. Քահանայ Յարութիւնեան՝ Տե- սինէն եւ Հայր Կղեմէս Վրդ. Մալճեան ժողովրդապետ Լիոնի Հայ Կաթողիկէ հա- մայնքին:

«Սիրելի Արման...»: Այսպէս արտա- յատուեցաւ Հայ Ազգային Միութեան նա- խագահ՝ Ռոպէր Տօնիկեան, հարց դնելով թէ որքա՛ն դժուարին է ըլլալ մեծահամ- բաւ հօր մը զաւակը. «բայց ոչ՝ անկարե- լի ··· որովհետեւ ձեր օրինակը հաւատքի իրականութիւն մըն է, աւելցուց Պր. Տօ- նիկեան, ակնարկելով անոր ստանձնած գանձապահի ծանր պաշտօնին՝ զոր կը վարէ տասը տարիներէ ի վեր հօրը արժա- նավայել ըմբռնումով: Հակառակ կեան- քի դժուարութիւններուն, դուք յաջողե- ցաք կերտել անուն մը մաքուր, ցոյց տա- լով թէ չատ լաւ կարելի է ըլլալ Ֆրան- սացի ու միաժամանակ՝ ապրիլ հայօրէն, ծառայելով իր ազգին ու եկեղեցիին» եզ- րակացուց Պր. Նախագահը: Խօսք առնե- լով Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան նախ կեդրոնացաւ հանգուցեալ Ճեպրայէլ Փա- շատուրեանի դիմագիծին վրայ, ցայտե- ցընելով հոն՝ Հայը, Հայրը, հաւատաց- եալը՝ որ ոչ միայն ապրած էր Տասնարան- եայ Դ. Պատուիրանին նմանութեամբ, այլ նաեւ անոր հոգին աւանդած իր զա- ւակներուն. պատուէ՛ հայրդ ու մայրդ ··· Ապա, նկատի առնել տուաւ Պր. Արման Փաշատուրեանի գանձապահի պաշտօնը, որակելով զինքը Հայ Ազգային Միութեան ծոցին մէջ իբրեւ՝ «բարոյական անգնա- հատելի նեցուկ, եւ իր դերը՝ վճռական ու պատասխանատու»: Ան, չեշտեց թէ անցեալ տարի էր որ Էջմիածնի երջանկա- յիշատակ Կաթողիկոսը տնօրինած էր սոյն շքանշանը, որուն տուչութիւնը կամքէ անկախ պատճառներով այսօր միայն կ'ի- րականանար:

Պրազիլի Հայոց Առաջնորդը՝ որ Լիոն կը գտնուէր Նորվան Եպիսկ. Զաքարեա- նի հրաւէրով, իր կարգին՝ անդրադար- ձաւ բարերար Ճեպրայէլ Փաշատուրեանի մասին, դասելով անոր ամբողջ կեանքը նուիրումի պատուանդանին վրայ. «Իրեն նման ազնիւ հոգիներ՝ Աստուծոյ խօսքին ջերմութեանը մէջ է որ գտած են գաղտ- նիքը հոգեկան երջանկութեան: Բացատ- րելով օրուան շքանշանի իմաստը իբրեւ՝ «գնահատանքի ամէնէն գեղեցիկ արտա- յայտութիւնը Մայր Աթոռ Էջմիածինէն», ան աւելցուց՝ «բարերարը ինչ որ կուտայ, ինչ որ կը նուիրէ՝ իր փառքին համար չէ, ոչ ալ ներկայ սերունդին համար, այլ հայ ժողովուրդի յաւերժութեան համար, թէկուզ Սփիւռքի այս պայմաններուն մէջ»: Հանդիսութիւնը շարունակուեցաւ եկեղեցական մեղեդիներով, կոնդակի ընթերցումով մինչեւ տուչութեան ար- պաւորիչ պահը՝ երբ Տէր եւ Տիկին Ար- ման եւ Անի Փաշատուրեան պարգեւատրը- ւեցան: Արարողութիւնը հասաւ իր ա- ւարտին Արման Փաշատուրեանի ելոյթով: Յուզուած ու համեստ, ան կուռ բառերով վերլուծեց նուիրումի գեղեցիկ առաքի- նութիւնը, փոխադրելով ամբողջ սրահը անցեալի օրերէն մինչեւ Ս. Էջմիածնի տաճարը, անցնելով անկախ Հայաստանի դժուարութիւններէն մինչեւ Լիոն՝ փայ- փայելով հայկական նոր դպրոցի մը հե- ռանկարը, առանց մոռնալու Ֆրանսայի հողը ու անոր ընծայած ապաստանութիւ- նը. ու սահմանեց նուիրումի չափը հետեւ- եալ խօսքերով, «աշխատանքը սահման չու- նի մեր գաղութին մէջ»: Երեկոն փակուե- ցաւ ճոխ ընդունելութեամբ:

ՎԱՐԴԱՆ

ԶԱՆԳՈՒԿԻ ԶԻՊՈՒԱԾ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

Բայց ահա կը բացուի միւս դուռը, հիւ- ծախտաւորին սենեակը:: Գողունի, ար- գահատալից ակնարկս ներս կը սողոսկի, կը սպասեմ տեսնել խշտեակի մը վրայ զլեանուած մահատուեր, դժխեմ հի- ւանդ մը ··· Խորասոյզ աչքեր, մռայլ հլջապատ. տխրութիւն. անյոյս առա- ւօտ: Բայց ոչ, ամենեւին, հիւծախտա- ւորը հոն է անշուշտ, դալուկ երիտասարդ մը՝ անկողնին մէջ նստած. բայց անդորր է անոր դէմքը եւ գրեթէ ժպտուն. լոյս կայ սենեակին մէջ, ուրախութեան բոյր: Անիկա, հիւանդը, գիտակցութիւնը չունի կարծէք ամենեւին իր վիճակին. չի խոր- հիր իսկ այդ մասին. ակնթարթ մը տե- սայ հայեացքը գրկած էր, ըմբռնած էր այդ անհաւատալի իրողութիւնը: Ինչի՞ վերագրել այս հրաշքը, կը խորհէի: Այն տեն տեսայ խարտեաշ, գեղատի, չքնաղ կին մը, որ կը դառնար հիւանդին շուրջ: Կը բաւէր տեսնել այդ կնոջ մէկ շարժու- մը, հիւանդին ուղղած մէկ ակնարկը, հասկնալու համար թէ հիւանդին շուրջ, հիւանդին մէջ պայծառ մթնոլորտ ստեղ- ծողը անիկա էր, այդ մատաղատի կինը: Ո՞վ էր, ի՞նչը կ'ըլլար արդեօք հիւանդին. քո՞յրը, սիրուհի՞ն, նշանա՞ծը թէ կինը. Ի՛նչ փոյթ ··· դոնէն դուրս ելած, ինձ մօտենալով ուղեց գիտնալ եղելութիւնը.

Յետոյ ծերակի մը մօտ դրուած ծաղ- կաթաղար մը ոռոգելէ վերջ ներս քաշուե- ցաւ ու դուռը փակեց:

- Ահաւասիկ ըսի, խորհիլի, գթութեան, սիրոյ, նուիրումի քոյրը որ յոյսի ծաղիկ- ներ, պարտանքներ գիտէ սփռել յուղար- կաւորական այն ճամբուն երկայնքին որ մեր այս աշխարհն է:

Բայց ահա չորրորդ դուռը, հոն, ուր երեւակայած էի թէ կը բնակի հաստա- փոր ու պորտաբոյծ հաստառուն. խուկա- ցող անբանը: Եւ դոնէն դուրս կուգայ ոսկրոտ, ջլապինդ բանուոր մը, աշխա- տաւորական համազգեստին մէջ, ետեւէն կինը, քանի մը լամուկներ: Ճամբայ կու- տամ իրեն, որ անտարբերութեամբ կ'ի- մանայ պատահարը ու կ'աճապարէ վար իջնել: Կեանքը ոչինչ ունի անակնկալ ա- նոր համար որ մերկապարանոց չափչըփ- ւած է անոր հետ, Եզրակացուցի ուրեմն որ մարդը անբանացնողը յայրատ, դի- բուկ հեշտանքը չէ միայն, այլ յոգնա- տանջ գատանքը, չարչարանքը···

Բայց այդ պահուն վերի յարկէն մէկը կ'իջնէ: Դիմացս կը գտնեմ տարօրէն, խորհրդաւոր էակ մը. բարձրահասակ, սեւազգեստ, վերապահ մարդ մը. մէ- Ֆիստոֆէլեան դէմք մը՝ սառն, վանողա- կան, խուզարկու արտայայտութեամբ. սլաքի պէս սուր ակնարկներ: Մէկ ձեռքին մէջ բանալիներուն տրցակ մը, միւսով ջրամեքանան···

Ահա ուրեմն գլուխիս վերեւ կէս գիշե- րին աշխատող ··· տաքթիլօ օրիորդը: Ո՜րքան սխալած եմ եղեր···

Կը մօտենայ, ներս կը մտնէ մեռեալին սենեակը. ամէնքը ետ կը քաշուին, տեղ կուտան:

Ան կը դառնայ սպասարկուին եւ,

-- Հաշի՛ւը, բարեկամս, հաշի՛ւը ··· մաքրա՞ծ էր հաշիւը ··· այդ է կարեւորը:

.

Բոլոր այս անակնկալ դէպքերը չփոթ տրամադրութիւն մը ստեղծած էին մէջս, ուր վախը, ապշութիւնը եւ նողկանքը իրարու կը խառնուէին: Կրնային բարդու- թիւններ պատահիլ, զիս հարցաքննել, մեղսակից արդեւք ըլլալ: Վճռեցի մեկ- նիլ, փախչիլ ··· Գաղտագողի վար իջայ եւ առանց ետիս նայելու մխրճուեցայ փո- ղոցներուն թնճուկին մէջ:

Գիշերավարձը չէի վճարած ակամայ, օձիքս ձեռք չտալու համար. հոգ չէ, -- կը ջանայի արդարացնել ինքզինքս, -- քանի քանի անցորդ կը մեկնին այսպէս, անվը- ճարար, իրենց ետին ձգելով ապառիկ, առկախ հաշիւներ:

Մինչեւ այսօր ալ չեմ կրցած եզրակա- ցընել թէ պանդոկի այդ դիպուածս զզւ- ցողական պատրա՞նք մըն էր թէ աշխար- հի սովորական պատահար մը:

(Շար. 4 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

նը ըսաւ որ «ես Ազերի եմ, բայց մենք Թուրք չենք»:

Հ. - Դուք անո՞ր վրայ հիմնուելով է որ այս կարծիքը յառաջ կը քշէք:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Ես Անա Պրիթաննիքայի մէջ ալ նոյնը կարդացի:

Հ. - Դուք կրօնական մարդու ձեր դիմագծութեան քով պատմաբանի հանգամա՞նք ալ ունիք:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Ես ուսուցիչ ալ եղած եմ, դաս ալ տուած եմ: Ութ տարի ուսուցչապետ եղած եմ:

Հ. - Ուրեմն Ազերիները թրքերէնը ո՞ւրկէ սորվեր են:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Թրքերէնը այսօր աշխարհին ամէն կողմը տարածուած լեզու է: Գացէք Լիբանան, գացէք Միջին Արեւելք, ամէնուրեք մեծ թիւով մարդիկ թրքերէն կը խօսին: Մարաշի, Ուրֆայի եւ զանազան տեղեր ապրող Հայերն ալ ամբողջ թրքերէն կը խօսէին:

Հ. - Ես երէկ ձեր այսօրուան հաղորդագրութիւնը ստանալէ վերջ կապ հաստատեցի ապահովութեան իշխանութիւններու հետ: Ապահովութեան շրջանակներէ ինծի տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, սա պահուն ձերբակալուած ահաբեկիչներուն մէջ 417 հոգի օտար ծագում ունի: Ճշդուած է որ ասոնցմէ 122 հոգին ալ հայկական ծագում ունի: Եթէ նկատի առնենք աւելի առաջ ձերբակալուած հայ ահաբեկիչներն ալ, ի՞նչպէս պիտի բացատրէք ձեր այն հաղորդագրութիւնը, որու մէջ Հայերու պատասխանատուութիւնը «սէօզտէ», այսինքն կարծեցեալ կամ վիճելի կը նկատէք: Իմ այս ըսածէս վերջ ալ պիտի շարունակէ՞ք նոյնը ըսել:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Այո՛, եւ արդէն քիչ առաջ ալ կարդացինք, մենք բոլոր ահաբեկիչներ կը պախարակենք: Ահաբեկիչ է եթէ, ինչ ազգի կ՚ուզէ պատկանի, մենք անոր դէմ ենք: Շատ պարզ է ասիկա:

Հ. - Ուրեմն ինչո՞ւ այսքան անհանգիստ եղաք այս մեղադրանքներէն:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ. - Որովհետեւ ճիշդ չեն այդ թիւերը:

Հ. - Ապահովութեան իշխանութեան տուած թիւե՞րը ճիշդ չեն:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ. - Ես իբրեւ Պատրիարքարանի Մամլոյ Դիւանի անդամ, կ՚ուզեմ պատասխանել այս հարցումին:

Մեծայարգ մամլոյ ներկայացուցիչներ, մենք հոս կը ջանանք մեր վրայէն նետել անհանդստութիւն մը, որ մեզ կը ճնշէ: Այս պատճառաւ մենք կը ջանանք արտայայտել մեր բողոքը սխալ ընդունումի մը դէմ: Ասկէ դուրս ձեր կողմէ մեզի ուղղուած բոլոր հարցումներուն պատասխանները մեր կողմէ քանիցս տրուած են: Թուրքիոյ Հայերը երբեք ահաբեկչութեան մէջ չեն գտնուած, երբեք նեցուկ չեն կանգնած ահաբեկչութեան, ուրկէ որ գայ այդ ահաբեկչութիւնը: Ասկէ վերջ ալ այսպէս պիտի ըլլայ միշտ: Հայերը երբեք նեցուկ պիտի չկանգնին ահաբեկչութեան: Իբրեւ այս երկրին հարազատ հայրենակիցները, անոնք կ՚ուզեն այս երկրին մէջ ապրիլ անդորր ու խաղաղ: Այս մամլոյ ասուլիսին ընդհանուր նշանակութիւնն ալ ա՛յս է:

Հ. - Շատ լաւ, ուրեմն ինչո՞ւ ձեր հաղորդագրութեան մէջ «սէօզտէ» բառը կը գործածէք: Ստուգուած է որ հայկական ծագում ունեցող կարգ մը մարդիկ կապեր ունին Փ.Բ.Բ.-ի ահաբեկչութեան հետ: Մենք պետութեան լիազօր մարդոց յայտարարութիւններուն պիտի չհաւատա՞նք:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ. - Եթէ հայ չեղող հոգեւորական մը իբր հայ պիտի ներկայացուի, այն ատեն մենք ատոր «սէօզտէ» ըսելու իրաւունքը կ՚ունենանք:

Հ. - Այսինքն դուք միայն այդ հոգեւորականի լուսանկարի՞ն համար է որ «սէօզտէ» բացատրութիւնը կը գործածէք:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ. - Այո՛, որովհետեւ ան հայ չէ: Այս հոգեւորականը (լուսանկարը ցոյց տալով) հայ չէ՛: Նայեցէք, այս հոգեւորականը հայ չէ՛: Եւ պիտի խնդրեմ որ լուսանկարէք այս լուսանկարը: Այս հոգեւորականը հայ չէ՛:

Հ. - Այսինքն դուք միայն ա՞յս կէտը մատնանշել կ՚ուզէք:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ. - Հարկաւ, եւ ասիկա շատ կարեւոր կէտ մըն է:

Հ. - Միւս յայտարարութիւններուն ներկայութիւնը կ՚ընդունի՞ք: Կ՚ընդունի՞ք որ Հայերը կապեր ունին Փ.Բ.Բ.-ի հետ: Կ՚ընդունի՞ք որ Փ.Բ.Բ.-ի մէջ Հայեր կան:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ. - Հայերը, մասնաւորաբար Թուրքիոյ Հայերը եւ աշխարհի բոլոր Հայերը սա պահուն միակ մտահոգութիւն մը ունին: Անդորրութիւն, անդորրութիւն, եւ անդորրութիւն:

Հ. - Էֆէնտիմ դուք հիմա Թուրքիոյ Հայերո՞ւ անունով կը խօսիք:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ. - Ես որպէս Պատրիարքարանի Մամլոյ Դիւանի մէկ բանբերը մեր տեսակէտները արտայայտեցի, շնորհակալ եմ: Առ այժմ ձեր միւս ընդունումներուն մասին ըսելիք չունիմ: Բայց մեր ցաւը սա լուսանկարին մասին է: Ձեզի բաշխուած թղթածրարին մէջ եթէ ուշադրութեամբ քննէք, արդէն պիտի տեսնէք թէ այդ լուսանկարին մէջի հոգեւորականը ո՛վ է: Հոս աւելորդ է կրկնել այդ մարդուն ինքնութիւնը: Արդէն մեզ հետաքրքրող կէտը այդ չէ: Մեզ հետաքրքրող կէտն այն է որ այդ հոգեւորականը հայ չէ: Շնորհակալ եմ:

Հ. - Ես իմ քիչ առաջուան հարցումիս պատասխան չստացայ: Դուք մէկ կողմէ ըսիք որ Թուրքիոյ Հայերու մասին կը խօսիք, մէկ կողմէ ալ ըսիք որ աշխարհի բոլոր Հայերը անդորրութիւն կ՚ուզեն:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ. - Իրաւ ալ այդպէս է:

Հ. - Ուրեմն մեր իշխանութիւններու յայտարարութիւններուն պիտի չհաւատա՞նք:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ. - Հիմա նայեցէ՛ք, մեր իշխանութիւններու յայտարարութիւններուն կրնաք հաւատալ: Մենք սա պահուն այդ մասին չէ որ մամլոյ ասուլիս մը սարքած ենք: Մենք պարզապէս այս հոգեւորականին մասին է որ մամլոյ ասուլիս մը սարքած ենք: Իսկ ձեր ըսածները մեզի համար հիմա նոր ընդունումներ են, եթէ ճշդուի որ ատոնք ճիշդ են, այն ատեն ալ կը խօսինք իրարու հետ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՈՍԹԸՆ. - Տէր եւ Տիկին Մինաս Թէօլէօլեան 400 տոլար:

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍ. - Հրայր Սրկ. Գարավերտեան 100 տոլար առ ի գնահատութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Սաթենիկ Թիւթելեան 250 Ֆր.:

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN

organise son

Dîner Dansant

au profit de ses élèves

le Samedi 5 Novembre à 20h30 précises

Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains

Soirée animée par l'Orchestre *A N I* de Lyon

Troupe de danse *N A R E G* et attractions

Réservations au : 48. 41. 49. 37.

ՖՈՒԹՊՈԼ
ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ԼԻԿԱ

Ա. ԽՈՒՄԲ

Կէօթպորկ յաղթեց Կալաթասարայի 1 - 0, Մանչեսթըր Եունայթըտ Պարսելոնայի հետ հաւասար մնաց 2 - 2: Դասաւորման գլուխն է Մանչեսթըր, վերջինն է Կալաթասարայ:

Բ. ԽՈՒՄԲ

Մոսկուայի Սպարտակը 1 - 1 արդիւնք ձեռք ձգեց Միւնիխի Պայէրնին հետ, մինչ Կիեւի Դինամօն պարտուեցաւ Փարի Սէն - Ժերմէնէն 1 - 2: Դասաւորման գլուխն է Փարի Սէն - Ժերմէն:

Գ. ԽՈՒՄԲ

Լիզպոնի Պենֆիքան 2 - 1 յաղթեց Պուքրէշի Սթէօայի, Իրուսաթիոյ Հաճուքն ալ Անտէրլեխթի 2 - 1: Դասաւորման գլուխն է Լիզպոնի Պենֆիքան:

Դ. ԽՈՒՄԲ

Աթէնք 0 - 0 արդիւնք մը արձանագրեց Միլանոյի Ա. - Սէ.-ին հետ, նոյն արդիւնքին հասան Սալցպուրկի Քազինօն եւ Ամսթերտամի Աժաքսը: Դասաւորման գլուխն է Ամսթերտամի Աժաքսը:

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS-EREVAN-PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS-EREVAN
VOL CARGO MENSUEL
NOUVEAU

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
2 900 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13 - FAX: 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTE - 69003 LYON
TEL: 78 60 13 66 - FAX: 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL: 52 85 48 - FAX: 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 22 Octobre à 20 heures 30

COUSCOUS PARTY

organisé par la Croix Bleue

Section Hélen Puzant

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

Participation : 120 F. par personne.

Réservations au :
43. 76. 10. 07 / 43. 76. 35. 68.

Section *Naïri — Beaumont*

organise une sortie à

SAN-REMO (Italie)

Le Samedi 22 Octobre

Rassemblement devant l'église arménienne de Beaumont à 5 heures 30 précises.

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 25
ժամը՝ 20.30-ին
à l'Espace Julien
13001 Marseille
(M° Cours Julien)

« Տ Կ Ջ Ա Ր »

Հայաստանի Հնագոյն Նուագարաններու Պետական Նուագախումբ

Ղեկավար՝
ԿԱՐԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Մասնակցութեամբ երգիչներ՝
Հ. Յարութիւնեանի
Յ. Սարեանի
Շ. Յակոբեանի
Ս. Նալպանդեանի

Պարողներ՝
Ս. Միքայէլեանի
Տ. Շիրինեանի
Ս. Կարապետեանի
Ն. Ծառուկեանի
Ա. Միրզախանեանի

Ժողովրդական երգ, երաժշտութիւն, պար...

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Սահակ - Մեսրոպ Մշակ. Կեդրոն
339, ave du Prado, 13008 Marseille
Հեռ. - 91. 77. 84. 70

U. G. A. B. — *Paris*

sous le haut patronage du Ministère de la Culture et de la Francophonie

et le parrainage de
Mstislav ROSTROPOVITCH

CONCERT EXCEPTIONNEL

organisé en collaboration avec l'A.M.I. du Jardin de Musique

LE QUATUOR KOMITAS

le Mardi 15 Novembre à 20h30
à l'UNESCO
(7, Place Fontenoy, Paris 7e)

au programme:
Brahms — Chostakovitch — Debussy
Haydn — Hindemith — Komitas
Mirzoian — Schubert — Schumann
Mozart — Vartan

Prix des places :
Cat. A - 250 F. (membre UGAB-180 F.)
Cat. B - 150 F. (membre UGAB-100 F.)

Réservation à l'UGAB : Tél. : 45. 20. 03. 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Marten Yorgantz

et son orchestre international

Tél. à Paris (1) 46 38 20 42

ANIMENT VOS SOIRÉES

de dîners dansants, mariages, fêtes champêtres, soirées privées, piano bar, fêtes pour enfants etc...

MARTEN YORGANTZ chante tous les vendredis soirs chez VARTAN 43. 26. 20. 68

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. - Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամերիկեան առաքումով)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.443

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

70e ANNEE — N° 18.443

ԹՐՔԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՎՐԴՈՎՈՒՄԻՆ

Հոկտեմբեր 19-ին աւարտած է Թուրքիոյ եւ միջին ասիական թրքական վեց անրապետութիւններուն Պոլսոյ վեհաժողովը: Հրապարակուած յայտարարութեան մէջ ըսուած է նաեւ թէ Հայաստան - Ազրպէյճան կնճիռը պէտք է հարթուի ՄԱԿ-ի Ապահովութեան յանձնախումբին որոշումներու հիման ու խաղաղ միջոցներով:

Վեհաժողովին փակման օրը մասնակից նախագահներու անունով ելոյթ մը ունեցած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը, առաւելաբար պատասխանելով Ռուսաստանի դժգոհութեան: Ան ըսած է. «Վեհաժողովը մեր նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ. չեմ ուզեր քաղաքավարութեան կանոններէն դուրս ելլել: Մասնակիցները անկախ երկիրներ են: Անկախ կը նշանակէ այն որ քայլ մը առնելու համար պարտաւոր չէ տեղէ մը արտօնութիւն խնդրելու: Եթէ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան բանբերը իրենց դէմ քննադատութիւն կը նկատէ, կը սխալի, չափազանց դիւրազգածութիւն ցոյց կու տայ»: Ռուսաստանի հակազդեցութեան անդրադառնալով Հ. Ալիեւ ալ ըսած է «նպատակ չունինք մեր ընթացքը Ռուսաստանի Արտաքին նախարարին ցուցմունքով որոշելու»:

Բաքուի վարած քաղաքականութենէն իր դժգոհութեան որպէս հակազդեցութիւն, Ազրպէյճանի շրջափակում կիրարկելու Մոսկուայի հաւանականութեան մասին երբ Թուրքիոյ ունենալիք կեցուածքին անդրադառնալով հարցում ուղղուած է Ս. Տէմիրէլի, ան ըսած է. - «Գրաւման տակ Ազրպէյճանի ժողովուրդը թէ գաղթելու պիտի բռնադատուի եւ թէ շրջափակման պիտի ենթարկուի: Անկարելի է ատիկա. եթէ նման բան պատահի, Թուրքիա կը պայքարի ատոր դէմ: Մեզի համար կարեւոր է Ազրպէյճանը»:

Թուրք մամուլը կ'արձագանգէ նաեւ վեհաժողովի ընթացքին Ազրպէյճանի հանդէպ միւս թրքական հանրապետութիւններու կողմէ ցոյց տրուած պաղ վերաբերումին. կ'ըսուի թէ Ալիեւ շատ ջանացած է յարաբերութիւնները ջերմացնել, բայց փակումին օրը խոստովանած է. «Միջին Ասիոյ հետ կապերը հարկաւոր ձեւով չզարգացան»: Ան ժամանումի պահէն ու շարունակ փորձած է յատկապէս ղազախ ղեկավար Նազարպայեւի հետ առանձին հանդիպում մը ունենալու իր ջանքով որ միշտ մերժումի արժանացած է: Երկու նախագահները վերջին օրուան ընթրիքէն ետք պահ մը միայն հանդիպումներուն ընթացքին տեսակցած են:

Ղազախստան պնդած է թէ Ազրպէյճան աւելորդ աճապարանք ցոյց տուաւ Սեպտեմբեր 20-ի քարիւղի համաձայնագիրը ստորագրելու: Ղազախստան ու Ուզբէկիստան չեն ուզած ընդունիլ Ղարաբաղի մասին ՄԱԿ-ի եւ ԱԷ-ԽՄ-ԱԷ-Ը-ի որոշումները. նոյնիսկ, Ղազախստան խուսափած է «յարձակող» որակել Հայաստանը:

Այս բոլորէն զատ, թուրք մամուլը տեղ կու տայ նաեւ այն լուրին թէ Պոլսոյ վեհաժողովին որպէս հակադարձութիւն, Մոսկուա որամադիր կը թուի արտօնելու ՓՔՔ-ի մասնակցութեամբ քրտական համագումարի մը կայացումը:

*
**

«Լը Մոնտ»ի մնայուն թղթակիցը (Նիքոլ Փոփ) դիտել կու տայ (Հոկտեմբեր 21) որ թուրքերն անգամ զարմացեր են այս ժողովին յաջողութենէն: «Պոլսոյ յայտարարութիւնը» կ'ողեկոչէ միջ - խորհրդարանական համագործակցութիւն մը եւ հերթական ժողովներ: Որոշուած է նաեւ «միասնաբար տօնել թուրք մշակոյթի կարեւոր անձնաւորութեանց տարեդարձները» եւ նոր գարկ տալ «Մետաքսի ճամբուն»:

Այս ժողովին առթիւ, թուրք բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ ջանացած են նոր պայմանագրեր ձեռքձգել: Համագործակցութեան Թիքա գործակալութեան ղեկավար՝ Ումում Արքքի համաձայն, 3000 թրքական ձեռնարկութիւններ որոնք 10 աշխատաւորէ աւելի ունին արդէն իսկ հաստատուած են կեդր. Ասիա. թուրք անհատական ձեռնարկներու ճիւղը յարդ 3.7 միլիառ տոլարի ներդրում ըրած է թրքախօս հանրապետութիւններուն մէջ, Էքսիմպանքն ալ 1.2 միլիառ տոլարի վարկ բացած է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան հրաւէրով խումբ մը թուրք լրագրողներ գացած են Երեւան. այս մասին գրելով թրքական օրաթերթերը կը ծանրանան Արտաքին նախարար Վահան Փափազեանի արտայայտութիւններուն վրայ: Ան խօսելով Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգաւորման համար միջազգային ուժերու չէզոքութեան փոխադրութեան մասին, ըսած է. - «Թուրքիա անկողմնակալ չէ այս պատերազմին մէջ. ներկայի հանգրուանին ոչ մենք, ոչ ալ Ղարաբաղի Հայերը կ'արտօնենք թուրք զինուորներու ներկայութիւնը»: Ան աւելցուցած է թէ Հայաստան պատրաստ է ընդունելու ԱԷ-ԽՄ-ԱԷ-Ը-ի խաղաղութեան ծրագիրը եւ թէ հայկական ուժերը գրաւեալ շրջաններէն կը քաշուին եթէ միջազգային մարմիններու կողմէ երաշխաւորուի Ղարաբաղի բնակչութեան կեանքի ապահովութիւնը, վստահութիւն տրուի որ Ազրպէյճանցիները նոր յարձակումներ պիտի չգործեն:

Վ. Փափազեան նոյն առիթով խօսած է նաեւ Թուրքիոյ կիրարկած շրջափակումին մասին. ըսած է թէ երկիրը մեծ նեղութիւն կը կրէ այդ պատճառով ու շրջափակումը վերցնելու կոչ ուղղած է Անգարայի: Հայաստանի նախարարը տակաւին Թուրքիոյ եւ նաեւ Ազրպէյճանի հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակելու փափաք յայտնած է:

Վ. Փափազեան որ «Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցին կողմէ կը ներկայացուի որպէս «Միացեալ - Նահանգներու անցագրի տէր հայ նախարարը», պատասխանելով ՓՔՔ-ի մասին հարցումի մը ըսած է թէ Հայաստան կառավարական մակարդակի ոչ մէկ յարաբերութիւն ունի քրտական այդ կազմակերպութեան հետ, աւելցնելով որ Թուրքիոյ ոչ ներկայի, ոչ ալ նախորդ Արտաքին նախարարներուն հետ հանդիպումներուն այդ մասին խօսք եղած է:

Թուրք լրագրողը կը գրէ թէ շատ ջերմ ընդունելութեան արժանացած են Երեւանի մէջ եւ թէ զիրենք զարմացուցած են շրջափակման պայմաններուն մէջ թրքական ամէն տեսակի ապրանքով բեռնաւոր փողոցի առեւտուրի սեղանիկները:

Այս տեղեկատուութեան «Միլլիյէթ»ի թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ Վ. Փափազեան չեշտած է թէ չեն ուզեր Թուրքիոյ մասին թշնամի երկրի մը պատկերը տալ. ան ըսած է. - «Չեմ խօսիր պատմական հարցերու մասին. օրակարգի պիտի չբերեմ զանոնք. այդ հարցերը քաղաքական բնոյթ չունին, այլ պատմական»:

Թուրք լրագրողները Հոկտեմբեր 19-ին հանդիպում մը ունեցած են Հայաստանի Պետական նախարար Սեպուհ Թաշճեանի հետ որ իրենց տեղեկութիւն տուած է երկրին ուժանիւթի կացութեան մասին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը որոշեց անորոշ ժամանակի համար ռազմագիտական շրջափակումի ենթարկել Կազայի եւ Այսրյորդանանի պաղեստինեան հողամասերը: Արաֆաթի համար այս որոշումը «անտեսական եւ ընկերային պատերազմի մը հռչակումն է» քանի իրենց աշխատավարձքին կը զրկէ տասնեակ հազարաւոր Պաղեստինցիներ որոնք Իսրայէլ կ'աշխատին: Ռապինի համաձայն, միակ միջոցն է առաջքն առնելու համար Համասի նոր ոճրափորձերու: Հոկտեմբեր 20-ին, մինչ հանրակառքին ղոհերուն յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր, կը հրապարակուէր ջարդարարին «կտակը». Ան տեսերիզ մը արձանագրած էր ոճրափորձին նախօրեակին, բացատրելու համար իր արարքը: 27 տարեկան Պաղեստինցին իր ելոյթը կը սկսի Գուրանի մէկ խօսքով՝ «Նահատակները դրախտն են», ապա կը խօսի իր 9 եղբայրներուն եւ քոյրերուն մասին, մէկ եղբայրը նահատակուած: Իրեն համար՝ «հարկ է անողոք ըլլալ թշնամիներուն հետ: Աստուած կը ներէ հաւատացեալին որ անողոք է անհաւատներուն հետ»:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ ձերբակալուած է կրօնամոլ խմբակ մը որուն մասին կ'ըսուի թէ կը պատրաստուէր մահափորձ մը կատարելու հանրատուներու տէր մեծահարուստ հայուհի Մաթիլտ Մանուկեանի դէմ: Ձերբակալուած խմբակին անդամները խոստովանած են որ ծրագրած էին Մ. Մանուկեանը առեւանգել ու սպաննել: Կ'ըսուի թէ խնդրոյ առարկայ կազմակերպութիւնը կը գործէ Իրանի ցուցմունքով:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ռուս նոր դեսպանը Իգոր Կուզնեցով հասած է պաշտօնավայրը, մինչ կը սպասուէր որ ան Թուրքիա ժամանէ Նոյեմբերին: Ռուսերու փութկոտութիւնը թուրք մամուլը կը մեկնաբանէ անով որ Մոսկուա ուզած է թրքական հանրապետութիւններու վեհաժողովով ստեղծուած լարուած կացութիւնը աւելի չերկարել ու ժամ առաջ բնականոնացնել ռուսեւթուրք յարաբերութիւնները:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Պլիտա քաղաքին մէջ է որ սպաննուեցաւ «Աֆրիկեան Յեղափոխութեան» խմբագրապետ՝ Ֆարահ Զիան: Ամսուան մը ընթացքին արդէն ալժերացի 5-րդ լրագրողն է որ կը սպաննուի: Մամուլը գործադուլի մէջ է, բայց, այս ահաբեկումները պատճառ են որ լրագրողներ հետզհետէ հեռանան խմբագրութիւններէն: Ասոնց թիւը 200-ի հասած է ըստ «Էլ Վաթան» օրաթերթին:

ԻՏԱԼԻՈՅ Խորհրդարանին մէջ բուռն ծեծուըրտուք մը տեղի ունեցած է Հոկտ. 20-ին եւ քանի մը երեսփոխաններ ալ վիրաւորուած են. Ըստ խորհրդարանական թղթակիցներու նման պատկեր երբեք չէր պարզուած որեւէ Խորհրդարանի մէջ: Վիճարկումի նիւթն էր հեռատեսիլի պետական կայանի (ՌԱՅ) բարեփոխումը: Ընդդիմադիր (կանանչ) երեսփոխան մը յարձակած է մեծամասնութեան երեսփոխանի մը վրայ ու կռիւը ծաւալած է եւ հարուածները սկսած են տեղալ: Նախագահուհի Իրէն Փիվէթթի անկարող եղած է կարգուկանոն վերահաստատելու եւ ի վերջոյ միակ միջոցը եղած է ժողովասրահը պարպել:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ կառավարական եւ ընդդիմադիր ուժերու բախումները շատ բուռն եղած են Հոկտեմբեր 19-ին: 160 մեռեալ կայ եւ կացութիւնը լարուած կը մնայ:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ փոխ - վարչապետը՝ Նազրիեւ սպաննուած է, Հոկտեմբեր 20-ին, ականէ մը որ ընդդիմութիւնը զետեղած էր:

170 ԷՋՆՈՑ ՌՈՒՄԲ մը կը նկատուի հրեայ լրագրող՝ Ամնոն Քափէլիուքի լոյս ընծայած գիրքը՝ «Հեպրոն, ծանուցուած ջարդ մը»: Գիրքին մեկնակէտն է Հեպրոնի Իպրահիմ մզկիթը աղօթքի նստած պաղեստինցի 30 հաւատացեալներու ջարդը, Ռամազանի ատեն Իսրայէլացիի մը կողմէ: Լրագրողը կը փաստէ որ այդ ջարդը տաք գլուխի մը գործ չէր, այլ ծրագրուած, կանխամտածուած, կազմակերպուած սպանդ մը: Պահակ զինուորները հրահանգ ունէին չկրակելու ոեւէ Հրեայի վրայ, նոյնիսկ եթէ Արաբ սպաննէին: Հեղինակը մանրամասն կը նկարագրէ նախորդող օրերը, ցոյց տալու համար որ ոչ միայն կանխամտածուած էր այլեւ՝ ծանուցուած, մարդասպանին իսկ կողմէ: Ան օրերով սպառնացած էր եւ յայտարարած իր շուրջիններուն որ այդ օրը սարսափելի բան մը պիտի պատահի:

ՄՈՍԿՈՎՍԿԻ ԿՈՄՍՈՄՈԼԵՑ թերթին 27-ամեայ աշխատակիցին սպանութիւնը խորապէս ցնցած է ռուս մամուլը եւ նաեւ քաղաքացիները: Կը պարզուի որ հրապարակագիրը կը պատրաստուէր մերկացնելու զէնքի մաքսանենգութիւն մը, ուր գործ ունեցած են Խորհրդային Միութեան արեւմտեան ուժերու նախկին հրամանատարը՝ զօրավար Բուրլակով եւ մինչեւ իսկ Պաշտպանութեան նախարար՝ Գրաչով, որու հրաժարականն իսկ կը պահանջուէր: Այս առնչութեամբ յայտագիր մը սփռուած է «Խոլոտով խնդիրը» (լրագրողին անունը) խորագրուած, ուր բացէ ի բաց յայտնուած է որ յաջորդ զոհը պիտի ըլլայ «Նուվէլ տը Մոսքու»ի մէկ քննիչ - լրագրողը՝ Ալեքսանդր Ժիլին, որ 48 ժամէ անդտանելի էր եւ մէջտեղ ելած է Հոկտեմբեր 20-ին Խոլոտովի թաղման ատեն որ կը վերջանար ցոյցով մը «ազատ մամուլի» ի նպաստ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ մէջ մթնոլորտը չի յստականար, ընդհակառակն, ամէն ոք իր անձնական փառամոլութիւնը աւելի վեր կը դասէ քան հասարակաց եւ ազգային շահերը: Այսպէս, Պալատիւր ընդառաջ չերթար Շիրաքի հրաւէրին կուսակցութեան ծոցին մէջ ծեծելու հարցերը: Նախարարապետին անմիջական շրջանակի դէմքերն ալ (Փաթրիք Տէվէճեան) կը պաշտպանեն անոր դիրքը, չեշտելով թէ կուսակցութենէն վեր է եւ հաշիւ չունի տալիք շարքերու, մէկ կողմէ Պալատիւր առիթ չի փախցներ ցոյց տալու համար որ մեծամասնութեան պետն է, միւս կողմէ Շիրաք կ'ուզէ անպայման զինք տանիլ կուսակցական հողին վրայ: Եւ այս ամբողջէն, արդէն իսկ կը տուժէ աջը եւ կ'ուրախանան ընկերվարականները, որոնք գալ Մայիսին ալ կրնան յաղթել շնորհիւ ... աջին պարզած այս ողբալի պատկերին:

ՊՈԼՍՈՅ աւեղերական պատրիարքը Բարթուղիմէոս Ա. հրաւիրած է օրթոտոքսները գալ Սեպտեմբերին յունական Պաթմոս կղզին ուր Ս. Յովհաննէս յայտնութեան տեսիլքը ունեցած է, տօնելու համար այդ մարգարէութեան 1900-ամեակը:

ԶԱՐԵԱՆ ԵՒ ՈՒՆԱՄՈՒՆՕ.
ՆԱԽԱՔԱՅԼԵՐ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

«Նախաքայլեր» արտայայտութիւնը կը գործածենք բնութագրելու համար այս գրութեան նպատակը, նախնական քննութիւն մը կատարել Կոստան Զարեանի եւ սպանացի կարկառուն գրագէտ ու փիլիսոփայ Միկէլ տէ Ունամունոյի (1864 - 1936) փոխ - յարաբերութիւններու պատմութեան մէջ: Ընթերցողը գիտէ, հաւանաբար, որ շատ խօսուած է Զարեանի եւ բազմաթիւ օտար գրողներու կապերուն մասին, բայց քիչ բան ուսումնասիրուած: Անուններ կը հոլովուին, առանձին մանրուքներ կը յիշուին, բայց վաւերական ատաղձը դեռ կը պակսի:

Առ այժմ պիտի խուսափինք երկու գրագէտներու գաղափարական աղերսներու մատնանշումէն. որքան գիտենք, այդպիսի փորձ մը տարիներ առաջ կատարած է Լեւոն Ներսիսեանը, բայց իր հետազօտութիւնը հրատարակուած չէ (1): Յառաջիկային կը վերապահենք նաեւ «Երկիրներ եւ աստուածներ»ու առաջին մասին Ունամունոյի վերաբերող անդրադարձներու ուսումնասիրութիւնը:

Զարեան - Ունամունօ կապը կը սկսի 1917-ին. սպանացի գրագէտը՝ «98-ի սերունդ»ի նաշնաւոր դէմքերէն մէկը, արդէն յայտնի անուն մը դարձած էր եւրոպական գրականութեան մէջ եւ 1901-էն կը վարէր Սալամանքայի համալսարանի տեսուչի պաշտօնը: Կապի առաջին առիթը կ'ըլլայ Զարեանի «Երեք երգեր» վիպերգի իտալերէն հրատարակութիւնը: Այդ մասին տարիներ ետք՝ 1929 Մարտ 11 թըւակիր նամակով Զարեանը հաղորդած է Արշակ Չօպանեանին (2), որ այդ տեղեկութիւնը հրատարակած է «Տատրագոմի հարսը»ին նուիրուած իր քրոնիկին մէջ (3). այս քրոնիկը աղբիւր եղած է այնուհետեւ քիչ թէ շատ Զարեանին անդրադարձող հետազօտողներուն, օրինակ՝ Գեղամ Սեւանը (4):

Ունամունոյի ֆրանսերէն նամակը Զարեանին պահուած է գրողի անձնական արխիւին մէջ. ան մեզի տրամադրուած է զաւակին՝ հանգուցեալ Արմէն Զարեանի կողմէ: Նամակին բնագիրը ցարդ կը մնար անտիպ. ստորեւ նոյնութեամբ կուտանք ամբողջութիւնը, անոր կցելով հայերէն թարգմանութիւնը. -

«A M. Constant Zarian

Pendant que, de retour de l'Italie, je me disposais à vous écrire pour vous remercier, mon cher monsieur, de l'envoi du numéro de *L'Eroica* avec vos très beaux chants *per dire i dolori della terra e i dolori dei cieli* nous arrivent les accablantes nouvelles de malheur italien. Il n'y a quarante jours j'étais à Udine et même à Gorizia, parmi les Italiens ! Mais j'espère toujours le triomphe des peuples chrétiens et la débâcle du nouveau paganisme germanique. A Venise je contemplais l'île de St Lazare où s'abrite un des remparts de la culture arménien[n]e. Je sais peu, très peu, malheureusement à vôtre noble peuple victime des scientifiques et systématiques massacres des Jeunes Turcs, musulmans germanisés, c'est-à-dire christotrès peu, malheureusement de vôtre noble mais à travers vos écrits et les écrits de quelques autres Arméniens que j'ai pu lire, j'entrevois une profonde fraternité entre l'esprit de l'Arménie et l'esprit mystique de cette vieille Castille dans laquelle je vis depuis 27 ans. (Je suis Basque). Un Arménien de Tiflis, le Docteur Afrikander me disait ici même que votre terre et la terre castillane, les bourgs, les petits villages etc. se ressemblent beaucoup. Je le vois bien.

J'ai vu aussi dans vos chants l'abîme du desespoir duquel ressort l'espérance. Vous avez senti qu'on ne peux pas arriver à la joie de la suprême paix qu'à travers la douleur et même que la douleur est la substance même de la gloire éternelle. La douleur en se purifiant devient la gloire.

Je fais des vœux pour le salut de l'Arménie et de l'Italie et je vous salue avec la plus profonde sympathie.

MIGUEL DE UNAMUNO

Salamanca, 2 XI 1917».

«Պր. Կոստան Զարեանին

Մինչ, Իտալիայէն վերադարձիս, կը պատրաստուէի ձեզի գրել շնորհակալութիւն յայտնելու, սիրելի պարոն, «L'Eroica»ի թիւին առաքումին համար ձեր շատ գեղեցիկ երգերով՝ «Ըսելու համար ցաւերը երկրի եւ ցաւերը երկինքի», մեզի կը հասնին իտալական դժբախտութեան ճնշիչ լուրերը: Հազիւ քառասուն օր առաջ Ուտինէ եղայ եւ նոյնիսկ Կորիցիա, Իտալացիներու մէջ: Բայց եւ տեւաբար կ'ակնկալեմ քրիստոնեայ ժողովուրդներու յաղթանակը եւ գերմանական նոր հեթանոսութեան անկումը: Վենետիկի մէջ դիտեցի Ս. Ղազարու կղզին, որ հայ մշակոյթի պատնէշներէն մէկը կը պարփակէ: Ես քիչ, շատ քիչ գիտեմ դժբախտաբար ձեր ազնիւ ժողովուրդին մասին, զոհ՝ երիտասարդ Թուրքերու գիտական եւ համակարգուած ջարդերուն, գերմանացած մահմետականներու, այսինքն, քրիստոսատեացներու: Շատ քիչ գիտեմ ձեր ժողովուրդին մասին, բայց ձեր եւ քանի մը այլ Հայերու գրութիւններէն զորս կրցած եմ կարդալ կ'ընդնշմարեմ խորունկ եղբայրութիւն մը Հայաստանի ոգիին եւ այս հին Գաստիլիոյ, ուր 27 տարիներէ ի վեր կ'ապրիմ (ես պասք եմ), խորհրդաւոր ոգիին միջեւ: Թիֆլիսեցի հայ մը՝ տոքթոր Աֆրիքանտէրը, այստեղ կ'ըսէր ինծի, թէ ձեր եւ գաստիլիական հողը, աւանները, պզտիկ գիւղերը եւայլն շատ կը նմանին իրարու: Ես ալ նոյնը կը կարծեմ:

Ձեր երգերուն մէջ տեսած եմ նաեւ յուսահատութեան անդունդը ուրմէ վերստին կը բխի յոյսը: Դուք զգացած էք, որ միայն ցաւի ընդմէջէն կարելի է հասնիլ գերագոյն խաղաղութեան հրճուանքին եւ նոյնպէս, որ ցաւը յաւերժական փառքի բուն էութիւնն է: Մաքրագործուելով, ցաւը կը վերածուի փառքի:

Մաղթանքներ կ'ընեմ Հայաստանի եւ Իտալիոյ կենացը եւ կ'ողջունեմ ձեզ խորին համակրանքով

ՄԻԿԷԼ ՏԷ ՈՒՆԱՄՈՒՆՕ

Սալամանքա, 1917, Նոյեմբեր 2»

Պէտք է յիշել, առաջին հերթին, որ նամակը կը գրուի այնպիսի պահու մը, երբ Իտալիան հիւսիսային ճակատի վրայ պարտութիւններ կրած էր Աւստրիացիներէն եւ սահմանային գօտիները վտանգուած էին: Յիշատակելի է, որ Ա. աշխարհամարտի ընթացքին Ունամունօ բացայայտօրէն դիրքորոշուեցաւ դաշնակիցներուն ի նպաստ, մինչ իր երկիրը չէզոքութիւն յայտնած էր: Իսկ «քրիստոնեայ» - «քրիստոսատեաց» բեւեռացումը մէկ կողմէ կը բխի Նիցչէականութեան, իբրեւ «հեթանոս» քննադատութենէն, իսկ միւս կողմէ կը կապուի, «Կեանքի ողբերգական զգացումը» (1913) հատորի գաղափարականին, զոր աւելի ուշ պիտի ընդլայնէր «Քրիստոնէութեան հոգեվարքը» գործով (1925) եւ որուն մէկ պարզեցուած արտայայտութիւնն է նամակին երկրորդ պարբերութիւնը:

Հետաքրքրական է, որ Ունամունօ կըրցած է կռահել ցեղասպանութեան «գիտական եւ համակարգուած» բնոյթը, երբ տակը - տակին տրուող լուրերը այդքան դիւրին չէին դարձներ համակարգումի ընկալումը, մանաւանդ՝ «գիտական» ջարդի մեթոտը: Շահեկան պիտի ըլլար իմանալ, եթէ գրագէտը այցելած է Ս. Ղազար կամ միայն գոհացած է հեռուէն դիտելով:

Գալով Զարեանի երկին, անիկա 1915-ի վերջերուն լոյս տեսած է Լա Սպեցիայի «L'Eroica» պարբերականին մէջ, այնուհետեւ երկրորդ առանձին հրատարակութիւն ունեցած է եւ 1916-ին մտած է Լանչիանոյի «Կարապպա» հրատարակչատան մատենաշարին մէջ (5): Հայերէն խորագիրն էր՝ «Երեք երգեր ասելու համար վիշտը երկրի եւ վիշտը երկնքի», իտալերէնը՝ «Tre canti per dire i dolori della terra e i dolori dei cieli»:

Թիֆլիսահայ «տոքթոր Աֆրիքանտէր»ի մը անունը զարմանալի է անշուշտ ու մեզի համար անբացատրելի. ինչ մականունի ազատագրում կրնայ ըլլալ: Հայաստան - Գաստիլիա ոգեկան կապի բնորոշումը, որ աշխարհագրական նմանութեան գործօնին կ'առընչուի, շատ յատկանշական է Զարեանի աշխարհահայեացքին համար եւս:

Ունամունոյի նամակին արձագանգը, 30-ական թուականներուն սկիզբը, «Բանկօօպը եւ մամութի ոսկորները»ին մէջ պիտի լսուէր: Ահա թէ ինչպէս. -

- «Սպանիայում եղե՞լ էք, - հարցրեց Ալենան:
- Ո՛չ:
- Ինչպէ՞ս էք ձեզ ներկայացնում այդ երկիրը:
- Երեւակայեցէք, Միգուել տէ Ունամունան, Դոն Կիխոտի հանճարեղ այդ մեկնաբանը, որի խոր մտածումները մըխրճուած են երկու հակամէտ, բայց վերջը վերջոյ այնքան նման աշխարհազգացումների մէջ - Ռոսինանտի հերոսի եւ Ջիթենեաց բլրան Յիսուսի տառապագին որոնումների մէջ - դէ Ունամունոն, ինձ գրում էր, որ ըստ իր կարծիքի, Սպանիան շատ նման է Հայաստանին...» (6):

Այնուհետեւ ամբողջ էջի մը երկայնքին Զարեանի alter ego-ն՝ Վահան Իբերեանը, Սպանիոյ մասին իր պատկերացումը կուտայ: Հայ գրագէտը միայն 1934-ին պիտի այցելէր Սպանիա, ընդառաջելով, ըստ Արմէն Զարեանի տեղեկութեան, Ունամունոյի հրաւէրին (7):

Բայց այդ այցելութենէն աւելի քան տասնեակ մը առաջ, ըստ երեւոյթին երկու գրագէտները անձնական հանդիպում մը ունեցած են: Կ. Զարեանի արխիւին մէջ պահպանուած ձեռագիր մը, որուն միայն առաջին եւ երրորդ էջերը կրցանք գտնել, այդ փաստը կը յուշէ: Հաւանաբար գրըւած 1964-ին, կը թուի բանախօսութեան մը կամ ձայնասփիւռային ելոյթի նիւթ: Ստորեւ կը հրատարակենք յիշեալ ձեռագիրը, բազմակէտերով նշելով ընդհատումները. -

«Ս(իրելի) (այրենակից)ներ

Վերջերս ամբողջ քաղաքակրթուած աշխարհը յիշատակեց ծննդեան (8) հարիւրամեակը սպանիացի գրող Միգուէլ տէ Ունամունոյի: Մեծ գրող, հզօր փիլիսոփայ, հրաշալի եւ խոր բանաստեղծ, մի քանի անգամ միաձայն ընտրուած Սպանիայի հինաւուրց համալսարանի, Սալամանկայի ռեկտորը, Սերվանտէսի անըրման մեկնաբանը. դարու առաջադէմ գաղափարներից երբեք ետ չմնացող եւ միշտ պատրաստ նրանց համար տառապելու այդ մարդին ես բախտը ունեցայ հանդիպելու, իտալերէն լեզուով հրատարակած առաջի գրքիս առիթով, առաջի մեծ պատերազմից անմիջապէս յետոյ:

Ես լսել եմ Հայաստանի մասին շատ անգամ - ասաց նա իր խոր թափանցող աչքերը վրաս յառելով: Շատերը ասում են, որ Կաստիլիան շատ նմանում է ձեր երկրին եւ որ առհասարակ օդը, ջուրը, լեռը եւ այն ինչ որ բնութագրում է երկու երկիրների բարոյական մթնոլորտը շատ նման են: Նայեց շուրջը, խոր շունչ քաշեց եւ թէ -

Շատ Հայեր մնացի՞ն: Անգլիական թերթերը գրում են որ սուտ է որ ժողովուրդները չեն անհետանում, տեսէք, Հայերը ամբողջ ազգով անհետացան:

- Սուտ է, - բողոքեցի:
- Ես էլ նոյնն եմ կարծում, Նոյնը չպատահե՞ց Սպանիայի հետ. քանի՞ անգամ անապատի վերածուեցինք եւ քանի անգամ նորից վերականգնեցինք:

(.)

- Լաւ, ո՞ւր պիտի գնաք հիմա:
- Ետ, Հայաստան, ասացի ես:

Երկու ձեռքերը դրեց ուսերիս վրայ եւ պինդ սեղմեց: - Ետ, Հայաստան, ի՛նչ հրաշալի խօսքեր: Գիտէք, բարեկամ, որ մեզ հետ, մեզ Սպանիացիներիս հետ ճիշդ հակառակն է պատահում: Մենք փախչում ենք դուրսը, դէպի գաղութները, Արգենտինան եւ ոչ թէ դէպի Մադրիդը: Մեր լեզուն, չնայած զարգացող, որոշ բանաստեղծութիւն զարգանում է, թարմանում է այնտեղ: Այստեղ, ինչպէս նաեւ Պորտուգալիայում, ամէն ի՛նչ մեռնում է:

Դուք վերադառնում էք նորից պարպըւած երկիրը վերսկսելու համար մեծ ազգային գործը, նորից կենդանութիւն տալու կերպարանափոխուած հայութեան:

Ես նախանձում եմ ձեզ: Դուք մեծ եւ յանդուգն, համարձակ, վսեմ մտածող, մեծ տեսնող ազգ էք: Մենք դեռ ուրուականներ ենք: Պետական բիւրոկրատներ, պաշտօնեաներ. իսկ դուք թէպէտ ծեծուած, բայց յարատեւող, համարձակուող, կեանքից եւ պատմութիւնից չվախեցող, յանդգնող մեծ ազգ էք:

Այդ խօսքերը մինչեւ հիմա հնչում են ականջներիս մէջ եւ մեզանից ո՞վ կարող է (.)»:

Կ'ենթադրենք, որ այդ հանդիպումը պէտք է տեղի ունեցած ըլլայ 1919 - 1921 թուականներուն, Իտալիա, ուր Զարեան կ'ապրէր նախ քան Պոլիս վերադառնալը: Ապագայի գործ է ճշդել, եթէ Ունամունօ այդ տարիներուն ճամբորդած է Իտալիա. միւս կողմէ, կը յուսանք որ այս ձեռագրին (սեւագրութիւն մը, կ'երեւի) ամբողջական տարբերակ մը կը յայտնուի, որպէսզի յաւելեալ լոյս սփռուի այս խնդրին վրայ:

1922 - 1924-ին Հայաստան այցելէ ետք, Զարեան վերստին արտասահման կ'անցնի եւ կը հաստատուի Փարիզ: 1925-ին, կը ձեռնարկէ «La Tour de Babel» հանդէսի հրատարակութեան, որուն երկրորդ թիւին հրատարակութիւնը կը խափանուի. միջազգային գրականութեան ու արուեստներուն նուիրուած այս պարբերականին շուրջ բոլորուած էին զանազան մտաւորականներ, ու Զարեանի կոչին, ի միջի այլոց, արձագանգած է Ունամունօն (9), որ 1924-ին, Փրիմօ տէ Ռիվերայի բռնապետութենէն խոյս տալով, Ֆրանսա հաստատուած էր, նախ՝ Փարիզ ու ապա՝ Հանտայ (Ֆրանսական Պիրենեաններ), ուր պիտի մնար մինչեւ 1930:

1917-էն ետք, եղա՞ծ է նամակագրութիւն երկու գրողներուն միջեւ: Պատասխանը կը թուի դրական, թէեւ մինչեւ հիմա, ի բաց առեալ վերոյիշեալ նամակէն, այլ շօշափելի ապացոյց չունինք, կայ Լօրընս Տըռէլի վկայութիւնը:

Արդ, Միացեալ - Նահանգներ ու Սպանիա ճամբորդելէ ետք 1934 - 35-ին, 1935-ի վերջերուն Զարեան Գորֆու կը հաստատուի: Յունական կղզիին մէջ կը ճանչնայ Տըռէլը, որ այդ ժամանակ 24 - 25-ամեայ սկսնակ մըն էր: 1945-ին հրատարակուած «Պրոսպերոսի Խուցը» ուղեգրութեան մէջ, որուն գլխաւոր հերոսներէն մէկը Զարեանն է, Տըռէլ կը գրէ. -

«Երբ Զարեան Ունամունոյէն կամ Սելինէն նամակ մը կը ստանայ, ան կը կարդացուի եւ սեղանին շուրջ կը դառնայ» (10):

Տըռէլի այս նշումը, որ ըստ էութեան կասկած չի յարուցաներ, ժամանակագըրական վրիպակ մը ունի իր մէջ: Ան գրի առնուած է 1937 Յուլիս 3-ին, մինչ Ունամունօ մահացած էր 1936 Դեկտ. 31-ին: Հաւանաբար խմբագրութեան սխալ մը ըլլայ. Տըռէլ պատճառ մը չունէր կեղծիքի մը դիմելու:

1935ին, Տըռէլ նամակագրական աշխոյժ կապ մը սկսած էր ամերիկացի նշանաւոր վիպասան Հենրի Միլլըրի հետ. հոն բազմաթիւ առիթներով կը յիշուի Զարեանը, 1936 Դեկտեմբեր 12-ին, Տըռէլ կը տեղեկացնէ Միլլըրին, թէ ինք ու Տըռէլ որոշած են գրել «Նոր Աստուածաշունչ» մը, երեք, եօթը կամ ինն գրողներու հաւաքական մասնակցութեամբ, ու երբ անուններ կը հոլովուին, Զարեան կը յիշէ Պրակալիան, Ունամունոն, Սարոյեանը «եւ չեմ գիտեր ուրիշ ո՞վ» (11):

Իսկ 1936 Դեկտեմբերի վերջերը գրուած ուրիշ նամակ մը կ'ըսէ, թէ Զարեան կը պատրաստուի «Նամակի ձեւով պատգամներ» ուղարկելու Միլլըրին, Ունամունոյին եւ Տըռէլին (12):

Սակայն, ինչպէս վերը ըսինք, բռնի ուժով Սալամանքայի համալսարանի տեսչութենէն հանուելէ ու տնային կալանքի ենթարկուելէ ետք, 1936 Դեկտեմբեր 31-ին, 72 տարեկան հասակին Ունամունօ կը մահանար: Իմացա՞ւ արդեօք, որ նոյն տարուան սկիզբը, մինչ ինք Օքսֆորտի համալսարանի պատուոյ տոքթորան կը ստանար, հայ իր բարեկամը իր մասին կը գրէր «Հայրենիք» ամսագրին մէջ: Ահա բազմաթիւ հարցումներէն մէկը, որ մեր առջեւ կը դնէ Կոստան Զարեանի մութ ու գրեթէ անկոխ կենսագրութիւնը:

Պուէնոս - Այրէս

(1) - Լ. Աւետիսեան, Ա. Իսաջանեան, Տարեկան գիտական նստաշրջան, «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», 3, 1985, 216:

(2) - Վարդան Մատթէոսեան, Կոստան Զարեանի նամակները «Երեք երգեր»ու առիթով, «Հանդէս Ամսօրեայ», 1 - 12, 1993, 247:

(3) - Ա. Չօպանեան, Քրոնիկ, «Անահիտ», Նոյեմբեր - Դեկտեմբեր 1930, 107:

(4) - Գ. Սեւան, Սփիւռքահայ գրակա-

ԿՈՄԻՏԱՍ

— 125 —

ԴԱՌՆ ԽՕՍՔԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեր ձեռնարկներուն առթիւ, յաճախ հարց մը կը ծագի. - լաւ գաղափարները եւ բարիկամեցողութիւնը բաւարա՞ր են գլուխ հանելու համար փառատենչ (ambitieux) ծրագրեր: Եթէ հիմնուինք Կոմիտասի 125-ամեակի ոգեկոչման Փարիզի մէջ, ի մասնաւորի ցուցահանդէսին եւ համերգին, մեր պատասխանը դժբախտաբար միայն ժխտական կրնայ ըլլալ:

Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան ([illegible]) գաղափարը խիստ գնահատելի էր: Անհրաժեշտ էր որ նշուի Կոմիտասի 125-ամեակը գաղութի մը մէջ - Փարիզ - որ ձեռնածալ նստած է եւ ուր այլեւս մշակութային ոչ մէկ ձեռնարկ կայ: Եր երբեմն հայ մշակոյթի օր կը տօնուէր, գրագէտներ կը մեծարուէին եւայլն, եւայլն, իսկ այսօ՞ր: Այսօր, հաւանաբար միակ գաղութը պիտի ըլլայ որ չարձագանգեց իսկ հայ մամուլի 200-ամեակին:

Ուրեմն լաւ գաղափար մը: Բայց...: Ամէն ինչ կը սկսի այս «բայց»ով: Ի սկզբանէ ճոխ յայտագիր մը՝ ցուցահանդէս, համերգ, քոլոք, ինչ որ մեծ յոյսեր կը ներշնչէր: Ու հասաւ ժամը երբ ծրագրին գործադրութեան հետ դէմ յանդիման գտնուեցանք եւ այն ատեն ինկալէս յուսալքիչ էր կացութիւնը: Ոմանք, թերեւս, առարկեն՝ ուրեմն նախընտրելի՞ է բան մը չընել: Այս պարագային եւ ի սէր Կոմիտասի, կը ստիպուինք ըսել՝ այո՛: Նախընտրելի է բան մը չընել, եթէ ի վիճակի չենք շնորհքով բան մը ընելու:

Սկսինք ցուցահանդէսէն. յայտարարուած էր որ Հոկտեմբեր 9, Կիրակի առաւօտ Փարիզի Մայր Եկեղեցիին մէջ կատարուելիք պատարագէն ու հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք յարակից Ֆըրէնկեան սրահին մէջ պիտի բացուէր Կոմիտասի նուիրուած ցուցահանդէսը: Ամէն անոնք որոնք Կոմիտասի յիշատակը յարգելու նպատակով ուզած էին ներկայ ըլլալ եկեղեցական արարողութեան, բաւական դառնութեամբ ելան տաճարէն, ի տես կատարուած անընդունելիին. արդարեւ, Կոմիտասի մը ծննդեան 125-ամեակի հոգեհանգիստին օրը Ս. Յովհան - նէս - Մկրտիչ Եկեղեցին չէր գիջանած «յաճախորդ» կորսնցնելու եւ ամէն Կիրակիի նման առաջնորդ Արք. ը կարդաց իրենց հարազատներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն խնդրողներու երկար ցանկ մը, որմէ վերջ միայն աւելցնելով «այսօր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ՆԱԵՒ Կոմիտաս Վարդապետին յիշատակին»...: Երեւոյթ որ մօտիկ նախընթաց մըն ալ ունեցած էր երջանկայիշատակ Վազգէն Կաթողիկոսի վախճանման քառասնօրեայ հոգեհանգիստին օրը:

Ազգային մեծութեան մը յիշատակը «ոգեկոչելու» յարգանքէ ու նոյնիսկ պատշաճութիւններէ զուրկ արարողութեան յաջորդած «ցուցահանդէս»ն ալ հեռու էր տպաւորութիւնները բարելաւելու յատկանիշներէն. այդ որակումը տրուած էր Ֆրէնկեան սրահին մուտքի մասին մէջ դրուած քանի մը լուսանկարներու որոնց միջեւ տեղ գտած էին նաեւ Կոմիտասի մասին գրուած գիրքերէ առնուած գծանկարներու: Կային Կոմիտասի գործերուն քանի մը նոթատետրերը եւ «Յառաջ»ի հին թիւեր, վարդապետին մասին գրութիւններով: Տեսնելէ ետք չռայլօրէն ցուցահանդէս կոչուած այդ հայճեպ մէկտեղումը, մարդ դժուարութիւն չէր ունենար հասկնալու թէ տիկնանց մարմնին կողմէ պատրաստուած սուրճի եւ խմորեղէններու սեղանը ինչու աւելի լայն հետաքրքրութեան կեդրոն էր:

* * *

Հոկ. 14-ին, Ուրբաթ օր, կարգը եկած էր «բացառիկ» (մեր ո՞ր գործը բացառիկ չէ արդէն) համերգին (concert exceptionnel) Թրինիթէի եկեղեցին, որ շատ գեղեցիկ եւ տպաւորիչ եկեղեցի մըն է, բայց բոլորովին անյարմար համերգի համար իր ձայնականութեան (աքուսթիք) պատճառաւ: Այնքան չեշտուած արձագանգ կայ որ ամէն ձայն երկու անգամ կը լսուի: Յարգելով մեր սովորութիւնը, աւելի ճիշդ՝ աւանդութիւնը, յայտագիրը սկսաւ ժպալի յապաղումով: Հակիրճ խօսքեր արտասանեց երաժիշտ Տիգրան Մանսուրեան որ նախագահութիւնն ունեցաւ երեկոյթը ի յառաջագունէ փառաւոր որակելու: Երեւի մաքէն կ'անցնէր որ նոյն ածականը կարելի պիտի չըլլար գործածել՝ վերջը:

Յաջորդաբար լսեցինք Մկրտիչ Մկրտչեան (պարիթոն) որ երգեց Մոկաց Միրզա, Ծիրանի Ծառ, Անտունի, Ջուլօ: Իրեն յաջորդեց Աստղիկ Տէտէեան (մեծծօ-սոփրանօ) որու երգացանկն էր՝ Մարալ ջան, Ջինչ ու Ջինչ, Կանչէ՛ Կռունկ, Չեմ, չեմ, չեմ կրնայ, Տըլէ Եաման, ապա՝ Նաթալի Պարպարի (սոփրանօ) մեզի հրամցուց՝ Հով արէ՛ք: Միջանկեալ հաճոյքով լսեցինք տաղանդաւոր դաշնակահար՝ Արթիւր Ահարոնեանը Կոմիտասի «Պարեր»ու մեկնաբանութեամբ: Դժբախտաբար, միայն մէկ անգամ կրցանք զինք առանձին լսել, մնացեալ բաժիններու մէջ, ներկայացաւ միայն որպէս ընկերացող: Կարէն Միրզոյեան (թէնոր) ա քափելլա երգեց Պատարագէն հատուածներ, ապա արտասանեց Պարոյր Սեւակի «Անլռելի Զանգակատուն»էն մասեր: Այս առաջին բաժինը փակեց ջութակահար Հայկ Դաւթեան որ նուագեց Կռունկը:

Երկրորդ բաժնին, Հայկ Դաւթեան ա. ջութակի եւ ղեկավարի կրկնակ դերերն ունենալով Փարիզի սենեկային լիոֆ փոքրիկ նուագախումբին մէջ, բաւական տեղափոխումներու առիթ տուաւ, յաճախ ալ սխալ, բայց՝ անցնինք: Լսեցինք Վաղարշապատի պարը, Հաբրբանը, Քէլեր ցոլեր իմ եարը, Գարուն, Կաքաւիկը, Չինար ես, Հօյ նազան, Ալ այլուղ, Երկինքն ամպել ա, Հայաստան, Շողեր ջան, Քելէ քելէ, հուսկ՝ Հայրապետական մաղթանք: Այս բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կրկին բերին Աստղիկ Տէտէեան (Քէլեր ցոլեր), Նաթալի Պարպարի (Կաքաւիկ), Մ. Մկրտչեան (Հայաստան), Հերմինէ Երիցեան, Մ. Մկրտչեան, Ա. Տէտէեան, Կ. Միրզոյեան (Շողեր ջան): Որքան ալ չուզենք շատ խիստ ըլլալ, կարելի չէ սակայն լուռ մնալ երբ Կոմիտասի գործերը կը ներկայացուին այսքան անխնամ, չըսելու համար՝ թափթփած ձեւով: Բացայայտ էր որ երգիչ եւ նուագախումբ փորձ չէին բրած, նոյնիսկ այն տպաւորութիւնը կար որոշ պարագաներու (Շողեր ջան) որ առաջին անգամն է որ իրարու կը հանդիպէին, այնքան շուարած էին երգիչները: Հոս, ոչ մէկ արդարացում կայ, եւ մանաւանդ ոչ՝ նիւթականի: Եթէ Կոմիտասի մը յիշատակը յարգելու համար հարկ եղած նիւթական միջոցները չունինք, նախընտրելի է որ հրաժարինք:

Դեռ անդրադառնա՞նք հրապարակ ելած խեղճ ու կրակ յայտագրին ուր ծիծաղելի սխալները կը վխտային: Օրինակնե՞ր: Դաշնակահար Արթիւր Ահարոնեանի քով ճշդուած է՝ սոփրանօ, Տըլէ Եաման-ը եղած է Լէլէ Եաման, Անլռելի Զանգակատունը թարգմանուած է Le clocher incessant, եւլն. եւլն. չերկարենք: Նոյնիսկ վերջին ժամուն, կարելի էր գրիչով սրբագրութիւններ կատարել:

Թէեւ Կոմիտասի ծննդեան 125-ամեակին նուիրուած էր այս ձեռնարկը, բայց, դժբախտաբար Թրինիթէի Եկեղեցւոյ մէջ, վարդապետին թաղումն էր որ կատարուեցաւ:

Ա. Թ. /Ա. Մ.

Յ. Գ. - Առանձին կ'անդրադառնանք քոլոքին որու մասին մինչեւ վերջին վայրկեանը ոչ մէկ մանրամասնութիւն տրուած էր ինչ որ պատճառ եղաւ որ հազիւ 20 - 30 հոգի ներկայ ըլլան:

նութեան պատմութեան ուրուագծեր (1920 - 1945), Երեւան, 1980, 234:

(5) - Վ. Մատթէոսեան, Նշ. աշխ., 247:

(6) - Կոստան Զարեան, *Բանկօոպը եւ մամութի ոսկորները*, Անթիլիաս, 1987, 227, - 228 (ընդգծումը մերն է): Անշուշտ, «Ունամունա»ն սխալ է. ըստ երեւոյթին, սխալը «Հայրենիք»էն կուգայ: Մեր կարծիքով, անհրաժեշտ էր որ գիրքին խմբագիր Բ. Փափազեանը սրբագրէր այս եւ ուրիշ բազմաթիւ սխալներ՝ յատուկ անուններու պարագային, քանի որ անոնք անտարակուսելիօրէն «Հայրենիք»ի գրաշարներուն (եւ ոչ՝ հեղինակին) յանցանքն էին:

(7) - Տե՛ս Իւրի Խաչատրեանի հետ հարցազրոյցը, «Գրական թերթ», 1991, Փետրուար 8, 2:

(8) - Բնագրին մէջ գրուած է «մահուայ», բայց ասիկա ակնյայտ վրիպում մըն է, քանի որ Ունամունօ մեռած է 1936-ին:

(9) - Հմմտ. Կարօ Փօլատեան, *Զրոյցներ*, Բ. հատոր, Գահիրէ, 1961, 104. Թորոս Թորանեան, *Կոստան Զարեան (կեանքը եւ գործը)*, «Նայիրի», 1970, Մարտ 8, 5 (սխալմամբ՝ «Տիունա Մունօ»):

(10) Lawrence Durrell, *Prospero's Cell*, London, 1963, 22.

(11) *The Durrell-Miller Letters* 1935-80, edited by Ian S. MacNiven, London, 1989, 29.

(12) *Idem*, 36.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ (Զ.)

Հայաստանի դրոշմաթուղթերու վերջին թողարկումները կուգան անգամ մը եւս ճոխացնելու դրոշմասէրներուն ժողովածուները: Օգոստոս 4-ին Հայաստանի Թղթատարական վարչութիւնը լոյս կ'ընծայեր երկու նոր շարքեր:

Առաջինը, նախատեսուած 1993-ի համար, բաղկացած է չորս արժէքներէ՝ 10 եւ 50 լումայ, 10 եւ 25 դրամ: Առնցմէ երեքը կը ներկայացնեն ուրարտական պանթէոնին (Կարմիր բլուրի որմնանկարներէն առնուած) գլխաւոր դէմքերը՝ Արեւի չաստուած Շիվին, բնական տարրերուն չաստուած Թէյշըբան եւ Մեծն Խալդին: Չորրորդը առանձին է այս շարքին մէջ: Անոր վրայ զետեղուած է Հայաստանի Հանրապետութեան պետական զինանըշանին նոր տարբերակը:

Երկրորդ շարքը հինգ տարբեր արժէքներ կը պարունակէ: Այս դրոշմանիշերը հանրութեան կը հրամցնեն «Էջմիածինի Գանձեր»էն հինգ օրինակներ առնուած 1984-ին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հրատարակած գեղատիպ հատորէն: Առաջին դրոշմաթուղթը՝ 3 դրամ, կը ներկայացնէ Հաւուց Թառի Ամենափրկիչ վանքին «խաչից իջեցում» փայտեայ քանդակը (Թ. դար), երկրորդը՝ 5 դրամ, Խոստակերաց Ս. Նշան վանքին մասնատուփը (ԺԳ. դար), երրորդը՝ 12 դրամ, Սուրբ Կարապետի աջով զարդարուած Մասնատուփը (ԺԳ. դար): Չորրորդը՝ 30 դրամ եւ հինգերորդը՝ 50 դրամ զարդարուած են Սուրբ Թադէոս Առաքեալի նշանաւոր աջով (ԺԷ. դար) եւ 1815-ին պատրաստըւած ադամանդակերպ Միւռոնի սափորով մը:

Այս երկրորդ շարքին հետ հրատարակուած է «առաջին օր» (premier jour) պահարան մը: Ձախ կողմին կը գտնուի պատարագի հայրապետական զգեստներու չքեղ նմոյշ մը (ուշադրութեան արժանի են յատկապէս մետաքսեայ եմիփորոնը եւ մարգարտազարդ խոյրը):

Աջ կողմը փակցուած են հինգ դրոշմաթուղթերը: Այս պահարանը լոյս տեսած է Օգոստոս 4-ին ինչպէս որ կը փաստէ մասնաւոր կնիք մը որուն կեդրոնը կը գտնուի երկգլուխ Հայրապետական Արծիւը:

Դրոշմանիշներու այս երկու նոր շարքերուն հեղինակն է Հայաստանցի նկարիչ Յարութիւն Սամուէլեան: Անոնց հրատարակութիւնը ու բաշխումը ամբողջ աշխարհին համար Հայաստանի կառավարութիւնը վստահած է ամերիկացի Յակոբ Պարսումեանին:

Փափաքելի պիտի ըլլար որ մօտ ապագային հրատարակուէր հայկական դրոշմաթուղթերու ընդհանուր ծանօթատետր մը որուն մէջ տեղ պիտի գտնէին Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան, Խորհրդային Հայաստանի եւ հայկական նիւթեր պարունակող բոլոր դրոշմանիշերը:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

International Stamp Company
P. O. Box 159
Montvale
New-Jersey 07645 — U. S. A.

Լոյս տեսած է՝

«*Mapemonde* 1994» աշխարհագրագիտութեան հանդէսը (*) իր առաջին թիւին մէջ հրատարակած է Երեւանի համալսարանի քարտէսագրութեան բաժինին գիտական աշխատող Բագրէն Յարութիւնեանի յօդուածին ամփոփումը նուիրուած Մովսէս Խորենացիի "Աշխարհացոյցին":

(*) Revue Trimestrielle Internationale de Cartographie — Maison de la Géographie: 17, rue Abbé de l'Epée, 34000 Montpellier.

La revue est éditée par le Groupement d'Intérêt Public *RECLUS*.

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-65-

Ա՜Խ, ԸԼԼԱՅԻ՜, ԸԼԼԱՅԻ՜...

Ա՜խ, ըլլայի՜, ըլլայի՜,
բախտաւոր մէկն ըլլայի,
եւ գունագեղ Սփիւռքի
ո՛եւէ ղեկավարի
ազգական կամ խնամի
երանելի՛ մ'ըլլայի...

Ի՛նչ փառքի որ ձգտէի,
ի՛նչ աթոռ որ ուզէի,
իսկո՛յն զայն կը ստանայի:
Թէկուզ ոչի՛նչ ընէի,
հիացող կ'ունենայի:
Թէկուզ յանցա՛նք գործէի,
չտեսնող կը գտնէի:
Թեւ մը մազս երբ տայի,
ծափողջոյններ կ'առնէի:
Եթէ պահ մը խնդայի,
յաջորդ պահուն ալ լայի,
խնդակցութեան եւ ցաւի
պատգամներ կը ստանայի
ամէն կողմէն աշխարհի:
Մէկ խօսքով՝ իմ այդ յայտնի
ղեկավար ազգականի
համայնատարած շուքի
զօրութեան մէջ կ'ապրէի:

Ինչո՞ւ այսպէս ողբայի,
ապարդիւն երազէի,
թէ՝ «Ըլլայի՜ ըլլայի՜,
բախտաւոր մէկն ըլլայի»...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

Սիրելի «Յառաջ»,

«Հալէպի Հայկական Վարժարանները» վերնագրով յօդուածին մէջ («Յառաջ», Հոկ. 18) Շառոյեան ցաւ կը յայտնէ թէ Մխիթարեան վարժարանի աշակերտութեան թիւը անկում կ'արձանագրէ. բան մը որ գիս շատ զարմացուց՝ քանի 1986-էն այսօր տեսուչն եմ վարժարանին եւ նման երեւոյթ չեմ զգացած, ընդհակառակն, 1990-ական թուականներէն ի վեր յառաջնոյն վերելք արձանագրած է 15 - 35 միաւորի յաւելումով տարեկան: Երկրորդ՝ կը համարիմ որ ընդհանուր թիւի սխալ ընթերցում մը տեղի ունեցած է բացայայտօրէն, քանի աշակերտութեան թիւը 548 չէ, այլ 848:

Յօդուածագրին հետ հեռաձայնային կապ պահեցի հաղորդելու ակամայ «lapsus»ը եւ ապա միայն կ'ուղարկեմ այս ճշդումը:

Շնորհակալութիւն՝
Հ. Յ. ՊՁՏԻԿԵԱՆ

Հոկ. 18, 1994

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 3

Հեռատեսիլի Գ. կայանէն, Երեքշաբթի (Հոկտ. 25) առաւօտեան 7-ին (Premier Service) *հայկական յայտագիր մը («Յառաջ»)։*

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

ACTIVITES HEBDOMADAIRES

en collaboration avec la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

- *Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux.*
- *Préparation au Baccalauréat.*
- *Cours de chants arméniens.*
- *Eveil : Dessin, peinture, travaux manuels.*

Activités tous les mercredis de 10h à 16h. Le repas de midi est servi aux participants.

Pour tous renseignements téléphoner à:
— Croix Bleue;
— MAJC : 12-14, rue St-Bazile,
Tél. : 91. 50. 15. 09.

U. G. A. B. — Paris

sous le haut patronage du Ministère de la Culture et de la Francophonie

et le parrainage de Mstislav ROSTROPOVITCH

CONCERT EXCEPTIONNEL

organisé en collaboration avec l'A.M.I. du Jardin de Musique

LE QUATUOR KOMITAS

le Mardi 15 Novembre à 20h30
à l'UNESCO
(7, Place Fontenoy, Paris 7e)

au programme:
Brahms — Chostakovitch — Debussy
Haydn — Hindemith — Komitas
Mirzoian — Schubert — Schumann
Mozart — Vartan

Prix des places :
Cat. A - 250 F. (membre UGAB-180 F.)
Cat. B - 150 F. (membre UGAB-100 F.)
Réservation à l'UGAB :
Tél. : 45. 20. 03. 18

URGENT

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL-MOORAT
recherche pour son Ecole bi-hebdomadaire

un enseignant(e)

pour cours d'arménien occidental (langue, littérature, histoire) enfants de 10 à 15 ans.
Mercredi et Samedi de 9h30 à 16h.
Adresser C.V. + Photo à APECASM
26, rue Troyon, 92310 Sèvres.
Tél. : 47. 41. 60. 26.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

EXOTICA

— Dimanche 23 Octobre à 21 heures

En relation avec la publication de l'ouvrage *Atom Egoyan* (co-auteurs: C. Desbarat, D. Rivière, J. Lageira, P. Virilio), nous vous proposons la projection en avant-première d'*Exotica*, dernier film d'Egoyan, Prix de la Critique Internationale au Festival de Cannes 1994.

Cinémathèque Française
Salle du Palais de Chaillot
7, ave Albert de Mun (entrée jardin)
75116 Paris

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 25
ժամը՝ 20·30-ին
à l'*Espace Julien*
13001 Marseille
(M° Cours Julien)

«ՏԿԶԱՐ»

Հայաստանի հնագոյն նուագարաններու Պետական Նուագախումբ

Ղեկավար՝
ԿԱՐԼԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Մասնակցութեամբ երգիչներ՝
Հ· Յարութիւնեան-ի
Յ· Սարեան-ի
Շ· Յակոբեան-ի
Ս· Նալպանդեան-ի

Պարողներ՝
Ս· Միքայէլեան-ի
Տ· Շիրինեան-ի
Ս· Կարապետեան-ի
Ն· Ծառուկեան-ի
Ա· Միրզախանեան-ի

Ժողովրդական երգ, երաժշտութիւն, պար...

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Սահակ - Մեսրոպ Մշակ· կեդրոն
339, ave du Prado, 13008 Marseille
Հեռ· - 91· 77· 84· 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Ter-Davtian» de Chaville

dîner dansant

Samedi 12 Novembre à 20 heures
Salle des Fêtes
«ATRIUM»
à côté de l'Hôtel Campanile
3 bis, Parvis R. Schumann
885, ave R. Salengro, 92370 CHAVILLE

Rencontre amicale,
menu gourmet,
ambiance dansante

avec les disk-jockeys
Souren et *Raffi*

Réservation :
47. 50. 29. 04 / 47. 50. 10. 85.

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN

organise son

Dîner Dansant

au profit de ses élèves

le Samedi 5 Novembre à 20h30 précises

Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains

Soirée animée par l'Orchestre *ANI* de Lyon

Troupe de danse *NAREG* et attractions

Réservations au : 48. 41. 49. 37.

INFORMATION ARTISTIQUE

Vartan Mamikonian à Pleyel

avec l'Orchestre Philharmonique de *Radio-France*
Kenneth Montgomery (direction)
VARDAN MAMIKONIAN (piano)
Programme :

TIPETT : Fantaisie concertante sur un thème de Corelli
PROKOFIEV : Concerto pour piano N° 1
VERDI : Quatre pièces sacrées.
Le Jeudi 27 Octobre à 20 heures
«Salle Pleyel»
252, Fbg St Honoré

LA GALERIE LES CENT

présente

Alex BERLIAN

Peintures, dessins, pastels

du 19 octobre au 5 novembre
Ouverture du mardi au samedi
de 14h à 18h30 ou sur rendez-vous.

8, rue de Jouy, Paris 4e,
Tél.: : 42 77 30 00
M° St-Paul au Pont-Marie

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակացինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ·Վէ·Ա· *(տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը)։*
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

CHENE

VOUS DEMANDE DE L'AIDER
EN OFFRANT VOS OBJETS DE VALEUR, NEUFS OU ANCIENS :
BIBELOTS, OBJETS D'ART, TAPIS, ARTISANAT, BIJOUTERIE, MARQUETERIE, PETITS MEUBLES, MAROQUINERIE ETC...
POUR SA

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DU 10 ET 11 DECEMBRE

«ՇԷՆ»Ը

ՁԵԶԻ ԿԸ ԴԻՄԷ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10 ԵՒ 11-Ի
ԻՐ ՎԱՃԱՌՔԻՆ ՀԱՄԱՐ
«ՇԷՆ»ԻՆ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ
ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԻՐԵՐ, ՀԻՆ ԹԷ ՆՈՐ
ԳԵՂՕՐ, ԳԻՐՔ, ԳՈՐԳ,
ԳՈՀԱՐԵՂԷՆ ԵՒԼՆ., ԵՒԼՆ.

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝

Pour tous renseignements téléphoner au :
— (1) 44 19 82 44 de 9h à 15 sauf mercredi et samedi
— (1) 47 50 40 47 après 19h

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne

GRAND BAL ANNUEL

avec l'*Orchestre Naïri*
et le *DJ Karnig*

Samedi 5 Novembre à partir de 21 heures
Salon «*Le Lyon Vert*»
au Casino de Charbonnières-les-Bains

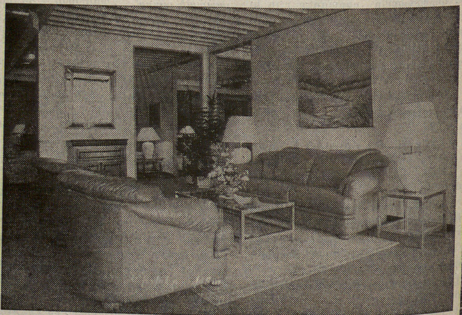
Tenue correcte —
Jeans interdits par la direction du Casino.

Nous vous attendons tous.
Venez nombreux.

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25
MARDI
25 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.444 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.444

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ՝ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով (Հոկ. 22/23) խումբ մը թուրք լրագրողներ Երեւան կը գտնուէին Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան հրաւէրով:

Հոկտեմբեր 20-ին, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը Բաբգէն Արարքցեան ընդունած է 44 լրագրողները եւ միասին արծարծած են զանազան հարցեր, ինչպէս Ղարաբաղի հարցի խաղաղ կարգաւորումը եւ այդ ուղղութեամբ հայեւթրքական միջպետական յարաբերութիւնները զարգացնելու հարցեր:

Թուրք լրագրողները, Ուրբաթ օր, Հոկտեմբեր 21-ին, այցելած են նաեւ Ծիծեռնակաբերդ եւ ծաղիկներ դրած յուշարձանին:

Թուրք լրագրողները վերադարձած են Հոկտեմբեր 22-ին: Նախքան վերադարձը, իրենց ի պատիւ ճաշ մը տրուած է Դուինի պանդոկը: Ներկայ եղած են նաեւ Լոռիս Ճգնաւորեանի մէկ համերգին որու կ'արձագանգէր Երկուշաբթի օր (Հոկտ. 24) «Հիւրրիյէթ»ը: Ան կը գրէ որ նուագահանդէսի աւարտին, Լ. Ճգնաւորեան պըտոյներով հիւրասիրած է թուրք լրագրողները եւ յայտնած անոնց թէ նամակ մը պիտի գրէ Թ. Չիլլէրի որպէսզի Արարատէն քար մը դրուի Էջմիածնայ Եկեղեցւոյ հիմերուն մէջ: Ճգնաւորեան ըսած է. - «Հայերուն ունեցած սէրը Արարատի հանդէպ աւելի զօրաւոր է, քան Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթի սէրը»: Ան աւելցուցած է որ արուեստը քաղաքականութիւն չէ, համամարդկային է: Ճգնաւորեան ըսած է թէ աշխարհի ամէն կողմը եղած է, Պոլիս ալ կ'ուզէ երթալ, բայց «նախ Էջմիածնի տաճարին հիմերուն դնելու համար կը փափաքիմ Արարատէն քար մը բերել»:

* * *

Հայաստանի վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի գլխաւորած պատուիրակութիւն մը տեսակցութիւններ ունեցած է Միջազգային Դրամական Ֆոնտի Հարաւային Եւրոպայի բաժանմունքի պատասխանատու Մուհամէտ Շաամանի գլխաւորած պատուիրակութեան հետ, Մ.Դ.Ֆ.-ի կողմէ Հայաստանին տրամադրուելիք 500 միլիոն տոլար վարկ բանալու հարցին առնչութեամբ: Կարգ մը պայմաններ կան սակայն, ինչպէս՝ հաց, ելեկտրականութեան, փոխադրական միջոցներու եւ հաղորդակցութեան այլ սպասարկութեանց գիներու շուկայական ազատութիւնը, այսինքն՝ յաւելումը: Ըստ Հայաստանի կառավարութեան բանբեր Վլադիմիր Մանուկեանի կողմէ Ինթերֆաքս մամլոյ գործակալութեան յայտնած տեղեկութեան, կողմերուն միջեւ սկզբունքի համաձայնութիւն գոյացած է. սակայն վարկի յատկացման որոշումը պիտի տրուի Դեկտեմբերին:

* * *

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 20 / 21)

ՀԱՑԸ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՍՂԷ

Դեկտեմբեր 1-էն հացին գինը դարձեալ յաւելում կը կրէ Հայաստանի մէջ: Անհաւանական չէ այլ մթերքներու գիներու բարձրացումն ալ: Հետեւանք կը նկատուի գիներու ազատ արձակման:

* * *

ԽԱՓԱՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՐԱՐՔ

Հոկ. 19-ին, հեռատեսիլը «Դէմ առ դէմ» յայտագրէն յետոյ տուն վերադարձի ճամբուն վրայ անյայտ անձերու յարձակումին ենթարկուած եւ երկաթեայ ցողերու հարուածներէ ծանրօրէն վիրաւորուած է հեռատեսիլի մեկնաբան Արամ Աբրահամեան: Ան նախապէս նախարարի մամուլի քարտուղարի պաշտօն կը վարէր:

* * *

ԴՐԱՄԻՆ ՓՈԽԱՐԺԷՔԸ՝ ՌՈՒԲԼՈՎ

Ռուսաստանի Կեդր. Դրամատունը այլ տարադրամներու շարքին սահմանած է նաեւ հայկական Դրամին փոխարժէքը: 1 Դրամը հաւասար է 8.35 ռուբլիի: Դրամի նկատմամբ նման որոշում կուտան նաեւ Լիթուանիոյ եւ Բելառուսիոյ Կեդր. դրամատուները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ձերբակալած են գերման լրագրողներու խումբ մը, այն մեղադրանքով որ հակաթուրք քարոզչութիւն կ'ընէին: Հոկտեմբեր 22-ին է, Շաբաթ օր, որ ապահովութեան ուժերը ձերբակալած են գերմանական «ԱՐՏ» հեռատեսիլի կայանի թղթակիցները, խուզարկելով պանդոկի իրենց սենեակները եւ գրաւելով ֆիլմերը եւ նօթագրութիւնները:

ՊԱԼԱՏԻՒՐ - ՇԻՐԱՔ կը շարունակեն իրենց փինկ-փոնկի խաղը մեծ հրճուանք պատճառելով ձախին, ի մասնաւորի ընկերվարականներուն: Սորպոնի մէջ էր նախ, որ Հոկտեմբեր 22-ին, երկուքն ալ խօսք առին «Սիթէ տը լա ռէիւսիթ»ի 4-րդ հաւաքոյթին: Շիրաք չեչտեց թէ Մեծամասնութեան հարց չկայ, ոչ մէկ մեծամասնութիւն այսքան անվերապահ ձեւով զօրավիգ եղած է կառավարութեան: Հարց մը կայ, կ'ըսէ Շիրաք, ան ալ կառավարութեան հարց է: Գալով Պալատիւրի որ աւելի կանուխ խօսք առած է, ի յառաջագունէ պատասխանած էր Շիրաքի, չեչտելով կոլիստ ժառանգութեան շարաւիղն ըլլալ: Պալատիւր, դեռ, Հոկտեմբեր 24-ին ալ երկար հարցազրոյցի մը մէջ զոր տըւած է «Ֆիկառօ»ի արտայայտուելով «30 տարուան իր բարեկամին» մասին կ'ըսէ. - Շատոնց է, ժագ, ապաստանած է իր կուսակցութեան ծոցը, ինչպէս՝ բերդի մը»: Ժորժ Սիւֆէրի այն նշումին թէ հանրային պարտքերը յաւելում կը կրեն եւ ընկերվարականները 3000 միլիառի մասին կը խօսին, Պալատիւր կը պատասխանէ. -- «Բաւական երես ունին, ինծի 2.400 միլիառի պարտք մը ձգեցին, ես սկսայ սկիզբէն, գեղչելով պիւտճէի բացերը: Պիւտճէին բացը 340 միլիառ էր, հիմա 275 միլիառ է»:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ իշխանութիւնները բազմաթիւ ձերբակալութիւններու ձեռնարկած են, իբրեւ հետեւանք Համասի, Հոկտեմբեր 19-ի ոճրագործին (23 մեռեալ, 40 վիրաւոր), մինչ քսան հազար հոգի փողոց իջած կը պահանջէին Ռապինի հրաժարումը: Գալով Համասին, յայտարարած է որ Իսրայէլի վարչապետը հրահանգ տուած է որ իր ղեկավարները ըսպաննուին: Ինք ալ, իր կարգին, կ'ըսէ թէ պիտի հակազդէ որեւէ յարձակումի: Միւս կողմէ, թէեւ, անկարելի չի նկատուիր որ բանակցութիւններ ըլլան Իսրայէլեան իշխանութեանց եւ Համասի միջեւ: Նման հաւանականութեան մը մասին արտայայտուած է Իսրայէլի Արտաքին փոխնախարարը: Համաս ազդարարութիւն մըն ալ ըրած է Արաֆաթի: Ան, կ'ըսէ, պէտք է ընտրէ «Ենթակայութեան» եւ «պայքարին» միջեւ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ իսլամական Ս. տեղեաց հսկողութեան համար, բանավէճը բուռն է Յորդանանի եւ Պաղեստինցիներու միջեւ եւ իբրեւ հետեւանք երկու կողմերն ալ մէկական իմամ նշանակած են: Արաֆաթ միտք չունի սակայն տեղի տալու եւ յստակօրէն յայտարարած է. - «Զիս լաւ լսեցէք, Հիւսէյն եւ Ռապին, Երուսաղէմը Պաղեստինի մայրաքաղաքն է: Ամման կամ այլուր ստորագրուած դաշինքները բան չեն կրնար փոխել»: Արաֆաթ հրաւիրուած չէ այդ դաշնագրին վերջնական ստորագրութեան արարողութեան որ տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 27-ին, Գլինթընի ներկայութեան, Արաբայի հովիտը, ուր հրաւիրուած են, սակայն, 5000 հոգի:

«ՄԵԾՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱԾՆԻ Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ» կ'ըսէ Ալեքսանդր Ռուցկոյ, նախկին փոխ-նախագահը որ նաեւ ապստամբ զօրավարն էր 1993 Հոկտեմբերի փուչին ատեն: «Ֆիկառօ»ի տուած իր հարցազրոյցին մէջ է որ Ռուցկոյ կը պարզէ իր տեսակէտները: Այն հարցումին թէ ի՞նչ կ'ընէ, կը պատասխանէ. - «Միաժամանակ 3 գիրք կը գրեմ: Երբ ներշնչուած կը զգամ, առաջինով կը զբաղիմ որ գրական փորձագրութիւն մըն է, երբ անտրամադիր եմ, կը վերադառնամ, Մեծ տէրութեան մը անկումը եւ երբ լաւ տրամադրուած եմ Մեծ Ռուսաստանի վերածնունդին կը նուիրուիմ»: Ռուցկոյ, զանազան տարբերակներ նկատի առնելէ ետք, մէկ լուծում կը տեսնէ ապագային համար. - «Ի՞նչ է Պետութիւն մը: Ի՞նչ է կայսրութիւն մը: Ի՞նչ ըրին Ռուսաստանի: Կտոր կտոր ըրին եւ սահմաններ բարձրացուցին: Որո՞ւ օգտակար են այդ պատնէշները: Ժողովուրդներո՞ւն: Ժողովուրդները աւելի անկախութիւն կը փափաքին, ոչ՝ պատնէշներ: Հիմա, Ռուսաստանը 135 պետութիւններո՞ւ պիտի բաժնենք, որովհետեւ 135 ցեղ կայ մեր հողին վրայ: ... Ի՞նչ պիտի ըսէին Ֆրանսացիք եթէ իրենց երկիրը 32 ազգերու բաժնել ուզէին:... Մեծն Ռուսաստանը պէտք է վերածնի Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ: Ոչ ոքի պարտադրելու հարց կայ որ ռուսական դաշնակցութեան մէջ մտնէ, բայց, անոնք որոնք կը մերժեն, պէտք է գիտնան թէ վերջացած են Մոսկուայի հետ առանձնաշնորհեալ յարաբերութիւնները: Այլեւս ոչ՝ ձրի քարիւղ կամ աժան կազ, վարկով կենսական նիւթեր, տնտեսական հասարակաց դաշտի ձեւայն: Ռուցկոյ չի հաւատար ներկայ ՀԱՊ-ին (Հասարակապետութիւն Անկախ Պետութեանց) որ ոչինչ լուծած է, պատերազմները իրարու կը յաջորդեն, կ'ըսէ, «Աբխազիա Վրաստանի դէմ, Ազրպէյճան Հայաստանի դէմ, Մոլդովա Դնեսթրի դէմ, Տաճիկստան, Չեչէնիա եւայլն»:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ, սպաննուած է բրիտանացի զբօսաշրջիկ մը, որ մինիպիւսի մը մէջ էր եւ ան թիրախ եղած է իսլամապաշտներու կրակոցին, Գահիրէէն 500 քիլոմեթր հեռու:

ԱԼԺԷՐԻ Պապ - էլ - Ուէտ թաղամասին մէջ, Հոկտեմբեր 23-ին սպանցի երկու կրօնաւորուհիներ սպաննուած են: Անոնք մաս կը կազմէին Օգոստինեան միաբանութեան եւ 30 տարի է Ալժերիա կը գտնուէին ու մերժած էին հեռանալ:

ԿԱՆԱՆՉՆԵՐԸ նշանակեցին նախագահական իրենց թեկնածուն յանձին Տիկին Տոմինիք Վուանէի:

ՊԱՊԸ «առողջական պատճառներով» հրաժարեցաւ ներկայ ըլլալէ Ս. Պետրոսի Ուրբաթ իրիկուան ժամերգութեան: Կը թուի որ Յովհ. Պօղոս Բ. շատ յոգնած է:

ԿԻՐԳԻԶՆԵՐԸ 72.9%-ով հաւանութիւն տուին հանրաքուէին, որ կ'առաջարկէր միակ ժողովը փոխարինել երկու ժողովէ կազմուած Խորհրդարանով մը:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Ցաւով իմացանք որ Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 20-ին, Պոսթընի մէջ ուր կ'ապրէր, իր մահկանացուն կնքած է գրագէտ – հրապարակագիր՝ Յակոբ Կարապենց:

Գիտէինք որ դատապարտուած էր, այն օրէն, քանի մը ամիս առաջ, երբ յայտնըւած էր թէ կը տառապի փանքրէասի քաղցկեղէ, բայց եւ այնպէս, միշտ յոյսի նշոյլ մը կը մնայ, նոյնիսկ երբ հիւանդութիւնը անողոք է ու անդարմանելի:

Բուն անունով՝ Յակոբ Կարապետեան, ողբացեալը ծնած էր 1925-ին, Պարսկաստան: Աւարտելէ ետք ծննդավայրին Հայկազեան - Թամարեան կրթարանը, միջնակարգ ուսումը ստացած է ամերիկեան «Մեմորիըլ Սքուլ» եւ ֆրանսական «Սէն Լուի» ճեմարաններուն մէջ (Թեհրան): Իսկ բարձրագոյն եւ մասնագիտական պատրաստութիւնը Քանզաս Սիթիի (Միսուրի) եւ Գոլումպիա համալսարաններու մէջ, հետեւելով լրագրութեան եւ հոգեբանութեան:

Միացեալ - Նահանգներ հաստատուելէն ետք, երկար տարիներ վարած է «Ամերիկայի Ձայն» միջազգային լրատուութեան սպասարկութեան հայկական բաժնի խմբագրութիւնը, միաժամանակ աշխատակցելով ամերիկեան մամուլին, չանտեսելով սակայն հայ մամուլը: Անգլերէն հրատարակուող ամերիկեան հանդէսներու մէջ ալ ունի բանաստեղծութիւններ, պատմուածքներ եւ քննադատական ակնարկներ:

Իր գլխաւոր գործերն են. - Անծանօթ հոգիներ (1970), Կարթագէնի դուստրը, ժամանակակից վէպ (1972), Նոր աշխարհի հին սերմնացանները (1975), Միջնաբար պատմուածքներ (1981), Ամերիկեան Շուրջպար, պատմուածքներ (1986), Ադամի գիրքը, վէպ (1983), Անկատար պատմուածքներ (1987), Երկու աշխարհ, գրական փորձագրութիւններ (1992): Վերջերս լոյս տեսաւ իր վերջին հատորը՝ Մի մարդ ու մի երկիր եւ այլ պատմուածքներ (1994):

Յակոբ Կարապենց մնայուն աշխատակից մըն էր հայ մամուլին, գլխաւորաբար «Հայրենիք»ի, «Պայքար»ի (երբ շաբաթաթերթ էր) նաեւ վերջին շրջանին՝ «Նոր Կեանք»ի: Իր պատմուածքներէն ոմանք հրատարակուած են «Յառաջ»ի մէջ:

Լեզուական եւ ոճի ցայտուն շնորհներով օժտուած, գրագէտը սուր դիտող մըն էր եւ կրցած է լաւագոյնս ներկայացնել ժամանակակից մեր կեանքի տիպարները: Դեռ վերջերս, իր նոր հատորին լոյս ընծայումին առթիւ, հրաւիրուած էր Գանատա, ուր հաւաքոյթներ եղան, որոնց արձագանգեցինք ատենին գաղութի մեր լուրերու շարքին:

Նոյնիսկ եօթանասունի սեմին հասած Յակոբ Կարապենցի համար, անտեղի չէ, կը խորհինք, ըսել թէ վաղահաս է իր կորուստը, մանաւանդ, օրէ օր, ամայացող հայ հրապարակագրութեան եւ սփիւռքահայ գրականութեան համար:

Դեռ առիթը կ'ունենանք խօսելու իր վաստակին մասին:

Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին եւ զաւակներուն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներուն, Վալանսի Հայ Մարզականը 0-ի դէմ 1 կէտով պարտուեցաւ Ալէսէն, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Այժմ՝ 15-րդ է Լաւալի հետ 17 կէտով: Այս դասակարգի մրցումներուն մեծ անակնկալն էր Մարսէյլի Օլէմփիքի պարտութիւնը, իր իսկ դաշտին վրայ՝ 0 - 4 Շաթօրուէն: Կը մնայ սակայն դասաւորման գլուխը, բայց այլեւս առանձին չէ, իրեն հետ, նոյն դիրքին վրայ է Կէնկան 33 կէտով:

* * *

Ֆութպոլի Եւրոպայի Դաշնակցութեան որոշումով Ազրպէյճանի արգիլուած է Եւրոպայի Պետութեանց Բաժակի խաղերը խաղալ իր հողին վրայ: Այս որոշումին որպէս դրդապատճառ ցոյց տրուած է երկրին քաղաքական ներքին անկայուն կացութիւնը: Ազրպէյճան յառաջիկայ իր մրցումները մեծ հաւանականութեամբ կը խաղայ նախկին խորհրդային դրացի այլ Հանրապետութեան մը մէջ:

ԱՄՄԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Յորդանանի հայկական գաղութը ունի հին անցեալ մը: Երկրին մէջ Հայերու հետքերը մեզ կը տանին եօթը դար ետ, մինչեւ ԺԳ. դար, Հեթում թագաւորի օրերը: Այդ շրջանին Հայեր նոյն թիւերով ապրած են երկրին զանազան մասերը: 1915-ի Եղեռնէն ետք, մանաւանդ 1920-ական թուականներու սկիզբը, Տէր Զօրէն եւ այլ վայրերէ գաղթական բեկորներ ապաստան գտած են Յորդանանի կարգ մը քաղաքներու մէջ՝ Մաան, Փեթրա, Քարաք, Իրպիթ, Զարքա եւ այլն: Սակայն, իբրեւ կազմակերպուած գաղութի ծննդեան թուական կարելի է նկատել 1948-ը, երբ հրեայ - արաբ պատերազմի օրերուն 4 -- 5.000 Հայեր Պաղեստինէն փախչելով Ամման ապաստանեցան եւ անոնք է որ կազմակերպեցին հայկական գաղութը:

Ներկայիս Յորդանանի մէջ կ'ապրին շուրջ 3.000 Հայեր, ստուար մեծամասնութեամբ Ամման մայրաքաղաքին մէջ:

Գաղութը, իբրեւ ենթակառոյց, ունի քաղաքական երկու հոսանքներու պատկանող միութիւններ, օժտուած՝ ակումբներով, եւ միասնական գործունէութեան իբրեւ դաշտ՝ եկեղեցի մը եւ դպրոց մը: Զորս ենթակառոյցները կը բանին եւ ունին աշխոյժ գործունէութիւն մը:

Ըսինք՝ կան երկու ակումբներ: Երկուքն ալ՝ դէմ դիմաց, գեղեցիկ կառոյցով եւ զանազան բաժանմունքներով:

Ակումբներէն մին կը պատկանի Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութեան (Հ. Մ. Ը. Մ.), որ ունի շուրջ 200 անդամ եւ սկաուտներ, պասքէթ պոլի խումբ մը՝ յաղթանակներ նուաճած: Շուրջ երկու տասնամեակ վարձու կալուածներու մէջ գործելէ ետք Հ. Մ. Ը. Մ.-ը 1960-ին օժտուած է ներկայ ակումբ - հաւաքավայրով, որ ունի դաշտ, սրահ եւ գրադարան:

Երկրորդ ակումբը կը պատկանի Ազգային Մարզական Միութեան (Ա.Մ.Մ.), որ ունի շուրջ 200 անդամներ, երիտասարդական եւ մարզական խումբեր, Տիկնանց մարմին մը: Ա.Մ.Մ.-ն ալ երկու տասնամեակ զանազան վայրերու մէջ գործելէ ետք՝ 1973-ին, Երուսաղէմի պատրիարքարանի կողմէ տրամադրուած հողին վրայ կառուցած է նոր երկյարկանի շէնքը, որ ունի խաղավայր, սրահ, գրադարան: Միութիւնը ունի նաեւ թատերախումբ մը:

Դէմ դիմաց գտնուող երկու ակումբներն ալ բաց են ամէն օր: Հոն կը յաճախեն առաւելաբար երիտասարդներ եւ պատանիներ զբաղելու զանազան խաղերով՝ պասքէթ պոլ, փինկ փոնկ, ճատրակ, նարտի եւ այլն, ինչպէս նաեւ երբեմն օգտուելու գրադարանէն:

Ուրախալի է այն երեւոյթը, որ Ամմանի մէջ այս երկու ակումբները՝ քաղաքական տարբեր մտածողութիւն ունենալով հանդերձ՝ անոնց ղեկավար մարմինները կը գործեն առողջ մթնոլորտի մը մէջ: Պայքար չկայ: Մէկը միւսին կազմակերպած ձեռնարկը կը քաջալերէ, խոչընդոտ չի հանդիսանար, չի խաչաձեւեր: Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումը, օրինակ, տեղի կ'ունենայ ամէն տարի ակումբի մը սրահին մէջ:

Ամմանի մէջ բեղուն գործունէութիւն մը ունի Հայ Օգնութեան Միութիւնը (Հ.Օ.Մ.), շուրջ 150 անդամուհիներով: 1960-ին, երբ կառուցուած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի ներկայ ակումբը, Հ.Օ.Մ.-ը յատկացուցած է շինութեան ծախքին կէսը: Հ. Օ. Մ.-ի աշխատանքներուն մեծ մասը կեդրոնացած է կարիքաւոր ընտանիքներու, հիւանդներու եւ կարօտեալներու օգնութեան վրայ:

Ի դէպ, գաղութին երեք կազմակերպութիւններն ալ՝ Հ.Մ.Ը.Մ., Ա.Մ.Մ. եւ Հ.Օ.Մ., իրենց կարեւոր օժանդակութիւնը ցուցաբերած են եւ կը շարունակեն օժանդակել Հայաստանին եւ Արցախին: Հայաստանի անկախութեամբ, պետականութեան ամրապնդմամբ եւ Արցախի ժողովուրդի յաղթանակներով խանդավառ գաղութ մը:

Ամմանի Հայաստանեայց Առաքելական միակ եկեղեցին կը կոչուի Ս. Թադէոս: 1960-ին է որ Երուսաղէմի պատրիարքութիւնը ձեռնարկած է հայկական եկեղեցի մը եւ դպրոցի մը շէնքի կառուցման: Համալիրը կը գտնուի շրջանի մը մէջ, որ կը կոչուի Հայ էլ Էրմէն, այսինքն՝ Հայկական թաղ. 1962-ին աւարտած է շինութիւնը վարժարանին, որուն նախակրթարանի բաժնին բարերարն է ամերիկահայ Վահրամ Իգնապաշեան, իսկ մանկապարտէզի բաժինը՝ Գ. Կիւլպէնկեան:

Պէտք է նշել որ գաղութը սահմանադրական իմաստով թեմական կառոյց չունի, քանի որ եկեղեցին եւ դպրոցը սեփականութիւնն են Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանին եւ Պատրիարքն է որ կը նշանակէ հովիւը, ինչպէս նաեւ Ազգային Տեղական Խորհուրդը (7 հոգիէ բաղկացած):

Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ մէջ, որ գեղեցիկ ու հայկական ոճով կառուցուած է, ամէն Կիրակի կանոնաւոր կերպով պատարագ կը մատուցուի: 1978-էն ի վեր գաղութին հոգեւոր պետն է Վահան Եպիսկոպոս Թօփալեան, որ, իբրեւ Ամմանի պատրիարքական փոխանորդ, ի պաշտօնէ նաեւ վերատեսուչն է Իգնապաշեան - Կիւլպէնկեան վարժարանին:

Ամմանի հայկական վարժարանի կեանքին մօտէն ծանօթանալու, կրթական - դաստիարակչական աշխատանքներուն իրազեկ դառնալու նպատակով հանդիպում մը ունեցայ Ժիրայր Զգրըդճեանի հետ, որ շուրջ 40 տարիէ ի վեր կը վարէ գաղութի դպրոցին փոխ - տնօրէնի եւ հայերէն լեզուի ուսուցչի զոյգ պաշտօնները: Տրուած տեղեկութիւններէն պարզուեցաւ որ մանկապարտէզը կը բաղկանայ երկու դասարաններէ, ուր կը յաճախեն աւելի քան 40 երախաներ՝ 4 - 5 տարեկան, իսկ նախակրթարանը՝ 6 դասարաններէ, 110 - 120 աշակերտներով: Այս տարի նախակրթարանը տուած է 18 շրջանաւարտ: Դպրոցը աւարտող աշակերտները դիւրութեամբ կ'ընդունուին օտար որեւէ վարժարան:

Խօսելով աշակերտութեան թիւի յաւելումի կամ նուազումին վերաբերող հարցին մասին, Պր. Զգրըդճեան կը նշէր. - «Մեր աշակերտութեան թիւը ընդհանրապէս եղած է 180-էն 200 հոգի. բայց, դժբախտաբար, կարծէք ամէն տարի նուազում մը կ'արձանագրէ դպրոցը: Հինգէն տասը հոգի կա՛մ կը ճամբորդեն, կամ ալ իրենց դպրոցը կը փոխեն: Ուրեմն, միջին հաշուով կրնանք ըսել որ յառաջիկայ տարեշրջանին պիտի ունենանք 160 աշակերտներ՝ մանկապարտէզ եւ նախակրթարան»:

Կը հետաքրքրուիմ աշակերտութեան թիւի նուազումին պատճառով. կը հարցնեմ թէ միայն ճամբորդութի՞ւնն է, թէ կան ուրիշ ազդակներ կամ պատճառներ եւս: Փոխ - տնօրէնը կը պատասխանէ. «Գլխաւորաբար ճամբորդութեան հետեւանք է, բայց կան նաեւ այլ պատճառներ: Ոմանք իրենց տան հեռաւորութիւնը պատրուակ ծառայեցնելով իրենց զաւակները կը ղրկեն իրենց տան մօտ գտնուող դպրոցները: Ասիկա պարզապէս պատրուակ մըն է, եթէ նկատի առնենք որ մեր աշակերտներուն 70 առ հարիւրը հանրակառքերով կը հաւաքենք հեռաւոր թաղամասերէ. դպրոցը այդ յարմարութիւնը ստեղծած է բոլորին համար: Պէտք է շեշտել որ նիւթական պատճառ գոյութիւն չունի, որովհետեւ կարիքաւոր ընտանիքներու զաւակները ունին իրենց բարերարները: Սակայն, չկարծէք որ գաղութին մեծահարուստներն են որ բարերարութիւն կ'ընեն կամ սան կը պահեն: Ո՛չ: Տեղաբնակ Հայերը սաներ չեն պահեր, այլ պարզապէս նիւթական յատկացումներ կ'ընեն դպրոցին, այդ ալ շատ քիչ չափով: Բարեկեցիկ անձնաւորութիւններ ընդհանրապէս անտարբեր կը գտնուին դպրոցին նկատմամբ: Ունինք մեծահարուստ - չըսելու համար միլիոնատէր - Հայեր, որոնք շատ դիւրութեամբ կրնան այս դպրոցը պահել եւ այս դպրոցին պէս երկու հատ ալ կրնան փինանսաւորել, բայց, դժբախտաբար, անտարբեր են: Այս անտարբերութեան պատճառը ցայժմ չեմ կրցած հասկնալ»:

- Ազգային գիտակցութեան պակա՞ս, արդեօք, - կը հարցնեմ:

- Այո՛, հաւանաբար, - կը պատասխանէ փոխ - տնօրէնը:

Կը հետաքրքրուիմ դպրոցին պաշտօնէութեամբ, աշխատավարձքով, կրթաթոշակով եւ այլ հարցերով: Կ'իմանամ որ ուսուցչական կազմը բաղկացած է 13 հոգիէ, ներառեալ տնօրէնն ու Վահան Եպիսկոպոսը, որ կրօնք կը դասաւանդէ: Ինչպէս յիշեցինք, Վահան Եպիսկոպոս դպրոցին վերատեսուչն է ի պաշտօնէ, իսկ տնօրէնուհին Տիկին Նուարդ Աղիգեանն է, նշանակուած՝ պետութեան կողմէ: Ինչ կը վերաբերի մեր խօսակիցին՝ Ժիրայր Զգրըդճեանի, ան դպրոցին փոխ - տնօրէնն է, քարտուղարը եւ հայերէն լեզուի ուսուցիչը, շուրջ 40 տարիէ ի վեր: Աշակերտի մը տարեկան կրթաթոշակն է 150 տինար, որ կը համապատասխանէ 220 տոլարի, ինչ որ չնչին գումար մըն է: Դպրոցին տարեկան պիւտճէն 40 - 45.000 տինար է (շուրջ 60 հազար տոլար): Պիւտճէին բացը կը հոգան Գ. Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը: Կան շուրջ 20 աշակերտներ, որոնք ձրի կ'ուսանին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՊԻԿԸ, ՆԱԽԱՄԱՐԴԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Վերջերս լրատուիչները յայտարարեցին թէ Եթովպիոյ հնագիտական շրջաններէն մէկուն մէջ գտնուած է կզակի բեկոր մը որ մասնագէտներու կարծիքով կը պատկանի ամենահին մարդակերպին: Այդ վայրէն 100 քիլոմեթր հարաւ, 1974-ին գտնուած էր ուրիշ մարդակերպ մը - Լիւսի - որ ամենահինը կը նկատուէր մինչեւ այսօր: Այս մարդակերպերը որոնք ապրած են շուրջ 4 միլիոն տարի առաջ, մարդէակին եղափոխութեան հոլովոյթին մէջ ամենահին կապն են նախամարդուն եւ ափրիկեան այսօրուան կապիկներուն հասարակաց նախահօր հետ:

Երկրագունտին վրայ կեանքը սկսած է 4.2 միլիառ տարի առաջ ու անկէ ի վեր ստեղծուած են բազմաթիւ արարածներ: Ամէն անգամ որ մասնագէտներ բրածոյ մը կը յայտնաբերեն, երկրաբնակներու վերջին ծայր անկատար ընդհ. ցուցակին պակսող օղակներէն մէկը իր տեղը կը գտնէ: Երբ Տարուին կ'ըսէր թէ մարդը կապիկէն սերած է, ատիկա ընդունուած էր որպէս շիմփանզէէն յառաջ եկած ըլլալու վարկած մը: Մինչդեռ պէտք էր հասկնալ հետեւեալը. մարդն ու շիմփանզէն հասարակաց նախահայր մը ունէին որուն տարիքը ութ միլիոն տարի էր:

Նախամարդուն, կամ մարդակերպերուն վերաբերող գտածոները միշտ վայր կ'ունենան Ափրիկեան ցամաքամասին արեւելեան շրջանները, գլխաւորաբար Քէնիա, Եթովպիա:

Գտնուած բեկորներուն մէջ չկայ լման կմախք մը, ինչպէս Լիւսի անուանուածը. այսուհանդերձ, անկարելի չէ կզակի, գանկի ոսկորներէ որոշ հետեւութիւններու յանգիլ:

Նորագոյն գտածոն որ Ռամիտուս կոչուած է, աֆարական լեզուին ռամիտ արմատէն կազմուելով, կարճ կզակ մը ունի. անոր գանկին ետեւի ու առջեւի մասին վրայ ծակեր կան, ինչ որ կը նշանակէ թէ այդ մարդակերպը պէտք է երկու ոտքերուն վրայ կանգնած ըլլայ: Ակռաներուն քննութիւնը ցոյց տուած է որ բանջարակեր էր, կ'ապրէր գետնին, կամ ծառերուն վրայ: Մինչ Լիւսին աւելի լայն ախորժակներ ունէր ու երբեմն որսի կենդանի մը աւելորդ չէր նկատեր իր ճաշացուցակին մէջ:

Ռամիտուս, այնպէս կ'ենթադրուի որ կը քալէր ու կը մագլցէր: Յայտնաբերող գիտնականը՝ Ուայթ կը կարծէ թէ երկոտանի էր, բայց աւելի վստահօրէն կարենալ արտայայտուելու համար անհրաժեշտ է ունենալ կոնքի ոսկոր մը: Լիւսիին պարագային ճշդուած էր որ անվարժ քալուածք մը ունէր, իր կոնքերը կ'օլորէր եւ ոտքերը կը խաչաձեւէր: Ռամիտուսի մասին կարելի չէ նոյն վստահութեամբ խօսիլ:

Հետաքրքրական է որ մարդակերպերու պատկանող գտածոներու հետ մարդակապիկին նոյն շրջանի նախնիքներուն պատկանողներ ալ չեն յայտնաբերուիր: Գիտուններու կարծիքով նման յայտնաբերում մը մեծ աւանդ պիտի բերէ մարդկային սեռին ծագումի վարկածներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

Գերմանահայ նամականի

ՎԱՀՐԱՄ ԹԱԹԻԿԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ՝ ՔԵՕԼՆ

Վահրամ Թաթիկեան ծնած է 1949 թուականին՝ Երեւան: Զաւակն է գրողներ՝ Շահէն Թաթիկեանի եւ Շաքէ Վարսեանի («Հայրենիքի Ձայն» թերթի խմբագիր եւ սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի երկարամեայ բաժնի վարիչ):

Վահրամ հասակ առած է ստալինեան բռնակալութեան եւ յետագային համանման վարչակարգի տակ: Շնորհիւ իր մօր, փոքր տարիքէն ծանօթացած է արեւմտահայ գրականութեան (մանաւանդ Թէքէեան, Մեծարենց, Սիամանթօ) եւ նաեւ ֆրանսական երգարուեստի, յատկապէս Ժագ Պրելի: Փոքր տարիքէն գրաղած է գրականութեամբ եւ երգեր յօրինելով: Առաջին երգը գրած է 16 տարեկանին: Հրատարակած է երկու գիրքեր եւ անդամ է Հայաստանի Գրողներու Միութեան:

Վահրամ Թաթիկեան, ինչպէս նաեւ նոյն ձեւի երգիչ - երաժիշտներ Սերժիկ Մեսճեանը, Ռուբէն Երեւանցին լաւ աչքով չէին դիտուեր համայնավար վարչամեքենայի օրերուն:

1988 թուականի ժողովրդային շարժման Վահրամ Թաթիկեան մեծ դեր խաղաց: Փետրուարեան մեծ ցոյցերուն հնչեց իր «Ղարաբաղ -Ղարաբաղ» երգը, ունեցաւ ելոյթներ, համերգներ՝ որոնց հասոյթը տրամադրեց ազատամարտիկներու ընտանիքներուն:

Սեպտեմբերին Վահրամ Թաթիկեան հրաւիրուած էր Շուէտ (Շուէտի Գրողներու Միութեան հրաւէրով) ուր ունեցաւ եօթը համերգներ, եւ յետագային անցաւ Գերմանիա:

Այս առիթէն օգտուելով Քէօլնի «Կոմիտաս» երգչախումբի վարչութիւնը, Սեպտեմբեր 19-ին կազմակերպեց համերգ մը որուն ներկայ եղան 55 հոգի:

Թաթիկեանի ծրագիրը բաղկացած էր գլխաւորաբար երեք մասէ.

Ա. - Արցախեան ազատագրական պայքարի նուիրուած երգեր, ձօնուած զոհուած ազատամարտիկներու Սամուէլ Շահմուրատեանի, Մոնթէ Մելքոնեանի, եւլն.

Բ. - Արեւմտահայ - Պոլսահայ բանաստեղծներու բառերով գրուած երգեր ինչպէս Զահրատի՝ «Լու»ն, «Մայմուն»ը.

Գ. - Սիրային - Լիրիկական երգեր ընկերակցութեամբ իր կնոջ Մարիամ Թաթիկեանի:

Վահրամ Թաթիկեանի համերգը իր տեսակին մէջ եզակի իր ոգիով, ուժով ու խորքով, թէեւ մեր ցած մշակութային մակարդակ ունեցող գաղութին համար ծանր էր, բայց ինչպէս Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդը Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան իր փակման խօսքին մէջ ըսաւ՝ «շատ մտածումներու դուռ բացաւ»:

*
* *

ԱՐՑԱԽԷՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ԲՈՒԺՄԱՆ ԿՈՒԳԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գերմանիոյ Օպըրհաուզըն քաղաքին մէջ գտնուող «Ֆրիտընստորֆ» (բառացի թարգմանութիւնը՝ խաղաղութեան գիւղ) կազմակերպութիւնը բուժման համար Գերմանիա բերած է Արցախէն եւ Հայաստանէն 8 մանուկներ, 4-էն 13 տարեկան, անոնք ձրի կը բուժուին Գերմանիոյ տարբեր հիւանդանոցներու մէջ: Այս առիթով «Տուիսպուրկի հայ համայնքը» զօրաշարժի ենթարկած է իր անդամները, որպէսզի կանոնաւորաբար այցելեն այս հիւանդ եւ իրենց տուներէն հեռու գտնուող մանուկներուն, խնամեն եւ մանաւանդ հոգեկան թիկունք ըլլան անոնց:

Հետաքրքրուող հայրենակիցներ կրնան կապուիլ համայնքի ատենապետ Պր. Կարապետ Գոյոքի միջոցով:

Հեռաձայն. -- 02064 -- 98447

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՍՏԻՊ ՓՈՐՁ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՆՈՐ ԿԱՄՈՒՐՋ ՄԸ

Քասախ գետի վրայ կը կառուցուի նոր կամուրջ մը, որ իր տեսակին մէջ երրորդն է Հայաստանի մէջ, Հանրապետութեան շրջանները կարճ ճամբով իրարու կապելու առումով: Կը նախատեսուի այս տարի արդէն գործածութեան յանձնել աջ կողմի մասը եւ սկսիլ բեռներու փոխադրութեան:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փոխ - նախագահ Գ. Յարութիւնեան ընդունած է Կաթողիկոսի տեղապահ Թորգոմ Արք. Մանուկեանը, որուն հետ քննարկած է «Քրիստոնէութիւն 1700» ծրագրի մշակման առընչուող հարցեր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի հեռատեսիլը ֆրանսացի ծանօթ թատերագիր Ֆրանսուա Վէպէրի նուիրուած շաբաթ մը կազմակերպած է: Հոկտեմբեր 10-էն սկսած են անոր երկաթապատում «Գործարք» թատերգութեան հերթական սփռումները, թերթօնի ձեւով: Բեմադրութիւնը կատարած է Եղուարդ Բաղդալեան:

Արտասահմանի հետ մշակոյթի կապի եւ համագործակցութեան միութեան մէջ հանդիպում մը կազմակերպուած է Գլօա Մութաֆեանի հետ: Նախաձեռնարկ կազմակերպութեան՝ «Հայաստան - Ֆրանսա» Միութեան նախագահը խօսք առնելով ծանօթացուցած է հիւրը: Ապա արծարծուած են մշակութային եւ համայնքային կեանքի, ինչպէս նաեւ «Հայաստան - Ֆրանսա» միութեան եւ Ֆրանսահայութեան կապերը ամրապնդելու հարցեր:

«Զօրավար Անդրանիկ»՝ գիտական իր թէզին համար պատմութեան դոկտորի վկայագիրի արժանացած է Տիգրոյթէն Անդրանիկ Զէլէպեան: Հոկտեմբեր 12-ին վկայագիրը իրեն յանձնած է բարձրագոյն որակաւորման Յանձնաժողովի նախագահ Արեգ Գրիգորեան:

ԵՐԵՒԱՆ - ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԳԻԾ

Հոկտեմբեր 31-ին կը նախատեսուի Երեւան - Մոսկուա կանոնաւոր գիծին առաջին թռիչքը, զոր կ'ապահովէ «Սէրոֆլոթ - Ռուսաստանի օդային միջազգային գիծեր» բաժնետիրական ընկերութիւնը: Երեւանի մէջ բացուած է ընկերութեան ներկայացուցչութիւն մը:

ԽԱՉՔԱՐ՝ ԻՒՆԵՍՔՕՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ

Քրիստոնէութեան Հայաստանի կողմէ պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին առթիւ հայկական խաչքար մը կը զետեղուի ԻՒՆԵՍՔՕ-յի կեդրոնատեղին, գալ տարի, անոր 28-րդ համաժողովի օրերուն:

ՀԱՅԿ. ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄ՝ ԱԼՄԱ - ԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

Ղազախստանի մայրաքաղաքին մէջ Հոկտեմբեր 17-ին պաշտօնական հանդիսութեամբ բացումը կատարուած է Հայաստանի դեսպանատան եւ պարզուած՝ Եռագոյնը: Այս առթիւ առժամեայ գործավար Արման Մելիքեանի կողմէ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղած են Ղազախստանի պետական եւ հանրային գործիչներ, օտար դիւանագէտներ, հայ համայնքի ներկայացուցիչներ:

ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԶԵՌՆԱՐԿ

«Համաշխարհային Համակեցութիւն» ամերիկեան Հիմնադրամը Հոկտ. 22 - 29 կը կազմակերպէ Հայաստանի, ԼՂՀ-ի եւ Ազրբէջանի հանրային գործիչներու հանդիպում, որ շարունակութիւնն է տարի մը առաջ Սան - Ֆրանսիսքօ տեղի ունեցած երկխօսութեանց՝ Ղարաբաղի հակամարտութեան շուրջ:

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Արտաքին նախարարութեան մէջ, Հոկտ. 13-ին, Հայաստանի կառավարութեան եւ Գաղթականութեան միջազգային կազմակերպութեան միջեւ Համաձայնագիր մը ստորագրուած է որ կը նախատեսէ վերոյիշեալ հաստատութեան գրասենեակ մը բանալ Երեւանի մէջ: Հայաստան այս կազմակերպութեան անդամ է 1993-էն ի վեր:

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոկտեմբեր 17-ին փոխ - նախագահ Գ. Յարութիւնեան ընդունած է Ինտոնեզիոյ լիազօր դեսպան Ռ. Հ. Կուռնիադը, որ իրեն յանձնած է հաւատարմագիրը: Ան իր երկիրը կը ներկայացնէ միանգամայն Ուկրանիոյ մէջ:

Հոկտեմբեր 16-ին Գահիրէի դեսպանատան մէջ ստորագրուած հայ - էրիթրէական փաստաթուղթով դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատուած են երկու երկիրներու միջեւ:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍԻ ԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

Հոկտեմբեր 16-ին Երեւանի ամերիկեան համալսարանին մէջ տեղի ունեցած աւարտահանդէսին, 75 հայ երիտասարդներու յանձնուած են ճարտարագիտութեան կամ գործարար ղեկավարման վկայականներ, արժանանալով մագիստրոսի կոչումի:

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ «ԱԽՏՈՐՈՇՈՒՄ»

«Ախտորոշում» բաժնետիրական ընկերութիւնը որ աւելի քան 200 նախաձեռնութիւններով նորութիւններ բերած է բժշկական բնագաւառէն ներս, ունի հինգ կեդրոններ՝ Երեւան, Գիւմրի եւ Գորիս, նաեւ իր մասնակցութեամբ գրասենեակ մըն ալ բացուած է Ստեփանակերտ: Բաժնետիրական այս ընկերութեան շրջանակներուն մէջ հաստատուած են առեւտրական դրամատուն, բժշկական ապահովագրութեան ընկերութիւն, ներդրումի հիմնադրամ, շինարարական ձեռնարկութիւն: Այս նախաձեռնութեան գլխաւոր նպատակն է շուկայական յարաբերութիւններու գործընթացին մէջ բժշկութեան համարկումը:

Ս. ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ 75-ԱՄԵԱԿԸ

Հոկտեմբեր 15-ին, «Արամ Խաչատրեան» համերգասրահին մէջ հանդիսաւոր կերպով նշուած է բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեանի ծննդեան 75-ամեակը: Խօսք առած են ակադ. Եդուարդ Ջրբաշեան, երգչուհի փրոֆ. Տաթեւիկ Սազանդարեան, երգահան Եդ. Միրզոյեան եւ ուրիշներ: Արտասանուած են մեծարեալին գործեր: Վերջին խօսքը արտասանած է Սիլվա Կապուտիկեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՑՈՒՑԱԲԵՐՈՒԱԾ ՆՊԱՍՏՆԵՐԸ

Հայաստան մաս կը կազմէ այն երկիրներուն, որոնք առաւելագոյն կ'օգտուին Համաշխարհային Դրամատան նպաստներէն: Այս հսկայ կազմակերպութեան նախապայմաններէն մէկն է կառոյցի փոփոխութիւններ, զորս Հայաստան իրագործեց առաջինը՝ անկախութիւն հռչակող Պետութեանց մէջ: Իսկ միւսը՝ Սփիւռքի գործօնն է, Հայերը աւելի ծանօթ են Արեւմուտքի տնտեսութեան:

ՄԱԿ-ի կողմէ Հայաստանի կատարուելիք հումանիտար օգնութեան շարք մը հարցեր արծարծուած են Պետական նախարար Գագիկ Մարտիրոսեանի եւ ՄԱԿ-ի Հայաստանի ներկայացուցիչ Բոյկօ Տաարամովի տեսակցութեան ընթացքին, Հոկտեմբեր 18-ին:

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ԵՂԻՇԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՄԱՀՆ ՈՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտ. 10-ին Լոնտոնի մէջ մահացաւ ծաղումով կիլիկեցի Եղիշէ Մանուկեան, եւին Թողլով մարդիկի, ապա ուսուցչական ու մամուլի ծառայութեան վաստակ մը: Ծնած 1914-ին Ատանա, որբանոցներու մէջ անցած մանկութենէ մը ետք աւարտած է Մելգոնեանը: Դամասկոսի, Պէյրութի, Պաղեստինի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.-ականի գործունէութիւն ծաւալներուն զուգահեռ, շուրջ կէսդարեայ ծառայութիւն մը ունեցած է ուսուցչական ասպարէզին մէջ, ըլլալով նաեւ լրագրող - խմբագիր հայ մամուլին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտեմբեր 13-ին, Լոնտոնի Ս. Պետրոս տաճարին մէջ, մեծ շուքով, շուրջ 400 յուղարկաւորներու ներկայութեան որոնց մէջ էին Հայաստանի դեսպան Արմէն Սարգըսեան, Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի ներկայացուցիչներ, համայնքի ծանօթ դէմքեր:

Թաղմանական շարականներէն ետք Եղիշէ Արք. Կիզիրեան ներկայացուց Ե. Մանուկեանի կեանքը, ապա խօսքը տուաւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին որ կը նախագահէր արարողութեան: Ան արտայայտուեցաւ հայերէն եւ անգլերէն: Ակնարկելով հանգուցեալին բեղուն կեանքին, ըսաւ թէ կեանքը սոսկ ապրիլ մը չէ, այլ արժեւորումը ապրուածին. ապա դրուատեց Ե. Մանուկեանի օրինակելի կեանքը, տարած ազգանուէր գործունէութիւնը: Գարեգին Բ.էն ետք խօսք առին Միացեալ - Նահանգներու արեւելեան թեմին առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Հայաստանի դեսպանը որ կարդաց նաեւ նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի ցաւակցական գիրը եւ նաեւ Լիբանանի առաջնորդը Արամ Արք. Քէշիշեան: Կրօնական արարողութեան ցաւակցական արտայայտութիւններու այս բաժինը փակուեցաւ ընկ. Հայաստան Վարդանեանի խօսքով. ան նաեւ յաջողութեամբ վարեց յաջորդած հոգեճաշը: Ան մաղթեց որ Ե. Մանուկեանի գործը եւ բարեսիրական գործը ուրիշներ ալ վարակէ, յանուն մեր մշակոյթին յաւերժացման:

ՄՈՎՍԷՍ ՋԱՓԱՐԵԱՆ

Լոնտոն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ է որ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը թեւակոխեց իր գրական, մշակութային ու գեղարուեստական գործունէութիւններու վերամուտը:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 8-ի երեկոյեան ժամը 7-ին, կոկիկ հաւաքականութիւն մը կը գտնուէր սրահին մէջ: Ծանօթ ու անծանօթ դէմքեր, համակիրներ ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղը իր վարչական անդամներով:

«1994 - 1995 տարեշրջանը կը բացուի մեր առջեւ նորանոր ծրագիրներով ու ակնկալութիւններով: Այս սրահը ուր հաւաքուած ենք այսօր, կը ցանկայ ըլլալ հայկականութեամբ կենսունակ տուն մը եւ առանձնաշնորհեալ վայր՝ ձեզմէ իւրաքանչիւրին համար»: Սոյն զգացումներով արտայայտուեցաւ նախագահ Գեղամ Կանանեան, իր ողջոյնի խօսքը ուղղելով ներկաներուն որոնք ընդառաջ եկած էին Հայ Մշակոյթի Տան հրաւէրին, ապրելու միաժամանակ հայկական երեկոյթը:

Կոչ ուղղելէ ետք բոլորին դէպ՝ աւելի հետաքրքրուելու Մշակոյթի Տան կեանքով, Պր. Գեղամ Կանանեան շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Վիլէօրպանի քաղաքապետին՝ անոր ցոյց տուած յարատեւ օժանդակութեան, ըլլա՛յ գործնական, մշակութային թէ տնտեսական մարզերուն մէջ:

Ընդհանուր տեղեկութիւններէ ետք, խօսք առաւ Անահիտ Ճենկճեան՝ քարտուղարուհին: Ան յիշեցուց Մշակոյթի Տան առաջարկած գործունէութիւնները՝ պատմութեան, մարզանքի, պարի, խոհանոցի ... դասեր: Այս տարի նորութիւն մըն ալ, ֆրանսերէնի դասընթացք՝ Հայերուն համար: Ապա, թուարկեց բոլոր ձեռնարկները ժամանակագրական ձեւով. մատնանշելով 1995-ի սեմին երգահանդէս մը, նշելու համար Վիլէօրպանի նախկին քաղաքապետ՝ Շառլ Հերնիւի մահուան 5-րդ տարելիցը:

Ախորժաբեր ըմպելիներ հիւրասիրուեցան խաչուհիներուն կողմէ ու երեկոն շարունակուեցաւ ճաշասեղաններու շուրջ՝ վերամուտի զուարթ տրամադրութիւններով:

ՎԱՐԴԱՆ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 20-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ՝

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հայագիտական Ուսմանց Ընկերակցութեան (Society For Armenian Studies) հիմնադրութեան քսանամեակին առիթով, Ընկերակցութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ, յառաջիկայ Նոյեմբերի 18 եւ 19-ին հայագիտական զանազան նիւթեր արծարծող յատուկ գիտաժողով մը տեղի պիտի ունենայ Գալիֆորնիոյ Լոս - Անճըլըս քաղաքին մէջ: Սոյն գիտաժողովին յատուկ ուսումնասիրութիւններով ելոյթ պիտի ունենան Միացեալ - Նահանգներէն եւ այլ երկիրներէն մօտ 40 հայագէտ մասնագէտներ:

Հայագիտական Ուսմանց Ընկերակցութիւնը կազմուած է 1974-ին, UCLA, Harvard եւ Columbia համալսարաններու մէջ հայագիտական նիւթեր դասաւանդող խումբ մը ակադեմականներու կողմէ: Ընկերակցութեան կազմութեան առանձքը հանդիսացած է փրոֆէսոր Ռիչըրտ Յովհաննէսեան: Ընկերակցութեան հիմնադիր ժողովը գումարուած է Պոսթընի մէջ: Ընկերակցութեան նպատակը հայկական մշակոյթի, լեզուի ու գրականութեան, պատմութեան եւ հայագիտական այլ նիւթերու ակադեմական բարձր մակարդակով արծարծումն է: Ներկայիս, Ընկերակցութիւնը աւելի քան 200 անդամներ կը հաշուէ:

Լոս - Անճըլըսի գիտաժողովը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր, Ուրբաթ 18 եւ Շաբաթ 19-ին, UCLA համալսարանին մէջ: Գիտաժողովի կազմակերպման կը գործակցին UCLA-ի «Նարեկացի Հայ Գրականութեան Ամպիոն»ի (վարիչ՝ փրոֆ. Աւետիս Սանճեան) եւ Հայ Կրթական Հիմնարկութեան (Armenian Educational Foundation) հաստատած Հայ Ժողովուրդի Արդի Պատմութեան Ամպիոնը (վարիչ՝ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան):

Գիտաժողովի նիստերը տեղի պիտի ունենան առաւօտեան ժամը 9-էն յետմիջօրէի ժամը 5-ի միջեւ:

Գիտաժողովին զուգահեռ, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 18-ի երեկոյեան, տեղի պիտի ունենայ Հայագիտական Ուսմանց Ընկերակցութեան հիմնադրութեան քսանամեակին նուիրուած յատուկ ճաշ մը UCLA Faculty Center-ին մէջ: Ճաշագինն է 25 տոլար:

Գիտաժողովի նիստերուն մասնակցելու եւ կամ ճաշին ներկայ գտնուելու գծով յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կարելի է դիմել՝

Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան
(310) 825 -- 3375,
Փրոֆ. Աւետիս Սանճեան
(310) 825 -- 1307

Գիտաժողովին մասնակցող մասնագէտներէն ոմանք, Լոս - Անճըլըսի իրենց ելոյթէն ետք պիտի ուղղուին Արիզոնա նահանգի Ֆինիքս քաղաքը, ուր իրենց ուսումնասիրութիւնները պիտի ներկայացնեն Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու Միջին Արեւելեան Ուսմանց Ընկերակցութեան (Middle East Studies Association, MESA) տարեկան գիտաժողովին:

Նշենք, որ մամուլով լոյս տեսնելիք յաջորդող հաղորդագրութիւններով յաւելեալ մանրամասնութիւններ պիտի փոխանցենք վերոյիշեալ գիտաժողովին կապակցութեամբ:

ՁԵՌԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՕՆ ՕԾՄԱՆ
ԵՒ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ 63-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Շրջանային Խորհուրդը

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Վարչական Խորհուրդը

Սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Անուանակոչութեան 63-րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կ՚ունենայ՝
Կիրակի, Հոկտեմբեր 30

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի։

Պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ՚ըլլայ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող հետեւեալ բարերարներուն համար. - Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Սարգիս Պետոյեանի, Մատլէն Ճէլալեանի, Գէորգ Պագրեճեանի, Փիէր Ղազարեանի, Դաւիթ Պանտիկեանի, Ռոժէ Ջրբաշեանի, Ս. և Գ. Գործունեանի, Զորիկեան Եղբարց, Կարպիս Ճնկըտըրեանի, Էտի Սարգսեանի, Աթոյեան եղբարց եւ քոյրերու, Սուրէն Ֆէսճեանի, Ս. Ա. Բարութեանի, Շարլ Կուտիկեանի, Ժագ Սամուէլեանի, Մկրտիչեան Եղբարց, Աղաւնի Ասլանեանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէճեանի, Գուրգէն Ստեփանեանի, Յակոբ եւ Սոնա Պաժանի, Էտմոն եւ Մարկրիթ Ղազէրեանի։

Պատարագի վերջաւորութեան մատաղօրհնութիւն կը կատարուի եւ ապա Հոգեհանգստեան պաշտօն՝ Մայր Եկեղեցւոյ հանգուցեալ ծառայողներու եւ բարերարներու հոգւոց ի հանգիստ։

Երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեան, Բարեխար Վահան Խորասանճեան, Հոգելոյս Մեսրոպ Քահանայ Աւետեան, Գիւտ Քհնյ. Միքայէլեան, Գալուստ Քհնյ. Տէր - Մովսէսեան, Շահէ Քհնյ. Աբէլեան, Շաւարշ Քհնյ. Թերզեան, Խոսրով Քհնյ. Ասատուրեան, Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեան, Բաբգէն Քհնյ. Ասլանեան, Ներսէս Քհնյ. Կատարինեան, Հայկազուն Քհնյ. Պանտիկեան, Յակոբ Քհնյ. Մխճըեան, Սահակ Քհնյ. Շամլեան, Պսակ Քհնյ. Հայրապետեան, Կարապետ Քհնյ. Երեւանեան, Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեան։

Սարկաւագներ եւ ծառայողներ՝ Վարդան Սարգսեան, Յակոբ Մալաքեան, Գաբրիէլ Լուսարարեան, Ժիրայր Գասպարեան, Շահնուր Ճէյեան, Բարսեղ Մաշոյեան։

Բարերարներ՝
Արծրունի Ջրբաշեան, Օննիկ Հայկազեան, Արշամ Պապայեան, Զարմայր Ալեքսանեան, Լոռան եւ Մատլէն Լէօքսիւզեան, Յարութիւն Քէչեան, Առաքել Առաքելեան, Գէորգ Բալամուտեան, Հայկանոյշ Տէր - Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աբրիկեան, Սիրանոյշ Էլմասեան, Ժիրայր Մ. Ն. Հացագործեան, Գ. եւ Սիրանոյշ Ահարոնեան, Ասատուր և Օլկա Մեսնեան, Մկրտիչ Աթոյեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յակոբ Փափազեան, Միքայէլ Նավէր, Ասատուր Հոլոբիկեան, Վարդանոյշ Թադէոսեան, Եղիշէ Փափազեան, Մարտիրոս Մինասեան, Վարդանոյշ Թուղլանեան, Ռուբէն Տէր - Խաչատուրեան, Սահակ - Վարսէն Մանուկեան, Նուարդ Հացագործեան, Յուսիկ Գարակէօզեան եւ գաւակունք, Գէորգ Գալայճեան, Միհրան Հացագործեան, Յովհաննէս եւ Նուարդ Վարժապետեան, Ստեփան Ժ. Զ. Վարդերեսեան, Ճիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան, Արմենուհի Ալթունեան, Տրդատ եւ Մարի Տէր - Պօղոսեան, Պօղոս Տօնիկեան, Վարդան եւ Լուսնթագ Պանտիկեան, Գեղամ Սայապալեան, Ս. Ս. Դանիէլեան, Մուշեղ Ճիէրճեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Վարուժան Պոզաճեան։

Յաւարտ պատարագի «Արծրունի Ջըբաշեան» *հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ կը կատարուի ընդունելութիւն եւ կը տրուի համայնական - ժողովրդական ճաշ։*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
«ՆՈԹՐ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ»
ՈՍԿԵԶՕԾ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Հոկտեմբեր 30

Կիրակի, Հոկտեմբեր 30-ի առաւօտեան ժամը 10-ին Հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի - Նոթըր Տամ Տը Լա Կարտ - Աստուածամօր նուիրուած ուխտավայրին մէջ, հայկական ուխտագնացութեան առիթով։

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԱՆՏՈՆ ՎՐԴ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ
Ժողովրդապետ

Les derniers • rois d'Arménie

Une vidéocassette VHS de 50 mm. basée sur l'exposition *«Le Royaume arménien de Cilicie».*

Disponible en SECAM ou PAL auprès de :

PRIAM Production
Ecole Normale Supérieure
Fontenay / St - Cloud
Ave de la Grille d'Honneur
Le Parc, 92211 St-Cloud Cedex.
Tél. : 47. 71. 91. 11 poste 424.

Prix : 150 F. + 15 F. de port par K7.

Chèques à l'ordre de :
Agent comptable de l'ENS.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. vous prie de bien vouloir assister à la présentation du film

Les derniers rois d'Arménie

CILICIE XIIe — XIVe SIECLE
par Claude MUTAFAN
Projection —
Débat —
Signatures
Vendredi 28 Octobre à 20h45
— Entrée libre —

EMISSION M.C.A. SUR AYP FM
LES MERCREDIS DE 10H A 12H

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne

GRAND BAL ANNUEL

avec l'Orchestre *N a ï r i*
et le DJ *K a r n i g*

Samedi 5 Novembre à partir de 21 heures

Salon *«Le Lyon Vert»*
au Casino de Charbonnières-les-Bains

Tenue correcte —
Jeans interdits par la direction du Casino.

Nous vous attendons tous.
Venez nombreux.

Recherche

Couple habitant Paris recherche garde d'enfant arménophone à domicile, non logée. Emploi salarié à plein temps.

Téléphoner : 43 - 36 - 33 - 73.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Ter - Davtian» de Chaville

dîner dansant

Samedi 12 Novembre à 20 heures

Salle des Fêtes
« A T R I U M »
à côté de l'Hôtel Campanile
3 bis, Parvis R. Schumann
885, ave R. Salengro, 92370 CHAVILLE

Rencontre amicale,
menu gourmet,
ambiance dansante

avec les disk-jockeys
S o u r e n et *R a f f i*

Réservation :
47. 50. 29. 04 / 47. 50. 10. 85.

ASSOCIATION NAREG
ENGHIEN

organise son

Dîner Dansant

au profit de ses élèves

le Samedi 5 Novembre à 20h30 précises

Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains

Soirée animée par l'Orchestre *A N I* de Lyon

Troupe de danse *N A R E G* et attractions

Réservations au : 48. 41. 49. 37.

U. G. A. B. — *Paris*

sous le haut patronage
du Ministère de la Culture
et de la Francophonie

et le parrainage de
Mstislav ROSTROPOVITCH

CONCERT EXCEPTIONNEL

organisé en collaboration avec
l'A.M.I. du Jardin de Musique

LE QUATUOR KOMITAS

le Mardi 15 Novembre à 20h30
à l'UNESCO
(7, Place Fontenoy, Paris 7e)

au programme :
Brahms — Chostakovitch — Debussy
Haydn — Hindemith — Komitas
Mirzoian — Schubert — Schumann
Mozart — Vartan

Prix des places :
Cat. A - 250 F. (membre UGAB-180 F.)
Cat. B - 150 F. (membre UGAB-100 F.)
Réservation à l'UGAB :
Tél. : 45. 20. 03. 18

I N F O R M A T I O N
A R T I S T I Q U E

Vartan Mamikonian
à Pleyel

avec l'Orchestre Philharmonique de *Radio-France*
Kenneth Montgomery (direction)
VARDAN MAMIKONIAN (piano)

Programme :

TIPETT : Fantaisie concertante sur un thème de Corelli
PROKOFIEV : Concerto pour piano N° 1
VERDI : Quatre pièces sacrées.

Le Jeudi 27 Octobre à 20 heures

« S a l l e P l e y e l »
252, Fbg St Honoré

VOYAGE en SYRIE

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB de Lyon propose pour le printemps prochain deux voyages au Proche-Orient.

Voyage en SYRIE du 9 au 20 Mai

Paris - Damas - Paris
8955 F. Tout compris

Invitation au voyage dans les sites les plus prestigieux de ce pays: DAMAS, sa capitale, ALEP, KRAK des CHEVALIERS, PALMYRE, EBLA, MARI etc.
Visite des sites plus méconnus hors des circuits traditonnels: le quartier arménien de Bab Touma à Damas, le quartier arménien d'Alep, église des Martyrs à Deir el Zor.

★

Voyage combiné
Jordanie / Terre Sainte

19 au 29 Avril

Paris - Amman - Jerusalem - Amman - Paris
9950 F. Tout compris

Grand tour de Jordanie, avec visite de la capitale AMMAN, des châteaux du désert, Mont Nébo, Pétra, Aqaba sur la Mer Rouge.
Vol Aqaba - Amman, Jéricho, Nazareth, Bethléem et Mer Morte puis 2 jours pleins à Jérusalem.

Renseignements et inscriptions :
Katia BOUDOYAN
21 rue de la République, 69120 Vaulx-en-Velin
Tél. : 72. 04. 49. 75 / Fax : 72. 04. 62. 37.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 26
MERCREDI
26 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18.445
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.445

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՅԻ (նախկին Ցէյլան) մայրաքաղաք՝ Գոլոմպոյի մէջ ահաբեկչական արարք մը գործուած է Կիրակի, Հոկտեմբեր 23-ին: Թամուլ անջատողականներու վերագրուած այս ոճրափորձին հետեւանքով 57 հոգի մեռած է որոնց մէջ յառաջիկայ նախագահական ընտրութիւններու ընդդիմադիր թեկնածուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ 54 միլիառ ֆրանքի բաց մը ունի 1994-ի համար եւ կը նախատեսուի 50 միլիառի բաց մը 1995-ի համար:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ կը շարունակէ գործադուլի իր շարժումը (15 օր է): Հարցը կը վերաբերի լրագրողներուն աշխատավարձքերուն որոնք, մանաւանդ բաղդատմամբ հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանին, զգալի տարբերութիւններ ունին: Հոկտեմբեր 1-ին, լրագրողի մը միջին աշխատավարձն է (պրիւթ) 12 հազար Ֆր. եւ 16.500 Ֆր. պատասխանատուութեան մը պետին աշխատավարձը: Հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանի լրագրող մը միջին հաշուով 18.000 ֆրանք ամսական կը շահի:

ԵՐԿՈՒ ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐ՝ Ռընօ Վան Ռիւիմպէք եւ Ֆիլիփ Քուրուա բացառիկ պաշտպանութիւն կը վայելեն քանի մը օրէ, երկուքն ալ զանազան սպառնալիքներ ստացած ըլլալով: Հոկտ. 25-ին, լ'Էքսփրէս»ի համաձայն Վան Ռիւիմպէք պէտք է սպաննուէր նախորդ օրը (Հոկտ. 24): Բայց եւ այնպէս, դատաւորները տեղի չեն տար եւ քննութիւնները կը շարունակուին: Ամէն օր արդէն նոր հարց մը երեւան կ'ելլէ կաշառակերութեան գետնի վրայ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏՈԼԱՐԻ անկումը ըստ այլեւայլ տնտեսագէտներու, տագնապային համեմատութիւն չունի այս անգամ: Անոնք զայն կը վերագրեն սակարանի շաբաթավերջի արձակուրդէն օգտուողներու գործառնութեանց առատութեան: Ուրիշներ՝ մեծ դրամագլուխներու փոխադրութեան ամերիկեան դրամատուներէն, այլուր: Մտահոգութեան կարեւոր պատճառ կը հանդիսանայ Միացեալ - Նահանգներու առեւտրական բացը: Նախագահ Քլինթընի վարչամեքենային հանդէպ գոյութիւն ունեցող վերապահութիւններն ու Գոնկրէսի մօտալուտ ընտրութիւնները աւելի եւս կը շեշտեն անորոշութիւնը: Այս բոլորով հանդերձ, կ'ըսեն մասնագէտները, թէեւ անհաւանական է որ տոլարը շուտով բարձրանայ, բայց եւ այնպէս զայն վերարժեւորելու միջոցները գոյութիւն ունին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ ռուբլին կրկին զգալի անկում մը արձանագրած է, մէկ օրուան մէջ 1000 կէտ կորսնցուցած է եւ գիները ալ նոյն համեմատութեամբ բարձրացած են: Մէկ քիլօ երշիկը 9 հազար ռուբլիէն 13 հազարի անցած է, ընդհանուր 70%-ի յաւելումները եղած են ուտեստեղէնի վրայ:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ մէջ քոլերայէն արդէն 20 հոգի մեռած են եւ 823 հոգի ալ վարակուած են: Առաջքն առնելու համար տարածման կառավարութիւնը կը փորձէ միջոցներ ձեռք առնել, բայց երկիրը սնանկացած է եւ կարելիութիւններ չկան: Գլխաւոր կեդրոններն են՝ Ղրիմ եւ Նիկոլայեւի շրջանը: Կիեւ - Մինսկ ճեպընթացին մէկ ճամբորդը ճարը գտած է, վստահեցնելով որ լուացքի դարմանները մեծ մայրիկներու դարմաններն են՝ «կանխարգելիչ իբրեւ միջոց, օրուան մէջ, երեք անգամ պէտք է փոքրիկ բաժակ մը վոտկա խմել...»:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ, հաւանաբար, թեկնածու ըլլայ 1996-ի նախագահական ընտրութեան: «Նիուզուիք»ի տուած հարցազրոյցին մէջ, կը յայտնէ նաեւ թէ երկու տարի իրաւունք չունեցաւ արտայայտուելու ռուսական հեռատեսիլէն:

ՇԻՐԱՔ - ՊԱԼԱՏԻՒՐ հակամարտութիւնը փոխանակ մեղմանալու, ամէն օր քիչ մը աւելի սուր բնոյթ կը ստանայ: Շիրաքի կողմնակիցներուն համար Է. Պալատիւր «յարձակողական» եւ «անպատասխանատու» վերաբերում ունեցած է: Ժիւփէ կ'ուզէ որ բախումները առաջքն առնուի («Լը Մոնտ»ի մէջ), մինչ Փասքուա միակ փրկութիւնը կը տեսնէ նախնական ղտումներու դրութեան մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(25 Octobre)

Aujourd'hui souvent victimes, les Kurdes participèrent en 1915 au génocide arménien décidé par les «Jeunes Turcs»

«Ֆիկարօ» ամբողջ էջ մը նուիրած էր քրտական հարցին զոր անլուծելի կը նկատէ Անգարայի, Պաղտատի եւ Թեհրանի համար:

Գլխաւոր յօդուածը ստորագրած է Գիօտ Լորիէօ, կոչքին՝ «Դաշնակցային լուծումը» խորագրին տակ Փարիզի քրտական հիմնարկի նախագահը՝ Քենտալ Նեզան պատմական ակնարկէ մը ետք (Ուիլըրն, Սեւրի դաշնագիր, աւելի անդին ալ Միւլէյման - Ֆրանսուա Ա. եւայլն) կ'առաջարկէ համակեցութիւն մը որ յարգէ Քիւրտերու ինքնութիւնը: Շահեկանը, սակայն, Գ. Լորիէօյի Հայերու վերաբերեալ գրութիւնն է վերը նշուած խորագրին տակ: Ան մէջբերումներ կ'ընէ Եոհաննէս Լեփսիուսէն որ կը գրէր. - «Տեղահանուածներու ջարդերը հաւաքական գործն էին Թուրք կանոնաւոր զօրքերուն, Չերքէզներու խմբակներու, Քիւրտերու եւ հրոսակներու»: «Էրզրումի դաշտէն քշուած Հայերը ճամբաներուն վրայ Քիւրտերու եւ նմանօրինակ խումբերու յարձակումներուն ենթարկուեցան: Այրերու եւ մանուկներու մեծ մասը սպաննուեցան, կիները՝ առեւանգուեցան» կը հաղորդէ Էրզրումի գերման հիւպատոսին մէկ հեռագիրը:

Այլ մէջբերումներէ ետք, յօդուածագիրը կ'աւելցնէ, սակայն, թէ քիւրտ ընտանիքներ օգնած են հալածուած հայ ընտանիքներու, վկայութիւններ կան ու կ'արձագանգէ Իվ Թերնոնին գիրքին (Ցեղասպանութեան մը պատմութիւնը) մէկ հատուածին որ կը վերաբերի Էրզրումի հայ գիւղացիներու որոնք ապաստան գտած են Քիւրտերու եւ Քզըլպաշներու մօտ:

ՊՈԼԻՍ

ՍՓԻՒՌՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԲՈՂՈՔԸ

ԹԻՒՐՔԷՇ ԿԸ ՎՍՏԱՀԵՑՆԷ ՈՐ ԻՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՍ ՉՈՒՆԻ

ԽՄԲ. - Թրքական գրգռութիւնները չեն դադրիր եւ պարզ է որ կը մտահոգեն Պոլսոյ Հայերը: Նամակներուն մէջ եղած թրքավայել ամբաստանութիւններուն վրայ պիտի չծանրանանք քանի անոնք կրնային միայն ծիծաղելի ըլլալ եթէ չմատնէին շատ ողբալի մտայնութիւն մը: Պատրիարքը ջանք չի խնայեր առաջքն առնելու համար այս բոլորին եւ իր բողոքներուն առաջին հակազդողը եղած է Ալփարսլան Թիւրքէշ: Ստորեւ «Մարմարա»ի լրատուութիւնը (Հոկտ. 24 եւ 25):

Եշիլգիւղի եւ Պաքըրգիւղի մէջ բնակող հայազգի անհատներ, իրենց ընտանեկան յարկերուն կամ գործատեղիներուն՝ թղթատարութեամբ ուղարկուած սպառնալից նամակներ սկսած են ստանալ շուրջ շաբաթէ մը ի վեր:

Այդ նամակներուն մէջ Հայ հայրենակիցները կը կոչուին «իրենց գիրենց հայրենակից կարծող մակաբոյծներ» եւ կ'ամբաստանուին դարերէ ի վեր Թուրքիան կեղեքող եւ Թուրք ժողովուրդին բարեացակամութեան փոխարէն սպանդներով պատասխանող տարրեր: Այլեւս համբերութիւնը սպառելու վրայ է: Օսմանեան շրջանի ընթացքին Անատոլուի մէջ կատարուած սպանդները այսօր ալ կը շարունակուին: Էրզրումի եւ Հիւսիսային Անատոլուի մէջ երեւան հանուած հաւաքական գերեզմանները կը ցուցնեն Թուրք հայրենակիցներու սիրտերը: Այս ալ կը նշանակէ որ Թուրք ժողովուրդը իր ծոցին մէջ օձեր կը սնուցանէ:

Նամակին մէջ ապա կը շարունակուին ծանր ամբաստանութիւնները եւ կը պնդուի նաեւ որ Հայոց Պատրիարքը Վեհափառին յուղարկաւորութեան առթիւ Էջմիածին երթալով միլիոնաւոր տոլարներու օժանդակութիւն մըն ալ տարաւ հետը: Այս կէտը բոլորին ծանօթ է յստակ կերպով: Նամակագիրները ամէնէն վերջը կը դնեն հետեւեալը.

Այս բոլորին հաշիւները ձեզի պիտի հարցուին: Մի՛ մոռնաք, Թուրքիա միայն Թուրքերուն կը պատկանի: Թուրքիան այս կեղեքումներէն փրկելու համար մենք շարժման անցանք մեր պաշպուղի լուսաւորութեան ներքեւ: Մի՛ ստիպէք որ մենք ձեզ դէպի Երեւան թափենք: Ուստի ժամ առաջ կորսուեցէք գացէք, ապա թէ ոչ մենք մեր վարչապետին ըսածին պէս կա՛մ պիտի վերջացնէք, կա՛մ պիտի վերջացընենք: Ասիկա վերջին ազդարարութիւն մըն է: Թուրքիան Թուրքերուն կը պատկանի, ո՛չ թէ ձեզի նման օձերուն: Երբե՛ք մի մոռնաք այս կէտը»:

Նամակը ստորագրուած է Պոլսոյ «Իւլքիւ Օճաք»ներու անունով:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Պատրիարքը, երէկ Հոկտեմբեր 23, նամակով մը պաշտօնապէս տեղեակ պահեց Պոլսոյ կուսակալ Հայրի Քոզաքճըօղլուն եւ Ապահովութեան տնօրէն Նէճաթէթ Մէնզիրը:

Իսկ այս առաւօտ, Պատրիարքը նամակներ ուղարկեց Հանրապետութեան նախագահ Սիւլէյման Տէմիրէլի, վարչապետ Թանսու Չիլլէրի, փոխ - վարչապետ՝ Մուրատ Գարայալչընի, Ներքին Գործոց նախարար՝ Նահիտ Մէնթէշէի, Արտաքին Գործոց նախարար՝ փրոֆ. Միւմթազ Սոյսալի, Մարդկային Իրաւանց նախարար՝ Ազիմէթ Գէօյլիւօղլուի եւ իրենց ուշադրութիւնը հրաւիրեց հակա - փոքրամասնութիւն այս շարժումին, որ կուգայ աւուել խանգարելու համայնքին տրամադրութիւնը, որ արդէն ժամանակէ մը ի վեր անհանգիստ է ՓՔՔ - Թրքահայ կամ ՓՔՔ -- Եկեղեցի յարաբերութեանց ոչ -- հիմնաւոր եւ յերիւրածոյ զրոյցներու պատճառով:

Պատրիարքը նամակ մը ուղարկած է նաեւ ՄՀՓ-ի նախագահ Ալփարսլան Թիւրքէշի, որուն ուշադրութեան յանձնած է Հայոց ղրկուած նամակին մէկ պարբերութիւնը, ըստ որուն հակահայ սոյն շարժումին կը դիմուի «Պաշպուղ»ի ցուցմունքներուն համաձայն...:

ԹԻՒՐՔԷՇ. - «ՄԵԾ ԱՐԺԷՔ Կ'ԸՆԾԱՅԵՄ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ»

Ազգայնական Շարժում (Միլլիյէթճի Հարէքէթ) կուսակցութեան Ընդհանուր նախագահ Ալփարսլան Թիւրքէշ, Հոկտեմբեր 24, ժամը 13-ին հեռաձայնով կապ հաստատեց Պատրիարք Հօր հետ եւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պաքըրգիւղի եւ Եշիլգիւղի մէջ բնակող հայ համայնքի անդամներէն ոմանց ուղարկուած եւ Պոլսոյ Իւլքիւ Օճաքլարը ստորագրութեամբ գրի առնուած նախատական եւ սպառնալից նամակներուն կապակցութեամբ:

Ծանօթ է որ Պատրիարք Հայրը Կիրակի այս նամակներուն առթած անհանգստութիւններէն տեղեակ պահած էր պետական շրջանակները եւ Միլլիյէթճի Հարէքէթ Կուսակցութեան Ընդհանուր Նախագահ Ալփարսլան Թիւրքէշը:

Ալփարսլան Թիւրքէշ յայտնեց թէ իր կուսակցութիւնը եւ անոր յարակից մարմինները ոչ մէկ կերպով կապ ունին այդպիսի արարքներու հետ: Թիւրքէշ Պատրիարքը հաւաստիացուց թէ այդպիսի արարքներու մէջ գտնուող անձեր չեն կրնար մնալ ո՛չ կուսակցութեան եւ ոչ ալ յարակից մարմիններուն երդիքներուն տակ: Տեսակցութեան ընթացքին Ալփարսլան Թիւրքէշ յայտնեց թէ ինք սրտանց կը փափաքի Թուրքիոյ եւ Հայաստանի յարաբերութեանց բարելաւում, նաեւ մեծ արժէք կ'ընծայէ Թուրքիոյ Հայ համայնքին:

Գարեգին Պատրիարք յիշեցուց թէ Պաքըրգիւղի Ծնունդ Ս. Աստուածածնի Եկեղեցւոյ վրայ յարձակում գործողները ըստ ականատեսներու վկայութեան՝ մուաք եւ ելք ունին Միլլիյէթճի Հարէքէթ Կուսակցութեան Պաքըրգիւղի կեդրոնի շէնքէն ներս: Ալփարսլան Թիւրքէշ անգամ մը եւս շեշտելով յայտնեց թէ կարելի չէ որ այդպիսի չարագործներ գտնուին այդ յարկին տակ եւ ըսաւ թէ ինք այդ շէնքը փակել կուտար, եթէ իսկապէս իրականութիւն էր ատիկա: Այս առթիւ տեղեկութիւն տուաւ նաեւ որ իր կուսակցութեան երեսփոխաններէն մէկուն պաշտօն յանձնած է որպէսզի տեղւոյն վրայ քննութիւններ կատարէ եւ լայն տեղեկութիւն հաղորդէ կուսակցութեան կեդրոնին:

ԱՄՄԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կը խօսինք հայերէնի պահերուն եւ դասագիրքերուն մասին: Շաբաթական չորս պահ հայերէն կը դասաւանդուի. կան կրօնքի չորս պահեր, որոնց երկուքը կը յատկացուի Հայոց պատմութեան դասաւանդման: Ինչ կը վերաբերի դասագիրքերուն, ուսուցիչը կ՚ըսէ. - «Ատեն մը Սիմոն Սիմոնեանի «Արագած» դասագիրքերու շարքը կը գործածէինք. ես անձամբ գոհ էի այդ դասագիրքերէն, սակայն Սիմոնեանի մահէն ետք այդ գիրքերէն չկրցանք ունենալ եւ սկսանք պատահական դասագիրքեր գործածել: Բարձրագոյն դասարանին համար ես պատրաստած եմ դասագիրք մը՝ որ տեսակ մը ծաղկաքաղ է տարբեր գրողներու գործերէ: Անգամ մը փորձեցի Հալէպի «Շողակն» դասագիրքերը, բայց օգտակար չէին: Ներկայիս կը գործածենք Յակոբ Ջոլաքեանի «Հայերէնի դասագիրք»ի շարքը: Ուսուցիչներու տպաւորութիւնը ընդհանրապէս լաւ է. հրատարակութիւնը ներկայանալի է, գունաւոր, հաճելի. թէեւ ես քերականութեան բաժինը շատ անկանոն գտայ: Սիստեմատիկ չէ: Երեւակայեցէք որ 3-րդ դասարանին մէջ տրուած է դերբայ, մինչդեռ մենք 3-րդ եւ 4-րդ կարգերու մէջ ածականները կը սորվեցնենք: Այդ դասագրքի 6-րդ կարգին մէջ դրուած են ածականները, իսկ բայերուն անկանոն ժամանակները, եղանակները; դերբայները դրուած են 4-րդ դասարանի գրքին մէջ»:

Պր. Զգրըղճեան դիտել կուտայ թէ աշակերտները կը մասնակցին գաղութի միութենական կեանքին; Նկատի առած այն՝ որ Ուրբաթը երկրին մէջ տօնական օր է, հետեւաբար դպրոցները փակ են - հայկական դպրոցը նաեւ Կիրակի օրը փակ է-, աշակերտները՝ որոնք կուգան երկու տարբեր համայնքներու պատկանող ընտանիքներէ, Ուրբաթ եւ Կիրակի օրերը կը յաճախեն իրենց նախասիրած ակումբները՝ Հ.Մ.Ը.Մ. եւ Ա.Մ.Մ., դառնալով սկաուտ, արծուիկ եւայլն: Կազմակերպութիւնները յարգալից են դպրոցին նկատմամբ եւ բարոյապէս զօրավիգ կը կենան անոր: Հ.Օ.Մ.-ը տարեկան 1000 տինար (մօտ 1500 տոլար) կը յատկացնէ չքաւոր աշակերտներու համար՝ պահելով 7 սաներ:

Վարժարանին տարեկան ձեռնարկներն են պարահանդէս մը եւ պազար մը: Ներքին կեանքին մաս կը կազմեն ամանորի, ամավերջի հանդէսները, ինչպէս նաեւ ազգային տօներու նշումը՝ Վարդանանք, Թարգմանչաց եւայլն: Թարգմանչաց տօնախմբութեամբ ամէն տարի կը նշուի նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի օրը:

Մեր զրոյցի ընթացքին կ՚արծարծուի հարց մը, որ կենսական նշանակութիւն ունի Սփիւռքի բոլոր գաղութներուն վարժարաններուն համար հաւասարապէս. այն՝ թէ ի՛նչ է աշակերտութեան մօտեցումը հայերէնի նկատմամբ: Ուսուցիչը կը պատասխանէ. «Կան աշակերտներ որ կը սիրեն հայերէնը եւ հաճոյքով կը սորվին: Ընդհանրապէս գոհ եմ իրենց խանդավառութենէն եւ մօտեցումէն»: Սակայն, Պր. Զգրըղճեանի սրտին խորը ցաւ մը կայ: Ցաւ մը որ տիրական է քիչ մը ամէն տեղ: Անոր դառն փաստերը համատարած են նաեւ ամերիկահայ գաղութին մէջ: Կ՚ըսէ. «Կան շատ հայ աշակերտներ, որոնք օտար վարժարան կը յաճախեն պարզապէս անոր համար, որ ծնողներ հայերէնը անհրաժեշտութիւն մը չեն նկատեր»: Տրամաբանօրէն ճիշդ է որ ուսումնասիրութեան նպատակը ապագային դրամ շահիլ ու հանգիստ կեանք մը ապահովելն է, սակայն մայրենի լեզուի իմացումը ո՛չ մէկ ձեւով կը խանգարէ այդ նպատակին իրագործումը: Աբովեանը չէ՞ որ ըսած է՝ տասը լեզու սորվեցէ՛ք, բայց ձեր մայրենի լեզուն ամուր պահեցէ՛ք: Ի՞նչ վնաս ունի երկրորդ, երրորդ լեզու մը, այն ալ՝ մայրենիին:

Մեր արծարծած կարեւոր հարցերէն մէկն ալ կը վերաբերէր ուսուցիչներու աշխատավարձքին: Իմացայ որ Ամմանի հայկական վարժարանին մէջ ուսուցչի մը միջին աշխատավարձքը 100 - 120 տինար է, այսինքն՝ շուրջ 160 տոլար: Գումար մը՝ որ ո՛չ մէկ ձեւով կրնայ ապահովել ընտանիքի մը ապրուստը: Փոխ - տնօրէնը կ՚ըսէր թէ դժուար է, եթէ ոչ՝ անկարելի, աշակերտին կրթաթոշակին սակը բարձրացնել, իսկ ուսուցչին աշխատավարձքը բարձրացնելու պարագային կարելի չըլլար պիւտճէն հաւասարակշռել: Ուրեմն, ուսուցչի զոհողութեամբ միայն կարելի կ՚ըլլայ պիւտճէն հաւասարակշռել: Դպրոց վարելու ի՜նչ դիւրին գործ: Հետեւանքը այն կ՚ըլլայ, որ որակեալ ուսուցիչներ դպրոցէն հեռանան եւ իրենց ապրուստը ապահովելու միջոցները դուրսը փնտռեն: Պր. Զգրըղճեան կը նշէր. - «Եթէ ուսուցիչը լաւ վարձատրուի, ուսուցումը աւելի արդիւնաւէտ կրնայ ըլլալ, քանի որ ուսուցիչը աւելի խանդավառութիւն ցոյց կուտայ եւ յաւելեալ ջանք կը թափէ»:

Տասնամեակներէ ի վեր կոտտացնող այս ցաւը կը տիրէ ամէն տեղ: Հայկական վարժարաններու պատասխանատու մարմինները դպրոցաշէնքերու արտաքին զարդարանքներով, շէնքերու յաւելումի եւ կալուածներու ընդարձակումի աշխատանքներով կլանուած, գրեթէ ոչինչ կ՚ընեն ուսուցչական ասպարէզը հրապուրիչ դարձնելու, ուսուցիչներու - մանաւանդ հայերէնի - աշխատավարձքը տրամաբանական մակարդակի բարձրացնելու ուղղութեամբ: Վերջին հաշուով, դպրոցը միայն շէնք, քարեղէն հաստատութիւն մը չէ, այլ՝ կրթութեան ու դաստիարակութեան վայր: Ուսումը, կրթութիւնը եւ դաստիարակութիւնը ջամբողը ուսուցիչն է:

Խօսքը մասնաւորելով Ամմանի գաղութի հայկական միակ վարժարանի պարզած պատկերին, հարկ է նշել հետեւեալը: Ըսուեցաւ որ Ամմանի մէջ ներկայիս կ՚ապրին 3000 Հայեր, որոնց մէջ կան մեծահարուստներ - չըսելու համար միլիոնատէրեր--: Կայ մէկ դպրոց, 13 հոգինոց ուսուցչական անձնակազմով: Նկատի առած այն՝ որ դպրոցին տարեկան պիւտճէն -- հակառակ կրթաթոշակի քիչ ըլլալուն -- այսպէս կամ այնպէս կը հաւասարակշռուի Կիւլպէնկեան հաստատութեան եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի կողմէ, ինչո՞ւ բազկաթոռներու մէջ հանգիստ նստիլ եւ տարուած աշխատանքներու եւ ձեռք ձգուած նուաճումներու մէջ զոհողութեան առիւծի բաժինը վերապահել ուսուցիչներուն: 13 ուսուցիչներու միջին աշխատավարձքը 100 - 120 տինար է: Կարելի չէ՞ խթանել մեծահարուստներու ազգային գիտակցութիւնը եւ անոնցմէ գոնէ 20 հոգին դուրս հանել անտարբերութեան զօտիէն: Պարզ հաշուով մը, եթէ 20 հոգի տարեկան 300-ական տինար յատկացնէ հայկական վարժարանին, ատիկա կը նշանակէ 25 առ հարիւրի յաւելում մը ուսուցիչներու աշխատավարձքին վրայ: Այսպիսի գումար մը չի խախտեր ունեւորին պիւտճէն: Միւս կողմէ, սակայն, կը խանդավառէ ուսուցիչը առաւել նուիրուելու իր առաքելութեան: Որքա՜ն ցաւալի էր լսել փոխ - տնօրէն -- ուսուցիչ -- քարտուղար Պր. Զգրըղճեանէն, որ քառասնամեայ վաստակէ մը ետք այսօր կը ստանայ այնպիսի աշխատավարձք մը, որուն կրկնակին կը ստանան իր հասցուցած աշակերտներէն ոմանք, պաշտօնավարելով զանազան ընկերութիւններու եւ դրասենեակներու մէջ իբրեւ քարտուղար: Քառասնամեայ վաստակով կրթական մշակը կ՚աւելցնէր թէ իր կինը՝ որ 35 տարի է մանկապարտիզպանուհի է, ներկայիս կը ստանայ 165 տինար (230 տոլար), աշխատավարձք մը՝ որ կը համապատասխանէ ինքնաշարժ լուացողի մը ամսական եկամուտին:

Կ՚ուզեմ գիտնալ թէ 40 տարուան պաշտօնավարութեան իր շրջանին յատկանշական ի՛նչ դէպք կամ երեւոյթ տպաւորած է զինք եւ ի՛նչն է որ անմոռանալի կը մնայ իրեն համար: Փոխ - տնօրէնը կը պատմէ. - «Մեծագոյն գոհունակութիւնը եւ միաժամանակ մեծագոյն յուսախաբութիւնը, զոր ապրեցայ, հետեւեալ դէպքի առթիւ էր: 18 տարի առաջ ունէինք տնօրէնուհի մը եւ անոր օգնականը: Մենք, ուսուցիչներս, պարզապէս անտեսուած էինք: Անոնք շատ սիրով էին եւ կը համագործակցէին: Այնպէս պատահեցաւ որ օր մը տնօրէնուհին եւ իր օգնականը իրարու ինկան, իրար մազ փետեցին, իրար ծեծեցին եւ Ամմանի Հայութիւնը երկու խումբի բաժնուեցաւ, կողմերու իբրեւ պաշտպան: Այդ խումբերէն մարդիկ եկան դպրոց, ապակիներ ջարդեցին, դռները խորտակեցին: Ի վերջոյ ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ Կրթական Նախարարութենէն եկաւ հրահանգ մը, ըստ որուն երկուքն ալ - տնօրէնուհին եւ իր օգնականը -- դուրս պիտի դրուէին դպրոցէն: Այդ օրերուն, հրապարակի վրայ յարմար միակ թեկնածուն ես էի, իբրեւ փորձառու ուսուցիչ, ստանձնելու համար տնօրէնի պաշտօնը: Արեւը ծագած էր գլխուս վրայ: Հակադիր երկու խումբերը պահանջեցին որ ես ըլլամ տնօրէնը: Ու զիս նշանակեցին տնօրէն: Դժբախտաբար, նախապէս դպրոցին վրայ յարձակող նոյն մարդիկը եկան եւ Եղիշէ Պատրիարքին նկարն ալ վար առին, ջարդեցին: Ի դէպ, կրթական նախարարութիւնն ալ հաւանութիւն տուած էր տնօրէն նշանակումիս: Մինչեւ հոս ամէն բան լաւ էր: Խնդիրը հասաւ Եղիշէ Պատրիարքին, որ այդ օրերուն Ամման կը գտնուէր: Պատրիարքը կանչեց զիս ու քմծիծաղով մը հարցուց.

- Քեզ տնօրէ՞ն նշանակեր են:
- Այո՛, - պատասխանեցի:
- Նկարիս ալ վար առնելով կոտրե՞ր են, աւելցուց Պատրիարքը:
- Անանկ բան մը եղաւ, - ըսաւ:
- Ո՞վ կոտրեց, - հարցուց ան:
- Ջահսայ, - պատասխանեցի:

Եղիշէ Պատրիարք գլուխը շարժեց եւ «լաւ, առայժմ տնօրէն մնա՛, մինչեւ որ կարգադրութիւն մը ընեմ» ըսելով մեկնեցաւ: Ան հաւանաբար կարծեց որ երկու խմբակներէն մին զիս նշանակած է տնօրէնի պաշտօնին եւ, անկասկած, ա՛յն խմբակը որ ջարդած կրնար ըլլալ նաեւ Պատրիարքին նկարը: Մինչդեռ իրականութիւնն այն էր՝ որ այդ պայմաններուն մէջ նախախնամութեամբ յարմար միակ մարդն էի այդ պաշտօնը ստանձնելու եւ հակադիր կողմերու իսկ հաւանութեամբ եւ առաջարկով դարձած էի տնօրէն: Վեց ամիս անցաւ եւ Վահան Եպիսկոպոս Թօփալեանը ղրկուեցաւ Ամման ու դարձաւ տնօրէն, իսկ ես վերադարձայ նախկին՝ ուսուցչական պաշտօնիս: Պատրիարք Հայրը, սակայն, ազնիւ գտնուեցաւ ինծի ըսելու, որ այնուհետեւ փոխ - տնօրէնի պաշտօնը վարեմ: Այդ դէպքը նշանակալից հանգրուան մը եղաւ կեանքիս մէջ»:

Դպրոցին եւ գաղութին մասին իր մտահոգութիւնները յայտնելով Պր. Զգրըղճեան կը նշէր որ հայկական դպրոցներու վիճակը պէտք է բարելաւուի՝ նիւթապէս եւ բարոյապէս: Լաւ դասագիրքեր պէտք է ունենանք. ծնողներ պէտք է աւելի լուրջ մօտենան հայերէնին եւ աւելի ժամանակ տրամադրեն իրենց զաւակներուն՝ հայերէնի դասերը պատրաստելու համար: Ի վերջոյ, մեր մայրենի լեզուն է որ մեզ Սփիւռքի մէջ հայ կը պահէ: Ճիշդ է որ կարեւոր է բնակած երկրին լեզուն գիտնալը, բայց պէտք չէ մոռնալ որ հայերէն լեզուն, մեր մշակոյթն ու աւանդութիւնները մեր գլխաւոր զէնքերն են ազգային ինքնութեան պահպանման համար, իբրեւ ինքնապաշտպանութեան միջոց:

Պր. Զգրըղճեան տակաւին մատը կը դնէր ցաւալի այլ երեւոյթի մը վրան՝ նշելով. «Ցաւալի է ըսել որ օտար, խառն ամուսնութիւններու թիւը ետզհետէ կ՚աճի: Ժամանակին, երբ մենք աշակերտ էինք հոս, մեր ծնողները բոլորն ալ Հայեր էին. չկար պարագայ մը, ուր աշակերտի մը հայրը կամ մայրը արաբ ըլլար: Հիմա, մեր աշակերտներուն 20 առ հարիւրին ծնողները խառն ամուսնութիւն կնքողներէ բաղկացած են: Հետեւաբար, բնական է որ արաբ հօր մը կամ արաբ մօր մը համար այնքան ալ կարեւորութիւն չունենայ հայերէն լեզուի ուսուցումը: Այս երեւոյթը ետզհետէ կը տարածուի: Նոյնիսկ ըսեմ որ անցեալ տարի մեր հայ ուսուցչուհիներէն մէկը ամուսնացաւ արաբի մը հետ: Ազգային ցաւ մըն է ասիկա, որմով պէտք է զբաղին մեր գաղութին ղեկավարները»:

Իր խօսքին վերջաւորութեան կրթական վաստակաւոր մշակը գնահատանքով կ՚արտայայտուէր զոյգ Ակումբներու ղեկավարներուն մասին, նշելով որ անոնք աւելի գործունեայ եւ ձեռնհաս են կազմակերպական գետնի վրայ եւ կը յաջողին համոզել հարուստները, որպէսզի օգնեն Ակումբներուն: «Իսկ գաղութիս Ազգային Խորհուրդը, որ կը կոչուի Տեղական Խորհուրդ, այդ ուղղութեամբ ոչինչ կ՚ընէ կամ կրնայ ընել», կ՚եզրակացնէր Պր. Զգրըղճեան:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԵԶՈՒՆ ԱՐԴԱՐ, ՍԻՐՏԸ ՉԱՐ

Պատմութեան առաջին մէկ օրէն ի վեր մարդիկ ո՛վ գիտէ որքան զանգատեր են իրենց այն նմաններէն, որոնք դուրսէն տարբեր կ՚երեւին, ներսէն տարբեր: Դէմքը մարդու մը նկարագրին հայելին է կ՚ըսեն, բայց այդ դէմքը որքա՛ն յաճախ յուսախաբ կ՚ընէ դիմացինը:

Միայն դէ՞մքը:

Հապա լեզո՞ւն: Տեսէք թէ սա մարդը որքան անոյշ կը խօսի, որքան արդար կը խօսի, որքան համոզկեր ու ազդեցիկ է երբ կը խօսի աշխարհի բարիքներուն ու ազնուութիւններուն մասին: Կրնա՞ք երեւակայել թէ այդ քաղցր լեզուին տակ չար սիրտ մը կը բանի օրն ի բուն: Երանի՜ թէ լեզուն ալ չար ըլլար, երանի՜ թէ լեզուն առաջին վայրկեանէն վկայէր ներսը թաքնուած չար սրտին մասին: Այդ պարագային նուազ կը խաբուէիր, նուազ յուսախաբ կ՚ըլլայիր:

Միայն դէմքն ու լեզո՞ւն: Աստուա՛ծ իմ, տեսէք թէ սա մարդը որքան բարեկիրթ է բոլոր շարժումներուն մէջ, որքան կենցաղավար, որքան քաղաքակրթուած: Տեսէք թէ որքան ճաշակաւոր հագուած է ան, որքան ներկայանալի երեւոյթ ունի ամէն կերպով: Բայց մտէք անգամ մը անոր հոգիէն ներս եւ տեսէք թէ ինչպիսի վայրենի մը թաքնուած է հոն: Երանի՜ թէ ցնցոտիներ հագած ըլլար ան, որպէսզի առաջին ակնարկով գիտնայիք թէ որու հետ է ձեր գործը:

Լեզուն արդար, սիրտը չար:

Տակաւին.

Շատ անոյշ է, տակը փուշ է:

Ա՜խ մեր պապերը: Ահա թէ բանաստեղծական ինչպիսի իմաստուն խօսքերով անոնք կը զգուշացնեն մեզ: Բայց կրնա՞նք օգտուիլ այդ զգուշացումէն: Մեր հայրերուն ո՞ր խրատականը մեզի կրցեր է այնքան օգտակար ըլլալ որքան մեզի միշտ օգտակար կ՚ըլլայ մեր անձնական փորձառութիւնը: Գլխուդ կուգայ ու կը հասկնաս: Մնացեալը գրականութիւն է: Գլխուդ կուգայ, կը հասկնաս ու կը զղջաս որ աւելի առաջ չէիր հաւատացած մեծերուդ խօսքերուն: Բայց զարմանալին այն է որ այս վերջինն ալ պիտի մոռնաս: Քու անձնական փորձառութիւնդ: Այդ ալ օր մը պիտի տժգունի, իր ուժն ու ազդեցութիւնը պիտի կորսնցնէ: Եւ դուն զերոյէն պիտի սկսիս: Չէ՞ որ մարդուս սիրտը մոռնալու ու կրկին խաբուելու հակամէտ է: Կարծես մարդ խաբուելու ու զղջալու կարօտն ունի: Թերեւս մարդը երբեք երջանիկ պիտի չըլլար եթէ երբեմն չխաբուէր՝ մոռնալով իր անցեալի փորձառութիւններն ու յուսախաբութիւնները:

Օ՜ այդ փորձառութիւններն ու յուսախաբութիւնները: Օր մը պիտի անդրադառնանք որ այլեւս սկսեր ենք կեանքը ընդունիլ եղածին պէս: Պիտի վարժուինք մեր պապերուն նման մտածելու, որ աշխարհի վրայ շատ բան կայ, որ դուրսէն հայելի է, ներսէն ածելի: Եթէ դիմացին նայիս, ամէն ինչ որքան գեղեցիկ է այդ հայելիին վրայ: Եւ ամէն ինչ այդպէս գեղեցիկ մնալ պիտի շարունակէ եթէ տեւաբար կենաս հայելիին դիմաց եւ, անոնց աւելի խորը պրպտելու, գոհանաս միայն դուրսէն տեսնուածով: Բայց օր մը հայելին կրնայ փշրուիլ: Եւ այն ատեն կը տեսնես որ հայելի չէր ան, այլ ածելի, որ կը կտրէ սուր կերպով եւ խորունկ կը վիրաւորէ սիրտդ:

Մարդը մարդուն ուրախութիւնն է, բայց մարդը մարդուն յուսախաբութիւնն է միաժամանակ: Ամէն նոր հանդիպում ուրախութեան մը ճամբայ կը բանայ, բայց այդ ուրախութիւնը յետոյ կրնայ դառնալ հիասթափութիւն մը: Ժամանակը, որ երկու մարդոց միջեւ կը հասունցնէ սէրը, կրնայ նաեւ քանդել այդ սէրը: Որովհետեւ ժամանակը երբեմն առիթ կուտայ մարդուն որ կարենայ տեսնել հայելիին ետեւի կողմը:

Է՜հ, բարեբախտութիւն է որ երբեմն կրնաս գտնել հայելի մը, որուն ետեւի մասն ալ հայելի է: Ան դիմացէն ցոյց կուտայ այն ինչ որ ցոյց կուտայ նաեւ կռնակէն: Ներսը եւ դուրսը նոյնն է: Այդ հայելին քեզ երբեք յուսախաբ պիտի չընէ:

Օր մը եկեղեցական արարողութեան մը ընթացքին տեսայ մարդ մը որ շատ ջերմեռանդ կերպով կ՚աղօթէր: Լաւ գիտէր եկեղեցական կարգն ու կանոնը, ճիշդ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ՇԱՀԱՄՈԼՆԵՐԸ

Սարայեւոն որ միլիոնաւոր մարդոց դութը շարժած վիրաւոր քաղաքն է Եւրոպայի, կը յայտնուի նաեւ որպէս ճարպիկ շահադէտներու դրախտ մը: Շրջափակման ենթարկուած քաղաքին բնակչութիւնը կ'ըսուի թէ երկու գլխաւոր խումբի բաժնուած է. առաջինը կը բաղկանայ անոնցմէ որոնք պաշտօն մը ձեռք անցուցած են մարդասիրական օտար կամ տեղական կազմակերպութեան մը մէջ, իսկ երկրորդին մաս կը կազմեն անոնք որոնք կը յուսան օժանդակութիւն ստացողներու առաջինները նկատուիլ: Այսուհանդերձ պէտք չէ մոռնալ որ հոն շուրջ 130 մարդասիրական կազմակերպութիւն գոյութիւն ունի:

Սարայեւոյի մէջ երեւոյն չափահասի տարազրութիւն ունենալ բաւարար է բաղկան անձնաւորութեան օրինակ--ակ եւ հետեւաբար կնիք, պաշտօնական թուղթ ունենալու համար: Հասկնալի է որ նման կազմակերպութիւն պէտք է նըպատակ ունենայ ամէնէն աւելի սպառնալիքի ենթակայ անձերու -- երախայ, տարեց, պատերազմի հաշմանդամ -- օժանդակելու: Մինչդեռ, տարուած գործունէութիւնը յաճախ բնաւ կապ չունենար անոնց հետ: Սարայեւոյի մէջ մարդասիրական օժանդակութեան «նուիրեալ» մը խրատնքը կ'ունենայ անցագիր ստանալու, ինչ որ հիմնականն է: Այլ կերպ, անցագիր ստանալու համար պէտք է այնքան շատ թուղթեր հայթայթել որ մինչեւ որ մարդ ամէնքը ունենայ, մէկ մասը արդէն ժամանակավրէպ կը դառնայ:

Անցագրի տէր մը յատուկ արտօնութեան պէտք ունի քաղաքէն ելքի եւ մուտքի համար: Այդ արտօնութիւնը նոյնքան դժուար ձեռք կը ձգուի եթէ մարդ վարչարարութեան մէջ ծանօթ -- բարեկամ չունի: Մինչդեռ, «մարդասիրական»ները զերծ են այս պարտաւորութենէն: Աւելին. քիչ մը բախտով անոնք կրնան ՄԱԿ-ի ծաղթականաց բաժնին կապոյտ քարտին տիրանալ: Այդ քարտը իրաւունք կուտայ ՄԱԿ-ի օդանաւերը մուտք գործելու. անոնցմով ճամբորդելու, երթեւեկելու Սարայեւոյի եւ քաղաքակիրթ աշխարհին միջեւ:

«Մարդասիրական»ները իրաւունք ունին նաեւ պարէն մտցնելու շրջափակուած քաղաքը. այս հաստատումը անխուսափելի կ'ընէ հետեւեալ պարզ հաշիւը. միջին չափով պայուսակ մը 20 քիլօկրամ նէսքաֆէ կրնայ պարունակել. ու հոն ատոր քիլօկրամը օր եղած է որ հասած է մինչեւ 450 մառքի...: Ասկէ դժուար չէ ենթադրել որ ՄԱԿ-ի օդանաւով ձրի կատարուած թռիչք մը ինչեր կրնայ ապահովել:

Կան կապոյտ սաղաւարտաւորներու բացած «կապոյտ ճամբաներ»ը: Խրուամիթային հասած ապրանքը Հրասնիքա արուարձանը կը հասնի որ էջքուղիին միւս կողմն է, այսինքն՝ արտաքին աշխարհին հետ կապի մէջ: Մարդասիրական կազմակերպութիւնները կ'առնեն այդ ապրանքը ու կը փոխադրեն միւս կողմը: Միայն անոնք իրաւունք ունին այդ ճամբաները գործածելու: Յետոյ, օժանդակութեան ապրանքներէն փշուրներ ձրի կը տրուին բնակչութեան, իսկ մնացածը կը ծախուի սեւ շուկային վրայ:

Ասոնց քով յայտնուած են նաեւ «նոր-մարդասէր»ներ. անոնցմէ ոմանք ռմբակոծուած շրջանին մթերքներուն առջեւ կ'երթան փոքր խմորեղէններ բաժնելու միայն հաւատացեալներուն. ուրիշներ տուպրակներով դեղնախնձոր պահած են, սպասելով որ գիները բարձրանան ու ի վերջոյ դեղնախնձորները փտելով աղբաման նետուած են: Այս բոլորին մէջ ոսկէ հաւկիթ ածող հաւեր կը շարունակեն ըլլալ մարդասիրական կազմակերպութիւնները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀՈՂԻՎՐՏԻՔ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ՓՐՈՖ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՄԻԼԱՆՕ. - («Յառաջ»). -

Փայլուն երագ մը եւս մարեցաւ հայ դարաւոր ճարտարապետութեան հորիզոնին վրայ: Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 20, իր հայրենի ծննդավայրէն հեռու, Միլանոյի ցուրտ հողին յանձնեցինք հայ ճարտարապետութեան նուիրեալներէն՝ ճարտարապետ, փրոֆ. Յարութիւն Գազանճեանը: Անիկա Հռոմի եւ Միլանոյի բոլիթէքնիքներու եւ այլ գիտական ամպիոններէն ուսանող սերունդին փոխանցեց ընթացիկ ճարտարապետութեան եւ ուսուցչութեան կողքին, իր մօտքին հարուստ պաշարը հայ ճարտարապետական կոթողներու մասնայատուկ գեղեցկութիւնը ու անոնց առնչութիւնը դրացի ճարտարապետութիւններուն հետ: Եղաւ անխոնջ հետազօտող մը մեր ճարտարապետութեան անդաստանին մէջ, գոյացնելով իւրայատուկ տեսութիւններ: Եղաւ անվերապահ հիացող մը մեր ճարտարապետութեան գլուխ-գործոցներէն Զուարթնոցի տաճարին եւ տարիներու աշխատութեամբ մանրաչափական համեմատութեամբ վերականգնեց անոր պատճէնը որ իր աշխատասենեակին զարդը կը կազմէ: Այսօր, եղբայրական ջերմ զգացումներով կը վերյիշեմ երկար տարիներու սերտ գործակցութիւնը ի սպաս հայ ճարտարապետութեան կոթողներու ծանօթացման: Իր քաղցր ժըպիտը միացած իր հոգեկան ու մարդկային ապրումներուն եւ զանոնք իր շուրջիններուն փոխանցելու խանդավառ ճիգերուն: Իր գլխաւորութեամբ դէպի Հայաստան կատարուած առաջին գիտահետազօտական առաքելութիւնը մասնակցութեամբը խումբի ճարտարապետներու եւ մասնագէտներու, ուսումնասիրելու համար հայ ճարտարապետական կոթողները: Անոնք, Իտալիա վերադարձին միասին բերին լուսանկարչական այնպիսի հարուստ պաշար մը որ յետագային գլխաւոր առանցքը հանդիսացաւ հայ միջնադարեան ճարտարապետութեան պատկառազարդու ցուցահանդէսին:

Այսօր, սիրելի Յարութիւն, կանգնած քու թարմ հողակոյտիդ առջեւ, շրջապատուած քու սիրելիներովդ, կը միանամ կարդացուող աղօթքներուն եւ սրտաճմլիկ կը մաղթեմ յաւիտենական հանգիստ քու ազնիւ եւ մաքուր հոգւոյդ:

Եւ այժմ որ անդարձ մեկնած ես այս աշխարհէն, ամէն անգամ որ պիտի այցելեմ քու մտայղացումդ եղող միջնադարեան հայկական եկեղեցւոյ մանրապատճէն մեր ընտանեկան դամբարանը, սրտիս խորքէն պիտի կրկնեմ «Յարութիւն, դուն միշտ մեզի հետ ես...»:

ՀՐԱՆԴ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՄԵՐ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՕԳՏԱԿԱՐ ԵՒ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐ

Տարիներէ ի վեր գիտնականներ կ'ուսումնասիրեն մեր ուտելիքները որոշելու համար, թէ որո՛նք օգտակար եւ որո՛նք վնասակար են մեր առողջութեան համար:

Ներկայիս ընդունուած է, որ կարգ մը ուտելիքներ մեզ կը պաշտպանեն սրտի տագնապէ կամ քաղցկեղի կարգ մը տեսակներէ. ուրիշներ կը պահպանեն մեր յիշողութիւնը, ոմանք ալ կ'ուշացնեն ծերութիւնը...:

ԻՆՉՊԷ՞Ս ՊԱՇՏՊԱՆԵՆՔ ՄԵՐ ՍԻՐՏԸ

Իւղին չափազանցութիւնը, արեան դերձնշումը, ծխախոտը, ալքոլը, արտակարգ գիրութիւնը, շաքարախտը բաւարար պատճառներ են մեր սիրտն ու երակները տկարացնելու համար: Իսկ այս բոլորին մէջ սննդառութիւնը առաջնակարգ դեր կը խաղայ:

Հաստատուած է, որ Ֆինլանտիոյ մէջ սիրտի տագնապէ մահացողներուն թիւը տասնապատիկ աւելի է քան Ճափոնի մէջ: Արդեօք ի՞նչ կ'ուտեն Ֆինլանտացիները, որոնք իրենց վերապահած են այս տխուր մրցանիշը:

Առողջութեան Միջազգային Կազմակերպութեան կողմէ 1984-էն ի վեր կը պատրաստուի լուրջ ուսումնասիրութիւն մը, որ պիտի աւարտի յառաջիկայ տարի. անիկա կը նպատակադրէ կապ մը գտնել մեր ուտելիքներուն եւ հիւանդութիւններուն միջեւ:

Յարդ չաւարտած այս ուսումնասիրութեան արդիւնքները որոշ չափով յայտնի են արդէն: Ճափոնական ուտելիքները, որոնք քիչ իւղ կը պարունակեն եւ առաւելաբար բաղկացած են բրինձէ եւ ձուկէ, զգալիօրէն կը պաշտպանեն մեզ սրտի կաթուածներէ, մինչդեռ թացաններով հարուստ ֆինլանտական ճաշերը կը պատճառեն երակներուն մէջ իւղի պահեստներու գոյացում եւ երակներու խցանում:

Նոյն ուսումնասիրութեան համաձայն սրտի տագնապը նաեւ անմիջականօրէն կապուած է մեր սպառած իւղի տեսակին հետ: Այսպէս, բուսական ձէթով պատրաստուած ուտելիքները շատ աւելի յանձնարարելի են քան՝ կարագով պատրաստուածները: Նորութիւն չէ արդէն, որ բժիշկները ներկայիս կը թելադրեն նուազեցնել կենդանական իւղը ի նպաստ բուսականին: Նաեւ պէտք է զգուշանալ «պահուած» իւղերէն, որոնք կը գտնենք միսին, անուշեղէններուն եւ «շարքիւթըրի»ներուն մէջ:

Սրտի անհանգստութիւններու կանխարգիլումին մէջ կարեւոր դեր կը խաղայ նաեւ «էօ» կենսանիւթը, որ առաւելաբար կը գտնուի ցորենի սերմին, սոժային եւ արեւածաղիկին մէջ:

Վերոյիշեալ ուսումնասիրութիւններուն վրայ հիմնուելով, բժիշկները նաեւ կը յանձնարարեն սխտորը, իբրեւ սրտին եւ երակներուն առողջութեան նպաստող ուտելիք: Անոնք նաեւ կը յանձնարարեն տաշուած սօեպղինը, քանի որ լուրջ ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, որ պեթա - քարոթէնը սրտի անհանգստութիւնները կանխարգիլելու յատկութիւնը ունի: Պեթա - քարոթէն կը պարունակեն նաեւ լոլիկը եւ ծիրանը:

Ինչ կը վերաբերի խմիչքներուն, ներկայիս բժիշկները կը յանձնարարեն օրական բաժակ մը կարմիր գինի խմել, տրուած ըլլալով որ չափաւոր քանակութեամբ խմուած կարմիր գինին արեան մէջ կը բարձրացնէ «լաւ» քոլեսթէրոլին տոկոսը:

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԱՆԽԱՐԳԻԼԵՆՔ ՔԱՂՑԿԵՂԻ ԿԱՐԳ ՄԸ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Երկրագունդի բոլոր բնակիչները հալածուած են քաղցկեղէ:

Ճափոնցիք առաւելաբար կը տառապին ստամոքսի քաղցկեղէ, մինչդեռ Արեւմուտքի ժողովուրդները՝ աղիքի քաղցկեղէն: Գիտնականներ սերտած են, թէ արդեօք աշխարհագրական դիրքերը կ'ազդե՞ն հիւանդութեան տեսակին վրայ, եւ յանգած են այն համոզումին, թէ ո՛չ: սննդական մեր սովորութիւններն են որոնք կը վճռեն քաղցկեղին տեսակը: Այսուհանդերձ այս տեսակէտն ալ հարիւր տոկոսով փաստուած չըլլալով հանդերձ, կը կարծուի թէ քաղցկեղներուն 35 առ հարիւրը հետեւանք է մեր ստացած սընունդի տեսակին:

ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ԴԵՐԸ

× ԲՆԱԹԵԼԸ

Անգլիացի բժիշկներ նկատած են, որ ափրիկեան ժողովուրդները շատ աւելի հազուադէպօրէն աղիքի քաղցկեղ կ'ունենան, քան՝ Անգլիացիք կամ եւրոպացի այլ ժողովուրդներ: Պատճառը պարզ է, Առաջինները կը սնանին բնաթելով (ֆիպր) հարուստ ուտելիքներով եւ հետեւաբար ունին աղիքային կանոնաւոր գործունէութիւն:

Հետեւաբար պէտք է նախապատուութիւնը տանք ընդեղէններուն, բրինձին, պտուղներուն, թարմ բանջարեղէններուն, որոնք շատ հարուստ են բնաթելով:

× ԻՒՂԵՐԸ

Յամրաղիի, փրոսթաթի, ստինքի, ձուարաններու քաղցկեղը շատ աւելի նըւազ է այն երկիրներուն մէջ, ուր ուտելիքներուն մէջ իւղի սպառումը քիչ է, օրինակ՝ Ճափոնը:

Բազմաթիւ լուրջ ուսումնասիրութիւններ շատ սերտ կապեր գտած են իւղի սպառումին եւ կուրծքի քաղցկեղին միջեւ. արտակարգ գիրութիւնը իր կարգին նըպաստող ազդակ մըն է:

× ԽՈՐՈՎԱԾ ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐ

Ստամոքսի քաղցկեղը առաւելաբար տարածուած է ձկնորս ժողովուրդներուն մօտ, որոնք յաճախ կը խորովեն իրենց ուտելիքները:

Հաստատուած է, որ ուտելիք մը խորովուելու ատեն կ'այրի եւ ածխացած մասերը կ'արտադրեն պէնզօփիրէն կոչուած նիւթը, որ քաղցկեղին նպաստող թոյն մըն է:

Հետեւաբար պէտք է սահմանափակել ածուխի վրայ խորովածները եւ նախապատուութիւնը տալ առողջ եփի ձեւերուն:

× ԱԼՔՈԼԸ

Ալքոլի չափազանցուած եւ երկարատեւ գործածութիւնը կը նպաստէ լեարդի, բերնի եւ բազմաթիւ այլ քաղցկեղներու յայտնութեան:

Անշուշտ, ալքոլին տեսակն ու տոկոսն ալ իրենց կարեւորութիւնը ունին: Այսպէս, ուիսքին շատ աւելի վնասակար է քան՝ գինին, որ իր կարգին աւելի վնասակար է քան գարեջուրը:

ԿԱՆԽԱՐԳԻԼՈՂ ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐ

Կարգ մը ուտելիքներ ,ընդհակառակն, ունին քաղցկեղի որոշ տեսակներ կանխարգիլելու յատկութիւնը:

Պէթա - քարոթէն պարունակող ուտելիքները այս համբաւը կը վայելեն: Այսպէս, պէթա - քարոթէնը կրնայ սահմանափակել թոքի քաղցկեղի, ինչպէս նաեւ յամրաղիի եւ փրոսթաթի քաղցկեղի վըտանգը: Բացի սօեպղինէն, ծիրանէն եւ լոլիկէն, պէթա - քարոթէն փնտռենք նաեւ ճակնդեղին, կանաչ լուբիային, չոմինին, սեխին, նարինջին եւ կեռասին մէջ:

Միացեալ - Նահանգներու մէջ կատարուած բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, որ գաղկակաղամբն ու կաղամբի բոլոր տեսակները պահպանիչ դեր կը խաղան յամրաղիի քաղցկեղին դէմ:

Եզրափակելով, կարելի է ըսել, թէ ոեւէ գիտակից անձ պէտք է որ սահմանափակէ իւղի եւ մասնաւորաբար կենդանական իւղի սպառումը: Ասոր կողքին պէտք է նախապատուութիւնը տալ թարմ բանջարեղէնին եւ պտուղին:

Սակայն լաւագոյնը պիտի ըլլայ այլազան ուտել, բայց չափի ու քանակի գիտակցութիւնը ունենալ:

«Ս. Փ.»

«ՏԿԶԱՐ»Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Հոկտ. 14, ժամը 20.30-ին Կրընոպլի Երաժշտանոցի սրահին մէջ, ելոյթ ունեցաւ Տկզար պետական նուագախումբը հայ եւ ոչ հայ հասարակութեան մը առջեւ:

Մշակոյթի Տան նախագահ Պր. Սուրէն Աղէկեան բեմ հրաւիրեց Տկզար նուագախումբի հիմնադիր - խմբավար՝ Պր. Կարլէն Միրզոյեանը, որ բացատրեց Տկզար անունին իմաստը ըսելով. - «Տկզար կը նշանակէ տիկ նուագող»:

Նուագախումբը եւ պարախումբը ելոյթներ ունեցած են՝ Գանատա, Ֆրանսա, Ռումանիա, Լեհաստան, Սուրիա եւ ուրիշ երկիրներ:

Խումբի մենակատարներէն յիշենք Սոֆիա Սարգսեանը որ առաջին կին սրնգահարուհին է Հայաստանի մէջ, Մկրտիչ Աւետիսեան, Սուրէն Սարգսեան, Ժորա Ղազարեան եւ ուրիշներ: Արդէն 12 տարիներէ ի վեր բաւական փոփոխութիւններ եղած են, սակայն նորեր արդէն սկսած են ջահը վառ պահել, արժանաւոր յաջորդներ են: Եղան պարեր եւ մեներգներ, բոլորն ալ արժանացան ծափահարութիւններու:

Վ. Բ.

տեղին կը խաչակնքէր, ճիշդ տեղին ոտքի կը կանգնէր, նոյնիսկ երբեմն կը ծնրադրէր: Մանաւանդ խաչակնքելու իր ձեւը շատ սպաւորիչ էր: Իր այդ շարժումէն համակ խանդաղատանք ու հաւատք կը ծորէր: Ապշեցայ: Քովինիս հարց տուի թէ ո՞վ է այդ ջերմեռանդ հաւատացեալը: Քովինս խնդաց:

- Աւազակին մեծն է, ըսաւ: Մի նայիր անոր այդ շարժումներուն: Ամէն ինչ կեղծ է: Խաչագող մըն է ան:

Զարմացայ: Բայց իրականութեան մէջ այդքան ալ չզարմացայ: Խաչագո՞ղ: Մեր պապերը այս մարդուն համար է որ ըսեր են «Մէկ ձեռքով խաչ կը հանէ, միւսով գողութիւն կ'ընէ»: Ուրեմն չզարմացայ: Բայց քիչ մը յուսախաբ եղայ: Նոյնիսկ հաւատալ չուզեցի: Լաւ էր մտածել՝ որ քովինս թերեւս կը սխալէր:

Պիտի հաւատա՞նք ամէն ըսուածին: Ո՛չ: Պիտի չհաւատանք: Պիտի չհաւատանք, մինչեւ որ մեր գլխուն գայ, մինչեւ որ մենք ալ նոյն փորձառութիւնը ապրինք այդ մարդուն հետ, այսինքն մինչեւ որ մենք ալ տեսնենք որ ան իսկապէս այն մարդն է որ միւս ձեռքով խաչ կը գողնայ, այն մարդն է որ մէկ կողմէ սուրբ կը ձեւանայ, մէկ կողմէ ալ վանքին հաւերը կը գողնայ:

Վերջին հաշուով, ամէն մարդ ինչ կ'ուզէ ըսէ, աւելի լաւ է երբեմն խաբուիլ, քան թէ ամէն ըսուածին հաւատալ:

Ռ. Հ.

Տէր եւ Տիկին Քրիստափոր Խարբութլեան
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին՝

ԺԻՐԱՅՐ ԽԱՐԲՈՒԹԼԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Փանթէնի իր բնակարանը, Հոկտեմբեր 17-ին, 58 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Անտրէ Պաղտասարեան 500 փրանք։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ
ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ

Լիոնի եւ Ռոն - Ալփի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդը՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան եւ Սէն - Թ'էթիէնի Ազգային Միութեան վարչութիւնը, ներկայիս ուրախութեամբ կը ծանուցանեն թէ Նիսի նախկին Հոգեւոր Հովիւ՝ Խաչատուր Քհնյ. Պօղոսեանը 1994 Հոկ. 1-էն սկսեալ նշանակուած է Սէն - Թ'էթիէնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ, հաւանութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք. Նագդաշեանի։

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 30, առաւօտեան ժամը 10-ին Սէն - Թ'էթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, որու ընթացքին Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան կը ներկայացնէ նոր Հոգեւոր Հովիւը Սէն-Թ'էթիէնի եւ Շրջանի Հայութեան։

Այս ուրախ առթիւ Խաչատուր Քհնյ. Պօղոսեան պիտի տայ իր անդրանիկ քարոզը։

Պատարագէն ետք Եկեղեցւոյ կից հանդիսասրահին մէջ, տեղւոյն եկեղեցական վարչութիւնը, գինեձօնով մը պիտի պատուէ իր նոր Հոգեւոր Հովիւը։

Առ ի գիտութիւն կը յայտարարենք, եւ կը հրաւիրենք Սէն - Թ'էթիէնի եւ Շրջանի Հայութիւնը։

ԴԻՒԱՆ
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՌՈՆ - ԱԼՓԻ ՀԱՅՈՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՐԱՆԻ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - Փարիզ

«Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ՝

ԿՈՄԻՏԱՍի

նուիրուած երեկոյթ։

Մեներգիչ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՄԿՐՏՉԵԱՆ

Դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Արթիւր Ահարոնեանի։

Տեղի կ'ունենայ, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 29, ժամը 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան «Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրեան» սրահին մէջ

17, rue Bleue, 75009 Paris, M° Cadet

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne

GRAND BAL ANNUEL

avec l'*Orchestre Naïri*

et le *DJ Karnig*

Samedi 5 Novembre à partir de 21 heures

Salon *«Le Lyon Vert»*

au Casino de Charbonnières-les-Bains

Tenue correcte —

Jeans interdits par la direction du Casino.

Nous vous attendons tous.

Venez nombreux.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հաուըրտ Գարակէօզեան նախկին Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Հոկտեմբեր 30, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, մեծ բարերար՝

ՄԻՀՐԱՆ ԵՒ ԶԱՊԷԼ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

իրենց զաւկին՝

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ՝ Արամ եւ Սարգիս Գարակէօզեանի, Տոքթոր եւ Տիկին Դաւիթեանի եւ վարժարանի ողբացեալ ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԻԼԱՆՕ. - Յարութիւն Գազանճեանի մահուան առթիւ, Անահիտ եւ Հրանդ Բամպակեան հազար Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

FRANCE 2

Dimanche 30 Octobre à 9 heures 30. Pélerinage arménien à St Grégoire de Tallard et icônes de Chypre à Strasbourg.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ ԵԼՈՅԹ

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

Կիրակի, Հոկտեմբեր 30, ժամը 16·30-ին

մասնակցութեամբ՝
Երեւանի Սունդուկեան Թատրոնի դերասանուհի եւ դերասան՝

ԿԱՐԻՆԷ ՔՈՋԱՐԵԱՆԻ
եւ
ԱՐԱ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Յայտագիր. - Պարոյր Սեւակ, Յովհ. Շիրազ, Չարենց, Մուշեղ Իշխան, Պերճ Զէյթունցեան, Չեխով, Պօտըլէր։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

«ՆՈԹՐ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ»
ՈՍԿԵԶՕԾ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Հոկտեմբեր 30

Կիրակի, Հոկտեմբեր 30-ի առաւօտեան ժամը 10-ին հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի - Նոթըր Տամ Տը Լա Կարտ - Աստուածամօր նուիրուած ուխտավայրին մէջ, հայկական ուխտագնացութեան առիթով։

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԱՆՏՈՆ ՎՐԴ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ
ժողովրդապետ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Exposition des œuvres de

VALMAR
Peintre d'Arménie

sous la présidence de

ROBERT P. VIGOUROUX
Sénateur - Maire de Marseille

Vernissage le 28 Octobre à 19 heures

Exposition ouverte jusqu'au 7 Novembre

ՏՕՆ ՕԾՄԱՆ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 63-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Շրջանային խորհուրդը

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Վարչական Խորհուրդը

Սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Անուանակոչութեան 63-րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կ'ունենայ՝
Կիրակի, Հոկտեմբեր 30

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Ելմազեանի։

Յաւարտ պատարագի «Արծրունի Զըրբաշեան» հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ կը կատարուի ընդունելութիւն եւ կը տրուի հաւաքական - ժողովրդական ճաշ։

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

reconnue d'utilité publique
recherche

DIRECTEUR ou **DIRECTRICE**
pour diriger
l'Etablissement de Montmorency

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation. Connaissance indispensable du français et de l'arménien.

Logement assuré.

Prière de prendre rendez-vous ou adresser C.V. au Siège de l'Association :

77, rue La Fayette, 75009 PARIS
Tél. : 48. 78. 02. 99

Secrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. vous prie de bien vouloir assister
à la présentation du film

Les derniers rois d'Arménie

CILICIE XIIe — XIVe SIECLE
par CLAUDE MUTAFIAN

Projection —
Débat —
Signatures

Vendredi 28 Octobre à 20h45
— Entrée libre —

EMISSION M.C.A. SUR AYP FM
LES MERCREDIS DE 10H A 12H

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3300 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

STUDIO VICKEN

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS SUR LA FRANCE
Période 1/4/1994 au 29/09/1994

— 50.000 Francs. -
Amicale des Arméniens de Romans, M. Diran Iskikian;
— 15.000 Francs. -
Eph. Ch. Arm. Ripert.
— 10.000 Francs. -
M. Klag Gazaryan, Mme Annie Kasparian, S. A. Saberatours, M. Tchaderdjian-Terray;
— 5.500 Francs. -
Ass. «Lion's Club»;
— 5.000 Francs . -
Ets. ABG 2000, M. Serge Balian, Mme Zarouhi Demirian, Mme Louise Fauve, M. Grégor Hamparsumyan, M. Barkev Keroslian, Mme Chaké Tchaderdjian;
— 4.000 Francs. -
Ass. Sol. Martigues-Armén.;
— 3.500 Francs. -
Mme Micgyan et Kartun;
— 3000 Francs. -
Amicale H.K. Home, Anonyme (2 fois), Mlle Suzanne Berberian, M. G. Djarikian, M. Hagop Gevrekyan, M. Stéphane Keidjian, M. Pascal Kechfadjian, M. Bedros Kurdjian, M. Vasken Pambakian, M. et Mme D. Soghomonian;
— 2.500 Francs -
M Onnik Lorenian, M. et Mme Koren Maden.

(A suivre)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
Boîte postale 12
75660 Paris Cedex 14
ou par virement bancaire :
CCP 11.926 85 C Paris.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27
JEUDI
27 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.446

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.446

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 21 / 25)

ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԴՊՐՈՑ

Հոկտեմբեր 24-ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի պետական կառավարման դպրոցի պաշտօնական բացումին նուիրուած արարողութիւնը: Ֆրանսայի մասնագէտներու ուսումնասիրութիւններով եւ նախաքայլերով կեանքի կոչուած այս հաստատութեան նախապատրաստական փուլը աւարտած է եւ արդէն կրնայ ընդունիլ իր առաջին ուսանողները: Ստեղծուած է նաեւ վարչական խորհուրդ մը՝ Պետական Նախարար Արմէն Ղազարեանի նախագահութեամբ եւ դպրոցի տնօրէն նշանակուած է Գ. Խ.-ի երեսփոխան՝ Աշոտ Բեգլիրճեան:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Երեւանի մէջ Հոկտեմբեր 22-ին իր աշխատանքները սկսած է Կիներու Համահայկական Միութեան կազմակերպած «Կինը՝ 21-րդ դարու սեմին» կիներու միջազգային համաժողովը: Անոր կը մասնակցին բազմաթիւ երկիրներէ կին գործիչներ, հանրային կազմակերպութիւններու ղեկավարներ, Սփիւռքահայեր:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԻՆԳ ԳՕՏԻՆԵՐՈՒ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻ

Երեւանի քաղաքապետարանը որոշած է մայրաքաղաքի տարածքը բաժնել հինգ գօտիներու, իւրաքանչիւրին սահմանելով հողային հարկի տարբեր արժէք: Առաջին գօտին կ'ընդգրկէ Երեւանի կեդրոնը, ուր մէկ հեկտարին հարկային արժէքն է 10 միլիոն 380 հազար Դրամ, Բ. գօտինը՝ 7 միլիոն 958 հազար, երրորդինը՝ 5 միլիոն 882 հազար, չորրորդինը՝ 3 միլիոն 460 հազար, հինգերորդինը՝ 1 միլիոն 384 հազար Դրամ:

ԻՆԹԵՐՓՕԼ

Ինթերփօլ-ի 61-րդ վեհաժողովին ընդունուած է Հայաստանի անդամակցութիւնը ոստիկանական միջազգային այս կազմակերպութեան:

Հայաստան շուրջ 50 երկիրներու հետ կապեր հաստատած է՝ միացեալ ծրագրեր մշակելու համար ահաբեկչութեան եւ թմրեցուցիչի փոխադրութեան դէմ: Սակայն հայկ. ոստիկանութիւնը դժուարութիւններ ունի յանցագործներ փոխանակելու տեսանկիւնէն, դեռ համապատասխան միջազգային պայմանագրութիւնը ստորագրած չըլլալով:

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ

Տիգրան Պետրոսեանի յիշատակին նուիրուած ճատրակի երեւանեան միջազգային մրցաշարքը վերջ գտած է վարպետ Ա. Անաստասեանի յաղթանակով, որ կարելի 9 կէտերու վրայ շահած է 7: Հանրապետութեան նախագահն ալ, որ այցելած է մրցաշարքը, ըսած է թէ պիտի փորձէ Մոսկուայի մէջ տեսակցիլ Կ. Գասպարովի հետ, որպէսզի ինք ալ ջանք թափէ իր կողմէ ճատրակի 1996-ի ողիմպիականները Հայաստանի մէջ կազմակերպելու համար:

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ՝ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԴԷՄ

Երկրաշարժէ պաշտպանութեան Հայաստանի ազգ. վարչութիւնը Ջուիցերլոյ հետ ստորագրած է պայմանագրութիւն մը, որու համաձայն գերարդիական 45 կայաններ կը հաստատուին Հայաստան, որոնք կը նախազգուշացնեն հողային ցնցումներու վտանգին դէմ:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Հոկտեմբեր 22 եւ 24-ին Լ. Տէր - Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ գումարուած են Ապահովութեան Խորհուրդի զոյգ նիստեր, որոնք նուիրուած էին 1995-ի ընկերա - տնտեսական հեռանկարներուն եւ միջազգային դրամական կազմակերպութեանց հետ համագործակցութեան հարցերու քննարկման:

ՆՈՐ ԹՂԹԱԴՐԱՄ

Հայաստանի Կեդր. Դրամատունը կը նախատեսէ մինչեւ տարեվերջ հրապարակ հանել 1000 Դրամնոց նոր թղթադրամ մը: Վերջին շրջաններուն բնակչութեան աւելցող եկամուտը, բարձրացող աշխատավարձքերը եւ հետեւաբար՝ վճարումները հարկաւոր դարձուցած են այս նոր թղթադրամին ստեղծումը:

ՄՈՍԿՈՒԱ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՒ ԿԸ ՀԱԿԱՍԷ «ԲԱՔՈՒԻ ԱՂՈՒԷՍ» ԱԼԻԵՒԻ

Ազրպէյճանի նախագահ Ալիեւի խորամանկութիւնները ըստ երեւոյթին սկսած են զայրացնել Ռուսերը: «Բաքուի Աղուէս»ը - այսպէս կ'անուանեն Ալիեւը - Երկուշաբթի յայտարարած էր որ Ռուսաստանի վարչապետ Վիկտոր Չերնոմիրդին անձամբ վաւերացուցած է զինք, որ «ոչ մէկ արգելք չի տեսներ» որ Ազրպէյճան պայմանագրութիւն ստորագրէ քարիւղի ընկերութիւններուն հետ, Կասպից ծովի մէջ գտնուող երեք նաւթահորերու շահագործումին մասին: Ըստ Ալիեւի, այս խօսակցութիւնը տեղի ունեցած է անցեալ Ուրբաթ, Մոսկուայի մէջ, ուր գումարուած էր ՀԱՊ-ի վեհաժողովը: Ազրպէյճանի նախագահը աւելցուցած էր որ Հոկտեմբեր 14-ին հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած է Ռուսիոյ Արտաքին Նախարար Անդրէյ Կոզիրեւի հետ եւ թէ այս վերջինը «չէ հաստատած» այն տեղեկութիւնները ըստ որոնց իր երկիրը հակառակ է Կասպիցի քարիւղի պայմանագրութիւններուն:

Յաջորդ օրն իսկ, թէ Չերնոմիրդին թէ Կոզիրեւ բուռն կերպով հակազդած են: Առաջինին բանբերը յայտարարած է որ վարչապետը նման բան չէ ըսած Ալիեւի: Իսկ Կոզիրեւի բանբերը աւելի անդին երթալով՝ Ալիեւը դրեթէ ստախօսի տեղ դրած է ըսելով. «Կը կասկածիմ այս յայտարարութեան (իմա՝ Ալիեւի) ճշմարտութեան»: Գրիգորի Քարասին՝ ռուս Արտաքին նախարարութեան բանբերը, կրկնած է այս առթիւ որ Մոսկուա անվաւեր կը նկատէ նաւթի պայմանագրութիւնները եւ կ'ամբաստանէ Բաքուն անիրաւ կերպով սեփականացուցած ըլլալու յանցանքով Կասպից ծովի հարստութիւնները:

Յիշենք որ Պարսկաստան եւս հակառակ է Ազրպէյճանի այս նախաձեռնութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը 100 հոգինոց գործի մարդոց խումբով մը Թիւրքմէնիստանի մայրաքաղաքը հասած է ու հոն յայտարարած թէ ջնջած է տասնօրեայ այն շրջապտոյտը որուն պիտի ձեռնարկէր Նոյեմբեր 20-ին, այցելելու համար միջին ասիական թրքական հանրապետութիւնները: Թուրք մամուլին կարծիքով, ջնջումին պատճառը Մոսկուայի կեցուածքն է որ ժխտական էր արդէն Պոլսոյ մէջ գումարուած թրքական հանրապետութիւններու վեհաժողովին հանդէպ:

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ՊԱԼԱՏԻՒՐ կը ջանան մթնոլորտը մեղմացնել: Ճափոն մեկնելէ առաջ, Փարիզի քաղաքապետը ցեկոյցով մը հանդարտութեան կոչ ըրաւ, շեշտելով որ պէտք է խուսափիլ սին բանավէճերէ եւ աւելորդ կռիւներէ:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ նախարարապետը կը ջանայ մտքերը հանդարտեցնել, երկու նախարարներու հրաժարումէն ետք, յայտնելով թէ քննիչ յանձնախումբ մը ստեղծուած է կաշառակերութեան հարցերուն համար: Մէյճըրի համար, երկրին համբաւը պէտք է պահպանուի: Հրաժարեալ նախարարներէն առաջինը խոստովանած է որ դրամ ստացած է հանրածանօթ Հարոտս վաճառատան սեփականատէր՝ Մոհամէտ ալ - Ֆայէրէն անոր շահերը պաշտպանելու համար երեսփոխանական ժողովին մէջ: Երկրորդը՝ կ'ուրանայ որ տեղի տուած ըլլայ փորձութեան, բայց Աւետուրի նախարարին անունը խառնուած է զանազան պղտոր գործերու (աֆէռ) ինչ որ խոչընդոտ մըն է քաղաքական անձի մը համար: Սմիթէ եւ Համիլթընէ զատ, այլ խորհրդարանականներ ալ խոստովանած են որ մեղքեր գործած են: «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը դիտել կուտայ որ թերեւս այս պղտիկ հարցերը ծիծաղելի են բաղդատմամբ Եւրոպայի «գործերուն», բայց բաւած են որ ցնցուի Անգլիոյ հանրային կարծիքը:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՇԷԼԵՊԻՆ, ՔԱ - ԿԷ - ՊԷ-ի նախկին պետը մեռաւ 76 տարեկանին: 1991-ին յուշերը հրապարակած է յայտնաբերելով «Բրեժնեւ դրութեան» անծանօթ երեսակները:

ԱՆԳԱՐԱ կ'ամբաստանէ Յունաստանը որ Էկզոսէթ հրթիռներ զետեղած է Թուրքիոյ մերձաւոր յունական կղզիներու վրայ: Արտաքին նախարարը՝ Սօյսալ կ'ըսէ թէ Յունաստան բռնաբարած է Երկոտասան կղզիներու ապազինման համաձայնագիրը:

ՀԱՊ-Ի ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ մէջ ապրող մօտ մէկ միլիոն Քիւրտերու մասնակցութեամբ վեհաժողով մը կը գումարուի Հոկտեմբեր 29-ին Մոսկուայի մէջ: Վեհաժողովը որուն պիտի մասնակցին նաեւ Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի Քիւրտերը, պիտի քննէ քրտական սփիւռքը դաշնակցութեան մը ձեւով կազմակերպելու խնդիրը ու զօրակցութիւն յայտնէ Թուրքիոյ քիւրտ զանգուածին:

ԼԻԼԻ Ֆէտերպ լիսէէն արտաքսուեցան 17 մահմետական աշակերտուհիներ որոնք յամառօրէն մերժած էին առանց լաչակի դպրոց երթալ: Այլեւս պարզ է որ այս պարմանուհիներուն տեղի չտալուն պատճառը բնաւ ինքնաբուխ չէ այլ դրդուած են իսլամական զանազան շարժումներէ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ իր 78-րդ տարեդարձը տօնեց Հոկ. 26-ին, 28-ին ալ կը տօնէ իր ամուսնութեան 50-ամեակը Տանիէլի հետ, որ իր կարգին իր տարեդարձը կը տօնէ յաջորդ օրը:

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՈԼՍՈՅՆ. - («Յառաջ»). - Յակոբ Կարապենցի թաղման կարգը տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի, Հոկտ. 25, Ուաթըրթաունի Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ մէջ, մասնակցութեամբ եօթը քահանայ հայրերու, Պոսթընի հայ կաթողիկէ ժողովրդապետ Հ. Ռափայէլ Անտոնեանի եւ նախագահութեամբ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի, որ խօսեցաւ դամբանականը:

Մեսրոպ Արք., որ գրաւոր պատրաստած էր իր խօսքը, տալէ ետք հանգուցեալ գրագէտին հակիրճ կենսագրականը, ըսաւ թէ ան Պարսկաստանի մէջ վաղ հասակին կորդացած էր Զարենց որ իր մէջ պիտի մնար մինչեւ կեանքին վերջին օրերը: Մտաւորական, տաղանդաւոր եւ խիզախ գրագէտը եւ հանրային գործիչը «ժամանակակից եւ հաւասարակշիռ մտաւորական» մըն էր որ «խարազանեց ինչ որ թերի էր»: Ան հայ գրող մըն էր ու նաեւ միջազգային մտածող մը նոյն ատեն, որ իր հայու կեցուածքին կը միացնէ ամերիկեան գործնապաշտութիւնը: Կարապենց ծառայեց նաեւ Սփիւռք - Հայաստան մերձեցումին եւ մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան: Աշճեան Արք. ապա յայտարարեց թէ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ. առ ի գնահատանք Կարապենցի բազմարեղուն վաստակին, յետ մահու անոր կը շնորհէ Ս. Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանը:

Ողբացեալ գրագէտին մարմինը ամփոփուեցաւ Գէմպրիճի (Ուաթըրթաունի սահմանը) Մաունթ Օպըրն գերեզմանատունը, յետ թաղմանական արարողութեան, որմէ ետք ներկաները հրաւիրուեցան հոգեճաշի՝ Ուաթըրթաունի մշակութային եւ կրթական կեդրոնը:

Պոսթըն Կլոպ կ'արձագանգէր Յակոբ Կարապենցի (Ճէք Կարապետեան) մահուան, տալով անոր կենսագրական գիծերը, յիշելով թէ հայ գրագէտը բազմաթիւ յօդուածներ ալ գրած էր անգլերէն եւ թէ իր պատմուածքներէն ծաղկաքաղ մը կը թարգմանուէր անգլերէնի և լոյս կը տեսնէր գալ ամիս՝ «Return and Tiger» խորագրուած:

ՓՐՈՖ. ՌՈՒՏՈԼՖ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԱՆԴԱՄ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԿԱՃԱՌԻ

Հայաստանի ծանօթ գիտնականներէն, ֆիզիկոս՝ Ռուտոլֆ Մուրատեան որ թղթակից անդամ է Երեւանի գիտական ակադեմիային, Հոկտեմբեր 25-ին ալ անդամ նշանակուած է քահանայապետական (պապական) գիտական ակադեմիային: Նոյն օրը ակադեմիային դահլիճը ելոյթ ունեցած է իր գիտական աշխատանքներուն մասին որ շատ գնահատուած է:

Ռ. Մուրատեան ծնած է 1936-ին եւ արդէն երեք մրցանակներու արժանացած է (Տուպնա): Կը գնահատուի գլխաւորաբար տիեզերական շրջանառութեան (ռոթասիոն) բերած իր նպաստին համար:

Հոկտեմբեր 28-ին, Ուրբաթ, Պապը անձամբ պիտի յանձնէ համապատասխան վկայագիրները նոր ակադեմականներուն:

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՆ ՄԸ Կ'ԸՍԷ՞

Հոկտեմբերի սկիզբին հրապարակուեցաւ ընդդիմադիր հինգ կուսակցութիւններու պաշտօնական յայտարարութիւնը որ յայտնապէս գլխաւորաբար պէտք է ծառայէ ներկայութիւններ յուշելու Հայաստանի ժողովուրդին, ընտրութեան նախօրեակին. այլ խօսքով, երբ արդէն անպաշտօն կերպով սկսած է ընտրապայքարը, հինգ կազմակերպութիւններ ձեւը գտած են ըսելու «մենք ալ հոս ենք»:

Այդ կազմակերպութիւններն են՝ ԱԺՄ-ը (Ազգ. Ժողովրդավարական Միութիւն), ԱԻՄ-Ք-ն (Ազգ. Ինքնորոշում Միաւորում -- Քրիստոնէականներ), Հ.Դ.Կ.ը (Հայաստանի Դեմոկրատական Կուսակցութիւն), Հ.Յ.Դ. (Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն եւ ՍԻՄ-ը (Սահմանադրական Իրաւունք Միութիւն): Ինչպէս ամէն խմբաւորում որ կ'ուզէ ընդհանուրին ցաւով տառապողի ազգանուէր հանգամանքով հանդէս գալ ու այդ ընդհանուրէն առաւելագոյն բարենիշ ստանալ, վերոնշեալ հինգերն ալ իշխանութեան թերութիւններուն ի տես, հայրենիքի եւ ժողովուրդին առջեւ իրենց պատասխանատուութենէն մեկնելով, պէտքը զգացած են կարգ մը հաստատումներ ընելու. անոնց եզրակացութիւնը որ կը հետեւի այդ հաստատումներուն, ներկայի իշխանութեան փոխարինումն է, աւելորդ իսկ է ըսել թէ ինչո՛վ...:

Յայտարարութեան հաստատումները կը վերաբերին Ղարաբաղի հարցին, տնտեսական բարեփոխումներուն, ներքաղաքական իրավիճակին եւ ընտրական օրէնքի յապաղումին: Առաջին պարբերութեամբ կ'ըսուի որ ստորագրողները կ'ողջունեն միջազգային կազմակերպութիւններու եւ պետութիւններու անկողմնակալ միջնորդական ջանքերը որոնք ուղղուած են Արցախի հարցին քաղաքական լուծումով շրջանին մէջ խաղաղութիւն հաստատելու. սակայն, միաժամանակ կը շեշտեն թէ որեւէ փաստաթուղթ «ճաղաճական կարգաւորման յուսալի երաշխիք» չի կրնար նկատուիլ, եթէ ԼՂՀ-ի քաղաքական կարգավիճակի ճանաչումէն չի մեկնիր: Գաղտնիք չէ որ Արցախը, տնտեսական ու այլ բազմաթիւ ծանրութիւններու տակ կքած բազմութիւններու համար կը շարունակէ հետաքրքրութեան, մտահոգութեան առիթ ըլլալ: Ու ընդդիմադիր նորակազմ ճակատը անկէ կը սկսի, մատը դնելով ամէնէն զգայուն կէտին: Յատկապէս վերջին շրջաններուն երբ ծաւալուն գոհունակութիւն պատճառած են հարցին մասին Հայաստան - Ազրպէյճան հանդիպումները ու ամէն ոք կ'ընդունի թէ Բաքուի կողմէ Ղարաբաղին անոնց մասնակցութիւնը յստակ յաջողութիւն է, հինգերու միութիւնը շեշտը կը դնէ ԼՂՀ-ի ճանաչման վրայ. այսինքն, հարցի մը որ Հայաստանի իշխանութեան վարած քաղաքականութեան մէջ առաջնահերթ չի նկատուիր ներկայի հանգրուանին: Ասիկա, այն պարագային երբ ստորագրողներն ալ վստահաբար գիտեն թէ ի՛նչ ճապկումներով, քրտինքով ու համբերատար ջանքով կարելի եղած է հարցին շահակից բոլոր կողմերը համաձայնեցնել մօտեցումին: Հայաստանի իշխանութեան դէմ դիրք գրաւելու եւ զանգուածը եւս իրենց քով առնելու ջանքը մինչեւ իսկ զիրենք կը մղէ մոռնալ արձանագրուած յաջողութեան մէջ Արցախցիին թափած արիւնը ու Հայաստանի դիւանագիտական ձեռքբերումը. Յայտարարութեան այս բաժինին մէջ ողջոյնը ուղղուած է միայն «միջազգային կազմակերպութիւնների եւ պետութիւնների անկողմնակալ միջնորդական ջանքերին»...:

Տնտեսական կացութեան մասին ըսուածն ալ շատ տարբերութիւն չունի մամուլի ամէնօրեայ նշումներէն. շուկայական յարաբերութիւններն ու սեփականաշնորհումը պատրուակ են ազգային հարստութեան թալանին. իշխանութիւն ու մաֆիա կապը սերտացած է, ստեղծելով «ամենաթողութեան եւ անպատժելիութեան մթնոլորտ»:

Յայտարարութեան երրորդ պարբերութիւնը նիւթ կը դարձնէ քաղաքական ներքին վիճակը: Ըսելով թէ ուժի կառոյցները «պետութեան մէջ պետութիւն» դարձած են, հինգերը կը գանգատին թէ օրէնքները ոտնակոխ եղած են ու դատական իշխանութիւնը զրկուած է անկախութենէ: Այս մարզի դժգոհութիւնը կը հասնի հոն ուր կ'ըսուի. - «Հայաստանի հանրապետութիւնում հետեւողականօրէն իրականացւում է բռնապետութեան հաստատումը»:

Վերջին տողերով իշխանութիւնը կը մեղադրուի ձգձգելով Խորհրդարանի ընտրութիւններուն մասին նոր օրէնքին քուէարկումը: Ասիկա, երբ քանի մը ամիս մնացած է այդ ընտրութիւններուն: Ընդդիմադիր այս ճակատը ապահովութիւն ալ չի տեսներ որ «առաջիկայ ընտրութիւնների ընթացքում տեղի չեն ունենայ համընդհանուր անօրինականութիւններ, խախտումներ եւ իրական արդիւնքների կեղծումներ»:

Այս բոլորէն մեկնելով, հինգերու խմբակը վտանգուած կը նկատէ «Հայոց անկախ պետականութեան զարգացման հեռանկարը» ու երկիրը այս ճգնաժամէն հանելու միակ ճարը կը գտնէ ներկայ ղեկավարութեան փոխարինումը «ազգ. համաձայնութեան իշխանութիւններով»: Ա՛լ այսքանէն ետք աւելորդ իսկ է ըսել թէ ԱԺՄ, ԱԻՄ-Ք, ՀԴԿ, ՀՅԴ եւ ՍԻՄ պատրաստակամութիւն կը յայտնեն համագործակցելու եւ վճռականութիւն՝ սահմանադրական ճամբով Հայաստանի մէջ նոր իշխանութիւններ ձեւաւորելու գործին:

Իսկապէս, ղեկավարներու կողմէ շատ բախտ չունեցող ժողովուրդ է Հայը: Գործի գլուխ գտնուող իշխանութիւնը անշուշտ ունի քննադատելի կողմեր. սակայն իրենք զիրենք զանոնք փոխարինելու կոչածներու կարելի՞ է աւելի վստահութիւն կամ ակնկալութիւն ունենալ, կարդալով վերոնշեալ Յայտարարութիւնը: Հարցում որ անխուսափելիօրէն կը յանգի այն եզրակացութեան զոր շատեր կրկնեցին անկախութենէն ի վեր, զանազան առիթներով. այսինքն՝ թէ Հայաստանի մէջ ընդդիմութիւնը չէ յաջողած իր վրայ կեդրոնացնել իշխանութեան թերացումներուն, սխալներուն, շեղումներուն դարմանի հեռանկարը: Անոր գոյութիւնը ամէն առիթով տարբեր դէմքով կը յայտնուի հայաստանեան իրականութեան իւրաքանչիւր վերիվայրումին. այլ խօսքով՝ ընդդիմութիւնը երկրին հարցերուն մասին իր որոշ կեցուածքը եւ ծրագիրները ունեցողի յատկանիշով չի ներկայանար ու այս անգամ ալ նման պարագայական հանգրուաններու հրապարակ կուգայ, պատեհապաշտութեան ստուերին տակ մնալով:

Այս վերջին Յայտարարութիւնը եւս մէկէ աւելի կէտեր ունի որոնք նոյն շրջանակին մէջ կը պահեն զայն: Ճիշդ է որ տնտեսական ամենածանր պայմաններու մէջ է երկիրը. ճիշդ է որ ժողովուրդին լայն մեծամասնութիւնը թշուառութեան մէջ է ու արտագաղթը աննախադէպ չափերու հասած է: Սակայն իրականութեան այս նշումները որոնք Յայտարարութեան գանգատի չորս կէտերէն միակ լման արդարացիներն են, կը բաւե՞ն ստորագրողներուն մէջ տեսնելու յաջորդ իշխանութիւնը երբ ոչինչ կ'ըսուի դարմանի իրենց տեսակէտներուն մասին:

Ասկէ անդին, ոչինչ որպէս շօշափելի տուեալ որ գար յուսատու ընդդիմութենէ մը. ո՞ւր պէտք է փնտռել զայն. Ներքաղաքական լարում մատնանշող տողերո՞ւն մէջ, երբ շատ աւելի բարօր ներկայացուած Ազրպէյճանի դէպքերը յարաբերականութեան ակնոց մը պէտք է թելադրէին ընդդիմադիր հինգերուն: Կամ, որքա՞ն լուրջ մօտեցում կարելի է ունենալ հասցէներու որոնք ամենայն թեթեւութեամբ նախագահը «վար առնել»ու ժամադրութիւն կ'որոշեն քանի մը հազարնոց անտարբեր ցուցարարներու:

Նոյն ձեւով, ոչ մէկ տպաւորութիւն կ'ընէ Հայաստանի մէջ բռնապետութեան ահազանգը որ կը հնչէ գ. պարբերութեան մէջ. ոչ մէկ տպաւորութիւն բոլոր անոնց վրայ որոնք վկայ եղան, կամ տեսան, լսեցին, կարդացին թէ ստորագրողներէն կուսակցութիւն մը բռնատիրական ինչպիսի՛ ճնշում բանեցուց իր շարքերուն վրայ, մինչեւ մանկապարտէզի երախաներուն արգիլելով դիմաւորել ու ծափահարել Հայաստանի նախագահը...:

Պարզ ընթերցումէ մը թելադրուած այս նշումները - եթէ մարդ տրամաբանութիւնը ծալած, մէկդի դրած չէ - դժուար է որ այլ բան ըսեն նոյնիսկ ամէնէն համոզուած ընդդիմադիրին, քան այն՝ թէ ընտրութիւններու քիչ մը կանուխ սա նախօրեակին, մոռցուելու վախը ապրողներ փութացած են ըսելու. «մենք ալ հոս ենք»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ 200-ԱՄԵԱԿԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

ԽՄԲ. - Հակառակ իր փոքրաթիւ գաղութի հանգամանքին, հասկնալի դժուարութիւններուն, հայկական Պոլիսը հաւատարիմ կը մնայ իր աւանդութեան եւ ինչ որ ալ ըլլան պայմանները, անվհատ կը շարունակէ մշակութային իր ձեռնարկները: Շաբաթ չանցնիր որ Պոլսոյ մամուլը չարձագանգէ գրական հաւաքոյթի մը կամ որեւէ այլ հանդիսութեան: Այս անգամ ալ զանազան ձեռնարկներով ոգեկոչուած է հայ մամուլի 200-ամեակը: Նախ կլոր սեղան մը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 12-ին որու թղթակցութիւնը կուտանք ամբողջութեամբ երկու յաջորդական թիւերով («Մարմարա», Հոկտ. 13) իր շահեկանութեան համար: Ինչպէս պիտի տեսնուի, հոն ծեծուած են հայ մամուլը մտահոգող ընդհ. հարցեր, նոյնիսկ եթէ ոմանք զուտ տեղական բնոյթ ունին:

Հայ մամուլի 200-ամեակի եւ Թարգմանչաց տօնի նուիրուած ձեռնարկներու շարքին, երէկ գիշեր Գարակէօզեան Սանուց Միութեան մէջ սարքուեցաւ Պոլսահայ մամուլի հարցերուն նուիրուած «Կլոր Սեղան» մը, որ անցաւ շատ հաճելի մթնոլորտի մը մէջ եւ պատճառ դարձաւ որ հայ մամուլի հարցերը, իրենց բազմակողմանի երեսակներով օրակարգի բերուին հայ մամուլի հաւատարիմ ընթերցողներու եւ գրասէրներու ներկայութեամբ: Իր տեսակին մէջ նորութիւն մըն էր երէկ գիշերուան ձեռնարկը, որ սակայն կուգար պատասխանելու շատ կարեւոր պահանջքի մը եւ որ կը թելադրէր այն մտածումը, թէ երէկուան հաւաքոյթը գրեթէ կիսատ մնաց եւ տակաւին շատ հարցեր կան, որոնք արժանի են օրակարգի բերուելու:

Երէկուան սալոնին ներկայ էր Կրօնական Ժողովի Ատենապետ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան: Եթէ սրահը չէր յորդեր գրասէրներու բազմութեամբ, գոնէ գրեթէ լեցուն էր: Ներկաները յայտնի հետաքրքրութիւն եւ հոգածութիւն ունէին հայ մամուլի նկատմամբ: Այս տեսակէտով երէկուան հաւաքոյթը դարձաւ նաեւ խմբագիրի եւ ընթերցողի երկխօսութիւն:

Հանդիսավարն էր մեր արժէքաւոր աշխատակից, բանաստեղծ Արթօ Ճիւմպիւշեան (Զարեհ Խրախունի), մեր թերթէն կը մասնակցէր մեր խմբագրապետը՝ Ռ. Հատտէճեան, իսկ Ժամանակ»էն կը մասնակցէր Արա Գօչունեան:

Հանդիսավարը հակիրճ մուտքով մը բացատրեց հաւաքոյթին բուն նպատակը եւ յայտնեց, թէ մեր ընթերցողները երբ իրենց տան մէջ հանգիստ պայմաններու մէջ կը կարդան օրուան թերթը, շատ ալ գաղափար չունին, թէ այդ թերթը ի՛նչպիսի դժուարութիւններով եւ տագնապներով կը պատրաստուի: «Հոս են մեր երկու օրաթերթերուն խմբագրապետները, որոնք կրնան բացատրել թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ օրաթերթի մը կեանքէն ներս: Օրուան երկու բանախօսները երկարամեայ փորձառութիւններ ունեցող երկու թերթերու որպէս ժառանգորդները, նոյնքան նուիրեալ խմբագրապետներն են այդ թերթերուն, իրենց գործակիցներուն հետ միատեղ: Պոլսահայ մամուլը անշուշտ մէկ մասնիկն է միայն ընդհանուր մամուլին, սակայն քիչ հարուստ չի համարուիր: Պոլսահայութիւնը իր երկու օրաթերթերով եւ պարբերաթերթերով պատիւ կը բերէ մեր ժողովուրդին եւ հակառակ որ շատեր կը մտածեն թէ այս թերթերը կը պատկանին անձերու, բայց անոնք գերազանցապէս ազգային հաստատութիւններու բնոյթը ունին: Պէտք է գուրգուրանք այս հրատարակութիւններուն վրայ, որոնք մեր ազգային մշակոյթին եւ մեծասքանչին կը ծառայեն: Թէեւ կարճատեւ եղաւ Շմաւոնեան Քահանայի առաջին ներդրումը, բայց ազգոյն տունկը շուտով վերածուեցաւ բարեկարգ անտառի մը: Բայց եթէ հեռուէն դիտուի, կը կարծուի որ անտառին բոլոր ծառերը հաճելի եւ գեղեցիկ են եւ որեւէ հարց չունին, իսկ եթէ մօտէն նայիք, կը տեսնէք թէ ամէն ծառի կոճղին վրայ կան վէրքեր, սպիներ, որոնք հեռուէն չեն տեսնուիր: Այսօր մօտէն պիտի քննենք այդ վէրքերը», ըսաւ հանդիսավարը:

Հանդիսավարը բացատրեց որ սալոնը պիտի կայանայ քանի մը գլխաւոր թեմաներու վրայ, որոնց մասին կարգաւ պիտի արտայայտուին երկու թերթերու ներկայացուցիչները: Այս նպատակով ալ պիտի դիմէր ընկալուած սովորութեան հակառակ ուղղութեան եւ առաջին խօսքը պիտի տար փոքրիկին:

Առաջին թեման էր հայ մամուլին խաղացած դերը: Այս հարցումին պատասխանելով Արա Գօչունեան բնութագրեց այն դերը, որ հանրային կեանքի մէջ կը խաղայ թերթը: Ասիկա հասկնալու համար պէտք է տեսնել թէ Հայերը ինչպիսի անհանգստութիւններ ունին արտասահմանի այն երկիրներուն մէջ, ուր օրաթերթ մը չկայ: Արա Գօչունեան դիտել տուաւ որ թերթը կամուրջ մըն է իր ընթերցողներուն միջեւ:

Նոյն նիւթին շուրջ անդրադառնալով մեր խմբագրապետը Ռ. Հատտէճեան ըրաւ տարբեր գծի վրայ վերլուծումներ եւ ըսաւ որ հայ մամուլին դերը եւ արժէքը կարելի չէ հասկնալ որքան ատեն որ անգոյութիւն ունի, որովհետեւ մարդիկ ընդհանրապէս մէկու մը կամ բանի մը արժէքը կը հասկնան այն ատեն միայն, երբ զայն կը կորսնցնեն: Ռ. Հատտէճեան ըսաւ, որ թերթը ո՛չ միայն կամուրջ մըն է, այլ նաեւ նամակ մը, որ կը ղրկուի ընտանիքի անդամներուն: Այս տեսակէտով ամբողջ հայ ժողովուրդը կը կազմէ ամբողջական ընտանիք մը եւ թերթը այդ անդամները իրարու հետ հաղորդակից դարձնող նամակ մը կը դառնայ:

Ընդլայնելով իր վերլուծումը, Ռ. Հատտէճեան ըսաւ, որ թերթը կամուրջ մըն է ո՛չ միայն այսօր ապրող մարդոց միջեւ, այլ նաեւ կամուրջ մը՝ այսօրուան եւ երէկուան միջեւ, քանի որ երէկուընէ այսօրուան կը փոխադրէ մեր անցեալի մշակոյթն ու պատմութիւնը, նաեւ կամուրջ մը կը դառնայ այսօրուան եւ վաղուան միջեւ, քանի որ անցեալէն առնուածը եւ ատոր վրայ այսօր աւելցուածը պիտի փոխանցէ վաղուան սերունդներուն: Հայ մամուլին գլխաւոր պարտականութիւնն է նաեւ պահպանել լեզուն, ապա գրականութիւնը, որ նոյնքան կարեւոր է: Այս բոլորը քով քովի գալով կը ստեղծեն այն արդիւնքը, թէ հայ մամուլը կը սատարէ ընտանիքի անդամներուն ինքնութեան պահպանումին: Ինչպէս ինք Նիւ - Եորքի մէջ ալ հայ մամուլի 200-ամեակին առթիւ ըսած էր, հայ կեանքը ունի երեք սրբութիւններ, ո՛չ թէ երկու: Նախապէս միշտ եկեղեցին եւ դպրոցն էին, որոնք կը յիշուէին որպէս սրբութիւններ: Անոնց վրայ պէտք է աւելնայ մամուլը եւ պէտք է ողջունել եկեղեցի - դպրոց - մամուլ Սուրբ Երրորդութիւնը:

Ռ. Հատտէճեան իր խօսքերը աւարտեց, յայտնելով որ այսօր եթէ Պոլսահայութիւնը կը հպարտանայ երկու օրաթերթեր ունենալով, այդ պատիւը կ'երթայ նաեւ ընթերցողներուն, քանի որ առանց ընթերցողի՝ թերթը գոյութիւն չի կրնար ունենալ:

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

ՃԱՏՐԱԿԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հոկտեմբեր 18-ին Գագիկ Յարութիւնեան ընդունած է ճատրակի Փորթուկալի Դաշնակցութեան նախագահ, ճատրակի Համաշխարհային Դաշնակցութեան գործադիր կոմիտէի անդամ եւ վարպետ Ժ. Թուրաօյը: Խօսակցութիւնը ընթացած է ճատրակի 1996-ի ողիմպիականները Հայաստան կազմակերպելու առաջարկին շուրջ եւ նշուած է որ ան պատշաճ նախաձեռնութիւն մը կ'ըլլայ «Քրիստոնէութիւն - 1700» ծրագրի շրջանակին մէջ:

ՆՈՐԱՐԱՐ ՔԱՐՏԷՍ ՄԸ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն եւ ԼՂՀ» քարտէսը որ լոյս տեսած է այս օրերուն, առ այժմ պատրաստուածներէն կը տարբերի քանի մը էական տեսանկիւններով: Նախ, հոն առաջին անգամն է որ տարածքի քարտէսագրութիւնը կատարուած է 1 / 200.000 համեմատութեամբ. ապա՝ ան երկու Հանրապետութեանց պետական վարչատարածքի առաջին քարտէսն է: Աշխատութեան մէջ ոչ մէկ բնակավայր բացառուած է եւ գործածուած են այն նոր անուանումները, որոնք հաստատուած են Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի Խորհրդարաններու կողմէ: Կարելի է տեղեկանալ նաեւ իւրաքանչիւր բնակավայրի բնակչութեան թիւին:

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

Ցուցահանդէսէն եւ նուագահանդէսէն յետոյ, Կոմիտասի 125-ամեակը նշուեցաւ գիտաժողովով մը, Սորպոնի Պաշլար ամփիթատրոնին մէջ, Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 15-ին: Կազմակերպողներն էին Ֆրանսահայ Մշակ. Միութիւնը եւ Էքոլ փրաթիք տէ հօթ զ'էթիւտը: Սկիզբը ժամը 15-ին նախատեսուած էր, սակայն հազիւ ժամը 16-ին տեղի ունեցաւ (սովորական «հայկական ժամ»էն ալ աւելի ուշացումով): Միշտ ցաւալի է նկատել նման միջոցառումի մը ունկնդիրներուն սահմանափակ թիւը որուն աւելորդ է, անգամ մը եւս, պատճառները փնտռել...:

Դիմացը նստած էին գիտաժողովին մասնակցողները, նախագահ - երաժշտագէտ՝ Պր. Ժէֆէնին երկու կողմերը: Զեկուցողներուն թիւը մինչեւ տասնի հասաւ. ոմանք պատրաստած էին երաժշտագիտական նիւթեր, միւսները ներկայացուցին Կոմիտասի անձին ու հիւանդին կապուած երեւոյթներ: Նման գիտաժողով մը ունի անխուսափելի թերութիւն մը. ինչպէս մասնագէտ մը կրնայ ոչ մասնագէտի մը իր միտքերը փոխանցել: Երաժշտագէտ -- զեկուցողները բազմաթիւ էին. Ֆրանսայէն՝ Կարլիս Ափրիկեան, նախագահ Ժէֆէն, Ժան - Գլօտ Շապրիէն, որոնց կը միանային Հայաստանցի Եդուարդ Բարսեղեան, Մկրտիչ Մկրտչեան, Արթիւր Ահարոնեան եւ Տիգրան Մանսուրեան: Հայերէն լեզուով զեկուցումները Ժան - Փիէռ Մահէի խնամքով թարգմանուած էին. դժուար գործ մը, երբ խիստ մասնագիտական բառեր կ'օգտագործուէին: Ընդհանրապէս, բանախօսները կ'արժեւորէին Կոմիտասի դերը հայ մշակոյթին ու միջազգային երաժշտութեան մէջ:

Բուն երաժշտագիտական մարզէն դուրս, Ժան -- Փիէռ Մահէ կարդաց Կոմիտասի ժամանակէն նոր յայտնուած նամակ մը: Տիկին Լուիզ Յովհաննէսեան, որ երկար ատենէ ի վեր Կոմիտասի ունեցած հոգեբանական խնդիրներով կը զբաղի, իր եզրակացութիւնները ներկայացուց: Գիտաժողովը փակուեցաւ յիշելով Կոմիտասի քնարական անաւարտ գործերը, մանաւանդ «Անոյշ» օփերայի իր ծրագիրը, որ առիթ տուաւ յարգանքի արտայայտութեան մէջ միացնել միւս կարեւոր 125-ամեակը, Յովհաննէս Թումանեանինը: Երեկոյթը վերջացաւ պիֆէով մը ուր փրոֆ. Մահէ յիշեց որ այս նոյն սրահներուն մէջ հմուտ բանասէր Հրաչեայ Աճառեան այս դարու սկիզբը փրոֆ. Մէյէի մօտ ուսանած էր ու աւարտաճառը պաշտպանած:

Այս չորս ժամուան ընթացքին՝ Կոմիտասի վերաբերեալ շատ նիւթեր արծարծուեցան: Մէկդի մնաց միայն մէկ խապու. եկեղեցական իշխանութիւններուն պատասխանատուութիւնը Կոմիտասի ողբերգութեան մէջ:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

20 ՀԵԿՏԱՐ ՀՈՂ ԵՒ ՋՈՐԻ ՄԸ

Միացեալ - Նահանգները պիտի կրնա՞ն երբեք քաւել գերիվաճառութեան իրենց մեղքը: Ամերիկացի սեւամորթներու մէկ մասը հաւանական կը նկատէ տակաւին, հատուցումի միջոցով: Սեւամորթներու կազմակերպութիւններ եւս այս եզրակացութեան յանգած են. անոնց մէկ մասը որպէս հատուցում՝ բնակարան, կրթական միջոցներ եւ գործի կարելիութիւններ կը պահանջէ. նոյնիսկ 1015 սեւամորթներու վրայ կատարուած է հարցախոյզ մը որ ցոյց տուած է թէ ընդունելի են այդ պահանջքները: Ուրիշ գաղափար մը կ'առաջարկէ գերի սեւամորթէ մը սերած ամէն անձի կէս միլիոն ֆրանքի չափ գումար մը տալ. տակաւին այսօր համարժէքն է «20 հեկտար հողի եւ ջորի»ի մը որ Նախագահ Լինքըլն կ'ուզէր նուիրել ազատագրուած իւրաքանչիւր գերիի: Ուրիշներ կը պատճառաբանեն որ Միացեալ -- Նահանգներու հարստութեան 80%-ը արդիւնք է գերիներու աշխատանքին ու 1·5 միլիոն ֆրանքի գումար մը յարմարագոյն հատուցումը կ'ըլլայ:

Այս ձեւի նախաձեռնութիւնը արդիւնք է սեւամորթ Ամերիկացիներու մինչեւ այսօր ալ զրկուած տարր մը ըլլալու զգացողութեան: Դպրոցներու մէջ ցեղային խտրութեան ջնջումէն ի վեր (1964) երեսուն տարի անցած ըլլալով հանդերձ, սեւամորթները եկամուտի, գործի ու կրթութեան մարզերուն մէջ միշտ ուրիշ Ամերիկացիներէ ետքը կուգան: Ու իրենց մօտ կը տիրապետէ այն զգացումը թէ ընկերութիւնը պարտք ունի իրենց:

Հատուցման շարժումը օրինակ ունի կարմրամորթերու եւ Ճափոնցիներու կատարած վճարումները: Բ. աշխարհամարտին Ամերիկացիներու կողմէ բանտարկուած ամէն մէկ Ճափոնցիի 20 հազար տոլար (շուրջ 100 հազար ֆրանք) վճարուած է: Տարբերութիւնը այն է որ անոնք բոլորն ալ վերապրողներ էին կեդրոնացման ճամբարներէն, մինչ սեւամորթներէն ոչ ոք գերութեան անձնական անցեալ մը ունի: Գերի եղած են իր պապերը:

Հատուցումը ամբողջութեան մէջ մեծղի գումարներու կը հասնի: Միացեալ - Նահանգներու սեւամորթները 30 միլիոն են. իսկ 20 հեկտար հողի եւ ջորիի փոխարժէքը, այսօրուան գիներով հաշուած են մօտ 3000 միլիառ տոլար: Եւ տակաւին պէտք է նկատի ունենալ որ սեւամորթ Ամերիկացիներու մէկ մասին պապերը հոն գաղթած են գերիվաճառութեան ջնջումէն ետք:

Այս ու նման պարագաներ, շատերու համար անկիրարկելի կ'ընեն հատուցումի ծրագիրը: Իսկ անոր հետեւորդները կը հաւատան որ իրենց դատը արդար է ու օր մը անպայման պիտի յաջողին: Այս վերջինները կը մոռնան, կամ կ'ուզեն մոռնալ որ ժամանակակից Ամերիկացին -- սեւամորթ կամ սպիտակամորթ -- ամէն բանէ աւելի կը սոսկայ ցեղային բեւեռացումներէ. իսկ ցեղային խտրականութեան հիմերով գործուած անցեալի սխալի մը դարմանումը, գոնէ պիտի թարմանէ բեւեռացումի գաղափարը:

ՔԱՂՀԱՆ

«ՏԻ ԱՐՄԻՆԻԸՆ ՌԻՓՈՐԹԸՐ»(*) ԹԵՐԹԸ ՅԵՏ ԿԸ ԿՈՉԷ 1987-89ԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՑԵՐԻԻՐԱԾՈՅ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Յունիս 1987-ի եւ Փետրուար 1989-ի միջեւ «Տի Արմինիըն Ռիփորթըր» թերթին մէջ հրապարակուած յօդուածներով հաղորդած էինք թէ Պր. Երուանդ Ազատեան, Ալեք Մանուկեանի յատուկ օգնականը, յանցաւոր էր բազմաթիւ սխալ արարքներու պատճառաւ. «Տի Արմինիըն Ռիփորթըր» թերթը ներկայիս յետս կը կոչէ բոլոր այդ ամբաստանութիւնները:

Այն հինգ յօդուածները կամ խմբագրականները որոնցմով կը մեղադրուէր Պր. Ազատեան հետեւեալներն էին. -

«Արեւելեան Ափի ՌԱԿ-ի մամուլի սեւացրէքեան արշաւը Սարգիս Սողանալեանի դէմ կազմակերպուած կը նկատուի Ե. Ազատեանի կողմէ» (Յունիս 4, 1987):

«Ե. Ազատեան, Պր. Մանուկեանի օգնականը, կը նկատուի մեքենայութեանց եւ նենգութեան վարպետը, որ կ'օգտագործէ իր գործատիրոջ համբաւը» (Յուլիս 9, 1987):

«Խմբագրի մեկնաբանութիւնները, ծաղրանկար» (Օգոստոս 9 / 27, 1987):

«Ե. Ազատեան, Ալեք Մանուկեանի օգնականը, անուանարկութեան մեծ դատ մը կը բանայ «Տի Արմինիըն Ռիփորթըրի» դէմ» (Փետրուար 2, 1989):

Նաեւ «Տի Արմինիըն Ռիփորթըր»ի մէջ հրատարակուեցան խմբագրութեան ուղղեալ երկու նամակներ, որոնք ետքէն պարզուեցաւ թէ լոյս տեսած էին երեւակայածին անձերու անունով. անոնք էին՝ «Կը գնահատուի Ռիփորթըրի յօդուածը Ե. Ազատեանի մասին» (Յուլիս 9, 1987) ստորագրուած ոմն Նայիրի Բարիքեանի կողմէ, որ անգոյ անձ մըն է, (ենթադրաբար Լոս - Անճելըս, Գալիֆորնիայէն), երկրորդ նամակը՝ «Ե. Ազատեան կ'աշխատի իր անձնական շահուն համար» (Օգոստոս 6, 1987) եւ լոյս տեսած Անայիս Արեւեան անգոյ անձի մը անունով (ենթադրաբար Վէն Նայս, Գալիֆորնիայէն):

Վերոյիշեալ յօդուածները եւ նամակները կ'ամբաստանէին, Երուանդ Ազատեանը թէ ան կը չարաշահէ իր պաշտօնը իբրեւ Պր. Մանուկեանի օգնականը, պահանջելով եւ ստանալով յատուկ ծառայութիւններ՝ փոխ - հատուցման ձեւով, կաշառքներ բաժնելով եւ անձնական անտեղի ազդեցութեամբ հակակշռելով ամբողջ աշխարհի մէջ ՌԱԿ-ի մամուլը, ի նպաստ իր անձին: Ամբաստանութիւններ եղած էին անոր դէմ նաեւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի եւ Թէքէեան Մշակութային Միութեան առընչութեամբ: Անցնող տարուան ընթացքին Պր. Ազատեանի եւ այս թերթին կողմէ կատարուած հետազօտութիւնները պարզեցին «Տի Արմինիըն Ռիփորթըր»ին տրուած կարգ մը տեղեկութիւններ անճիշդ եւ մոլորեցնող էին: Համակերպելով իրողութիւնները ամբողջական ճշգրտութեամբ եւ արդարօրէն ներկայացնելու, այս թերթին պարտաւորութեան՝ «Տի Արմինիըն Ռիփորթըր» թերթը այժմ կ'ընդունի թէ Պր. Ազատեանի դէմ եղած ամբաստանութիւնները ամբողջովին սխալ էին եւ մոլորեցուցիչ:

Ինչպէս արդէն հաղորդած էինք՝ Պր. Ազատեան դատ բացաւ այս թերթին դէմ, պնդելով որ իր մասին գրուած յօդուածները անուանարկիչ էին: Եւ հակառակ մեր բողոքումին թէ պարզապէս բացուած դատը «տաղտուկ պատճառելու սահմանուած» քայլ մըն էր՝ Միացեալ - Նահանգներու Շրջանային դատարանը մերժեց «Տի Արմինիըն Ռիփորթըր»ի պահանջը եւ որոշեց որ Ազատեան իրաւունք ունէր անուանարկութեան եւ վարկաբեկումի իր դատը շարունակելու: Մեծ թիւով վկաներու կողմէ հայթայթուած տուեալներ եւ այլ փաստեր եկան հաստատելու թէ այդ հինգ յօդուածներն ու խմբագրականները անճիշդ էին եւ հրատարակուած էին առանց պատշաճ քննարկումի:

Այս թերթը խորապէս կը ցաւի Պր. Ազատեանի դէմ եղած անձնական յարձակումներուն համար եւ ներողութիւն կը խնդրէ իրմէ բոլոր այն վնասներուն համար որոնց ինք անձամբ ենթարկուած է, կամ ենթարկուած են Պր. Մանուկեանը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Թէքէեան Մշակութային Միութիւնը կամ ՌԱԿ-ը: «Տի Արմինիըն Ռիփորթըր»ը շարունակական յաջողութիւն կը մաղթէ Պր. Ազատեանին՝ հայ գաղութին եւ հայ գրականութեան ընծայուած իր բազում իրագործումներուն մէջ:

ՏԻ ԱՐՄԻՆԻԸՆ ՌԻՓՈՐԹԸՐ
Նիւ - Եորք
Սեպտեմբեր 24, 1994

(*) «ՅԱՌԱՋ». - «Պայքար»էն ստացանք այս գրութիւնը հրատարակութեան խնդրանօք:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՆՈՐ ԲԱԲԵԼՈՆԸ

Հարաւային Ափրիկեան նոր Սահմանադրութիւնը ընդունած է երկրին մէջ պաշտօնական 11 լեզուներու գոյութիւնը: Այսուհետեւ վարչարարական ամէն վկայաթուղթ, ինչպէս՝ տուրքի յայտարարագիր կամ երթեւեկի պարզ կանոնազանցութեան մը համար տրուած պատժաթուղթը, պէտք է թարգմանուած ըլլայ այդ 11 լեզուներուն: Այս պայմաններով երբեք անգործ մնալու սպառնալիքին ենթակայ չեն երկրին թարգմանները:

ԱՐԱԳԻԼՆԵՐԸ Ո՞ՒՐ ԹՌԱՆ

Գաղթող այս թռչունները բռնած են Ափրիկէի ճամբան, ինչպէս ամէն աշուն: Լեհական թերթ մը կը գրէ թէ այս փետրաւորները գրեթէ անհետացած են արեւմտեան Եւրոպայէն, բայց կը մեծնայ անոնց թիւը Լեհաստանի ու արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Գերմանիոյ մէջ կ'ըսուի որ երեք հազար զոյգ արագիլ կայ, Ֆրանսայի մէջ միայն 33, իսկ Լեհաստանի մէջ 30 հազար, Ուկրանիոյ մէջ 15 հազար, ու Բելառուսիոյ մէջ 10 հազար:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱՆՑ

ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍ ԳԱՑՈՂ ԿՈՎԿԱՍՑԻՆ

(1889-ԻՆ)

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Զարթումեանի թուղթերուն մէջ Լոնտոն փնտռուքի մը պահուն ձեռքիս դպան 1889-ի «Մասիս»ին մէկ քանի թիւերը: Աշնասաղարթ այդ թերթերը ազդեցին վրաս պատանեկութեան օրերու սիրահարական նամակի մը պէս, որ գրքի մը մէջ մոռցուած է ու յանկարծ աչքերուդ կը զարնէ երբ ճնշուած ես տարիքի ու հոգերու ներքեւ: Հո՛ն քովէ քով ենք Մելքոն Կիւրճեան, Զօհրապ, Բաշալեան ու ես: Այդ դեղնած տերեւներուն մէջէն բոյլ մը վերակենդանացաւ յիշատակին այն սարսուռին որով բնազդը կը յուզէր մեզի, փոթորիկին մօտալուտ պայթման ազդարարութեամբ:

Ու առանց տրամութեան չէր որ յիշեցի այդ անցեալը, ուր Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ Հայերը մէկ գաղափարով մը, մէկ սրտով իրարու փարած էին մէկ Հայաստանի սիրով: Հայրիկ ամէնուս համար Հայոց Աստուծոյ իբր հոգին թեւատարած կը սաւառնէր Պոլսէն Վարագ, Վարագէն Արարատ: Եւ այս տողերը գրողը ամէն օր Պոլսոյ մամուլին մէջ Թուրքիոյ Հայոց միտքերն ու սրտերը Կովկաս կ'ուղղէր, ուրկէ Հայաստանի արեւուն ծագման նախարձակ նշոյլները կ'ընդնշմարէին. ու ամէն օր ալ Կովկասի միտքերն ու սրտերը կը վարէր դէպի Թուրքիոյ տառապեալ Հայերը:

Ու երբեմն «Ժամանց»ը կուգար սրտերը զովացնել օրուան տառապալից կեանքին հրայրքէն: Մերթ Կովկասցիներուն հետ կը ժպտէինք պոլսական բարքերու ցուցադրութեամբ, եւ մերթ Պոլսեցիներուն հետ՝ ի տես կովկասեան դիմագծերու: Այդ ժպիտներէն մէկն է որ հին Մասիսէն այս նոր երեսներուն կ'ուզեմ թռչեցնել: Տեսնենք թէ սերտ բարեկամութիւնը եւ ծիծաղը կրնան եղեր իրարու հետ հաշտ ապրիլ:

Պոլսէն անցնելով Փարիզի Արուեստահանդէսին գացող Կովկասցիին իր ծառայութիւնները մատուցանելու համար Պր. Գր. Գալֆայեան ամէն առտու արեւը ծագելէն առաջ մակոյկով կը սպասէ Սեւ Ծովէն գալիք շոգենաւներուն: Հայ չիչերօնը շատ անգամ յուսախաբ ետ կը դառնայ. բայց երբ Բաքէի շոգենաւը կ'երեւի, վստահ է թէ նոյն օրը Կովկասցիներու պատկառելի քանակի մը պիտի առաջնորդէ: Այո՛, ամէնքն ալ Բաքէի շոգենաւով կուգան - կամ ինչպէս իրենք կ'ըսեն «Պակէտ»ով: Ազգասիրական պարտականութիւն է:

- Մենք էլ, եղբայր, մի պան անենք նրանց համար. նրանք այնքան պաներ են անում մեզ համար, կ'ըսեն:

Եւ արդարեւ Բաքէի ընկերութիւնը կը կոչուի «Հայ եւ մարոքեան ընկերութիւն», իր շոգենաւներուն մէկուն անունը Արմէնի է. Լորիս - Մելիքօֆի մարմինը այդ ընկերութեան շոգենաւով փոխադրուած է Պաթում, ու երթեւեկութեանց ծանուցումները «Մշակ»ի մէջ կ'երեւին: «Էլ ինչ պէտք է» որ Բաքէի ընկերութիւնը Կովկասցի Հայուն աչքին ազգային հիմնարկութեանց մաս եւ բաժին չհամարուի:

-Մեր ազգութիւնը երեք պանով է պահպանւում, կ'ըսեն Կովկասի Հայերը. եկեղեցիով, ուսումնարանով, Պակէտով:

Լոյսը ճեղքուելուն պէս շոգենաւէն կ'ելլեն, եւ կ'ուզեն երթալ Արեւելքի խմբագրատունը, ուր կ'առաջնորդէ զիրենք Պր. Գալֆայեան: Ո՛չ ոք եկած է դեռ. կը զարմանան: «Իրենք Պաթումից գալիս են, եւ Պոլսեցիք դեռ անկողնումն են»: Քանի մը ժամ վերջ կուգան խմբագիրները: Ուղեւորները կը փնտռեն անունով իրենց ծանօթ անձեր:

Քիչ մը հարցուփորձէ եւ սուրճ խմելէ յետոյ կը պատրաստեն պրոգրամն, որ է՝ ծրագիր: Նախ՝ Հայրիկը պիտի տեսնեն: Կովկասցին որ Պոլիս կուգայ եւ կը մեկնի Հայրիկին Աջը չհամբուրած, կը նմանի ուխտաւորին որ Երուսաղէմ կ'երթայ ու առանց Քրիստոսի գերեզմանը համբուրելու կը դառնայ: Յետոյ պիտի այցելեն Ներսէս Պատրիարքի շիրմին, ու անկէ ետքն ալ Այա - Սոֆիան պիտի տեսնեն, Վոսփորը, կղզիները, Պոլսոյ «նշանաւոր գործիչներին»: Իրենց կ'առարկուի թէ առ այժմ այդքանը կը բաւէ մէկ շաբաթուան համար: Ի՞նչ մէկ շաբաթ: Նոյն իսկ իրիկուան շոգեկառքով պիտի մեկնին: Չեն կրնար համոզուիլ թէ Հայրիկը տեսնելու համար միայն երկու երեք օր պէտք է: Ի՞նչպէս, «միթէ Հայրիկը Պոլսում չէ՞»:

(Շար. 1)

Տիկին Ռիթա Ռիչէ եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մուրատ Ասլանկիւլ եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Շառլ Պալեան եւ զաւակը,
եղբայրը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱԼԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 24-ին, 75 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 14-ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին՝ 6, ավընիւ Պուրկէն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

RECHERCHE

L'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord
93340 LE RAINCY
RECHERCHE
UN(E) CUISINIER(E)
demeurant secteur *Arnouville, Gonesse de préférence.*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. vous prie de bien vouloir assister à la présentation du film

Les derniers rois d'Arménie

CILICIE XIIe — XIVe SIECLE
par CLAUDE MUTAFIAN
Projection — Débat — Signatures
Vendredi 28 Octobre à 20h45
— Entrée libre —

EMISSION M.C.A. SUR AYP FM
LES MERCREDIS DE 10H A 12H

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
«ՆՈԹՐ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ»
ՈՍԿԵԶՕԾ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Հոկտեմբեր 30

Կիրակի, Հոկտեմբեր 30-ի առաւօտեան ժամը 10-ին հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի - Նոթըր Տամ Տը Լա Կարտ - Աստուածամօր նուիրուած ուխտավայրին մէջ, հայկական ուխտագնացութեան առիթով:

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԱՆՏՈՆ ՎՐԴ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ
ժողովրդապետ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Exposition des œuvres de
VALMAR
Peintre d'Arménie
sous la présidence de
ROBERT P. VIGOUROUX
Sénateur - Maire de Marseille
Vernissage le 28 Octobre à 19 heures
Exposition ouverte jusqu'au 7 Novembre

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Հայ մամուլի 200-ամեակին առթիւ՝ Տիկին Շնորհիկ Գրմըզեան 500 Ֆր.:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը, Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ին, Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ Յակոբ Պարպիւսահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին համայն ժողովուրդը, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի Փարիզի եւ շրջակայքի բոլոր մասնաճիւղերը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - Փարիզ

«Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ՝

ԿՈՄԻՏԱՍԻ

նուիրուած երեկոյթ:

Մեներգիչ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՄԿՐՏՉԵԱՆ

Դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Արթիւր Ահարոնեանի:

Տեղի կ'ունենայ, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 29, ժամը 20.30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան «Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրեան» սրահին մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris, M° Cadet

Հ.Բ.Ը.Մ. -- ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ ԵԼՈՅԹ

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԸ
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]
Կիրակի, Հոկտեմբեր 30, ժամը 16.30-ին
մասնակցութեամբ՝
Երեւանի Սունդուկեան Թատրոնի դերասանուհի եւ դերասան՝
ԿԱՐԻՆԷ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ
եւ
ԱՐԱ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Յայտագիր. - Պարոյր Սեւակ, Յովհ. Շիրազ, Զարենց, Մուշեղ Իշխան, Պերճ Զէյթունցեան, Չեխով, Պոտըլէր:

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE
reconnue d'utilité publique
recherche

DIRECTEUR ou DIRECTRICE
pour diriger
l'Etablissement de Montmorency

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation. Connaissance indispensable du français et de l'arménien.

Logement assuré.

Prière de prendre rendez-vous ou adresser C.V. au Siège de l'Association :

77, rue La Fayette, 75009 PARIS
Tél. : 48. 78. 02. 99

Secrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 30, առաւօտեան ժամը 10-ին Սէն - Թիէթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, որու ընթացքին Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան կը ներկայացնէ նոր հոգեւոր հովիւը Սէն-Թիէթիէնի եւ Շրջանի Հայութեան:

Պատարագէն ետք Եկեղեցւոյ կից հանդիսասրահին մէջ, տեղւոյն եկեղեցական վարչութիւնը, ընծայով մը պիտի պատուէ իր նոր հոգեւոր հովիւը:

ASSOCIATION NAREG
ENGHIEN
organise son

Dîner Dansant

au profit de ses élèves
le Samedi 5 Novembre à 20h30 précises
Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains
Soirée animée par l'Orchestre A N I de Lyon
Troupe de danse N A R E G et attractions
Réservations au : 48. 41. 49. 37.

F R A N C E 2

Dimanche 30 Octobre à 9 heures 30.
Pèlerinage arménien à St Grégoire de Tallard et icônes de Chypre à Strasbourg.

U. G. A. B. — Paris

sous le haut patronage du Ministère de la Culture et de la Francophonie
et le parrainage de
Mstislav ROSTROPOVITCH

CONCERT EXCEPTIONNEL

organisé en collaboration avec l'A.M.I. du Jardin de Musique

LE QUATUOR KOMITAS

le Mardi 15 Novembre à 20h30
à l'UNESCO
(7, Place Fontenoy, Paris 7e)
au programme:
Brahms — Chostakovitch — Debussy
Haydn — Hindemith — Komitas
Mirzoian — Schubert — Schumann
Mozart — Vartan

Prix des places :
Cat. A - 250 F. (membre UGAB-180 F.)
Cat. B - 150 F. (membre UGAB-100 F.)
Réservation à l'UGAB :
Tél. : 45. 20. 03. 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Ter - Davtian» de Chaville

dîner dansant

Samedi 12 Novembre à 20 heures
Salle des Fêtes
« A T R I U M »
à côté de l'Hôtel Campanile
3 bis, Parvis R. Schumann
885, ave R. Salengro, 92370 CHAVILLE
Rencontre amicale,
menu gourmet,
ambiance dansante
avec les disk-jockeys
Souren et Raffi
Réservation :
47. 50. 29. 04 / 47. 50. 10. 85.

ՏՕՆ ՕԾՄԱՆ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 63-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Շրջանային Խորհուրդը
Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Վարչական Խորհուրդը

Սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Անուանակոչութեան 63-րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կ'ունենայ՝

Կիրակի, Հոկտեմբեր 30

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ըլլայ Մայր Եկեղեցւոյ ի կենաս եղող հետեւեալ բարերարներուն համար. - Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Սարգիս Պետոյեանի, Մատլէն Ճէլալեանի, Գէորգ Պագրճեանի, Փիէր Ղազարեանի, Դաւիթ Պանտիկեանի, Ռոժէ Չրքաշեանի, Ս. և Գ. Գործունեանի, Չորիկեան Եղբարց, Կարպիս Ճնկըտըրեանի, Էտի Սարգսեանի, Աթոյեան եղբարց եւ քոյրերու, Սուրէն Ֆէսճեանի, Ս. Ա. Բարութեանի, Շարլ Կուտիկեանի, Ժագ Սամուէլեանի, Մկրտիչեան Եղբարց, Ազաւնի Ասլանեանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէճեանի, Գուրգէն Ստեփանեանի, Յակոբ եւ Սոնա Պաժանի, Էտմոն եւ Մարկրիթ Ղազէրեանի:

Պատարագի վերջաւորութեան մատաղօրհնութիւն կը կատարուի եւ ապա հոգեհանգստեան պաշտօն՝ Մայր Եկեղեցւոյ հանգուցեալ ծառայողներու եւ բարերարներու հոգւոց ի հանգիստ:

Երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի, Բարերար Վահան Խորասանճեանի, Հոգելոյս Մեսրոպ Քահանայ Աւետեանի, Գիւտ Քհնյ. Միքայէլեանի, Գալուստ Քհնյ. Տէր - Մովսէսեանի, Շահէ Քհնյ. Աբէլեանի, Շաւարշ Քհնյ. Թերզեանի, Խորէն Քհնյ. Ասատուրեանի, Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեանի, Բաբգէն Քհնյ. Ասլանեանի, Ներսէս Քհնյ. Կատարինեանի, Հայկազուն Քհնյ. Պանտիկեանի, Յակոբ Քհնյ. Մխճեանի, Սահակ Քհնյ. Շամլեանի, Պսակ Քհնյ. Հայրապետեանի, Կարապետ Քհնյ. Երեւանեանի, Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեանի:

Սարկաւագներ եւ ծառայողներ՝ Վարդան Սարգսեանի, Յակոբ Մալաքեանի, Գաբրիէլ Լուսարարեանի, Ժիրայր Գասպարեանի, Շահնուր Ճէյհանի, Բարսեղ Մաշոյեանի:

Բարերարներ՝
Արծրունի Չրքաշեան, Օննիկ Հայկազեան, Արշամ Պապայեան, Զարմայր Ալեքսանեան, Լոռան եւ Մատլէն Խօճախիւզեան, Յարութիւն Քէչեան, Առաքել Առաքելեան, Գէորգ Բալամուտեան, Հայկանոյշ Տէր - Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աբրիկեան, Սիրանոյշ Էլմասեան, Ժիրայր Մ. Ն. Հացագործեան, Գ. եւ Սիրանոյշ Ահարոնեան, Ասատուր և Օլկա Մեսնեան, Մկրտիչ Աթոյեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յակոբ Փափազեան, Միքայէլ Եավէր, Ասատուր Հոլոբիկեան, Վարդանոյշ Թադէոսեան, Եղիշէ Փափազեան, Մարտիրոս Մինասեան, Վարդանոյշ Թուղլաճեան, Ռուբէն Տէր - Խաչատուրեան, Սահակ - Վարդէն Մանուկեան, Նուարդ Հացագործեան, Յուսիկ Գարակէօզեան եւ զաւակունք, Գէորգ Գալայճեան, Միհրան Հացագործեան, Յովհաննէս եւ Նուարդ Վարժապետեան, Ստեփան Ժ. Զ. Վարդերեսեան, Ճիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան, Արմենուհի Ալթունեան, Տրդատ եւ Մարի Տէր - Պօղոսեան, Պօղոս Տօնիկեան, Վարդան եւ Լուսնթագ Պանտիկեան, Գեղամ Սայապալեան, Ս. Ս. Դանիէլեան, Մուշեղ Ճիէրճեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Վարուժան Պօզաճեան:

Յաւարտ պատարագի «Արծրունի Չրքաշեան» հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ կը կատարուի ընդունելութիւն եւ կը տրուի համայնական - ժողովրդական ճաշ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28
VENDREDI
28 OCTOBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.447 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.447

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ համաձայն, Ֆրանսա Անգարայի առաջարկած է հրթիռներ վաճառել. ըստ նոյն աղբիւրին, Ֆրանսա արդէն կարեւոր քանակութեամբ հրթիռ ծախած է Յունաստանի, գինելու համար Երկոտասան կղզիները: Անգարայի առաջարկուած հրթիռները, կ'ըսուի թէ ուղղաթիռներու վրայ զետեղուածներ են: Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսա կ'ուզէ յոյնեւթուրք յարաբերութիւններու լարուած կացութենէն օգտուիլ ու առեւտրական շահ ապահովել:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ - ԹՈՒՐՔԻԱ բանավէճը կը շարունակուի: Սօյսալ շատ սպառնական ոճ գործածած է ըսելով թէ. - «Հաշուեյարդարի պարագային Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, գիտենք թէ ով կ'ըլլայ նպաստաւորուողը: Թուրքիան գուցէ կ'ելլէ Յունաստանի հետ, բայց մենք մաղթեր»: Յունաստանի Արտաքին նախարարն ալ պատասխանած է. - «Պ. Սօյսալ շատ կը խօսի եւ ան որ շատ կը խօսի՝ կը զառանցէ»:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը առանց արտօնութեան պահուած զէնքերը ժողովուրդէն հաւաքելու օրէնսդիծին քննութեան ընթացքին ըսած է թէ պետական նոր հարուած մը անհաւանական չէ Բաքուի մէջ: Կուլսեւ յայտնած է թէ անկեալ վարչապետ Սուրէթ Հիւսէյնով ու Նախկին Նախագահ Այազ Մութալիբով պատրաստութիւն կը տեսնեն ներկայ իշխանութիւնը տապալելու եւ թէ ապահովութեան ուժերը պէտք է արթուն գտնուին ամէն պահ:

ԱՆԳԱՐԱ իր կարգին հակադրած է Մոսկուա գումարելի քրտական համաժողովին, այն առարկութեամբ որ ՓՔՔ անդամներ պիտի չահադործէ նման ձեռնարկ մը: Հակադրեցութեան գլխաւոր պատճառը այն եղած է որ Ռուսաստանի Ազգութիւններու եւ շրջանային քաղաքականութեան փոխ-նախարարը կը մասնակցի Քիւրտերու համաժողովին:

ԱՐԱՒԱՅԻ հովիտին մէջ, սահմանագլխուն վրայ է որ Հոկտեմբեր 27-ին ստորագրուած է Յորդանան - Իսրայէլ հաշտութեան պատմական դաշնագիրը Նախագահ Գլինթընի ներկայութեան: Մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգուած է զոհերու յիշատակը: Ելոյթ ունեցած են Ռապին եւ Հիւսէյն Թագաւորը: Առաջինը գնահատանքով արտայայտուած է Թագաւորին մասին «զոր ճանչցած է եւ որու հանդարտ իշխանութեան հիացած է»: Հիւսէյն Թագաւոր ալ չէ կրցած զսպել իր յուզումը՝ «Այլեւս ո՛չ մեռեալ, ո՛չ թըշնամութիւն, ո՛չ անակնկալ, ո՛չ վախ կամ վաղուան անորոշութիւն ինչպէս որ էր, ցարդ, պարագան»: Գլինթըն ալ իր կարգին մեծարած է «խաղաղութիւն կերտողները»՝ «զինուոր Ռապինը որ իր մեծագոյն յաղթանակը տարաւ, խաղաղութեան յաղթանակը, Հիւսէյն Թագաւորը որ իրագործեց իր մեծ-հօր՝ Ապտալլահ Թագաւորին խաղաղութեան տեսիլքը»: Գլինթըն յաջորդ օրը Դամասկոս գնաց եւ իր շրջապտոյտը կը վերջացնէր Սաուտի Արաբիայով:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՊԱԼԱՏԻՒՐ Ֆրանս 2 կայանէն արտայայտուեցաւ Հոկ. 26-ին եւ կարգ մը միջոցներ ներկայացուց կաշառակերութեան դէմ պայքարելու համար: Այդ երեք միջոցներն են. - ընտրական ծախքերու սահմանափակում, հանրային շուկաներու յանձնումի առեն աւելի մեծ հակակշիռ եւ ընտրեալներու հարստութեան տարեկան յայտարարութիւն: Կրկնեց որ միայն Յունուարին կ'արտայայտուի նախագահական ընտրութեան իր թեկնածութեան մասին, բայց կողմնակից է նախնական զտումներու, այսինքն համամիտ է Փասքուայի առաջարկին: Այլ հարցերու մասին ալ միշտ նոյն տեսակէտներն ունի եւ միշտ կը խորհի որ հարկ է մէկ միլիոն գործազուրկ նուազ ունենալ հինգ տարիներու ընթացքին:

ՖԻԿԱՌՕ-ի Հոկ. 27-ի թիւին մէջ, Թրքանպաստ յօդուած մը ստորագրած է Թիէրի տը Մոնպրիալ որ կը բացատրէ Թուրքիոյ կարեւորութիւնը եւ անոր անհրաժեշտութիւնը «եւրոպական կայունութեան որպէս տարր»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՐՕՐՈՒԹԵԱՆ Կուսակցութիւնը որ վերջին ընտրութիւններուն տիրացաւ Պոլսոյ ու Անգարայի քաղաքապետութիւններուն, մեծ թափով փողոցներու, պողոտաներու անուանափոխութեան ձեռնարկած է: Հոկտեմբեր 27-ի «Միլլիյէթ»ը երգիծական անկիւնի մը մէջ կու տայ հետեւեալ օրինակը. Անգարայի մէջ փոխուած է նաեւ հանրակառքերու միջքաղաքային կայարանին անունը որ դայն սահմանող բառերուն սկզբնատառերով ԱՇՈՏ կը կոչուի եղեր: Ու քաղաքին նոր իշխանաւորները դայն ԱՇՏԻ-ի վերածեր են, հայկական անձնական անուն մը չգործածելու համար...:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 26)

ՆՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ «ԱԶԳ»Ի ԴԷՄ

Հոկտեմբեր 25-ին «Ազգ» թերթի խմբագրատան մէջ մամուլի ասուլիս մը կազմակերպուած է Հոկտ. 21-ին թերթին շէնքին դէմ գործուած արարքին կապակցութեամբ: Այս անգամ ալ քօքթէյլ Մոլոտով նետուած է շէնքին 3-րդ յարկի պատուհանին, հրդեհելու նպատակով: Վնասներ կային: ՀՌԱԿ-ի վարչութեան անդամ Ա. Կարապետեան եւ «Ազգ»ի խմբագիր Յ. Աւետիքեան դատապարտած են զանգուածային լրատուութեան միջոցներու դէմ բռնութիւնը: Յաջորդ օրն ալ, թերթին խմբագրութիւնը հրաւիրած էր մամուլի գործակալութեանց պատասխանատուները, ձեւակերպելու համար միացեալ յայտարարութիւն մը:

ՆՈՐ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայկական աշխարհագրական Միութիւնը անդամ դարձած է աշխարհագրական միջազգային Միութեան, որ կը համախմբէ շուրջ 100 երկիրներ:

ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔԻ ՅԱՒԵԼՈՒՄ ԼՂՀ-Ի ՄԷՋ

ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի որոշումով բարձրացած են նուազագոյն աշխատավարձքի եւ մանուկներու յատուկ նպաստներուն չափերը: Հոկտեմբեր 1-էն ԼՂՀ-ի մէջ նուազագոյն աշխատավարձքն էր 230 Դրամ:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄ

Հոկտեմբեր 24-ի տուեալներով սեփականաշնորհման համար առաջարկուած են 276 փոքր ձեռնարկութիւններ, որոնց ընդհ. արժէքը կը ներկայացնէր 389 միլիոն 97 հազար Դրամ: Անոնց մէջ կային առեւտուրի՝ 40, սնունդի՝ 23, կենցաղային -- սպասարկութեան՝ 208, մշակոյթի՝ 3 եւ այլ 2 ձեռնարկներ:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԹԻՐՔԷՇԻ ԿՈՒՍԱԿԻՑՆԵՐԸ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ Կ'ԱՅՑԵԼԵՆ

Հոկտեմբեր 26-ի մեր թիւով արձագանգած էինք այն սպառնական նամակներուն զորս կը ստանան կարգ մը Հայեր (Եշիլգիւղ եւ Պաքըրգիւղ) եւ որոնց առթիւ Պատրիարքը բողոք բարձրացուցած էր: Այս առընչութեամբ, Միլլիյէթճի Հարէքէթ (Ազգայնական Շարժում) կուսակցութեան նախագահը Թիւրքէշ ուրացած էր որեւէ պատասխանատուութիւն նման աբարքներու մէջ եւ վստահեցուցած Պատրիարքը որ իր կուսակցութեան մէջ նման տարրեր չեն կրնար մնալ: Հաստատելու համար իր բաժը պատրիարքարան ղրկած է կուսակցութեան մէկ պատուիրակութիւնը: Ստորեւ Հոկտ. 26-ի «Մարմարա»ի թղթակցութիւնը:

Ինչպէս գրած էինք Պաքըրգիւղի եւ Եշիլգիւղի մէջ կարգ մը հայ բնակիչներու հասցէներուն ղրկուած սպառնական տգեղ նամակներու հարցէն տեղեակ պահուած էր նաեւ Մէ-Հէ-Փէ-ի կուսակցապետ Ալփարսլան Թիւրքէշը, որ հեռաձայնած էր Պատրիարքարան եւ Պատրիարքին յայտնած էր որ իր կուսակցութիւնը չի կրնար կապ ունենալ այդպիսի տգեղ արարքի մը հետ: Ալփարսլան Թիւրքէշ խոստացած էր նաեւ որ իր կուսակցութեան երեսփոխաններէն մէկուն պաշտօն պիտի յանձնէր պրպտել այս հարցը եւ երեւան հանել բուն պատասխանատուները, որոնք գործածած էին «Իւլքիւ Օճաքլարը» ստորագրութիւնը:

Մէ-Հէ-Փէ-ի կուսակցապետը իր խոստումը յարգեց եւ Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 25, Պատրիարքարան այցելութեան եկան կուսակցութեան վերին խաւերէն կազմուած պատուիրակութեան մը անդամները: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Մէ-Հէ-Փէ-ի Ընդհանուր Նախագահի Փոխանորդ, Էրզրումի երեսփոխան Օքթայ Էօզթիւրք, Մէ-Հէ-Փէ-ի Պոլսոյ նահանգային կազմակերպութեան նախագահ Օրհան Ջէթինգօլ, Իւլքիւ Օճաքներու Ընդհանուր նախագահ Ալաատտին Ալտէմիր եւ Պոլսոյ Իւլքիւ Օճաքներու նախագահ Էրտէմ Գարադօչ: Պատուիրակութիւնը ժամը 13.30-ին այցելութիւն մը տուաւ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Գարեգին Արք. Գազանճեանի:

Հանդիպումին ներկայ գտնուեցան բացի Պատրիարքէն, Կրօնական Ժողովի Ատենապետ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, Խորհրդակցական Մարմնի անդամ Գրիգոր Տէօշէմէճեան, Պաքըրգիւղի եւ Եշիլգիւղի Թաղային Խորհուրդներու ատենապետները: Էրզրումի երեսփոխան Օքթայ Էօզթիւրքի նախագահութեամբ Մէ-Հէ-Փէ-ի պատուիրակութիւնը իր ցաւը յայտնեց յիշեալ նամակին հետեւանքով Թուրքիոյ հայ համայնքին մօտ ստեղծուած անհանգըստութեան համար:

Օքթայ Էօզթիւրք յայտնեց թէ կուսակցապետ Ալփարսլան Թիւրքէշ շատ զգայուն է այս խնդրին մէջ եւ թէ պէտք չէ անընական այսպիսի գրգռութիւններէ տարուիլ: Մէ - Հէ - Փէ կուսակցութիւնը կամ անոր քովընտի մարմինները չեն կրնար այսպիսի ձեռնարկներ կատարել, ձեռնարկելու կարելիութիւն ալ չունին: «Այսպիսի մերձեցումէ մը ինչպիսի շահ մը կարելի է ակնկալել» հարցուց Օքթայ Էօզթիւրք: Էօզթիւրք դիտել տուաւ որ իբրեւ կուսակցութիւն, Մէ - Հէ - Փէ եւ քովընտի մարմինները միշտ իրենց նպատակ ընտրած են Թուրքիոյ միասնութիւնն ու անդորրութիւնը, հայրենակիցներու եղբայրութիւնը, միասնականութեան համար տարուած աշխատանքը: Սխալ եւ անտեղի գրգռութիւնները երբեք յաջողութիւն պիտի չարձանագրեն: Էօզթիւրք նոյնութեամբ ըսաւ. - «Մենք չենք փափաքիր որ դուք սա կամ նա գէշութիւններու հետեւանքով վնաս կրէք ո՛չ միայն մեր կուսակցութեան կողմէ, այլ մինչեւ իսկ ուրիշներու կողմէ»:

Պաքըրգիւղի Թաղային Խորհուրդի ատենապետ Նիկողոս Համամճեան բացատրութիւններ տուաւ անցեալի մէջ Պաքըրգիւղի Եկեղեցւոյ վրայ կատարուած յարձակումներու մասին: Այս բացատրութիւններէն վերջ Պոլսոյ Իւլքիւ Օճաքներու ատենապետ Էրտէմ Գարադօչ յայտնեց որ այդ յարձակումները կրնան գործուած ըլլալ կուսակցութենէն բաժնուած խմբակներու կողմէ, միայն թէ, ըսաւ ան մենք ուժեղ եւ կարգապահ հիմնարկութիւն մըն ենք եւ կը շարժինք մեծայարգ Թիւրքէշին մտածումներուն եւ հրահանգներուն լոյսին տակ: Մեր պաշտպանը մեծ արժէք կ'ընծայէ Թուրքիոյ հայ հայրենակիցներուն:

Մէ - Հէ - Փէ-ի Պոլսոյ կազմակերպութեան նախագահ Օրհան Ջէթինգօլ յայտնեց թէ ինք Սվասցի է եւ ըսաւ. - Թէ՛ Սվասի մէջ եւ թէ Պոլսի մէջ հայ բարեկամներ ունէի եւ անոնց հետ իմ ունեցած յուշերս մինչեւ այսօր կը պահեն իրենց թարմութիւնը: Հակառակ անոր որ անոնք արտասահման մեկնած են, պարբերաբար կը թղթակցինք իրարու հետ: Ջէթինգօլ յայտնեց որ անկարելի է որ իրարու նկատմամբ լաւ զգացումներ չտածեն իրարու հետ այսքան մօտիկ ապրած մարդիկ: Ան դրուատեց Հայերու կողմէ Թուրք երաժշտութեան եւ արուեստին բերուած նպաստը: Ջէթինգօլ խստիւ պախարակեց այն անձերը, որոնք Իւլքիւ Օճաքներու եւ «Իւլքիւճիւ երիտասարդութեան» անունով անհանգստութիւններ կը պատճառեն Հայոց եկեղեցիներուն: Ան Պատրիարք Հօր վստահեցուց որ պիտի ճշդուի ինքնութիւնը բոլոր անոնց, որոնք այսպիսի յարձակումներու մէջ կը գտնըւին եւ կամ հայ հայրենակիցներու հասցէին տգեղ նամակներ գրի կ'առնեն:

Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Գարեգին Արք. Գազանճեան Մէ - Հէ - Փէ-ի պատուիրակութենէն խնդրեց որ իր յարգանքն ու սէրը փոխանցէ Ընդհանուր Նախագահ Ալփարսլան Թիւրքէշին եւ աւելցուց որ այսպիսի երկխօսութիւն մը միշտ օգտակար պիտի ըլլայ եւ պատուիրակութեան այս այցելութեամբ հաստատուած կամուրջը պիտի օգտագործուի ապագային, ամէն անգամ որ կարիքը զգացուի:

Մէ - Հէ - Փէ-ի Ընդհանուր Նախագահի օգնական եւ Էրզրումի երեսփոխան Օքթայ Էօզթիւրք Պատրիարքարանէ բաժնուելէ առաջ պատուոյ տոմարին մէջ իր զգացումները արտայայտեց հետեւեալ տողերով. -

«Մեր այսօրուան այցելութիւնը ծայր աստիճան օգտակար եղած է: Մեզի համար կարեւոր նպատակ է ապահովել որ թուրք հողերու վրայ ապրող եւ շնչող, Թուրքիոյ միասնականութեան հաւատացող մարդիկ ապրին անդորրութեան մէջ»:

ՂԵՒՈՆԴ ԵՐԷՑԵԱՆ

ՄԵՐՕՐԵԱՅ ՏԻՊԱՐԸ

«Զինուոր»ը Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան պաշտօնաթերթն է. Հայաստանեան մամուլին քիչ անուններէն մէկն է ան ուր միշտ հետաքրքրական եւ այժմէական ընթերցումի մը նիւթ կը գտնէ մարդ: Պէտք է ըսել որ ռազմական աշխոյժ կեանքը որուն թատերաբեմն է Արցախը 5 - 6 տարիէ ի վեր, հեւքոտ այդ մարզէն անդրադրում նիւթ կը հայթայթէ խմբագրութեան:

Շաբաթաթերթին Հոկտեմբեր 8 - 15-ի թիւին մէջ էջ մը գրաւած է հարցազրոյցը որ կատարուած է Գնէլ Շահնազարեանի կողմէ, Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոսին հետ. անոր որ ինչպէս կ'ըսէ զրուցավարը, ներկայի հրամայականով «խաչն ու սուրը միատեղած» եզակի կրօնաւորն է, այնքա՛ն տարբեր այդ մարզի դէմքերու մեր աւանդական պատկերներէն:

Իրեն հետ զրոյցը սկսած է կենսագրական բաւական մանրամասն տուեալներով. Պարգեւ Եպիսկոպոս արմատներով արցախցի, ծնած է Սումգայիթ, բայց մինչեւ վեց տարեկան ապրած իր նախնիներու գիւղը՝ Զարդախլու: 1966-ին երբ տասը տարեկան է ընտանիքը Երեւան կը փոխադրուի: Հոն աւարտելէ ետք ռուս գրականութեան հիմնարկը միջոց մը ուսուցչութիւն կ'ընէ, յետոյ կատարելէ ետք զինուորական ծառայութիւնը, 1980-ին կ'ընդունուի Էջմիածնի Ճեմարանը: 1985-ին աբեղայ կը ձեռնադրուի, երկու տարի կ'ուսանի Ս. Պետերբուրգի կրօնական ակադեմիան. վերադարձին, 1987 Մարտին վարդապետ կը ձեռնադրուի, 1988 Հոկտեմբերին Ծայրագոյն վարդապետ ու նոյն տարուան Նոյեմբերին՝ Եպիսկոպոս. այդ թուականին ալ կը նշանակուի Արցախի Թեմին Առաջնորդ:

Պարգեւ Եպիսկոպոս Արցախի մէջ քրիստոնէական հաւատքին հիմերը կը գտնէ Ա. դարէն իսկ «երբ Թադէոս առաքեալի աշակերտ Դադին հիմնադրեց Դադիվանքը Քարվաճառում (Քելբաջար), իսկ Դ. դարի սկզբին հիմնադրուեց Ամարասը՝ Գրիգոր Լուսաւորչի ձեռամբ»:

1991-ին (տե՛ս՝ «Յառաջ», Փետր. 16) իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցին, ակնարկելով քանի մը ամիս առաջ կատարուած Գանձասարի Եկեղեցիին հանդիսաւոր վերաբացումին, ան կ'ըսէր «Հոկտեմբեր 1-ին երբ հնչեցին Գանձասարի զանգերը, Աստուած թոյլ տուեց որ այս դաժան շրջափակման ժամանակ ջարդուեն հոգեւոր շրջափակման կապանքները: Ուստի, ի վերուստ, Աստուած միացրեց Մայր Աթոռն ու Գանձասարը»: Այս մեկնաբանութիւնը նաեւ իրեն հաւատքը կը ներշնչէր ըսելու թէ եօթը տասնամեակ Արցախի պարտադրուած միւս կապանքներն ալ օր մը նոյն ճակատագիրը պիտի ունենան: Այսօր, երբ այդ երկիրը տօնած է արդէն հանրապետութեան Գ. տարեդարձը, յաջորդաբար կը վերաբացուին տասնամեակներով փակ պահուած տաճարներն ալ:

«Զինուոր»ի հարցազրոյցին մէջ Պարգեւ Եպիսկոպոս կ'ըսէ թէ Շուշիի եօթը եկեղեցիներէն կանգուն են Կանաչ վանքը եւ Ղազանչեցոց Ամենափրկիչը ուր վերանորոգման աշխատանք կը կատարուի: Պիտի վերաբացուին Ամարասը, Խնածախի, Ներքին Հոռաթաղի եկեղեցիները: Վերականգնումի ընթացքին մէջ են Ասկերանի Խանձք եւ Բադարան գիւղերու եկեղեցիները: Պարբերաբար կը գործէ Հադրութի Տող գիւղի եկեղեցին: Վերանորոգման աշխատանք սկսած է Բերդաձորի շրջանը եւ Քարինտակի Ս. Աստուածածնի մէջ: Դիմումներ կ'ըլլան նոր ծուխեր արձանագրելու Թալիշ, Մատաղիս, Բալուջա, Շոշ գիւղերուն մէջ: Կիրակնօրեայ դպրոցներ կը գործեն որոնց թիւը այս տարի կ'ըսուի թէ 130-ի կը հասնի ու սկըսած է հրատարակչական, քարոզչական գործունէութիւն: Երեք տարիէ ի վեր հոն լոյս կը տեսնէ «Գանձասար» աստուածաբանական հանդէսը ու մինչեւ այսօր 17 գիրք տպագրուած է, 150 հազար տպաքանակով: Հիմնուած է «Գանձասար» կեդրոնը եւ ծրագրուած է 2001-ի տօնակատարութիւններու շրջանակին մէջ հրատարակել ամբողջ հայ եկեղեցւոյ հայրաբանութիւնը, շուրջ 160 ստուար հատորով: Ատիկա պատճառ եղած է որ ձեռնարկուի Արցախի Թեմին տպարանի հիմնարկութեան:

Այս բոլորին համար հասկնալի է որ մեծ է կրօնաւորներու պահանջքը: Ձեռնարկուած այս մարզերուն, եւ նաեւ որպէսզի իւրաքանչիւր զօրամիաւորում իր քահանան ունենայ, ծրագրուած է հոգեւորականներու պատրաստութիւն:

Ինչպէս ըսած էր Արցախի առաջնորդը վերոնշեալ զրոյցին մէջ, ինք կը հաւատայ որ «Արցախի եկեղեցին պարտաւոր է ապրել ժողովրդի բոլոր ցաւերով, լինի դա տնտեսական, քաղաքական, կամ այլ: Չէ՞ որ դա մեր հոգեւոր հօտն է. եթէ նրանք որեւէ ցաւ ունեն, դա վերաբերւում է նաեւ եկեղեցուն եւ մենք հեռու մնալ չենք կարող այդ ցաւից»: Իսկ «Զինուոր»ի հարցազրոյցին ընթացքին, ժամանակին տուեալով աւելի կ'ընդլայնէ եկեղեցի - համայնք կապը անոր մէջ առնելով հայ զինուորն ալ որ «մեր եկեղեցու զաւակն է որին մենք պարտաւոր ենք խնամել եւ օգնել. տալ հզօր ոգի, որովհետեւ նրան է վստահուած ազգի եւ պետականութեան ճակատագիրը»: Եւ ինք որ առաջին օրէն գտնուած է կռուի ամէն գիծին վրայ պայքարող մարտիկին քով, լայնօրէն տուած է ըսածին գործնական օրինակը:

Գնէլ Շահնազարեանի զրոյցը անխուսափելիօրէն կը շօշափէ նաեւ ներկայի հոգեւոր կեանքի ամէնէն ցաւոտ երեւոյթներէն մէկը՝ աղանդներու հարցը: Ու միայն այս մէկ խնդրին Արցախցիին մօտեցումը կը բաւէ գաղափար մը տալու Հայաստանեաններէն անոնց ունեցած մեծ տարբերութեան: Արցախի կառավարութիւնը պաշտօնապէս արգիլած է իր տարածքին վրայ աղանդաւորներու գործունէութիւնը: Պարգեւ Եպիսկոպոս այդ մասին կ'ըսէ. - «Եթէ կշեռքի մի նժարին դնենք մեր ազատութիւնը, հոգու հաւատը, իսկ միւս նժարին՝ դրսից ինչ - ինչ ճանապարհներով մուտք գործած օգնութիւնը, որը մի տեսակ խայծի դեր է կատարում՝ ելնելով այսօրուայ ընկերա - տնտեսական դժուարին կացութիւնից, ապա կը տեսնենք որ հոգու հաւատի, մեր ազատութեան համեմատ դրանք աննշան են»: Ան Արցախը կղզի կը նկատէ Հայոց պատմութեան մէջ «որը գրեթէ միշտ մաքուր է եղել ու զուրկ այլադաւաններից»: Այս պարագան Արցախի անկախ ու ազատ ըլլալուն հիմնաքարերէն մէկն է իր կարծիքով ու գոհ է որ «այսօրուայ իշխանութիւնը իմաստնօրէն հաւատարիմ է մնում իր նախնեաց աւանդոյթին»:

Պարգեւ Եպիսկոպոս միայն խաչին ու սուրին մտերմութեան մէջ չապրիր, այլ նաեւ գրիչին: Լծուած է պատրաստելու գրքոյկ մը որ ուղղուած է հայ զինուորին. այդ գրքոյկէն առնուած հատուած մը կ'ըսէ. «Մարտի դաշտ գնալով՝ վստահ եղիր յաղթանակիդ, բայց իմացիր որ նաեւ մահ կայ եւ մարտի դաշտում, եւ՛ դրանից դուրս: Դու գնում ես արդար գործի համար»:

Խորան ու ռազմադաշտ ամէնէն կարճ միջոցով միացուցած մեր թերեւս միակ եկեղեցականն է Արցախի առաջնորդը. անոր այս յատկանիշն ու Հայուն հաւատքին դէմ գործողներու դէմ անզիջող կեցուածքը, շուրջ 15 դարու հեռաւորութենէն, չի՞ վերակենդանացներ Ղեւոնդ Երէցի մը տիպարը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ 200-ԱՄԵԱԿԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ապա օրուան բանախօսները պատասխանեցին երկրորդ հարցումին, որ էր այսօր աշխատակիցներու նուազումը, խմբագիրներու եւ թղթակիցներու պակասը եւ մտաւորականներու տերեւաթափը:

Այս հարցումին Արա Գօչունեան պատասխանեց, թէ այսօր հայերէն լեզուով ո՛չ թէ յօդուած, այլ լուր գրող ալ չկայ եւ զարմանալի է թէ ինչու երիտասարդներ լուր գրել իսկ չեն ուզեր: Խմբագիրներու տագնապը սուր համեմատութիւններու հասած է եւ այսօր խմբագիրը պարտաւոր է քանի մը հոգիի գործ տեսնել, բոլոր ձեռնարկներու ներկայ գտնուիլ, թղթակցութիւններ պատրաստել եւ այս բոլորը ընել շատ աճապարանքով, որպէսզի թերթը ժամանակին հասցնէ:

Նոյն հարցումին պատասխանելով Ռոպէր Հատտէճեան յիշեց թէ 25 տարի առաջ երբ կը ստանձնէր «Մարմարա»ի պատասխանատուութիւնը, թերթին շուրջ կը գտնուէր աւելի քան 25 որակաւոր գրագէտներ եւ աշխատակիցներ, որոնք կանոնաւորաբար համով - հոտով յօդուածներ կը ստորագրէին: Այդ թուականին ինք այդ թիւը քիչ կը գտնէր եւ կը զարմանար որ թերթ մը ի՛նչպէս կրնայ ապրիլ այդքան քիչ աշխատակիցներով, մինչդեռ այսօր, 25 տարի վերջ, պատկերը անհամեմատ կերպով աւելի խղճալի դարձած է: Այսօր մատի վրայ կը համրուին մեր աշխատակիցները եւ այդ աշխատակիցներն ալ գրելու դժուարութիւն ունին եւ նոր դժուարութիւններ կը բեռցնեն խմբագիրներու վրայ: Չի նշանակեր որ մենք այսօր ալ արժէքաւոր մտաւորականներ, գրողներ, եւայլն չունինք: Միայն թէ մեր ունեցածները այլեւս հայերէնով չեն կրնար արտայայտուիլ: Ուրեմն մեր մայրենի լեզուն մեր բոլոր փորձանքներուն աղբիւրն է, բայց մեր լեզուն նաեւ մեր երջանկութեան աղբիւրն է եւ այսօր որքան քիչ անձերու միջեւ կը բաժնուի մայրենի լեզուի սէրն ու երջանկութիւնը, այնքան մեծ բաժին կ'իյնայ զայն բաժնողներուն, քանի որ անոնք թիւով քիչ են, բայց, ըստ Ռ. Հատտէճեան Հայոց լեզուն հայ մամուլի գոյութեան պատճառն է, կարելի չէ ուրիշ ձեւով մեկնաբանել:

Այս հարցը ճամբայ բացաւ երրորդ հարցին, որ էր ընթերցողներու պակասը: Արդարեւ միայն խմբագիրները եւ թղթակիցները չէ որ կը պակսին, կը պակսին նաեւ ընթերցողները:

Արա Գօչունեան բացատրեց, որ շատ մը ընթերցողներ թերթը գտնելու եւ գնելու կարելիութիւն չունին եւ շատեր ալ կը սպասեն որ թերթը իրենց տունը երթայ: Բայց, ըստ ան, նկատի առնելով ինչ ինչ հանգամանքներ, մենք գոհ ենք մեր թերթերուն տպաքանակէն: Մեր թերթերու տպաքանակը ուղիղ կը համեմատի հայախօսներու թիւին հետ եւ անշուշտ քանի կրճատուի հայախօսներու թիւը, այնքան պիտի կրճատուի նաեւ ընթերցողներու թիւը: Այստեղ կարեւոր հարց մըն ալ ցրուիչի հարցն է: Ցրուիչներու դրութեամբ թերթ ղրկելու մեր իրավիճակը պատճառ դարձած է որ ամէն ինչ կախեալ ըլլայ բամպակի թելէ մը: Եթէ ցրուիչ մը հիւանդանայ կամ մահանայ, ամէն ինչ կը փոխուի հայ թերթին համար:

Հանդիսավար Պր. Ճիմպլիչեան խօսքը երկրորդ բանախօսին փոխանցելէ առաջ դիտել տուաւ, որ դժբախտաբար կան հայախօսներ ալ, որոնք անտարբերութիւն ցոյց կուտան հայ թերթի նկատմամբ:

Մեր խմբագրապետն ալ դիտել տուաւ որ օր մը եթէ հայ թերթը մեռնի, ատիկա պիտի պատահի երկու պատճառներով: Նախ քաղաքին մեծնալը, որու հետեւանքով մեր ազգակիցները կը հեռանան իրարմէ եւ կը դժուարացնեն իրարու հետ հաղորդակցութիւնը: Իսկ երկրորդն է ցրուիչներու պարագան: Այս երկու պատճառներով է որ օր մը թերթերը կրնան շատ լուրջ վտանգի ենթարկուիլ, նոյնիսկ փակուիլ, որովհետեւ տեսակէտով մը ցրուիչ մը աւելի կարեւոր է, քան թէ խմբագիրը:

Ընթերցողներու նուազումը եւ կամ ոմանց անտարբերութիւնը, կամ վերջապէս ոմանց թերթ գնելու դժուարութիւնն ու անկարողութիւնը, ի վերջոյ պատճառ կը դառնան որ խմբագիրը դէմ յանդիման մնայ իրմէ տեղեկութիւն չունեցող ազգակիցներու հետ: Խմբագիրի մը համար տառապանք է տեսնել կամ ունենալ խօսակից մը, որ անմիջապէս կրնայ անդրադառնալ որ թերթի ընթերցող չէ: Ընթերցողներու նուազումը պատճառ կը դառնայ նաեւ որ պակսի ընթերցողներու խօսքը եւ հակազդեցութիւնը: Այսօր խմբագիր մը ի վիճակի չէ գտալու իր ընթերցողներուն բազկերակը, որովհետեւ մեր ժողովուրդը, թերեւս դարձեալ լեզուի ազդակի բերումով, կը խուսափի հակազդեցութիւն ցոյց տալէ:

Աւելի վերջ ասուլիսը շարունակուեցաւ թերթերու այսօրուան թէքնիք կարելիութիւններուն եւ ներկայացուած արդիական պայմաններուն քննարկումով: Երկու բանախօսներն ալ դիտել տուին որ այսօր պոլսահայ թերթերը կը տպագրուին արդիական գործիքներու եւ միջոցներու օգտագործումով, շատ ներկայանալի տպագրութիւններով եւ ունին նաեւ լրաքաղութեան զանազան արդիական միջոցներ:

Մեր խմբագրապետը, այստեղ դիտել տուաւ սակայն որ պէտք չէ խաբուինք, որովհետեւ այսօրուան արդիականացումը կախեալ է երեք ազդակներէ, որոնք են դրամ, մեքենայ եւ թէքնիք էլման, ինչ որ ծանր բեռ կը դնէ տպարաններու վրայ: Արդիականութիւնը երբեք երկարատեւ չէ, այսօրուան գործիքները հազիւ երկու կամ երեք տարուան ժամանակի մը համար արդիական են, յետոյ անմիջապէս նորաձեւութենէ կ'իյնան: Եթէ հայ մամուլը չկարենայ երեք - չորս տարին անգամ մը ահաւոր ներդրումներով քայլ յարմարցնել նորութիւններուն, շուտով կը կորսնցնէ արդիական ըլլալու իր հանգամանքը:

Գալով լրաքաղութեան, այսօր խմբագիր մը այլեւս կրնայ կէս ժամուան մէջ լուր ստանալ Երեւանէն մինչեւ Լոս - Անճըլըս, ամէնէն հեռաւոր տեղեր պատահած դէպքերու մասին, եթէ դիմացէն լուր հաղորդող մը կայ: Այս պատճառաւ է որ խմբագիրը երբեմն տասը վայրկեանի մէջ ամէնէն հեռաւոր տեղի մը լուրը ստանալով հանդերձ, կրնայ որեւէ լուր չստանալ հարիւր մեթր անդին գտնուող Սանուց Միութենէ մը:

Միջոց մը խնդրոյ նիւթ դարձաւ նաեւ մամուլի տնտեսական դժուարութիւնները թեթեւցնելու համար նոր աղբիւրներ գտնելու հարցը: Արա Գօչունեան դիտել տուաւ որ առեւտրական ծանուցումները դժբախտաբար պակսած են մեր թերթերուն մէջէն եւ ատիկա շատ կարեւոր պակաս մըն է մեզի համար: Զայնակցելով այս հարցին, մեր խմբագրապետն ալ իր կարգին բացատրեց թէ մեր գործարար մարդիկը որքան ժլատ են հայ թերթի ծանուցում տալու գործին մէջ եւ հայ թերթէն կ'օգտուին միայն անոնք, որոնք տուն ծախելու, մանկատած գտնելու, կամ վաճառորդ փնտռելու կարիքը կը զգան: Մինչդեռ թերթերու տրուած բոլոր ծանուցումներուն անպայման բան մը կը շահեցնեն ծանուցողներուն եւ թերթը սիրողներն ալ միշտ պէտք է քաջալերեն թերթին ծանուցում տալու հաստատութիւնները:

Ասուլիսը տակաւին շարունակուեցաւ այս նիւթերուն վերլուծումով, որ կ'ընթանար իսկապէս շատ հաճելի եւ որակաւոր մթնոլորտի մը մէջ: Թէ՛ երկու բանախօսները եւ թէ հանդիսավարը շատ լաւ էին երէկ իրենց ելոյթներուն մէջ, իրենց վերլուծումներով և իրենց գործածած մաքուր լեզուով: Այս տեսակէտով ասուլիսը վայելք մը դարձաւ ներկաներուն համար, հակառակ որ տեւեց աւելի քան երկու ժամ:

Վերջաւորութեան, առիթ ընծայուեցաւ, որպէսզի ներկաներէն փափաքողներ հարցումներ ուղղեն: Քանի մը շահեկան հարցումներ ուղղուեցան, որոնց պատասխանեցին օրուան բանախօսները: Սակայն ժամը ուշացած էր եւ այդ պատճառաւ շատեր խուսափեցան իրենց կարգին հարցում ուղղելէ եւ կարծիքներ արտայայտելէ:

Ի վերջոյ, հանդիսավարը շնորհակալութիւն յայտնեց Գարակէօզեան Սանուց Միութեան, Մեսրոպ Արք.ին եւ ներկաներուն: Ապա խնդրեց որ Մեսրոպ Արք. իր խօսքով փակէ այս հաւաքոյթը:

Կրօնական Ժողովի Ատենապետը ըսաւ որ Հայ մամուլի 200-ամեակին նուիրուած այսպիսի շաբաթ մը չէր կրնար տեղ չտալ հայ մամուլի այսօրուան հարցերուն եւ դժուարութիւններուն: Այս տեսակէտով

ԻԱ. ԴԱՐՈՒ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Նոր հազարամեակի մը սկիզբին քանի մը տարուան հեռաւորութեան վրայ գտնուելու պարագան դարկ տուած է երեւակայութիւններու: Մարդկութեան առօրեային մէջ մեծ փոփոխութիւններու նախատեսումը կը վերաբերի ընդհանրապէս բոլոր մարզերուն: Թէքնիքի լայն տիրապետութեան ենթակայ մարդկային կեանքը ԻԱ. դարու առաջին յիսնամեակին արդէն ուշագրաւ փոփոխութիւններով պիտի ընթանայ:

Առողջական կեանքն ալ լայնօրէն պիտի ազդուի նորութիւններէն: Անգլիական «Էքոնոմիստ» թերթին վերջին թիւերէն մէկուն մէջ յօդուած մը կը չօշափէ ենթադրելի փոփոխութիւններու հարցը: Տեղեկատուական ցանցերու ընդլայնումը, բանակարգիչներու օժանդակութեամբ բուժումը, մարդամեքենաները եւ նոր դեղերը պիտի աւելցնեն դարմանումին ճշգրտութիւնը եւ զայն աւելի ազդեցիկ դարձնեն:

Քիչ մը երեւակայութեան դարկ տալով, յօդուածին հեղինակը կը նկարագրէ ԻԱ. դարու բժշկական խնամքները: 2010 թուականին եւ նոյնիսկ աւելի առաջ կարելի պիտի ըլլայ բժիշկին դիմել, տուներու մէջ գործածուող բանակարգիչներու շնորհիւ: Մարդիկ աւելի մեծ դեր պիտի խաղան իրենց դարմանումի գործին մէջ. «առողջութեան ցուցանակ» կոչուած փոքր գործիք մը որ ժամացոյցի մը պիտի նմանի, տեւական կերպով տեղեակ պիտի պահէ անձը, առողջական իր կացութեան. ամէն տեղեկութիւն ուղղակի պիտի արձանագրուի բանակարգիչին վրայ: Այդ բանակարգիչ - բժիշկն ալ անմիջապէս պիտի ազդարարէ անբնական ամէն բան, կարելիութիւն տալով արագ դարմանումի մը: Դեղագիրներն ալ ելեկտրոնիկ ճամբով պիտի ղրկուին ենթակային որ ներկայի վարկաքարտերուն նմանող քարտով մը պիտի կարենայ հարկաւոր դեղերը առնել մասնաւոր ցրուիչ կէտերէ:

Եթէ կացութիւնը աւելի լուրջ է ու վիրաբուժական գործողութիւն մը անխուսափելի, հիւանդը անպայման հիւանդանոց երթալու, հոն մնալու պէտք պիտի չունենայ. վիրաբուժարանի վերածուելու ատակ հիւանդատար կառք մը պիտի երթայ իր բնակարանը ու բազմաթիւ գործողութիւններ կատարելու ընդունակ մարդամեքենաներ, հիւանդապահներու օգնութեամբ, պիտի ընեն հարկաւորը:

Ներկայի բժշկական ենթակառոյցները, մեծ մասով հիւանդանոցները հաւանօրէն աւելորդ պիտի ըլլան. դարմանատուներուն ալ մեծ գործ պիտի չմնայ:

Զարգացած թէքնոլոժիով օժտուած նոր կառոյցներու համար անհրաժեշտ գումարները պիտի հայթայթուին հիւանդանոցներու փակումով ու առողջական անձնակազմին նուազումով: Այն օրը երբ վիրաբուժական գործողութիւնները գոքանջի մը, կամ կեդրոն մը այցելութեան երթալէ աւելի ցաւալի պիտի չըլլան, արագ դարմանումի մը բարիքներէն շատեր պիտի ուզեն օգտուիլ. այդ պարագային անկարելի չէ որ հիւանդութիւնները նուազին ու կառավարութիւնները եւ առողջական դրութիւններու պիւտճէները հայթայթողները սկսին շահ ընել:

Փոփոխութեան պիտի ենթարկուին նաեւ հիւանդ - բժիշկ յարաբերութիւնները: Վիրաբոյժները, օրինակ, յատուկ տեղ մը պիտի չգրաւեն իրենց ձեռքերուն ճարտարութեան շնորհիւ, քանի որ իրենց գործը միայն մարդամեքենաներուն աշխատանքը հակակշռել պիտի ըլլայ:

Մեծ դեր կատարելու կոչուած են նաեւ յատկապէս կարգ մը ծանր հիւանդութիւններու պարագային, ծիներու (ժէն) վրայ ազդող դեղերը. եթէ անոնց ազդեցութիւնը նման ըլլայ 1940-ական թուականներուն անթիպիոթիքներու յաջողութեան, անկարելի չէ որ ԻԱ. դարուն առաջին կէսէն ետք, մարդ ապրի առանց հիւանդութեան ու աւելի երկար տարիներ:

ՔԱՂՀԱՆ

այս գիշերուան հաւաքոյթը կարեւոր էր եւ նշանակալից: Ես ալ կ'ուզեմ իմ փոքրիկ ներդրումս բերել այս խնդրին, ըսաւ եւ աւելցուց որ ինք պիտի սիրէ խօսիլ վիճակագրութիւններով: Պատրիարքարանի մէջ հիմա համակարգիչի դրութեամբ կը ստուգուի մեր ազգակիցներուն թիւը եւ մասնայատկութիւնները: Մինչեւ այսօր 4500 հոգիի մասին արձանագրութիւն կայ եւ անոնցմէ հարիւրէն քանը միայն հայախօս է: Ուրեմն բնական է որ հայ մամուլը հարցեր պիտի ունենայ: Բայց պոլսահայ մամուլին տպաքանակը լաւ է, եթէ բաղդատուի Ամերիկայի կամ այլ երկիրներու մէջ զուտ հայերէնով հրատարակուած թերթերու տպաքանակներուն հետ: Ուրեմն պոլսահայ մամուլը դեռ պատնէշի վրայ է եւ յաճախ լուր եւ պատգամ ալ կուտայ արտասահմանին: Պատարեր պարագայ մըն է այս, ուստի պէտք է գուրգուրանք մեր թերթերուն վրայ: Մեր հաստատութիւնները պէտք է առատ ծանուցում տան: Մենք Գնալըի մէջ երկու - երեք ամսուան ընթացքին շատ աւելի ծանուցում կուտանք մեր թերթերուն, քան ինչ որ ուրիշ եկեղեցիներ կուտան մէկ տարուան ընթացքին, միայն հինգ տաղաւարներու առիթով: Ասիկա ողորմութիւն մը չէ, այլ ծառայութիւն մը, որովհետեւ եկեղեցին եւ հաստատութիւնները կ'օգտուին այդ ծանուցումներէն:

Մեսրոպ Արք. այս շնորհակալութիւն յայտնեց Գարակէօզեան Սանուց Միութեան, գնահատեց օրուան բանախօսներն ու հանդիսավարը եւ յիշեցուց որ վաղը, Ուրբաթ գիշեր ալ Եսաեան Սանուց Միութեան մէջ պիտի կատարուի Թուրք մամլոյ մարդոց մասնակցութեամբ պոլսահայ մամուլի մասին կլոր սեղան մը, իսկ Շաբաթ օր պիտի սարքուի հայ մամուլի 200-ամեակի մեծ հանդիսութիւնը, Գումգաբուի Յարութիւն Ամիրա Պէզճեան սրահին մէջ:

Հակառակ որ ժամը ուշ էր, ներկաները համախմբուեցան Գարակէօզեան Սանուց Միութեան կողմէ սարքուած քօքթէյլի սեղաններուն շուրջ եւ շարունակեցին զրուցել հայ մամլոյ հարցերուն շուրջ:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ուայլշայր էպըլ հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6-ին ոգեկոչուած է Կոմիտասի եւ Յովհ. Թումանեանի 125-ամեակը: Բացումը կատարած է Իրանահայ Միութեան երգչախումբը «Հայաստան» երգով ղեկավարութեամբ Յովհ. Չէքիճեանի: Տոքթոր Յարութիւն Սաղըրեանի խօսքէն ետք բեմ հրաւիրուած է Հայաստանի Մշակոյթի նախարարը՝ Յակոբ Մովսէս որ շեշտած է երկու մեծարեալներու կենսական դերը երաժշտութեան եւ գրականութեան մարզերուն մէջ: Յայտագրին առաջին մասը նուիրուած էր Կոմիտասի: Ժողովրդական եւ հոգեւոր երգեր երգած է ամերիկահայ երաժշտա - թատերական միութեան «Հայրէն» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Սեդրակ Տէր - Ղազարեանի: Այս բաժնին մէջ խօսք առած են երգահան Տիգրան Մանսուրեան եւ բանաստեղծ՝ Գէորգ Էմին: Յայտագրի երկրորդ բաժինը նուիրուած էր Թումանեանի, որու ընթացքին ներկայացուած են երգեր որոնց խօսքն ու երաժշտութիւնը կը պատկանէին բանաստեղծին: Այս բաժնին մէջ խօսք առած են ակադեմական Էդ. Ջրբաշեան եւ Յովհ. Թումանեանի թոռը՝ Իրմա Թումանեան:

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Կարապետեան սրահին մէջ (Հոլիվուտ), նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն՝ Յովհ. Շիրազ գրական խմբակին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 6-ին, նուիրուած բանաստեղծին յիշատակին անոր մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ: Բացման խօսքը արտասանած է մասնաճիւղին ատենապետը՝ Յ. Օվայեան եւ ներկայացուցած օրուան բանախօսը՝ Անահիտ Արամունի -- Բէշիշեանը, որ մէջբերելով կենսագրական տուեալներ մատնանշած է որ երեւութապէս պարզ եւ դիւրին թուացող Շիրազի գործը խորքին մէջ բազմաթիւ երեսներ ունի: Երեկոյթի ընթացքին արտասանութիւններ եղած են բանաստեղծի գործերէն:

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնի Նազարեան սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 29-ին տօնուած է «Մարի Մանուկեան» վարժարանի 20-ամեակը: Օրուան գեղարուեստական յայտագիրը պատրաստած են վարժարանին պատասխանատուները: Խօսք առած է զպրոցին նախկին աշակերտներէն՝ Տոքթոր Կուսթաւօ Նաքիզեան: Ելոյթ ունեցած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի քարտուղարը՝ Հայկ Շահինեան, իսկ փակման խօսքը արտասանած է Թեմին առաջնորդը՝ Գիսակ Եպիսկոպոս Մուրատեան:

ԷՆՍԻՆՈՅԻ (Գալիֆորնիա) Ֆերահեան Ազգ. վարժարանի Նորթ Հիլզի համալիրին մէջ, Սեպտեմբեր 23-ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Ուրֆայի: Համազգայինի Հովիտի մասնաճիւղը վերջին տարուան ընթացքին երեկոյթներ նուիրուած է պատմական Հայաստանի տարբեր շրջաններու, ինչպէս՝ Վան - Վասպուրական, Սասուն, Տիգրանակերտ, Զէյթուն, Ուրֆա: Բացման խօսքը արտասանած է մասնաճիւղին ատենապետը՝ Ստեփան Պայրամեան ոգեկոչելով Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի յիշատակը: Օրուան բանախօսը եղած է Տիկին Զապէլ Ալահայտոյեան, որ հակիրճ ձեւով ներկայացուցած է շրջանի պատմութիւնը: Երեկոյթը շարունակուած է երգի եւ պարի ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Լէյք Էվըրնիու Քոնկրէկէյշընըլ Եկեղեցիի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 30-ին իր անդրանիկ համերգը տուած է միջազգային մրցումներու դափնեկիր՝ Արմէն Բաբախանեան: Ձեռնարկին կազմակերպիչն էր՝ Համազգայինի արեւմտեան - Ամերիկայի Շրջանային վարչութեան երաժշտական միաւորը:

ԷՆՍԻՆՈՅԻ Ֆերահեան վարժարանի համալիրին մէջ, Հոկտեմբեր 7-ին տեղի ունեցած է Ուսումնական Խորհուրդի կազմակերպած ուսուցչական միօրեայ սեմինարը: Նպատակն է զանազան նիւթերու վերաբերեալ աշխատանոցներու միջոցաւ դասաւանդման միջոցներ ցոյց տալ: Այս տարի ներկայացուած նիւթերն էին կարգապահութիւնը դասարանէն ներս, արուեստագիտութիւնը սորվելու իբրեւ միջոց, համակարգիչներու օգտագործումը, փորձառութիւն հայերէնով համակարգիչի գործածութեան, համագործակցութեամբ սորվելու ձեւերը հայերէն նիւթեր դասաւանդող ուսուցիչներու համար, մանկամսուրի վերաբերեալ նիւթեր եւայլն:

ՕՐԷՆՃ ՔԱՈՒՆԹԻԻ Ղուկասեան սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին, Հոկտեմբեր 1-ին եւ 2-ին ցուցադրուած են չորս արուեստագէտներու՝ Շողեր Զիւրիւքեանի, Նորիկ Դիլանջեանի, Լիզա Փափազեանի եւ Քարոլին Օտապաշեանի գործերը:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պիւֆէ Քրիսթալ սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 30-ին տեղի ունեցած է Քէպէքի Հայ Բժիշկներու ընկերակցութեան հանդիպում - զրոյցը, որու գլխաւոր օրակարգն էր երեք ամսուան Հայաստան կատարած ճամբորդութիւնը, հոն իրենց ունեցած գործունէութիւնը եւ կրած տպաւորութիւնները: Երեք բժիշկներն էին Շահէ Սեդրակեան, Սարգիս Երէցեան եւ Ճոն Մանուկեան:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Ժ Ա Մ Ա Ն Ց

ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍ ԳԱՑՈՂ ԿՈՎԿԱՍՑԻՆ

(1889-ԻՆ)

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

- Այո՛, Պոլիս է, կը պատասխանուի, բայց ո՞վ գիտէ ո՞ւր է. Սկիւտա՞ր, Մաքրիգիւ՞ղ, Կըզի՞ն, Պէօյիւք տէրէ՞:

Բայց միթէ այդ ամէն տեղերն ալ Պոլսոյ մէջ չէ՞ն, «մի կառք վեր առնենք եւ գնանք գտնել Հայրիկին» կը խնդրեն: Չեն կրնար ըմբռնել թէ մէկ - երկու ժամուան մէջ Պէօյիւքտէրէէն Սկիւտար, հոնկէ Մաքրիգիւղ անցնիլ հնարաւոր չէ: Զիրենք համոզելու համար կ'առարկուի թէ Հայրիկը գուցէ կղզիները ըլլայ:

- Դե՜հ, պարախօտով գնանք, կ'ըսեն եւ կը պատրաստուին:

- Բայց միշտ շոգենաւ չկայ:

- Ի՞նչ էք ասո՛ւմ. դեհ, գնանք այն պստիկ պանով որը մեզ առաւօտուն պարախօտից դուրս բերաւ: Սանտալ ըսել կ'ուզեն:

Ի՞նչպէս հասկցնել իրենց թէ սանտալով կղզի չերթուիր. թէ նոյն իսկ մէկ օր պէտք է շոգենաւով երթալ գալու համար: Կը վշտանան կարծելով թէ Պոլսեցիները զիրենք կը ծաղրեն:

- Ախր մի օրից մենք Վիէննա ենք գնո՛ւմ:

Ժամանակը յառաջացած է. խմբագրատունէն դուրս կ'ելլեն ծրագրին միւս մասերուն գործադրութեանը համար: Բայց սոված են՝ այսինքն անօթի են: Ղալաթիա Պզտիկ - Արթինին կ'առաջնորդուին: Կը փափաքին տեղական ուտելիք:

- Բիլաւ կ'ուզէ՞ք:
- Բըլաւ մեր երկրումն էլ կայ:
- Տոլմա՞.
- Մեր երկրում էլ կայ:
- Միտիա՞.
- Դա ի՞նչ պան է որ:
- Տեսակ մը սեւ ոստրէ:
- Չենք ուզում, մեր երկրում չենք տեսել:

Դժուարին ըլլալով գտնել ուտելիք մը որ «իրանց երկրումը» թէ՛ ըլլայ եւ թէ՛ չըլլայ, այսպէս թէ այնպէս պատառ մը բան կ'ուտեն. միայն թէ գինիին շատ կը հաւնին իրենց երկիրն ալ այդպէս գինի չեն խմած. վրան «պստիկ պստիկ աստղներ են պլպլում»: Իրենց ընկերացող Պոլսեցիները իրենք ալ կ'ուզեն համը նայիլ. տարօրինակ համ, ձէթի համ: Կը նային գաւաթին մէջ. այո՛ «պստիկ պստիկ աստղներ պլպլում են» գինիին երեսը: Տարակոյս չկայ, զէթին հաղի է: Պոլսեցի խմբագիր մը կամաց մը սպասաւորին կը հարցնէ թէ «ի՞նչ է ասա»: Մարդը ներողութիւն կը խնդրէ, ականջէն փսփսալով թէ գինին աճապարանքով զէթին հաղիի շիշերուն մէջ լեցուցեր է: Ու անոնք կը շարունակեն սքանչանալ:

- Ինչեւէ, ձեր երկրումը գոնէ մի լաւ պան կայ:

Ճաշէն վերջը կ'անցնին Սթամպօլ. քանի մը կառք լեցուելով կը հասնին Այա - Սոֆիա: Պր. Գալֆայեան ներս կը մտնէ եւ կը վերադառնայ լուր բերելով թէ իւրաքանչիւր այցելուի համար պէտք է մէճիտիէ մը վճարել: Կ'ապշին. իրարու երես կը նային: Կ'ուզեն գիտնալ թէ իրենց փողով ի՞նչ կ'արժէ մէճիտը: Երկու բուպլի է գրեթէ: Քարացած կը մնան. գլուխնին կ'երերցնեն: Անկարելի է որ սատակ վճարեն մուտքի համար:

- Մեր երկրումը մուզէների մուտքը ձրի է՝ կը գոչեն:

Իրենց կ'առարկուի թէ քանի որ Կովկասէն Փարիզ երթալու համար այդքան ծախսեր կ'ընեն, երկու բուպլի աւելի, երկու բուպլի պակաս, նշանակութիւն չունի. կ'արժէ տեսնել Այա - Սոֆիան:

Այս դիտողութեան կը նեղանան: Սկզբունքի եւ ոչ թէ խնայողութեան համար չեն ուզեր վճարել: Հանրային շէնքի մը մուտքը ձրի պէտք է ըլլայ, այս է իրենց երկրին սկզբունքը: Ու երբ ապացոյց իրենց համոզումին՝ իրենցմէ մին թղթապանակէն երկու բուպլի կը հանէ, կը պատռէ, հովին կուտայ.

- Արի՛, Գրիգոր ջա՛ն, դու էլ, Ստեփան ջա՛ն դու էլ, Կարապետ ջա՛ն դու էլ, դու էլ, դու էլ:

Ու ամէնքն ալ հանդիսաւորապէս երկուքական բուպլի կը հանեն, կը պատռեն, կը նետեն:

- Տեսնո՞ւմ էք: Խօ՛, մենք Պոլսեցի հասհօս չենք որ սկզբունքից, ուղղութիւնից զուրկ լինենք: Մենք Մշակ ենք կարդում. դուք Մշակ չունէք, ուղղութիւն չունէք: Դեհ, գնանք:

(Շար. 2)

RECHERCHE

L'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord
93340 Le Raincy

RECHERCHE
UN(E) CUISINIER(E)
demeurant secteur *Arnouville, Gonesse* de préférence.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

«ՆՈԹՐ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ»
ՈՍԿԵՋՕԾ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Հոկտեմբեր 30

Կիրակի, Հոկտեմբեր 30-ի առաւօտեան ժամը 10-ին Հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի - Նոթըր Տամ Տը Լա Կարտ - Աստուածամօր նուիրուած ուխտավայրին մէջ, Հայկական ուխտագնացութեան առիթով։

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԱՆՏՈՆ ՎՐԴ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ
ժողովրդապետ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ աչի Առնուվիլի «Աստղիկ» *մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը, Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ին, Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ* -ռիւ Հանրի Պարպիւսի *սրահին մէջ։*

Սիրով կը հրաւիրուին համայն ժողովուրդը, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի Փարիզի եւ շրջակայքի բոլոր մասնաճիւղերը։

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

reconnue d'utilité publique
recherche

DIRECTEUR ou DIRECTRICE
pour diriger
l'Etablissement de Montmorency

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation. Connaissance indispensable du français et de l'arménien.

Logement assuré.

Prière de prendre rendez-vous ou adresser C.V. au Siège de l'Association :

77, rue La Fayette, 75009 PARIS
Tél. : 48. 78. 02. 99

Secrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

LA GALERIE LES CENT
présente

Alex BERLIAN

Peintures, dessins, pastels

du 19 octobre au 5 novembre
Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30 ou sur rendez-vous.

8, rue de Jouy, Paris 4e,
Tél. : 42 77 30 00
M° St-Paul au Pont-Marie

Հ.Բ.Ը.Մ. – ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ ԵԼՈՅԹ

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

118, rue de Courcelles, Paris 17e

Կիրակի, Հոկտեմբեր 30, ժամը 16·30-ին

մասնակցութեամբ՝
Երեւանի Սունդուկեան Թատրոնի դերասանուհի եւ դերասան՝
ԿԱՐԻՆԷ ՔՈՋԱՐԵԱՆԻ
եւ
ԱՐԱ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Յայտագիր. - Պարոյր Սեւակ, Յովհ. Շիրազ, Չարենց, Մուշեղ Իշխան, Պերճ Զէյթունցեան, Չեխով, Պօտըլէր։

FRANCE 2

Dimanche 30 Octobre à 9 heures 30.
Pélerinage arménien à St Grégoire de Tallard et icônes de Chypre à Strasbourg.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne

GRAND BAL ANNUEL

avec l'*Orchestre Naïri*
et le *DJ Karnig*

Samedi 5 Novembre à partir de 21 heures
Salon *«Le Lyon Vert»*
au Casino de Charbonnières-les-Bains

Tenue correcte —
Jeans interdits par la direction du Casino.
Nous vous attendons tous.
Venez nombreux.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի Աստղիկ մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկին Շանթալ Ռոտրիկէզի եւ իր գործակիցներուն որոնք 400 Ֆր. նուիրած են Տիկին Աղաւնի Աճէմեանի *մահուան առթիւ։*

*
**

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Եկեղեցւոյս Ս. Մատաղօրհնութեան առիթով եղած հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Տիկին Սիրանոյշ Սինանեան 500, Պր. Գրիգոր Փափազեան 200, Տիկին Վարդանոյշ Էնիշթէօղլու 500, Տիկին Հայկուհի Բէջէճեան 100, Տիկին Արմէնուհի Փէհլիվան 500, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան 200, Պր. Վարուժան Քիրէն 100, Տիկին Էրսէն 100, Տիկին Արշալոյս Քապաք 100, Պր. Գալուստ Գարաթէփէ 300, Պր. Ժիրայր Փէհլիվան 1000, Պր. Կարապետ Սանկոսեան 500, Տիկին Աննա Քարաթէփէ 400, Տիկին Շիրինեան 200, Տիկին Մանուշակ Զիլջիրեան 400, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր 1000, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Զիլլինկիրեան 1000, Տիկին Աստղիկ Տէր - Պարսամեան 500, Տէր եւ Տիկին Կորիւն Բարխեան 200, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէյիրմէնթաչ 1000, Տիկին Զարուհի Թաշճը 100, Տիկին Շողիկ Այտինեան 200, Պր. Յակոբ Աղաթջեան 200, Պր. Յարութիւն Փարթալօղլու 300, Պր. Շնորհքեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գուսինեան 500, Տէր եւ Տիկին Արման Սանոսեան 500, Տիկին Արեքնազ Քէպէլեան 50 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՏՕՆ ՕԾՄԱՆ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 63-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Շրջանային Խորհուրդը

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՅԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Վարչական Խորհուրդը

Սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Անուանակոչութեան 63-րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կ'ունենայ՝

Կիրակի, Հոկտեմբեր 30

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի։

Յաւարտ պատարագի «Արծրունի Զըրբաշեան» *հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ կը կատարուի ընդունելութիւն եւ կը տրուի համայնական - ժողովրդական ճաշ։*

U. G. A. B. — *Paris*

sous le haut patronage
du Ministère de la Culture
et de la Francophonie

et le parrainage de
Mstislav ROSTROPOVITCH

CONCERT EXCEPTIONNEL

organisé en collaboration avec l'A.M.I. du Jardin de Musique

LE QUATUOR KOMITAS

le Mardi 15 Novembre à 20h30
à l'UNESCO
(7, Place Fontenoy, Paris 7e)

au programme:
Brahms — Chostakovitch — Debussy
Haydn — Hindemith — Komitas
Mirzoian — Schubert — Schumann
Mozart — Vartan

Prix des places :
Cat. A - 250 F. (membre UGAB-180 F.)
Cat. B - 150 F. (membre UGAB-100 F.)

Réservation à l'UGAB :
Tél. : 45. 20. 03. 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Ter-Davtian» de Chaville

dîner dansant

Samedi 12 Novembre à 20 heures
Salle des Fêtes
« ATRIUM »
à côté de l'Hôtel Campanile
3 bis, Parvis R. Schumann
885, ave R. Salengro, 92370 Chaville

Rencontre amicale,
menu gourmet,
ambiance dansante

avec les disk-jockeys
Souren et Raffi

Réservation :
47. 50. 29. 04 / 47. 50. 10. 85.

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 30, առաւօտեան ժամը 10-ին Սէն - Թ'էթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, որու ընթացքին Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան կը ներկայացնէ Նոր Հոգեւոր հովիւը Սէն-Թ'էթիէնի եւ Շրջանի Հայութեան։

Պատարագէն ետք Եկեղեցւոյ կից հանդիսասրահին մէջ, տեղւոյն եկեղեցական վարչութիւնը, գինեձօնով մը պիտի պատուէ իր Նոր Հոգեւոր Հովիւը։

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS SUR LA FRANCE
Période 1/4/1994 au 29/09/1994

— 2.000 Francs. -
M. Georges Akopian, M. Martin Amanatian, M. Marie Andonian-Rusdikian, Mlle Arsiné Andréassian, M. Jean Carzou, Mlle Hélène Doroumian, M. H. Eghiazarian, M. Zadig Eghiazarian, M. Ferdinand Gracian, Mme Alice Grzesiak, M. J.J. Kasparian, M. Sahak Katchadourian, M. Marcel Keuroglian, M. Garabed Khatchadourian, M. Eric Markarian, Mlle Alice Mouradian, M. G. Nakkachian, M. André Sahatdjian;
— 1.800 Francs. -
Mme Marie Boyadjian, M. Edouard Mikaelian, M. César Panossian, M. Abel Papazian;
— 1.650 Francs. -
Mme Neli Bariand;
— 1.622 Francs. -
Mme Aline Sabbagh;
— 1.620 Francs. -
M. Baikian;
— 1.600 Francs. -
Mme Huguette Yedikardachian;
— 1.500 Francs. -
S.A.R.L. «Le Black Jack», M. Bedros Basmaciogullari, S.A.R.L. «Carross-Côte-Rôtie»-Rustikian, M. Albert Demerdian, M. Christian Dermendjian, M. Albert Dersarkissian, M. Pierre Dersarkissian, Mlle Muriel Gourounian, Mme Juliette Grangérard, M. Boros Haronian, M. Naïri Mekhitarian, M. Gérard Ourghanlian, M. Grégoire Rakedjian, M. Ter-Sarkissian, M. J.J. Vartanian;
— 1.400 Francs. -
Mme Maritza Zadourian.

(A suivre)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
Boîte postale 12
75660 Paris Cedex 14
ou par virement bancaire :
CCP 11.926 85 C Paris.

ASSOCIATION NAREG
ENGHIEN

organise son

Dîner Dansant

au profit de ses élèves

le Samedi 5 Novembre à 20h30 précises

Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains

Soirée animée par l'Orchestre *ANI* de Lyon

Troupe de danse *NAREG* et attractions

Réservations au : 48. 41. 49. 37.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-30

SAMEDI - DIMANCHE
29-30 OCTOBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.448 - 449

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.448 -449

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահը կարճ այցելութիւն մը տուաւ Նախագահ Էլ -- Ասատի եւ այդ տեսակցութեան առթիւ, ըսաւ որ «կարգ մը յառաջդիմութիւններ արձանագրուած են խաղաղութեան ճամբուն վրայ»: Գլինթըն, ապա, Երուսաղէմ անցաւ ուր 5000 ոստիկան զինակոչի ենթարկուած էին իր ապահովութեան համար: Նախագահը ելոյթ ունեցած է Խորհրդարանը, բայց հրաժարեցաւ այցելել տեսարժան եւ Ս. վայրերը հին քաղաքին մէջ, խուսափելու համար դըժուարութիւններէ: Առաջին անգամն է, 15 տարիէ ի վեր, որ Միացեալ -- Նահանգներու նախագահ մը Երուսաղէմ կ'այցելէ:

ՖԵՐՆԱՐ ԹԱՓԻ որ, վերջին շաբաթներուն անտեսուած էր Լոնկէի եւ Գաուրնոնի հարցերուն շնորհիւ, կրկին հրապարակ իջաւ եւ բաւական սպառնական ոճով արտայայտուեցաւ ձայնասփիւռէն եւ հեռատեսիլէն Հոկտեմբեր 27--ին: Ամէնէն մեծ կատաղութիւնը Թափեց «Լիպերասիոն»ի վրայ որ իր առաջին էջը նուիրած է ՊԹՖ-ի (Պերնար Թափի Ֆինանս) նիւթական անանկ վիճակին ինչ որ բացարձակապէս հերքեց: Նոյն օրը կը ներկայանար Փարիզի դատարանը Գրեսի - Լիոնէի հետ իր ունեցած հարցին կապակցութեամբ: Հոկտեմբեր 28-ին, «Լիպերասիոն» վերհրատարակելով այս բոլորին կը պնդէր իր տեղեկութիւններուն վրայ: Մնաց որ այս հարցը կը վերաբերի գաղտնապահութեան բացարձակ չգոյութեան դատական հարցերու մէջ, ինչ որ ոմանց համար անընդունելի է:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը պարտաւորուեցաւ հրաժարիլ իբրեւ հետեւանք այն քննութեան որ կը տարուէր կաշառակերութեան շուրջ Արդարադատութեան նախարարին հրահանգով: 1992-ի օրէնքը կ'արգիլէ որ պետական պաշտօնեաները կ'ճարովի այլ պաշտօններ ալ վարեն, մինչ նախարարը դիւանատան մը վարչական պատասխանատուն է:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ լրագրող մը եւս սպաննուած է ինչ որ 21-ի կը հասցնէ սպաննուած լրագրողներու թիւը:

ՓԱՐԻԶԻ արուարձաններէն Սէն - Կրատենի մէջ է որ 154 հանրակառքի վարորդ կ'գալրելի յարձակման մը ենթարկուած Հոկտեմբեր 27-ին: Երեք անձեր յարձակած են, ներարկում մըն ալ ըրած կարենալ ձեռքէն խլելու համար օրուան հասոյթը: Հոկտեմբեր 28-ին հանրակառքերու գործադուլի շարժումներ կային զօրակցութեան որպէս արտայայտութիւն:

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ սպաննուած է 40-ամեայ լրագրող մը՝ Զուրապ Գըծելըշվիլի:

ՌԱՏԻՕ - ՖՐԱՆՍԻ լրագրողները որոշեցին դադրեցնել գործադուլի իրենց շարժումը համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլալով տնօրէնութեան հետ: Ընդհ. ձեւով 300 Ֆր.--էն 3000 Ֆր.ի յաւելում մը նախատեսուած է ըստ դասակարգերու: Միջին հաշուով 1000 Ֆր. յաւելում մը կայ ամէն մէկուն համար:

«ՃՈՒՄ ՀՈՒՐԻՅԷԹ»ի լրագրողներէն՝ Օրան Զալըշլար երկու տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է Պոլսոյ մէկ դատարանին կողմէ քրտական հարցին նուիրուած իր յօդուածներուն պատճառաւ: Զրոյցներ ունեցած է Խօճալանի (ՓՔՔ.-ի պարագլուխ) եւ Քեմալ Պուրքայի (անջատողական շարժումի մը պետ) հետ:

ԱՐԵՒԱՅԻՆ ՏԱՃԱՐԻ աղանդի 53 մեռեալներու (Հոկտեմբեր 5, Զուիցերիա) մասին նոր յայտնութիւններ կան: Իրականին մէջ որոշուած է եղեր 54 հոգի «զոհել», բայց, մէկը հրաշքով կրցեր է խոյս տալ այդ հաւաքական ջարդէն: 54-ը թիւն ըլլալով Տաճարի միաբանութեան ասպետներու որոնք 1310 Մայիս 10-ին հրկիզուած են Փարիզի մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 27 / 28)

ՄԻՋԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հոկ. 27-ին Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան ընդունած է Ֆրանսայի դեսպան Տիկին տը Հարթինկը, որու հետ միասնաբար քննարկած են Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ խորհրդարանական համագործակցութեան ընդլայնման հարցը:

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Եալթայի (Ղրիմ) մէջ Հոկ. 22 - 23-ին գումարուած է հայ համայնքներու ներկայացուցիչներու հիմնադիր ժողովը, որուն ողջոյնի նամակ մը գրկած է Բ. Արարքցեան: Անոր կը մասնակցէին Լատվիոյ, Էստոնիոյ, Բելառուսիոյ, Թիւրքմէնստանի, Ղազախստանի, Ռումանիոյ, Կիպրոսի, Կրասնոդարի, Ստաւրոպոլի, Ռոստովի, Մոսկուայի, Ս. Պետերբուրգի, Վոլգոգրադի հայ համայնքներու ներկայացուցիչները: Ստեղծուած է հայ համայնքներու Համագաղնակցութիւն մը, որու առժամեայ կեդրոն նշանակուած է Սիմֆերոպոլ:

ՀԱՅԵՒՎՐԱՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Բաթումի մէջ, Հոկտեմբեր 25 եւ 26-ին տեղի ունեցած են հայեւվրացական բանակցութիւնները: Աճառիա պէտք է դար նաեւ ազրպէջանական պատուիրակութիւնը, որ սակայն Ազրպէջան տիրող կացութեան հետեւանքով չէ կրցած գալ: Հանդիպումին քննարկուած են բեռներու փոխադրութեան հարցեր: Արդէն ամիս մը առաջ Թիֆլիս տեղի ունեցած նման բանակցութեանց ընթացքին գոյացած համաձայնութեան մը շնորհիւ Հայաստան հասնող բեռներու ծաւալը 30%-ի յաւելում մը արձանագրած է:

ՆԱՒԹԻ ԲԱՇԽՈՒՄԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Բնակչութեան 31 հազար թոն նաւթ բաշխելու ամերիկեան ծրագրին գործընթացքին համաձայն, գործկոմները Հոկտեմբեր 26--էն սկսած են կտրօններ բաշխել բնակչութեան: Այդ նաւթին լիթրը կը վաճառուի 3.5 Դրամի փոխարէն, մինչ շուկայի անոր ներկայի գինն է 200 Դրամ:

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒԸ

Հայաստանի բնակչութեան թիւը 1994 Հոկտեմբեր 1-ի տուեալներով 3 միլիոն 748 հազար էր: Սակայն այս թիւը ճշգրիտ չի նկատուիր, քանի որ «առժամապէս մեկնող»ներու տոմարները չեն ջնջուիր:

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵԿԱՄՈՒՏ

Այս տարուան առաջին 9 ամիսներու ընթացքին Հայաստանի պետական պիւտճէ մուտք գործած է շուրջ 11 միլիառ Դրամ հարկային եկամուտ: Այս գումարին 57% կը կազմեն շահերու հարկերը, որոնց 94.4%-ը եկած է պետական ձեռնարկութիւններէ իսկ միայն 5.5%-ը ոչ - պետական հաստատածէն: Հարկերու ընդհանուր եկամուտին երկրորդ կարեւորագոյն աղբիւրն է յաւելեալ արժէքի հարկը՝ 26%ով:

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ

Ներքին նախարարութեան մօտ, Հոկտեմբեր 20-ին սկսած է նախարարութեան աւրնթեր քննչական Վարչութեան երկօրեայ խորհրդաժողովը, որու նպատակն էր քննարկել իրաւագիտական բնագաւառէն ներս մշակուող նոր գործելակերպերու եւ անոնց գործադրման առընչուող հարցեր:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՄԲ

Գ. Խ.-ի «Մշակութային արժէքներու արտածման եւ ներածման մասին օրէնք»ին առընթեր Մշակոյթի նախարարութեան համակարգին մէջ ստեղծուած է մշակութային արժէքներու պահպանութեան Վարչութիւն:

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ՝ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ծանօթ գրող Սերօ Խանզադեան հրաժարած է Հայ Գրողներու Միութեան նախագահի իր պաշտօնէն եւ վերադարձած՝ Հայաստանի Գրողներու Միութիւն, որու անդամ է 1936-էն ի վեր:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՔԻ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐԸ

Ծոցի պատերազմէն ետք, հիւսիսային - Իրաքի մէջ ստեղծուեցաւ քրտական «ինքնավար հանրապետութիւն» մը, ուր գոյութիւն ունեցող երկու գլխաւոր կուսակցութիւնները՝ Փ.Ք.Ք. (Քիւրտիստանի Աշխատաւորներու Կուսակցութիւն) եւ Իւ. Փ. Ք. (Քիւրտիստանի Հայրենասէրներու Միութիւն), գրեթէ քաղաքացիական պատերազմի բնոյթ ունեցող բուռն հակամարտութեան մէջ են իրարու դէմ:

Թուրքիա հրատարակուող քրտական «Նէվրուզ» թերթը կը յայտնէ նոյնիսկ, թէ միայն վերջին չորս - հինգ ամիսներուն, եղբայրասպան ճակատումներու ընթացքին երկու կողմէն սպաննուած են մօտաւորապէս 4500 մարտիկներ եւ վիրաւորուած՝ 3700 ուրիշներ:

Ճիշդ է, որ երկու կուսակցութեանց ղեկավարները - Մասուտ Պարզանի եւ Ճալալ Թալապանի -- անհատապէս մրցակիցներ են յանուն իշխանութեան, բայց եւ այնպէս՝ համագործակցութեան եզրեր գտնելու իրենց ճիգերը ցարդ վիժած են իրենց կողմնակից տեղական պատասխանատուներու անզիջողութեան պատճառով: Այս վերջինները իրենք զիրենք կը նկատեն «Պետական փոխ -- նախարար» -- իւրաքանչիւրը իր ազդեցութեան գօտիին մէջ կը հրահրէ մէջ -- քրտական զինեալ բախումները: Երկրորդ մակարդակի այս ցեղապետները ամէն բանէ առաջ կ'ուզեն իրենց ուրոյն շրջանին մէջ ընդլայնել եւ տեւականացնել իրենց անձնական ազդեցութիւնն ու հակակշիռը: Որ կողմին ալ պատկանին՝ անոնք յաճախ կ'անտեսեն իրենց կուսակցապետին հրահանգները: Բայց պատժուելու կամ պատասխանատուութեան կանչուելու փոխարէն՝ աստիճանի բարձրացում կը ստանան, երկու մրցակից կուսակցութեանց իշխանութեան համար մղուած պայքարի ընդհանուր մթնոլորտին մէջ:

Երբ 1991-ի Մարտին ծայր տուաւ ժողովրդային ապստամբութիւնը, երկու կուսակցապետներն ու իրենց «փեշմերկա»ները տեղւոյն վրայ չէին գտնուեր, նախապէս Սատտամ Հիւսէյնի կատարած մաքրագործումներէն ազատելու համար խոյս տուած ըլլալով: Թալապանի Իրան կը գտնուէր, Պարզանի՝ Սուրիա. իսկ անոնց մարտիկները ցրուած էին Իրանի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմաններու երկայնքին: Այս միջոցին է, որ տեղական աւատապետներու ազդեցութիւնը ամրապնդուեցաւ եւ զանոնք վերածեց «Պետական փոխ - Նախարար»ներու հոյլի մը:

Այսոնցմէ անոնք որոնք նախապէս կը գործակցէին Սատտամ Հիւսէյնի հետ, մէկ օրէն միւսը յարեցան 1991-ի Մարտի ժողովրդային պոռթկումին, իրենց զինեալներով արձանագրեցին իրերայաջորդ յաջողութիւններ եւ Իրաքեան Քիւրտիստանի մայրաքաղաք Սիւլէյմանիէէն վտարեցին իրաքեան ուժերը: Ակիզբը՝ այս կռիւներուն մասնակցած աւատապետներն ու իրենց զինեալները կ'ենթարկուէին «Քիւրտիստանի ճակատ» կոչուած համախմբումի հեղինակութեան: Բայց վերոյիշեալ մարտական գործողութեանց ընթացքին իրենց ունեցած կարեւոր դերակատարութեան շնորհիւ, մինչեւ այսօր անխախտ պահած են իրենց ազդեցութիւնը, տեղական մակարդակի վրայ ըստ կամս կ'օժանդակեն երկու կուսակցութիւններէն սոր կամ անոր, եւ այժմ կը խաղան եղբայրասպան պատերազմի «վաճառական»ներու դերը:

Հայրենասիրական պիտակի տակին՝ անոնք յաճախ կ'իրագործեն նաեւ զուրէն թելադրուած ծրագիրներ: Այսպէս՝ Քերիմ Խան Պարատոստի նման աւատապետներ, գործակատարները կը նկատուին բազմաթիւ սապոթաժներու եւ «անլոյծ մնացած» սպանութիւններու: Ընդհանուր առմամբ՝ ըստ իրենց անհատական շահերուն, «Պետական փոխ - Նախարարներ»ը ուղղակի յարաբերութեանց մէջ են մերթ Թուրքիոյ, մերթ քրտաբնակ միւս երկիրներուն հետ: Ինքնակամ կերպով կը մասնակցին մէջ -- քրտական քաղաքացիական ոբեւէ կռիւի: Ըստ պարագայի՝ կողմ ու դաշնակից կը փոխեն: Միայն իրենց անձնական շահը նկատի ունին: Արդ, իրենց շահը կը պահանջէ որ քրտական երկու մեծ կազմակերպութիւնները (Փ.Ք.Ք. եւ Իւ.Փ.Ք.) իրարու հետ չհամաձայնին: Ուստի, անպատիժ կերպով մերթ կ'օժանդակեն Իրանի հովանաւորած «Քիւրտիստանի իսլամական Շարժում»ին, մերթ Իրաքի եւ Թուրքիոյ ապսպրած սապոթաժներուն: Այնքան ատեն որ այս տիպի «պատերազմի վաճառականները» յամենայն դէպս կը վայելեն նաեւ երկու կուսակցութեանց պարտադրեալ հովանաւորութիւնը, շատ հաւանաբար պիտի շարունակուին մէջ -- քրտական եղբայրասպան կռիւները: Քանզի այլեւս գաղտնիք չէ ոչ ոքի համար, թէ աւատապետները այլեւայլ գաղտնի համաձայնութիւններ կնքած են Սատտամ Հիւսէյնի, Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ, որպէսզի հարաւային Քիւրտիստանի մէջ տեւականանայ քաղաքական տագնապի մթնոլորտը:

Կ'արժէ նշել նաեւ, որ Թալապանի եւ Պարզանի եւս լաւ յարաբերութիւններ կը պահեն Թուրքիոյ հետ. յաճախ Անգարա կ'այցելեն եւ թրքական դիւանագիտական անցագրով կը ճամբորդեն:

Վերջացնելու համար յիշենք, որ Պարզանի, Թալապանի եւ Շէյխ Օսման Ապտուլազիզ (Քիւրտիստանի իսլամական Միութեան ղեկավարը) Սեպտեմբեր 30-ին որոշեր են վերջ տալ իրենց խմբակցութեանց միջեւ գոյութիւն ունեցող թշնամական արարքներուն:

Ի ՅՈՒՇ՝
ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԳՐԱԳԷՏ
ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑԻ

Այսպէս ուրեմն, մեզի ձգելէ ետք «Երկու Աշխարհ»ը, այսինքն՝ կեանքն ու գրականութիւնը, մեկնեցաւ առանց «մնաք բարով» արտասանելու, առանց վերջին ակնարկ մը ուղղելու մեզի եւ անէացաւ, անյայտացաւ սեւ շղարշի մը ետին։ Ո՞վ պիտի լեցնէ հիմա բացուած վիհը, ահաւոր պարապութիւնը, որ կը ստեղծէ Յակոբ Կարապենցի մահը։ Ո՛չ ոք պիտի ունենայ՝ տաղին ու գիրքին հանդէպ ունեցած իր պաշտամունքը, գրականութեան տրամադրելի կորովն ու ուժը, ամէն շարժումի ու խօսքի իմաստը թարգմանող իր միտքը։ Իտէալականացուցած էր գեղեցկութիւնը եւ կը ձգտէր հասնիլ հոն, ուր հասաւ ոչ մէկը։ Հայ մամուլը զարգացաւ իրմով։ Իր գրականութեան զուգընթաց, թերթերու տուած իր գրութիւնները զինք դրին ամերիկահայ փնտռուած լրագրողներու շարքին։ Հայ մատենագրութիւնը ճոխացաւ իր արտադրութիւններով։ Մէկը միւսէն պատկառելի գործեր, մէկը միւսէն գրաւիչ եւ մտածողութեամբ հարուստ հատորներ կը կրեն Յակոբ Կարապենցի ստորագրութիւնը։

Իր մէջ ծաղկեցան եւ հասակ առին նոյն ատեն Մարդը, Հայը եւ Գրագէտը։

Համոզուած էի, որ իր անոյշ խօսքերէն մին՝ իբրեւ ծաղկեփունջ պիտի բերէր իմ դագաղիս, սակայն, ահա՛, ես է որ բթացած ուղեղով եւ «կուրացած» աչքերով թուղթի ու մատիտի հետ կռուելով, իմ սրտի մորմոքը ու հոգիի քայքայումը ձեւաւորել կը ճգնիմ։

Եթէ «Յառաջ»ը չըլլար զոյժը հաղորդողը, կարծեմ երբեք պիտի չհաւատայի Յակոբ Կարապենցի մահուան լուրին, որովհետեւ, երբ պարտաւորուէի գրել իրեն իմ անտրամադիր վիճակիս մասին, Կարապենց կը պատմէր միայն իր կնոջ՝ Ալիսի աչքի գործողութիւնը, ունեցած սրտի տագնապներուն մասին ու կը յայտնէր իր մտահոգութիւնը, բայց ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընէր իր ֆիզիքական տառապանքներու մասին եւ ես կը գտնէի զինք իր նամակներու ոգիէն։ Կ'անգիտանայի, որ խլիրդը սպրդած էր մարմնէն ներս եւ կը հիւծէր օրկանները։ Անգամ մը միայն «բարեհաճեցաւ» գրել. - «Յունիսի վերջին ենթարկուեցի ծունկի լազերեան ճառագայթներու վիրահատման»։ Իսկ ուրիշ անգամ մը՝ «Այս բոլորին զուգահեռ, ես ապրում եմ եւ տակաւին շարունակում եմ ապրել ներքին տագնապ, որը ըստ երեւոյթին անլուծելի է»։ Ու ես միամտաբար «ներքին տագնապը» կը կապէի ձախողութենէ մը յառաջացած կացութեան մը կամ ընտանեկան կեանքի վերաբերող միջադէպերու, քիչ մը ամէն բանի, բայց երբեք քաղցկեղի։ Ինծի համար՝ Կարապենց իր հատորներուն պէս անկործանելի, իր գրականութեան նման՝ յաւիտենական է...։

Գրականութիւն էր Կարապենցի իւրաքանչիւր նամակը եւ ես կը ջանայի փոխադարձել համանման գրութիւններով, ինչ որ զինք կը տանէր չափազանցուած արտայայտութիւններու. -- «Ձեռագիրդ ամուր է, կուռ ու նաեւ յարձակողական, որը շատ լաւ վկայութիւն է։ Նշանակում է, որ երիտասարդ ես, կորովի ... հէնց այսօր Լոս - Անճըլըսից հեռախօսով մի կին գրող իր հիացմունքն արտայայտեց քո նոյնքան քաջարի յօդուածի մասին։ Ուրեմն կանք ու պիտի լինենք»։

Սուր տեսողութեան տէր, դժուար չէր իրեն նշմարել ընկերային կեանքը վարող լումայափոխներու հոգեկան պզտիկութիւնը, յետին նպատակներու համար գործադրուած մեթոտները, շահագիտական հաշիւներու համար եղած անարդարութիւնները, կառավարական բռնութիւնները եւ վարպետօրէն, գրական նրբութեամբ կը ձաղկէր բոլոր անարդարութիւնները։ Կը սիրէի Յակոբ Կարապենցի՝ ազնիւ մարդու պայքարը ապահովութեան հրէշներու դէմ։

Կաշկանդումը ատող, մտքի ազատութեան համար մաքառող, չէր հպատակեր ոչ մէկ կարգախօսի, ոչ մէկ լօզունգի։ 1993 Սեպտեմբեր 29-ին կը գրէր ինծի. -- «Քաղաքական եւ կուսակցական շրջանակները ինձ չեն հանդուրժում, սակայն ի վերջոյ սովորում են յարգել հէնց քո այդ մատնանշած խիզախութիւնը»։ Հաւանաբար այդ էր պատճառը, որ վերջերս հեռացած էր «Հայրենիք»էն եւ «Նոր Կեանք»ի աշխատակցութեան համար ընդունիլ տուաւ իր ձեռագիրներու անձեռնմխելիութիւնը, այսինքն նոյնութեամբ հրատարակութիւնը։

Յեղափոխական ջիղ ունեցող Յակոբ Կարապենց, եթէ իբրեւ ամերիկացի, իբրեւ մարդ ծառացաւ տեղական տգեղութիւններու եւ խորթ երեւոյթներու դէմ, սակայն իբրեւ անհունօրէն ազգասէր, իբրեւ մաքուր հայ, չվարանեցաւ ուշքի հրաւիրելու հայրենիքի հայութիւնը։ Պատասխանելով եղած հրաւէրին, Հայաստանի «Գրական Թերթ»ի 1990 Սեպտեմբեր 28-ի տուած իր գրութեամբ հրաւիրեց պաշտօնական մարմինները մէկդի դնել հատուածականութիւնն ու անհասկացողութիւնները եւ կերտել հայրենիքի նոր կառոյցը։ Ըսելէ ետք թէ «Հայաստանում բոլորը քոյր ու եղբայր են, մի մեծ գերդաստան՝ պատրաստ կիսելու իրենց վերջին պատառը։ Մէկը բոլորի համար, բոլորը՝ մէկի, առանց շեփորի, առանց ձեւականութեան, առանց ակնկալութեան, այնպէս ինչպէս որ պէտք է լինի արիւնակիցների միջեւ», կ'աւելցնէ. - «Ամենակարեւորը սակայն, հաւատքն է հանդէպ Հայաստանի անկախութիւնը։ Հայ ժողովուրդը իր բովանդակ պատմութեան ընթացքում միշտ պայքարել է յանուն ազատութեան ու ինքնավարութեան։ Եւ այսօր երբ պատմականօրէն պահը հասուն է, ձեռքից չպիտի տայ այդ պատեհութիւնը»։

Եթէ «Նոր աշխարհի հին սերմնացանները» Կարապենցի ազգասիրութեան ամէնէն փայլուն հատորն է, «Մենք ենք, մեր սարերն ու աշխարհը» «Գրական Թերթ»ի յօդուածը լաւագոյն նմոյշն է Յակոբ Կարապենցի հայրենասիրութեան։

Կարապենց ապրեցաւ գրականութեան համար. յղկեց, մշակեց զայն եւ դարձաւ արտասահմանի լաւագոյն գրիչներէն մին։ Դժուար է հաշտուիլ անոր մահուան հետ։ Կը ճմլուի մեր հոգին, կ'արիւնի մեր սիրտը եւ չենք կրնար արգելք ըլլալ՝ շիթ մը արցունքի թափուիլը այս թուղթին վրայ։

Այլեւս թերթերու մէջ պիտի չհանդիպինք Յակոբ Կարապենց ստորագրութեան։ Այլեւ պիտի չլսենք իր ձայնը։ Նոր հատոր մը պիտի չտեսնենք իրմէ։ Բարեբախտաբար ձգած է ճոխ գրականութիւն մը, որ կրնայ կարդացուիլ այսօր, վաղը եւ աւելի ուշ։

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ԻՄ ԱՆԿԻՒՆԷՍ

ԱՂԱՆԴՆԵՐՈՒ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

«Այն ատեն շատ սուտ մարգարէներ պիտի ելլեն եւ շատերը պիտի մոլորեցնեն»
(Աւետարան Մատթէոսի 24·11)

ԽՄԲ. - Սիրով տեղ կուտանք Մարսէյլի մեր աշխատակցին այս շահեկան յօդուածին որ կը շօշափէ մեզ մտահոգող հրատապ հարց մը, նոյնիսկ եթէ բոլորովին չենք բաժներ իր բոլոր տեսակէտները, ինչ կը վերաբերի, ի մասնաւորի էջմիածնի հանդէպ արտայայտուած արդարացումներուն եւ իր եզրակացութեան։

Վերջերս հեռատեսիլը ցնցող տեսարաններ ցոյց տուաւ։ Զուիցերիոյ գեղատեսիլ երկու գիւղերու մէջ, նոյն ժամանակին «Արեւային տաճարի» աղանդին պատկանող 50-է աւելի մարդիկ, «խմբական ինքնասպանութեան» զոհեր են եղեր։ Անոնց մէջ նաեւ կիներ ու երախաներ։ Ի՞նչպէս հաւատալ որ ձեռքն ու ոտքը կապուած՝ եւ գանկին արճճանակի փամփուշտ մը կերած մէկը կրնայ «անձնասպան ըլլալ»։

Առաջին անգամ չէ որ նման սահմռկեցուցիչ բաներ ցոյց կը տրուին։ Ասկէ երեք տարի առաջ՝ Կիւյանի մէջ 900-է աւելի Ամերիկացիներ նոյն վախճանը ունեցեր էին իրենց աղանդին պատկանող ընդարձակ կալուածին մէջ։ Անցեալ տարի ալ Միացեալ - Նահանգներու մէջ՝ ուրիշ աղանդի մը անդամները՝ որոնք անչափահասներ առեւանգեր ու անոնց վրայ սեռային բռնաբարութիւններ գործեր էին, պաշարուեցան ոստիկանութեան կողմէ. կատաղի զինուած դիմադրութենէ յետոյ ... անձնասպան եղան։ Արդիւնք ... 200-է աւելի մեռեալ։ Նման պատահարներու առջեւ, մարդ՝ ով որ ալ ըլլայ չի կրնար անտարբեր մնալ երբ մանաւանդ քրիստոնեայ է եւ ... ՀԱՅ։

Զուիցերիոյ պատահարին ստեղծած յուզումին առթիւ, Ֆրանսական հեռատեսիլի մէկ կայանը կը հարցափորձէր իրաւաբան մը. այս վերջինը կ'ըսէր թէ, իրաւական պետութեան մը մէջ, ուր սահմանադրականօրէն ճանչցուած են կրօնքի, խիղճի եւ ընկերակցութեան իրաւունքները ու ազատութիւնը՝ պետական մարմինները ի՞նչպէս հետեւին հազարաւոր միութիւններու եւ ընկերութիւններու գործունէութեանց։ Անոնք կրնան միջամտել երբ միայն օրէնքի խախտում կը կատարուի ինչպէս ներկայ պարագային՝ մահեր։ Ընդունուած է որ այսօր Ֆրանսայի մէջ կը գործեն 60-ի մօտ զանազան մեծ ու պզտիկ աղանդներ։ Անոնց ընդհանուր գիծը այն է որ՝ անոնք իրենց անդամները կը յաջողին ենթարկել ուղեղի կատարեալ լուացումի (lavage de cerveau) զանոնք վերածելով հլու - հնազանդ ոչխարներու, զանոնք նիւթապէս շահագործելով՝ չըսելու համար կողոպտելով։ Ընդունուած է նաեւ թէ այդ աղանդներու մէջ որոշողները, նիւթապէս՝ միջինէն բարձր կարողութեան տէր մարդիկ են՝ ինչ որ այդ աղանդներուն կ'ապահովէ լայն միջոցներ...։ Այն հաւատացեալ մարդիկ՝ որոնք կը յաջողին ինքզինքնին աղանդներու ճանկերէն ազատել՝ տակաւ վախ կուտան եւ կը խուսափին անոնց դէմ որեւիցէ բողոք ներկայացնելու իշխանութիւններուն մօտ։

Կարելի է էջեր լեցնել՝ գրելով աղանդներու գործած աւերներու մասին ընտանիքներէն ներս։ Տամ միայն մէկ օրինակ։ Ասկէ չուրջ քան տարի առաջ ճանչցայ երիտասարդ հայ զոյգ մը. անոնք նախ շաբաթապահ դարձան (adventiste du 7e jour). յետոյ յարեցան Եհովայի վկաներու աղանդին. եւ այդ աղանդին վարդապետութեան համաձայն՝ մերժեցին իրենց մէկ հատիկ զաւակը վիրաբուժական գործողութեան ենթարկել եւ զայն կորսնցուցին. կորսնցուցին նաեւ իրենց ունեցուածքը, հասան ամուսնալուծման, եւ ի վերջոյ խեղճ տղան դարձաւ քլոշար։

Աղանդներու պատմութիւնը ունի 2000 տարուան վաղեմութիւն։ Քրիստոնէութեան երկրորդ դարուն իսկ՝ երբ նոր վարդապետութիւնը դեռ հալածական էր, կը հանդիպինք արդէն ուժեղ աղանդներու ինչպէս Գնոստիկեանները։ Չորրորդ եւ հինգերորդ դարերուն, աղանդաւորութիւնը կը հասնի հերետիկոսութեան՝ Արիոսի եւ Նեստորիոսի վարդապետութիւններով. եւ որոնց դէմ պայքարելու համար քրիստոնէական եկեղեցին հարկ կը տեսնէ գումարել առաջին տիեզերական ժողովները։

Աղանդներու գոյութիւնը տեւած է աւելի կամ նուազ երկար, նայած շրջապատի պայմաններուն։ Միջնադարուն, յաճախ կրօնական գետնի վրայ սկսած աղանդաւորական շարժում մը՝ առած է նաեւ ընկերային եւ քաղաքական գունաւորում աւատապետական կարգերու դէմ։ Այսպէս, Հայաստանի մէջ Զ. - Թ. դարերուն աւերներ գործեց պաւղիկեան աղանդը (իր անունը առնելով հաւանաբար Պօղոս առաքեալէն)։ Հայութեան կրօնական միասնականութեան դէմ իր հարուածները, արաբական գրաւման շրջանին շահագործուեցան նաեւ ազգային միասնականութեան դէմ, քաղաքական գետնի վրայ։ Աւելի ուշ ունեցանք նաեւ Թոնդրակեան աղանդը։

Պատմաբանները տարուած են կարծելու թէ՝ հայ աղանդաւորներու կարեւոր արտագաղթով՝ այս աղանդները յետոյ տարածուեցան Թրակիա եւ Պուլկարիա՝ bogomiles անունին տակ, եւ մինչեւ հարաւային - Ֆրանսա հասան Քաթարներու աղանդի անուան տակ։ Ամէնուրեք պատճառելով զինուած ընդհարումներ, արիւնահեղութիւն եւ աւերածութիւններ։

Աղանդներու զարգացման յետագայ փուլը կապուած է ԺԶ. դարու բողոքական ռեֆորմէի հետզհետէ մասնատուածութեան, փշրուածութեան հետ։ Աղանդները մանաւանդ պարարտ հող գտան Ամերիկա գաղթող անկլեւսաքսոն առաջին գաղթականներու մօտ, որոնք կազմեցին մինչեւ օրս տեւող համայնքներ ինչպէս Ամիշները եւ Քուէյքըրները։ ԺԹ. դարուն հոն «վերջին մարգարէին» Ճօն Սմիթի կողմէ ստեղծուեցաւ մորմոններու աղանդը, «Վերջին օրերու Սուրբերու Եկեղեցի» անունին տակ։ Կարելի է հարց տալ թէ քրիստոնէական գաղափարախօսութեան հետ ի՞նչ կապ ունի այսպիսի աղանդ մը որ բազմակնութիւն կը գործէր (ամերիկեան կառավարութիւնը 1890-ին հրովարտակով այդ արգիլեց) եւ որ նիւթական հսկայ միջոցներ կուտակեց մինչեւ այսօր։ Նոյնը Եհովայի վկաներու մասին՝ որոնք Քրիստոսի աստուածութեան եւ փրկագործութեան չեն հաւատար։

Աղանդաւորութիւնը այսօր՝ տեղ չկայ, երկիր չկայ ուր չտարածուի, իր նիւթական հսկայ միջոցներով բազմազգեանի համբաւ հանելով երբեմն՝ ինչպէս Moon աղանդը։

Վերեւ յիշած էի թէ կարելի չէ աղանդներու հանդէպ անտարբեր ըլլալ երբ մանաւանդ հայ ենք։ Այսօր Հայաստանի փոքրիկ հողին վրայ, աւեր կը գործեն աղանդները, բոլորն ալ օտարամուտ, որոնք փոքրաթիւ հայ ժողովուրդին հոգին կը կրծեն՝ որպէս հոգեկան քաղցկեղ։ Այսօր կը խօսուի հազարաւոր աղանդաւորներու մասին (տե՛ս «Յառաջ», Հոկտեմբեր 5, 1994, Ա. Թոթոյեանի յօդուած)։ Հոն եւս, անկախութեան առիթով փչած կրօնական ազատութեան հովը՝ կամայ թէ ակամայ, գիտութեամբ թէ անգիտութեամբ չփոթուեցաւ սանձարձակութեան հետ - մեղայ Լուսաւորչի կանթեղին։ Հոս՝ ստիպուած ենք նախ՝ հետեւեալ հարցը տալու. մէկ օրէն միւսը, սատանային ինչ հրաշքով, Հայաստանի քաղաքացիներ, առտուն անկողինէն ելլելով, ինքզինքնին գտան շաբաթապահ, մորմոն, մունական կամ քրիշնայական։ Ո՞վ, ինչո՞ւ եւ ինչպէս դուրսէն եկած այդ սատանայի առաքեալներուն տուաւ ի Հայաստան մուտքի եւ կեցութեան վիզա։ Հոս ակներեւ է Հայաստանի իշխանութիւններուն պատասխանատուութիւնը, հետեւանք իրենց անպատասխանատու ընթացքին։ Մնացեալը կարելի է կռահել. կանաչ տոլարը հոս եւս ըրաւ իր սեւ գործը, ֆիզիքապէս անօթի եւ հոգեպէս ծարաւ մարդոց մէջ. ճիշդ անցեալ դարերու միսիոնարներուն պէս, որոնք տինը (հաւատք) ունով (ալիւր) կը գնէին։ Բայց այն ատեն չկար հայ պետականութիւն։ Եւ այսպէս «գրանցուեցան» այսօր 29 «կրօնական համայնքներ»։ Այդ «լիւքս»ին Հայաստան բնաւ պէտք չունի։ Հայաստանի մէջ, տակաւին Ամերիկայի եւ Զուիցերիոյ պատահարները տեղի չեն ունեցած. բայց ո՞վ կրնայ ըսել որ վաղը նման բաներ պիտի չպատահին։

Ոմանք այս կացութեան պատասխանատու կը նկատեն Հայաստանեայց Եկեղեցին որ «վաղուց ի վեր լճացման մէջ է եւ պարարտ հող է ստեղծել աղանդների համար. («Լրաբեր» օրաթերթ, 1994, Սեպտեմբեր 14, մէջբերուած Ա. Թոթոյեանի յօդուածով, «Յառաջ», Հոկտ. 5)։ Պարտք ենք հոս մի քանի տարրական ճշմարտութիւններ վերականգնել։ Հայ եկեղեցին Հայաստանի եւ Խորհրդային Միութեան մէջ, մինչեւ 1945, անուանական ձեւով գոյութիւն ունէր. միայն Էջմիածնի պիտակով եւ հինգ - վեց հատ բաց «գործող» եկեղեցիներով։ Եթէ մինչեւ 90 թուականները, շնորհիւ Գէորգ Զ. եւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսներու անդուլ ջանքերուն, բացուած եկեղեցիներու թիւը հասաւ 50 -- 60-ի, 100 -- 120 հոգեւորականներով, (100·000 հոգիին մէկ եկեղեցի) ապա բացարձակապէս արգիլուած մնաց եկեղեցւոյ չորս պատերէն դուրս որեւէ արարողութիւն կամ ծիսակատարութիւն, ալ չըսենք քարոզութիւն։ Դեռ քանի տարիներ առաջ, հալածուեցան քահանաներ ձեռագիր «Հայր Մեր» մը իրենց ծխականներուն բաժնած ըլլալու համար պարզապէս։ Եկեղեցին չունէր նաեւ իրաւունքը իր պատերէն ներս որեւէ կրօնագիտական դասընթացք կազմակերպելու, օրինակ կիրակնօրեայի ձեւով։ Ոչ ալ գոյութիւն ունէր կրօնական մամուլ, նոյնիսկ որպէս նմոյշ։ (Էջմիածին ամսագիրը աւելի պատմա - բանասիրական հանդէս էր երկու - երեք հազար տպաքանակով, որուն կէսը կ'ուղարկուէր արտասահման)։ Այս պարագաներու տակ Հայաստանեայց Եկեղեցին վարկաբեկել, լճացումով մեղադրել առնուազն անպարկեշտութիւն է։

Ամբողջ 70 տարի, իրարու յաջորդող

երեք սերունդներ (որոնց մէջ երկրին այսօրուան քաղաքական ղեկավարութիւնը) զուրկ մնացին կրօնական տարրական գաղափարէ: Այսօր կարելի չէ, եթէ նոյնիսկ մէկ օրէն միւսը հրաշքով կանգուն մնացած եկեղեցիները նորոգուին ու բացուին, անոնց պատրաստուած հոգեւորականութիւն հասցնել մէկ օրէն միւսը: Եւ հարկ եղած հոգեկան սնունդը տալ ժողովուրդին: Այդ ըսել չէ որ Մայր-Աթոռը եւ Հայ Հոգեւորականութիւնը ձեռնածալ նստած է: Տարուան սկիզբէն, Էջմիածնի երիտասարդ միաբաններու կողմէ կը հրատարակուի «Բեմ Եկեղեցւոյ» երկշաբաթաթերթը հետաքրքրական բովանդակութեամբ. դպրոցներու մէջ սկսած է կրօնի ուսուցումը. երիտասարդական պալատներու մէջ մեր մանուկները կը հագուին եկեղեցական շապիկ եւ կ'երգեն շարական...: Յիշենք որ երբ 301 թուին քրիստոնէութիւնը հռչակուեցաւ պետական կրօնք, դեռ ամբողջ մէկ դար պէտք եղաւ որ ան ժողովուրդի լայն զանգուածներու մէջ լաւ մը ամրապնդուի: Ուրեմն, այսօրուան Հայաստանի մէջ ալ հոգիներու վերանուաճումը պիտի ըլլայ երկար եւ ժամանակ պիտի առնէ:

Այսօր ուրախութեամբ կը տեսնենք թէ, պետական աւագանին իր գլուխն ունենալով Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը, ներկայ կ'ըլլայ Միւռոնօրհնութեան եւ մեծ տօներու պատարագներուն, Էջմիածնի պատմական կամարներուն տակ: Այդ շատ լաւ է, սակայն անբաւարար: Ամբողջ 17 դարեր, Հայաստանեայց Եկեղեցին, իր բոլոր ուժերով յաճախ հայրենի հողին վրայ իսկ հալածական, աչքի լոյսի պէս պահեց հայ ժողովուրդին ազգային եւ կրօնական միասնականութիւնը, եւ Քրիստոսի լոյսով լուսաւորեց Հայաստան աշխարհը: Այսօր հայ պետականութեան ճիտին պարտքն է Հայ Եկեղեցւոյ տալ կարելի բոլոր օրինական եւ իրաւական միջոցները որ Ան շարունակէ լաւագոյնս իր պատմական առաքելութիւնը: Այսօր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին առաջին դիծի վրայ է հայ պետականութեան ամրապնդման գործին մէջ. վկայ անոր հսկայ դերը համահայկական հիմնադրամին ստեղծման մէջ:

Եւ ահա կը հասնիմ եզրակացութեանս. այն ոմանց թող արտառոց չթուի: Ո՞վ կրնայ ըսել թէ այսօր Յունաստան իրաւական պետութիւն չէ, թէ Յունաստանի Հանրապետութիւնը ժողովրդավար (démocrate) երկիր չէ: Ոչ ոք: Սակայն, Յունաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան մէջ, սեւը ճերմակին վրայ գրուած է որ Յունաստանի պաշտօնական կրօնքը օրթոտոքս քրիստոնէութիւնն է:

Ի՞նչը կ'արգիլէ որ Հայաստանի մէջ ես, վաղը հռչակուելիք Սահմանադրութեան մէջ, նոյնը չկատարուի: Հռչակուի որ Հայաստանի պաշտօնական կրօնքը Քրիստոնէութիւնն է, Ազգային - Առաքելական Եկեղեցիով մարմնաւորուած:

Որովհետեւ Հայ ժողովուրդը ուրիշ կրօնքի պէտք չունի բնաւ:

Այս ալ իմ անկիւնէս:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Հոկտեմբեր 3-ին, իր մահկանացուն կնքած է Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան ղեկավար դէմքերէն՝ Սարգիս Պալեան: Ծնած էր Գահիրէ, 1916-ին, աւարտած տեղւոյն Գալուստեան Ազգային վարժարանը եւ Պէրպէրեան գոլէճը: Կանուխէն գործօն դեր կատարած է եգիպտահայ գաղութին մէջ, տանելով հանրային եւ կուսակցական բեղուն գործունէութիւն: Մաս կազմած է ազգային եւ կրթական մարմիններու: Աշխատակցած է Սփիւռքի Հնչակեան մամուլին եւ 1963-էն ալ սեփականութիւնը եւ խմբագրապետութիւնը ստանձնած է Գահիրէի Հնչակեան օրգան՝ «Ջահակիր»ի: 1977-էն հաստատուած էր Մոնրէալ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ. Մ. Ը. Մ. -- Կամք եւ Ս. Յակոբ վարժարանի Հաճէթեան մարզասրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 8-ին եւ 9-ին տեղի ունեցած են Գանատայի ձմեռնային 20-րդ միջմասնաճիւղային խաղերը (պասքէթ-պոլ, վոլէ-պոլ, ֆլոր-հաքի), մասնակցութեամբ Մոնրէալի, Թորոնթոյի եւ Գէմպրիճի խումբերուն:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6-ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի գրական յանձնախումբին, տեղի ունեցած է Թարգմանչաց օրուան տօնակատարութիւն եւ Կոմիտասի ծննդեան 125-ամեակի յիշատակութիւն: Հանդիսավարը Ժան Պաչճեան անդրադարձած է Թարգմանչաց գործին կարեւորութեան եւ Կոմիտասի կեանքին ու գործին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Այս առթիւ, Համազգայինի գրական յանձնախումբը պատուած է հայ կրթական վաստակաւոր երկու մշակներ՝ Վրէժուհի Թափաճիքեան որ 25 տարի ծառայած է հայ մանուկներու դաստիարակչութեան եւ Մուշեղ Գարագաշեան որ շուրջ 30 տարի Լիբանանի, Իրաքի եւ Թորոնթոյի մէջ հայերէն դասաւանդած է:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի Յ. Մանուկեան գրադարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 14, 15 եւ 16-ին տեղի ունեցած է «մանկական եւ պատանեկան գիրքերու օր»: Երեք օրերու ընթացքին ցուցադրուած են եւ վաճառուած մանկական եւ պատանեկան հատորներ, դասագիրքեր, սալեր, ձայներիզներ եւայլն:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ. Մ. Ը. Մ. -- Կամք մարզասրահին մէջ եւ նախաձեռնութեամբ Հ. Օ. Մ.-ի Սօսէ մասնաճիւղին, Հոկտ. 15-ին, տեղի ունեցած է Հայ Երգի երեկոյթ մը: Հ.Օ.Մ.-ի կողմէ խօսած է Ֆլորա Կիրակոսեան: Աշուղական եւ ժողովրդական երգերով մասնակցած է Լեւոն Գաթրճեան:

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտ. 15-ին ցուցադրուած են Հայաստանի, Արցախի եւ Ջաւախքի բնանկարներու եւ հայկական յուշակոթողներու լուսանկարները:

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ 200-ԱՄԵԱԿԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Կլոր սեղանէն ետք, որու մանրամասն թղթակցութիւնը հրատարակեցինք Հոկտեմբեր 26-ի եւ 27-ի մեր թիւերով, Հոկտեմբեր 15-ին եւ 16-ին ալ Հայ մամուլի 200-ամեակը տօնուած է աշխարհական եւ կրօնական յատուկ հանդիսութիւններով:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 15-ին, Գումգաբուի Յարութիւն Ամիրա Պէզճեան սրահը հաւաքուած են աւելի քան հազար հոգի, Պոլսոյ զանազան շրջաններէն: Հանդիսութեան նախագահած է Գարեգին Պատրիարք: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Հայաստանի Ակադեմիայի Արեւելեան Քրիստոնեայ բաժնի վարիչ եւ միջնադարեան մշակոյթի մասնագէտ՝ փրոֆէսոր Պարոյր Մուրատեան:

Հանդէսին բացումը կատարած է կարգադիր յանձնախումբի ատենապետ՝ Արէտ Երկանեան որ յիշեցուցած է թէ օրերէ ի վեր գաղութը բացառիկ օրեր կ'ապրի Թարգմանչաց տօնի եւ Հայ մամուլի 200-ամեակի մթնոլորտով: Օրուան հանդիսավարը եղած է Կեդրոնականի տնօրէնուհի՝ Սիլվա Գույումճեան որ բեմ հրաւիրած է Մեսրոպ Արք.ը կարդալու համար երջանկայիշատակ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը, նուիրուած Հայ մամուլի 200-ամեակին: Ընթերցումէն առաջ, Մեսրոպ Արք. ծանրացած է հայ մամուլի նեցուկ կանգնելու հրամայականին վրայ: Փրոֆ. Մուրատեան իր բանախօսութիւնը նուիրած էր. -- «Հայոց լրագրութեան առաջնեկ»ին, այսինքն Յարութիւն Քհնյ. Շմաւոնեանին: Փրոֆ. Մուրատեան վերլուծած է Հայ մամուլի պատմութիւնը Ազդարարէն սկսեալ: Բանախօսին յաջորդած են տեղական մամուլի ներկայացուցիչները:

«Ժամանակ»ի կողմէ խօսած է Արա Գոչունեան որ բացատրած է Հայ մամուլի դերը. «Մարմարա»ի կողմէ Ռոպէր Հատտէճեան որ շեշտած է մշակոյթին ու գիրին դերը հայ ժողովուրդի մէջ: Օրաթերթերէն ետք, խօսք առած են Երուանդ Կոպէլեան («Քուլիս») որ առաւելաբար ծանրացած է «Քուլիս»ի եւ անոր խմբագրապետին վրայ, Օրիորդ Մաքրուհի Յակոբեան («Սուրբ Փրկիչ»): Ան բնորոշած է մամուլին տեղը ընկերութեան մէջ, դիտել տալով որ Ազգային հիւանդանոցի անցեալի ու այժմու հոգաբարձութիւնները միշտ այս հաստատութեան պարտականութիւններէն մէկը նկատած են, միւս նպատակներու կողքին տեղ տալ գիրին եւ հրատարակութեան: Վերջին խօսողը եղած է Մխիթարեան Սանուց Միութեան «Նոր Սան» պարբերականի երիտասարդ խմբագիրը՝ Նորայր Տատուրեան: Ան ողջունած է Թարգմանչաց տօնը եւ Հայ մամուլի 200-ամեակը, թուած հին շրջանի «Սան»ը որ ծնունդ տուած է պոլսահայ արդի գրականութեան:

Այս բանախօսութիւններէն ետք, գործադրուած է գեղարուեստական խնամեալ յայտագիր մը, որու մասնակցած են Տիրան Լոքմակէօզեան (պարիթոն), Սիլվա Կոմիկեան (արտասանութիւն): Հուսկ

Բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք որ պատմական ակնարկ մը նետած է «Ազդարար»ի վրայ ու շեշտած թէ մամուլը հաւատքի գործ է եւ հարկ է հպարտանալ մեր օրաթերթերով:

Հանդիսութեան աւարտին Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ շքեղ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է:

Յաջորդ օրն ալ, Կիրակի Հոկտեմբեր 16, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագով եւ հոգեհանգստեան պաշտօնով ոգեկոչուած են Շմաւոնեան Քահանան եւ Հայ մամուլի հանդուցեալ երախտաւորները: Քարոզած է Գարեգին Պատրիարք:

ՍՓԻՒՌՔ-ՔԱՀԱՑՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -66-

ԿՐԿԷՍ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՀԱՐՑԵՐ

Այսօրուան օրս, կարծես ամէն ոք
գլուխ կը ճօճէ եւ սրտի ցաւօք
կը յայտարարէ, թէ մեր սփիւռքեան
կեանքը դարձած է ճիշդ յար եւ նման
հսկայ կրկէսի, ուր ի յայտ կուգան
լարախաղացներ, նաեւ հապլաններ
եւ զարմանազան այլ աճպարարներ:
Իրերայաջորդ լալիք - խնդալիք
տեսարանները այնպէ՜ս չըլլալիք
ծրագրումներով կը դասաւորեն,
որ դիտողներուն հեւքը կը սպառեն
եւ հետեւելու կամքէն կը պարպեն:

Ընդհանուր առմամբ՝ բոլոր խաւերու
մօտ դրսեւորուած միաձայնութեան
նախանշաններ կ'երեւին սակայն:
Կը սկսին տեսնել, թէ մէկ կամ երկու
անձեր չե՛ն միայն պատասխանատու
խնդալիք - լալիք տուեալ կացութեան:
Մեղմէ ամէն ոք իր բաժինն ունի
կազմաւորման մէջ յիշեալ կրկէսի:
Ոմանք անտարբեր՝ ուսը թօթուեցին.
եւ ուս թօթուելով ճամբայ հարթեցին:
Ոմանք միամիտ՝ բնաւ չտեսան.
եւ չտեսնելով քաջալերեցին:
Ոմանք տեսնելով հանդերձ լռեցին.
եւ այդ լռութեամբ ամրապնդեցին
հապլա - աճպարար ու լարախաղաց
արհեստակցական դիմակաւորուած
միաւորումը այս համատարած,
որ կ'ուզէ միայն իր կողմէ ճշդած
միշտ նոյն յայտագրով ըլլալ մեր դիմաց,
գլխաւոր դերեր առաջուց բաշխած -
այստեղ արար մը՝ մենք ու մերոնցմով,
այնտեղ արար մը՝ դուք ու ձերոնցմով:

Ով որ կարօտ է նոր յայտագիրի
ու կրկէսէն ներս նոր թթուածինի,
անտարբեր - կոյր - խուլ - համր դիտողի
դերէն թող դուրս գայ եւ լծուի գործի:.

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱՆՑ

ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍ ԳԱՑՈՂ ԿՈՎԿԱՍՑԻՆ

(1889-ԻՆ)

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ալ ուղղակի պատրիարքարան կ'իջնեն: Խոր լռութեամբ կը յառաջանան, մտածկոտ, ինքնամփոփ, Ներսէսի դերեզմանին մօտենալու վրայ են: Մայր Եկեղեցիին ի տես հանգուցեալ պատրիարքին շիրմին կը բանան գլուխնին երկիւղածութեամբ, զգածեալ կ'աղօթեն: Կը խոնարհին, կը համբուրեն տապանաքարը, եւ մխիթարուած դուրս կ'ելլեն արցունքոտ աչքերով:

Հայրիկի եւ Ներսէսի շիրմին հանդէպ է միայն որ Կովկասցիները քննադատութիւն ընելու սկզբունքը կը զոհեն:

Կարգը չարշուն տեսնելու եկած է: Ոտքով ամէնը մէկտեղ վեր կ'ելլեն Կէտիկ-Փաշայի դարիվերէն: Երբ կը մտնեն նեղ փողոցը ուրկէ մեծ շուկան կ'երթցուի, յանկարծ բանջարեղէնի խանութի մը առջեւ կանգ կ'առնեն հիացած.

- Ա՛խ, ի՛նչ մեծ խըյեար կը դոչեն. տես էտ էլ մեր երկրում չկայ:

- Ի՞նչ խըյեար, ո՞ւր է. կը հարցուի Պոլսեցիներէն,

- Դե՛հ, այդ կախը:

- Եղբայր, այդ դդում է. ասմա գապագ կ'ըսենք:

- Էդպէս դդո՞ւմ կը լինի:

- Էյ այդպէս ալ խըյեա՞ր կ'ըլլայ:

Ասոր ալ չեն համոզուիր: Կը պնդեն հատ մը առնել, այնտեղ ուտել, համը տեսնելու համար. «ախր փողը մենք ենք տալիս» կ'ըսեն:

Ի՛նչ փորձանք: Բոնի Պոլսեցիները զանոնք կը հեռացնեն. վշտացած կը հեռանան:

- Ախր - ինչո՞ւ մեզ էդպէս ծաղրում էք: Ուզում էք որ խըյեարը մեզ դդում հաւատացնել տաք: Դուք մեր երկիրը որ գալու լինիք մենք ձեզ էտպէս պան չենք անում:

Շուկան վէճը իրենց միջեւ կը սկսի: Մէկը կ'ըսէ՝

- Է՛հ, մեր քաղաքումն էլ էսպէս չարշու կայ. չարժէ տեսնել:

- Տօ՛, իւղիօտ, կը պատասխանէ ուրիշ մը խնդալով, քո ամբողջ քաղաքը այս չարշուի կէսը չէ. ո՞ր տեղաց էսպէս չարշու պէտք է ունենաք:

Այդ միջոցին լրագիր ծախողները կ'անցնին: Պոլսեցիները Արեւելք մը կ'առնեն. եւ երկրորդ երեսը, ազգային լուրերու շարքը կը տեսնեն այցելուներուն անունները, մականունները, քաղաքավարական յիշատակութեամբ մը: Ցոյց կուտան անոնց: Չեն հաւատար. իրենք ալ կը կարդան, ու ձեռքէ ձեռք կ'անցընեն:

- Տօ՛, մենք ովքե՛ր ենք որ գրել են. ո՞ր տեղաց էլ իմացել են: Իսկ Մշակ էտպէս պան չի՛ անի: Ուղիղ ասած որ հոսհոս էք: Ու կը խնդան, կը խնդան:

Իւրաքանչիւրը իրենցմէ քանի մը Արեւելք կ'առնէ: Ամէն մէկը կը բանան կը նային թէ տպուի՞ անուննին ամէնուն ալ մէջը կ՞այ:

Ալ ուրիշ բանի վրայ չեն նայիր. աչքերնին Արեւելքին է:

Յողնած դադրած կը հասնին Սիրքէճի: Արեւելքի ցրուիչը որ առտուընէ ի վեր Հայրիկը կը փնտռէր, հոն կուգայ լուր բերելով թէ Հայրիկը այն օրը Պոլիս չէ իջած: Ուղեւորները անմխիթար են. մինչեւ իսկ Արեւելքն ալ կը գոցեն: Արուեստահանդէսը հարամ պիտի ըլլայ: Ի՞նչ երեսով երկիր պիտի վերադառնան.

- Դուք մարդ չէք, պիտի ասեն մեզ, մեր երեսին պիտի թքեն:

Ամէն մը ետքը իրենց երկիրն են: Առաջին գործերնին է իրենց ազգականներուն, բարեկամներուն, ծանօթներուն Արեւելքը ցոյց տալ:

- Տեսէք, ի՛նչ հոսհոսներ են. մեր անունը, ազգանունը, Պոլիս գնալը գրեր են. Մշակ էտպէս պան կ'անի՞: Ի՞նչ ասես. հոսհոս են. մեզ պատիւ են արել. չէ՞:

Ու յետոյ հպարտօրէն կ'աւելցնեն.

- Ի՛նչ մեծ թերթ. չէ՞. խակի մենք էլ էտպէս մեծ թերթ չունենք: Պատիւ է բերում Հայերին. ուղիղ ասած Եւրոպացու թերթ:

- Է՛հ, եղբայր, ուրիշ ի՛նչ պատիւ արեցին ձեզ Պոլսեցիները:

- Ոչինչ. մի մի փինջան ղայֆով հիւրասիրեցին մեզ: Ի՛նչ մեծ թերթ:

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԱՅՑ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ին ոգեկոչումի խմբական այց մը կու տայ Պանթէօ Փարիզէնի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին :

Սիրով կը հրաւիրուին ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը :
յարգոյ հասարակութիւնը :

Շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ :

Հաւաքուիլ ժամը 15-ին Սիմըթիէռ տը Պանթէօ Փարիզիէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մաքս Տորմուա :

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմըթիէռ Փարիզիէն կայանը :

RECHERCHE

L'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord
93340 LE RAINCY

RECHERCHE
UN(E) CUISINIER(E)
demeurant secteur *Arnouville*,
Gonesse de préférence.

Հ.Բ.Ը.Մ. -- ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ ԵԼՈՅԹ

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԸ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Կիրակի, Հոկտեմբեր 30, ժամը 16.30-ին
մասնակցութեամբ՝
Երեւանի Սունդուկեան Թատրոնի
դերասանուհի եւ դերասան՝
ԿԱՐԻՆԷ ՔՈՋԱՐԵԱՆԻ
եւ
ԱՐԱ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Յայտագիր. - Պարոյր Սեւակ, Յովհ. Շիրազ, Զարենց, Մուշեղ Իշխան, Պերճ Զէյթունցեան, Չեխով, Պօտըլէր :

ASSOCIATION NAREG
ENGHIEN

organise son

Dîner Dansant

au profit de ses élèves

le Samedi 5 Novembre à 20h30 précises

Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains

Soirée animée par l'Orchestre *A N I*
de Lyon

Troupe de danse *N A R E G*
et attractions

Réservations au : 48. 41. 49. 37.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne

GRAND BAL ANNUEL

avec l'*Orchestre N a ï r i*
et le *DJ K a r n i g*
Samedi 5 Novembre à partir de 21 heures
Salon *«Le Lyon Vert»*
au Casino de Charbonnières-les-Bains

Tenue correcte —
Jeans interdits par la direction du Casino.
Nous vous attendons tous.
Venez nombreux.

Messe et Repas

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section de Paris
«Archalouise Tathéossian»

organise

le Dimanche 6 Novembre

Un repas à la mémoire des Enguérouïes disparues

Messe commémorative
en l'église arménienne
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Repas à partir de 13h30 à la M.C.A.
17, rue Bleue, Paris 9e

Animation culturelle et musicale

Prix du repas : 100 F.

Réservation auprès de :
Nevarte ARTINIAN - 42 01 15 69.
(de préférence à partir de 19h).

U. G. A. B. — *Paris*

sous le haut patronage
du Ministère de la Culture
et de la Francophonie

et le parrainage de
Mstislav ROSTROPOVITCH

CONCERT EXCEPTIONNEL

organisé en collaboration avec
l'A.M.I. du Jardin de Musique

LE QUATUOR KOMITAS

le Mardi 15 Novembre à 20h30
à l'UNESCO
(7, Place Fontenoy, Paris 7e)

au programme:
Brahms — Chostakovitch — Debussy
Haydn — Hindemith — Komitas
Mirzoian — Schubert — Schumann
Mozart — Vartan

Prix des places :
Cat. A - 250 F. (membre UGAB-180 F.)
Cat. B - 150 F. (membre UGAB-100 F.)

Réservation à l'UGAB :
Tél. : 45. 20. 03. 18

CHENE

VOUS DEMANDE DE L'AIDER
EN OFFRANT VOS OBJETS DE VALEUR, NEUFS OU ANCIENS :
BIBELOTS, OBJETS D'ART, TAPIS, ARTISANAT, BIJOUTERIE, MARQUETERIE, PETITS MEUBLES, MAROQUINERIE ETC...
POUR SA

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DU 10 ET 11 DECEMBRE

«Շ Է Ն»Ը

ՁԵԶԻ ԿԸ ԴԻՄԷ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10 ԵՒ 11-Ի
ԻՐ ՎԱՃԱՌՔԻՆ ՀԱՄԱՐ
«Շ Է Ն»ԻՆ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ
ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԻՐԵՐ, ՀԻՆ ԹԷ ՆՈՐ
ԳԵՂՕՐ, ԳԻՐՔ, ԳՈՐԳ,
ԳՈՀԱՐԵՂԷՆ ԵՒԼՆ., ԵՒԼՆ.

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝

Pour tous renseignements téléphoner au :
— (1) 44 19 82 44 de 9h à 15
sauf mercredi et samedi
— (1) 47 50 40 47 après 19h

ՇԱՐՎԻԼԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Սուրբ Եկեղեցւոյս օծման 12-րդ տարեդարձին առթիւ Փօն - տը - Շէրի - Շարվիլյի Ազգային Մխութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ին կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Նախագահութեամբ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

Այս առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերար, ողբացեալ՝ ՃԻՊՐԱՅԷԼ եւ ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ, նաեւ տեղի կ'ունենայ իրենց ծնողաց՝ Նշան, Ֆիլոր Պահատուրեանի, Պահատուրեան, Պաթմազեան, Խարբութլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան, Հիլպաղեան գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգւոյն ի հանգիստ :

Նաեւ կը յիշատակուին Եկեղեցւոյս միւս բարերարները նախկին հոգեւոր հովիւ՝ Հմայեակ Ծ. Վրդ. Պաղտասարեան, Պալեան, Ճընկըրեան, - Գարակէօզեան, Խաչատուրեան, Մելքոնեան, Մուկհամեան, Սանթուլլօ, Զիգտէմեան, Զիլինկիրեան, Թիլպիեան, Տէյիրմէնճեան, Հիլպաղեան, Պաթմազեան, Զատէեան, Տիրանեան, Յարութիւնեան, Մարգարեան, Գարիպեան, Պըչաքճեան, Աղէկեան, Պագըրճեան, Պետրոսեան, Կիւրէնեան, Մուրատեան, Սօմունճեան, Արտաշէս Մուրատեան, Ժիրայր Քելփենճեան, վարիչ Յակոբ Աբրահամեան, նորոգ հանգուցեալ Ֆրետէրիկ - Վարդան Թերզեան, նորոգ հանգուցեալ Արաքսի Սարեան :

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուին Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի :

Ժամը 12.30-ին Ազգ. Տան Ճիպրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ :

Ճաշագին՝ 100 Ֆր. :

Պատարագ ժամը 10.30-ին :

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

reconnue d'utilité publique
recherche

DIRECTEUR ou DIRECTRICE
pour diriger
l'Etablissement de Montmorency

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation. Connaissance indispensable du français et de l'arménien.

Logement assuré.

Prière de prendre rendez-vous ou adresser C.V. au Siège de l'Association :

77, rue La Fayette, 75009 PARIS
Tél. : 48. 78. 02. 99

Secrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը, Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ին, Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ -ռիւ Հանրի Պարպիւսի- սրահին մէջ :

Սիրով կը հրաւիրուին համայն ժողովուրդը, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի Փարիզի եւ շրջակայքի բոլոր մասնաճիւղերը :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

CONCERT
au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES — Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson
VENDREDI 16 DECEMBRE à 20 heures 30
LE CHŒUR MIXTE ARMÉNIEN DE PARIS
SIPAN - KOMITAS
présente

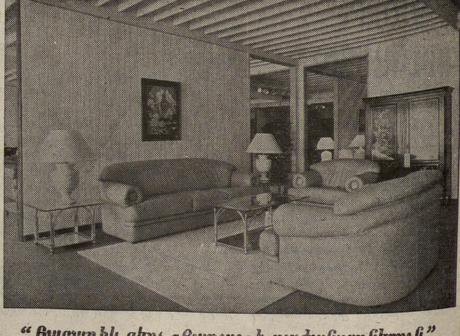
NAISSANCE DE DAVID DE SASSOUN

d'après H. OSHAGAN
Fresque musicale pour Soli, Chœurs et Orchestre de
Garbis APRIKIAN
Sous la présidence d'honneur de *M. André SANTINI*
Ancien Ministre, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux
Solistes: Fabienne CHANOYAN, *Soprano* — Anna KARAKAYA, *Mezzo-soprano*
Armand ARAPIAN, *Baryton* — Armen TER-BARSEGHIAN, Basse.
Chœurs: SIPAN-KOMITAS, ROLAND DE LASSUS, PETITS CHANTEURS DE L'ECOLE ARMENIENNE TEBROTZASSERE
Orchestre symphonique : BELL'ARTE
L'ensemble sous la direction de *GARBIS APRIKIAN*
Avec le soutien du Conseil Général des Hauts-de-Seine.
Places numérotées : 150 F. — Pour les moins de 18 ans : 120 F.
Vente de billets sur place une heure avant le concert, ainsi qu'auprès des membres de la Chorale Sipan-Komitas.
Réservations et renseignements : 46 42 70 91 ou 46 45 60 90 et 47 20 71 10.

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobilier présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"